ROMAN

Isabel

Allende

Kaderin Kızı

ASKI

İri: İNCİ KUT

can
çağdaş

Sevdiği adamın evli olduğunu öğrenen Rose, ağabeyleriyle Şili'ye giderek yeni bir yaşama başlamıştır. Bir gün kapısına bir bebek bırakılır. Rose, Eliza adını verdiği bebeği evlat edinir. Yıllar sonra büyüyüp genç kız olan Eliza da tıpkı Rose gibi aşk acısını tadacaktır. Büyük bir tutkuyla bağlandığı sevgilisi onu bırakarak California'ya altın aramaya gitmiştir. Dünyanın dört bir yanından, geçmişlerini geride bırakarak yeni bir yaşam aramaya gelen bu insanların pek azı Yeni Dünya'nın şekillenmesinde rol oynayacak, çoğu da yok olup gidecektir.

"Altına hücum"un yaşandığı, altın peşindeki serüven düşkünlerinin doludizgin at koşturduğu vahşi Amerika, bu romanın sayfalarında olağanüstü ustalıklı çizgiler ve renklerle gözümüzde canlanıyor. Isabel Allende, aşkı derinlemesine resmederken Eliza'nın kişiliğinde yalnızlığın, arayışın erişilmez boyutlarını da gözler önüne seriyor; aşk, şiddet, dostluk, umut, umutsuzluk gibi insanı insan yapan temel duyguları, romanın kahramanlarıyla birlikte okurlara da yaşatıyor.

KAKTUSUN
TELEGRAM

ISABEL ALLENDE

KADERİN KIZI

ISABEL ALLENDE, 1942 yılında Peru'nun başkenti Lima'da doğdu. Ancak birkaç yıl sonra ailesi Şili'ye göç etti. Isabel Allende, amcası Salvador Allende'nin 1973'te öldürülmesinden sonra ailesiyle birlikte Venezuela'ya sığınmak zorunda kaldı. 17 yaşında gazeteciliğe başlayan Allende, bir süre sonra San Francisco'ya yerleşti. 1982'de yayımlanan ilk romanı *Ruhlar Evi*'ni, 1984'te *Aşktan ve Gölgeden*, 1985'te *Eva Luna* adlı romanları, 1989'da *Eva Luna Anlatıyor* adlı öykü kitabı izledi. *Sonsuz Düzen* adlı romanı 1991'de, *Paula* 1994'te, *Kaderin Kızı* 1999'da, *Sararmış Bir Fotoğraf* 2000'de, *Yüreğimdeki Ülkem* 2003'te yayımlandı. Allende 2002-2004 yılları arasında *Canavarlar Kenti, Altın Ejder Krallığı* ve *Pigmeler Ormanı* adlı romanlardan oluşan gençlik üçlemesini kaleme aldı. Allende, gerçekçi bir anlatım ve siyasal bir yaklaşımla büyülü gerçekçiliğin gerçeküstücü geleneğini ustaca kaynaştırdı.

İNCİ KUT, lise öğrenimini 1960'ta Ankara Koleji'nde tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi DTCF İngiliz Dili ve Edebiyatı ve Varşova Üniversitesi İspanyol Filolojisi bölümlerinden mezun oldu. İspanyol dili ve grameri üzerine sözlükler ve dilbilgisi kitapları yayımladı. 1990 yılından başlayarak Miguel Delibes, Gabriel García Márquez, Isabel Allende, Mario Vargas Llosa, José Mauro de Vasconcelos ve Jose Saramago gibi İspanyol, Portekizli ve Güney Amerikalı yazarların roman ve öykülerini Türkçeye kazandırdı.

KAKTUSUN

Birinci bölüm

1843-1848

Valparaíso

Herkes özel bir yetenekle gelir dünyaya; Eliza Sommers ise iki yeteneğe sahip olduğunu çok küçükken anlamıştı: Bunlar, iyi bir koku alma duyusu ile iyi bir bellekti. Birincisi, hayatını kazanmasına yaramıştı, ikincisi de, tam bir şaşmazlıkla olmasa da hiç değilse bir gökbilimcinin şiirsel belirsizliği içinde, yaşadıklarını anımsamasına. Unutulan şey sanki hiç olmamış gibidir, oysa onun gerçek ya da düşsel anıları pek çoktu, bu yüzden de hayatını iki kez yaşamış gibi olmuştu. Sadık dostu bilge Tao Chi'en'e, belleğinin, tüm yaşamındaki olayların üst üste biriktiği, geniş ve karanlık bir yer olduğunu söylerdi hep; birbirlerini tanımış oldukları o geminin, kutular, variller ve çuvallarla tıka basa dolu karnı gibiydi belleği. Bu korkunç dağınıklığın içinde uyanıkken bir şey bulmak pek kolay değildi, ama bunu uyurken kolaylıkla yapabilirdi; tıpkı çocukluğunun o tatlı gecelerinde, gerçeklerin dış hatlarının solgun bir mürekkeple çizilmiş belli belirsiz bir çizgi olduğu zamanlarda, Fresia Ana'nın kendisine öğretmiş olduğu gibi. Düşler dünyasına daha önce pek çok kez geçilmiş bir yoldan girer, o narin hayaller bilincin kaskatı ışığına çarpıp parçalanmasın diye son derece sakınarak geri dönerdi oradan. Başkalarının sayılara güvendikleri kadar güvenirdi bu yola; geçmişi anımsama sanatını da

öylesine kusursuz bir hale getirmişti ki, Miss Rose'u, ilk beşiği olan o Marsilya sabunları kutusunun üzerine eğilip kendisine bakarken bile görebiliyordu artık.

"Bunu anımsaman olanaksız, Eliza. Yeni doğmuş bebekler kedi yavrusu gibidirler, ne duyuları vardır ne de bellekleri," diye direnirdi Miss Rose, bu konudan söz ettikleri ender zamanlarda.

Yine de, topaz renkli giysisi, topuzundan kurtulup rüzgârdan dağılmış tel tel saçlarıyla kendisine tepesinden bakan bu kadın, Eliza'nın belleğine öyle bir kazınmıştı ki, kökeniyle ilgili öteki açıklamayı bir türlü kabullenememişti.

"Sende İngiliz kanı var, bizlerde olduğu gibi," diye ona güvence vermişti Miss Rose, anlayacak yaşa geldiğinde. "Seni bir sepet içinde Britanya İthalat ve İhracat Şirketi'nin kapısına bırakmak ancak İngiliz kolonisinden birinin aklına gelirdi. Eminim, ağabeyim Jeremy'nin ne iyi yürekli olduğunu biliyordu da seni eve alacağını tahmin etmişti. O zamanlar ben de çocuğum olsun diye deli oluyordum; Protestan inancının ve İngiliz dilinin sağlam ilkelerine göre eğitilmen için seni kollarımın arasına Tanrı gönderdi."

"Sen mi İngiliz'mişsin? Aman yavrum, sakın hayale kapılma, sende de benimkiler gibi yerli saçları var," diye homurdanmıştı Fresia Ana da, hanımının arkasından.

Eliza'nın doğumu evde yasak bir konuydu; çocuk da alışmıştı bu sırra. Öteki nazik konular gibi bu konuyu da Rose ve Jeremy Sommers'ın yanında ağzına almıyor, ama mutfakta Fresia Ana'yla fısıl fısıl tartışıyordu; dadısı o sabun kutusu tanımlamasını hiç değiştirmezken, Miss Rose'un anlatımı yıllar geçtikçe bezenerek sonunda bir peri masalına dönüşmüştü. Ona bakılırsa, büroda buldukları o sepet, incecik bir rafyayla örülmüş, içi de patiskayla kaplanmıştı; bebeğin üzerindeki gömlek kanavi-

çeyle işlenmiş, çarşaflarının kenarlarına ise Brüksel danteli geçirilmişti; dahası bebeğin üstü, Şili'de görülmedik bir savurganlıkla, minicik bir vizonla örtülmüştü. Zaman geçtikçe bunlara, ipek bir mendile sarılı altı tane altın para ile kızın gayrimeşru olmakla birlikte çok soylu bir aileden geldiğini açıklayan bir de not eklenmişti, ama Eliza bunların hiçbirini asla hatırlamıyordu. Vizon örtü, altınlar ve not zamanla yok olmuş, doğumundan geriye en küçük bir iz bile kalmamıştı. Yine de Fresia Ana'nın açıklaması kendi anılarına daha uygundu: Yaz sonlarında bir sabah kapıyı açtıklarında, bir kutunun içinde çırılçıplak bir kız çocuğu bulmuşlardı.

"Küçük vizon örtüyle altın paralar falan yoktu. Ben oradaydım, çok iyi hatırlıyorum. Bir erkek yeleğinin içinde tir tir titriyordun, altına bir bez bile bağlamamışlardı, bok içindeydin. Kafanın tepesinde bir tutam saçınla, haşlanmış bir ıstakoz gibi kıpkırmızı bir tıfıldın. Sen böyleydin işte. Sakın hayale kapılma, prenses olarak doğmadın sen; saçların da şimdiki gibi kapkara olsaydı, bizim patronlar o kutuyu çoktan çöpe atmış olurlardı," diye direniyordu Fresia Ana.

Hiç değilse hepsi de, kızın, hayatlarına 15 Mart 1832' de girdiğinde birleşiyorlardı, yani Sommers'ların Şili'ye gelmelerinden bir buçuk yıl sonra; bu yüzden de o tarihi, onun doğum günü olarak saptamışlardı. Geri kalanı bir yığın çelişkiydi. Eliza da sonunda bu konuyu daha fazla evirip çevirmeye değmeyeceği sonucuna varmıştı, çünkü gerçek ne olursa olsun, hiçbir şekilde onarılamazdı. Yıllarca süren olağanüstü dostlukları boyunca Tao Chi'en'e, önemli olan insanın bu dünyada ne yaptığı, yoksa dünyaya nasıl geldiği değil, derdi ama Tao Chi'en hiç de aynı görüşte değildi. Kendi varlığını yalnızca fiziksel ve akılsal özelliğine katkıda bulunmakla kalmayıp kaderini de miras bırakmış olan o upuzun atalar zincirinden ayrı olarak

hayal etmesi olanaksızdı. Yazgısının, daha önce yaşamış olan akrabalarının davranışları tarafından belirlenmiş olduğuna inanıyordu, bu yüzden de onları her gün dualarıyla onurlandırmalı, o hayalet görüntüleri içinde ortaya çıktıklarında da onlardan korkmamalıydı. Tao Chi'en, tüm atalarının adlarını ezbere sayabilirdi, hatta yüz yıldan fazla bir süre önce ölmüş olan en uzak en saygıdeğer büyük büyükbabalarınınkilere varana kadar. Altına hücum zamanındaki en büyük kaygısı, yakınlarının yanına gömülebilmek için Çin'e dönüp köyünde ölebilmekti; yoksa ruhu bu yabancı topraklarda sonsuza dek başıboş dolaşıp duracaktı. Eliza elbette ki o harika sepet hikâyesine inanma eğilimindeydi –aklı başında olan hiç kimse, sıradan bir sabun kutusunun içinde ortaya çıkmayı istemezdi–, ama doğrusunu söylemek gerekirse bunu kabullenemiyordu. Av köpeklerine özgü o koku alma duyusu, varlığının ilk kokusunu çok iyi anımsıyordu; bu da tertemiz bir patiska çarşaf kokusu değil, yün, erkek teri ve tütün kokusuydu. İkincisi de, dağlara özgü, leş gibi bir keçi kokusu olmuştu.

Eliza, üvey ana babasının evlerinin balkonundan Pasifik Okyanusu'na baka baka büyümüştü. Valparaíso Limanı'ndaki tepelerden birinin yamacına yaslanmış olan bu ev, o zamanlar Londra'da moda olan stili yansıtma iddiasındaydı, ama Şili toprağının, ikliminin ve yaşam tarzının gerekleri bu stilde adamakıllı değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmış, sonuçta bir saçmalık çıkmıştı ortaya. Avlunun dip tarafında, pencereleri bulunmayıp zindanlarınki gibi kapıları olan bir sürü oda, organik tümörler gibi zamanla türeyivermişti; Jeremy Sommers, şirketin limandaki ambarlarında kaybolan en değerli yüklerini buralarda depoluyordu.

"Burası hırsızlar ülkesi; dünyanın hiçbir yerinde malları sigortalamak için bizim büro, buradaki kadar para

harcamıyor. Her şeyi çalıyorlar; hırsızların elinden kurtarılabilenleri de kışın sel basıyor, yazın yangınlar yok ediyor ya da depremlerle ezilip gidiyor," diye yineleyip duruyordu, katırların evinin avlusuna boşaltılmak üzere yeni yeni denkleri getirdiği her defasında.

Eliza, pencerenin önünde onca zaman oturup ufuktaki gemilerle balinaları saymaktan, kendisini bir mart gününün kararsızlığı içinde çırılçıplak terk edebilecek kadar yoldan çıkmış bir ananın değil de, bir deniz kazazedesinin kızı olduğu kanısına varmıştı. Kendisini bir balıkçının, parçalanmış bir geminin kalıntıları arasında kumsalda bularak yeleğine sarmaladığını, sonra da İngiliz Mahallesi'ndeki en büyük evin önüne bıraktığını yazmıştı günlüğüne. Yıllar geçtikçe bu öykünün hiç de fena olmadığı sonucuna vardı: Denizin geri getirdiği şeylerde belli bir şiirsellik ve gizem vardı. Okyanus çekilecek olsa, ortaya çıkacak olan kumlar, üzerine can çekişmekte olan denizkızlarıyla balıklar serpiştirilmiş engin bir nemli çöl olurdu, derdi, Jeremy ile Rose'un tüm denizleri dolaşmış olan erkek kardeşleri John Sommers; suların, her şeyi önüne katarak dev gibi tek bir dalga halinde geri dönmek üzere bir mezarlık sessizliği içinde nasıl çekildiğini öyle canlı bir ifadeyle anlatırdı ki. Dediğine göre korkunç bir şeydi bu, ama hiç değilse tepelere doğru kaçabilecek kadar vakit bırakıyordu insana, oysa yer sarsıntılarında kiliselerin çanları felaketi duyurmak üzere çalıp dururken herkes çoktan yıkıntılar arasında kaçışıyor olurdu.

Küçük kız ortaya çıktığında Jeremy Sommers otuz yaşındaydı ve Britanya İthalat ve İhracat Şirketi'nde kendine parlak bir gelecek hazırlamaya başlamıştı. Ticaret ve bankacılık çevrelerinde dürüst bir kişi olarak isim yapmıştı: Verdiği söz ve tek bir el sıkışma, imzalanmış bir sözleşmeye bedeldi; bu da her türlü işlem için vazgeçil-

mez bir erdemdi, çünkü kredi mektuplarının okyanusları aşması aylar alıyordu. Servetten yoksun bir kişi olarak, onun gözünde iyi bir isim, yaşamın kendisinden bile daha önemliydi. Büyük özverilerle o uzak Valparaíso Limanı'nda kendisine güvenli bir konum sağlamayı başarmıştı; o düzenli yaşamının içinde en istemediği şey de, alışılmış yaşam tarzını altüst edebilecek yeni doğmuş bir bebekti, ama Eliza gökten evinin içine düştüğünde onu almamazlık edemedi, çünkü kız kardeşi Rose'un küçük kıza bir ana gibi sarıldığını görünce iradesi sarsılmıştı.

O zamanlar Rose daha yirmi yaşındaydı, ama geçmişi olan bir kadındı artık; iyi bir evlilik yapma olanaklarının ise en alt düzeyde olduğu söylenebilirdi. Öte yandan o da kendi hesabını yapmış, evliliğin, en iyi olasılıkla, kendisi için çok kötü bir anlaşma olacağına karar vermişti; ağabeyi Jeremy'nin yanında, bir kocayla birlikte asla sahip olamayacağı bir bağımsızlığın tadını çıkarıyordu. Hayatını düzene sokmayı başarmıştı, evde kalmış kız olarak adının çıkmasına pabuç bırakmıyordu; tam tersine, kadınların anne ve eş olarak görevlerinden sapmaları halinde, feministlerde olduğu gibi, bıyıklarının çıktığı biçiminde o sıralarda moda olan bir kurama rağmen evli kadınların kıskançlık konusu olmaya kararlıydı; yine de çocuk sahibi olamamanın eksikliğini çekiyordu; hayal gücünün düzenli çalışması yüzünden zafere dönüştüremediği tek üzüntüsüydü bu. Kimi zaman düşlerinde, odasının duvarlarını kaplayan kanların halıyı sırılsıklam edip tavanlara kadar sıçradığını görürdü; kendisi de odanın ortasında çırılçıplak yatmış, saçları bir tımarhane kaçkını gibi darmadağınık bir halde, bir semender doğuruyor olurdu. Haykırarak uyanır, o karabasanın etkisinden kendisini kurtaramayarak günün geri kalanını, ne yaptığını bilmez bir halde geçirirdi. Jeremy, onun bu sinirli halinden kaygılanır, her ikisinin de sahip oldukları

kurulu düzen nedeniyle içinde bencilce bir tür hoşnutluk duygusunu engelleyemese de, kız kardeşini İngiltere'den bu kadar uzaklara sürüklemiş olmanın suçluluk duygusu içinde onu izlerdi. Evlilik düşüncesi Jeremy'nin yüreğinden asla geçmemiş olduğundan, Rose'un varlığı, mesleğinin iki önemli yönü olan ev işleri ve sosyal etkinliklerle ilgili sorunların çözümlenmesini sağlıyordu. Kız kardeşi, onun içine dönük, münzevi doğasının eksikliklerini kapatıyor, bu yüzden o da onun huysuzluklarına ve gereksiz harcamalarına seve seve katlanıyordu. Eliza ortaya çıkıp da Rose onu bırakmamakta direnince, Jeremy, karşı gelmeye ya da cimrice kuşkularını dile getirmeye cesaret edememiş, bebeğe bir ad vermenin söz konusu olduğu daha ilk çatışmadan başlamak üzere, onu evden uzaklaştırma yolundaki tüm savaşları centilmence kaybetmişti.

"Adı annemizinki gibi Eliza olacak ve bizim soyadımızı taşıyacak," diye karar vermişti Rose, onun karnını doyurup banyosunu yaptırdıktan sonra kendi küçük battaniyesine sarmalar sarmalamaz.

"Kesinlikle olmaz, Rose! Sonra insanlar ne der?"

"Ben orasını hallederim. İnsanlar bu zavallı öksüzü eve aldığın için senin bir evliya olduğunu söyleyeceklerdir, Jeremy. Dünyada kimsesizlikten daha büyük bir talihsizlik olamaz. Senin gibi bir ağabeyim olmasaydı benim halim ne olurdu," diye karşılık vermişti o da, ağabeyinin en küçük bir duygusallık gösterisi karşısında kapıldığı dehşetin bilincinde olarak.

Dedikodular kaçınılmazdı; Jeremy Sommers bunlara da boyun eğmek zorunda kaldığı gibi, kızın, annesinin adını almasını, ilk yıllarda kız kardeşinin odasında yatmasını ve evi velveleye vermesini de kabullendi. Rose, bilinmeyen eller tarafından Britanya İthalat ve İhracat Şirketi'nin bürosuna bırakılan süslü sepetle ilgili o ina-

nılmaz öyküyü her yana yaymışsa da bunu kimse yutmamıştı, ama Rose'u, o zamana kadar her pazar günü Anglikan ayininde şarkı söylerken gördüklerinden, incecik beli de anatomi yasalarına meydan okuduğundan, onu kötü yola düşmekle suçlayamadıkları için, bebeğin Jeremy'nin bir sürtükle olan ilişkisinin ürünü olduğunu, bu yüzden de onu ailenin kızı gibi büyüttüklerini söyleyip durmuşlardı. Jeremy, bu hınzırca söylentilerle yüzleşme zahmetine girişmedi. Çocukların mantıksızlığı onu hep rahatsız ederdi, ama Eliza onun kalbini fethetmeyi becermişti. İtiraf etmediği halde, akşamları gazetesini okumak üzere koltuğuna oturduğunda, onun ayaklarının dibinde oyun oynamasını görmek hoşuna gidiyordu. İkisi arasında sevgi gösterileri olmuyordu, çünkü Jeremy, yalnızca insancıl bir el uzatma olgusu karşısında bile kaskatı kesilir, daha içten bir ilişkinin düşüncesi bile onda panik yaratırdı.

Bu yeni doğmuş bebek o 15 Mart günü Sommers'ların evinde ortaya çıktığında, hem aşçılık hem de kâhyalık yapan Fresia Ana, ondan kurtulmaları gerektiği kanısındaydı.

"Kendi öz anası bile onu terk ettiğine göre, kesinlikle lanetlidir; ona dokunmamak en iyisi", demiş, ama hanımının kararına kimse karşı gelememişti.

Miss Rose daha onu kollarının arasına alır almaz, yavrucak avaz avaz ağlamaya başlamış, evi temellerinden sarsıp ev halkının sinirlerini ayağa kaldırmıştı. Çocuğu bir türlü susturamayan Miss Rose, şifonyerinin çekmecelerinden birinden ona bir beşik uydurup üstünü battaniyelerle örttükten sonra bir sütanne bulmak üzere deli gibi dışarı fırlamıştı. Çok geçmeden pazarda bulduğu bir kadınla geri döndü, ama onu yakından incelemek

aklına gelmemiş, gömleğinin altında patlayacak gibi duran kocaman memelerini görmek onu alelacele tutmasına yetmişti. Biraz da geri zekâlı bir köylü kadındı bu; kendisi kadar pislik içinde zavallı bir çocuk olan minik yavrusuyla birlikte girmişti eve. Kıçına yapışmış kirleri temizleyebilmek için küçüğü uzun süre ılık suya batırmak, kadını da bitlerinden arındırabilmek için çamaşır suyu katılmış bir tekne suya daldırmak zorunda kalmışlardı. Her iki bebek de, yani hem Eliza hem de sütanneninki, öd renginde öyle bir ishal olmuşlardı ki, aile hekimi de Alman eczacı da yetersiz kalmışlardı. Çocukların yalnızca açlıktan değil, aynı zamanda sancıdan ya da kederden doğan yaygaraları karşısında pes eden Miss Rose da ağlıyordu. Sonunda olayın üçüncü günü Fresia Ana gönülsüz de olsa işe el koydu.

"Bu kadının meme uçlarının çürümüş olduğunu görmüyor musunuz? Küçüğü beslemek için bir keçi satın alın, kıza da tarçın demleyip içirin, yoksa cumaya kalmaz öbür tarafı boylar," diye homurdandı.

Miss Rose o zamanlar İspanyolcayı çat pat konuşuyordu, ama keçi sözcüğünü anlamıştı; hemen arabacıyı bir keçi almaya yollayıp sütanneye yol verdi. Hayvan gelir gelmez, yerli kadın, Eliza'yı kaptığı gibi, bu kadar rezil bir manzarayı ömründe görmemiş olan Miss Rose'un dehşet dolu bakışları altında, doğrudan doğruya o şişkin memelerin altına koymuş, ama ılık sütle demlenmiş tarçın çok geçmeden durumu düzeltmişti; çocuk ağlamayı bırakmış, yedi saat deliksiz uyuduktan sonra uyandığında deli gibi havayı emmeye koyulmuştu. Aradan birkaç gün geçtiğinde artık yüzünde sağlıklı bebeklere özgü o huzurlu ifade vardı, kilo almakta olduğu da besbelliydi. Miss Rose, keçi avluda meleyecek olsa Eliza'nın çevreyi koklayarak onun memesini aradığını fark edince, gidip bir biberon satın aldı. Kızın o hayvanın anası olduğu gibi saç-

ma sapan bir düşünceye saplanarak büyüdüğünü görmek istemiyordu. O ishaller, Eliza'nın çocukluğunda çektiği ender rahatsızlıklardan biri olmuştu; Yunan bir denizci tarafından Valparaíso'ya getirilmiş olan o amansız kızamık salgını da dahil olmak üzere tüm geri kalanlar, daha ilk belirtilerinde Fresia Ana'nın otları ve dualarıyla durdurulmuştu. Tehlike devam ettiği sürece, Fresia Ana geceleri bir parça çiğ eti Eliza'nın göbeğinin üzerine koyar, sonra da kırmızı bir yün bezle üzerini sıkı sıkı bağlardı; doğanın, hastalığın bulaşmasını önleyen bir gizemiydi bu.

Daha sonraki yıllarda Miss Rose, Eliza'yı oyuncak bir bebeğe döndürmüştü. Ona şarkı söyleyip dans etmeyi öğreterek, kızın hiç zorluk çekmeden ezberlediği şiirleri okuyarak, saçlarını örüp onu özenle giydirerek saatlerce oyalanıyordu, ama başka bir eğlence çıktığında ya da baş ağrısı tuttuğunda da onu mutfağa Fresia Ana'nın yanına yollayıveriyordu. Küçük kız, dikiş odasıyla arka avlular arasında, evin bir bölümünde İngilizce, bir bölümünde de İspanyolcayla Mapuçe dili –yani dadısının yerli dilini– konuşarak, kimi günler tepeden tırnağa bir düşes gibi giyinip kimi günler de üzerindeki öksüz önlüğüyle zorlukla örtünerek, yalınayak bir halde, tavuklar ve köpeklerle oynayarak büyüyordu. Miss Rose onu müzikli partilerinde dostlarına tanıtır, arabayla en iyi pastanede sıcak çikolata içmeye götürür, alışverişe çıkarır ya da rıhtımdaki gemileri ziyarete taşırdı, ama aynı zamanda o esrarengiz defterlerine bir şeyler yazmaya ya da bir roman okumaya dalarak, evlatlığını aklına bile getirmeden art arda günler geçirdiği de olabiliyordu. Kızcağız aklına geldiğinde pişman olup onu bulmaya koşar, öpücüklere boğup midesini şekerlemelerle tıka basa doldurarak alıp gezmeye götürmek üzere yeniden taşbebek giysilerini giydirirdi. Bir küçükhanıma yaraşacak özellikleri de göz ardı etmeden, ona olabildiğince iyi bir eğitim

vermeye de çalışıyordu. Bir defasında Eliza'nın piyano alıştırmaları konusundaki bir inatçılığı üzerine, onu kolundan tuttuğu gibi, arabacıyı bile beklemeden, tepeden aşağı sürükleye sürükleye on iki blok ötedeki bir manastıra götürmüştü. Demirden perçinleri olan kalın bir meşe kapının üzerindeki kerpiç duvarında, tuzlu rüzgârların soldurduğu harflerle şöyle yazılı olduğu görülüyordu: Öksüzler Yurdu.

"Ağabeyimle benim senin bakımını üstlenmemize minnettar olmalısın. Piçler ve terk edilmiş çocuklar soluğu burada alırlar. Yoksa senin istediğin de bu mu?"

Küçük kız, hiç sesini çıkarmadan olumsuz anlamda başını sallamıştı.

"O halde terbiyeli bir kız gibi piyano çalmayı öğrensen iyi olur. Beni anladın mı?"

Eliza, piyano çalmayı hiçbir yetenek ya da üstünlük göstermeden öğrenmiş, yine de disiplin zoruyla on iki yaşındayken Miss Rose'a müzikli partilerinde eşlik etmeyi becermişti. Piyanoya el sürmeden geçireceği uzun dönemlere rağmen bu becerisini kaybetmeyecek, yıllarca sonra, o yüce müzik sanatını ona öğretmeye çabalarken Miss Rose'un aklının ucundan bile geçmemiş olan bir sona ulaşacak, gezici bir genelevde bu becerisiyle hayatını kazanabilecekti.

Uzun yıllar sonra, ikisinin birlikte ekip biçtikleri o narin bahçede dostu Tao Chi'en'le birlikte çay içip sohbet ettikleri o sakin akşamların birinde, Eliza, doğru yoldan sapmış o İngiliz kadınının kendisi için iyi bir anne olduğu ve kendisine uzun sürelerle vermiş olduğu kişisel özgürlük nedeniyle ona şükran duyduğu sonucuna varmıştı. Çocukluğunun ikinci temel direği ise Fresia Ana olmuştu. Onun siyah renkli bol eteklerine asılır, ev işlerinde yanından ayrılmaz, o arada da sorularıyla onu deliye çevirirdi. Böylece Kızılderililerin efsanelerini ve söy-

lencelerini, hayvanlardan ve denizden gelen işaretlerin anlamını çözmeyi, ruhların alışkanlıklarını, düşleri yorumlamayı, ayrıca yemek yapmayı da öğrendi. Keskin koku alma duyusu sayesinde yemeklerin malzemelerini, otlarla baharatları gözü kapalı ayırt edebilirdi; onların nasıl kullanılacağını da tıpkı şiirleri ezberlediği gibi aklında tutardı. Fresia Ana'nın o karmaşık kreol yemekleriyle Miss Rose'un o nefis pastaları çok geçmeden tüm gizemlerini yitirmişlerdi. Eliza ender rastlanır bir mutfak yeteneğine sahipti; daha yedi yaşındayken, bir inek dilinin zarını ya da bir tavuğun bağırsaklarını hiç iğrenmeden çıkarabilir, en küçük bir yorgunluk çekmeden yirmi tane pide yoğurabilir, fasulye tanelerini ayıklayarak bitmek bilmez saatler geçirebilir, bir yandan da Fresia Ana'nın acımasız yerli efsaneleri ve azizlerin yaşamlarıyla ilgili renkli öykülerini ağzı açık dinlerdi.

Rose ile küçük ağabeyi John'un, çocukluklarından beri içtikleri su ayrı gitmemişti. Rose kışları Kaptan için çoraplar, yelekler örerek oyalanırdı. John da çıktığı her yolculuktan içi tıka basa hediyelerle dolu bavullar ve kitap dolu kocaman kutularla dönerdi. Bu kitapların çoğu Rose'un kilitli dolabında tutulurdu. Evin efendisi ve ailenin reisi olarak Jeremy'nin, kız kardeşinin mektuplarını açmaya, özel günlüğünü okumaya, dolaplarının anahtarlarının kopyalarını istemeye hakkı vardı, ama bunları yapma eğilimini asla göstermiş değildi. Jeremy ile Rose, evin içinde ciddiyete dayalı bir ilişki yürütüyorlardı; kimi zaman onlara nefretin gizli bir biçimi gibi gelen karşılıklı bağımlılığın dışında ortak pek az yanları vardı. Jeremy, Rose'un gereksinimlerini karşılardı, ama ne kaprisleri için para harcardı ne de geçici hevesleri için parayı nereden bulduğunu sorardı; bunu ona John'un verdiğini tahmin ediyordu. Rose da evi beceriyle ve hoş bir biçimde yönetir, hesapları her zaman açık seçik ortada olur,

ufak tefek ayrıntılarla Jeremy'nin canını sıkmazdı. Tam kıvamında bir zevke, zorlamaya kaçmayan bir zarafete sahipti; her ikisinin de yaşamlarına bir ışıltı getiriyor, ailesi olmayan bir erkeğin söz sahibi olduğunda kalpsiz davrandığı biçiminde o yörelerde pek yaygın olan bir inancı yalancı çıkarıyordu.

"Erkeğin doğası vahşidir. Kadının yapması gereken ahlak değerlerini korumak ve doğru biçimde davranmaktır," derdi Jeremy Sommers.

"Aman, abi! Benim doğamın seninkinden daha vahşi olduğunu sen de ben de biliyoruz," diye onu alaya alırdı Rose da.

Son derece karizmatik bir adam olan ve dünyanın bu taraflarında o zamana kadar asla duyulmadık güzellikte bir vaiz sesiyle konuşan, kızıl saçlı Jacob Todd, yanında üç yüz adet İspanyolca İncil'den oluşan yüküyle 1843 yılında gemiden inerek Valparaíso'ya ayak basmıştı. Onun geldiğini görmek kimsenin garibine gitmedi: Protestan inancını vazederek her yerde dolaşan pek çok misyonerden biriydi o da. Ancak onun durumunda bu yolculuk, ateşli bir dindarlığın değil, bir serüvenci merakının meyvesi olmuştu. Bedeninde fazlasıyla bira taşıyan asalaklara özgü o palavra sıkma anlarından birinde, Londra'daki kulübünde kumar masasında otururken, gezegenin herhangi bir noktasında İncil satabileceği konusunda bahse tutuşmuştu. Arkadaşları da onun gözlerini bağlayarak bir yeryüzü küresini çevirmişler ve parmağı, dünyanın alt taraflarında, o şen şakrak dostlarının hiçbirinin hayat olduğunu akıllarından bile geçirmedikleri bir yerinde kaybolup gitmiş İspanya Krallığı'nın bir kolonisinin üzerine rastlamıştı. Çok geçmeden o haritanın eskimiş olduğunu, o koloninin de otuz yıldan fazla bir süre

önce bağımsızlığını kazandığını, artık gurur dolu bir Şili Cumhuriyeti olduğunu keşfetmişti; Protestan düşüncelerin içeri sokulmadığı Katolik bir ülkeydi orası, ama bahse tutuşulmuştu bir kez, onun da geri adım atmaya hiç niyeti yoktu. Duygusal ya da profesyonel hiçbir bağlantısı olmayan bekâr bir erkekti; böyle bir yolculuğun saçmalığı da hemen ilgisini çekmişti. İki okyanusta üç ay gidiş, bir o kadar da dönüş yolculuğu göz önüne alındığında, bunun uzun soluklu bir tasarı olduğu anlaşılıyordu. Jacob Todd, o bilinmedik, barbar ülkedeki Papalık yandaşlarının elinde kendisi için trajik bir akıbet kehanetinde bulunan dostlarının coşku gösterileri arasında, kendisine kitapları sağlayıp vapur biletini alan Britanya ve Yabancı İncil Derneği'nin de mali desteğiyle, Valparaíso Limanı'na doğru yola çıkan bir gemiyle başlamıştı bu uzun yolculuğa. Girdiği bahis, İncilleri satıp her biri için imzalı bir makbuzla birlikte bir yıllık bir süre içinde geri dönmekten oluşuyordu. Kütüphanedeki kitaplarda, Şili'de bulunmuş olan ünlü kişilerin, denizcilerin ve tüccarların mektuplarını okumuştu; bunlar, bir milyondan biraz fazla bir nüfusa sahip bir melez halkı, insanı etkileyici dağlardan, dimdik kıyılardan, bereketli vadilerden, asırlık ormanlardan, uçsuz bucaksız buzlardan oluşan acayip bir coğrafyayı tanımlıyorlardı. Gidip görenlerin ileri sürdüklerine göre orası, tüm Amerika kıtasının din konusunda en hoşgörüsüz ülkesi olarak ün yapmıştı.

Yine de erdemli misyonerler Protestanlığı burada yaymayı denemişler, tek bir sözcük İspanyolca ya da yerli dili bilmeden, kıta topraklarının adalardan oluşan bir tespih gibi tanelenerek saçıldığı güneye kadar ulaşmışlardı. Pek çoğu açlıktan ve soğuktan ölmüştü, ya da kendi cemaat üyeleri tarafından afiyetle yenildiklerinden kuşkulanılıyordu. Kentlerde de talihleri daha yaver gitmiş değildi. Şilililer için kutsal olan konukseverlik duy-

gusu dinsel hoşgörüsüzlüğe baskın çıkmıştı; onların vaaz vermelerine incelik olsun diye izin veriyorlar, ama söylediklerine pek kulak asmıyorlardı. Çok az sayıdaki Protestan rahibinin söyleşilerine katılacak olurlarsa da, bunların din sapkını olmaları acayipliği karşısında eğlenerek, tıpkı bir gösteriye gider gibi yapıyorlardı bunu. Ama bunların hiçbiri Jacob Todd'un cesaretini kıramamıştı, çünkü o bir misyoner olarak değil, bir İncil satıcısı olarak gidiyordu oraya.

Kütüphanedeki kitaplarda keşfettiğine göre, Şili, 1810'daki bağımsızlığından sonra kapılarını göçmenlere açmış, gelen yüzlerce göçmen, kıyıları tepeden tırnağa kadar Pasifik Okyanusu tarafından yıkanan o upuzun, daracık topraklara yerleşmişlerdi. İngilizler, tüccar ve armatör olarak kısa sürede servet sahibi olmuşlar, bunların pek çoğu ailelerini de getirip orada kalmıştı. Kendi âdetleri, kendi ibadetleri, kendi gazeteleri, kulüpleri, okulları ve hastaneleriyle ülkenin içinde küçük bir ulus oluşturmuşlardı, ama bunu o kadar terbiyeli bir biçimde yapmışlardı ki, haset uyandırmadıkları gibi, bir uygarlık örneği olarak kabul edilmişlerdi. Pasifik'teki deniz trafiğini denetleyebilmek için karargâhlarını Valparaíso'da kurmuşlar, böylelikle de burası, cumhuriyetin ilk yıllarında hiçbir gelecek vaat etmeyen oldukça yoksul bir kasabayken yirmi yıldan kısa bir süre içinde, Horn Burnu'nu geçerek Atlantik'ten gelen yelkenlilerin, daha sonraları da Macellan Boğazı'ndan geçen vapurların yanaştıkları önemli bir limana dönüşmüştü.

Valparaíso'nun gözlerinin önünde belirmesi, bu yorgun yolcu için çok şaşırtıcı olmuştu. Dünyanın yarısının bayraklarını taşıyan yüzden fazla gemi vardı burada. Dorukları karlı dağlar o kadar yakın görünüyordu ki, doğrudan doğruya denizkızlarının inanılmaz kokusunun yayıldığı mürekkep mavisi bir denizin içinden çıkıveriyormuş

izlenimini veriyordu insana. Jacob Todd'un, bu son derece huzurlu görünümün altında, amiralin askerleri tarafından denizin dibine gönderilmiş batık İspanyol yelkenlilerinden ve bileklerine taşocağından birer taş bağlanmış yurtseverlerin iskeletlerinden oluşan bütün bir kent yattığından hiçbir zaman haberi olmayacaktı. Gemi, koca koca kanatlarıyla ve açlık çığlıklarıyla havada kargaşa yaratan binlerce martının arasında demir atmıştı körfeze. Dalgalara karşı kürek çeken sayısız sandaldan bazıları, hâlâ canlı olduklarından hava almak için umutsuzca çırpınan koskocaman yılanbalıklarıyla levrekler yüklüydü. Dediklerine göre Valparaíso, Pasifik'in ticaret merkeziydi ve ambarları dünya pazarları için madenler, koyun ve alpaka yünü, tahıl ve deri doluydu. Pek çok sandal, yelkenlinin yolcularıyla yükünü karaya taşımıştı. Jacob Todd, rıhtımdaki denizcilerin, istifçilerin, yolcuların, merkeplerin ve yük arabalarının arasına indiğinde, sarp dağların yamaçları arasında yükselen ve Avrupa'daki tanınmış pek çokları kadar kalabalık ve kirli bir kentte bulmuştu kendini. Daracık sokaklarda, en küçük bir rüzgârın birkaç saat içinde kül edebileceği, tuğla ve ahşaptan yapılmış evler, bir mimarlık saçmalığı gibi görünmüştü ona. Külüstür iki beygirin çektiği bir araba, eşyalarının bulunduğu bavulları ve sandıklarıyla birlikte onu alıp İngiliz Oteli'ne götürdü. Bir meydanın çevresine güzelce yerleştirilmiş binaların, oldukça kaba saba pek çok kilisenin, geniş bahçeler ve bostanlarla çevrili tek katlı evlerin önünden geçti. Burada yaklaşık yüz blok bulunduğunu hesaplamış, ama çok geçmeden bu kentin gözü yanıltığını, buranın daracık sokaklar ve geçitlerden oluşan bir labirent olduğunu anlamıştı. Uzaklarda, denizden esen rüzgârlara açık yoksul kulübeleri ve kocaman örümcek ağları gibi asılı balık ağlarıyla bir balıkçı mahallesi, daha ötede ise sebze yetişen bereketli tarlalarla meyve bahçe-

leri çarptı gözüne. Londra'daki kadar modern arabalar, kupalarla faytonlar vardı, ama aynı zamanda üstleri başları partal çocukların güttüğü katır sürüleriyle öküz arabaları da kentin göbeğinde dolaşıyordu. Köşe başlarında, başıboş köpek sürüleriyle şaşkın tavukların arasında, yoksullar için sadaka dilenen keşişlerle rahibeler vardı. Torbalarını ya da sepetlerini yüklenip çocuklarını peşleri sıra sürükleyen, ayakları çıplak ama başlarını kara örtülerle örtmüş birkaç kadını, kafalarında koni biçiminde şapkalarıyla, kapı eşiklerinde oturan ya da gruplar halinde sohbet eden, hepsi de işsiz güçsüz pek çok erkeği seyretti.

Jacob Todd, gemiden indikten bir saat sonra, İngiliz Oteli'nin şık salonunda oturmuş, Kahire'den ithal edilmiş kara tütünlü purosunu tüttürerek, haberleri oldukça bayatlamış bir İngiliz dergisinin sayfalarını çeviriyordu. Şükranla iç geçirdi; görünüşe bakılırsa hiçbir uyum sorunuyla karşılaşmayacak, parasını iyi idare edebilirse orada Londra'da olduğu kadar rahat yaşayabilecekti. Kendisiyle ilgilenecek bir hizmetkârın gelmesini beklerken –anlaşılan buralarda kimsenin acelesi yoktu– yolculuk etmiş olduğu yelkenlinin kaptanı John Sommers yaklaştı yanına. Sıkı bir içkici ve zampara, yorulmak bilmez bir iskambil ve zar oyuncusu olduğunu apaçık belli eden, kundura derisi gibi yanık teni, kapkara saçlarıyla iriyarı bir adamdı Kaptan. Aralarında iyi bir dostluk kurmuşlar, açık denizlerdeki seyir sırasında bitmek bilmez geceler boyunca ve dünyanın güneyindeki Horn Burnu'nu dolaşırken geçirdikleri fırtınalı ve buz gibi soğuk günlerde kumarla oyalanmışlardı. John Sommers, tepeden tırnağa siyahlar giymiş, sakalı güzelce kesilip biçimlendirilmiş, soluk benizli biriyle birlikte otele gelmiş, onu ağabeyi Jeremy olarak tanıştırmıştı Jacob Todd'a. Birbirinden bu kadar farklı iki insan tipi bulmak zordu. John, bir sağlık ve güçlülük anıtı gibi görünen, içten, farfara, cana yakın

bir insanken, öteki, sonu gelmez bir kış soğuğunun içine hapsolmuş bir hayalet havasındaydı. Onun, asla bulunduğu yerde olmayan, kesin çizgilerden yoksun olduklarından hatırlanmaları zor olan tipte insanlardan biri olduğu sonucuna varmıştı Jacob Todd. İkisi birden, gurbetteki hemşerilerin içtenliğiyle, davet beklemeden masasına çöküvermişlerdi. Sonunda bir hizmetçi kız görünmüş, Kaptan John Sommers bir şişe viski ısmarlarken, ağabeyi, çalışanlarla anlaşabilmek için İngilizler tarafından uydurulmuş kendine özgü bir dille çay istemişti.

"Memlekette işler nasıl gidiyor?" diye sordu Jeremy. Dudaklarını belli belirsiz oynatarak, biraz da yapmacıklı bir şiveyle, çok alçak sesle, neredeyse mırıldanır gibi konuşuyordu.

"Üç yüz yıldan beri İngiltere'de hiçbir şey olmuyor," diye karşılık verdi Kaptan.

"Merakımı bağışlayın, Mr. Todd, ama sizin otele girdiğinizi gördüm de, eşyanız ister istemez dikkatimi çekti. İçlerinde İncil oldukları belirtilen pek çok kutu var gibi geldi... Yanılıyor muyum?" diye sordu Jeremy Sommers.

"Gerçekten öyle, içlerinde İncil var."

"Bize yeni bir rahip göndereceklerini kimse haber vermemişti..."

"Üç aydır birlikte deniz yolculuğu yapıyoruz da sizin rahip olduğunuzu anlayamadım, Mr. Todd," diye şaşırdı Kaptan.

"Aslında değilim," diye karşılık verdi Jacob Todd, utancını purosunun ağız dolusu dumanının ardında gizleyerek.

"Öyleyse misyonersiniz. Herhalde Tierra del Fuego'ya gitmeyi düşünüyorsunuz. Patagonya yerlileri İncil'i öğrenmeye hazır durumdalar. Ama Araukanların unutun gitsin, Katolikler onlara el attılar bile," diye yorumda bulundu Jeremy Sommers.

"Bir avuç kadar Araukan kalmış olsa gerek. O insanların kendilerini katlettirmeye merakları var," diye ekledi kardeşi.

"Bunlar Amerika'nın en vahşi yerlileriydi, Mr. Todd. Büyük çoğunluğu İspanyollara karşı savaşırken öldü. Yamyamdı onlar. Tutsaklarını daha canlıyken parça parça keserlermiş, çünkü yemeklerini tazeyken yemeyi tercih ederlermiş," diye ekledi Kaptan. "Biri çıkıp da ailelerimizi öldürse, köyümüzü yaksa, toprağımızı çalsa, siz de ben de aynı şeyi yapardık."

"Harika, John, şimdi de kalkmış yamyamlığı savunuyorsun," diye karşılık verdi ağabeyi, hoşnutsuzlukla. "Her neyse, Mr. Todd, Katoliklerin işine karışmamanız konusunda sizi uyarmalıyım. Yerlileri kışkırtmamamız gerekir. Bu insanlar son derece boş inanç sahibidirler."

"Başkalarının inançları boş inançlardır, Mr. Todd. Bizimkilere ise din denir. Tierra del Fuego yerlileri, yani Patagonyalılar, Araukanlardan çok farklılardır."

"Onlar da aynı derecede vahşi insanlar. Korkunç bir iklimin içinde çırılçıplak yaşarlar," dedi Jeremy.

"Dininizi götürün onlara, Mr. Todd, hiç değilse don giymeyi öğrenirler belki," diye ekledi Kaptan.

Todd, o yerlilerden söz edildiğini hiç duymamıştı; hayatta en istemediği şey de kendisinin inanmadığı bir konuda başkalarına vaaz vermekti, ama yolculuğunun sarhoşlar arasında tutuşulan bir bahisten kaynakladığını onlara itiraf etmeye cesaret edemedi. Bir misyoner gezisine çıkmayı düşündüğü, ama buna nasıl parasal destek bulacağına karar vermesi gerektiği biçiminde belirsiz bir yanıt verdi.

"Sizin, bu iyi insanlar arasına zorba bir Tanrı'nın buyruklarını anlatmaya geldiğinizi bilseydim, Atlantik'in ortasında sizi küpeşteden aşağı atardım, Mr. Todd."

Viski ve çay getiren hizmetçi, söyleşiyi yarıda kes-

mişti. Kolalı bonesi ve önlüğüyle, siyah bir elbise giymiş körpe bir genç kızdı. Elinde tepsiyle eğildiğinde, dövülmüş çiçeklerle kömürlü ütü karışımı, iç gıcıklayıcı bir koku yaymıştı ortalığa. Jacob Todd, son haftalarda kadın yüzü görmemişti; yalnızlığın verdiği yürek hoplamasıyla bakakalmıştı ona. John Sommers, kızın çekilip gitmesini bekledi.

"Aman dikkatli olun, Şilili kadınlar çok tehlikelidir," dedi.

"Bana öyle gelmiyor. Hepsi kısacık boylu, geniş kalçalı, sesleri de hiç hoş değil," dedi Jeremy Sommers, elindeki çay fincanını dengeleyerek.

"Ama denizciler onların uğruna gemilerini terk ediyorlar," diye şaşkınlığını belirtti Kaptan.

"Kadınlar konusunda bir otorite olmadığımı itiraf etmeliyim. Buna vaktim yok. İşlerimle ve kız kardeşimizle uğraşmam gerekiyor, unuttun mu?"

"Bunu bir an bile unutmam olanaksız, çünkü her zaman hatırlatıyorsun. Görüyorsunuz ya, Mr. Todd, ben ailenin yüz karasıyım, ele avuca sığmaz biriyim. Aklı başında Jeremy Ağabeyimiz olmasaydı..."

"O kız İspanyol'a benziyor," diye onun sözünü kesti Jacob Todd, o sırada öteki masaya bakmakta olan hizmetçi kızı bakışlarıyla izleyerek. Ben iki ay Madrid'de oturdum, onun gibilerini çok görmüşümdür."

"Burada herkes melezdir, hatta üst sınıftakiler bile. Tabii bunu kabul etmezler. Yerli kanı amansız bir hastalıkmış gibi gizlenir. Onları suçlamıyorum; yerliler kirli, sarhoş ve tembel olarak tanınırlar. Hükümet, Avrupalı göçmenler getirterek bu ırkı geliştirmeye çalışıyor. Yeni yerleşimcilere güneyde bedava toprak dağıtıyorlar."

"Onların en sevdiği spor, ellerinden topraklarını almak üzere yerlileri öldürmektir."

"Abartıyorsun, John."

"Onları her zaman kurşunla yok etmek gerekmiyor, alkole alıştırmak yeterli oluyor. Ama tabii onları öldürmek çok daha eğlenceli. Her ne olursa olsun, biz İngilizler bu eğlenceye katılmayız, Mr. Todd. Toprak bizi ilgilendirmez. Eldivenlerimizi bile çıkarmadan servet sahibi olabiliyorsak, ne diye patates ekelim?"

"Girişimci biri için burada fırsatlar hiç eksik olmaz. Bu ülkede her şey yapılabilir. Zengin olmak istiyorsanız kuzeye gidin. Gümüş var, bakır var, güherçile, kuş gübresi..."

"Kuş gübresi mi?"

"Yani kuş pisliği," diye açıklık getirdi denizci.

"Ben bu işlerden hiç anlamam, Mr. Sommers."

"Servet edinmek Mr. Todd'un ilgisini çekmiyor, Jeremy. Onunki Hıristiyan inancı, öyle değil mi?"

"Buradaki Protestan kolonisi kalabalık ve varlıklıdır, size yardım ederler. Yarın bizim eve buyurun. Kız kardeşim Rose çarşambaları müzikli toplantılar düzenler; dost edinmek için iyi bir fırsat olur. Akşam saat beşte sizi almaya arabamı yollarım. Eğlenirsiniz," dedi Jeremy Sommers, veda ederken.

Ertesi gün Jacob Todd, deliksiz uyuduğu bir geceden ve ruhuna yapışmış olan o rahatsız edici tuz tabakasından kurtulmak için yaptığı uzun bir banyodan sonra kendini yenilemiş olarak, ama denizin sallantısına alıştığı için duraksayan adımlarla limanda dolaşmaya çıktı. Denize koşut uzanan, kıyıya öylesine yakın olduğu için de dalgaların sular sıçrattığı anacaddede hiç acele etmeden dolaştı, bir kahvede birkaç kadeh içki içti, sonra da çarşıdaki bir handa yemek yedi. İngiltere'den dondurucu bir kış günü ayrılmış, geçmiş aşklarının hesabını bile şaşırdığı sonu gelmez bir su ve yıldız çölünü aştıktan sonra bir başka acımasız kışın başlarında Güney Yarıküre'ye varmıştı. Yola çıkmadan önce buraların iklimini soruştur-

mak aklına bile gelmemişti. Şili'yi tıpkı Hindistan gibi sıcak ve nemli olarak hayal etmişti, çünkü yoksul insanların ülkelerinin hep böyle olduğuna inanılırdı, ama kemiklerini kıkırdatan, havaya kum ve çöp hortumları kaldıran dondurucu bir rüzgârın insafına kalmış olarak buluyordu kendini. Kıvrımlı sokaklarda pek çok kez yolunu kaybetti; dönüp dolaşıyor, yine başladığı yere geliyordu. Havada asılı gibi duran acayip evlerin sıralandığı, sonu gelmez basamaklarla delik deşik edilmiş daracık sokaklardan çıkarken, pencerelerden içeri başkalarının özel hayatına bakmamaya çalışıyordu özenle. Askerî bandoların sevdalılar için müzik çaldığı, zafer taklarıyla taçlanmış, Avrupai görünümlü, romantik meydanlara rastlıyor, merkeplerin ayakları altında ezilmiş, gösterişsiz bahçelerde dolaşıyordu. Anacaddelerin kenarlarında, üstü açık hendekler içinde dağlardan inen pis kokulu sularla beslenen muhteşem ağaçlar büyümüştü. Alışveriş merkezinde İngiliz varlığı öylesine belliydi ki, başka enlemlerin aldatıcı havası solunuyordu burada. Pek çok dükkânın tabelaları İngilizceydi; ellerinde birörnek cenaze levazımatçısı şemsiyeleriyle tıpkı Londra'dakiler gibi giyinmiş hemşerileri dolaşıyordu yollarda. Merkezdeki sokaklardan birazcık uzaklaşınca yoksulluk bir şamar gibi inmişti suratına; insanların kötü beslenmiş ve uykusuz oldukları görülüyordu. Üniformaları yırtık pırtık askerler, kilise kapılarında dilenciler gördü. Öğleyin saat 12:00'de kiliselerin çanları aynı anda çalmaya başlar başlamaz gürültü patırtının kesilmesiyle yoldan geçenler oldukları yerde durmuşlar, erkekler şapkalarını çıkarırlarken, görünürdeki pek az kadın yere diz çökmüş, hepsi de istavroz çıkarmışlardı. Bu görüntü on iki çan darbesi boyunca sürmüş, hemen arkasından da sokaktaki hareketlilik sanki hiçbir şey olmamış gibi sürüp gitmişti.

İngilizler

Sommers'ın yolladığı araba otele yarım saat gecikmeyle varmıştı. Arabacı adamakıllı içkiliydi, ama Jacob Todd'un başka seçeneği yoktu. Adam, onu alıp arabayı güneye doğru sürdü. Birkaç saatten beri yağmur yağıyordu; sokaklar bazı yerlerde aşılması olanaksız bir hale gelmişti; buralardaki su birikintileriyle çamur, dalgın bir atı yutabilecek büyüklükte çukurlardan oluşan tehlikeli tuzakları gözden saklıyordu. Sokağın iki yanında, suya düşecek arabaları bir teklik karşılığında kurtarmaya hazır çocuklar, yanlarında birer çift öküzleriyle bekleşiyorlardı, ama sarhoşluğun verdiği miyopluğuna rağmen arabacı boşluklardan kaçınmayı başarmış, çok geçmeden bir tepeye tırmanmaya koyulmuşlardı. Yabancı koloninin büyük bir çoğunluğunun oturduğu Cerro Alegre'ye vardıklarında kentin görünümü tam tersine dönmüş, o berbat kulübelerle daha aşağılardaki yoksul apartmanlar görünmez olmuştu. Araba, çok büyük boyutlarda, ama acayip görünümlü bir malikânenin önünde durdu; iddialı kulelerden ve hiçbir işe yaramayan merdivenlerden oluşan bu yaratı, arazinin düzey farklılıkları arasına oturtulmuş ve o kadar çok meşaleyle aydınlatılmıştı ki gece sanki gündüze dönüşmüştü. Üzerine büyük gelen bir uşak kıyafeti giymiş yerli bir hizmetkâr kapıyı açıp paltosuyla şapkası-

nı alarak ustaca yapılmış mobilyalar ve yeşil kadifeden biraz da tiyatrovari perdelerle dekore edilmiş, insanın gözünün dinlenebileceği bir santimetrekarelik bile beyazlık kalmamacasına süslerle aşırı doldurulmuş geniş bir salona götürdü onu. Avrupa'da olduğu gibi Şili'de de çıplak bir duvarın yoksulluk belirtisi olarak kabul edildiğini tahmin etmiş, çok sonraları, Şilililerin sade evlerini ziyaret ettiğinde anlayabilmişti yanıldığını. Tablolar aşağıdan bakıldığında değerlendirilebilmeleri için eğik olarak asılmıştı; insanın bakışları o yüksek tavanların karanlığı içinde kaybolup gidiyordu. Kalın kalın odunlarla yakılmış büyük şömineyle birkaç kömür mangalı, insanın ayaklarını buz gibi, başını ise ateşler içinde bırakan dengesiz bir ısı yayıyordu. Avrupa modasına uygun giyinmiş bir düzine kadar kişi ve ortalıkta tepsiler dolaştıran üniformalı birkaç hizmetkâr vardı. Jeremy ve John Sommers onu selamlamak üzere ilerlediler.

"Sizi kız kardeşim Rose'la tanıştırayım," dedi Jeremy, onu salonun dip tarafına doğru götürerek.

İşte o zaman Jacob Todd, ruhsal huzurunu altüst edecek olan o kadının şöminenin sağ tarafında oturduğunu gördü. Rose Sommers, güzelliğiyle pek o kadar olmasa da kendinden emin ve neşeli haliyle ânında gözlerini kamaştırmıştı. Onda ne Kaptan'ın kaba saba dışadönüklüğünden iz vardı ne de büyük ağabeyi Jeremy'nin can sıkıcı ciddiyetinden; sanki her an cilveli bir kahkaha atıvermeye hazırmış gibi yüzünde ışıltılı bir ifade taşıyan bir kadındı. Bunu yaptığı zaman da gözlerinin çevresinde incecik kırışıklardan bir ağ beliriyordu; nedense Jacob Todd'a en çekici gelen yanı da bu olmuştu. Yaşını tahmin edemedi, belki yirmiyle otuz arasındaydı, ama on yıl içinde de yine böyle görüneceğini düşündü, çünkü güzel bir kemik yapısına ve bir kraliçe edasına sahipti. Üzerinde kayısı renginde tafta bir giysi vardı; kulaklarındaki sade

mercan küpelerin dışında hiçbir takı da taşımıyordu. En temel nezaket kuralları, dudakları değdirmeden eli öper gibi bir hareket yapmakla yetinilmesini gerektiriyordu, ama Jacob Todd'un aklı başından gitmiş, nasıl olduğunu bilemeden Rose'un eline bir öpücük kondurmuştu. Bu selamlama biçimi öylesine yersiz kaçmıştı ki, bitmek bilmez bir duraklama boyunca bir kararsızlık içinde havada asılı kalmışlardı; erkek, kadının elini bir kılıcı kavrar gibi tutmayı, kadın da ziyaretçisinin onurunu kırmamak için silmeye cesaret edemeden o tükürük izine bakmayı sürdürdü; ta ki prensesler gibi giyinmiş bir genç kız bu sahneyi yarıda kesene kadar. O zaman Todd bu şaşkınlığından kurtulmuş ve doğrulduğunda Sommers kardeşlerin, yüzlerinde biraz da alaycı bir ifadeyle bakıştıkları gözünden kaçmamıştı. Duygularını belli etmemeye çalışarak, karşısındakinin kalbini fethetmeye hazır bir halde, abartılı bir ilgiyle kıza doğru döndü.

"Bu, korumamız altındaki Eliza," dedi Jeremy Sommers.

Jacob Todd, ikinci bir pot kırdı.

"Korumanız altında mı? O da ne demek oluyor," diye sordu.

"Benim bu aileden olmadığımı söylemek istiyor," diye açıkladı Eliza sabırla, ahmak biriyle konuşan birinin ses tonuyla.

"Öyle mi?"

"Yaramazlık yaparsam beni Papacı rahibelerin yanına yolluyorlar."

"Sen neler söylüyorsun, Eliza! Siz ona aldırmayın, Mr. Todd. Çocukların aklına hep acayip şeyler eser. Elbette ki Eliza bizim ailemizden," diye söze karıştı Miss Rose, ayağa kalkarak.

Eliza, bütün günü Fresia Ana'nın yanında akşam yemeğini hazırlayarak geçirmişti. Mutfak avludaydı, ama

Miss Rose, yemeklerin soğumuş olarak ya da güvercin pislikleri içinde ikram edilmesi gibi utandırıcı bir durumda kalmamak için bir sundurma yaptırarak mutfağı evle birleştirmişti. Yağdan ve ocağın isinden kapkara kesilmiş olan bu oda, Fresia Ana'nın tartışılmaz krallığıydı. Kediler, köpekler, kazlarla tavuklar, cilalanmadan bırakılmış köy işi tuğla zeminin üzerinde canlarının çektiği gibi dolaşırlardı; Eliza'yı emzirmiş olan keçi de bütün kış orada geviş getirirdi, artık çok yaşlanmıştı ama bir anayı katletmek gibi bir şey olacağından kimse onu kesmeye cesaret edemiyordu. Mayanın içini çeke çeke hamuru süngerimsi hale getirme yolundaki o gizemli süreci gerçekleştirdiği sırada kalıpların içindeki çiğ ekmeğin kokusu, pastaları süslemek üzere dövülmüş karamel kokusu, sütün içinde eriyen koca koca çikolata parçalarının kokusu pek hoşuna gidiyordu kızın. Toplantı olduğu çarşamba günleri hizmetçi kızlar –evde kalan ve boğaz tokluğuna çalışan çok genç iki yerli kız vardı–, gümüşleri ovar, sofra örtülerini ütüler, kristalleri parlatırlardı. Öğleyin arabacı, Koloni zamanından beri büyük bir kıskançlıkla saklanan tariflere göre hazırlanmış tatlıları almak üzere pastacıya gönderilirdi. Fresia Ana da fırsattan yararlanarak, atlardan birinin koşum takımına, gidiş dönüş yolculuğunun sarsıntısı içinde tereyağına dönüşsün diye deriden yapılmış bir torba dolusu taze süt asardı.

Öğleden sonra saat üçte Miss Rose, Eliza'yı odasına çağırır, arabacıyla uşak, aslan pençesi biçiminde ayakları olan bronz bir banyo küvetini buraya yerleştirirler, hizmetçi kızlar da bunun içine bir çarşaf yayarak, içini nane ve biberiye yapraklarıyla parfümlenmiş sıcak suyla doldururlardı. Rose'la Eliza, su soğuyana kadar küvetin içinde çocuklar gibi suyla oynarlar, hizmetçi kızlar da giyinmelerine yardım etmek üzere elleri kolları giysilerle dolu ola-

rak geri dönerlerdi: çoraplarla potinler, bacağın yarısına kadar inen donlar, patiska gömlekler, daha sonra belin inceliğini meydana çıkarsın diye kalçaları doldurulmuş iç eteklikleri, hemen arkasından kolalanmış üç tane jüpon, en sonunda da her yanlarını tümüyle örterek yalnızca kafalarıyla ellerini meydanda bırakan giysileri. Miss Rose ayrıca balenlerle kaskatı hale getirilmiş bir korse de giyerdi; bu o kadar sıkıydı ki ne doğru dürüst soluk alabilir ne de kollarını omuzlarından yukarı kaldırabilirdi; ayrıca ne kendi kendine giyinebilir ne de eğilebilirdi, yoksa balenler kırılıp iğne gibi bedenine batardı. Bu, haftanın tek banyosuydu ve her cumartesi yapılan, sağlık için zararlı olarak kabul edildiği için de herhangi bir bahaneyle iptal edilebilen saç yıkamayla kıyaslanabilecek bir seremoniydi yalnızca. Miss Rose hafta boyunca sabunu sakınarak kullanır, süte batırılmış bir süngerle friksiyon yapmayı ve Madam Pompadour zamanından beri Fransa'da moda olduğunu duyduğu vanilyalı *eau de toilette*'le serinlemeyi tercih ederdi; Eliza, kendine özgü o pasta kokusuyla kalabalığın ortasında bile gözü kapalı tanıyabilirdi onu. Rose, aradan geçen otuz yıla rağmen, İngiliz kızlarının, gün ışığının ve kendi pervasız yaşantılarının parşömene çevirmeden önceki o saydam ve narin cildini hâlâ koruyordu. Tenini temizlemek için gülsuyuyla limon, yumuşatmak için cadı fındığı, saçına ışıltı vermek için papatya kullanıyor, ayrıca ağabeyi John'un, kendi ifadesine göre evrenin en güzel kadınlarının yaşadığı Uzakdoğu'dan getirdiği bir sürü egzotik balsam ve losyonlarla koruyordu görünümünü. Londra dergilerinden esinlendiği giysiler yaratır, küçük dikiş odasında kendi elleriyle dikerdi onları; önsezileri ve üstün yeteneğiyle, hiç eskimeden yıllarca işe yarayan aynı kurdeleler, çiçekler ve tüylerle tüm gardırobunu değiştirirdi. Sokağa çıktığı zamanlar örtünmek için, Şilili kadınların kendisine saçma gelen bir geleneğe uyarak yaptıkları

gibi siyah bir pelerin kullanmaz, sokakta kendisine sanki kibar bir fahişeymiş gibi bakmalarına rağmen, kendi kısa pelerinlerini, türlü türlü şapkalarını yeğlerdi.

Haftalık toplantılarında yeni bir yüz görmekten son derece mutlu olan Miss Rose, Jacob Todd'un o saygısızca öpücüğünü bağışlamış, koluna girerek onu salonun bir köşesine yerleştirilmiş yuvarlak bir masaya doğru götürmüştü. Türlü içkiler arasından bir seçim yapmasını isteyerek, tarçın, alkol ve şekerden yapılmış acayip bir içki olan kendi *mistela*'sının tadına bakmasında ısrar etmiş, ama Jacob Todd aldığı yudumu bir türlü yutamayınca, kadehi belli etmeden bir saksının içine boca edivermişti. Daha sonra onu toplantıda hazır bulunanlarla tanıştırdı Rose: Yanında renksiz, çekingen bir genç kız olan kızıyla birlikte, mobilya yapımcısı Mr. Appelgren; bir İngiliz kız okulunun müdiresi olan Madam Colbert; beyefendiler için en iyi şapka dükkânının sahibi olan Mr. Ebeling ile İngiliz krallık ailesinden sanki kendi akrabalarıymış gibi haberler sormak üzere Todd'un üzerine atılan eşi. Ayrıca cerrah olan Page ve Poett'le de tanışmıştı.

"Doktorlar kloroformla ameliyat yapıyorlar," diye açıklamada bulundu Miss Rose.

"Burada henüz bir yenilik bu, ama tıp uygulamaları Avrupa'da büyük bir devrim yaptı," diye açıkladı cerrahlardan biri.

"İngiltere'de doğum hekimliğinde düzenli olarak kullanıldığını duydum. Kraliçe Victoria da kullanmamış mıydı?" diye ekledi Todd, laf olsun diye, çünkü konu hakkında hiçbir bilgisi yoktu.

"Burada Katolikler buna şiddetle karşı çıkıyorlar. İncil'in kadın üzerindeki laneti, acılar içinde doğum yapmasını gerektiriyormuş, Mr. Todd."

"Bu size haksızlık gibi görünmüyor mu, beyler? Erkeğin üzerindeki lanet de alın teriyle çalışmasıymış, ama

fazla uzağa gitmeye gerek yok, bu salondaki beyefendiler hayatlarını başkalarının teriyle kazanıyorlar," diye karşılık verdi Miss Rose, kıpkırmızı kesilerek.

Cerrahlar tedirgin bir tavırla gülümsediler, ama Todd hayranlıkla baktı ona. Jacob Todd'un anımsayabildiği kadarıyla Londra'daki sohbet toplantılarında en doğru davranış, yarım saat sonra oradan ayrılmak olurdu; ama o, bütün gece Rose'un yanında kalabilirdi. O toplantıda insanların orada kalmaya hazırmış gibi göründüklerini fark ederek, sosyal çevrenin son derece sınırlı, belki haftalık tek toplantının da Sommers'larınki olduğunu tahmin etmişti. Tam bu kuşkular içindeyken, Miss Rose müzikli eğlencenin başlayacağını duyurdu. Hizmetçi kızlar bir sürü şamdan daha getirerek salonu gün ışığına boğdular; piyanonun, gitarın ve arpın çevresine sandalyeler dizdiler; kadınlar yarım daire biçiminde oturdular; erkekler de onların arkasında ayakta durdular. Tombul yanaklı bir bey piyanonun başına geçti; onun o kasap ellerine benzer ellerinden büyüleyici bir ezgi yükselirken, mobilya yapımcısının kızı da eski bir İskoç baladını o kadar enfes bir sesle yorumlamaya başlamıştı ki, Todd onun o ürkmüş fare görünümünü tümden unutmuş gitmişti. Kız okulunun müdiresi, gereksiz derecede uzun bir kahramanlık şiiri okudu; Rose da, Jeremy Sommers'ın apaçık muhalefetine rağmen ağabeyi John'la düet yaparak edepsizce birkaç şarkıyı okudu, sonra da Jacob Todd'un konuklara kendi repertuvarından bir şey sunmasını istedi. Bu da ziyaretçiye o güzel sesini dinletme fırsatını vermiş oldu.

"Siz gerçek bir hazinesiniz, Mr. Todd! Sizi dünyada bırakmayız. Her çarşamba buraya gelmeye mahkûm edildiniz," diye bağırdı Miss Rose, alkışlar dinince, ziyaretçinin kendisine bakarken yüzünde taşıdığı o aptallaşmış ifadeye aldırış etmeden.

Todd, dişlerinin şekerden birbirine yapıştığını hisse-

diyor, başı dönüyordu; bunun yalnızca Rose Sommers'a karşı duyduğu hayranlıktan mı, yoksa aldığı içkilerin ve Kaptan Sommers'la birlikte tüttürdükleri o sert Küba purosunun yüzünden mi olduğunu bilemiyordu. İnsanın bu evde bir bardak içkiyi ya da bir tabak yemeği karşısındakini gücendirmeden reddetmesi olanaksızdı; konukseverliğin, konukları insanın her türlü direncinin de ötesinde yemeye ve içmeye zorlaması biçiminde ortaya çıktığı Şili'de bunun ulusal bir özellik olduğunu çok geçmeden keşfedecekti. Saat dokuzda akşam yemeğine buyur etmişler, kendilerini daha bir sürü doyurucu yemeğin ve yeni yeni tatlıların beklediği yemek odasına geçmişlerdi grup halinde. Gece yarısına doğru kadınlar sofradan kalkarak sohbetlerini salonda sürdürürlerken, erkekler de yemek odasında konyak ve sigara içiyorlardı. Sonunda Todd bayılacak gibiyken konuklar paltolarıyla arabalarını istemeye başladılar. Todd'un Tierra del Fuego'daki sözde İncil'i yayma misyonuyla son derece ilgilenen Ebeling'ler onu oteline götürmeyi önermişler, Sommers'ların sarhoş arabacısıyla birlikte o karabasan gibi sokaklarda zifirî karanlıkta geri dönme düşüncesi karşısında dehşete kapılan Todd da bu öneriyi hemen kabul etmişti. Yolculuk bitmek bilmiyordu; aklını söyleşiye veremediğini hissediyor, midesi müthiş bulanıyordu.

"Eşim Afrika'da doğdu, kendisi gerçek inancı orada yaymış olan misyonerlerin kızıdır; bunun ne kadar büyük bir özveri anlamına geldiğini biliyoruz, Mr. Todd. Yerliler arasındaki bu soylu görevinizde size yardımcı olma ayrıcalığını bize bağışlayacağınızı umuyoruz," dedi Mr. Ebeling, vedalaşırlarken, ağırbaşlı bir edayla.

O gece Jacob Todd'un gözüne uyku girmedi; Rose Sommers'ın hayali onu acımasızca dürtüp duruyordu.

Daha şafak sökmeden, ona ciddi olarak kur yapmaya karar vermişti bile. Onun hakkında hiçbir şey bilmiyordu, ama umurunda değildi; belki de bir iddiayı kaybetmek ve ta Şili'ye kadar yalnızca müstakbel eşini tanımak üzere gelmekti alın yazısı. Bunu hemen ertesi gün başlatacaktı, ama şiddetli karın ağrıları yüzünden yataktan bile kalkamamıştı. Kimi zaman bilinçsiz bir halde kimi zaman da hezeyanlar içinde, bütün bir günü ve geceyi böyle geçirdi, ta ki sonunda kafasını kapıdan dışarı uzatıp yardım isteyecek gücü toplamayı başarabilene kadar. Otel müdürü, onun isteği üzerine, kentteki tek tanıdıkları olan Sommers'lara haber yollamış, pis pis kokan odayı temizlesin diye bir de hizmetkâr çocuk çağırmıştı. Jeremy Sommers, yanında Valparaíso'nun en tanınmış kan alma uzmanıyla öğle vakti çıkageldi; az çok İngilizce bildiği anlaşılan bu adam, onu bitkin bırakana kadar kollarından ve bacaklarından kan aldıktan sonra, tüm yabancıların Şili'ye ilk kez ayak basar basmaz hastalandıklarını anlattı.

"Bildiğim kadarıyla telaşlanacak bir şey yok, içlerinde ölenler pek azdır," diye de onu yatıştırdı.

Pirinç nişastasından yapılmış kapsüller içinde ona kinin de verdi, ama mide bulantısından iki büklüm olmuş haldeki Todd bu hapları yutamadı. Hindistan'da bulunmuştu ve kininle iyileştirilebilen malaryanın ve daha başka tropikal hastalıkların belirtilerini tanıyordu, ama geçirdiği bu rahatsızlık onların hiçbirine benzemiyordu. Kan uzmanı gider gitmez hizmetkâr çocuk, bezleri alıp odayı yeniden silmek üzere geri döndü. Jeremy Sommers, Doktor Page ile Doktor Poett'in adreslerini de bırakmıştı, ama onları çağırmaya vakit olmadı, çünkü aradan iki saat geçtikten sonra otele çıkagelen iriyarı bir kadın, hastayı görmekte ısrar etmişti. Mavi kadife giysisiyle beyaz potinleri, çiçek işlemeli bir de bonesi olan,

masallardan fırlamışa benzeyen bir kız çocuğunu da elinden tutuyordu. Fresia Ana ile Eliza'ydı bunlar; kan uzmanlarına pek güvenmeyen Rose Sommers tarafından gönderilmişlerdi. İkisi birden odaya öyle kendilerinden emin bir tavırla girmişlerdi ki, bitkin haldeki Jacob Todd itiraz etmeye cesaret edemedi. Bunlardan birincisi şifacılık yapmak üzere, ikincisi ise çevirmen olarak geliyordu.

"Dadım pijamanızı çıkartacağını söylüyor. Ben bakmam," diye açıkladı küçük kız, sonra da duvara doğru döndüğünde yerli kadın iki pençe darbesiyle Todd'u soyarak bedenini alkolle baştan aşağı ovmaya koyuldu.

Yatağının içine sıcak tuğlalar koydular, kendisini de battaniyelere sarmalayarak, hazımsızlık sancılarını yatıştırmak üzere balla tatlandırılmış acı otlardan demlenmiş bir içeceği ona kaşık kaşık içirdiler.

"Şimdi dadım hastalığı *büyüleyecek*," dedi küçük kız.

"O da nesi?"

"Korkmayın, acıtmaz."

Fresia Ana gözlerini yumarak ellerini onun göğsünde ve karnında dolaştırırken, bir yandan da Mapuçe dilinde büyü sözcükleri fısıldıyordu. Jacob Todd, üzerine dayanılmaz bir uyuşukluğun çöktüğünü hissetmiş, kadın daha işini bitirmeden derin bir uykuya dalmıştı; iki hemşirenin ne zaman ortadan kaybolduklarını fark etmedi bile. On sekiz saat uyumuş, ter içinde uyanmıştı. Ertesi sabah Fresia Ana'yla Eliza, ona yeniden sıkı bir friksiyon yapmak, koca bir kâse de tavuk suyu çorbası içirmek üzere geri dönmüşlerdi.

"Dadım diyor ki, bir daha asla su içmeyecekmişsiniz. Yalnızca iyice sıcak çay içecek, meyve de yemeyecekmişsiniz, yoksa kendinizi yeniden ölecek gibi hissedermişsiniz," diye çevirmenlik yaptı minik kız.

Ertesi hafta ayağa kalkıp da aynada kendine baka-

bildiğinde, bu halde Miss Rose'un karşısına çıkamayacağını anlamıştı: Adamakıllı kilo vermiş, süzülmüştü; soluk soluğa bir sandalyenin üzerine yığılmadan iki adım bile atamıyordu. Hayatını kurtardığı için kendisine teşekkürlerini bildiren bir notla birlikte Fresia Ana'yla Eliza için de çikolata yollayabilecek hale geldiğinde ise, genç kadının bir hanım arkadaşı ve hizmetçisiyle birlikte, yolların berbat durumu ve iklim göz önüne alındığında tehlikeli sayılabilecek bir yolculuğa çıkarak Santiago'ya gitmiş olduğunu öğrendi. Miss Rose, tiyatro seyretmek, iyi müzik dinlemek, mis gibi yasemin kokan, pembe cam fanuslu lambaların aydınlattığı ve limanda bulunması zor olan ıvır zıvırı bulabildiği Büyük Japon Mağazası'ndan yıllık alışverişini yapmak üzere, her zaman sonbahar başlarında ya da ilkbahar ortasında olmak üzere yılda bir kez, otuz dört *legua*'lık[1] bu yolu yapardı. Ancak bu kez kış mevsiminde gitmesi için iyi bir nedeni vardı: Bir portre için poz verecekti. Ulusal sanatçılar arasında bir ekol kurmak üzere hükümet tarafından davet edilmiş olan ünlü Fransız ressamı Monvoisin gelmişti ülkeye. Üstat yalnızca portrenin başını yapıyordu, geri kalanı ise yardımcılarının eseriydi; vakit kazanmak için de danteller bile doğrudan doğruya tuvalin üzerine uygulanıyordu, ama bu tür aldatmacalara başvurulmasına rağmen, onun imzasını taşıyan bir portre kadar saygın bir şey olamazdı. Jeremy Sommers, salonun başköşesine asılmak üzere kız kardeşinin bir portresine sahip olmakta ısrar etmişti. Tablo altı altına mal oluyordu, her sanatçıya da fazladan birer altın verilecekti, ama böyle bir durumda tasarruf etmenin anlamı yoktu. Müşterilerinin dedikleri gibi, büyük üstat Monvoisin'in gerçek bir

1. (İsp.) Ortaçağ'da Avrupa ve Latin Amerika ülkelerinde kullanılan ve bir saatte bir atın veya bir kişinin aldığı yol birimi. (Y.N.)

eserine sahip olma fırsatı hayatta insanın karşısına iki kez çıkmazdı.

"Mademki masraf sorun değil, portreme üç tane el çizmesini istiyorum. Bu onun en ünlü tablosu olur, sonunda da bizim şöminenin üzerine asılacağı yerde bir müzeye asılır," diye yorumda bulunmuştu Miss Rose.

O yıl, okul kitaplarına geçen, büyükbabaların belleklerine kazınan seller yılı olmuştu. Tufan yüzlerce konutu silip süpürmüş, sonunda fırtına yatışıp da sular alçalmaya başladığında, Tanrı'nın gazabı gibi iniveren küçük çapta bir dizi deprem, sağanak yağmurun yumuşattığı her şeyi yıkmıştı. İt uğursuz takımı yıkıntılar arasında dolaşıyor, ortalıktaki kargaşayı fırsat bilerek evleri soyuyorlardı. Askerler suçüstü yakaladıklarını gözlerinin yaşına bakmadan öldürme emri almışlardı. Ama zalimlik öyle hoşlarına gitmiş, onları öyle heyecanlandırmıştı ki, salt insanların kendilerine yalvardığını, ağlayıp sızladığını duymak için önlerine gelene kılıç darbeleri indirmeye başlamışlardı. Askerler tüm masum insanları katletmeden önce yeniden düzeni sağlamak gerekti. Soğuk algınlığını geçirmek için oteldeki odasına kapanmış olan, karın ağrılarıyla geçirdiği o haftadan sonra kendini hâlâ bitkin hisseden Jacob Todd, insanları tövbe etmeye çağıran kilise çanlarının bitmek bilmez gürültüsünden bıkmış usanmış bir halde, günü geçmiş gazeteleri okuyarak ve iskambil oynayacak adam arayarak geçiriyordu saatlerini. Midesini güçlendirsin diye bir tonik almak için eczaneye gitmek üzere odasından çıkmıştı, ama mavi ve yeşil renkte toz içindeki şişelerle tıklım tıklım dolu, karmakarışık, izbe bir yer olan bu dükkândaki Alman tezgâhtar ona akrep yağıyla solucan ruhu verebilmişti yalnızca. Londra'dan bu kadar uzakta bulunmasına ilk kez hayıflanıyordu.

Geceleri şamatalardan ve sarhoş kavgalarından, ayrıca gece yarısı on iki ile sabahın üçü arasında kaldırılan cenazelerden pek uyuyamıyordu. Yeni yapılmış olan mezarlık, kentin üzerinde yükselen bir tepenin en yüksek yerindeydi. Fırtınadan yerde oyuklar açılmış, mezarlar, tüm ölüleri aynı yakışıksızlık içinde bir araya getiren bir karmaşa halinde yamaçlardan aşağı yuvarlanmıştı. Pek çokları, varlıklı insanların kiliselere, yoksulların topraktaki yarıklara, yabancıların da kumsala gömüldükleri on yıl önceki durumun çok daha iyi olduğu yorumunda bulunuyordu. Burası zırvalıklar ülkesi, diye sonunda kararını verdi Todd; yüzünü bir mendille örtmüştü, çünkü rüzgâr, felaketin getirdiği, yetkililerin de koca koca okaliptüs ateşleriyle yenmeye çalıştıkları o mide bulandırıcı kokuyu da sürükleyip getiriyordu. Kendini biraz daha iyi hissedince ayin yürüyüşlerini seyretmeye çıktı. Genelde pek dikkati çekmiyorlardı, çünkü her yıl Paskalya haftasının yedi günü boyunca ve daha başka dinsel bayramlarda aynı biçimde yinelenirdi bu yürüyüşler, ama bu kez fırtınanın sona ermesi için göklere yakınma amacıyla yapılan toplu gösterilere dönüşmüşlerdi. İnananlar, başlarında siyahlar giyinmiş hayır kurumları üyeleriyle, altın sırmayla ve değerli taşlarla işlenmiş muhteşem giysileri içindeki azizlerin heykellerini tahtırevanlar üzerinde taşıyarak, uzun kuyruklar halinde kiliselerden çıkıyorlardı. Bir sıra, boynunun çevresinde dikenli tacıyla çarmıha gerilmiş bir İsa'yı taşıyordu. Bunun, iklimi değiştirme yeteneğine sahip tek heykel olarak dünyanın en mucizevi imgesi olduğu için, bu olay nedeniyle Santiago'dan özel olarak getirilmiş olan Cristo de Mayo olduğunu anlatmışlardı ona. Bundan iki yüz yıl önce, korkunç bir deprem, başkenti yerle bir etmiş, İsa'nın bulunduğu bu mihrap dışındaki tüm San Agustín Kilisesi olduğu gibi yıkılmıştı. Tacı başından kayarak, bugün hâlâ durduğu

boynuna inmişti, çünkü onu yerine koymaya her kalkıştıklarında ortalık yeniden sallanıyordu. Ayin alayları sayısız keşişlerle rahibeleri, onca gün oruç tutmaktan bitkin haldeki sofuları, canhıraş feryatlarla dualar okuyup şarkılar söyleyen yoksul halkı, üstlerinde kaba saba gömlekleriyle, uçlarına sivri uçlu metal parçaları geçirilmiş deriden kamçılarla çıplak sırtlarını döven tövbekârları bir araya getiriyordu. Kimileri bayılıp yere yığılıyor, onlara bakan kadınlar, cılk yara halindeki derilerini temizleyip serinletici içecekler veriyorlardı, ama biraz kendilerine gelir gelmez onları yeniden ayin alayının içine doğru itiyorlardı. Çılgınca bir coşku içinde kendi kendilerine eziyet eden yerliler ve ilahiler çalan bandolar sıra sıra geçiyorlardı. Yakınma dualarının gürültüsü coşkulu bir sel suyunu andırıyor, nemli hava günlük ve terle buram buram kokuyordu. Şatafatlı ama koyu renkli ve hiçbir mücevher taşımayan kılıkları içindeki soyluların oluşturdukları ayin alayları da vardı, aynı alanda ne birbirlerine değerek ne de birbirlerine karışarak karşılıklı gelip geçen, yalınayaklı, pejmürde halk tabakaları da. Onlar ilerledikçe haykırışlar daha da artıyor, dindarlık gösterileri daha da yoğunlaşıyordu; o kötü havanın işledikleri günahlar yüzünden verilmiş ilahî bir ceza olduğuna emin olan müminler, günahlarının bağışlanması dileğiyle bağrışıyorlardı. Tövbekârlar kitle halinde toplanıyorlar, kiliseler adam almıyordu; rahipler günah çıkartma işiyle uğraşabilmek için gölgeliklerle şemsiyelerin altına sıra sıra dizilmişlerdi. Bu görünüm İngiliz ziyaretçiye pek büyüleyici gelmişti; yolculuklarının hiçbirinde bu kadar egzotik, bu kadar iç karartıcı bir şeye tanık olmamıştı. Protestan ağırbaşlılığına alışık olarak, ta Ortaçağ'a geri gitmiş gibiydi; Londra'daki dostları ona dünyada inanmayacaklardı. Tedbiri elden bırakmayıp uzakta duruyor, insan yığınını dalga dalga etkisi altına alan ilkel

ve acı çeken canavar titremesini duyumsuyordu. Meryem Kilisesi'nin karşısında, küçük alandaki bir anıtın kaidesine güçlükle tırmandı; oradan kalabalığı panoramik olarak görebiliyordu. Birden pantolonundan çekiştirildiğini hissetti; gözlerini indirince, kafasında başörtüsüyle, yüzü kan ve gözyaşlarıyla ıslanmış, ürkek bir kız çocuğu gördü. Sert bir hareketle çekildi, ama çok geçti; pantolonunu kirletmişti bile. Bir küfür savurarak, gerekli İspanyolca sözcükleri hatırlayamadığından el kol hareketleriyle onu uzaklaştırmaya çalıştı, ama küçük kız kusursuz bir İngilizceyle yolunu kaybettiği karşılığını verip kendisini evine götürüp götüremeyeceğini sorunca pek şaşırdı. Bunun üzerine daha dikkatli baktı ona.

"Ben Eliza Sommers'ım. Beni hatırladınız mı?" diye mırıldandı kız.

Miss Rose'un o portre için poz vermek üzere Santiago'da bulunmasını, Jeremy Sommers'ın da bürosunun mahzenlerini sular bastığı için o günlerde evde pek ender görünmesini fırsat bilerek ayin yürüyüşüne gitmeyi tasarlamış, Fresia Ana'nın başının etini öyle bir yemişti ki, kadın sonunda razı olmuştu. Patronları, küçük kızın önünde Katolik ya da yerli ayin usullerinden söz etmesini, hele hele onları görmesine izin vermesini yasaklamışlardı, ama kendisinin de Cristo de Mayo'yu ömründe hiç olmazsa bir kez görmeye içi gidiyordu. Sommers kardeşlerin bundan asla haberleri olmaz, diye kararını verdi. Böylece ikisi birlikte usulca evden çıkarak tepeyi yayan olarak indikten sonra kendilerini alanın yakınında bırakacak bir arabaya binmişler, sıra halinde yürüyen bir grup yerli tövbekâra katılmışlardı. O günün curcunası ve coşkusu içinde Eliza, ortak isterinin etkisiyle bir şey fark etmeyen Fresia Ana'nın elini bırakmamış olsa her şey tasarlandığı gibi gidecekti. Eliza bağırmaya başlamıştı, ama sesi duaların gürültüsünün ve hayır kurumlarının hü-

zünlü trampet seslerinin arasında kaybolup gidiyordu. Dadısını aramak için koşmaya başladı, ama o koyu renkli pelerinlerinin altında bütün kadınlar aynı görünüyor, ayakları çamur, balmumu ve kanla kaplı parke taşlarının üzerinde kayıyordu. Bir yandan çanlar çılgıncasına çalıp limandaki gemiler düdüklerini öttürürlerken, ayrı ayrı yürüyen gruplar, çok geçmeden, kendini yaralı bir hayvan gibi sürükleyen tek bir kalabalığın içinde birleşmişti. Eliza, dehşetten donakalmış, böyle ne kadar süre geçirdiğini bilemiyordu, ama sonunda düşünceler aklının içinde berraklaşmaya başlamıştı. O arada ayin yürüyüşü de durulmuş, herkes dizleri üzerine çökmüştü; kilisenin önündeki sekinin üzerinde piskopos yönetiyordu, ilahilerle sürdürülen ayini. Eliza, Cerro Alegre'ye doğru yürümeyi düşündü, ama evine ulaşmadan önce karanlığın bastırmasından korkuyordu; evinden tek başına hiç ayrılmamıştı, ne yöne gideceğini bilemiyordu. Kalabalık dağılana kadar yerinden kıpırdamamaya karar verdi, belki o zaman Fresia Ana onu bulabilirdi. Tam o sırada meydandaki anıta asılmış duran uzun boylu, kızıl saçlı birine takıldı gözleri; dadısının bakmış olduğu hastayı tanımıştı hemen. Hiç duraksamadan yanına gitti.

"Senin ne işin var burada! Yoksa yaralı mısın?" diye şaşırdı adam.

"Kayboldum; beni evime götürebilir misiniz?"

Jacob Todd, mendiliyle kızın yüzünü temizleyerek şöyle bir gözden geçirdi, görünürde bir yarası olmadığını anlamıştı. Kanın kendilerini kırbaçlayanlardan sıçramış olabileceği sonucuna vardı.

"Gel seni Mr. Sommers'ın bürosuna götüreyim."

Ama kız bunu yapmamasını istedi ondan, çünkü koruyucusu kendisinin ayin yürüyüşünde olduğunu öğrenecek olursa Fresia Ana'yı kovardı. Todd, bir araba bulmak üzere yola çıktı, ama o saatlerde hiç de kolay bir

iş değildi bu; o arada küçük kız da elini hiç bırakmadan sessizce yürüyordu yanında. İngiliz, kendi eline sımsıkı yapışmış bu küçücük, ılık elin dokunuşuyla ömründe ilk kez bir sevecenlik duygusuyla ürperdiğini hissediyordu. Arada bir belli etmeden ona bakıyor, badem gibi çekik, kapkara gözlü o çocuksu yüzü gördükçe içi eriyordu. Sonunda iki katırın çektiği bir yük arabasına rastlamışlar, arabacı, bilinen tarifenin iki katı ücretle onları tepeye çıkarmayı kabul etmişti. Yolculuk boyunca hiç konuşmadılar. Bir saat sonra Todd, Eliza'yı evinin önünde bırakıyordu. Küçük kız, teşekkür ederek, ama içeri davet etmeden vedalaştı onunla. Todd, ayaklarına kadar inen siyah pelerininin içinde o küçücük, kırılgan bedeniyle uzaklaşmasını izledi. Az sonra kız geri dönüp ona doğru koştu, kollarını boynuna dolayarak yanağına bir öpücük kondurdu. Tekrar teşekkürler, dedi. Jacob Todd, aynı yük arabasıyla döndü oteline. Arada bir yanağına dokunuyor, küçük kızın içinde uyandırdığı bu tatlı ve hüzünlü duyguya şaşırıyordu.

Ayin yürüyüşleri ortak tövbekârlığı artırmaya yaradığı gibi, Jacob Todd'un da tanık olduğu biçimde, yağmurları durdurarak Cristo de Mayo'nun o inanılmaz ününü bir kez daha haklı çıkarmaya da yaramıştı. Aradan daha kırk sekiz saat bile geçmeden gökyüzü açılmış, çekingen bir güneş kendini göstererek, o günlerdeki talihsizlikler kumkumasına iyimser bir hava getirmişti. Bütün o fırtınalar ve salgın hastalıklar yüzünden, Sommers'ların evindeki çarşamba toplantıları yeniden başlayana kadar toplam dokuz hafta geçmişti aradan; Jacob Todd, Miss Rose'a karşı beslediği romantik duyguları ona hissettirmeye cesaret edebilene kadar da aradan birkaç hafta daha geçmesi gerekecekti. Sonunda bunu yapabildiğinde ise,

Miss Rose onu duymazlıktan gelmiş, ama onun ısrarları karşısında şaşırtıcı bir yanıt verivermişti, "Evlenmenin tek iyi yanı dul kalmaktır," dedi.

"Ne kadar aptal olursa olsun bir koca, her zaman kadını tamamlayan bir öğedir," diye karşılık verdi o da, neşesini kaybetmeden.

"Benim durumumda bu hiç gerekli değil. Kocam olsa, bana ayak bağı olur; sahip olmadığım hiçbir şeyi veremez bana."

"Ya çocuklar?"

"İyi ama siz beni kaç yaşında sanıyorsunuz, Mr. Todd?"

"On yediden fazla değilsiniz!"

"Alay etmeyin. Neyse ki Eliza'm var benim."

"Ben inatçıyımdır, Miss Rose, yenilgiyi asla kabul etmem."

"Size minnettarım, Mr. Todd. Bir kadına kol kanat geren tek bir koca değil, pek çok talip olmalı."

Her ne olursa olsun, Jacob Todd'un, İncillerini satması için kararlaştırılmış olan üç aydan çok daha fazla bir süre Şili'de kalmasının nedeni olmuştu Rose. Sommers'lar beklediğinin de üzerinde bir sosyal ilişki noktasını oluşturuyorlardı; onlar sayesinde, Tierra del Fuego' daki sözde dinsel misyonunda kendisine yardımcı olmaya hazır o varlıklı yabancı koloninin kapıları ardına kadar açılmıştı önünde. Patagonya yerlileri hakkında bir şeyler öğrenmeye niyetlenmiş, ama kütüphanedeki sıkıcı birkaç kitaba uykulu gözlerle şöyle bir baktıktan sonra onlar hakkında bir şeyler bilse de bilmese de sonucun değişmeyeceğini anlamıştı, çünkü bu konudaki bilgisizlik herkese özgüydü. İnsanların duymak istedikleri şeyleri söylemek yeterliydi, bunun için de kendi tatlı diline güveniyordu. Elindeki İncil yükünü Şili'deki olası müşteriler arasında hafifletebilmek için çat pat konuştuğu İspan-

yolcasını ilerletmesi gerekiyordu. İspanya'da geçirmiş olduğu iki ay ve kulak dolgunluğu sayesinde bu dili, ülkeye yirmi yıl önce gelmiş pek çok İngiliz'den çok daha çabuk ve iyi öğrenmeyi başarmıştı. Önceleri aşırı liberal politik düşüncelerini belli etmiyordu, ama her toplantıda kendisini sorularla sıkıştırdıklarını ve her defasında çevresini şaşkın bir dinleyici topluluğunun sardığını fark etmişti. Krallığı kaldırmayı savunan, eşitlikçi ve demokrasi yanlısı söylevleri, uyuşukluk içindeki o iyi insanları sarsıyor, erkekler arasında sonu gelmez tartışmalara, olgun hanımlar arasında da dehşet çığlıklarına neden oluyordu, ama daha genç olanları ister istemez kendine çekiyordu. Hakkındaki genel kanı, onu kafadan çatlak biri olarak nitelendiriyor, ateşli düşünceleri insanlara eğlenceli gelmeye başlıyordu; buna karşılık İngiliz krallık ailesini alaya alan sözleri, İngiliz kolonisinin üyeleri arasında çok kötü bir etki yaratmıştı, çünkü onların gözünde Kraliçe Victoria, Tanrı gibiydi, imparatorluğa da el sürülemezdi. Pek büyük olmasa da küçümsenemeyecek geliri, hiçbir zaman adamakıllı bir iş yapmamış olsa da rahatça yaşamasını sağlıyor, bu da onu beyefendiler sınıfına dahil ediyordu. Kimseyle bağlantısı olmadığını keşfeder etmez, onu elde etme hevesiyle evlenme yaşında pek çok genç kız çevresine üşüşmüştü, ama Rose Sommers'ı tanıdığından beri onun başka hiç kimsede gözü yoktu. Genç kızın neden bekâr kaldığını binlerce kez sormuştu kendi kendine; bu agnostik akılcının aklına gelebilen tek yanıt da, kaderin onu kendisine ayırmış olduğuydu.

"Bana daha ne zamana kadar işkence edeceksiniz, Miss Rose? Peşinizde koşmaktan bıkabileceğimden korkmuyor musunuz," diye şakalaşıyordu onunla.

"Bıkmazsınız, Mr. Todd. Kedinin peşinden koşmak, onu yakalamaktan çok daha eğlencelidir," diye karşılık veriyordu o da.

Sahte misyonerin güzel konuşma yeteneği, o çevre içinde bir yenilik olmuş, kutsal kitapları adamakıllı incelemiş olduğu duyulur duyulmaz da bu konuda konuşması için kendisine her fırsatta olanak verilmişti. Gerçi burada Katolik yetkililer tarafından iyi gözle bakılmayan küçük bir Anglikan tapınağı vardı, ama Protestan topluluğu ayrıca evlerde de toplanıyordu. "Meryemsiz ve şeytansız kilise nerede görülmüş? Yabancıların hepsi mezhep sapkını, ne Papa'ya inanırlar ne dua etmesini bilirler, sadece şarkı söyleyip dururlar, Kudas ayini bile yapmazlar," diye söyleniyordu Fresia Ana, pazar toplantısı yapma sırası Sommers'ların evine geldiğinde sinirlenerek. Todd, Musevilerin Mısır'dan çıkmaları hakkında kısa bir şeyler okumaya, hemen arkasından da tıpkı İncil'deki Museviler gibi yabancı topraklara uyum sağlamak zorunda olan göçmenlerin durumuna değinmeye hazırlamıştı kendini, ama Jeremy Sommers, topluluğa onu bir misyoner olarak tanıtmış, Tierra del Fuego'daki yerlilerden söz etmesini istemişti ondan. Todd, ne o bölgenin yerini gösterebilecek durumdaydı ne de bu anlamlı adının nereden geldiğini biliyordu, ama İngiltere'ye götürülmek üzere bir İngiliz kaptan tarafından avlanan üç vahşinin öyküsüyle dinleyenleri gözyaşlarına boğulacak kadar duygulandırmayı becermişti. Dediğine göre, kutup soğuğunda çırılçıplak yaşayıp yamyamlık etme alışkanlıkları gösteren o zavallılar, üç yıldan kısa bir süre içinde doğru dürüst giyinmeyi öğrenmişler, iyi birer Hıristiyana dönüşerek uygar âdetleri benimsemişlerdi, İngiliz yemeğine bile hoşgörüyle bakar olmuşlardı. Yine de, ülkelerine geri gönderilir gönderilmez, sanki İngiltere'ye hiç adım atmamışçasına ya da İsa'nın sözünü hiç duymamışçasına o eski alışkanlıklarına derhal deri döndüklerinden hiç söz etmedi. Jeremy Sommers'ın önerisi üzerine hemen oracıkta inancın yayılması amacına yönelik para toplamaya gi-

rişilmiş, bundan da öyle iyi sonuçlar alınmıştı ki, Jacob Todd ertesi günü, Londra Bankası'nın Valparaíso şubesinde bir hesap açtırabilmişti. Bu hesap Todd'un kendi geliri yetmediğinde özel harcamalarını karşılamak üzere sık sık para çekmesine rağmen, Protestanların katkılarıyla haftadan haftaya beslenip büyüyordu. Hesaba ne kadar çok para girerse, İncil'i yayma misyonu karşısındaki engeller ve erteleme bahaneleri de o kadar çok katlanıyordu. Böylece aradan iki yıl geçti.

Jacob Todd, sanki orada doğmuşçasına kendini rahat hissediyordu Valparaíso'da. Şilililerle İngilizler pek çok ortak özelliğe sahiplerdi: Her şeyi kâhyalar ve avukatlar aracılığıyla çözümlüyorlardı; geleneklere, yurtseverlik simgelerine ve rutin işlere saçma bir bağlılık duyuyorlardı; toplumsal bir görgüsüzlük göstergesi olarak nefret ettikleri gösteriş merakına düşman ve bireyci olmakla övünüyorlardı; nazik ve sinirlerine hâkim görünüyor, ama son derece acımasız olabiliyorlardı. Yine de Şilililer, İngilizlerden farklı olarak, egzantrik olma düşüncesi karşısında dehşete kapılıyorlar, gülünç duruma düşmekten korktukları kadar hiçbir şeyden korkmuyorlardı. Şu İspanyolcayı da düzgün konuşabilseydim özyurdumda gibi olurdum, diye düşünüyordu Jacob Todd. Bir sürü kedi besleyen, limandaki en ünlü pastaları yapan dul bir İngiliz hanımın pansiyonuna yerleşmişti. Yatağının üzerindeki, daha önce hiç olmadığı biçimde kendisine eşlik eden, dört kediyle birlikte uyuyor, her Allahın günü ev sahibesinin insanı baştan çıkaran pastalarıyla kahvaltı ediyordu. Limandaki düşük gelirli mahallelerde yaptığı gezintilerinden tanıdığı en yoksul olanlardan tutun da en varlıklılara kadar her sınıftan Şililiyle ilişki kurmuştu. Jeremy Sommers, konuk üye olarak kabul edildiği Birlik

Kulübü'nden kimselerle tanıştırmıştı onu. Yalnızca sosyetede kendilerine önemli bir yer edinmiş yabancılar böyle bir ayrıcalığa sahip olmakla övünebilirlerdi, çünkü üyelerin değerinin soyadlarıyla ölçüldüğü bir avuç toprak ağasıyla tutucu siyasetçiden oluşuyordu bu kulüp. İskambil desteleriyle zarlar konusundaki becerisi sayesinde Jacob Todd'un karşısında kapılar açılıyordu; kumarda öyle büyük bir incelikle kaybediyordu ki, ne kadar çok kazandığını pek az kimse fark edebiliyordu. O yöredeki tarım arazilerinin, İskoçya'dan getirttiği kâhyalara güvendiğinden, adımını bile atmamış olduğu güneydeki koyun sürülerinin sahibi olan Agustín del Valle'yle de bu kulüpte dostluk kurmuştu. Bu yeni dostluk, Şili'nin soylu ailelerinin ağırbaşlı konaklarını ziyaret etme fırsatını da vermişti ona; oturaklı mobilyalar, cenaze şamdanları, çarmıha gerilmiş kanlar içinde İsa heykelleri, alçıdan Meryemler, eski İspanyol soyluları gibi giyinmiş azizlerle incelikten yoksun bir biçimde dekore edilmiş, neredeyse bomboş denebilecek kocaman odalardan oluşan dikdörtgen, karanlık yapılardı bunlar. Yüksek demir parmaklıklarıyla sokağa kapalı olup içeriye dönük, konforsuz, kaba saba evlerdi, ama yaseminler, portakal ağaçları ve gül fidanları serpiştirilmiş iç avlularıyla serin galerileri de vardı.

İlkbaharın kendini göstermesiyle birlikte Agustín del Valle, Sommers'larla Jacob Todd'u çiftliklerinden birine davet etmişti. Yol tam bir karabasandı; at sırtında dört ya da beş saatte aşılabilirdi, ama aile üyeleriyle konuklardan oluşan kafile sabah erkenden yola çıkmış, gece geç vakte kadar da yerine ulaşamamıştı. Valle ailesi, içlerine masalarla tüylü sedirlerin yerleştirilmiş olduğu öküz arabalarıyla yolculuk ediyordu. Eşyaları yüklenmiş bir katır sürüsüyle, çoğu zaman tepelerdeki dönemeçlerde sinmiş bekleyen haydutlardan kendilerini koruyabil-

mek için ilkel fitilli tüfeklerle silahlanmış atlı uşaklar da peşlerinden gidiyordu. Hayvanların sinir bozucu yavaşlığının üzerine bir de yolda arabaların takılıp kaldığı oyuklar, ayrıca dinlenmek için sık sık verilen ve hizmetkârların bir sinek bulutu içinde sepetlerden yiyecek servisi yaptıkları molalar ekleniyordu. Todd'un tarım hakkında hiçbir bilgisi yoktu, ama bu verimli topraklarda her şeyin bol miktarda yetiştiğini anlamak için şöyle bir bakmak yeterliydi; meyveler ağaçlardan dökülüyor, hiç kimse toplama zahmetine girmeden yerlerde çürüyüp gidiyordu. Jacob Todd, çiftlik evinde de yıllar önce İspanya'da gözlemlemiş olduğu aynı yaşam tarzına rastlamıştı: Karmaşık kan bağlarıyla birbirlerine bağlı kalabalık bir aile ve sarsılmaz bir namus yasası vardı burada da. Ev sahibi, evlatlarının kaderlerini demir yumrukla yöneten ve atalarının izini ilk İspanyol fetihçilerine kadar gururla sürebilen, güçlü bir feodal aile babasıydı. Benim büyük büyükbabalarım, diye anlatıyordu, Santiago kentini kurabilmek için ağır demir zırhlar içinde bin kilometreden fazla yol aşıp dağları, ırmakları ve dünyanın en çorak çölünü geçmişler. Aile bireyleri arasında bir otorite ve namus simgesi gibiydi, ama kendi sınıfının dışında yemediği nane kalmayan biri olarak tanınıyordu. Piçlerden oluşan bir soy zincirine, o efsanevi aksilik krizlerinde kiracılarından pek çoğunu safdışı bırakmış olmak gibi kötü bir üne sahipti, ama daha başka onca günahı gibi o ölüm olaylarının da asla sözü edilmezdi. Karısı kırk yaşlarındaydı, ama daha küçükken ölmüş olan çocukları nedeniyle hiç sırtından çıkarmadığı yas giysileri içinde, korsesinin, dininin ve kısmetine düşmüş olan o kocanın ağırlığı altında ezilmiş haliyle iki büklüm olmuş, titrek bir ihtiyarı andırıyordu. Erkek çocukları tembel yaşantılarını kilise ayinleri, gezintiler, öğle uykuları, oyunlar ve eğlenceler arasında geçirirlerken kız çocukları da, her za-

man analarının dikkatli bakışları altında olmak üzere, iç etekliklerinin hışırtıları arasında, odalarda ve bahçelerde gizemli su perileri gibi uçuşur dururlardı. Onları küçüklüklerinden beri erdem, inanç ve özveri içinde geçecek bir yaşantıya göre yetiştirmişlerdi; kendilerini bekleyen yazgı, uygun birer evlilik ve annelik olacaktı.

Taşraya gittiklerinde, İspanya'daki o görkemli cesaret ve ölüm gösterileriyle uzaktan yakından hiçbir ilgisi olmayan bir boğa güreşi de seyretmişlerdi; o pırıltılı giysilerden, o bando müziğinden, o tutku ve övünçten eser yoktu; sopalar ve sövgülerle hayvana eziyet eden, sonra da boynuz darbeleri yiyip küfürler ve kahkahalar arasında toz toprak içinde yerlere yuvarlanan gözüpek sarhoşlar güruhundan başka bir şey değildi gördükleri. İşin en tehlikeli yanı da, horlanıp öfkeden kudurmuş, ama hâlâ hayatta olan canavarı arenadan dışarı çıkarabilmekti. Todd, en sonunda halkın önünde öldürülme onursuzluğunu boğadan esirgemelerine şükretmişti, çünkü o, İngiliz yufka yürekliliğiyle hayvanın yerine *torero*'nun öldüğünü görmeyi yeğlerdi. Akşamları erkekler, bakışlarını yerden kaldırmayan, seslerini de bir mırıltıdan daha fazla yükseltmeyen, esmer derili ve boynu bükük zavallılardan oluşan gerçek bir hizmetkâr ordusu tarafından prensler gibi el üstünde tutularak, *tresillo* ve *rocambor*[1] oynuyorlardı. Köle olmadıkları halde öyle gibi görünüyorlardı bu uşaklar. Can güvenliği, kafalarını sokacak bir yer, bir de ekilecek tohumların bir bölümüne karşılık çalışıyorlardı; kuramsal olarak özgürdüler, ama gidecek başka yerleri olmadığından, patron ne kadar despot, koşullar da ne kadar ağır

1. (İsp.) *Tresillo*, küçük üç anlamına gelir ve *rocambor* ismiyle de bilinir. İspanya'da 16. yüzyılda oynanan *hombre* (adam) adlı iskambil oyunundan 19. yüzyılda türemiştir. Aynı oyun Portekiz ve Brezilya'da *rocambor* olarak bilinir. Genellikle kırk kartlık İspanyol destesiyle ve üç oyuncuyla üç el oynanır. (Y.N.)

olursa olsun, onun yanında kalıyorlardı. Kölelik, fazla bir yaygaraya neden olmadan on yıldan fazla bir süre önce kaldırılmıştı. Afrikalı ticareti, büyük plantasyonların bulunmadığı o yörelerde hiçbir zaman fazla kârlı bir iş olmamıştı, ama hiç kimse ne topraklarından koparılıp yoksulluğa mahkûm edilmiş yerlilerin kaderinden söz ediyordu ne de tıpkı birer hayvan gibi satılıp çiftliklerle birlikte miras edinilen kiracı ırgatlarınkinden. Chincha Adaları'ndaki kuş gübreliklerinde çalışmaya mahkûm Çinli ve Polinezyalı kölelerin çektiklerinden de hiç söz edilmiyordu. Gemiden inmedikleri sürece bir sorun yoktu: Yasalar köleliği karada yasaklıyor, ama denizde olamaz demiyordu. Erkekler kâğıt oynarlarken, Miss Rose, Señora del Valle'yle çok sayıdaki kızlarının eşliğinde belli etmese de sıkılıyordu. Oysa Eliza, Agustín del Valle'nin o ailedeki uyuşuk kadınlar örneğinin dışındaki tek kızı olan Paulina'yla birlikte kırlarda koşup oynuyordu. Paulina, Eliza'dan birkaç yaş büyüktü, ama o gün her ikisi de, saçlarını rüzgâra, yüzlerini güneşe vermiş, atlarını kırbaçlarken sanki aynı yaştaymışlar gibi eğlenmişlerdi.

Küçükhanımlar

Eliza Sommers, tüy kalemle yapılmış bir resim kadar narin yüz çizgileriyle, zayıf ve ufak tefek bir kızcağızdı. 1845 yılında, on üç yaşını bitirip de memeleriyle beli kendini belli etmeye başladığında bile, güzelliğinin en önemli özelliğini oluşturacak olan zarif hareketleri hayal meyal seçilebilse de, hâlâ çocuk gibiydi. Miss Rose'un amansız gözetimi, kemik yapısına ok gibi dümdüz bir görünüm kazandırmıştı, çünkü bitmek bilmez piyano ve iş işleme alıştırmaları boyunca sırtına bağladığı metal bir çubukla onu dik oturmak zorunda bırakırdı hep. Çok fazla büyümemiş, kaç kez hayatını kurtaracak olan hep o aynı aldatıcı çocuksu görünümünü korumuştu. Yüreğinin derinliklerinde öylesine çocuktu ki, ergenlik çağında bile çevresi bebekleriyle sarılmış bir halde parmağını emerek, ufacık çocukluk yatağında uyumayı sürdürüyordu hâlâ. Jeremy Sommers'ın isteksiz tavırlarına öykünüyor, çünkü bunu bir ruhsal güç belirtisi olarak görüyordu. Aradan yıllar geçtikçe böyle bıkkın görünmekten usanmış, ama bu alışkanlığı kişiliğine egemen olmasına yaramıştı. Eliza, hizmetkârların işlerine katılırdı hep: Bir gün ekmek yapmaya ya da mısır öğütmeye, bir başkasında şilteleri havalandırmaya, bir başkasında beyaz çamaşırları kaynatmaya koyulurdu. Salondaki perdenin arkasında

saatlerce bağdaş kurup oturarak, Jeremy Sommers'ın kütüphanesindeki klasik yapıtları, Miss Rose'un romantik romanlarını, tarihleri geçmiş gazeteleri, ayrıca ne kadar sıkıcı olursa olsun eline geçirebildiği her şeyi teker teker okuyup bitirirdi. Ne yapıp edip Jacob Todd'un İspanyolca İncillerinden birini kendisine armağan etmesini sağlamıştı; tüm okudukları İngilizce olduğundan, son derece büyük bir sabırla onu çözümlemeye çalışıyordu. Başkalarının karılarını baştan çıkaran kralların, insanları korkunç yıldırımlarla cezalandıran peygamberlerin, öz kızlarını evlat sahibi yapan babaların kusurlarıyla tutkuları karşısında hastalıklı bir büyülenmişlikle dalıp gidiyordu Eski Ahit'e. Kullanılmış eşyaların üst üste biriktiği sandık odasında, John Dayısının haritalarını, gemi günlükleriyle seyir belgelerini bulmuş, bunlar dünyanın dış çizgilerini belirlemesine yaramıştı. Miss Rose'un tuttuğu eğitmenler ona Fransızca, yazı, tarih, coğrafya, biraz da Latince öğretmişlerdi; sonuç olarak öğrendikleri tek şeyin dualar ve görgü kuralları olduğu başkentteki en iyi kız okullarında öğrencilerin kafalarına sokulanlardan oldukça fazla şeylerdi bunlar. Düzensiz olarak oradan buradan okuduğu şeyler gibi Kaptan Sommers'ın anlattığı öyküler de hayal gücünün başını alıp gitmesine neden olmuştu. Bu denizci dayı, elleri kolları hediyelerle yüklü olarak çıkagelir, som altından tahtlarında oturan zenci hükümdarlar, sedeften yapılmış küçücük kutularda insan gözleri biriktiren Malayalı korsanlar, eski kocalarının cenaze ateşleri üzerinde diri diri yakılan prenseslerle ilgili duyulmamış öyküleriyle kızın hayallerini altüst ederdi. Onun her gelişinde, okul ödevlerinden tutun da piyano derslerine kadar her şey ertelenirdi. Bütün yıl onu beklemekle ve yelkenlisinin açık denizde seyrettiği enlemlerin hayaliyle haritaya topluiğneler batırmakla geçiyordu. Eliza'nın kendi yaşıtı olan öteki kızlarla pek az ilişkisi vardı; ha-

yırsever koruyucularının evindeki o kapalı dünyada, sanki orada değil de İngiltere'deymiş gibi sonsuz bir hayal âlemi içinde yaşıyordu. Jeremy Sommers, sabundan tutun da ayakkabılara varana kadar her şeyi katalogdan ısmarlar, kışın hafif giysiler, yazın da palto giyerdi, çünkü Kuzey Yarıküre'nin takvimine göre yönlendirirdi hayatını. Küçük kız, her şeyi dikkatle dinler ve gözlemlerdi; neşeli, bağımsız bir yaradılıştaydı; asla kimseden yardım istemezdi; kendi iradesiyle gözden silinerek mobilyalar, perdeler ve duvar kâğıdının çiçekleri arasında ortadan kaybolmak gibi az bulunur bir yeteneğe de sahipti. Geceliğinde kırmızımtırak bir lekeyle uykudan uyandığı gün, Miss Rose'un yanına giderek alt tarafından kan kaybettiğini haber vermişti.

"Bundan kimseye söz etme, bu çok özel bir durumdur. Sen artık kadın oldun ve öyle davranmak zorundasın; çocukluklar bitti artık. Madam Colbert'in kız okuluna gitme vaktin de geldi," olmuştu analığının onun yüzüne hiç bakmadan, bir solukta yaptığı tek açıklama; bir yandan da kenarlarını kendi elleriyle bastırmış olduğu bir düzine küçük bezi çıkarıyordu dolaptan.

"Artık hapı yuttun, kızım, tüm bedenin değişecek, aklın bir karış havalara uçacak; önüne çıkacak herhangi bir erkek de sana canının istediğini yapabilecek," diye uyarmıştı onu daha sonra Fresia Ana. Eliza bu yeniliği ondan gizleyememişti.

Yerli kadın, aybaşı akıntısını hepten kesebilecek bitkiler biliyordu, ama patronlarından korktuğu için bunları ona vermekten çekindi. Eliza onun bu uyarısını ciddiye almış, gerçekleşmesini engellemek için çok dikkatli olmaya karar vermişti. İpekli bir kuşakla belden yukarısını sımsıkı sarmaladı: Bu yöntem, John Dayısının dediği gibi, yüzyıllar boyu Çinli kadınların ayaklarını küçültmekte işe yaradıysa, aynı yöntemin memelerini yassılt-

ma girişiminde başarısızlığa uğramasında bir neden olamayacağından emindi. Ayrıca yazı yazmaya da niyetleniyordu; yıllardır Miss Rose'un defterlerine bir şeyler yazdığını görüyor, bunu belirsiz düşüncelerin lanetine karşı koyabilmek için yaptığını tahmin ediyordu. Kehanetin son bölümüne –yani önüne çıkacak herhangi bir erkeğin ona canının istediğini yapabileceğine– gelince, bunu o kadar fazla önemsememişti, çünkü geleceğinde erkeklerin olabileceği bir durumda düşünemiyordu kendini bir türlü. Çevresindekilerin hepsi kendinden en az yirmi yaş büyük olan yaşlılardı; dünya, kendi kuşağından erkek cinsiyetli varlıklardan yoksundu. Koca olarak hoşuna gidebilecek yalnızca iki kişi, yani Kaptan John Sommers ile Jacob Todd vardı; onlar da erişebileceği bir konumda değillerdi, çünkü birincisi dayısıydı, ikincisi ise tüm Valparaíso'nun bildiği gibi, Miss Rose'a âşıktı.

Eliza, yıllar sonra çocukluğunu ve gençliğini andığında, Miss Rose ile Mr. Todd'un aslında iyi bir çift oluşturabileceklerini, kadının erkeğin katı yönlerini yumuşatabileceğini, erkeğin de kadını can sıkıntısından kurtarabileceğini düşünmüştü, ama olaylar başka türlü gelişmişti. Aradan yıllar geçtikten sonra, her ikisi de artık kır saçlarını tarar duruma gelip yalnızlıklarını uzun birer alışkanlığa dönüştürdüklerinde, California'da garip koşullar altında karşılaşacaklardı; o zaman adam, kadına eskisi kadar yoğun bir biçimde kur yapacak, kadın da onu aynı kararlılıkla yeniden reddedecekti. Ama bütün bunlar çok sonraları olacaktı.

Jacob Todd, Sommers'lara yaklaşmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu; o söyleşi toplantılarına katılanlar arasında ondan daha sebatlı, daha dakik başka bir ziyaretçi olamazdı; ne Miss Rose o coşkulu trilleriyle şarkı söyledi-

ğinde daha dikkatle dinleyen başka bir kimse vardı ne de onun şakalarına gülmekte ondan daha heveslisi; hatta çoğu zaman kendisine işkence ettiği oldukça acımasız şakalarına bile. Çelişkilerle dolu bir kişiydi Miss Rose, ama kendisi de öyle değil miydi? İncil satan bir dinsiz, sözde İncil'i yayma misyonu hikâyesiyle dünya âlemi dolandıran kendisi değil miydi sanki? Bu kadar çekici biri olarak onun neden evlenmediğini merak ediyordu; onun yaşında bekâr bir kadının ne bir geleceği olabilirdi ne de toplum içinde bir yeri. Yabancılar kolonisi içinde, yıllar önce İngiltere'de başından geçmiş bir rezaletin dedikodusu yapılıyordu; bu durum, ağabeyinin kâhyasına dönüşmüş bir halde Şili'de bulunmasının nedenini açıklayabilirdi, ama Jacob Todd, bu gizemi belki de hoşgörü gösteremeyeceği bir şeyi kesin olarak bilmemeyi yeğleyerek, ayrıntıları öğrenmeyi hiçbir zaman istememişti. Kendi kendine, geçmişin pek önemi olmadığını yineleyip duruyordu. Tek bir boşboğazlık ya da düşüncesizlik, bir kadının adını lekeleyip onun iyi bir evlilik yapmasını engellemeye yetebilirdi. Duygularına karşılık verildiğini görebilmek için geleceğinden yıllarını feda edebilirdi, ama Miss Rose, onun cesaretini kırmaya kalkışmasa da, bu kuşatmaya boyun eğme belirtileri göstermiyor, dizginleri gevşetip sonra ansızın çekiverme oyunuyla eğleniyordu.

"Mr. Todd, acayip düşüncelere sahip karanlık bir tip; dişleri at dişi gibi, elleri de hep terli. Evrendeki son bekâr erkek bile olsa onunla asla evlenmezdim," diye gülerek itiraf etmişti Miss Rose, Eliza'ya.

Bu yorum küçük kıza hiç de gülünç gelmemişti. Yalnızca Cristo del Mayo yürüyüşünde kendisini kurtarmış olduğu için değil, aynı zamanda o konuda sanki hiç olmamışçasına ağzını açmadığı için de kendini ona borçlu hissediyordu. Bu acayip müttefikten hoşlanıyordu: Tıpkı John Dayısı gibi babacan bir hali vardı. Kendisinde bırak-

tığı iyi izlenim, salondaki yeşil kadifeden o ağır perdelerin ardına gizlenip de onun Jeremy Sommers'la konuştuklarını dinlediğinde, gerçek bir sevgiye dönüşmüştü.

"Eliza hakkında bir karara varmam gerekiyor, Jacob. Toplumdaki yeriyle ilgili en küçük bir kavrama sahip değil. İnsanlar sorular sormaya başlıyorlar; Eliza da eminim hak etmediği bir geleceğin hayalini kuruyordur. Kadın ruhuna pusu kurmuş bir fantezi kadar tehlikeli bir şeytan olamaz."

"Fazla abartmayın," dostum. "Eliza henüz küçücük bir kız, ama çok zeki; eminim kendi yerini bulacaktır."

"Zekâ, kadının sırtına kamburdur. Rose onu Madam Colbert'in kız okuluna göndermek istiyor, ama ben kızların o kadar eğitilmelerinden yana değilim, sonra ele avuca sığmazlar. Her kişi kendi yerini bilmeli, ben bunu kendime ilke edinmişimdir."

"Dünya değişiyor, Jeremy. Birleşik Devletler'de özgür insanlar yasa karşısında eşit durumdalar. Toplumsal sınıflar ortadan kalktı artık."

"Biz kadınlardan söz ediyoruz, erkeklerden değil. Ayrıca Birleşik Devletler, ne gelenekleri ne de tarih duygusu olan bir tüccarlar ve öncü göçmenler ülkesi. Eşitlik hiçbir yerde yoktur, hatta hayvanlar arasında bile, hele Şili'de hiç olamaz."

"Bizler yabancıyız, Jeremy, İspanyolcayı bile çat pat konuşuyoruz. Şili'deki toplumsal sınıflardan bize ne? Biz asla bu ülkeye ait olmayacağız..."

"Bizler iyi örnek olmalıyız. Biz İngilizler, kendi evlerimizde düzeni sürdüremezsek, geri kalanlardan ne beklenebilir?"

"Eliza bu ailenin içinde büyüdü. Miss Rose'un sırf büyüyor diye onu yerinden etmeyi kabulleneceğini sanmıyorum."

Öyle de oldu. Rose, tüm kötü huylarından oluşan

eksiksiz bir repertuvarla meydan okudu ağabeyine. İlk önce karın ağrıları başladı; ardından kendini gösteren korkutucu bir migren, bir gece içinde onu kör bırakmıştı. Evin içinde günlerce bir sessizlik egemen oldu: Perdeler kapatılmıştı, herkes ayaklarının ucunda yürüyor, fısıltı halinde konuşuyordu. Artık yemek pişmiyordu, çünkü yemek kokusu hastalığın belirtilerini büsbütün artırıyordu; Jeremy Sommers yemeğini kulüpte yiyor, hastaneyi ziyaret eden birinin şaşkın ve çekingen tavırları içinde eve dönüyordu. Rose'un acayip körlüğü ve sayısız rahatsızlıklarının yanı sıra evdeki hizmetkârların suratsız sessizliği de azmini hızla yiyip bitiriyordu. Bu yetmiyormuş gibi, kardeşler arasındaki bu özel tartışmayı gizemli bir biçimde haber alan Fresia Ana da, hanımıyla harika bir birlik oluşturmuştu. Jeremy Sommers, kendisini Fresia Ana gibi boş inançlarla dolu bir büyücünün yıldırma girişimlerine pabuç bırakmayacak kültürlü ve pragmatik bir adam olarak görüyordu, ama yerli kadın sivrisinekleri kaçırma bahanesiyle kara kara mumlar yakıp da her tarafa adaçayı dumanları yaymaya başlayınca, dehşetle öfke arasında bir duyguyla kütüphanesine kapandı. Geceleri kadının, çıplak ayaklarını kapısının öte yanında sürükleyerek kısık sesle ilahiler ve beddualar okuduğunu duyuyordu. Çarşamba günü brendi şişesinin içinde ölü bir kertenkele bulunca artık bir an önce harekete geçmeye karar verdi. Kız kardeşinin odasının kapısını ilk kez olarak vurduğunda, kendisinin o zamana kadar tıpkı o küçük dikiş odasını, mutfağı, çamaşırhaneyi, çatı katında hizmetçilerin yattıkları karanlık hücreleri ve Fresia Ana'nın avlunun dibindeki kulübesini bilmezlikten geldiği gibi hiç görmemeyi yeğlediği, kadın sırlarıyla dolu o tapınağa kabul edildi; onun kendi dünyası, salonlar, cilalı maundan rafları ve av gravürleri koleksiyonuyla kütüphane, oymalı tahta-

dan gösterişli masasıyla bilardo salonu, bir Spartalı sadeliği içinde döşenmiş olan kendi odası ile kişisel tuvaleti için kullandığı, yerleri İtalyan karolarıyla kaplı, küçük bir odadan oluşuyordu; bu sonuncusuna günün birinde New York kataloglarındakiler gibi modern bir hela taktırmayı düşünüyordu, çünkü oturak kullanmak ve insan dışkılarından gübre olarak yararlanmak üzere kovalarda toplama yönteminin salgın hastalık kaynağı olduğunu okumuştu. Odaya girdiğinde gözleri yarı karanlığa alışsın diye beklemesi gerekti; bir yandan da ilaçların kokusuyla odaya sinmiş vanilya parfümü karışımı bir kokuyu yadırgayarak içine çekiyordu. Süzülmüş ve acı çeker haldeki Rose, sanki kendi ölümünün provasını yapıyormuş gibi kollarını göğsünün üzerinde kavuşturmuş olarak yastıksız yatağında sırtüstü yatarken zorlukla seçilebiliyordu. Yanında duran Eliza ise, demlenmiş yeşil çaya batırdığı bir bezi gözlerinin üzerine koymak üzere sıkıyordu.

"Bizi yalnız bırak, kızım," dedi Jeremy Sommers, yatağın yanındaki iskemleye oturarak.

Eliza başıyla belli belirsiz bir selam vererek dışarı çıktı, ama ev halkının zayıf yanlarını ezbere bildiğinden, kulağını aradaki incecik bölmeye yapıştırınca tüm konuşmayı duyabilmiş, sonra da hem Fresia Ana'ya aktarmış hem de günlüğüne not etmişti.

"Tamam, Rose. Bu savaşı sürdüremeyiz. Bir anlaşmaya varalım. İstediğin nedir?" diye sordu Jeremy, yenilgiyi peşinen kabul ederek.

"Hiçbir şey, Jeremy..." diye içini çekti kardeşi, zorlukla duyulabilen bir sesle.

"Eliza'yı Madam Colbert'in okuluna asla kabul etmezler. Oraya yalnızca üst sınıftan köklü ailelerin kızları gider. Eliza'nın evlat edinildiğini herkes biliyor."

"Onu kabul etmelerini sen bana bırak," diye bağırdı

Miss Rose, ölüm döşeğindeki birinden umulmayacak bir coşkuyla.

"Dinle beni Rose, Eliza'nın daha fazla eğitime ihtiyacı yok. Hayatını kazanmak için bir meslek sahibi olması gerek. Onu korumak için sen ve ben yanında olmadığımızda ne olacak?"

"Eğitimi olursa iyi bir evlilik yapar," dedi Rose, yeşil çay kompresini yere fırlatıp yatakta toparlanarak.

"Eliza da dünya güzeli sayılmaz, Rose."

"Sen ona iyi bakmamışsın, Jeremy. Günden güne iyiye gidiyor, emin ol güzel bir kız olacak. Taliplerin biri gidecek, biri gelecek!"

"Bu yetim ve çeyizsiz haliyle mi?"

"Onun çeyizi olacak," diye karşılık verdi Miss Rose, yataktan sendeleyerek çıkıp saçı başı karmakarışık bir halde, yalınayak, önünü görmeden birkaç küçük adım atarak.

"Nasıl olur? Bundan hiç söz etmemiştik..."

"Sırası gelmemişti de ondan, Jeremy. Evlenecek bir kızın mücevherleri olmalı, birkaç yıl yetecek gardırobuyla evi için vazgeçilmez olan her şeyi içeren bir çeyizi, ayrıca evlenecek çiftin herhangi bir iş kurabilmelerine yarayacak küçümsenmeyecek miktarda parası da olmalı."

"Peki damadın katkısının ne olacağını öğrenebilir miyim?"

"Evi alır, ayrıca karısını ömrünün sonuna kadar da geçindirmesi gerekir. Her ne olursa olsun, Eliza evlenecek yaşa gelene kadar daha önünde yıllar var; o zamana kadar da çeyizi olur. John'la ben bunu ona vermeyi üstleniriz, senden tek bir kuruş bile istemeyiz; ama şimdi bunları konuşarak vakit kaybetmeye değmez. Sen Eliza'yı öz kızın olarak kabul etmelisin."

"Ama öyle değil ki, Rose."

"Öyleyse benim kızımmış gibi davran ona. Hiç değilse bu konuda anlaştık mı?"

"Peki, anlaştık," diye boyun eğdi Jeremy Sommers.

Demlenmiş çay mucizeler yaratmıştı. Hasta tümden iyileşmiş, aradan kırk sekiz saat geçtiğinde görme duyusunu geri kazanmıştı; yüzü ışıl ışıldı. Kendini sevgi dolu bir özenle ağabeyine bakmaya adamıştı; ona karşı hiç bu kadar tatlı ve güler yüzlü olmamıştı. Ev normal temposuna geri dönmüştü; Fresia Ana'nın o nefis kreol yemekleri, Eliza tarafından yoğrulmuş o mis kokulu ekmekler, Sommers'ların iyi ev sahipleri olarak nam salmalarına onca katkısı bulunmuş olan o leziz pastalar mutfaktan çıkıp dosdoğru yemek odasına gidiyordu. O andan başlayarak Miss Rose, Eliza'ya karşı olan hatalı davranış tarzını birden değiştirmiş, onu okula hazırlarken daha önce hiç göstermediği bir analık duygusuyla kendini ona adamıştı; bir yandan da Madam Colbert'i karşı konulmaz bir kuşatma altına almaya başlıyordu. Eliza'nın eğitim, çeyiz ve öyle olmasa da güzel bir kız olarak ün sahibi olmasına karar vermişti, çünkü ona göre güzellik bir tarz sorunuydu. Güzelliğin verdiği üstün bir güven duygusu içinde davranan her kadının sonunda herkesi güzel olduğuna inandıracağını ileri sürüyordu. Mademki Eliza, kendi durumunda olduğu gibi, kendisine paravan görevi yapacak bir ağabeyden yoksundu, genç kızı özgür kılma yolundaki ilk adımı iyi bir evlilik olacaktı. Miss Rose, kendisi için evlenmenin avantajlı bir yanını göremiyordu; bir erkeğe eş olmak demek, bir hizmetçiden ya da bir çocuktan daha az haklara sahip olarak kocanın malı olmak demekti; öte yandan servet sahibi olmayan yalnız bir kadın da en kötü bir biçimde kullanılma tehlikesiyle karşı karşıya kalırdı. Evli bir kadın, kurnazlık edebilirse, hiç değilse kocasını çekip çevirebilir, şansı birazcık yaver giderse erkenden dul bile kalabilirdi...

"Bir erkeğin özgürlüğüne sahip olabilmek için ömrümün yarısını seve seve verirdim, Eliza. Ama bizler kadınız, mahvolmuşuz. Yapabileceğimiz tek şey, az da olsa elimizdekinden yararlanmaya çalışmaktır."

Tek başına uçmaya çalıştığı ilk ve son defasında gerçeklere burunüstü tosladığını anlatmamıştı ona, çünkü küçük kızın aklına isyankâr düşünceler sokmak istemiyordu. Ona kendisininkinden çok daha iyi bir kader hazırlamaya kararlıydı; duygularını belli etmeme, karşısındakini çekip çevirme ve kurnazlık gösterme sanatlarında eğitecekti onu, çünkü bunlar içtenlikten çok daha yararlıydı, bundan emindi. Sabahları üç, öğleden sonraları da yine üç saat boyunca onunla birlikte odaya kapanarak, İngiltere'den getirtilmiş okul kitaplarına çalıştırıyordu; Fransızca öğrenimini bir profesörle yoğunlaştırmıştı, çünkü iyi eğitim almış hiçbir kızın bu dili bilmemesi düşünülemezdi. Vaktinin geri kalanında ise Eliza'nın kendi çeyizi için işlediği her bir parçayı kendisi gözden geçiriyor, büyük bir özenle işlenen çarşaflar, havlular, sofra takımları, iç çamaşırları, mis gibi lavanta kokan ketenlere sarılarak sandıklara kaldırılıyordu. Her üç ayda bir sandıkların içindekileri dışarı çıkarıp güneşe seriyorlar, böylelikle evlilik vakti gelene kadar beklenecek yıllar boyunca nemin ve güvelerin yapacağı hasarı engellemiş oluyorlardı. Çeyizdeki takılar için bir mücevher kutusu satın almış, ağabeyi John'u da yolculuklarından getireceği armağanlarla bu kutuyu doldurmakla görevlendirmişti. Hindistan'dan safirler, Brezilya'dan zümrüt ve ametistler, Venedik altınından kolye ve bilezikler, hatta küçük bir elmaslı iğne bile birikmişti kutunun içinde. Jeremy Sommers bu ayrıntıları öğrenmemiş, kardeşlerinin bu tür savurganlıkları nasıl karşıladıkları konusunda hiçbir bilgi sahibi olmamıştı.

Piyano dersleri –öğrencilerinin beceriksiz parmakla-

rına vurmak için bir değnek kullanan, Belçika'dan gelme bir profesör vardı artık– Eliza için günlük bir eziyete dönüşmüştü. Ayrıca bir salon dansları akademisine de devam ediyordu; dans öğretmeninin önerisi üzerine Miss Rose, dimdik yürümesini sağlamak amacıyla başının üzerinde bir kitabı dengeleyerek saatlerce yürümeye zorluyordu Eliza'yı. O da ev ödevlerini tamamlıyor, piyano alıştırmalarını yapıyor, kitabı tepesinde taşımasa bile mum gibi dimdik yürüyordu, ama gece oldu mu çıplak ayaklarla hizmetçilerin avlusuna süzülüveriyor, gün ağarırken, çoğu zaman Fresia Ana'ya sarılmış olarak bir ot şiltenin üzerinde uyurken buluyordu onu.

Sellerden iki yıl sonra şansı dönen ülke, iyi bir iklimin, siyasal huzurun ve ekonomik refahın tadını çıkarmaya başlamıştı. Ama Şili halkı diken üstündeydi; onlar doğal afetlere alışmışlardı, onca iyilik daha kötü bir felaketin hazırlık aşaması olabilirdi. Dahası kuzeyde çok zengin altın ve gümüş yatakları keşfedilmişti. Fetih sırasında, İspanyollar bu madenleri aramak için tüm Amerika'yı baştan başa dolaşarak yollarının üstünde ne bulurlarsa alıp götürdükleri zamanlarda, Şili'ye dünyanın en döküntü yeri gözüyle bakılırdı, çünkü kıtanın geri kalanındaki zenginliklerle kıyaslandığında, onlara sunabileceği pek az şeyi vardı ülkenin. Onun o uçsuz bucaksız dağlarıyla kuzeydeki ay yüzeyine benzer çölü yüzünden yaptıkları o zoraki yürüyüş sırasında fetihçilerin yüreklerindeki tüm açgözlülük tükenip gidiyor, geriye birazcık bir şey kalsa da yola gelmez yerliler bunu bir tövbekârlığa dönüştürmeyi beceriyorlardı. Bitkin düşmüş yoksul kaptanlar, kendilerine bayraklarını dikerek düşüp ölmekten başka çare bırakmayan bu topraklara lanet ediyorlardı, çünkü şan ve şeref sahibi olmadan geri

dönmek çok daha kötüydü. Aradan üç yüzyıl geçtikten sonra, hırslı İspanyol askerlerinin gözlerinden gizlenmiş ve birdenbire sanki büyü yapılmışçasına ortaya çıkıvermiş olan bu madenler, onların soyundan gelenler için beklenmedik bir ödül oldu. Edinilen yeni servetlere bu kez sanayi ve ticaretin getirdikleri de eklenmişti. Ülkede her zaman sözü geçmiş olan eski toprak ağaları, ayrıcalıklarının tehdit altında olduğunu hissetmişler, yeni zenginlere karşı duydukları nefret sonunda onları ötekilerden ayıran bir özellik haline gelmişti.

İşte o para babalarından biri, Agustín del Valle'nin büyük kızı Paulina'ya vurulmuştu. Erkek kardeşiyle birlikte ortaklaşa işlettikleri bir altın madeni sayesinde birkaç yıl içinde servet sahibi olan Feliciano Rodríguez de Santa Cruz'du bu kişi. Atalarının dönme Yahudiler olduğu ve o tanınan Hıristiyan soyadının engizisyonu atlatmak için benimsendiği kuşkusu dışında, kökeniyle ilgili pek az şey biliniyordu, ama kibirli Valle ailesi tarafından hepten reddedilmesi için bu kuşku yetiyor da artıyordu bile. Jacob Todd için Paulina'nın, Agustín'in beş kızı arasında ayrı bir yeri vardı, çünkü Paulina atılgan, neşeli kişiliğiyle Miss Rose'u anımsatıyordu ona. Genç kızın öyle içten bir gülüşü vardı ki, kız kardeşlerinin yelpazelerle şallar ardında gizlenen gülümsemeleriyle tam bir karşıtlık oluşturuyordu. Jacob Todd, kızının aşk hayatını engellemek için babasının onu bir manastıra kapatma niyetinde olduğunu öğrenince, ihtiyatı elden bırakarak ona yardım etmeye karar vermişti. Babası onu alıp manastıra götürmeden önce, anasının bir dikkatsizliğinden yararlanarak onunla baş başa birkaç kelime konuşmanın bir yolunu buldu. Açıklamalarda bulunmaya vakti olmadığının bilincinde olan Paulina, defalarca katlandığından sanki bir taş parçasını andıran bir mektubu giysisinin göğüs dekoltesinden çıkararak âşığına ulaştırmasını rica

etti ondan. Ertesi gün genç kız, babası tarafından kaçırılarak, güneyde yerli rezervlerinin yakınında bir kent olan Concepción'a doğru, aşılması olanaksız yollardan birkaç günlük bir yolculuğa çıkarılmıştı; oradaki rahibeler, dualar ve oruçlar sayesinde onun aklını başına getirme görevini üstlenmişlerdi. Başkaldırmak ya da kaçmak gibi olmadık bir düşünceye kapılmasını engellemek için de babası kızının kafasını kazımalarını emretmişti. Annesi, kızının saç örgülerini toplayarak onları işlemeli bir patiskanın içine sarmış, sonra da aziz heykellerine peruka yapsınlar diye onları Matriz Kilisesi'ndeki dindarlara hediye olarak götürmüştü. O arada Todd, yalnızca mektubu yerine ulaştırmayı başarmakla kalmamış, aynı zamanda genç kızın erkek kardeşlerinden o manastırın yerini de tam olarak öğrendikten sonra bu bilgiyi üzüntü içindeki Feliciano Rodríguez de Santa Cruz'a da vermişti. Ona minnettar kalan sevdalı genç de cep saatinin som altından kösteğini çıkararak, aşklarına yardımcı olan bu mübarek adama vermekte ısrar etti, ama Todd, son derece alınarak reddetti bu armağanı.

"Benim için yaptığınızın karşılığını nasıl ödeyeceğimi bilmiyorum," diye mırıldandı Feliciano, aklı karışarak.

"Böyle bir şeye gerek yok."

Jacob Todd, bu talihsiz çiftten uzunca bir süre haber alamadı, ama aradan iki ay geçtikten sonra küçükhanımın manastırdan kaçtığı biçimindeki harika bir haber tüm sosyetenin dedikodu konusu olmuş, azametli Agustín del Valle de gülünç gerekçelerle örtbas edeyim derken olaya daha da renkli ayrıntılar eklenmesini engelleyememişti. Paulina'nın, aylar sonra Jacob Todd'a anlattığına göre, haziran ayında, incecik bir yağmur yağıp havanın erkenden karardığı o kış akşamlarından birinde, kendisini gözetim altında tutanları atlatıp ana mihraptaki gümüş şamdanları da yanına alarak rahibe adayı kılığın-

da manastırdan kaçmayı başarmıştı. Jacob Todd'un vermiş olduğu bilgi sayesinde Feliciano Rodríguez de Santa Cruz zaten güneye gitmiş, başından beri yeniden buluşma fırsatını kollayarak, onunla gizlice haberleşmeyi sürdürmüştü. O akşam da kızı manastırın az ötesinde bekliyordu; onu gördüğünde, şamdanları elinden bırakmadan kollarının arasında yığılan bu yarı kel rahibe adayını tanıması birkaç saniye sürmüştü.

"Bana böyle bakmasana yahu, saçlar nasıl olsa uzar," demişti kız, onu dudaklarından şap diye öperek.

Feliciano, onu alıp kapalı bir arabayla gerisingeri Valparaíso'ya götürerek, bu rezaletin adlarına leke sürmesini engellemese de kızın onurunu mümkün olduğunca koruyabilmek niyetiyle, aklına gelebilen en saygıdeğer saklanma yeri olarak, geçici bir süre için, dul annesinin evine yerleştirdi. Agustín'in ilk tepkisi, kızını baştan çıkaran adamla düelloda boy ölçüşmek olmuştu, ama bunu yapmak istediğinde onun Santiago'da bir iş yolculuğunda olduğunu öğrendi. Bunun üzerine ailenin öcünü almaya kararlı bir halde silahlanmış olan oğullarıyla yeğenlerinin de yardımıyla, Paulina'yı arayıp bulma işine verdi kendini; o arada annesiyle kız kardeşleri de, yoldan çıkmış olan genç kız için hep bir ağızdan tespih çekiyorlardı. Paulina'yı rahibelere göndermelerini önermiş olan piskopos amcaları, onların ruhlarına birazcık sağduyu aşılamaya çalışmıştı, ama ailenin namus düşkünü erkekleri iyi birer Hıristiyan olarak vaaz dinleyecek halde değillerdi. Feliciano'nun iş yolculuğu da erkek kardeşi ve Jacob Todd'la birlikte tasarlamış oldukları stratejinin bir parçasıydı. O, sessiz sedasız yola çıkıp başkente giderken öteki ikisi de, hareket planlarını Valparaíso'da uygulamaya koyarak, ailenin ortalığa yayılmamasına büyük çaba harcadığı Señora Paulina del Valle'nin ortadan kaybolduğu haberini, oradaki liberal ga-

zetelerden birinde yayımlatmışlardı. İşte bu da sevdalıların hayatını kurtardı.

Sonunda Agustín del Valle, yasalara meydan okuma zamanının artık geçmiş olduğunu, çifte cinayet işlemek yerine aile onurunu büyük bir düğünle temizlemenin daha uygun olacağını kabul etti. Zoraki bir barışın temelleri atılmış, bir hafta sonra her şey hazır olduğunda Feliciano geri dönmüştü. Kaçaklar, yanlarında damadın kardeşi, bir avukat, bir de piskoposla birlikte Valle ailesinin konağında boy gösterdiler. Jacob Todd, ne olur ne olmaz diye ortalıktan çekilmişti. Paulina, üzerinde çok sade bir giysiyle çıkagelmişti, ama kukuletalı pelerinini çıkardığında başında gururla bir kraliçe tacı taşımakta olduğunu gördüler. Müstakbel kayınvalidesinin kolunda ilerliyordu; kayınvalide, onun erdeminin hesabını vermeye hazırdı ama bunu yapmasına gerek bırakmadılar. Ailenin en istemediği şey gazetede çıkabilecek yeni bir haber olduğundan, Agustín del Valle'nin, isyankâr kızıyla istenmeyen talibini kabul etmekten başka çaresi kalmamıştı. Bunu da, bu vesileyle bir mahkeme salonuna dönüştürülmüş olan yemek salonunda, yanında oğulları ve yeğenleriyle birlikte yaptı; o arada ailenin evin öteki ucuna çekilmiş olan kadınları, olayın ayrıntılarını, kapıların ardından kulak kabartıp söylenen her bir sözcüğü koşa koşa kendilerine taşıyan hizmetçilerden öğreniyorlardı. Dediklerine göre, genç kız, kel kafasının dimdik olmuş saçları arasında tüm o elmaslarla birlikte çıkagelmiş, herhangi bir alçakgönüllülük ya da korku belirtisi göstermeden babasıyla yüzleşerek, aslında sırf rahibeleri deli etmek için alıp götürdüğü o şamdanları da hâlâ elinde bulundurduğunu söylemişti. Agustín del Valle, elindeki at kırbacını havaya kaldırmış, ama damat bu cezayı kendisi çekmek için hemen öne atılmıştı. Bunun üzerine, artık çok yorulmuş olan piskopos, mutlak otoritesini

kullanarak araya girmiş, gelinle güveyin yüzleri böyle yara bere içinde kaldığı sürece, dedikoduları susturmak üzere büyük bir düğün yapılamayacağı biçiminde çürütülemez bir gerekçe ileri sürmüştü.

"Söyle de bize birer fincan sıcak çikolata getirsinler, Agustín, sonra da oturup doğru düzgün insanlar gibi konuşalım," diye öneride bulunmuştu bu saygıdeğer din adamı.

Öyle de yaptılar. Genç kızla Rodríguez de Santa Cruz'un dul anasına dışarıda beklemelerini buyurdular, çünkü bu bir erkek işiydi; birkaç maşrapa köpüklü çikolata içip bitirdikten sonra da bir anlaşmaya vardılar. Kaleme aldıkları bir belgede parasal koşullar açıkça belirtiliyor, her iki tarafın da onuru korunmuş oluyordu; belgeyi noter huzurunda imzaladıktan sonra da düğünün ayrıntılarını tasarlamaya koyuldular. Bir ay sonra Jacob Todd'un katıldığı o unutulmaz baloda, Valle ailesinin cömert konukseverliği bu kez aşırıya kaçmıştı; danslar ve şarkılar eşliğindeki mükellef ziyafet ertesi güne kadar sürmüştü; davetliler evlerine dönerlerken, gelinin güzelliğini, damadın mutluluğunu ve kızlarını yeni de olsa sağlam bir servetin sahibiyle evlendiren ana babanın şansını anlata anlata bitiremiyorlardı. Yeni evliler, düğünün hemen ardından ülkenin kuzeyine doğru yola çıkmışlardı.

Kötü ün

Jacob Todd, Feliciano ile Paulina'nın gitmelerine çok üzülmüştü, çünkü maden milyoneriyle ve onun o ışıl ışıl karısıyla çok iyi bir dostluk kurmuştu. Genç girişimciler arasında kendini ne kadar rahat hissediyorsa, Birlik Kulübü üyeleri arasında da o kadar rahatsızlık duyuyordu. Yeni sanayiciler de, yarım yüzyıl geride kalan eski toprak oligarşisinden farklı olarak, tıpkı kendisi gibi Avrupai fikirlerle dopdolu, modern ve liberal kişilerdi. Yatağının altına atılmış ve artık aklına bile getirmediği yüz yetmiş İncil vardı hâlâ, çünkü girdiği o bahis uzun zaman önce kaybedilmişti. Kimseden yardım görmeden, idare edecek kadar İspanyolca konuşmayı beceriyor, karşılık görmese de Rose Sommers'a olan aşkını sürdürüyordu; bunlar da Şili'de kalması için geçerli iki nedendi. Genç kadının onu sürekli horlaması tatlı bir alışkanlığa dönüşmüştü, artık onu küçük düşürmeye yetmiyordu. Onları alaylı bir tavırla karşılayıp tıpkı gizemli kurallarını yalnızca kendilerinin bildiği bir top oyunu gibi, kötü bir niyet taşımaksızın ona iade etmeyi öğrenmişti. Aydınlardan birkaçıyla ilişki kurmuştu; gecelerini Fransız ve Alman filozofların düşünceleri üzerinde olduğu gibi, insanlığın bilgi birikiminde yeni ufuklar açmakta olan bilimsel keşifler üzerinde de tartışarak geçirdiği oluyordu. Düşüne-

cek, okuyacak, tartışacak uzun saatleri vardı. Aklın süzgecinden geçirdiği düşüncelerini, kullanılmaktan yıpranmış kalın bir defterine not ediyor, emekli maaşının büyük bir bölümünü, Londra'ya ısmarladığı kitaplarla, Fransızların da oturduğu ve Valparaíso'nun en iyi genelevinin bulunduğu El Almendral Mahallesi'ndeki Santos Tornero Kitabevi'nden satın aldığı daha başka kitaplara harcıyordu. Bu kitapçı, aydınlarla hevesli yazarların toplantı yeriydi. Todd'un günlerini sabahtan akşama kadar okuyarak geçirdiği çok oluyordu; daha sonra bu kitapları yakın arkadaşlarına veriyor, onlar da bunları ana hatlarıyla İspanyolcaya çevirerek, elden ele dolaşan gösterişsiz broşürler biçiminde bastırıyorlardı.

Aydınlar grubunun en genci Joaquín Andieta'ydı; henüz on sekiz yaşındaydı, ama deneyim eksikliğini etkin bir önderlik yeteneğiyle kapatıyordu. Onun o etkileyici kişiliği, gençliği ve yoksulluğu nedeniyle daha da göze çarpıyordu. Bu Joaquín, fazla konuşmayı değil, harekete geçmeyi seven bir gençti; kitaplardaki düşünceleri devrimci bir coşkuya dönüştürmeye yetecek kadar açık ve cesur bir karaktere sahip pek az kişiden biriydi; çünkü ötekiler, kitapçının arka odasında bir şişe içkinin çevresinde oturup sonsuza dek tartışmayı yeğliyorlardı. Todd, Andieta'yı daha ilk başta fark etmişti; bu gencin kendisine çekici gelen huzursuz ve hüzünlü bir yanı vardı. Köhnemiş el çantasıyla, giysisinin yıpranmış ve tıpkı bir soğan zarı gibi incelip saydamlaşmış kumaşı dikkatini çekmişti. Potinlerinin tabanındaki delikleri gizlemek için hiçbir zaman ayaklarını uzatarak oturmazdı; ceketini de hiç çıkarmazdı, gömleğinin ekler ve yamalarla kaplı olduğunu tahmin ediyordu Todd. Doğru dürüst bir paltosu yoktu, ama kışın broşürleri dağıtmak, işçileri patronların sömürüsüne karşı ya da denizcileri kaptanlarla gemi şirketlerine karşı ayaklanmaya çağıran duvar ilanları-

nı yapıştırmak için sabahları erkenden yola ilk çıkan o oluyordu; bu da genelde yararsız bir işti; çünkü bunların seslendiği kişilerin çoğunluğu okuması yazması olmayan kimselerdi. Onun bu adalet çağrıları, rüzgârların ve insanlardaki kayıtsızlığın insafına kalmıştı.

Jacob Todd, el altından yaptığı araştırmalarla, dostunun İngiliz İthalat ve İhracat Şirketi'nde çalıştığını keşfetmişti. Küçücük bir ücret karşılığında, son derece yorucu bir çabayla limandaki bürodan geçen malları kaydediyordu. Ayrıca ondan kolalı gömlekle boyalı pabuçlar giymesi de isteniyordu. Bütün hayatı havasız ve az ışık alan bir odada geçiyordu; burada birbiri ardından sonsuza dek sıralanan yazı masaları üzerinde, yıllardır kimsenin gözden geçirmediği toz içindeki dosyalarla koca koca defterler yığılı dururdu. Todd, Jeremy Sommers'a arkadaşını sormuş, ama o, Andieta'yı çıkaramamıştı; dediğine göre onu kesinlikle her gün görüyor olmalıydı, ama emrindekilerle kişisel bir ilişkisi yoktu, onları adlarıyla pek ender ayırt edebilirdi. Todd, başka bir kanaldan, Andieta'nın annesiyle birlikte oturduğunu öğrenmiş, ama babası hakkında hiçbir bilgi edinememişti; babasının limandan geçmekte olan bir gemici olabileceğini, annesinin de hiçbir toplumsal sınıfa girmeyen, belki kendisi de bir piç olan ya da ailesi tarafından reddedilmiş o talihsiz kadınlardan biri olduğunu tahmin ediyordu. Joaquín Andieta, Endülüslülere özgü yüz çizgilerine, genç bir *torero*'nun erkekçe inceliğine sahipti; ondaki her şey sağlamlığı, esnekliği ve özdenetimi çağrıştırıyordu; hareketleri kesindi, bakışları yoğun, gururu etkileyiciydi. Todd'un ütopik ideallerine taş gibi sert bir gerçekçilik duygusuyla karşı geliyordu. Todd, din adamlarıyla polislere yer olmayan, tek ve değişmez bir ahlak yasası altında demokratik bir biçimde yönetilen ortak bir toplumun yaratılmasını anlatıyordu.

"Siz hayal âlemindesiniz, Mr. Todd. Yapılacak çok işimiz var, fantezileri tartışmakla vakit kaybetmeye değmez," diye onun sözünü kesiyordu Joaquín Andieta.

"Ama kusursuz bir toplumun hayalini kurmaya başlamazsak onu nasıl yaratabiliriz?" diye karşılık veriyordu öteki, her geçen gün biraz daha kalınlaşan defterini havaya kaldırarak; o defterin içine her bir kişinin kendi yiyeceğini yetiştireceği, özel mülkiyet olmayacağına göre evlatların mülkiyeti üzerinde de hak iddia edilemeyeceğinden, çocukların topluluk üyeleri tarafından bakılarak sağlıklı ve mutlu bir biçimde yetişecekleri ideal kentlerin planlarını da eklemişti.

"Yaşadığımız bu berbat yeri iyileştirmek zorundayız. İlk yapılacak şey, işçileri, yoksulları, yerlileri bir araya getirmek, köylülere toprak vermek, din adamlarının gücünü ellerinden almaktır. Anayasayı değiştirmek gerekiyor, Mr. Todd. Burada yalnızca mülk sahipleri oy kullanıyorlar, yani ülkeyi zenginler yönetiyor. Yoksulların esamisi okunmuyor."

Jacob Todd, önceleri dostuna yardım edebilmek için en olmadık yolları bulup çıkarıyordu, ama çok geçmeden bundan vazgeçmesi gerekecekti, çünkü bu girişimleriyle onu gücendiriyordu. Andieta'ya para verme bahanesi yaratabilmek için ondan bazı işler istiyor, ama o bunların hepsini özenle yerine getirdikten sonra her türlü ödeme biçimini hepten reddediyordu. Todd ona tütün, bir kadeh brendi ya da fırtınalı bir gecede şemsiyesini önerecek olsa, Andieta buz gibi bir kibirle tepki göstererek, karşısındakini şaşırtıyor, hatta bazen kalbini kırıyordu. Genç adam, kendi özel yaşantısını ya da geçmişini asla ağzına almıyor, kitapçıdaki birkaç saatlik devrimci söyleşiyi ya da o ateşli okuma saatlerini paylaşmak için kısacık bir süre hayata geri döndükten sonra, o gece toplantılarının sonunda yeniden buhar olup uçuyordu san-

ki. Ötekilerle birlikte bir meyhaneye gidecek birkaç kuruşu olmadığı gibi, karşılık veremeyeceği bir daveti de kabul etmiyordu.

Bir gece Todd, bu belirsizliğe daha fazla dayanamayarak limandaki sokakların labirenti içinde onu izlemeye koyuldu; insanların dediklerine göre şeytanın girmesini engelleyebilmek için özellikle dolambaçlı yapılmış olan o akıl almaz darlıktaki sokakların kıvrımlarında ve kapı içlerinin gölgesinde gizlenebiliyordu. Joaquín Andieta'nın paçalarını sıvadığını, ayakkabılarını çıkararak onları bir gazete kâğıdına sardıktan sonra eski püskü el çantasının içine dikkatle yerleştirdiğini, aynı yerden de ayaklarına giymek üzere bir çift köylü pabucu çıkardığını gördü. Gecenin o geç saatinde ortalıkta amaçsız tek tük kişi dolaşıyor, başıboş kediler çöpleri karıştırıyordu. Kendini bir hırsız gibi hisseden Todd, karanlıkta neredeyse arkadaşının hemen arkasından ilerliyordu; onun hızlı hızlı soluduğunu, buz gibi esen rüzgârın iğnelemesine karşı koyabilmek için hiç durmadan ovuşturduğu ellerinin sürtünüşünü duyabiliyordu. Adımları onu, girişi kentin o tipik, daracık çıkmaz sokaklarından biri olan ve içinde pek çok ailenin barındığı bir apartman bozuntusuna götürmüştü. Keskin bir sidik ve bok kokusu şamar gibi çarptı suratına; su kanallarının kapaklarını açmak için ellerinde uzun kancalarıyla dolaşan kanalizasyon memurları o mahallelerden pek ender geçerlerdi. Andieta'nın yerine yenilerini koyamayacağı ayakkabılarını çıkarmak gibi bir önlem almasının nedenini şimdi anlamıştı: Neye bastığını bilmiyor, ayakları pis kokulu cıvık bir şeyin içine batıyordu. Mehtapsız gecede cılız bir ışık, pek çoğu camsız olup kartonlar ya da tahtalarla kapatılmış pencerelerin köhnemiş kepenklerinin arasından süzülüyordu. Çatlakların arasından, mumlarla aydınlatılmış bu sefil odaların içleri gözlenebiliyordu. Ortalıktaki

hafif pus, bu sahneye gerçekdışı bir hava veriyordu. Joaquín Andieta'nın, esintiye karşı bedenini siper ederek bir kibrit çaktığını, anahtarını çıkarıp alevin titrek ışığında bir kapıyı açtığını gördü. "Sen misin, oğlum?" Beklediğinden çok daha berrak ve genç bir kadın sesini net olarak duyabilmişti. Hemen arkasından kapandı kapı. Todd, içinde kapıyı çalmak için çok büyük bir istekle bu berbat evi seyretmeye koyularak, karanlıkta uzun süre öylece kalakalmıştı; içindeki bu istek, yalnızca meraktan değil, arkadaşına karşı duyduğu derin sevgiden kaynaklanıyordu. Lanet olsun, saçmalamaya başladım, diye söylendi en sonunda. Gerisingeri dönerek bir kadeh içki içip gazeteleri okumak üzere Birlik Kulübü'ne yöneldi, ama daha oraya varmadan pişman olmuştu; arkasında henüz yeni bıraktığı o yoksullukla, deri kaplı mobilyaları ve kristal avizeleriyle o salonlar arasındaki tezatla yüzleşemiyordu bir türlü. Şili'deki ilk haftasında kendisine neredeyse öteki dünyayı boylatmış olan o ateşe oldukça benzeyen bir merhamet ateşiyle cayır cayır yanarak döndü odasına.

1845 yılı sonlarında işler bu durumdayken, Büyük Britanya ticaret filosu, Protestanların ruhsal gereksinimlerini karşılasın diye Valparaíso'ya bir rahip atadı. Bu adam, Katoliklere meydan okuma, sağlam bir Anglikan tapınağı inşa etme ve cemaatine yeni bir güç katma hevesiyle geliyordu. Yaptığı ilk resmî iş, sonuçları hiçbir yerde görülmeyen Tierra del Fuego'daki misyonerlik projesinin hesaplarını denetlemek olmuştu. Jacob Todd, yeni rahibe öfkesinin yatışması için vakit tanıma düşüncesiyle kendisini Agustín del Valle'nin Çiftliği'ne davet ettirmişti, ama iki hafta sonra geri döndüğünde, rahibin bu işi unutmamış olduğunu anladı. Todd, onunla karşılaş-

mamak için bir süre yeni yeni bahaneler buldu, ama sonunda bir denetçiyle, arkasından da Anglikan Kilisesi'nin bir komisyonuyla hesaplaşmak zorunda kaldı. Rakamlar parayı zimmetine geçirdiğini apaçık ortaya koydukça, gitgide daha gerçekdışı bir hal alan birtakım açıklamalara girişmişti. Hesabında kalmış olan parayı geri verdi, ama saygınlığı onarılamaz bir yara almıştı. Sommers'ların evindeki çarşamba toplantıları artık onun için sona ermişti; yabancılar kolonisinden hiç kimse onu bir daha davet etmedi; sokakta onu görmezden geliyorlardı; onunla iş ilişkileri olanlar da bunu sona erdirmişlerdi. Bu dolandırıcılık haberi Şilili dostlarına da ulaşmış, onlar da Birlik Kulübü'nden kovulma utancını yaşamak istemiyorsa orada bir daha görünmemesini usturuplu ama kesin bir dille öğütlemişlerdi ona. Bir daha onu ne kriket maçlarına soktular ne de İngiliz Oteli'nin barına; çok geçmeden toplumdan soyutlanmış, liberal dostları bile ona sırt çevirmişti. Todd'un ara sıra mektup ilişkisini sürdürmekte olduğu Paulina'nın dışında tüm Valle ailesi selamı hepten kesmişti.

Paulina, ilk çocuğunu kuzeyde dünyaya getirmişti. Mektuplarında evlilik hayatından mutlu olduğu görünüyordu. Dediklerine göre gitgide daha da zenginleşmekte olan Feliciano Rodríguez de Santa Cruz, az rastlanır bir koca olduğunu göstermişti. Paulina'nın manastırdan kaçmakta ve kendisiyle evlenmek için ailesini alt etmekte gösterdiği gözüpekliğin ev işleriyle sulandırılmayıp her ikisine de yarar sağlayacak biçimde kullanılması gerektiğini düşünüyordu. Bir küçükhanım olarak eğitilmiş olan karısı, zar zor okumayı ve toplama çıkarma yapmayı biliyordu, ama ticari işlere karşı gerçek bir tutku gelişmişti içinde. Madenlerin çıkarılması ve nakliyesi süreciyle olduğu gibi Ticaret Borsası'nın iniş çıkışlarıyla da ilgili ayrıntıları öğrenmeye karşı gösterdiği merak, önceleri

Feliciano'nun garibine gitmiş, ama çok geçmeden karısının müthiş önsezisini saygıyla karşılamayı öğrenmişti. Onun tavsiyeleri sayesinde, daha evlendiklerinin sekizinci ayında, şeker spekülasyonu yaparak çok büyük kazançlar elde etmişti. Minnettarlığını göstermek için de, ağırlığı on dokuz kiloyu geçen, Peru işi, gümüş bir çay takımı hediye etti ona. Karnında ilk çocuğunun verdiği kocaman şişkinlikle zorlukla hareket edebilen Paulina, gözlerini örmekte olduğu patiklerden kaldırmadan reddetti bu armağanı.

"Londra'da bir bankada benim adıma bir hesap açtırmanı tercih ederim; bundan böyle sana kazandıracaklarımın yüzde yirmisini oraya yatırırsın."

"Ama ne için? Ben sana istediğinden de fazlasını zaten vermiyor muyum?" diye sordu Feliciano, fena halde alınarak.

"Hayat uzun ve sürprizlerle dolu. Yoksul bir dul olmak istemiyorum; hele çocuklu olarak, hiç," diye karşılık verdi Paulina, karnını sıvazlayarak.

Feliciano, kapıyı vurup çıkmış, ama doğuştan sahip olduğu adalet duygusu, meydan okunan bir kocanın huysuzluğundan ağır basmıştı. Üstelik o yüzde yirminin Paulina için özendirici bir güç olacağına da karar verdi. Onun dediğini yapmasına yaptı, ama kendi parası olan evli bir kadını ömründe duymamıştı. Bir eş, tek başına bir yere gidemediğine, yasal belgeleri imzalayamadığına, adalete başvuramadığına, kocanın izni olmadan hiçbir şey satın alamadığına ya da satamadığına göre, bir banka hesabına sahip olup onu canının istediği gibi kullanması hiç mümkün olamazdı. Bunu bankaya ve ortaklarına açıklaması zor olacaktı.

"Siz de bizimle birlikte kuzeye gelin; gelecek, madenlerde; orada her şeye yeni baştan başlayabilirsiniz," diye öneride bulundu Paulina, Jacob Todd'a, Valparaíso'ya

yaptığı kısa ziyaretlerden birinde onun gözden düştüğünü öğrenince.

"Ben oralarda ne yaparım, sevgili dostum," diye mırıldandı öteki.

"İncil satabilirsiniz," diye şaka etti Paulina, ama hemen arkasından da onun içinde bulunduğu derin üzüntüye acıyarak, evini, dostluğunu ve kocasının şirketlerinde iş önerdi ona.

Ama kötü talihinden ve insanlar karşısında duyduğu utançtan Todd'un cesareti öylesine kırılmıştı ki, kuzeyde yeni bir serüvene başlayacak gücü bulamadı kendisinde. Eskiden kendisi için itici bir güç olan merakının ve huzursuzluğunun yerini, yitirdiği saygınlığını geri kazanma saplantısı almıştı.

"Ben mahvoldum, hanımefendi, bunu görmüyor musunuz? Onursuz bir erkek, ölmüş demektir."

"Zaman değişti," diye onu yatıştırdı Paulina. "Eskiden bir kadının lekelenen onurunu ancak kan temizlerdi. Ama artık görüyorsunuz, Mr. Todd, benim durumumda onu bir maşrapa çikolata temizledi. Erkeklerin onuru bizimkinden çok daha dayanıklıdır. Umutsuzluğa kapılmayın."

Paulina'yla aşklarının başarısızlığa uğradığı zamanlarda Todd'un araya girmesini hiç unutmamış olan Feliciano Rodríguez de Santa Cruz, misyonerlik projesini son santimine kadar geri ödeyebilsin diye ona borç para vermek istemiş, ama Todd, adı nasıl olsa lekelendiğine göre, bir dosta borçlu kalmakla bir Protestan rahibine borçlu kalmak arasında bu sonuncusunu yeğleyeceğine karar vermişti. Kısa bir süre sonra kedilerle pastalara da veda etmek zorunda kaldı, çünkü pansiyondaki dul İngiliz hanım, onu azarlayıp yerin dibine batırdıktan sonra kapı dışarı etmişti. Çünkü kadıncağız, sürekli kış yaşanan ve Jacob Todd'un kendi güzel konuşma yeteneğinin

sarhoşluğu içinde dediği gibi, meşum bir rüzgârın gece gündüz uluduğu o yörelerde kendi inancını yayma giderlerine katkıda bulunmak için mutfaktaki çabalarını iki katına çıkarmıştı. Tasarruflarının sahte misyonerin ellerindeki akıbetini öğrenince haklı bir öfkeye kapılarak onu evden atmıştı. Jacob Todd, kendisi için yeni bir yer arayan Joaquín Andieta'nın yardımıyla, limandaki mütevazı mahallelerden birinde küçük ama deniz manzaralı bir odaya taşınabildi. Ev, Şilili bir aileye aitti ve bir öncekindeki alafrangalık iddiası bunda yoktu; üzeri kireç badanalı kerpiçten yapılmış, damı kırmızı kiremitlerle kaplı, eski bir yapıydı; girişte bir hol, salon, yemek odası ve ebeveyn yatak odası yerine geçen, neredeyse hiç mobilyasız denebilecek büyük bir oda, bütün çocukların birlikte yattıkları, daha küçük ve penceresiz bir oda, bir de dip tarafta kiraladıkları bir odadan oluşuyordu. Ev sahibi, ilkokul öğretmeni olarak çalışıyor, karısı da mutfakta ürettiği elişi mum yapımıyla aile bütçesine katkıda bulunuyordu. Balmumu kokusu evin her yanına sinmişti. Todd, bu iç bayıltıcı hoş kokuyu kitaplarında, giysilerinde, saçında, hatta ruhunda duyabiliyordu; tenine öylesine sinmişti ki, uzun yıllar sonra dünyanın öbür ucunda bile hâlâ mum kokuyor olacaktı. Limanın, kızıl saçlı bir yabancının saygınlığının iyi ya da kötü olmasına kimsenin aldırmadığı aşağı tabaka mahallelerinde dolaşıyordu yalnızca. Yoksulların aşevlerinde karnını doyuruyor, bütün gününü balık ağları ve sandallarla uğraşan balıkçıların arasında geçiriyordu. Fiziksel hareket ona iyi geliyor, yaralı gururunu birkaç saatliğine unutmayı başarıyordu. Bir tek Joaquín Andieta onu ziyaret etmeyi sürdürmüştü. Onlar politikayı tartışıp Fransız filozofların yazılarını değiştokuş ederlerken, kapının öte yanında öğretmenin çocukları koşturur, mumların yapıldığı balmumu, erimiş bir altın iplik gibi akıp dururdu. Joaquín Andieta, hafta-

lar boyunca yüksek sesle konuşulan misyonerlik skandalını duymamış olamayacağı halde, o para konusuna hiçbir zaman değinmemişti. Todd, niyetinin asla dolandırıcılık olmadığını, olan biten her şeyin aklının sayılara ermemesinden, dillere destan dağınıklığından ve şanssızlığından kaynaklandığını açıklamaya çalıştığında da, Joaquín Andieta, parmağını dudaklarına götürerek herkesin bildiği o susma işaretini yaptı. Jacob Todd, bir utanç ve sevgi dürtüsüyle onu beceriksizce kucaklayınca, öteki de ona bir an için sımsıkı sarılmış, ama hemen arkasından kulaklarına kadar kıpkırmızı kesilerek sert bir hareketle ondan ayrılmıştı. Her ikisi de, şaşkın bir halde, savaşlar ya da sert sporlar dışında erkekler arasında fiziksel teması yasaklayan ana davranış kuralını nasıl olup da bozduklarını anlayamayarak, aynı anda geri çekilmişlerdi. Bunu izleyen aylarda İngiliz, gitgide sapıtmaya başlamıştı; üstüne başına bakmıyor, mum ve alkol kokarak, birkaç günlük sakalıyla avare dolaşıyordu. Cini fazla kaçırdığında, hükümetlerin, İngiliz krallık ailesinin, askerlerle polislerin, Hindistan'daki kastlarla kıyasladığı sınıf ayrıcalığı sisteminin, genel olarak dinlerin, özellikle de Hıristiyanlığın aleyhinde hiç durmadan ve soluk almadan deli gibi atıp tutuyordu.

"Buradan gitmeniz gerek, Mr. Todd, aklınızı kaçırmaya başladınız," demeye cesaret edebildi Joaquín Andieta, günün birinde, polislerin Todd'u bir meydandan alıp götürmelerine ramak kalmışken onu kurtardığında.

Haftalar önce yelkenlisinden inip limanda karaya ayak basmış olan Kaptan John Sommers da onu aynı böyle, tıpkı bir hatip gibi sokakta vaaz verirken bulmuştu. Kaptan'ın gemisi Horn Burnu'ndan geçerken öyle çok dalga yemişti ki, onu uzun onarımlara sokmak zorunda kalmıştı. John Sommers, kardeşleri Jeremy ile Rose'un evinde tam bir ay geçirmişti. Bu da, İngiltere'ye

döner dönmez şu modern buharlı gemilerden birinde iş aramaya karar vermesine neden oldu, çünkü aile kafesinde edindiği bu tutsaklık deneyimini bir kez daha yinelemeye hiç niyeti yoktu. Ailesini seviyor, ama onların uzakta olmalarını yeğliyordu. O zamana kadar buharlı gemileri düşünmeye yanaşmamıştı, çünkü yelkenlerle iklimin bir Kaptan'ın yeteneğini sınayan tehlikeleri olmadan bir deniz serüveni yaşamayı aklı almıyordu, ama tüm geleceğin, daha büyük, daha güvenli, daha hızlı olan yeni teknelerde olduğunu sonunda kabullenmek zorunda kalmıştı. Saçlarının dökülmekte olduğunu fark edince, suçu doğal olarak yerleşik hayatına yükledi hemen. Çok geçmeden can sıkıntısı tıpkı bir zırh gibi ağır gelmeye başlamıştı; evden kaçıp kafese girmiş vahşi bir hayvanın sabırsızlığı içinde limanda dolaşıyordu. Jacob Todd Kaptan'ı tanıyınca, bir kez daha horlanmanın utancından kurtulmak için şapkasının kenarını indirerek onu görmezden gelmişti, ama denizci, onu aniden durdurarak omuzlarına indirdiği sevecen şaplaklarla selamladı.

"Hadi gidip bir-iki kadeh atalım, dostum," diyerek yakınlardaki bir bara sürükledi sonra da.

Limanda, mahalle sakinleri arasında doğru dürüst içkisiyle tanınan, ayrıca haklı olarak ün yapmış tek bir yemeğin de sunulduğu köşelerden biriydi burası: Yanında patatesle kızarmış *mıgrı* ve çiğ soğan salatasından oluşuyordu yemek. O günlerde yemek yemeyi çoğunlukla unutan ve hep parasız dolaşan Todd, yemeğin o nefis kokusunu almış, bayılacağını sanmıştı. Bir minnettarlık ve keyif dalgası içinde gözleri yaşardı. Yemeği son kırıntısına kadar silip süpürürken, John Sommers nezaketinden gözlerini başka yöne çevirmişti.

"Yerliler arasında misyonerlik yapma işi zaten hiçbir zaman ilginç gelmemişti bana," dedi, tam da Todd, acaba Kaptan o para rezaletini haber almış mıdır diye merak

etmeye başlarken. "O zavallı insanlar Hıristiyanlaşma talihsizliğini hak etmiyorlar. Şimdi ne yapmayı düşünüyorsunuz?"

"Hesapta ne kaldıysa hepsini geri verdim, ama hâlâ epeyce borcum var."

"Bunu ödeyecek paranız da yok, öyle değil mi?"

"Şimdilik yok, ama..."

"Ziyanı yok canım. Siz o dindar Hıristiyanlara kendilerini hayırsever hissetmeleri için bir bahane yarattınız; şimdi de uzunca bir zaman dedikodusunu yapabilecekleri bir skandal nedeni verdiniz. Bu eğlence onlara ucuza mal oldu. Ben size ne yapmayı düşündüğünüzü sorduğumda borçlarınızı değil, geleceğinizi kastediyordum."

"Hiçbir planım yok."

"Benimle birlikte İngiltere'ye dönün. Burada size yer yok. Bu limanda kaç yabancı vardır? Üç-beş bahtsız, onların da hepsi birbirini tanır. İnanın bana, sizi rahat bırakmayacaklardır. Oysa İngiltere'de kalabalığın içinde kaybolur gidersiniz."

Jacob Todd yüzünde öyle umutsuz bir ifadeyle bardağının dibine bakakalmıştı ki, Kaptan o her zamanki kahkahalarından birini koyuverdi.

"Sakın bana kız kardeşim Rose için burada kaldığınızı söylemeyin!"

Orası doğruydu. Miss Rose kendisine birazcık olsun bağlılık ya da anlayış göstermiş olsaydı, herkes tarafından reddedilmek Todd için biraz daha katlanılabilir bir şey olurdu, ama o, kendisini eve kabul etmeye yanaşmamış, Todd'un adını temize çıkarmaya çalıştığı mektuplarını da açmadan geri göndermişti. Jacob Todd mektuplarının yerine asla ulaşmadığını hiçbir zaman öğrenememişti, çünkü Jeremy Sommers, kız kardeşiyle aralarındaki karşılıklı saygı anlaşmasını bozarak, onu kendi iyi yürekliliğinden korumaya ve onarılamayacak yeni bir ap-

tallık yapmasını engellemeye karar vermişti. Bunu Kaptan da bilmiyordu, ama Jeremy'nin aldığı önlemi tahmin etmiş, bu koşullar altında kendisinin de herhalde aynı şeyi yapacağı sonucuna varmıştı. O zavallı İncil satıcısını kız kardeşi Rose'un talibi olarak görme düşüncesi feci bir şey gibi geliyordu ona; bir kez olsun Jeremy'yle tam olarak aynı görüşteydi.

"Miss Rose'a karşı beslediğim niyetler bu kadar mı belliydi?" diye sordu Jacob Todd, utanarak.

"Diyelim ki bu bir sır değildi, dostum."

"Korkarım ki günün birinde beni kabul edeceği konusunda en küçük bir umudum yok..."

"Ben de aynı şeyden korkuyorum."

"Bana çok büyük bir iyilik yaparak araya girer miydiniz, Kaptan? Hiç değilse Miss Rose beni bir kez kabul etse, ona açıklayabilirdim..."

"Aracı olarak bana güvenmeyin, Todd. Rose duygularınıza karşılık veriyor olsaydı, çoktan haberiniz olurdu. Kız kardeşim çekingen bir insan değildir, bundan emin olun. Bir kez daha söylüyorum, dostum, yapabileceğiniz tek şey bu lanet limandan çekip gitmektir, yoksa burada sonunda dilenci olup çıkacaksınız. Gemim üç gün içinde Hong Kong'a doğru yola çıkıyor, oradan da İngiltere'ye gidecek. Yolculuk uzun sürecek, ama sizin hiç aceleniz yok. Temiz hava ile ağır iş, aşk aptallığına karşı kesin bir çaredir. Bunu size ben söylüyorum: Her limanda âşık olur, denize açılır açılmaz da iyileşirim."

"Yolculuk için param yok."

"Bir denizci gibi çalışmanız, akşamları da benimle kâğıt oynamanız gerekecek. Üç yıl önce sizi Şili'ye getirdiğimde bildiğiniz kumar hilelerini unutmadıysanız, eminim yolculuk boyunca beni soyup soğana çevirirsiniz."

Birkaç gün sonra Jacob Todd, geldiğinden çok daha yoksul olarak biniyordu gemiye. Kendisine limana kadar

eşlik eden tek kişi Joaquín Andieta oldu. Bu ağırbaşlı genç, işinden bir saatliğine ayrılmak için izin istemişti. Jacob Todd'un elini sert bir hareketle sıkarak vedalaştı onunla.

"Yine görüşürüz, dostum," dedi İngiliz.

"Sanmıyorum," diye karşılık verdi Şilili, kadere karşı çok daha berrak bir önseziye sahip bir kişi olarak.

Talipler

Jacob Todd'un çekip gitmesinden iki yıl sonra tamamlanmıştı Eliza Sommers'ın kesin metamorfozu. Çocukluğundaki köşeli böcekten, yumuşacık çizgilere, narin bir yüze sahip bir genç kıza dönüşmüştü. Ergenliğinin o tatsız yıllarını, Miss Rose'un koruması altında, kafasının üzerinde bir kitabı dengeleyerek ve piyano çalışarak geçirmişti, ama aynı zamanda Fresia Ana'nın sebze bahçesinde o topraklara özgü otlar yetiştiriyor, bildik bilmedik pek çok hastalığı iyileştirmeye yarayacak eski ilaç tariflerini öğreniyordu; bunlar arasında günlük işlerde ilgisizliğe karşı hardal, urları olgunlaştırmaya ve neşeyi geri getirmeye yarayan ortanca yaprağı, yalnızlığa dayanabilmek için menekşe, bir de huysuzluk krizlerini geçiren soylu bir bitki olduğu için Miss Rose'un çorbaları çeşnilendirdiği mineçiçeği vardı. Miss Rose, evlatlığının mutfağa olan ilgisini yok edememiş, sonunda da onun değerli vaktini Fresia Ana'nın kapkara tencerelerinin arasında harcamasına tanık olmayı kabullenmişti. Yemek pişirme sanatını, genç bir kızın eğitiminde, tıpkı kendisinin de yaptığı gibi, hizmetçilere emirler vermesini sağlayacak bir süs olarak görüyordu yalnızca; ama bununla, tencereler ve tavalarla uğraşarak üstünü başını kirletmek arasında çok fark vardı. Bir hanımefendi soğan

sarmısak kokamazdı, ama Eliza uygulamayı kuramlardan üstün tutuyor, bir deftere not ettiği, sonra da mutfağında geliştirdiği yemek tarifleri için dostlarına başvuruyordu. Pastalar için baharat ve ceviz ya da kreol börekleri için mısır öğüterek, salamura etmek için kumru ya da konserve yapmak için meyve temizleyerek bütün bir günü geçirebilirdi. On dört yaşına geldiğinde, pastacılıkta iddiasız olan Miss Rose'u geride bırakmış, Fresia Ana'nın repertuvarını öğrenmişti; on beşindeyken çarşamba toplantılarındaki ziyafetleri üstlenir olmuştu; Şili yemeklerinin onun için zor bir yanı kalmadığında ise, Madam Colbert'in kendisine öğrettiği rafine Fransız mutfağına ve John Dayısının getirdiği, adlarını bilmese de kokularından ayırt edebildiği egzotik Hint baharatlarına merak sarmıştı. Arabacı, Sommers'ların dostlarından birine bir mesaj götürecek olsa, zarfın yanında, yemek ve tatlı değiştokuş etmekteki yöresel alışkanlığı bir sanat düzeyine çıkarmış olan Eliza'nın ellerinden yeni çıkmış nefis bir şey de verirdi. Eliza'nın bu konuya yatkınlığı öylesine fazlaydı ki, sonunda Jeremy Sommers onu kendi çay salonunun sahibesi olarak hayal etmeye başlamış, Miss Rose ise, ağabeyinin genç kızla ilgili tüm tasarılarında olduğu gibi, bunu da en küçük bir ilgi göstermeksizin göz ardı etmişti. Hayatını kazanan bir kadının, yaptığı iş ne kadar saygıdeğer olursa olsun, toplumda daha alt sınıfa düşeceği kanısındaydı. Oysa o, koruması altındaki kız için iyi bir koca hayal ediyordu; onu Şili'de bulmak için de kendi kendine iki yıllık bir süre tanımıştı; daha sonra Eliza'yı alıp İngiltere'ye götürecekti, çünkü bir nişanlı bulamadan yirmi yaşını bitirip bekâr kalması tehlikesini göze alamazdı. Damat adayının, onun belirsiz kökenini önemsemeyecek ve erdemlerine hayran olacak biri olması gerekiyordu. Şilililer arasında böyle birinin lafı bile olamazdı; soylularda evlilikler kuzenler arasında oluyor-

du; orta sınıf ise onu hiç ilgilendirmiyor, Eliza'nın para sıkıntısı çektiğini görmek istemiyordu. Ara sıra ağabeyi Jeremy'yle iş yapan ticaret ya da maden şirketleriyle ilişkisi oluyordu, ama onlar da oligarşinin soyadlarıyla armalarının peşinde koşuyorlardı. Eliza'ya dikkat etmeleri pek olası görünmüyordu, çünkü fiziğinde aşk ateşini tutuşturabilecek pek az şeyi vardı: Ufak tefek ve zayıftı; süt gibi beyaz bir tenden ya da pek moda olan dolgun memelerden ve kalçalardan yoksundu. Sade güzelliği, hareketlerinin zarafeti ve gözlerindeki yoğun ifade, ancak ikinci bakışta keşfedilebiliyordu; Kaptan John Sommers'ın Çin' den getirdiği porselen bebeklere benziyordu. Miss Rose, evlatlığının pırıl pırıl aklının, ayrıca sağlam karakterinin ve koşulları kendi lehine çevirme yeteneğinin, yani Fresia Ana'nın şans dediği, kendisinin ise zekâ demeyi yeğlediği şeyin değerini bilebilecek bir talip arıyordu; Eliza'ya güven ve saygı sunabilecek, ama Eliza'nın da rahatlıkla yönetebileceği, ekonomik güç ve karakter sahibi bir kişi olmalıydı bu. Erkekte ev hayatı alışkanlığını yaratan gündelik hizmetlerle ilgili o beceri yöntemlerini, onu ödüllendirmek için pervasızca okşamanın, cezalandırmak için de surat asıp susmanın yollarını, kendisinin uygulama fırsatı bulamamış olduğu biçimde erkeğin iradesini elinden almanın sırlarını, ayrıca fiziksel aşkın bin yıllık sanatını zamanı geldiğinde ona öğretmeyi düşünüyordu. Bu sonuncuyu onunla konuşmaya asla cesaret edemezdi, ama dolabında çifte kilit altında gizlediği, vakti geldiğinde ona ödünç verebileceği türlü türlü kitaplara güveniyordu. Onun kuramı, her şeyin yazılı olarak söylenebileceğiydi; kuram konusunda da kimse onunla aşık atamazdı. Miss Rose, sevişmenin mümkün olan ve olmayan tüm biçimleri üzerinde ders verebilirdi.

"Eliza'nın bizim soyadımızı alabilmesi için onu yasal olarak evlat edinmelisin," diye sıkıştırdı ağabeyi Jeremy'yi.

"O soyadını zaten yıllardır kullanıyor, daha ne istiyorsun, Rose?"

"Başı dik olarak evlenmesini istiyorum."

"Kiminle evlenmesini?"

Miss Rose, bunu ona o gün söylememişti, ama çoktan beri aklında biri vardı. Valparaíso Limanı'nda yerleşik bulunan İngiliz donanmasındaki subaylardan, yirmi sekiz yaşındaki Michael Steward'dı bu kişi. Küçük ağabeyi John'dan, bu denizcinin köklü bir aileden geldiğini öğrenmişti. Ana babası, en büyük çocukları ve tek mirasçılarının, adını bile duymadıkları bir ülkeden parasız pulsuz gelmiş bilinmedik bir kızla evlenmesine hiç de iyi gözle bakmayacak kişilerdi. Eliza'nın çekici bir drahomaya güvenmesi, Jeremy'nin de onu evlat edinmesi şarttı, böylece hiç değilse soy sop sorunu bir engel olmaktan çıkacaktı.

Michael Steward atletik yapılı, masmavi gözbebekleriyle masum bakışlı, sarı favorileri ve bıyıkları, düzgün dişleri ve aristokratik burnu olan biriydi. Yok denecek kadar küçük çenesi gösterişli halini gölgeliyordu; Miss Rose, çenesini sakal bırakarak gözlerden gizlemesini öğütleyebilmek için onunla yakınlaşma fırsatını gözlüyordu. Kaptan Sommers'a bakılırsa, genç adam ahlak konusunda tam bir örnek oluşturuyor, kusursuz sicili de donanmada ona parlak bir gelecek vaat ediyordu. Deniz üstünde onca zaman geçirecek olması ise, Miss Rose'un gözünde, onunla evlenecek olan kimse için muazzam bir avantaj oluşturuyordu. Bu konuyu ne kadar çok düşünse, ideal adamı bulduğuna o kadar çok inanıyordu, ama Eliza'nın karakterini göz önüne aldığında, sırf uygun diye dünyada kabul etmeyeceğini, ona âşık olması da gerekeceğini biliyordu. Ama bunda da umutluydu: Adam, üniformasının içinde yakışıklı görünüyordu; hiç kimse de henüz onu üniformasız görmüş değildi.

"Steward, yol yordam bilen bir ahmaktan başka bir şey değil. Eliza onunla evlense sıkıntıdan patlar," diye görüşünü belirtti Kaptan John Sommers, kız kardeşi ona tasarılarını anlatınca.

"Bütün kocalar sıkıcıdır, John. İki karış aklı olan hiçbir kadın, bir erkekle kendisini eğlendirsin diye evlenmez; geçindirsin diye evlenir."

Eliza hâlâ bir çocuğu andırıyordu, ama eğitimini tamamlamıştı ve yakında evlenme çağı gelecekti. O zamana kadar biraz daha vakit olduğu sonucuna varmıştı Miss Rose, ama daha uyanık birinin çıkıp damat adayını elinden kapmasını engelleyebilmek için kararlı bir biçimde davranmalıydı. Bir kez bu karara vardıktan sonra, aklına gelebilecek her bahaneyi kullanarak genç subayı kendilerine çekme işine soyundu. Müzikli toplantıları Michael Steward'ın gemiden indiği günlere denk getiriyor, yıllardır çarşamba günlerini bu kutsal etkinliğe ayıran öbür insanlara aldırış bile etmiyordu. Bazıları bu davranışından rahatsız olarak toplantılara katılmamaya başladılar. Bu da Miss Rose'un tam aradığı şeydi; böylelikle o huzurlu müzik akşamlarını neşeli partilere dönüştürebilmiş, davetliler listesini, artık birer fosil olmaya başlayan o sıkıcı Ebeling, Scott ve Appelgren'in yerine, yabancılar kolonisindeki bekâr gençler ve evlenecek yaştaki kızlarla yenileyebilmişti. Şiir ve şan resitallerinin yerini salon oyunlarıyla serbest danslar, zekâ yarışmalarıyla bilmece oyunları almıştı. Gösterişli kır yemekleriyle kumsal gezintileri düzenliyordu. Atlı arabalarla yola çıkıyorlar, sabah karanlığında onlardan çok önce davranan, içleri deri kaplı, üstleri samandan gölgelikli ağır yük arabaları, sayısız piknik sepetini tentelerle güneş şemsiyelerinin altına yerleştirmekle görevli hizmetkârları taşıyordu. Meyve

ağaçları dikilmiş verimli vadiler, bağlar, buğday ve mısır tarlaları, Pasifik Okyanusu'nun köpük köpük bulutlarla galeyana geldiği dimdik kıyılar, ta uzaklarda da karlı sıradağların görkemli dış çizgileri gözlerinin önünde uzanıp gidiyordu. Miss Rose ne yapıp edip Eliza ile Steward'ın aynı arabada yolculuk etmelerini, yan yana oturmalarını, top ve pantomim oyunlarında kendiliklerinden eş olmalarını sağlıyor, ama iskambil oyunlarıyla dominoda onları ayırmaya özen gösteriyordu, çünkü Eliza yenilmeye asla yanaşmıyordu.

"Erkeğin kendisini senden daha üstün hissetmesini sağlamalısın, kızım," diye sabırla öğretiyordu Miss Rose.

"Bu çok zahmetli bir iş," diye karşılık veriyordu Eliza da, hiç oralı olmayarak.

Jeremy Sommers kız kardeşinin bir dalga halinde yükselen harcamalarını engellemeyi başaramamıştı. Miss Rose, toptancıdan kumaşlar alıyor, iki hizmetçi kızı bütün gün oturtup dergilerden kopya edilmiş yeni yeni giysiler diktiriyordu. Parfümler, Türkiye'den allıklar, güzelavratotu ve gözlerin gizemini sağlayan sürmelerle teni temizleyen sedefli kremler eksik olmasın diye kaçakçı denizcilere aklın alabileceğinden çok daha fazla borçlanmıştı. Hepsi de evde yapılıp açık denizlere götürmesi için güzelim kavanozlar içinde sunulan peksimetlerle konserveler de dahil olmak üzere, İngiliz subaya hizmet etmeye öylesine özen gösteriyordu ki, yazı yazmaya ömründe ilk kez vakit bulamıyordu.

"Eliza bunu sizin için hazırladı, ama kendisi veremeyecek kadar çekingen," diyordu ona; ama Eliza'nın kendisinden her istenileni kime gideceğini sormadan pişirdiğini açıklamıyor, bu yüzden de Eliza, genç subay kendisine teşekkür ettiğinde şaşırıyordu.

Michael Steward, bu baştan çıkarma kampanyasına kayıtsız kalmış değildi. Söyleyecek söz bulamayan genç

adam, minnettarlığını donanmanın amblemini taşıyan kâğıtlara yazılmış kısa ve resmî mektuplarla gösteriyor, karada olduğu zamanlarda da elinde bir buket çiçekle çıkageliyordu. Çiçeklerin dilini öğrenmişti, ama onun bu inceliği boşa gidiyordu, çünkü ne Miss Rose ne de dünyanın İngiltere'den bu kadar uzak olan bu köşesinde herhangi bir kimse duymuştu bir gülle bir karanfil arasındaki farkı; hele buketin fiyongunun ne anlama geldiği akıllarından bile geçmezdi. Steward'ın, gitgide artan tutkusunun belirtisi olarak, soluk pembeden tutun da kırmızı rengin her çeşidinden geçerek en canlı kızıla varana kadar renk tonu adım adım koyulaşan çiçekler bulma çabası tümüyle boşa çıkmıştı. Genç subay, zamanla çekingenliğini yenmeyi başarmış, önceleri en belirgin özelliği olan hüzünlü bir sessizlikten, dinleyenleri rahatsız eden bir konuşkanlığa geçmişti. Ivır zıvır konular üzerinde ahlaki düşüncelerini büyük bir keyifle anlatıyor, denizlerdeki akıntılar ve seyir haritaları üzerinde yararsız açıklamalara dalıp gidiyordu. Asıl kendini gösterdiği konu ise, atılganlığını ve güzel kas yapısını gözler önüne seren sert sporlardı. Miss Rose onu, bahçedeki bir dala asılarak akrobatik gösteriler yapmaya özendiriyordu; hatta biraz da ısrar ederek, başka bir denizciden öğrendiği bir Ukrayna dansının ayak hareketleri, kıvrılıp bükülmeleri ve ölümcül atlamalarıyla hanımları hayran bırakmasını bile başarmıştı. Miss Rose her şeyi abartılı bir beğeniyle alkışlarken, Eliza, görüşünü açıklamadan, suskun ve ciddi bir tavırla izliyordu onu. Michael Steward, atmak istediği adımın sonuçlarını ölçüp biçer, tasarılarını mektup yoluyla babasıyla tartışırken, aradan haftalar geçmiş, postadaki kaçınılmaz gecikmeler onun bu kararsızlığını aylarca uzatmıştı. Hayatının en ciddi kararıydı söz konusu olan; onunla yüzleşebilmek için, İngiliz İmparatorluğu'nun Pasifik'teki güçlü düşmanlarına karşı savaşırken gös-

termesi gereken cesaretten çok daha fazlasına ihtiyacı vardı. Sonunda, ayna karşısında yüz kez prova yaptıktan sonra, o müzikli toplantıların birinde, yerlerde sürünen cesaretini toplayıp korkudan tizleşen sesine hâkim olmayı başararak Miss Rose'u koridorda yakaladı.

"Sizinle özel olarak konuşmam gerekiyor," diye fısıldadı.

Miss Rose, küçük dikiş odasına götürdü onu. Neler duyacağını sezinliyor, kendi heyecanına kendisi de şaşıyordu; yanaklarının yandığını, kalbinin küt küt attığını hissetti. Topuzundan fırlamış olan bir bukleyi düzeltirken alnının terini belli etmeden sildi. Michael Steward, onu hiç bu kadar güzel görmediğini düşündü.

"Size söylemem gereken şeyin ne olduğunu tahmin ettiğinizi sanıyorum, Miss Rose."

"Tahminde bulunmak tehlikelidir, Mr. Steward. Sizi dinliyorum..."

"Duygularım söz konusu. Hiç kuşkusuz neden söz ettiğimi biliyorsunuz. Niyetimin son derece ciddi olduğunu size açıkça göstermek arzusundayım."

"Sizin gibi bir kişiden zaten başka bir şey beklemem. Duygularınıza karşılık gördüğünüz düşüncesinde misiniz?"

"Buna bir tek siz yanıt verebilirsiniz," diye kekeledi genç subay.

Birbirlerine bakakalmışlardı; Miss Rose bir beklenti edasıyla kaşlarını havaya kaldırmıştı, Steward ise dünyanın başına yıkılacağı korkusu içindeydi. Genç âşık, içinde bulundukları ânın büyüsü yanıp kül olmadan önce harekete geçmeye karar vererek, omuzlarından tuttuğu gibi öpmek üzere ona doğru eğildi. Şaşkınlıktan donup kalan Miss Rose kımıldayamamıştı bile. Neyin yolunda gitmediğini bir türlü anlayamayarak, genç subayın ıslak dudaklarıyla yumuşacık bıyıklarını ağzının içinde hisset-

mişti; sonunda bir tepki gösterebildiğinde, sert bir hareketle itti onu.

"Ne yapıyorsunuz?! Sizden çok daha büyük olduğumu görmüyor musunuz?" diye bağırdı, elinin tersiyle ağzını silerek.

"Yaşın ne önemi var," diye kekeledi genç subay şaşkınlıkla, çünkü aslında Miss Rose'un yirmi yedi yaşlarından fazla olamayacağını hesaplamıştı.

"Buna nasıl cesaret edersiniz! Siz aklınızı mı kaçırdınız?

"Ama siz... siz bana ima etmediniz mi... bu kadar yanılmış olamam," diye mırıldandı zavallı adam, utancından yerin dibine geçerek.

"Ben sizi Eliza için istiyordum, kendim için değil," diye bağırdı Miss Rose dehşet içinde; sonra da odasına kapanmak üzere koşarak çıktı; o arada bahtsız talip de, peleriniyle şapkasını isteyerek, hiç kimseyle vedalaşmadan, bir daha o eve ayak basmamak üzere çıkıp gidiyordu.

Eliza, koridorda durduğu köşeden, o küçük dikiş odasının aralık duran kapısından her şeyi duymuştu. Genç subaya karşı gösterilen ilgi yüzünden o da yanılmıştı. Miss Rose taliplerine karşı her zaman o kadar büyük bir ilgisizlik göstermişti ki, onu yaşlı bir kadın olarak görmeye alışmıştı Eliza. Ancak son aylarda, onun tüm ruhu ve bedeniyle kendini o baştan çıkarma oyunlarına adadığını görünce, çekici tavırları ve ışıl ışıl teni dikkatini çekmişti. Onun Michael Steward'a âşık olduğunu sanmış, Japon şemsiyeleri altında verilen kır yemeklerinin ve deniz yolculuklarının sakıncalarını azaltmaya yönelik tereyağlı peksimetlerin, koruyucusunun genç subayı elde ederek bir tepsi içinde kendisine sunma yolunda bir stratejisi olduğu aklının ucundan bile geçmemişti. Bu düşünce göğsüne bir yumruk gibi inerek soluğunu kesmişti: Dünyada en istemediği şey kendi arkasından dü-

zenlenmiş bir evlilikti, çünkü o, ilk aşkının fırtınasına daha yeni tutulmuş, bir başkasıyla evlenmeyeceğine vazgeçilmez bir kesinlikle yemin etmişti.

Eliza Sommers, Joaquín Andieta'yı, ilk kez 1848 yılının Mayıs ayında bir Cuma günü, bir sürü katırın çektiği ve Britanya İthalat ve İhracat Şirketi'nin yükleriyle tıka basa dolu bir arabayı sürerek eve geldiğinde görmüştü. Bu yüklerin içinde, Feliciano Rodríguez de Santa Cruz'un kuzeyde kendisine yapmış olduğu konağı süslemek üzere ısmarladığı Acem halıları, damla kristalden avizeler ve bir sürü fildişi heykel vardı; limanda tehlike yaratan ve gideceği yere gönderilme vakti gelene kadar Sommers'ların evinde depolanması çok daha güvenli olan o değerli siparişlerden biriydi bu da. Yolculuğun geri kalan bölümü karadan olacaksa, Jeremy malları korumak için silahlı muhafızlar tutardı, ama bu kez onları gidecekleri yere, bir hafta içinde hareket edecek olan bir Şili yelkenlisiyle göndermesi gerekiyordu. Andieta, modası geçmiş ve havı kaçmış, koyu renkli o tek giysisini giymişti; ne şapkası vardı ne de şemsiyesi. Yüzünün ölü gibi solgunluğu alev alev yanan gözleriyle tezat oluşturuyor, kapkara saçları sonbaharın o ilk yağmurlarının nemiyle ışıl ışıl parlıyordu. Miss Rose onu karşılamaya çıkmış, belinde asılı bir halkaya geçirilmiş anahtarlarını yanından hiç ayırmayan Fresia Ana da, mahzenin bulunduğu en dipteki avluya kadar yol göstermişti. Genç adam uşakları tek sıra halinde dizmiş, yükleri elden ele vererek, engebeli arazinin daracık yollarından, kıvrımlı merdivenlerden, birbiri üstünde yükselen teraslardan ve yararsız çardaklardan geçirmişlerdi. O, yükleri sayıp işaretleyerek defterine not ederken, Eliza da görünmez olma yeteneğinden yararlanarak onu gönlünce seyretmeye ko-

yulmuştu. On altı yaşını bitireli iki hafta olmuştu ve âşık olmaya hazırdı. Joaquín Andieta'nın mürekkep lekeleri içindeki upuzun parmaklarını görüp işçilere sert emirler yağdırırken çıkan kalın ama aynı zamanda bir ırmak mırıltısı kadar duru ve genç sesini duyduğunda, iliklerine kadar duygulandığını hissetmiş, yanına yaklaşarak onu koklamak için duyduğu dayanılmaz istek, büyük palmiye saksısının ardındaki saklanma yerinden çıkmaya zorlamıştı onu. Yük arabasının katırları evin girişini kirletti diye homurdanmakta olan ve anahtarlarla uğraşan Fresia Ana, hiçbir şeyi fark etmemiş, ama Miss Rose genç kızın kızardığını gözünün ucuyla görmüştü. Pek aldırış etmedi buna; ağabeyinin bu memuru önemsiz bir zavallı gibi görünmüştü kendisine; o bulutlu günün pek çok gölgesi arasında ancak bir gölgeydi o da. Eliza, mutfağa doğru gözden kaybolmuş, birkaç dakika sonra da elinde bardaklarla ve balla tatlandırılmış bir sürahi dolusu portakal suyuyla geri dönmüştü. Ne yaptığına dikkat bile etmeden kafasının üzerinde bir kitabı dengeleyerek yıllarını geçirmiş bir kişi olarak, ömründe ilk kez, attığı adımların, kalçalarının dalgalanmasının, bedeninin salınmasının, kollarının kıvrımının, omuzlarıyla çenesi arasındaki mesafenin bilincindeydi. Marsilya sabunları kutusundan uydurulmuş beşiğinin içinden kendisini çıkaran o harika genç kız olduğu zamanlardaki Miss Rose kadar güzel olmak istiyordu; genç Miss Appelgren'in İskoç türkülerini söylerken çıkardığı bülbül sesiyle şarkı söylemek istiyordu; dans öğretmeninin erişilmesi olanaksız hafifliğiyle dans etmek istiyordu; ağzını sıcacık bir kanla dolduran ve daha ne olduğunu kafasında biçimlendiremeden ideal aşkın o korkunç ağırlığı altında kendisini ezen bir kılıç kadar keskin ve baş edilmez bir duyguya yenik düşerek hemen oracıkta ölmek istiyordu. Eliza, uzun yıllar sonra, bir içki kavanozunun içinde korunan bir insan kafasının

karşısında, Joaquín Andieta'yla olan bu ilk karşılaşmasını hatırlayacak, o aynı dayanılmaz sıkıntıyı yeniden duyacaktı içinde. Aştığı o uzun yol boyunca binlerce kez soracaktı kendine, acaba hayatını mahvedecek olan o yakıcı tutkudan kaçma fırsatı olabilir miydi, acaba o kısacık dakikalar içinde gerisingeri dönüp kendini kurtarabilir miydi diye; ama o soruyu kendisine sorduğu her defasında, kaderinin zamanın başlangıcından beri çizilmiş olduğu sonucuna varmıştı. O bilge Tao Chi'en, yeniden dünyaya gelmenin şiirsel olasılığını kendisine öğrettiğinde, her bir yeni hayatında aynı dramın yinelendiğine inanmıştı: Daha önce bin kez de dünyaya gelmiş olsa, gelecekte de bin kez daha yeniden doğacak olsa, her defasında o adamı aynı biçimde sevme misyonuyla gelecekti dünyaya. Kendisi için bir kaçış yolu yoktu. Bunun üzerine Tao Chi'en, kaderinin düğümlerini çözerek, dünyaya her bir gelişteki aynı yürek paralayıcı aşk belirsizliğinin yinelenip sürmesinden kendisini kurtarması için büyülü birtakım formüller öğretmişti ona.

O Mayıs günü Eliza, elindeki tepsiyi bir bankın üzerine koyarak, dizlerinin titremesi geçene ve göğsünü felce uğratarak soluk almasını engelleyen katır gibi inatçı kasılmasına hâkim olana kadar vakit kazanabilmek için o serin içeceği önce işçilere, sonra da hâlâ işiyle uğraştığından bakışlarını zar zor kaldıran Joaquín Andieta'ya sundu. Bunu yaparken de, kendisine ait olduğuna karar verdiği bu adamın kokusunu burun deliklerine taşısın diye esintinin yönünü hesaplayarak, onun olabildiğince yakınına sokulmuştu Eliza. Ondaki o nemli giysi, sıradan sabun ve taze ter kokusunu gözlerini yarı kapatarak çekti içine. Yakıcı bir lav ırmağı tüm içini dolaşmış, kemiklerinin boşanmasıyla bir an süren bir panik içinde gerçekten ölmekte olduğunu sanmıştı. Bu birkaç saniye öylesine yoğundu ki, Joaquín Andieta'nın elindeki defter, sanki

zaptedilemez bir güç onu elinden kapmışçasına yere düşmüş, aynı anda o ateş gibi sıcaklık ona da ulaşarak her yanını cayır cayır yakmıştı. Eliza'ya onu görmeyen gözlerle baktı; genç kızın yüzü, kendi imgesini görür gibi olduğu solgun bir ayna gibiydi. Bedeninin biçimi ve saçının oluşturduğu kopkoyu halka hakkında belli belirsiz bir bilgi edinmişti, ama onun o kapkara gözlerinin derinliğine ve hareketlerindeki tüy gibi hafif zarafetin içine ancak birkaç gün sonraki ikinci karşılaşmalarında dalabilecekti. Defteri yerden almak için ikisi aynı anda diz çökmüşler, omuzlarının birbirine çarpmasıyla bardağın içindekiler kızın giysisine dökülmüştü.

"Gördün mü yaptığını, Eliza?" diye telaşla bağırdı Miss Rose, çünkü bu yıldırım aşkının şiddeti onu da etkilemişti. "Gidip üstünü değiştir; o giysiyi de soğuk suya bastır da görelim bakalım leke çıkar mı?" diye de ekledi, soğuk bir tavırla.

Ama Eliza, Joaquín Andieta'nın gözlerine takılmış bir halde, tir tir titreyerek olduğu yerde kalmıştı; burun deliklerini açarak onu öyle belirgin bir biçimde kokluyordu ki, sonunda Fresia Ana onu kolundan tuttuğu gibi evin içine soktu.

"Sana dedim ya, kızım, ne kadar sefil olursa olsun, herhangi bir erkek sana canının istediğini yapar," diye aynı gece eski sözlerini anımsattı ona yerli kadın.

"Neden söz ettiğini anlamıyorum, Fresia Ana," diye karşılık verdi Eliza da.

Eliza, o sonbahar sabahı evinin avlusunda Joaquín Andieta'yı tanıdığında, kısmetini bulduğuna inanmıştı: Sonsuza dek onun kölesi olacaktı. Olan biteni anlayabilecek, soluğunu kesen o heyecanı sözcüklerle ifade edebilecek ya da bir plan yapabilecek kadar yaşamamıştı

henüz, ama kaçınılmaz olanı sezinlemekten geri kalmamıştı. Kapana sıkışmış olduğunu belli belirsiz ama acı veren bir tarzda fark etmiş, vebaya benzer fiziksel bir tepki göstermişti. Onu yeniden görene kadar bir hafta boyunca, kasılmalar içinde karın ağrılarıyla kıvranmış, ne Fresia Ana'nın mucizevi otları işe yaramıştı ne de Alman eczacının kiraz likörü içinde eritilmiş arsenik tozları. Kilo kaybetmiş, kemikleri bir kumrununkiler kadar hafiflemişti; denizden gelen esinti kızı kapıp ufuklara doğru götürmesin diye pencereleri kapatıp duran Fresia Ana, dehşet içinde izliyordu onu. Yerli kadın, geniş repertuvarından bir sürü karışımlar ve dualar uygulamıştı ona; bunların hiçbirinin etkisi olmadığını anlayınca da Katolik azizlere başvurdu. Biriktirdiği üç-beş kuruşunu sandığının dibinden çıkararak on iki tane mum satın alıp rahiple pazarlık etmeye gitti. Pazar günkü büyük ayinde onları kutsattıktan sonra, kilisenin yan şapellerindeki her bir azizin önünde birer tane olmak üzere toplam sekiz tane mum yaktı; üç tanesini de, umutlarını yitirmiş bekâr kızların, mutsuz evli kadınların ve daha başka umutsuz durumların azizi olan San Antonio'nun resminin önüne dikti. Geriye kalan tek mumu ise, Eliza'nın bir tutam saçı ve gömleğiyle birlikte, o yörenin en güvenilir *machi*'sine götürdü. Doğuştan kör olan bu yaşlı Mapuçe kadın, ak büyü yapan bir büyücüydü; değişmez kehanetleriyle ve bedensel kötülüklerle ruhsal sıkıntıları iyileştirmekteki tutarlı kararlarıyla tanınmıştı. Fresia Ana, genç kızlık yıllarını bu kadına çıraklık ve hizmetçilik ederek geçirmiş, ama o kadar istediği halde onun yolundan gidememişti, çünkü ondaki doğal yetenek kendisinde yoktu. Bu konuda hiçbir şey yapılamazdı: İnsan ya o yetenekle doğardı ya da onsuz. Bir keresinde bunu Eliza'ya anlatmak istemiş, ama aklına gelebilen tek şey, bu yeteneğin aynaların ardında ne bulunduğunu görebilme becerisi olduğunu

söylemek olmuştu. Bu gizemli yetenek olmayınca da, Fresia Ana, büyücü hekimlik hayallerinden vazgeçerek İngilizlerin yanında işe girmek zorunda kalmıştı.

Machi, iki tepenin arasındaki bir yarığın dibinde, yıkılmak üzere gibi görünen, damı samanlarla kaplı, çamurdan yapılmış bir kulübede oturuyordu. Evin çevresinde, taşlardan, ağaç kütüklerinden, büyük kaplar içindeki bitkilerden, bir deri bir kemik kalmış köpeklerden ve yiyecek bir şeyler bulmak için yerleri boş yere eşeleyip duran koca koca kuşlardan oluşan bir karmaşa görülüyordu. Eve giden patikanın üzerinde, ondan gördükleri iyilikleri belirtmek üzere mutlu müşteriler tarafından bırakılmış küçük bir adaklar ve tılsımlar ormanı yükseliyordu. Kadın, ömrü boyunca hazırlamış olduğu iksirlerin tümünün toplamı gibi kokuyordu; manzaraya egemen olan aynı kuru toprak renginde bir pelerin giymişti; yalınayak ve kirliydi, ama düşük ayarlı sıra sıra kolyelerle süslenmişti. Ağzındaki iki dişi ve cansız bakışlarıyla, kırışıklardan oluşan kopkoyu bir maske gibiydi yüzü. Eski müridini, onu tanıdığını belirtecek herhangi bir şey yapmadan karşılamıştı; yiyecek ve anasonlu içki şişesinden oluşan armağanlarını kabul etti; sonra da karşısına oturması için bir işaret yaparak susup beklemeye koyuldu. Kulübenin ortasında kararsız birkaç odun parçası yanıyor, dumanı tavandaki bir delikten dışarı çıkıyordu. İsten kapkara olmuş duvarlarda topraktan ve pirinçten kaplar, bitkiler ve içleri boşaltılmış bir dizi ufak av hayvanı asılıydı. Kurutulmuş otların ve ilaç yapmakta kullanılan ağaç kabuklarının yoğun rayihası, ölü hayvanların pis kokusuna karışıyordu. Mapudungo denilen Mapuçe dilinde konuşuyorlardı. Büyücü kadın, Marsilya sabunları kutusu içinde gelişinden başlayıp geçirdiği bu son krize kadar Eliza'nın tüm öyküsünü uzun bir süre dinledi; sonra mumu, saçı ve gömleği alarak büyülerini ve keha-

net ayinlerini tamamladığında geri dönmesini söyleyerek uğurladı ziyaretçisini.

"Bunun çaresi olmadığını herkes bilir," diye de haberi verdi Fresia Ana'ya, iki gün sonra evinin eşiğinden içeri adımını atar atmaz.

"Yoksa yavrum ölecek mi?"

"Orasını bilemem, ama çok acı çekeceğine hiç kuşkum yok."

"Nesi varmış?"

"Aşkta dik kafalılık. Çok sert bir hastalıktır. Herhalde bulutsuz bir gecede pencereyi açık bıraktı da uykusunda girdi bedenine. Buna karşı hiçbir dua para etmez."

Fresia Ana, boynunu bükerek döndü eve: Öylesine bilgili olan o *machi*'nin sanatı Eliza'nın kaderini değiştirmeye yetmiyorsa, kendi kıt bilgisi ya da azizlerin mumları büsbütün işe yaramayacak demekti.

Miss Rose

Miss Rose, Eliza'yı acımadan çok merak duygusuyla gözlemliyordu, çünkü hastalığın belirtilerini iyi tanıyor, kendi deneyimlerinden, zamanın ve engellerin en kötü aşk ateşlerini bile söndüreceğini biliyordu. Delicesine bir tutkuyla Viyanalı bir tenora tutulduğunda daha on yedi yaşında bile yoktu. O zamanlar İngiltere'de yaşıyor, annesinin ve babası öldüğünden beri ailenin reisi olan ağabeyi Jeremy'nin inatla karşı koymalarına rağmen bir diva olmanın hayalini kuruyordu. İkisi de şan mesleğini bir küçükhanım için arzu edilebilir bir uğraş olarak görmüyordu, bunun başlıca nedeni de bu mesleğin tiyatrolarda, geceleri ve dekolte giysiler içinde yapılmasıydı. Ticaret filosuna katılmış olan, yılda ancak birkaç kez görünen küçük ağabeyi John'un desteğine de güvenemezdi. Başka ülkelerin güneşiyle kararmış ve coşkulu haliyle, üzerinde yeni bir dövme ya da yara izi taşıyarak, küçük ailesinin alışıldık yaşantısını altüst etmeye gelirdi o. Hepsine armağanlar dağıtarak egzotik öyküleriyle onları bunaltır, sonra da yeniden gemiye binme vakti gelene kadar kalacağı sürtükler mahallesine gitmek üzere ortadan kaybolurdu. Sommers'lar, pek büyük tutkuları olmayan taşra eşrafından insanlardı. Kuşaklar boyunca toprak sahibi olmuşlar, ama babaları, bir işe yaramaz koyunlardan

ve verimsiz hasatlardan bıkınca, şansını Londra'da denemeyi yeğlemişti. Kitaplara o kadar düşkündü ki, onların en sevdiği yazarlar tarafından imzalanmış ilk baskılarını elde edebilmek uğruna ailesinin gırtlağından kesip borçlanabilirdi, ama gerçek koleksiyonculara özgü o hırstan yoksundu. Ticaret hayatında verimsiz birkaç girişimden sonra asıl merakına şans tanımaya karar vererek kullanılmış kitaplar ve kendisi tarafından yayımlanacak olanları satmak üzere sonunda bir dükkân açtı. Kitapçı dükkânının arka tarafına, iki yardımcısıyla birlikte yönettiği küçük bir de yayınevi kurmuştu; aynı yerin çatı katında ise ender bulunur kitap işini kaplumbağa adımıyla da olsa geliştiriyordu. Üç çocuğu arasında bir tek Rose ilgileniyordu onun işiyle; müzik ve okuma tutkusu içinde büyümüştü; piyanonun başına oturmadığı ya da şan alıştırmalarını yapmadığı zamanlarda, onu bir köşede oturmuş okurken bulurlardı. Babaları, kitaplara, onun bu işini miras edinip yürütebilecek olan Jeremy ya da John'un değil de, bir tek Rose'un vurgun olmasına üzülüyordu. Onun ölümünden sonra erkek çocukları, yayıneviyle kitapçı dükkânını tasfiye etmişler, John denizlere açılmış, Jeremy de dul annesiyle kız kardeşinin bakımını üstlenmişti. Britanya İthalat ve İhracat Şirketi'nde memur olarak küçük bir maaşı, babasından kalma ufak bir de geliri vardı; ayrıca arada bir kardeşi John'un, her zaman nakit para olarak değil bazen de kaçak eşyalarla dolu kutular biçiminde eline ulaşan katkıları. Bu haram kutular karşısında dehşete kapılan Jeremy, içindekileri satma işini üstlenen kardeşinin bir sonraki ziyaretine kadar, açmadan tavan arasında saklardı onları. Aile, küçük ve bütçelerine göre pahalı, ama Londra'nın göbeğinde iyi bir yerde bulunan bir daireye taşınmıştı; çünkü bunu bir yatırım olarak görüyorlardı. Rose'u da iyi biriyle evlendirmeleri gerekiyordu.

On yedi yaşına geldiğinde genç kızın güzelliği kendini göstermeye başlamıştı; onun aşkından ölmeye hazır olan, çok iyi durumda pek çok talibi vardı, ama arkadaşları kendilerine koca bulmaya çabalarlarken Rose kendine bir şan öğretmeni arıyordu. İşte Karl Bretzner'i böyle tanımıştı; mesleğinin doruk noktasına, kraliyet ailesinin de katılımıyla göz kamaştırıcı bir gecede sunulan *Figaro' nun Düğünü*'yle ulaşacak olan pek çok Mozart operasında oynamak üzere Londra'ya gelmiş Viyanalı bir tenordu bu. Dış görünümünden bu müthiş yeteneği hiç belli olmuyordu, çünkü tıpkı bir kasabı andırıyordu. Geniş karnı ve dizlerinden aşağısı çelimsiz bacaklarıyla bedeni zarafetten yoksundu; tepesinde rengi atmış bir tutam kıvırcık saçıyla kanlı canlı yüzü ise oldukça bayağı görünüyordu insana; ama sel gibi akan sesiyle dünya âlemi kendine hayran bırakmak üzere ağzını bir açtı mı sanki başka bir varlığa dönüşüyordu: Boyu bosu büyüyor, göbeği göğsünün genişliği altında gözden kayboluyor, o kıpkırmızı Germen suratı tanrısal bir ışıkla aydınlanıyordu. En azından ne yapıp edip her gösterisine bilet bulan Rose öyle görüyordu onu. Tiyatroya kapılar açılmadan çok önce geliyor, onun konumundaki bir kızı tek başına görmeye pek alışık olmayan yoldan geçenlerin ayıplayıcı bakışlarına meydan okuyarak, üstadı arabasından inerken şöyle bir görebilmek için sahne kapısının önünde saatlerce bekliyordu. Bir pazar akşamı, sokakta dikilmiş duran bu güzellik, adamın dikkatini çekmiş, onunla konuşmak üzere yanına yaklaşmıştı. Kız, tir tir titreyerek onun sorularını yanıtlamış, ona olan hayranlığını ve –onun sözleriyle– *bel canto*'nun yakıcı ama ilahî yolunda onun adımlarını izleme arzusunu itiraf etmişti.

"Temsilden sonra odama gelin, bakalım sizin için ne yapabilirim," demişti adam, o nefis sesi ve belirgin Avusturya şivesiyle.

Sevinçten deliye dönen kız da öyle yaptı. Halkın onu ayakta alkışlaması sona erdiğinde, Karl Bretzner tarafından gönderilen bir hademe, onu sahne arkasına götürdü. Rose, bir tiyatronun iç bölümünü hiç görmemişti, ama ne fırtınalar yaratan o becerikli makinelere ne de perdelerin üzerine boyanmış manzaralara hayran olmakla kaybedecek vakti vardı; onun tek amacı, ilahını tanımaktı. Kenarlarına sırma şerit geçirilmiş, koyu mavi bir sabahlık giymiş olarak, yüzü hâlâ makyajlı, başında da beyaz bukleli gösterişli bir perukayla buldu onu. Hademe onları baş başa bırakarak kapıyı çekip gitmişti. Aynalar, mobilyalar ve perdelerle tıklım tıklım dolu olan oda, tütün, tuvalet gereçleri ve küf kokuyordu. Bir köşede, üzerine bir Türk haremindeki pembe yüzlü kadınların bulunduğu sahneler resmedilmiş bir paravana vardı; duvarlardaki askılarda opera kostümleri asılıydı. İlahını yakından görünce Rose'un hevesi birkaç saniye için sönüvermiş, ama adam kaybettiği prestijini çok geçmeden geri kazanmıştı. Kızın iki elini birden elleri arasına alıp dudaklarına götürerek uzun uzun öpmüş, sonra da bağrının derinlerinden cariyelerin paravanasını titreten bir *do* sesi çekmişti. Rose'un içinde kalan son çekingenlik de, sanatçının coşkulu ve erkekçe bir hareketle başından çekip çıkararak koltuğun üzerine fırlattığı ve orada ölü bir tavşan gibi hareketsiz kalıveren perukasından çıkan toz bulutu içinde, tıpkı Ceriko kentinin duvarları gibi yıkılıvermişti. Adamın saçları, üzerine yüzündeki makyaj da katılınca kendisine düşkün bir saraylı yosma havası veren ince bir filenin altında yamyassıydı.

Ondan birkaç gün sonra, tam olarak öğleden sonra saat üçü çeyrek geçe, o perukanın düşmüş olduğu koltuğun üzerinde bekâretini ona sunacaktı Rose. Viyanalı tenor, temsil verilmeyecek olan o salı günü, tiyatroyu gezdirme bahanesiyle randevulaşmıştı onunla. Gizlice bu-

luştukları pastanede adam, beş tane kremalı ekler ile iki fincan da sıcak çikolatanın büyük bir zevkle tadına varırken, kızcağız, korku ve beklenti içinde içemediği çayını karıştırıp duruyordu. Hemen arkasından tiyatroya gittiler. O saatte yalnızca salonu temizlemekte olan iki kadınla, ertesi gün için gaz lambalarını, meşaleleri ve mumları hazırlamakta olan bir ışıkçı vardı. Aşk oyunlarında baş döndürmekte usta olan Karl Bretzner, bir hokkabazlık becerisiyle ortaya bir şişe şampanya çıkararak kendilerine birer kadeh doldurmuş, Mozart ve Rossini eşliğinde kuru kuruya içmişlerdi onu. Hemen arkasından da genç kızı, baştan aşağı tombul yanaklı aşk perileri ve alçıdan güllerle süslü olan, yalnızca kralın oturduğu, kadifelerle kaplanmış imparatorluk locasına oturtarak, kendisi sahneye gitmek üzere yanından ayrıldı. Daha yeni yakılmış meşalelerle aydınlanan boyalı mukavvadan bir sütun parçasının üzerinde ayakta durup tüm ses becerisini ve sesinin yumuşacık akışını sonu gelmez süslemelerle ortaya koyarak, *Sevil Berberi*'nden bir aryayı yalnızca onun için söyledi. Ona adadığı bu şarkının son notası da sönüp giderken, Rose Sommers'ın uzaklardan gelen hıçkırıklarını duymuştu; kendisinden beklenmedik bir çeviklikle kıza doğru koştu, salonu geçip iki sıçrayışta locaya tırmanarak onun ayaklarının dibine dizüstü çöküverdi. O koca kafasını soluğu kesilerek genç kızın kucağına koymuş, yosun renkli ipekli eteğinin kıvrımları arasına gömmüştü yüzünü. Genç kızla birlikte o da ağlıyordu, çünkü hiç düşünmediği halde o da âşık olmuştu; geçici yeni bir gönül ilişkisi biçiminde başlamış olan şey, birkaç saat içinde yakıcı bir tutkuya dönüşmüştü.

Rose ile Karl, birbirlerine dayanarak ayağa kalktılar, sendeleyerek ve o kaçınılmaz şeyin karşısında dehşete kapılarak, nasıl olduğunu bilemeden yarı karanlık, uzun bir koridordan ilerledikten sonra kısa bir merdiveni çıka-

rak soyunma odalarının bulunduğu bölüme geldiler. Tenorun adının süslü harflerle kapılardan birinin üzerinde yazılı olduğu görülüyordu. Daha iki gün önce ilk kez baş başa kalmış oldukları, mobilyalar ve gösterişli perdelerle tıka basa dolu, toz ve küf içindeki odaya girdiler. Odanın penceresi yoktu; bir an için içerideki karanlığa sığınıp daha önceki hıçkırıklar ve iç çekmeler arasında tükettikleri soluklarını yeniden toparlayabilmişlerdi; o arada tenor, önce bir kibrit, arkasından da bir şamdanın beş mumunu yaktı. Alevlerin sarı renkli titrek ışığında, şaşkın ve beceriksiz tavırlarla dile getirmek istedikleri ama ağızlarından tek bir sözcük bile çıkaramadıkları bir duygu seli içinde, birbirlerine hayranlıkla baktılar. Rose, kendisini delip geçen o bakışlara karşı koyamayarak yüzünü elleri arasına gizlemiş, ama o, daha önce kremalı küçük pastaları parçalarken göstermiş olduğu aynı incelikle onun ellerini iki yana açmıştı. Birbirlerine kondurmaya başladıkları, güvercin gagalamalarına benzeyen ağlamaklı, küçük küçük öpücükler, doğal olarak sonunda daha ciddi öpüşmelere dönüşmüştü. Rose'un, taliplerinden bazılarıyla duygusal ama kararsız ve geçici ilişkileri olmuş, bunlardan birkaçı, dudaklarıyla yanağına hafifçe dokunacak kadar işi ileri götürmüştü, ancak bu derece yakın bir ilişkiye girilebileceği, bir başkasının dilinin kıpır kıpır hareketli bir yılan gibi kendisininkine dolanabileceği ve başkasının tükürüğünün ağzının dışını ıslatıp içini de kaplayabileceği aklının ucundan bile geçmemişti, ama başlangıçta duyduğu o tiksinti çok geçmeden gençliğinin dürtüsü ve şiirselliğe olan eğilimiyle yok olmuştu. Onun okşamalarına yalnızca aynı yoğunlukla karşılık vermekle kalmamış, aynı zamanda başındaki şapkadan ve omuzlarını örten gri astragan pelerinden kurtulmak için de ondan önce davranmıştı. O noktadan sonra ceketinin, onun arkasından da bluzunun düğmelerinin açılmasına razı

olana kadar yalnızca birkaç hareket gerekecekti. Genç kız, içgüdüsünün ve eskiden babasının raflarından usulca çekip aldığı, kendisine yasaklanmış olan ateşli kitapların rehberliği altında, o eşleşme dansını adım adım götürmeyi bilmişti. O gün, hayatının en unutulmaz günü oldu; onu, allanıp pullanmış ve abartılmış olarak en ince ayrıntılarına varana kadar daha sonraki yıllarda da anımsayacaktı. O gün, deneyiminin ve bilgisinin tek kaynağı olacak, fantezilerini doyurmasında ve daha ileriki yıllarda son derece gizli bazı çevrelerde kendisini ünlü kılacak olan bir sanatı yaratmasında da tek esin kaynağını oluşturacaktı. O harika gün, yoğunluk açısından, mart ayında bir başka günle kıyaslanabilirdi ancak: Yani o olaydan iki yıl sonra Valparaíso'da, yeni doğmuş olan Eliza'nın, sahip olamayacağı çocuklarına, sevemeyeceği erkeklere ve asla kuramayacağı yuvasına karşı bir teselli olarak kollarının arasına geldiği o günle.

Viyanalı tenor, sonunda ince ruhlu bir âşık olduğunu göstermişti. Kadınları seviyor, onları ruhlarının derinliklerine kadar tanıyordu, ama geçmişine saçılmış olan aşkları, sayısız vedalaşmaların hayal kırıklıklarını, başka ilişkilerde yaşanmış kıskançlıkları, bahtsızlıkları ve aldatmacaları belleğinden silip kendini tertemiz duygularla Rose Sommers'a duyduğu o kısa tutkuya verebilmişti. Onun bu konudaki deneyimi, zavallı küçük fahişelerle acınası kucaklaşmalardan gelmiyordu; Bretzner, zevk almak için para ödemek zorunda kalmamış olmakla övünürdü hep, çünkü yoksul garson kızlardan tutun da azametli konteslere varana kadar çeşit çeşit kadınlar, şarkı söylemesini duyduklarında kayıtsız şartsız teslim oluyorlardı ona. Aşk sanatını, şan sanatıyla aynı zamanda öğrenmişti. Sonradan akıl hocası olacak olan, kaplan gözlü,

lekesiz kaymaktaşı memeli, anası olacak yaşta bir Fransız kadını ona âşık olalı on yıl oluyordu. Bu kadını on üç yaşındayken Fransa'da mesleğe sokan da Donatien-Alphonse-François de Sade olmuştu. Bastille'de bir zindancının kızı olarak, o ünlü markiyi, pislik içindeki bir hücrede mum ışığında o edepsiz öykülerini yazarken tanımıştı. Küçük kız, babasının, yoksul düşmüş bu soylunun sahip olduğu son eşyası olan altın saati karşılığında kendisini ona satmış olduğunu bilmeden, sırf bir kız çocuğu merakıyla onu parmaklıkların ardında seyretmeye giderdi. Bir sabah kız onu göz deliğinden gözetlerken, babası belindeki bir deste koca koca anahtarı çıkararak kapıyı açmış, tıpkı aslanlara yiyecek verir gibi, kızı hücrenin içine itivermişti. Orada neler olduğunu hatırlayamıyordu, ama Sade'ın yanında kalmayı sürdürerek onu özgürlüğün hapisten de beter olan sefaletine kadar izlemiş ve kendisine öğretebileceği her şeyi öğrenmişti. 1802 yılında marki, Charenton Tımarhanesi'ne kapatıldığında, kadın beş parasız sokakta kalmış, ama sahip olduğu o engin aşk bilgisi, kendisinden elli iki yaş daha büyük ve çok zengin bir koca bulmasına yaramıştı. Adam, genç karısının aşırılıklarından bitkin düşerek kısa bir süre sonra ölmüş, o da sonunda canının istediğini yapacak kadar paraya sahip olarak özgür kalmıştı. Otuz dört yaşındaydı; markinin yanındaki o korkunç çıraklık döneminden, gençliğindeki –kuru bir ekmek parçasına muhtaç olacak kadar– yoksulluktan, Fransız Devrimi'nin karmaşasından, Napoléon Savaşları'nın dehşetinden sağ kurtulmuştu; bu kez de imparatorluğun diktatörce baskısına katlanmak zorundaydı. Artık bıkmıştı; ruhu ateşkes istiyordu. Ömrünün geri kalan günlerini huzur içinde geçirebileceği güvenli bir yer bulmaya karar vererek Viyana'yı seçti. İşte hayatının o döneminde tanımıştı komşularının oğlu Karl Bretzner'i; henüz on yaşında bile olmayan bir

çocuktu Karl, ama o zamanlar bile katedralin korosunda tıpkı bir bülbül gibi şakırdı. Çocuk, koro şefinin önerisi üzerine o melek gibi sesini koruyabilmesi için hadım edilecekken Bretzner'lerin dostu ve sırdaşı haline gelmiş olan bu kadının sayesinde kurtulmuştu.

"Ona dokunmayın, kısa sürede Avrupa'nın en fazla para kazanan tenoru olacaktır," diye kehanette bulunmuştu bu güzel kadın. Yanılmamıştı da.

Aralarındaki çok büyük yaş farkına rağmen kadınla küçük Karl arasında alışılmadık bir ilişki gelişmişti. Kadın, çocuğun duygularındaki saflığa ve kendini müziğe adamasına hayranlık duyuyordu; o da, yalnızca erkekliğini kurtarmakla kalmayıp kendisine onu kullanmayı da öğreten ilham perisini buluyordu bu kadında. Artık sesi kesin olarak değişip tıraş olmaya başladığı dönemde, bir kadını doğanın ve alışkanlıkların öngörmediği biçimlerde doyuma ulaştırmakta haremağalarının o dillere destan becerisini geliştirmiş bulunuyordu, ama Rose Sommers tehlike altında değildi. Fazlasıyla cüretkâr okşamaların ölçüsüz coşkusu içinde ona karşı ateşli bir saldırıya geçmeye gerek olmadığına, çünkü onu saray hünerleriyle şaşırtmanın anlamsız olacağına karar vermişti, ama uygulamada daha üçüncü derse varmadan, öğrencisinin buluş yeteneğiyle kendisini gölgede bırakacağı hiç aklına gelmemişti. Ayrıntılarda dikkatli bir adamdı; sevişme sırasında yerinde kullanılmış sözcüklerin şaşırtıcı gücünü biliyordu. Sol eliyle sırtındaki sedefli düğmeleri birer birer açarken bir iltifat yağmuru altında araya sokuşturduğu öpücüklerin temposunu da kaybetmeden, sağ eliyle saçındaki firketeleri çıkarıyordu. Belinin inceliğinden, teninin duru beyazlığından, boynuyla omuzlarının klasik yuvarlaklığından söz ederken, bütün bunların, içinde bir yangına, bastıramadığı bir heyecana neden olduğunu söylüyordu.

"Beni çıldırtıyorsun... Bana neler oluyor anlamıyorum, hiç kimseyi ne senin kadar sevdim ne de bundan sonra seveceğim. Bu buluşmamız tanrıların eseri; biz, birbirimizi sevmek için yaratılmışız," diye mırıldanıyordu tekrar tekrar.

Repertuvarını tümüyle göstermişti ona, ama hiçbir kötü niyet taşımadan, kendi dürüstlüğüne son derece inanarak ve Rose'un karşısında gözleri kamaşmış bir halde yapmıştı bunu. Korsesinin fiyonklarını çözmüş, sonunda onu yalnızca patiskadan uzun donu ve birer çileği andıran meme uçlarını ortada bırakan yok denecek kadar küçük fanilasıyla bırakana kadar iç etekliklerini üzerinden birer birer sıyırmıştı. Ama ne kıvrık topuklu sahtiyan potinlerini çıkardı ne de işlemeli jartiyerlerle dizlerinde tutturulmuş beyaz çoraplarını. Bu noktada, göğsünün içinde korkunç bir gümbürtüyle, soluk soluğa durdu; Rose Sommers'ın evrenin en güzel kadını ve sanki bir melek olduğuna, yatıştırılamazsa kalbinin havai fişekler gibi patlayacağına inanıyordu. Zorlanmadan onu kucağına aldı, odanın öbür yanına götürerek yaldızlı çerçeveli büyük bir aynanın karşısında ayakları üzerinde yere koydu. Mumların titrek ışığı ile brokarlar, tüyler, kadifeler ve rengi atmış dantellerin karmaşası içinde duvarlardan sarkan tiyatro kostümleri, bu sahneye gerçekdışı bir hava veriyordu.

Duygularının sarhoşluğu içindeki savunmasız Rose, aynaya baktığında, hiç tanımadığı bir erkeğin boynundan öpmekte ve memelerini avuçlayarak okşamakta olduğu, darmadağınık saçları ve alev alev yanan yanaklarıyla iç çamaşırları içindeki bu kadını tanıyamamıştı. Soluk soluğa geçirdikleri bu duraklama, soluğunu ve ilk saldırıda kaybetmiş olduğu sağduyusunu toparlaması için vakit kazandırmıştı tenora. Aynanın karşısında, hiçbir edep duygusuna kapılmadan soyunmaya başladı; doğrusunu söy-

lemek gerekirse, çıplak olarak giyinik olduğundan çok daha iyi görünüyordu. Çocukluklarında ağabeyleri de dahil olmak üzere ömründe hiç çıplak erkek görmemiş olan Rose, onun iyi bir terziye ihtiyacı olduğunu düşündü; Rose'un çıplaklık konusundaki tüm bilgisi ayıp kitaplardaki abartılı tanımlamalardan, bir de John'un eşyaları arasında keşfetmiş olduğu, erkek organlarının gerçekten iyimser boyutlarda gösterildiği birtakım Japon kartlarından geliyordu. Gözlerinin önünde beliren o kaskatı pembe topaç, Karl Bretzner'in kaygılandığı gibi onu korkutmamış, ama bastıramadığı neşeli bir kahkahaya neden olmuştu; bu ise, daha sonra olan bitenlere bir renk katacaktı. Bekâreti bozmanın çoğunlukla ağır ve oldukça acı veren seremonisinin yerine, onlar şen şakrak hoplayıp sıçramalarla eğlenmişler, mobilyaların üzerinden atlayarak odanın içinde çocuklar gibi birbirlerini kovalamışlar, şampanyanın geri kalanını içtikten sonra birbirlerinin üzerine köpük köpük dökmek için bir şişe daha açmışlar, gülüşmeler ve fısıltılı aşk yeminleri arasında birbirlerine açık saçık sözler söylemişler, birbirlerini ısırıp yalayarak, yeni tanıdıkları bir aşkın dipsiz bataklıkları içinde, ne saati ne de dünyanın geri kalanını akıllarına bile getirmeden, bütün bir öğleden sonra ve akşamın oldukça geç saatlerine kadar çılgıncasına heyecanlar tatmışlardı. Yalnızca kendileri vardı. Viyanalı tenor, Rose'u masalsı doruklara çıkarmış, o da, onun uygulamalı öğrencisi olarak, hiç duraksamadan peşinden gitmişti; bir kez doruğa eriştiğinde de, yolunu ipuçlarıyla bulup tahmin edemediklerini sora sora o şaşırtıcı doğal yeteneğiyle tek başına uçmaya başlayarak hocasını hayran bırakmış, en sonunda da doğaçlama ustalığı ve şaşırtıcı bir aşk şöleniyle onu alt etmişti. Tiyatro bomboştu, dışarıda sessizlik hüküm sürüyordu; bu yetmiyormuş gibi de kopkoyu bir pus, tıpkı bir köpük gibi çökmüştü ortalığa.

Âşıklar arasında başlayan çılgıncasına bir mektup, çiçek, şekerleme, kitaplardan alınma şiir ve duygusal küçük armağan değiştokuşu, Londra'daki lirik müzik sezonu boyunca sürüp gitti. Nerede olursa buluşuyorlar, bu aşk tutkusu her türlü sakınımı göz ardı etmelerine neden oluyordu. Vakit kazanmak için tanınma olasılığına aldırış etmeden, tiyatronun yakınlarında otel odaları arayıp buluyorlardı. Rose, gülünç bahanelerle evden kaçıyor, dehşet içindeki annesi, kızının bu başıboşluğunun geçici olması ve ardında iz bırakmadan yok olup gitmesi için dua ederek, kuşkularından Jeremy'ye hiç söz etmiyordu. Karl Bretzner, provalara geç kalıyordu; her saat onca kez soyunmaktan soğuk almış, iki temsile çıkamamıştı, ama buna üzülmek bir yana, hastalık ateşinin verdiği titremeler yüzünden daha da coşkulu olan sevişmeler için yararlanmıştı o saatlerden. Rose için çiçekler, kadeh kaldırmak ve üstlerine başlarına dökmek için şampanyalar, kremalı pastalar, yatakta okunmak üzere çalakalem yazılmış şiirler, o zamana kadar mühürlü olan yerlerini ovmak için hoş kokulu yağlar, en ilham verici sahneleri bulmak üzere göz attıkları erotik kitaplar, birbirlerini gıdıklamak için devekuşu tüyleri ve aşk oyunlarına yönelik daha başka sayısız aksesuvarlarla birlikte boy gösteriyordu otel odasında. Genç kadın, tıpkı etobur bir çiçek gibi açıldığını, erkeği bir böceği kendine çeker gibi cezbetmek, onu ezip yutarak sindirmek, en sonunda da incecik kemiklerini kıymıklar halinde geri tükürmek için aşk kokuları saçtığını hissediyordu. Dayanılmaz bir enerjinin egemenliği altında bunalıyor, sabırsızlığın pençeleri arasında bir an bile huzur bulamıyordu. O arada Karl Bretzner de bu karmaşanın içinde, kimi zaman bir hezeyana varacak kadar kendinden geçerek, kimi zaman da bitkin bir halde çırpınıp durarak, müzik hayatındaki görevlerini yerine getirmeye çalışıyordu, ama gözle gö-

rülür bir biçimde bozulmaktaydı; hiç aman vermeyen eleştirmenler de, Mozart'ın, Viyanalı tenorun bestelerini –kelimenin tam anlamıyla– katlettiğini duysa, herhalde mezarında kemiklerinin sızlayacağını söylüyorlardı.

Âşıklar, ayrılık vaktinin yaklaşmakta olduğunu dehşet içinde görüyorlardı ve artık engellenen aşk evresine girmişlerdi. Brezilya'ya kaçmayı ya da birlikte intihar etmeyi düşünüyorlardı, ama evlenme olasılığını asla ağızlarına almış değillerdi. Sonunda yaşama isteği, trajik bir işe kalkışma düşüncesine ağır basmıştı; son temsilin arkasından bir arabaya atladıkları gibi İngiltere'nin kuzeyindeki bir kır otelinde tatil yapmaya gittiler. Karl Bretzner başka sözleşmelerin gereklerini yerine getirmek zorunda olduğu İtalya'ya doğru yola çıkmadan önce, kimse tarafından tanınmayacakları o günlerin tadını çıkarmaya kararlıydılar. Bir kez uygun bir konut bulup da hayatını düzene soktuktan ve yolculuk için kendisine para yolladıktan sonra, Rose da Viyana'ya onun yanına gidecekti.

Küçük otelin terasındaki bir tentenin altında, kıyıda, hava soluk kesecek kadar soğuk olduğundan bacakları yün bir battaniyeyle örtülü olarak kahvaltı ederlerken, Jeremy Sommers, bir peygamber kadar öfkeli ve ciddi bir tavırla onları gafil avlamıştı. Rose, ardında öyle ipuçları bırakmıştı ki, büyük ağabeyinin onun geçtiği yerleri saptayıp o uzak kıyı kasabasına kadar peşlerinden gitmesi hiç de zor olmamıştı. Onu görünce kız kardeşi korkudan çok bir şaşkınlık çığlığı atmıştı, çünkü o aşk fırtınası içinde kendini son derece yürekli hissediyordu. O anda, yaptığı yanlışlık ilk kez olarak kafasına dank etmiş, sonuçlarının ağırlığı tüm ciddiyetiyle karşısına dikilmişti. Canının çektiği gibi yaşama hakkını savunmaya kararlı olarak ayağa fırlamıştı, ama ağabeyi onun

konuşmasına fırsat bırakmayarak doğrudan doğruya tenora yöneldi.

"Kız kardeşime bir açıklama borçlusunuz. Herhalde evli ve iki çocuk sahibi olduğunuzu ona söylememişsinizdir," diye yüzüne vuruverdi gönül avcısının.

Karl Bretzner'in Rose'a anlatmaktan kaçındığı tek şeydi bu. Aralarında artık gına getirene kadar konuşmuşlar, adam, daha önceki aşk serüvenlerini en gizli ayrıntılarına varana kadar anlatmıştı ona, hatta akıl hocasının, hani şu kaplan gözlü Fransız kadınının kendisine nakletmiş olduğu Marki de Sade'ın aşırılıklarını bile unutmamıştı, çünkü Rose, on yaşından başlayıp kendisini tanıdığı günün bir öncesine kadar, onun ne zaman, kiminle ve özellikle de nasıl seviştiğini öğrenme konusunda acayip bir merak göstermişti her zaman. Onun bunları duymaktan ne kadar hoşlandığını ve kendi kuramlarıyla uygulamalarına neler kattığını fark edince, hepsini hiç çekinmeden anlatmıştı ona. Ama kendisini ona hiç koşulsuz olarak sunmuş olan bu güzel bakireye karşı duyduğu acıma nedeniyle, eşinden ve çocuklarından hiç söz etmemişti. Bu birlikteliğin büyüsünü bozmayı hiç istemiyordu: Rose Sommers, ilk aşkının keyfini tam anlamıyla çıkarmaya değerdi doğrusu.

"Bana da bir tazminat borçlusunuz," diye ona meydan okudu Jeremy Sommers, yüzünün iki yanına eldiveniyle vurarak.

Karl Bretzner tam bir dünya adamıydı; düello etmek gibi bir barbarlığa kalkışacak biri değildi. Ortalıktan çekilme vaktinin geldiğini anlamış, bazı şeyleri Rose'a açıklamaya çalışmak için onunla özel olarak birkaç dakika konuşamayacağına yanmıştı. Onu yüreği parça parça olmuş bir halde, kendisinin sonradan terk etmek üzere kötü niyetle baştan çıkarmış olduğu düşüncesiyle bırakmayı hiç istemiyordu. Rose'u gerçekten ne kadar sevdi-

ğini, ikisinin birlikte kurdukları hayalleri gerçekleştirebilmek için özgür olmadığına ne kadar üzüldüğünü ona söyleme ihtiyacındaydı, ama Jeremy Sommers'ın yüzündeki ifadeden buna izin vermeyeceğini okumuştu. Jeremy, aptallaşmış gibi görünen kız kardeşini kolundan tuttuğu gibi, âşığıyla vedalaşmasına ya da birkaç parça eşyasını toplamasına fırsat vermeden, sert bir hareketle arabaya bindirdi. Sonra da onu teyzesinin İskoçya'daki evine götürdü; durumu açıklık kazanana kadar orada kalması gerekiyordu. Gebelik gibi felaketlerin en büyüğü başlarına gelecek olursa, ailenin hayatı ve onuru sonsuza dek mahvolmuş olacaktı.

"Bundan hiç kimseye tek söz etmeyeceksin, hatta anneme ya da John'a bile, anladın mı!" Bu olmuştu söylediği tek şey, tüm yolculuk boyunca.

Rose, gebe olmadığını anlayana kadar birkaç haftayı belirsizlik içinde geçirdi. Bunu öğrenmek, sanki Tanrı suçunu bağışlamışçasına, müthiş rahat bir soluk aldırmıştı ona. Tek bir damla gözyaşı dökmeden, yoksullar için dikiş dikerek, gizli gizli okuyup yazarak, üç aylık bir ceza süresi daha geçirdi. O süre içinde kendi kaderi üzerinde düşünüp taşınmış, ruhunda bir şeyler değişmişti, çünkü teyzesinin evine kapanması sona erdiğinde artık başka bir kişi olmuştu. Bir tek kendisi farkına varmıştı bu değişikliğin. Tıpkı gittiği zamanki gibi, sakin ve güler bir yüzle, şanla ve okumayla ilgili olarak Londra'da yeniden insan içine çıkmış, kendisini âşığının kollarından çekip aldığı için Jeremy'ye tek bir acı söz söylemediği gibi, kendisini aldatmış olan o adama karşı da tek bir özlem sözcüğü çıkmamıştı ağzından; başkalarının arkadan çekiştirmelerini ve ailesinin yaslı yüz ifadelerini bilmezden gelirken öylesine gururluydu ki. Dış görünümüyle tıpkı eskiden olduğu gibi genç bir kızdı; annesi bile davranışlarında bir siteme ya da bir öğüde gerek gösterecek en

küçük bir kusur bulamıyordu. Öte yandan dul kadın, kızına yardım edecek ya da onu koruyabilecek durumda değildi; kanser hastalığı hızla yiyip bitiriyordu onu. Rose'un davranışındaki tek değişiklik, odasına kapanıp saatlerini yazı yazmakla geçirme kaprisi olmuştu. Küçücük yazılarla doldurduğu düzinelerce defteri kilit altında saklıyordu. Mektup gönderme girişiminde hiç bulunmadığı için de, alay konusu olmak kadar hiçbir şeyden korkmayan Jeremy Sommers, onun bu yazı yazma alışkanlığından kaygılanmayı bir yana bırakmış, kız kardeşinin o uğursuz Viyanalı tenoru unutma sağduyusunu gösterdiği kanısına varmıştı. Ama Rose, onu yalnızca unutmamakla kalmamış, aynı zamanda olan bitenin her bir ayrıntısını, söylenen ya da fısıldanan her bir sözcüğü gün ışığı berraklığı içinde anımsıyordu. Aklından silip attığı tek şey, aldatılmış olmanın verdiği hayal kırıklığıydı. Karl Bretzner'in karısıyla çocukları öylece yok oluvermişlerdi, çünkü onlar onun o taptaze anılarının içinde asla yer almış değillerdi.

İskoçya'daki teyzenin evine çekilmiş olması rezaletin patlak vermesini engelleyememişti, ama söylentiler doğrulanamadığından hiç kimse aileye karşı açıkça saygısızlık etmeye cesaret edemedi. Eskiden Rose'un peşinden koşan sayısız talipler birer birer geri dönmüştü, ama o, annesinin hastalığını bahane ederek onları uzaklaştırıyordu. O öykünün tüm izlerini sessizlik yoluyla silme çabası içindeki Jeremy Sommers, söylenmeyen şeyin sanki hiç olmamış gibi olacağı kanısındaydı. İki kardeş, kırgınlıklarını taze tutan, ama aynı zamanda onları paylaştıkları bu sırrın içinde birleştiren bazı dokundurmalarda bulunsalar da, Rose'un o utanç verici kaçma olayı, ağza alınmayan şeyler arasına girmişti. Aradan yıllar geçtikten sonra, artık kimsenin umurunda olmadığı bir zamanda, Rose, karşısında her zaman şımarık ve masum

kız çocuğu rolü oynamış olduğu küçük ağabeyi John'a bu olayı anlatmaya cesaret edebilecekti. Annelerinin ölümünden kısa bir süre sonra, Jeremy Sommers'a Britanya İthalat ve İhracat Şirketi'nin Şili'deki bürosunun başına geçmesi önerilmişti. Kız kardeşi Rose'la birlikte yola çıkmışlar, sırlarını el değmemiş bir şekilde dünyanın öbür ucuna götürmüşlerdi.

1830 kışının sonlarına doğru, Valparaíso henüz bir köyken, ama Avrupa şirketleriyle Avrupalı ailelerin çoktan yerleşmiş oldukları bir zamanda varmışlardı oraya. Rose, Şili'yi bir pişmanlık yeri olarak kabul etmiş, hiç kimsenin, hele hele ağabeyi Jeremy'nin, içinde bulunduğu umutsuzluktan kuşkulanmasına fırsat vermeden, günahının kefaretini bu geri dönülmez sürgünle ödemeye razı olarak sabırla kabullenmişti. Hiç şikâyet etmeme ve yitik sevgiliyle ilgili düşlerinde bile ağzını açmama disiplini, terslikler kendisini bunalttığı zamanlarda ona güç vermişti. Olabildiğince konforlu bir biçimde bir otele yerleşmiş, rüzgârlardan ve nemden kendini korumaya çalışıyordu, çünkü öyle bir difteri salgını baş göstermişti ki, yerel berberler bu hastalığı, ustura darbeleriyle gerçekleştirdikleri acımasız ve yararsız cerrahi müdahalelerle geçirmeye uğraşıyorlardı. İlkbahar, arkasından da yaz, bu ülke hakkında edinmiş olduğu kötü izlenimi birazcık hafifletmişti. Londra'yı unutarak, o taşra atmosferine ve denizden eserek güneşli öğle vakitlerinde bile kemiklerine işleyen o rüzgârlara rağmen yeni durumundan yarar sağlamaya karar vermişti. Firma adına doğru dürüst bir ev kiralayıp İngiltere'den eşya getirtilmesi gereğine ağabeyini, ağabeyi de firmayı inandırdı. Bunu bir otorite ve prestij sorunu olarak ortaya koymuştu: Bu kadar önemli bir büronun temsilcisinin berbat bir otelde kalması mümkün değildi. On sekiz ay sonra, küçük Eliza hayatlarına girdiğinde, iki kardeş Cerro Alegre'de büyük bir evde

oturuyorlardı; Miss Rose, eski âşığını belleğinin mühürlü bir bölmesine kapatmış, kendini tüm gücüyle, içinde yaşamakta olduğu toplumda ayrıcalıklı bir yer edinmeye adamıştı. Daha sonraki yıllarda Valparaíso, kendisinin geçmişini geride bıraktığı ve on bir yıl sonra Jacob Todd'un kalbini fethedecek olan o coşkulu ve görünürde mutlu kadına dönüştüğü aynı hızla büyüyüp modernleşmişti. Sahte misyoner, reddedilen ilk erkek değildi, ama evlenmek Rose'un ilgisini çekmiyordu. Yakıcı tutkusunun her bir ânını ve bekârlık gecelerinin sessizliği içinde hayalinde yarattığı öteki hezeyanları yeniden yaşayarak Karl Bretzner'le olan o şiirsel aşk serüveni içinde sürekli kalmanın olağanüstü formülünü keşfetmişti.

Aşk

Eliza'nın aşk hastalığına tutulmuş olan ruhunda neler olup bittiğini Miss Rose'dan daha iyi kimse bilemezdi. O erkeğin kim olduğunu hemen tahmin etmişti, çünkü genç kızın saçmalıklarıyla, ağabeyinin, Feliciano Rodríguez de Santa Cruz'a gidecek hazineleri taşıyan kutularla birlikte gelen memurunun ziyareti arasındaki bağlantıyı görmemek için ancak kör olmak gerekirdi. İlk tepkisi, genç adamı önemsiz ve yoksul bir kişi olarak elinin tersiyle itivermek olmuş, ama çok geçmeden kendisinin de onun o tehlikeli çekiciliğini duyumsadığını, onu aklından bir türlü çıkaramadığını anlamıştı. Her şeyden önce defalarca onarılmış giysisine, ölü gibi solgun yüzüne dikkat ettiği doğruydu, ama ikinci bir bakış, hayata küsmüş ozanlara özgü o trajik havasını anlaması için yeterli olmuştu. Küçük dikiş odasında öfke içinde iş işlerken, Eliza'ya uysal ve paralı bir koca bulma tasarılarını altüst eden bu aksiliği kafasının içinde binlerce kez evirip çeviriyordu. Düşünceleri, bu aşkı daha başlamadan yok etmek için, Eliza'yı İngiltere'de bir kız okuluna ya da İskoçya'daki yaşlı teyzesinin yanına göndermekten tutun da, memurunu işten atması için gerçekleri ağabeyine anlatmaya varana kadar türlü tuzaklar üzerinde yoğunlaşmıştı. Yine de, yüreğinin ta derinliklerinde, hiç is-

temediği halde, Eliza'nın bu tutkuyu tükenene kadar yaşamasını isteyen gizli bir arzu yeşeriyordu. O tenorun on sekiz yıl önce kendi yaşamında bırakmış olduğu korkunç boşluğu doldurmaya yönelik bir arzu.

O arada Eliza için saatler, karmakarışık bir duygular girdabında, korkunç yavaş geçiyordu. Gece miydi gündüz mü, günlerden salı mıydı yoksa cuma mı, o genci tanıdığından beri birkaç saat mi geçmişti yoksa yıllar mı, hiç bilemiyordu. Birdenbire kanının köpük köpük olduğunu hissediyor, teni, göründükleri kadar kısa bir sürede ve açıklanamaz biçimde buhar olup uçan kabartılarla doluyordu. Sevdiği kişiyi her yerde görüyordu: Köşelerdeki gölgelerde, bulutların biçimlerinde, çay fincanının içinde, en çok da düşlerinde. Adının ne olduğunu bilmiyordu; kuşkuların bir dalga gibi boşanıvermesinden korktuğu için Jeremy Sommers'a sormaya da cesaret edemiyor, ama ona uygun bir adın hayalini kurarak saatlerce oyalanıyordu. Birilerine aşkından söz etme, genç adamın o kısa ziyaretinin her bir ayrıntısını irdeleme, neleri söylemeden geçtikleri, birbirlerine neler söylemeleri gerektiği ve bakışlarıyla birbirlerine neler anlattıkları üzerine tahminler yürütme ihtiyacını duyuyordu, ama güvenebileceği kimsesi yoktu. Kaptan John Sommers'ın ziyaretini öyle özlüyordu ki; doğuştan korsan olarak yaratılmış ve çocukluğunun en büyüleyici kişisi olan bu dayısı, böyle bir durumda kendisini anlayabilecek, yardım edebilecek tek kişiydi. Jeremy Sommers'ın, durumu öğrenecek olursa bu silik memuruna karşı acımasız bir savaş açacağından hiç kuşkusu yoktu; Miss Rose'un davranışını ise sezinleyemiyordu. Öyle görünüyordu ki, olan biten ne kadar az bilinirse kendisi de gelecekteki sevgilisi de o kadar özgürce hareket edebileceklerdi. Duygularına aynı yoğun karşılığı bulamayacağı bir durumu asla düşünemiyordu, çünkü bu derece büyük bir aşkın yalnızca kendisini altüst

etmiş olabilmesi tümüyle olanaksız geliyordu ona. En temel mantık ve adalet duyguları, onun da kentin bir yerinde aynı harika acıları yaşadığını gösteriyordu.

Eliza, kendi bedeninin daha önce hiç tanımadığı yerlerine dokunmak için herkesten gizleniyordu. Gözlerini yumuyor, işte o zaman kendisini bir kuşu okşarcasına narin hareketlerle okşayan onun eli, aynada öptüğü onun dudakları, yastıkta sarıldığı onun beli, rüzgârın kulaklarına getirdiği onun fısıltıları oluyordu. Düşleri bile kaçamamıştı Joaquín Andieta'nın gücünden. Korkutucu ve acayip binlerce biçimde üzerine atılan ve kendisini yutmaya çalışan bir gölge gibi görüyordu onu. Bir sevgili miydi, şeytan mı, yoksa başmelek miydi, bilemiyordu. Uyanmak istemiyor, düşlerine istediği gibi girip çıkmak için Fresia Ana'dan öğrenmiş olduğu o hüneri aşırı bir kararlılıkla uygulamaya koyuluyordu. Bu sanatta öyle ilerlemişti ki, o hayalî sevgilisi etiyle kemiğiyle yanında oluyor, kendisi ona dokunabiliyor, onu koklayabiliyor, sesini son derece net ve yakın olarak duyabiliyordu. Her zaman uykuda olabilse daha ne isterdi: Yattığı yerden onu sonsuza dek sevmeyi sürdürebileceğini düşünüyordu. Joaquín Andieta, bir hafta sonra, hazine sandıklarını mahzenden çıkarıp kuzeydeki müşteriye göndermek üzere eve gelmeseydi, bu tutkunun hezeyanları içinde eriyip gidebilirdi Eliza.

Bir gece önceden biliyordu onun geleceğini, ama yıllar sonra Tao Chi'en'e anlattığında ima ettiği gibi, içgüdüsüyle ya da önsezisiyle değil, akşam yemeği saatinde Jeremy Sommers'ın kız kardeşine ve Fresia Ana'ya verdiği emirleri duyduğu için biliyordu bunu.

"Yükleri getiren aynı memur gelecek onları almaya," diye eklemişti laf arasında, sözlerinin başka başka nedenlerle o üç kadının içinde uyandırdığı heyecan fırtınasını aklına bile getirmeden.

Genç kız, bütün sabahı terasta, tepenin üstünde eve doğru çıkan yolu gözleyerek geçirdi. Öğleye doğru, peşinde atlı ve silahlı adamlarla birlikte, altı katırın çektiği yük arabasının geldiğini gördü. Miss Rose'la Fresia Ana'nın kendisini evden gözlediklerinin farkına bile varmadan, sanki ölmüş gibi dondurucu bir huzura kavuştuğunu hissetmişti.

"Onu eğitmek için onca çaba harca, sonra da gitsin, yoluna çıkan ne idüğü belirsiz ilk erkeğe âşık olsun," diye homurdandı Miss Rose, dişlerinin arasından.

Bu felaketi engellemek için elinden geleni yapmaya kararlıydı, ama başaracağına pek güveni yoktu, çünkü ilk aşkın laf anlamaz pervasızlığını çok iyi biliyordu.

"Yükleri ben teslim ederim. Sen Eliza'ya eve girmesini söyle; hiçbir nedenle dışarı çıkmasına da izin verme," diye buyurdu.

"Peki bunu nasıl yapayım?" diye sordu Fresia Ana, huysuz bir tavırla.

"Gerekirse odaya kilitle."

"Becerebilirseniz siz kilitleyin. Beni bu işe karıştırmayın," diye karşılık vererek terliklerini sürüye sürüye dışarı çıktı Fresia Ana.

Kızın, Joaquín Andieta'nın yanına yanaşarak ona bir mektup vermesini engellemek mümkün olmamıştı. Bunu da hiç örtbas etmeye kalkışmadan, onların gözlerinin içine baka baka, öyle yırtıcı bir kararlılıkla yapmıştı ki, ne Miss Rose onu durdurmaya cesaret edebildi ne de Fresia Ana yolunu kesmeye. O zaman iki kadın da, bu büyünün hayal edebileceklerinden çok daha güçlü olduğunu, onu bozmaya yetebilecek ne kilitli kapılar ne de kutsanmış mumlar olabileceğini anlamışlardı. Genç adam da o haftayı, patronu Jeremy Sommers'ın kızı sandığı, bu nedenle de kesinlikle erişilemez olarak gördüğü genç kızın anısının saplantısıyla geçirmişti. Üzerinde bırakmış

olduğu etkiden haberi bile yoktu; bir önceki ziyaretinde o unutulmaz meyve suyu bardağını sunarken kendisine aşkını ilan ettiği aklının ucundan bile geçmemişti, bu yüzden de kız kendisine kapalı bir zarf verdiğinde yüreği ağzına geldi. Şaşkın bir halde zarfı cebine koyarak, kutuların arabaya yüklenmesi işine bakmayı sürdürdü; bir yandan da kulakları yanıyordu, giysileri terden sırılsıklam olmuş, onu tir tir titreten bir ateş sırtında dolaşıyordu. Hiç kımıldamadan, sessizce ayakta bekleyen Eliza, Miss Rose'un öfkeli, Fresia Ana'nın da üzgün yüz ifadesinin farkına bile varmadan, birkaç adım ötede gözlerini dikmiş onu seyrediyordu. Son kutu da arabaya bağlanıp katırlar tepeden aşağı doğru yola koyulmak üzere gerisingeri döndüklerinde, Joaquín Andieta, verdiği rahatsızlık nedeniyle Miss Rose'dan özür diledi, Eliza'yı başının küçücük bir hareketiyle selamladıktan sonra elinden geldiğince aceleyle çekip gitti.

Eliza'nın verdiği pusula, nerede ve nasıl buluşacaklarını belirten iki satırdan oluşuyordu yalnızca. Stratejisi öyle basit ve pervasızdı ki, kim olsa utanmazlıkta üstüne yok sanırdı: Joaquín'in, üç gün sonra akşamın dokuzunda Virgen del Perpetuo Socorro keşiş kulübesine gelmesi gerekiyordu; Cerro Alegre'nin Sommers'ların evinden pek uzak olmayan bir yerinde yoldan gelip geçenlerin sığınabilmesi için yapılmış küçük bir şapeldi burası. Eliza bu yeri yakınlığı nedeniyle, günü de çarşamba olduğu için seçmişti. Miss Rose, Fresia Ana ve hizmetkârlar akşam yemeğiyle uğraşıyor olacaklardı, kısa bir süre için evden çıksa kimse farkına varmayacaktı. O utanmaz Michael Steward çekip gittiğinden beri ne danslı partiler yapmak için ortada bir neden kalmıştı ne de erken basturan kış buna izin veriyordu, ama Miss Rose kendisiyle o deniz subayının çevresinde dönüp duran dedikoduları etkisiz hale getirmek için sürdürmüştü bu alışkanlığı. O

müzikli geceleri Steward'ın yokluğunda iptal etmek demek, onları düzenlemesindeki tek nedenin o olduğunu itiraf etmek demek olurdu.

Akşam yedide Joaquín Andieta sabırsızlıkla beklemek üzere yerini almıştı bile. Işıklar içindeki evin parıltısını, davetlileri taşıyan sıra sıra arabaları ve yolda beklemekte olan arabacıların yanan fenerlerini uzaktan görebiliyordu. Keşiş kulübesinin rüzgârdan sönen kandillerine göz atmak üzere uğrayan gece bekçilerinin geçişinde birkaç kez saklanmak zorunda kalmıştı. Burası, tepesinde boyalı tahtadan bir haç taşıyan, kerpiçten yapılmış, küçücük, dikdörtgen bir yapıydı; içinde alçıdan bir Meryem heykeli barındıran, günah çıkartma kulübesinden birazcık daha büyük bir yerdi. İçeride sönmüş sıra sıra adak mumlarının durduğu bir tepsiyle, kurumuş çiçeklerle dolu ayaklı bir kap da vardı. Mehtaplı bir geceydi, ama gökyüzünden geçen koca koca bulutlar ayın parlaklığını arada bir tümden kapatıyordu. Saat tam dokuzda genç kızın varlığını hissetmiş, tepeden tırnağa koyu renkli bir pelerine sarınmış siluetini görmüştü.

"Sizi bekliyordum, küçükhanım," diye kekelemekten başka bir şey gelmemişti aklına, kendini tam bir aptal gibi hissederek.

"Ben seni ezelden beri bekliyordum," diye karşılık verdi kız, en küçük bir duraksamaya kapılmadan.

Üzerindeki pelerini çıkardığında, Joaquín onun parti kılığında olduğunu gördü; eteklerini toplamış, ayaklarına düz pabuçlar giymişti. Beyaz çoraplarıyla süet ayakkabılarını yolda çamurlanmasınlar diye elinde taşıyordu. Ortadan ayrılmış olan siyah saçları, saten kurdelelerle bezenmiş örgüler halinde başının iki yanında toplanmıştı. Şapelin dip kısmındaki heykelin arkasına gizlenerek,

kızın yere serdiği pelerinin üstüne, birbirlerine çok yakın ama ikisi de birbirine dokunmadan, sessizce oturdular. Birbirlerinin yakınlığından şaşırmış bir halde, aynı havayı soluyarak ve onları karanlıkta bırakmakla tehdit eden esintiye rağmen alev alev yanarak, o tatlı gölgenin içinde uzun bir süre birbirlerine bakmaya cesaret edemediler.

"Benim adım Eliza Sommers," dedi kız sonunda.

"Benimki de Joaquín Andieta," diye karşılık verdi delikanlı.

"Ben senin adının Sebastián olacağını düşünmüştüm."

"Neden?"

"Din şehidi Aziz Sebastián'a benziyorsun da ondan. Ben Papalık Kilisesi'ne gitmem, Protestanım, ama Fresia Ana adak yapmaya giderken beni de birkaç kez götürmüştü."

Konuşma burada sona ermişti, çünkü birbirlerine daha fazla ne söyleyebileceklerini bilmiyorlardı; yan gözle bakışıyorlar, her ikisinin de yüzü aynı anda kızarıyordu. Eliza, ondaki sabun ve ter kokusunu algılıyor, ama burnunu içinden geldiği gibi ona yaklaştırmaya cesaret edemiyordu. Şapelin içinde duyulan tek ses, rüzgârın fısıltısıyla ikisinin heyecanlı solumalarıydı. Birkaç dakika sonra kız, yokluğu fark edilmeden evine dönmek zorunda olduğunu söyleyince el sıkışarak vedalaştılar. Onu izleyen çarşamba günleri, hep farklı saatlerde ve kısa sürelerle olmak üzere yine böyle buluşacaklardı. O coşkulu buluşmaların her birinde aşk hezeyanları ve fırtınaları içinde dev adımlarla ilerliyorlardı. En gerekli olan şeyleri birbirlerine alelacele anlatmışlardı, çünkü bu onlara bir vakit kaybı gibi geliyordu; çok geçmeden el ele tutuşarak sürdürdüler konuşmalarını; ruhları birbirine yakınlaştıkça bedenleri de her defasında biraz daha yaklaşıyordu, ta ki sonunda beşinci çarşamba gecesi dudak dudağa öpüşene kadar; önceleri birbirlerini yoklaya-

rak, daha sonra birbirlerini keşfederek, en sonunda da ikisini de kasıp kavuran o aşk ateşi tümden boşanana kadar, o zevkin içinde kendilerinden geçerek. O zamana kadar, Eliza'nın yaşadığı on yedi yılın, Joaquín'in de yirmi bir yılının kısacık özetlerini birbirlerine anlatmışlardı artık. Patiska çarşaflı ve vizon yorganlı o sepetin inanılmazlığı ile Marsilya sabunları kutusu üzerinde de konuşmuşlardı; Eliza'nın Sommers'lardan hiçbirinin kızı olmaması, her ne olursa olsun toplumsal ve ekonomik bir uçurumun onları birbirlerinden ayırıyor olmasına rağmen, onun da kendisi gibi belirsiz bir kökenden geliyor olması, Andieta'yı rahatlatmıştı. Eliza, Joaquín'in geçici bir aşkın meyvesi olduğunu, babanın onun tohumunu attığı aynı hızla buhar olup uçtuğunu, çocuğun ise kendi adını bilmeden, anasının soyadıyla ve hayatta yol alırken her adımını kısıtlayacak olan piçliğinin baskısı altında büyüdüğünü öğrenmişti. Ana babası, namusu lekelenmiş olan kızlarını bağırlarından söküp atmış, gayrimeşru çocuğunu da tanımamışlardı. Önyargılarının etkisi altındaki orta sınıftan tüccar ve memurlar olan büyükbabalarla dayılar ve teyzeler, aynı kentte, birkaç sokak ötede oturuyorlar, ama yolları birbirleriyle asla kesişmiyordu. Pazarları aynı kiliseye, ama farklı saatlerde gidiyorlardı, çünkü yoksullar öğle ayinine gitmezlerdi. O namus lekesinin izini taşıyan Joaquín, ne kuzenlerinin gittiği parklarda oyun oynamış ne de onlarla aynı okula gitmişti, ama merhamet sahibi bir teyzenin reddedilmiş olan kız kardeşe ulaştırdığı, onlara ait eski giysilerle oyuncakları kullanmıştı. Joaquín Andieta'nın annesi, Miss Rose kadar şanslı olamamış, zayıflığının bedelini ondan çok daha ağır ödemişti. İki kadın da neredeyse aynı yaştaydı, ama İngiliz hanım genç gösterirken öteki, sefaletten, verem hastalığından ve tek bir mumun ışığında gelin çeyizleri işlemenin hüznünden yıpranmıştı. Ama kötü tali-

hi özsaygısını eksiltmemiş, oğlunu sarsılmaz dürüstlük ilkeleri içinde yetiştirmişti. Joaquín, en küçük bir alay ya da acıma belirtisine bile meydan okuyarak, başını dik tutmayı daha küçük yaşta öğrenmişti.

"Günün birinde annemi o berbat yerden çıkaracağım," diye yemin ediyordu Joaquín, şapeldeki fısıldaşmaları sırasında. "Ona doğru dürüst bir hayat sağlayacağım, tıpkı her şeyini kaybetmeden önceki hayatı gibi..."

"Her şeyini kaybetmemiş ki. Onun bir oğlu var," diye karşılık verdi Eliza.

"Ben onun talihsizliği oldum."

"Talihsizlik, kötü bir adama âşık olmasındaymış. Sen onun kurtuluşusun," diye kesin düşüncesini açıkladı kız.

Gençlerin buluşmaları çok kısaydı; hiçbir zaman aynı saatte olmadığı için de, Miss Rose onu gece gündüz gözlem altında tutamıyordu. Kendi arkasından bir şeyler döndüğünü biliyordu, ama görevini yaparak Eliza'yı odasına kilitlemesini ya da onu taşraya göndermesini gerektirecek biçimde yakalayabilmiş değildi bu vefasızlığı; kuşkularını ağabeyi Jeremy'nin önünde dile getirmekten de kaçınmıştı. Eliza'yla sevgilisinin birbirlerine mektup yolladıklarını tahmin ediyordu, ama hizmetkârların hepsinin kulağını büktüğü halde bu mektupların hiçbirini ele geçirebilmiş değildi. Mektuplar gerçekten vardı, hem de öyle yoğundular ki, Miss Rose onları görmüş olsaydı şaşırıp kalırdı. Joaquín bunları yollamıyor, her buluşmalarında Eliza'nın eline veriyordu. Bu mektuplarda, yüz yüze olduklarında gururundan ya da utancından söylemeye cesaret edemediği şeyleri en ateşli sözcüklerle söylüyordu. Eliza, her gün Fresia Ana'nın şifalı otlarıyla uğraşıyor gibi yaptığı o küçük sebze bahçesinde, toprağın otuz santim altında bir kutunun içinde saklıyordu onları. Yalnız kaldığı zamanlarda binlerce kez okunan bu sayfalar, onun aşkının temel besin maddesini oluşturuyordu,

çünkü Joaquín Andieta'nın, birlikte olduklarında su yüzüne çıkmayan bir yanını ortaya koyuyordu. Sanki başka bir kimse tarafından yazılmış gibiydiler. Kızı deli gibi kucaklayan, hemen arkasından da sanki o dokunuş kendisini yakıyormuş gibi onu itiveren, her zaman savunmadaki bu kibirli, ağırbaşlı, acı çeken genç, yazı yazarken ruhunun gizli bölmelerini açıyor, duygularını bir şair gibi döktürüyordu. Çok sonraları Eliza, Joaquín Andieta'nın belli belirsiz ayak izlerini sürdüğü yıllar boyunca, yaşadığı çılgın aşkın, toy genç kızlık hayallerinin bir ürünü değil de, Tanrı'nın kısa süren bir lütfu ve bitmek tükenmek bilmez bir işkence olduğunu yadsınamaz biçimde kanıtlayan bu mektuplar sayesinde gerçeğe tutunabildi.

Keşiş kulübesindeki o ilk çarşambadan sonra Eliza'nın karın ağrısı krizlerinden eser kalmamıştı; gözlerindeki çılgın parlaklık ve ortadan kaybolma yeteneğini biraz daha fazla kullanması dışında, davranışlarında ya da görünümünde hiçbir şey sırrını ele vermiyordu. Kimi zaman herkesi birden şaşırtarak aynı anda farklı yerlerde olduğu izlenimini veriyordu, ya da hiç kimse onu nerede, ne zaman gördüğünü anımsayamıyor, tam ona seslenmeye başlayacakları sırada, arandığından haberi bile olmayan tavırlarla ortaya çıkıveriyordu. Bazı zamanlar ise Miss Rose'un yanında küçük dikiş odasında bulunuyor ya da Fresia Ana'yla birlikte yemek hazırlamakta oluyordu, ama öylesine sessiz ve saydamdı ki her iki kadın da onun gözlerinin önünde olduğunu fark edemiyordu bir türlü. Varlığı, neredeyse algılanamayacak kadar hafifti; ortalıktan çekildiği zaman da birkaç saat sonrasına kadar hiç kimse farkına varmıyordu.

"Tıpkı bir hayalet gibisin! Seni aramaktan bıktım artık. Evden çıkmanı ya da gözümün önünden ayrılmanı

istemiyorum," diye tembih ediyordu Miss Rose hiç durmadan.

"Bütün öğleden sonra buradan bir yere kıpırdamadım ki," diye karşılık veriyordu Eliza, gözünü bile kırpmadan, elinde bir kitap ya da bir işlemeyle bir köşeden ortaya çıkıvererek.

"Tanrı aşkına ses çıkarsana, kızım! Bir tavşandan daha sessiz olursan nasıl görürüm ben seni?" diye kızıyordu Fresia Ana da.

Eliza önce peki diyor, sonra da canının istediğini yapıyordu, ama söz dinler görünmenin, hoşa gitmenin bir yolunu buluyordu. Birkaç gün içinde, sanki bütün ömrü boyunca büyü sanatıyla uğraşmış gibi, gerçekleri karmakarışık etmekte şaşırtıcı bir beceri sahibi olmuştu. Bir çelişkisini yakalamanın ya da yalanını ortaya çıkarmanın olanaksızlığı karşısında, Miss Rose onun güvenini kazanmayı yeğleyerek, her dakika aşk konusunu açar olmuştu. Kız arkadaşlarıyla ilgili dedikodular, paylaştıkları romantik kitaplar ya da ezberledikleri yeni İtalyan operalarının librettoları gibi bahaneler de hiç eksik olmuyordu, ama Eliza'nın ağzından duygularını açığa vuracak tek bir sözcük çıkmıyordu. Bunun üzerine Miss Rose, onu ele verecek belirtileri evin içinde boş yere aramaya koyuldu; genç kızın giyim eşyalarını ve odasını eşelemiş, bebek koleksiyonunun, müzik kutularının, defterleriyle kitaplarının altını üstüne getirmiş, ama günlüğünü bulamamıştı. Bulmuş olsaydı bile hayal kırıklığına uğrayacaktı, çünkü o sayfalarda Joaquín Andieta'nın adı bile geçmiyordu. Eliza, yalnızca anımsamak için yazı yazardı. Günlüğünde yok yoktu: Sürekli gördüğü düşlerden tutun da, yemek tariflerinin ve bir tavuğu semirtmenin ya da bir lekeyi çıkarmanın yolu gibi ev işleriyle ilgili öğütlerin bitmek bilmez listesine varana kadar her şey. Ayrıca kendi doğumuna, o küçük şık sepet ve Marsilya sabunları

kutusu üzerine yorumlara da yer vermişti, ama Joaquín Andieta'yla ilgili tek bir sözcük bile yoktu. Onu anımsamak için bir günlüğe gereksinim duymuyordu ki. Ancak birkaç yıl sonra, o sayfalarda çarşamba aşklarını anlatmaya başladığında duyacaktı bu gereksinimi.

Sonunda bir gece, gençler o şapelde değil, Sommers' ların evinde buluştular. O âna gelene kadar Eliza sonsuz kuşkular içinde azap çekmişti, çünkü bunun kesin bir adım olacağını anlıyordu. Yalnızca gözetimsiz olarak gizlice buluşmakla bile, bir kızın en değerli hazinesi olan, onsuz hiçbir geleceğinin olamayacağı namusunu kaybetmiş olacaktı. "Erdemsiz bir kadının hiçbir değeri yoktur, asla bir eş ve anne olamaz, boynuna bir ip bağlayıp kendini denize atsın daha iyi," demişlerdi ona her zaman. İşlemek üzere olduğu suçun hafifletici bir nedeni yoktu, önceden düşünmüş, hesaplamış olarak yapacaktı bunu. Sabahın saat ikisinde, kentin içinde uyanık tek bir Allahın kulu kalmadığı ve karanlıkta yalnızca gece bekçilerinin ortalığı gözleyerek dolaştıkları bir sırada, Joaquín Andieta, Eliza'nın üzerinde geceliği ve çıplak ayaklarıyla soğuktan ve kaygıdan tir tir titreyerek kendisini beklemekte olduğu kütüphanenin terasından bir hırsız gibi içeri girmeyi başardı. Kız, onu elinden tutarak, karanlıkta önünü görmeden evin içinden geçirip arkada bir odaya götürdü; buradaki kocaman dolaplarda ailenin giyim eşyaları, çeşitli kutularda da giyim aksesuvarlarıyla Miss Rose tarafından yıllar boyu kullanılmış şapkalar saklanıyordu. Yerde ise, salonun ve yemek odasının, ütülenip keten bezlere sarılı olarak bir sonraki mevsimi bekleyen perdeleri duruyordu. Burası, öteki odalardan uzak, en güvenli yer gibi görünmüştü Eliza'ya. Her ne olursa olsun, bir önlem olarak, Miss Rose'un yatmadan önce içtiği küçük bir kadeh anasonlu içkinin ve Jeremy'nin akşam yemeklerinden sonra Küba purosunu içerken keyfi-

ni çıkardığı konyağın içine kediotu koymuştu. Evin her bir santimetrekaresini tanıyor, yerin nerede çıtırdadığını, kapıların gıcırdamaması için nasıl açılması gerektiğini çok iyi biliyordu; Joaquín'i, kendi belleğinin ışığından başka bir ışık olmaksızın karanlığın içinden geçirebiliyordu; o da, uysal ve korkudan beti benzi atmış bir halde, dürüst bir erkeğin onur kuralını hiç durmadan anımsatan annesinin sesiyle karıştırdığı vicdanının sesini bastırarak gidiyordu onun peşinden. Babamın anneme yaptığını ben Eliza'ya asla yapmayacağım, diyordu kendi kendine, bir yandan kızın elinden tutup el yordamıyla ilerlerken, ama her ne derse desin hepsinin yararsız olduğunu da bile bile, çünkü onu ilk gördüğünden beri kendisine rahat huzur vermemiş olan bu amansız arzuya yenik düşmüştü bir kere. O arada Eliza da, kafasının içinde yankılanmakta olan uyarı sözleriyle içgüdüsel dürtülerinin mucizevi hünerleri arasında kendi kendisiyle tartışıyordu. Sandık odasında neler olabileceği hakkında belirgin bir görüş yoktu kafasında, ama peşinen teslim olmuş olarak giriyordu oraya.

Sommers'ların, tıpkı rüzgârın insafına kalmış bir örümcek gibi havada asılı duran evini, hizmetçilerin yılın yedi ayı boyunca yaktıkları kömür sobalarına rağmen sıcak tutmak olanaksızdı. Çarşaflar, denizin hiç dinmeyen soluğu nedeniyle hep nemli olur, ayaklarda sıcak su şişeleriyle yatılırdı yatağa. Her zaman ılık olan tek yer, pek çok şey için kullandıkları kocaman bir ocağın hiç sönmediği mutfaktı. Kışın ahşaplar gıcırdar, tahtalar yerlerinden oynar, evin iskeletinin, eski bir firkateyn gibi denize açılmasına ramak kalırdı sanki. Miss Rose, Pasifik'in fırtınalarına asla alışabilmiş değildi, tıpkı yer sarsıntılarına da alışamadığı gibi. Dünyanın altını üstüne getirecek türden gerçek depremler aşağı yukarı her altı yılda bir olur, her defasında da Miss Rose şaşırtıcı derecede

soğukkanlılık gösterirdi, ama hayatlarını sallayan gündelik sarsıntılar onu deli ediyordu. Porselenleriyle bardaklarını, Şilililerin yaptıkları gibi yer düzeyindeki raflara koymaya hiç yanaşmamıştı; yemek odasındaki büfe devrilecek gibi olup da tabakları yere düşerek parçalandığında, avazı çıktığı kadar bağırarak lanet okuyordu bu ülkeye. Evin alt katında, Eliza'yla Joaquín'in, yazın salondaki yeşil kadifeden ağır perdelerin yerini alan çiçekli kreton perdelerden kocaman bir yığın üzerinde seviştikleri oda vardı. Her yanları o iç karartıcı dolaplar, şapka kutuları ve Miss Rose'un ilkbahar giysilerinin bulunduğu denklerle çevrili olarak sevişiyorlardı. Ne soğuk canlarını sıkıyordu ne de naftalin kokusu, çünkü sıradan sakıncaların da, sonunda neler olabileceği düşüncesinin verdiği korkunun da, hayvan yavrularınınki gibi acemiliklerin de çok ötesindeydiler. Bu işi nasıl yapacaklarını bilmiyorlardı, ama şaşkın ve kafaları karışmış bir halde, tam bir sessizlik içinde, fazla bir beceri göstermeden birbirlerini karşılıklı yönlendirerek, yol aldıkça keşfederek ilerliyorlardı. Yirmi bir yaşındaki Joaquín de Eliza kadar bakirdi. On dördündeyken anasını mutlu etmek için rahip olmayı seçmişti, ama on altı yaşına geldiğinde liberal yazılar okumaya başlayarak kendini dinin olmasa da rahiplerin düşmanı ilan etmiş, annesini o berbat yerden çıkarma amacına erişene kadar iffetli kalmaya karar vermişti. Onun gösterdiği sayısız özveri karşısında bu yaptığı, ona çok küçük bir bedel gibi görünüyordu. El değmemişliklerine ve yakalanmaktan son derece korkmalarına rağmen gençler, aradıkları şeyi karanlıkta bulabilmişlerdi. Düğmeleri açıp fiyonkları çözmüşler, edep duygularını bir yana bırakarak, havayı ve birbirinin tükürüğünü içlerine çekerlerken keşfetmişlerdi birbirlerini. O güçlü kokuları solumuşlar, gizemleri çözümleme yolunda dürüstçe bir çaba içine girerek her şeyi yerli yerine koymuşlar, birbir-

lerinin derinlerine erişerek, ikisi birlikte aynı uçurumun dibinde kaybolmuşlardı. O yazlık perdeler sıcacık terden, bekâret kanı ve meniden lekelenmiş, ikisi de bu sevişme belirtilerine dikkat bile etmemişlerdi. Karanlığın içinde birbirlerinin siluetini zorlukla seçebiliyor, kucaklaşmalarının şiddetiyle o kutu yığınlarını ve giysi askılarını devirmemek için ne kadar boş yerleri olduğunu ancak görebiliyorlardı. Zeminin gıcırtılarını örtbas ediyor diye rüzgâra ve çatılardaki yağmura şükrediyorlardı, ama dörtnala giden kendi yürek atışları öyle gümbürtülü, sevişirken çıkardıkları solumalar, inlemeler öyle coşkuluydu ki, bütün evi nasıl olup da ayağa kaldırmadıklarını anlayamıyorlardı.

Joaquín Andieta, sabahleyin erkenden kütüphanenin aynı penceresinden dışarı çıkmış, Eliza da bitkin bir halde yatağına dönmüştü. O, birkaç battaniyeye birden sarınmış olarak uyurken, öteki, fırtınanın içinde tepeden aşağı iki saat boyunca yürümeye koyulmuştu. Kentin içinden bekçinin dikkatini çekmeden usulca geçerek, kilisenin çanları insanları tam ilk ayine çağırmak üzere çalmaya başlarken vardı evine. Ses çıkarmadan eve girip bir parça temizlenmeyi, gömleğinin yakasını değiştirip bir başkası olmadığından aynı ıslak giysisiyle işe gitmeyi tasarlıyordu, ama annesi, her sabahki gibi, mate suyunu ısıtıp bayat ekmeği kızartmış, uyanık olarak bekliyordu onu.

"Neredeydin, oğlum?" diye sordu; sesinde öyle büyük bir hüzün vardı ki, Joaquín aldatamadı onu.

"Aşkı keşfediyordum anne," diye yanıt verdi, ışıl ışıl bir yüzle onu kucaklayarak.

Joaquín Andieta, pratik düşünceli ve ihtiyatlı insanlardan oluşan bu ülkede hiçbir yankı bulamayan politik bir romantizm içinde acı çekerek yaşıyordu. Lamennais

kuramlarının fanatik yandaşı olmuştu; onun Fransızcadan yapılmış kötü ve yanıltıcı çevirilerini okuduğu gibi, Fransız ansiklopedilerini de okuyordu. İnandığı ustası gibi o da, siyasette Katolik liberalizmini ve devletle kilisenin birbirinden ayrılmasını uygun buluyordu. Kendisini, tıpkı havariler ve din kurbanları gibi ilkel Hıristiyan olarak görüyor, İsa'ya ve onun gerçek öğretisine ihanet ettiklerini söyleyerek inananların saflığıyla beslenen sülüklere benzettiği rahiplerin düşmanı olarak ilan ediyordu. Yine de, üzüntüsünden ölür diye annesinin önünde bu düşüncelerini ağzına almamaya özen gösteriyordu. Ayrıca işe yaramaz ve kokuşmuş olarak gördüğü oligarşinin, halkın değil zenginlerin çıkarlarını temsil ettikleri için de hükümetin düşmanı olarak görüyordu kendisini; Santos Tornero Kitabevi'ndeki toplantı arkadaşlarının sayısız örneklerle kanıtladıkları, kendisinin de, onun söylevlerinden çok kokusuyla ilgilendiğinden ona pek kulak asmayan Eliza'ya sabırla anlattığı düşüncelerdi bunlar. Genç adam, şimşek gibi bir kahramanlık ışıltısı içinde kazanacağı yararsız bir ün uğruna hayatını tehlikeye atmaya hazırdı, ama Eliza'nın gözlerinin içine bakıp ona duygularından söz etmeye ödü patlıyordu. Bir kuş yuvasına dönüşmüş olan o dolaplı odada en az haftada bir kez sevişmeyi alışkanlık haline getirmişlerdi. Birlikte geçirdikleri saatler o kadar az ve değerliydi ki, felsefi düşüncelere dalarak vakit kaybetmek Eliza'ya aptallık gibi geliyordu; konuşmaları gerekse, onun zevklerinden, geçmişinden, annesinden ve günün birinde kendisiyle evlenme tasarılarından söz etmesini duymayı yeğlerdi. Mektuplarında kendisine yazdığı o harika sözleri yüzüne karşı söylemesi için neler vermezdi ki. Örneğin, aşkının yoğunluğunu ölçmektense, rüzgârın niyetini ya da kumsaldaki dalgaların sabrını ölçmenin çok daha kolay olacağını söylemesini isterdi; ya da aşkının bitmek bilmez ate-

şini soğutabilecek hiçbir kış gecesinin olamayacağını; ya da anıların çılgınlığı içinde hiç durmamacasına acı çekerek ve onu bir kez daha kucaklayana kadar geçmesi gereken saatleri bir mahkûmun duyduğu aynı özlemle sayarak, gündüzlerini hayal kurmakla, gecelerini ise uykusuz geçirdiğini; ya da, "Sen benim hem meleğimsin hem de felaketim; senin yanında tanrısal esrimeye erişiyor, senin yokluğunda cehennemin derinliklerine iniyorum; benim üzerimde kurduğun bu egemenlik nereden geliyor, Eliza? Yarından ya da dünden hiç söz etme bana; ben yalnızca senin kapkara gözlerinin sonsuz gecesi içine bir kez daha gömüldüğüm şu an için yaşıyorum," demesini. Miss Rose'un romanlarıyla ve dizelerini ezbere bildiği romantik şairlerle beslenen genç kız, bir tanrıça gibi tapıldığını duyumsamanın baş döndürücü zevki içinde kendinden geçiyor, o ateşli aşk sözcükleri ile Joaquín Andieta'nın gerçek kişiliği arasındaki tutarsızlığı algılayamıyordu. Genç adam, mektuplarında kusursuz sevgiliye dönüşüyor, aşkını öyle masum bir anlatımla tanımlayabiliyordu ki, suç ve korku, yerlerini duyguların kesin coşkusuna bırakmak üzere yok olup gidiyordu. Daha önce hiç kimsenin bu biçimde sevmediğini, kendilerinin eşsiz bir tutkuyu yaşamak için tüm ölümlüler arasından seçilmiş olduklarını söylüyordu Joaquín, mektuplarında; Eliza da ona inanıyordu. Ama yine de aceleyle ve açgözlülükle, suçluluğun azabı içinde, sanki kötü alışkanlığının ağırlığı altında ezilen biri gibi tadına varamadan sevişiyordu onunla. Ne onun bedenini tanımaya vakit tanıyordu ne de kendisininkini açıkça göstermeye; arzunun ve gizliliğin ivediliği karşısında yenik düşüyordu. Eliza'nın, geceleri o odaya kimsenin girmediğini, Sommers'ların uyuşturulmuş bir halde uyuduklarını, Fresia Ana'nın da avlunun dibindeki kulübesinde aynı şeyi yaptığını, geri kalan hizmetkârların odalarının ise tavan arasında

olduğunu söyleyerek onu yatıştırmasına rağmen hiçbir zaman vakit yetmiyor gibi geliyordu ona. İçgüdüsü genç kızın cüretkârlığını kamçılıyor, onu zevkin sayısız olanaklarını keşfetmeye özendiriyordu, ama çok geçmeden kendini tutmayı öğrenmişti. Onun aşk oyunlarındaki girişkenliği, Joaquín'i savunmaya geçiriyordu; erkekliğinin eleştirildiği, incitildiği ya da tehdit edildiği duygusuna kapılıyordu. En kötü kuşkular içinde acı çekiyordu, çünkü tek ufku evinin duvarları olan on altı yaşında bir kız çocuğunda doğuştan onca şehvet duygusu olabileceğini düşünemiyordu. Gebelik korkusu durumu daha da kötüleştiriyordu, çünkü ikisi de bunu nasıl engelleyebileceklerini bilmiyordu. Joaquín, döllenme düzeneğini belli belirsiz anlıyor, vaktinde geri çekilecek olursa güvende olacaklarını tahmin ediyordu, ama bunu her zaman başaramıyordu. Eliza'nın hayal kırıklığının farkına varıyordu, ama onu nasıl avutabileceğini bilemiyor, bunu denemek yerine, kendisini güvende hissettiği aydın akıl hocası rolüne sığınıveriyordu hemen. Eliza'nın okşamaya ya da hiç değilse âşığının omzunda dinlenmeye içi giderken, o kalkıp alelacele giyiniyor, geriye kalan o değerli vakti, yüzlerce kez yinelenmiş aynı siyasal düşünceler üzerinde yeniden tartışmakla boşa harcıyordu. O kucaklaşmalar Eliza'nın hevesini kursağında bırakıyor, ama bunu yüreğinin en derinlerinde bile kabullenmeye cesaret edemiyordu; çünkü aşkın niteliğini sorgulamak anlamına gelirdi bu. İşte o zaman, daha çok vakitleri ve daha güvenli bir yerleri olsaydı daha iyi sevişebilirlerdi düşüncesiyle sevgiliye acımanın ve onu bağışlamanın tuzağına düşüyordu. Olmayan şeyleri hayalinde süslediği daha sonraki saatler, dolaplı odada gelecek sefer neler olabileceğinin hayalini kurduğu geceler, paylaştıkları o kısa anlardan çok daha iyiydi.

Eliza, yaptığı her işteki aynı ciddiyetle kendini, sev-

diği kişiyi idealleştirmeye vermiş, sonunda onu bir saplantıya dönüştürmüştü. Hayatının geri kalanı boyunca ona hiç koşulsuz hizmet etmek, özverisini kanıtlamak için kendini feda edip acı çekmek, gerekirse onun uğruna ölmekti tek istediği. Bu ilk aşkın büyüsüyle gözleri kamaşmış bir halde, duygularına aynı yoğunlukta karşılık verilmediğini anlayamıyordu. Erkeği hiçbir zaman tam anlamıyla yanında değildi. O perde yığınının üzerindeki en coşkulu vuslatta bile ruhu, oradan çekip gitmeye hazır bir halde ya da zaten gitmiş olarak başka yerlerde dolaşıyordu. İnsanı çileden çıkaran bir gölge oyunundaymış gibi, görünmesiyle kaybolması bir olarak, yalnızca yarı yarıya gösteriyordu kendini, ama vedalaşırken, Eliza'nın aşka olan susuzluğu yüzünden ağlamasına ramak kalmışken, o mucizevi mektuplarından birini veriyordu ona. İşte o zaman Eliza için tüm evren, tek amacı onun duygularını yansıtmak olan bir kristale dönüşüyordu. Tüm varlığıyla sevmenin yakıcı etkisine kendini bırakarak, onun kendini hiç çekincesiz verme yeteneğinden kuşku duymuyor, bu yüzden de Joaquín'in belirsizliğini algılayamıyordu. Kendine kusursuz bir sevgili yaratmıştı ve bu serabı boyun eğmez bir inatçılıkla besliyordu. Kendisini doyuma ulaşmamış arzularının kopkoyu belirsizliği içinde ne yapacağını bilemez halde bırakan kucaklaşmaların tatsızlığını hayal gücüyle kapatıyordu.

İkinci bölüm

1848-1849

Haber

Miss Rose'un takvimine göre ilkbaharın başlangıcı olan 21 Eylül günü, odaları havalandırmışlar, şiltelerle battaniyeleri güneşe çıkarmışlar, ahşap mobilyaları cilalamışlar, salonun perdelerini değiştirmişlerdi. Fresia Ana, o kurumuş lekelerin fare sidiği olduğundan emin bir halde hiçbir yorumda bulunmadan yıkadı çiçekli kreton perdeleri. Avluda kocaman küpler içinde sabunağacı kabuğuyla sıcak küllü su hazırlamış, perdeleri bütün bir gün buna bastırarak, pirinç suyuyla kolalayıp güneşte kurutmuştu; sonra iki kadın ütülemişti onları; yepyeni olduklarında da, yeni mevsimi karşılamak üzere yerlerine astılar perdeleri. O arada Miss Rose'un bu ilkbahar kargaşasına kayıtsız kalan Eliza ile Joaquín, kretonlardan çok daha yumuşak olan yeşil kadife perdelerin üzerinde oynaşıyorlardı. Havalar artık soğuk değildi, geceler de berraktı. Bu aşk hayatını üç aydır yaşıyorlardı ve Joaquín Andieta'nın şiirsel deyişler ve ateşli aşk sözcükleri serpiştirilmiş mektupları dikkat çekecek kadar seyrekleşmişti. Eliza, sevgilisinin yanında olmadığını hissediyor, kimi zaman bir hayaleti kucaklıyordu. Yarım kalmış arzularının üzüntüsüne ve onca sır saklamanın insanı bitiren ağırlığına rağmen genç kız görünürdeki sakin halini yeniden kazanmıştı. Gündüz saatlerini, evden çıkmaya en küçük bir heves

göstermeden, kitapları ve piyano alıştırmalarıyla oyalanarak ya da mutfakta ve küçük dikiş odasında çabalayarak eski uğraşlarıyla geçiriyordu, ama Miss Rose sokağa çıkmalarını isteyecek olursa, yapacak daha iyi bir işi olmayan birinin güler yüzüyle eşlik ediyordu ona. Her zamanki gibi erken yatıp erken kalkıyordu; iştahı vardı ve sağlıklı görünüyordu, ama bu kusursuz normallik belirtileri Miss Rose'da ve Fresia Ana'da korkunç kuşkular uyandırıyordu. Gözlerini ondan hiç ayırmıyorlardı. Aşk sarhoşluğunun böyle ansızın buhar olup uçabileceğini pek sanmıyorlardı, ama aradan haftalar geçip de Eliza hiçbir rahatsızlık belirtisi göstermeyince, sıkı gözlemlerini yavaş yavaş gevşetmişlerdi. Aziz Antonio'ya yakılan mumların belki de bir işe yaramış olduğunu hesaplıyordu yerli kadın; belki de sonuçta bu bir aşk değildi, diye düşünüyordu Miss Rose, pek inanmasa da.

California'da altın bulunduğu haberi ağustos ayında ulaştı Şili'ye. İlk önceleri El Almendral genelevlerindeki sarhoş gemicilerin ağzında belirsiz bir söylenti biçimindeydi bu haber, ama birkaç gün sonra *Adelaida* yelkenlisinin kaptanı, tayfalarının yarısının San Francisco'da gemiyi terk ettiklerini duyurmuştu.

"Her yanda altın varmış, küreklerle toplanabilirmiş, portakal büyüklüğünde parçalar görülmüş! Birazcık aklı olan herkes milyoner olacak," diye heyecandan boğularak anlatmıştı.

O yılın ocak ayında, Americano Irmağı'nın kıyılarında İsviçreli bir çiftçinin değirmeninin yakınlarında, Marshall adında biri, suyun içinde pul gibi incecik bir altın parçası bulmuştu. Tüm çılgınlığı başlatan bu sarı renkli parçacık, Guadalupe Hidalgo Antlaşması'nın imzalanmasıyla Meksika ile Birleşik Devletler arasındaki savaşın sona ermesinden dokuz gün sonra bulunmuştu. Haber ortalığa yayıldığında California artık Meksika'ya

ait değildi. Bu arazi, hiçbir zaman bitmeyecek bir hazinenin üzerinde oturmakta olduğu öğrenilene kadar, hiç kimsenin pek umurunda olmamıştı; burası Amerikalılar için yerlilerin bulunduğu bir bölgeydi ve ilk göçmenler, tarımın daha iyi ürün verdiğine inandıkları Oregon'u fethetmeyi yeğliyorlardı. Meksika ise buraya bir hırsız yatağı gözüyle bakıyordu ve savaş sırasında orayı savunmak için birliklerini göndermeye bile tenezzül etmemişti. Kısa bir süre sonra, bir gazetenin editörü ve inancını yaymak üzere gönderilmiş bir Mormon vaizi olan Sam Brannan, San Francisco sokaklarında dolaşarak altın bulunduğu haberini yaymaya koyulmuştu. Belki de kimse ona inanmayacaktı, çünkü biraz kuşkulu bir üne sahipti –söylendiğine göre, Tanrı'nın parasını zimmetine geçirmişti; Mormon Kilisesi parayı geri vermesini istediğinde ise, bunu yapacağı yanıtını vermişti... ama Tanrı tarafından imzalanmış bir makbuz karşılığında–, ancak sözlerini, elden ele dolaşarak insanları heyecanlandıran, içi altın tozuyla dolu bir şişeyle destekliyordu. Altın! Altın! çığlıkları üzerine, her dört kişiden üçü, her şeyini bırakarak seve seve yola çıkmıştı. Ortada çocuk bile kalmadığından, oradaki tek okulu da kapatmak zorunda kalmışlardı. Bu haber Şili'de de aynı etkiyi yarattı. Ortalama ücret günde yirmi cent'ti; gazeteler ise, İspanyol fetihçilerin hayalini kurdukları, sokakları bu değerli madenle kaplı El Dorado kentinin sonunda keşfedilmiş olduğundan söz ediyorlardı: "Madenlerin zenginliği, *Simbad* ya da *Alaaddin'in Sihirli Lambası* masallarında anlatıldığı gibi; günlük kazancın hiç abartısız bir ons som altın olduğu saptanmış bulunuyor," diye yazıyorlardı gazeteler; sonra da on yıllar boyunca binlerce kişiyi zengin etmeye yetecek kadar altın olduğunu ekliyorlardı. Tamahkârlık ateşi, birer madenci ruhuna sahip olan Şilililer arasında derhal alev almış, ertesi ay California'ya doğru bir akın başla-

mıştı. Üstelik onlar, Atlantik'ten başlayarak yola koyulacak herhangi bir serüvenciye kıyasla yolun yarısındaydılar. Avrupa'dan Valparaíso'ya olan yolculuk üç ay sürüyordu, sonra da California'ya ulaşmak için iki ay daha gerekiyordu. Valparaíso ile San Francisco arasındaki uzaklık 7.000 mili bulmuyordu, oysa San Francisco'nun Kuzey Amerika'nın doğu kıyısına olan uzaklığı, Horn Burnu'ndan geçilmek üzere, neredeyse 20.000 mildi. Joaquín Andieta'nın hesabına göre, bu da, ilk varanlar en iyi maden damarlarına hak kazanacaklarına göre, Şililileri adamakıllı öne geçirecekti.

Feliciano Rodríguez de Santa Cruz da aynı hesabı yapmış, madencilerinin arasından en iyi ve en sadık beş adamına ailelerini bırakıp tehlikelerle dolu bu işe atılmaya teşvik ödülü vermeyi vaat ederek onlarla birlikte derhal yola çıkmaya karar vermişti. Kıtanın kuzeyinde ıssız ve vahşi bir yer olduğunu tahmin ettiği o topraklarda aylarca kalmak üzere eşyaların hazırlanması üç hafta sürdü. Kolay kazanılacak bir servetin büyüsüne kapılarak, ama bu işteki tehlikeler ve zorluklar hakkında en küçük bir bilgileri olmadan, üstte yok, başta yok, körü körüne yola çıkan ihtiyatsız pek çok kimseye göre çok daha avantajlı bir durumdaydı. Bir ırgat gibi çalışarak canını çıkarmaya hiç niyeti yoktu, ikinci çocuğunu beklemekte olan ama onunla birlikte gitmekte ısrar eden karısına, zaten bu yüzden her türlü gereksinimi sağlanmış olarak yola çıktığını, güvendiği hizmetkârlarını da yanında götürdüğünü anlatmıştı. Paulina, iki çocuk dadısı ve aşçısıyla birlikte yolculuk etmeyi, yolculuk sırasında çocuklara süt ve yumurta sağlamak üzere de bir inekle canlı tavuklar götürmeyi düşünüyordu, ama kocası onu bir kez olsun reddetme kararlılığını göstermişti. Sırtında ailesiyle birlikte böyle bir deniz yolculuğuna çıkma düşüncesi, kesinlikle çılgınlık demekti. Karısı aklını kaçırmış olmalıydı.

"Mr. Todd'un arkadaşı olan şu kaptanın adı neydi," diye onun sıkıcı söylevini yarıda kesti Paulina; kocaman karnının üzerinde bir fincan sıcak çikolatayı dengelerken, bir yandan da Clarisa rahibelerinin tarifine göre yapılmış kremalı küçük bir milföy pastasını kemiriyordu.

"John Sommers olabilir mi?"

"Hani şu yelkenli teknelerde yolculuk etmekten bıkıp da buharlı gemilerden söz eden adamı kastediyorum."

"Ta kendisi."

Paulina, kocasının sayıp döktüğü tehlikeler listesine en küçük bir ilgi göstermeden, küçük pastaları ağzına atmayı sürdürerek bir süre düşünceye daldı. Çok şişmanlamıştı; tıraşlı kafasıyla manastırdan kaçan o zarif kızdan geriye pek az şey kalmıştı.

"Londra'daki hesabımda ne kadar var?" diye sordu sonunda.

"50.000 sterlin. Sen çok zengin bir kadınsın."

"O yetmez. Üç yıl içinde geri ödenmek üzere yüzde on faizle bana onun iki katını borç verebilir misin?"

"Şu söylediğin şeye bak, Tanrı aşkına! Ne halt için istiyorsun o kadar parayı?"

"Buharlı bir gemi için istiyorum. Asıl büyük iş, altında değil, Feliciano, sonuç olarak sarı renkli bir bok o. Asıl büyük iş, madencilerde. Onların California'da her şeye ihtiyaçları olacak ve nakit olarak ödeyecekler. Dediklerine göre buharlı gemiler dosdoğru gidermiş, rüzgârların kaprisine boyun eğmek zorunda değillermiş, çok büyük ve hızlıymışlar. Yelkenliler tarihe karıştı artık."

Feliciano kendi planlarını uygulamayı sürdürmüştü, ama deneyimleri, karısının mali konulardaki kehanetlerini küçümsememesi gerektiğini öğretmişti ona. Günlerce uyuyamadı. Konağının görkemli salonlarında, yolculuk için hazırlanmış olan erzak çuvalları, araç gereç ku-

tuları, barut fıçıları ve silah yığınları arasında uykusuz dolaşarak, Paulina'nın sözlerini ölçüp biçiyordu. Bu konuyu düşündükçe, ulaşım konusuna yatırım yapma düşüncesi ona gitgide daha doğru görünüyordu, ama bir karara varmadan önce, işlerinin hepsinde ortak olduğu erkek kardeşine danıştı. Kardeşi onu ağzı bir karış açık dinledikten sonra, Feliciano konuyu açıklamayı sona erdirdiğinde, eliyle alnına bir şaplak indirdi.

"Tanrım, abi! Biz bunu nasıl oldu da daha önce düşünemedik?"

O arada Joaquín Andieta da, her türlü konumdaki kendi yaşıtı binlercesi gibi, altın tozu torbaları ile yerlere saçılmış altın parçalarının hayalini kuruyordu. Tanıdığı pek çok kişi çoktan yola çıkmıştı, hatta Santos Tornero Kitabevi'ndeki yoldaşlarından biri bile. Gerçi bu genç liberal, zenginler aleyhine atıp tutuyordu, paranın insanı yozlaştırdığı suçlamasını ilk getiren o olmuştu, ama bu çağrıya o da dayanamamış, kimseyle vedalaşmadan çekip gitmişti. California, Joaquín için, bu sefaletten kurtulması, annesini o döküntü apartmandan çıkarıp o hasta ciğerlerini iyileştirmenin bir çaresini bulması, Jeremy Sommers'ın karşısına da başı dik, cepleri dopdolu çıkıp Eliza'ya talip olması için tek fırsat anlamına geliyordu. Altın... elini uzatsa tutabileceği altın... Toz halindeki bu madenle dolu torbaları, kocaman altın parçalarını taşıyan sepetleri, ceplerinde banknotları, annesini hor görmüş olan akrabalarının laflarını ağızlarına tıkmak için Birlik Kulübü'nden çok daha sağlam ve çok daha fazla mermerle kaplı olarak kendisine yaptıracağı sarayı görebiliyordu. Kendisini Eliza'nın kolunda, dünyanın en mutlu gelinle damadı olarak Matriz Kilisesi'nden çıkarken de görebiliyordu. Şili ona ne gibi bir gelecek vaat ediyordu ki? En iyi olasılıkla Britanya İthalat ve İhracat Şirketi'ndeki yazı masasından geçen ürünleri saya saya

yaşlanacaktı. Nasıl olsa sahip olduğu hiçbir şeyi bulunmadığına göre, kaybedeceği bir şey de yoktu. Altın hastalığı onun da aklını başından almıştı; iştahı yoktu, uyuyamıyordu, çılgın bakışlı gözlerle denizi gözleyerek huzursuzluk içinde dolaşıyordu. Kitapçı olan arkadaşı ona California'yla ilgili haritalar, kitaplar vermişti; o madeni yıkama biçimleri üzerine ayrıca verdiği bir broşürü büyük bir açgözlülükle okumuş, bir yandan da yolculuğun mali yönüyle ilgili umutsuz hesaplar çıkarmaya koyulmuştu. Gazetelerdeki haberler bundan daha baştan çıkarıcı olamazdı: "Madenlerin *dry diggins* denilen bir yerinde, madeni kayalardan ayırabilmek için alelade bir kaşıktan başka bir alete gerek duyulmuyor. Daha başka yerlerinde ise, maden zaten ayrılmış durumda ve son derece basit bir düzenekten başka bir şey kullanılmıyor; bu da, on ayak kadar uzunluğunda yuvarlak bir alt kısmı, iki ayak genişliğinde de üst kısmı olan, alelade levhalardan yapılmış bir yıkama teknesi. Sermayeye gerek olmadığından, bu işte çok büyük rekabet var; bir ay geçinebilmek için gerekli olanı zorlukla bir araya getirebilen kimseler, şimdi bu değerli madenin binlerce pesoluk miktarını ellerinde bulunduruyorlar."

Andieta, kuzeye gitmek üzere gemiye binme olasılığından söz ettiğinde, annesi de Eliza kadar kötü bir tepki göstermişti. Birbirlerini asla görmemiş olan bu iki kadın, tıpatıp aynı şeyleri söylemişlerdi: "Sen gidersen ben ölürüm, Joaquín." Her ikisi de böyle bir işteki sayısız tehlikeleri ona göstermeye çalışmışlar, onu sonsuza dek kaybetme tehlikesi altında göz kamaştırıcı bir servete sahip olmaktansa, onun yanında çaresiz bir sefalet içinde yaşamayı bin kez yeğleyeceklerine yeminler etmişlerdi. Annesi, milyoner de olsa oturduğu yerden çıkmayacağını ileri sürüyordu, çünkü dostlarının hepsi oradaydı ve bu dünyada gidebileceği başka bir yeri yoktu. Ciğerle-

rine gelince de, sonunda dağılıp gitmelerini beklemekten başka yapılabilecek bir şey olmadığını söylüyordu. Eliza ise, evlenmelerine izin vermemeleri durumunda onunla birlikte kaçmayı önermişti; ama Joaquín, onlara kulak asmıyor, böyle bir fırsatın bir daha eline geçmeyeceğinden ve onu kaçırmanın bağışlanamaz bir korkaklık olacağından emin olarak kendi hayallerine dalıp gidiyordu. Daha önce liberal görüşlerini yaymakta gösterdiği yoğun çabayı bu kez, bu yeni merakında gösteriyordu, ama tasarılarını gerçekleştirebilmek için elinde olanakları yoktu. Yol giderleri ve en gerekli malzeme için belirli bir miktarda para olmadan kısmetini aramaya gidemezdi. Küçük bir kredi talep etmek üzere bankaya başvurmuştu, ama krediye karşı teminat olarak gösterebileceği hiçbir şeyi yoktu; zaten onun o zavallı halini görünce buz gibi bir tavırla reddetmişlerdi onu. İlk kez olarak annesinin o zamana kadar hiç konuşmamış olduğu akrabalarına başvurmayı düşündü, ama bunun için de fazlasıyla gururluydu. Göz kamaştırıcı bir geleceğin hayali peşini bırakmıyor, işini zorlukla yapabiliyordu; yazı masası başında geçirdiği o uzun saatler onun için bir cezaya dönüşmüştü. Önündeki bomboş sayfayı görmeden, kalemi havada tutarak öylece kalıyor, bir yandan da kendisini kuzeye götürebilecek gemilerin adlarını ezbere sayıyordu. Geceleri, fırtınalı düşlerle huzursuz uykusuzluklar arasında geçiyor, şafakla birlikte bedeni bitkin, hayal gücü alevlenmiş olarak kalkıyordu. İşinde acemice hatalar yaparken, çevresindeki heyecan da artık bir isteri düzeyine ulaşmıştı. Herkes gitmek istiyordu; kendileri gidemeyenler de şirketleri harekete geçiriyor, alelacele kurulmuş firmalara yatırım yapıyor ya da güvendikleri temsilcilerini kazançları paylaşma anlaşmasıyla oraya yolluyorlardı. Denize ilk açılanlar bekârlar olmuştu; ama çok geçmeden evli olanlar da, bilinmedik hastalıklar, feci

kazalar ve acımasızca işlenen suçlarla ilgili korkunç öykülere rağmen, çoluk çocuklarını bırakarak, arkalarına dönüp bakmadan gemilere biner olmuşlardı. En barışsever kişiler bile tabancayla vurulma ya da bıçaklanma tehlikeleriyle yüzleşmeye hazırdılar; en ihtiyatlı olanlar, yıllarca sürmüş çabalar sonucu elde ettikleri güvenli hayatlarını terk ediyor, yanlarında hayallerinden başka bir şeyleri olmaksızın kendilerini maceraya atıyorlardı. Kimileri biriktirdikleri paraları bu yolculuk için harcamışlardı, kimileri de tayfa olarak çalışarak ya da gelecekteki çalışmalarını rehine koyarak karşılıyorlardı yolculuk giderlerini. Bu işin isteklisi o kadar fazlaydı ki, Joaquín Andieta, rıhtımda günlerce soruşturduğu halde hiçbir gemide yer bulamamıştı.

Aralık ayı geldiğinde artık daha fazla dayanamadı. Her gün büyük bir titizlikle yaptığı gibi, limana gelmiş bir yükün ayrıntılarını yazarken, kayıt defterindeki rakamları değiştirdi; sonra da malın gemiden indirilme belgelerinin orijinallerini yok etti. Böylelikle New York' tan gelmekte olan birkaç sandık dolusu tabanca ve mermiyi, muhasebe hokkabazlığı sanatıyla ortadan yok etmiş oluyordu. Üst üste üç gece, bekçilerin gözetimini atlatmayı, kilitleri açıp Britanya İthalat ve İhracat Şirketi'nin mahzenlerine girerek o sandıklardaki malları çalmayı becerdi. Bunu birkaç kez gidip gelerek yapmak zorunda kalmıştı, çünkü yük çok ağırdı. İlk olarak silahları ceplerine doldurarak, bir kısmını da giysilerinin içinde bacaklarına ve kollarına bağlayarak dışarı çıkardı; daha sonra mermileri ceplerine doldurarak götürdü. Geceleri dolaşan bekçiler tarafından görülmesine kaç kez ramak kalmıştı, ama şansı yaver gitmiş, her defasında da tüymeyi başarmıştı. Biri çıkıp da sandıkların hesabını sorana ve hırsızlık olayı meydana çıkana kadar birkaç hafta vakti olacağını biliyordu; yok olan belgelerin ve değiştirilen

rakamların izini sürüp sonunda suçluyu bulmalarının çok kolay olacağını da tahmin ediyordu, ama o zamana kadar açık denizlerde olmayı umuyordu. Bu kadar kötü bir şey yapmasının tek nedeni umutsuzluk olduğu için de, kendi hazinesine kavuştuğunda hepsini son kuruşuna kadar geri ödeyeceğini binlerce kez yineliyordu kendi kendine. Bu bir ölüm kalım sorunuydu. Hayat, California'daydı; Şili'ye tıkılıp kalmak ise yavaş bir ölümden başka bir şey değildi. Ganimetinin bir bölümünü limanın aşağı mahallelerinden birinde düşük bir fiyata sattı; geri kalanını da, bu sırrı saklayacaklarına yemin ettirdikten sonra Santos Tornero Kitabevi'ndeki arkadaşları arasında dağıttı. O ateşli idealistler, ömürlerinde ellerine silah almamışlardı, ama yıllardan beri tutucu hükümete karşı ütopik bir ayaklanma için sözde hazırlanıyorlardı. Bu tabancaları el altından satın almamak, kendi amaçlarına ihanet etmek olurdu; hele hele o kelepir fiyatını göz önünde bulundurunca. Joaquín Andieta, bunlardan iki tanesini, yolundaki engelleri kaldırmak için kullanma kararıyla kendine ayırmıştı, ama çekip gitme tasarılarından arkadaşlarına hiç söz etmedi. O gece kitapçının arka odasında, demokrasi ve adalet uğruna hayatını vereceğine vatanı üzerine yemin etmek için o da sağ elini kalbinin üzerine koymuştu. Ertesi sabah, o günlerde limandan demir alacak olan ilk gemiye üçüncü mevki bir bilet ve cimrice tüketilecek olursa yolculuk boyunca kendisini zorlukla idare edebilecek birkaç torba dolusu kavrulmuş un, kuru fasulye, pirinç, şeker, kurutulmuş at eti ve dilimlenmiş domuz pastırması satın aldı. Artan birkaç *real*'i de sımsıkı bir kuşakla beline bağladı.

22 Aralık gecesi Eliza'yla annesine veda etti, ertesi gün de California'ya doğru yola çıktı.

Fresia Ana, avludaki daracık bahçesinde soğanları sökerken çapası teneke bir kutuya çarpmış, o aşk mektuplarını böyle bir rastlantı sonucu bulmuştu. Okuması yazması yoktu, ama şöyle bir bakması ne olduğunu anlamasına yetmişti. Mektupları Miss Rose'a vermek geldi içinden, ama onları elinde tutması bile tehlikeyi hissetmesine yetiyordu; bir fiyonkla bağlı olan o paketin canlı bir yürek gibi attığına yemin edebilirdi; ama Eliza'ya duyduğu sevgi, sağduyusundan daha ağır basmıştı; hanımının yanına gitmek yerine, mektupları o bisküvi kutusuna koyarak siyah renkli bol eteğinin altına sakladı, sonra da içini çekerek genç kızın odasına gitti. Eliza'yı, sanki kilisede ayinde oturur gibi, sırtı dimdik, elleri kucağında, bir iskemlede oturmuş, pencereden denize bakarken buldu; öylesine kederliydi ki, çevresindeki havanın kopkoyu ve duygularla yüklü olduğu hissediliyordu. Kutuyu genç kızın dizlerinin üzerine koyarak boş yere bir açıklama beklemeye koyuldu.

"O adam şeytanın teki. Sana yalnızca talihsizlik getirir," dedi sonunda.

"Talihsizlikler başladı bile. Altı hafta önce California'ya gitti ve ben hâlâ aybaşı olmadım."

Fresia Ana, kemiklerini artık taşıyamadığında yaptığı gibi yere oturarak bağdaş kurdu, hafif hafif inleyerek bir öne bir arkaya sallanmaya başladı.

"Sussana dadıcığım, Miss Rose bizi duyabilir," diye yalvardı Eliza.

"Lağım çukuruna atılacak bir piç o! Bir *huacho*![1] Ne yapacağız şimdi, yavrum? Ne yapacağız şimdi biz," diye yakınmayı sürdürüyordu kadın.

"Ben onunla evleneceğim."

1. Yerli dilinde piç. (Y.N.)

"Adam çekip gittiğine göre nasıl evleneceksin?"

"Gidip onu bulmam gerekecek."

"Aman Tanrım! Sen aklını mı kaçırdın? Ben sana bir ilaç yaparım, birkaç güne kadar dipdiri olursun."

Kadın, hodan yapraklarını demleyip siyah bira içinde eritilmiş tavuk pisliğiyle bir iksir hazırlayarak, günde üç kez Eliza'ya içirdi; ayrıca onu kükürtlü sıcak su banyosuna da oturtmuş, karnına hardallı kompresler koymuştu. Sonuçta Eliza'nın beti benzi sapsarı olmuştu ve çürümüş gardenya kokan yapışkan bir terle sırılsıklam dolaşıyordu, ama aradan bir hafta geçtiğinde hâlâ çocuk düşürme belirtileri göstermiyordu. Fresia Ana, çocuğun erkek ve hiç kuşkusuz lanetli olduğu yargısına varmıştı; bu yüzden anasının bağırsaklarına öylesine yapışıyordu. Bu talihsizlik onu aşıyordu, iblisin işiydi bu ve ancak ustası olan o *machi* yenebilirdi böylesine güçlü bir felaketi. Hemen o öğleden sonra dışarı çıkmak üzere patronlarından izin istedi ve vadideki yarığın dibine kadar o zahmetli yolu yayan olarak bir kez daha geçerek, boynunu büküp o yaşlı kör büyücünün karşısına dikildi. Ona armağan olarak iki kalıp ayva püresi tatlısı, bir de tarhunlu ördek yahnisi götürmüştü.

Machi, sanki olanları önceden biliyormuş gibi, canı sıkkın bir tavırla başını sallayarak dinledi son olayları.

"Dedim ya, dik kafalılık çok kötü bir hastalıktır: Beyni ele geçirip kalbi kırar. Türlü türlü dik kafalılık vardır, ama en kötüsü aşktakidir."

"O *huacho*'yu içinden atması için yavruma bir şey yapabilir misiniz?"

"Yapmasına yaparım. Ama bu onu iyileştirmez. Erkeğinin peşinden gitmekten başka bir şey yapamaz."

"Ama o çok uzaklara altın aramaya gitti."

"Aşktakinden sonra en ciddi dik kafalılık altınınkidir," diye yargısını bildirdi *machi*.

Fresia Ana, Miss Rose'un haberi olmadan Eliza'yı *machi*'nin bulunduğu yarığa götürüp ona çocuk düşürtmenin ve onu alıp eve dönmenin mümkün olamayacağını anlamıştı. Büyücü kadın yüz yaşındaydı ve elli yıldır o sefil kulübesinden dışarı adımını atmamıştı; bu yüzden genç kızı iyileştirmesi için Sommers'ların evine gitmesi de mümkün değildi. Bu işi kendisinin yapmasından başka bir çare kalmıyordu. *Machi* ona ince bir buğday sapı ile koyu renkli, pis kokulu bir merhem verdi; sonra da o sapı bu ilaca bulayıp nasıl Eliza'nın içine sokacağını ayrıntısıyla anlattı. Hemen ardından da iblisin oğlunu safdışı bırakacak ve aynı zamanda annenin hayatını koruyacak olan büyü sözlerini öğretti ona. Bu işlemin, böyle bir iş için haftanın tek uygun gecesi olan cuma gecesi yapılması gerektiğini de tembih etti. Fresia Ana, pelerininin altında buğday sapı ve merhemle birlikte, çok geç saatte, bitkin bir halde döndü eve.

"Dua et yavrum, çünkü iki gece sonra sana ilaç yapacağım," diye haber verdi Eliza'ya, kahvaltı için sıcak çikolatasını yatağına götürdüğünde.

Kaptan John Sommers, *machi*'nin dediği gün Valparaíso'da karaya ayak basmıştı. Sıcak bir yaz mevsiminde şubat ayının ikinci cumasıydı bu. Körfez, demir atmış elli kadar gemi ve karaya yaklaşabilmek için açık denizde sıralarını bekleyen bir o kadar daha tekneyle kıpır kıpır kaynıyordu. Jeremy, Rose ve Eliza, her zamanki gibi, yenilikler ve armağanlar yüklenmiş olarak gelen bu harika dayıyı rıhtımda karşılamışlardı. Gemileri ziyaret edip kaçak eşya satın almak üzere sözleşmiş olan kentsoylular, denizcilerin, yolcuların, balyacılarla gümrük memurlarının arasına karışmışlardı; o arada az ötede yerlerini almış olan fahişeler de hesaplarını yapıyorlar-

dı. Son aylarda, altın haberi dünyanın her kıyısındaki insanların tamahkârlığını kamçılamaya başladığından beri, gemiler limana çılgınca bir tempoyla girip çıkıyorlar, genelevler ihtiyacı karşılayamıyordu. Ama daha gözüpek kadınlar, işlerin Valparaíso'da iyi gitmesiyle yetinmiyor, duyduklarına göre kadın başına iki yüz erkeğin düştüğü California'da daha ne kadar kazanabileceklerinin hesabını yapıyorlardı. Limanda insanlar arabalarla, hayvanlarla, yüklerle çarpışıyorlardı; birkaç dil birden konuşuluyor, gemilerin sirenleriyle bekçilerin düdükleri ötüyordu. Miss Rose, vanilya parfümlü mendilini burnuna tutarak, gözde ağabeyini bulmak için yolcu sandallarını incelerken Eliza, havayı hızlı hızlı içine çekerek kokuları ayırt edip neler olduğunu saptamaya çalışıyordu. Güneş altında koca koca sepetlerdeki balıkların pis kokusu, yük hayvanlarının dışkısıyla insan terinin ağır kokusuna karışıyordu. Kaptan Sommers'ı ilk gören Eliza olmuş, bundan da öyle büyük bir rahatlama duymuştu ki neredeyse ağlamaya başlayacaktı. Aşk hüsranından duyduğu derin acıyı bir tek onun anlayacağından emin olarak, aylardır bekliyordu onu. Miss Rose'a, hele hele Jeremy Sommers'a, Joaquín Andieta'dan tek söz etmemişti, ama hiçbir şeyin şaşırtamadığı ya da korkutamadığı bu denizci dayısının kendisine yardım edeceğinden kesinlikle emindi.

Kaptan karaya ayak basar basmaz, Eliza'yla Miss Rose sevinçle üstüne atlamışlardı; o da, güçlü korsan kollarıyla ikisini birden yakalayarak aynı anda havaya kaldırmış, Miss Rose'un sevinç çığlıkları ile kusmak üzere olan Eliza'nın itirazları arasında onları topaç gibi çevirmeye başlamıştı. Jeremy Sommers ise, kardeşinin bu son yirmi yılda nasıl olup da hiç değişmediğini ve hep o aynı delişmen adam olduğunu merak ederek bir el sıkışıyla selamladı onu.

"Neyin var, ufaklık? Yüzün berbat," dedi Kaptan, Eliza'yı inceleyerek.

"Ham meyve yedim, dayı," diye açıkladı kız, başının dönmesinden yere düşmemek için ona yaslanarak.

"Limana beni görmek için gelmediğinizi biliyorum. Sizin istediğiniz parfüm satın almak, öyle değil mi? Paris'in göbeğinden en iyilerini kimin getirdiğini söyleyeyim size."

Tam o sırada yanından geçen bir yabancı, omzunda taşıdığı valiziyle istemeden çarpmıştı ona. John Sommers öfkeyle dönüp baktı, ama kim olduğunu görünce, o kendine özgü küfürlerinden birini alaylı bir ses tonuyla savurarak kolundan tutup durdurdu onu.

"Gel seni ailemle tanıştırayım, Çinli," diye çağırdı onu dostça bir tavırla.

Eliza, merakını örtbas etmeye çalışmadan inceledi adamı, çünkü bir Asyalıyı yakından hiç görmemişti ve dayısının masallarının pek çoğunda anlatılan o harika ülke Çin'den gelme biri işte sonunda gözlerinin önündeydi. Şilililerle kıyaslandığında oldukça uzun boylu, ama iriyarı İngiliz kaptanın yanında bir çocuk gibi görünen, tahmin edilemeyecek yaşta bir adamdı. Zarafetten uzak bir yürüyüşü vardı, yüzü pürüzsüz, bedeni bir çocuğunki kadar zayıftı, çekik gözlerinde görmüş geçirmiş bir ifade taşıyordu. Sommers kendisine seslendiğinde yüreğinin derinliklerinden fışkıran o çocuksu gülüş, bilgece ağırbaşlılığıyla tam bir tezat oluşturmuştu. Bacak kemiklerinin yarısına kadar inen bir pantolon, kaba kumaştan bol bir gömlek giymiş, büyük bir bıçak taşıdığı beline bir kuşak sarmıştı; ayaklarında ince pabuçlar, başında canı çıkmış bir hasır şapka vardı; sırtından aşağı uzun bir saç örgüsü sallanıyordu. Valizi elinden bırakmadan, kimsenin de yüzüne bakmadan, başını birkaç kez eğerek selamladı onları. Kendisinden hiç kuşkusuz daha aşağı sı-

nıftan bir kişiye kardeşlerinin böyle içtenlikle davranması karşısında şaşıran Miss Rose ile Jeremy Sommers, nasıl davranacaklarını bilememişler, kısa ve kuru bir hareketle karşılık vermişlerdi. Eliza ise, Miss Rose'un dehşet dolu bakışları karşısında ona elini uzatmış, ama adam görmezden gelmişti.

"Bu, Tao Chi'en; ömrümde sahip olduğum en kötü aşçı, ama neredeyse her hastalığı iyi etmesini biliyor, bu yüzden onu henüz güverteden aşağı atmadım," diye alay etti Kaptan.

Tao Chi'en, bir dizi eğilip kalkmalardan sonra görünürde hiçbir nedene dayanmayan bir kahkaha daha attı, hemen arkasından da geri geri giderek uzaklaştı. Eliza, İngilizceyi anlayıp anlamadığını merak etmişti. John Sommers, ağabeyiyle birlikte iki kadının arkasından yürürken, bekârlık gibi kötü bir alışkanlığı günün birinde sona erdirmeye karar verecek olursa, bu Çinlinin kendisine en iyi kalite afyonla iktidarsızlığa karşı gergedan boynuzu tozu satabileceğini fısıldadı ona. Yelpazesinin ardına gizlenen Eliza, şaşkınlıkla dinlemişti bu sözleri.

Kaptan, o akşam evde çay saatinde, getirdiği hediyeleri dağıttı onlara: Ağabeyine İngiliz tıraş kremi, Toledo işi bir makas takımı ve Havana puroları, Rose'a kaplumbağa kabuğundan taraklarla Manila işi bir şal, Eliza'nın çeyizi için de her zamanki gibi bir takı. Bu kez inci bir kolye getirmişti; genç kız, duygulanarak ona teşekkür ettikten sonra mücevher kutusunun içine, daha önce aldığı öteki takıların yanına koydu onu da. Miss Rose'un kararlılığı, dayısının da cömertliği sayesinde çeyiz sandığı hazinelerle dolup taşıyordu.

"Çeyiz âdeti bana aptalca görünüyor, özellikle de el altında bir sevgili bile olmayınca," diye gülümsedi Kaptan. "Yoksa ufukta bir tane var mı?"

Tam o sırada elinde çay tepsisiyle içeriye girmiş olan

Fresia Ana ile genç kız, dehşetle bakıştılar birbirlerine. Kaptan hiç sesini çıkarmadı, ama Rose'un Eliza'daki değişiklikleri nasıl olup da fark etmediğini merak etmişti. Kadınların önsezisi pek işe yaramıyordu anlaşılan.

Akşamın geri kalanı, Kaptan'ın California üzerine anlattığı harika öyküleri dinlemekle geçti; gerçi o müthiş keşiften beri o taraflara gitmemişti ve söyleyebileceği tek şey, San Francisco'nun oldukça sefil, ama dünyanın en güzel körfezinin kenarına kurulmuş bir kasaba olduğuydu. Altın şamatası Avrupa'da ve Birleşik Devletler'de konuşulan tek konuydu; hatta bu haber Asya'nın en uzak kıyılarına kadar ulaşmıştı. Gemisi, California'ya giden yolcularla tıklım tıklım dolu olarak gelmişti; bunların büyük bir çoğunluğunun madenciliğin en temel kavramından bile haberleri yoktu, pek çoğu da ömürlerinde altını bir diş kaplamasında bile görmemişti. San Francisco'ya rahat ve çabuk bir biçimde ulaşmanın yolu yoktu; deniz yolculuğunun en güvensiz koşullar altında aylarca sürdüğünü anlatıyordu Kaptan, ama arazinin uçsuz bucaksızlığına ve yerlilerin saldırganlığına meydan okuyarak Amerika kıtasını karadan geçmek üzere yapılacak bir yolculuk çok daha uzun sürüyordu ve insanın postu kurtarma olasılığı daha azdı. Gemiyle Panama'ya kadar gitme macerasına atılanlar, zararlı hayvan kaynayan ırmaklardan tahtırevanlar üzerinde, cangıldan da katır sırtında geçerek iki anakarayı birbirine bağlayan dar kara parçasını aşıyorlar, Pasifik kıyısına vardıklarında da kuzeye doğru başka bir gemiye biniyorlardı. İnsanevladının başka hiçbir şeyle kıyaslanamayan kötülüğünün dışında bir de cehennemî sıcağa, zehirli böceklerle sivrisineklere, kolera ve sarı humma hastalıklarına dayanmak zorundaydılar. Atlarının uçurumlardan aşağı yuvarlanmalarından ya da bataklıklardaki tehlikelerden sağ salim kurtulabilen yolcular, öteki yana vardıklarında, tüm eşyalarını

soyan haydutların ya da onları köhne tekneler içinde sığır sürüleri gibi tıkış tıkış bir halde San Francisco'ya kadar götürmek için dünyanın parasını isteyen tamahkârların kurbanı olarak buluyorlardı kendilerini.

"California çok mu büyük?" diye sordu Eliza, sesinin yüreğindeki kaygıyı ele vermemesi için çaba harcayarak.

"Haritayı getir de sana göstereyim. Orası Şili'den çok daha büyük."

"Peki altının olduğu yere kadar nasıl gidiliyor?"

"Dediklerine göre altın her yerde varmış..."

"Peki diyelim ki, örneğin insan California'da birini bulmaya kalkışsa..."

"Öyle bir şey çok zor olurdu," diye karşılık verdi Kaptan, Eliza'nın yüzündeki ifadeyi merakla inceleyerek.

"Bir dahaki yolculuğunda oraya gidiyor musun, dayı?"

"Çekici bir öneri aldım, öyle sanıyorum ki onu kabul edeceğim. Şilili birkaç yatırımcı, California'ya düzenli bir yük ve yolcu servisi kurmak istiyor. Buharlı gemileri için de bir kaptana ihtiyaçları var."

"Öyleyse seni daha sık göreceğiz, John," diye heyecanlandı Rose.

"Ama senin buharlı gemilerde deneyimin yok ki," diye uyardı Jeremy.

"Yok, ama denizi herkesten iyi tanırım ben."

Kararlaştırılan cuma gecesi Eliza, Fresia Ana'yla buluşmak üzere onun en dip avludaki kulübesine gitmek için evin sessizliğe gömülmesini bekledi. Yatağından çıkarak, patiskadan geceliğiyle, yalınayak inmişti aşağı. Ne tür bir ilaç alacağı aklına bile gelmiyordu, ama bir süre kendini kötü hissedeceğine emindi; deneyimlerine göre

ilaçların hepsi kötüydü, ama yerli kadınınkiler üstelik iğrençti de. "Merak etme, yavrum, sana öyle çok içki içireceğim ki, sarhoşluğun geçtiğinde acıyı hatırlamayacaksın bile. Ama kanı durdurmak için pek çok beze ihtiyacımız olacağı kesin," demişti kadın. Eliza, sevgilisini karşılamak üzere bu yolu karanlıkta evin içinden geçerek kaç kez kat etmişti, hiçbir önlem almasına gerek yoktu; ama o gece oyalanarak son derece ağır ilerliyor, Fresia Ana'yla olan randevusuna gitmemesi için iyi bir bahane olarak her şeyi yerle bir edebilecek o ünlü Şili depremlerinden biri olsa diye içi gidiyordu. Ayaklarının buz gibi olduğunu hissediyor, sırtı ürperiyordu. Bunun soğuktan mı, başına geleceklerden duyduğu korkudan mı, yoksa vicdanının son uyarısı mı olduğunu anlayamadı. Gebeliğinden ilk kuşkulandığı andan sonra o sesin kendisine seslendiğini duymuştu. Bunun, karnının derinliklerinden yaşama hakkı için seslenen çocuğunun sesi olduğuna emindi. Onu duymamaya ve düşünmemeye çalışıyordu, çıkış yolu yoktu; durumu fark edilmeye başladığı anda kendisi için ne bir kurtuluş umudu olacaktı ne de bağışlanma umudu. Kimse anlayamazdı onun yaptığını; yitireceği onurunu geri kazanmanın yolu yoktu. Fresia Ana'nın ne duaları önleyebilirdi bu felaketi ne de mumları; sevgilisi, karnı belirginleşmeden önce onunla evlenmek için yolun yarısındayken geri dönecek değildi. Bunun için artık çok geçti. Joaquín'in annesi gibi, bir yüz karasıyla damgalanarak ailesinden dışlanıp sonunda gayrimeşru çocuğuyla birlikte yoksulluk ve yalnızlık içinde yaşama düşüncesi onu dehşete düşürüyordu; bu şekilde reddedilmeye dayanamaz, bir an önce ölmeyi yeğlerdi. Ölüm ise, kendisini büyütmüş olan, onu dünyada herkesten çok seven bu kadıncağızın ellerinde hemen bu gece gelebilirdi.

Ev halkı erkenden odalarına çekilmiş, ama Kaptan'la

Miss Rose, küçük dikiş odasına kapanarak saatlerce fısıldaşmışlardı. John Sommers her yolculuğundan kız kardeşine kitaplar getirir, giderken de, Eliza'nın Miss Rose' un yazıları olduğunu tahmin ettiği gizemli birtakım paketler götürürdü. Defterlerini, hani şu boş akşamlarında incecik elyazısıyla doldurduğu defterleri özenle paketlediğini görmüştü. Saygılarından ya da acayip bir tür utanç duygusundan, kimse söz etmezdi bu defterlerden, tıpkı onun soluk suluboyaları üzerinde de kimsenin yorum yapmadığı gibi. Yazı ve resim, aslında utanılacak şeyler olmayan, ama övünülecek yanı da bulunmayan önemsiz sapmalardı. Eliza'nın mutfak becerileri de, yemeklerinin keyfini sessizce çıkaran ve ziyaretçiler bir yorumda bulunacak olurlarsa konuyu değiştiren Sommers'lar tarafından aynı kayıtsızlıkla karşılanıyordu, oysa başkalarının şarkılarına tempo tutmaktan başka bir işe yaramayan zoraki piyano çalmaları hiç de hak etmediği biçimde alkışlanıyordu. Eliza, bütün ömrü boyunca analığını yazı yazarken görmüştü, ama ne yazdığını hiçbir zaman sormamış, Jeremy ile John'un da sorduklarını hiç duymamıştı. Dayısının, Miss Ross'un defterlerini neden usulca alıp götürdüğünü son derece merak ediyordu, ama hiç kimse bir şey söylememiş olsa da, bunun, ailenin dengesini sağlayan temel sırlardan biri olduğunu ve bu sırrı ortaya çıkarmanın, içinde yaşadıkları iskambil kâğıtlarından yapılma o şatoyu bir solukta yerle bir edebileceğini biliyordu. Jeremy ile Rose uyumak üzere odalarına çekileli epeyce olmuştu; John Dayısının da akşam yemeğinden sonra atla gezintiye çıktığını tahmin ediyordu. Genç kız, Kaptan'ın alışkanlıklarını iyi bildiğinden, kent merkezinde Miss Rose yanlarında olmadığında onları selamlayan aynı hafifmeşrep kız arkadaşlarıyla birlikte eğlenmeye gittiğini tahmin ediyordu. Dans edip içki içtiklerini biliyordu, ama fahişelerden fısıltı halinde konuşuldu-

ğunu zar zor duymuş olduğundan, daha uygunsuz bir şey aklına gelmiyordu. Kendisinin Joaquín Andieta'yla yapmış olduğu şeyi para için ya da zevk olsun diye yapmayı aklı almıyordu. Hesaplamalarına göre, dayısı ertesi sabah geç saatlere kadar dönmezdi, bu yüzden de alt kata vardığında biri onu karanlıkta kolundan yakalayınca yüreği ağzına geldi. İriyarı birinin sıcaklığını kendi bedeninde, içki ve tütün kokan soluğunu da yüzünde hissetmiş, dayısını hemen tanımıştı. Kendini kurtarmaya çabalarken bir yandan da o saatte geceliğiyle orada bulunmasının bir açıklamasını bulmak için telaşlanıyordu, ama Kaptan, sert bir hareketle onu tutarak, pencereden giren birkaç ay ışığı huzmesinin zorlukla aydınlattığı kütüphaneye götürdü. Onu Jeremy'nin deriden İngiliz koltuğuna oturmaya zorlamıştı; bir yandan da lambayı yakmak için kibrit arıyordu.

"Pekâlâ Eliza, sana ne halt olduğunu şimdi bana söyleyeceksin," diye emretti ona, daha önce kendisine karşı asla kullanmamış olduğu bir ses tonuyla.

Kaptan'ın, daha önce umduğu gibi kendi müttefiki olmayacağı, kafasının içinde şimşek gibi çakıvermişti Eliza'nın. Onca övündüğü hoşgörüsü, bu durumda işe yaramazdı: Ailenin temiz adı söz konusu olduğunda, onun sadakati kardeşlerinden yana olurdu. Hiç sesini çıkarmayan genç kız, meydan okuyarak gözlerini dikti ona.

"Rose, pabucu yarım bir ahmağa sevdalandığını söylüyor, öyle mi?"

"Onu iki kez gördüm, John Dayı. O da aylar oldu. Adını bile bilmiyorum."

"Ama onu unutamadın, öyle değil mi? İlk aşk, çiçek hastalığı gibidir, silinmez izler bırakır. Onunla yalnız görüştün mü?"

"Hayır."

"Sana inanmıyorum. Sen beni aptal mı sandın? Ne kadar değiştiğini kim olsa görür, Eliza."

"Hastayım, dayı. Ham meyve yedim, bağırsaklarım altüst oldu, hepsi bu. Zaten şimdi de tuvalete gidiyordum."

"Kızışmış dişi köpek gibi bakıyorsun!"

"Neden bana hakaret ediyorsun, dayı!"

"Kusura bakma, yavrum. Seni ne kadar çok sevdiğimi ve merak ettiğimi görmüyor musun? Hayatını mahvetmene göz yumamam. Rose'la ikimizin harika bir planımız var... İngiltere'ye gitmek hoşuna gider mi? Bir ay içinde gemiye binmenizi ayarlayabilirim; yolculuk için neye ihtiyacınız varsa hepsini almanıza vaktiniz olur."

"İngiltere'ye mi?"

"Birinci mevkide kraliçeler gibi yolculuk edersiniz, Londra'da da Buckingham Sarayı'ndan birkaç sokak ötede çok hoş bir pansiyona yerleşirsiniz."

Eliza, iki kardeşin onun kaderini zaten kararlaştırmış olduklarını anlamıştı. En istemediği şey, Joaquín'in gittiği yönün tam tersine doğru yola çıkarak, aralarına iki okyanus birden koymak olurdu.

"Teşekkürler, dayı. İngiltere'yi tanımak çok hoşuma giderdi," dedi, sesine büyük bir tatlılık vermeyi becererek.

Kaptan, kendisine yeni bir kadeh konyak doldurduktan sonra piposunu yakarak, ondan sonraki iki saati Londra'daki yaşantının avantajlarını saymakla geçirdi; orada onun gibi bir küçükhanım en iyi topluluklara girip çıkabilir, danslara, tiyatrolara, konserlere gidebilir, en güzel giysileri satın alabilir ve iyi bir evlilik yapabilirdi. Artık bunu yapabilecek yaştaydı. Peki ayrıca Paris'e ya da İtalya'ya da gitmek istemez miydi? Kimse Venedik ve Floransa'yı görmeden ölmemeliydi. Onun kaprislerini gerçekleştirme işini kendisi üstlenecekti; zaten her zaman öyle yapmamış mıydı? Dünya yakışıklı, ilginç, iyi

konumda erkeklerle doluydu; dünyanın bu unutulmuş köşesinde içine gömülmüş olduğu oyuktan çıkar çıkmaz Eliza kendisi de anlayacaktı bunu. Valparaíso, onun gibi güzel ve iyi eğitilmiş bir kız için uygun bir yer değildi. Önünden geçen ilk erkeğe âşık olmasında onun bir suçu yoktu; öyle kapalı yaşıyordu ki. O delikanlıya gelince de, neydi adı, Jeremy'nin adamıydı değil mi, çok geçmeden onu unuturdu. Aşkın kaçınılmaz biçimde kendi ateşi içinde tükenip gittiğine ya da araya giren uzaklıkla kökünden sökülüp atıldığına güvence veriyordu dayısı. Bunu ondan iyi hiç kimse öğütleyemezdi, ne de olsa uzaklıklar ve küllenen aşklar konusunda bir uzmandı o.

"Bana neden söz ettiğini bilmiyorum, dayı. Miss Rose, bir bardak portakal suyundan romantik bir masal uydurmuş. Biri birtakım yükler bırakmaya geldi, ben de ona serinletici bir içecek sundum, içti, sonra da çekip gitti. Hepsi bu. Hiçbir şey olmadı, onu bir daha görmedim."

"Dediğin gibi olduysa şansın varmış: O fanteziyi kafandan söküp atman gerekmeyecek."

John Sommers gecenin geç saatlerine kadar içki içip konuşmayı sürdürdü; o arada Eliza da, o deri koltuğun içinde büzülmüş, sonuç olarak yalvarmalarının Tanrı tarafından duyulduğunu düşünerek kendini uykuya bırakmıştı. Kendisini Fresia Ana'nın o korkunç ilacından kurtaran, vakitli bir deprem olmamış, dayısı olmuştu. Yerli kadın ise avludaki kulübesinde bütün gece bekledi durdu.

Veda

John Sommers, cumartesi günü öğleden sonra, kız kardeşi Rose'u, Rodríguez de Santa Cruz'un gemisini görmeye davet etmişti. Son günlerde yaptıkları görüşmelerde her şey yolunda gidecek olursa o gemiye kaptanlık edecek ve sonunda buharlı bir gemiyle seyretme hayalleri gerçekleşmiş olacaktı. Daha sonra da Paulina, kalmakta olduğu İngiliz Oteli'nin salonunda ağırladı onları. Kocası birkaç aydan beri California'dayken, o da, tasarısını yoluna koymak üzere kuzeyden kalkıp gelmişti. Gemilerin hiç durmadan gidip gelmesinden yararlanarak, karıkoca arasındaki sevgi sözcüklerinin ticari tasarılarla örüldüğü, hızlı bir mektuplaşma sürüyordu aralarında. Paulina, kurdukları bu işin içine katmak üzere sırf önsezisiyle seçmişti John Sommers'ı. Onun, babası tarafından birkaç kez çiftliğe davet edilmiş yabancılar olan Jeremy ve Rose Sommers'ın erkek kardeşleri olduğunu hayal meyal hatırlıyordu, ama onu yalnızca bir kez görmüş, aralarında ancak birkaç nezaket cümlesi geçmişti. Tek dayanak noktası, Jacob Todd'la olan ortak dostluklarıydı; ama son haftalarda birtakım soruşturmalar yapmış, duyduklarından son derece hoşnut kalmıştı. Kaptan, denizcilik dünyasında ve ticaret bürolarında sağlam bir üne sahipti. Deneyimine ve sözüne güvenilir bir ki-

şiydi; bu da, her canı isteyenin bir gemi kiralayıp serüvencilerden bir şirket kurarak denize açıldığı o günlerdeki yaygın çılgınlığın içinde pek alışılmadık bir şeydi. Bunlar genelde kibarlık taslayan meteliksiz kişilerdi, tekneleri de oldukça köhneydi, ama bunun pek de önemi yoktu, çünkü California'ya varır varmaz, kurdukları şirketler lağvedilip gemiler terk ediliyor, herkes altın yataklarına doğru yola koyuluyordu. Oysa Paulina'nın uzun vadeli bir vizyonu vardı. Birincisi, yabancıların koşullarına uymak zorunda değildi, çünkü onun kocasıyla kayınbiraderinden başka ortağı yoktu; ikincisi, sermayenin büyük bir bölümü kendisine aitti, bu yüzden de kararlarını tam bir özgürlük içinde verebiliyordu. Adını *Fortuna* koyduğu buharlı gemisi, oldukça küçük ve yıllardır denizlerde çalkalanıp durmuş olmasına rağmen kusursuz bir durumdaydı. Mürettebatına, altın sarhoşluğu içinde gemiyi terk etmemeleri için yüksek bir ücret ödemeye hazırdı, ama iyi bir kaptanın demir yumruğu olmadan, gemide disiplini sağlayabilecek kadar yüksek hiçbir ücret olamayacağını da tahmin ediyordu. Kocasıyla kayınbiraderinin tasarısı, madencilik donanımı, konut inşaatı için kereste, iş giysileri, ev aletleri, kurutulmuş et, tahıl, kuru fasulye ve daha başka dayanıklı ürünleri ihraç etmekten oluşuyordu, ama kendisi Valparaíso'ya ayak basar basmaz, aynı planın pek çok kişinin aklına gelmiş olduğunu, rekabetin çok acımasız olacağını anlamıştı. Çevresine şöyle bir baktığında, o cömert yaz mevsimindeki meyve ve sebze bolluğunu görmüştü. O kadar çok ürün vardı ki satılamıyordu. Sebzeler avlularda yetişiyor, ağaçlar meyvelerin ağırlığı altında kırılıyordu; bedava olarak elde edilenlerin karşılığını pek az kimse ödemeye hazırdı. Babasının çiftliğinde, kimse toplamaya yanaşmadığından yerlerde çürümekte olan ürünleri düşündü. Onları California'ya götürebilse, altından çok daha de-

ğerli olacağı sonucuna vardı. Taze ürünler, Şili şarabı, ilaç, yumurta, şık giysiler, müzik aletleri ve –neden olmasın– tiyatro, operet ve *zarzuela*[1] gösterileri. San Francisco'ya her gün yüzlerce göçmen geliyordu. Şimdilik serüvenciler ve haydutlardı gelenler, ama Birleşik Devletler'in öbür yanından da yerleşimcilerin, yani dürüst çiftçilerin, avukatların, doktorların, öğretmenlerin ve aileleriyle birlikte yerleşmeye hazır her türden namuslu insanların da geleceklerine hiç kuşku yoktu. Bir yere kadınlar gelince uygarlık da gelirdi. San Francisco'ya uygarlık ulaşınca benim gemim de her şeyi yüklenmiş orada olacak, diyerek kararını vermişti.

Paulina, Kaptan John Sommers'la kız kardeşi Rose'u, öğle sıcağının birazcık azalıp denizden serin bir meltemin esmeye başladığı çay saatinde ağırlıyordu. Limandaki iddiasız insanların arasında fazlasıyla şık giyimliydi; tepeden tırnağa krem renginde müslinler ve danteller içindeydi, kulaklarının üzerinde toplanmış bukleleri ve günün o saatinde hoş görülemeyecek kadar çok mücevheri vardı. İki yaşındaki oğlu, üniformalı bir dadının kollarında tekmeler savurup duruyor, ayaklarının dibindeki tüylü küçücük bir köpek, burnunun ucuna koyduğu pasta parçalarını yutuyordu. İlk yarım saat, tanıştırılma, çay içme ve Jacob Todd'u anmayla geçmişti.

"O iyi dostumuza ne oldu?" diye merak etti Paulina; o zirzop İngiliz'in Feliciano'yla olan aşk serüveninde araya girmesini asla unutamayacaktı.

"Uzun zamandır ondan hiç haber almadım," dedi Kaptan. "Birkaç yıl önce benimle birlikte İngiltere'ye gitmişti. Çok üzgündü, ama deniz havası ona iyi geldi, gemiden inerken eski keyifli hali yerine gelmişti. Onun

1. İspanya'ya özgü bir tür operet. (Ç.N.)

hakkında duyduğum en son şey, ütopik bir koloni kurmayı düşündüğü oldu."

"Bir ne," diye aynı anda şaşırdılar Paulina ile Miss Rose.

"Kendi yasaları ve yönetimiyle toplum dışında yaşayacak bir topluluk; galiba eşitlik, serbest aşk ve ortak çalışma ilkeleriyle yönetilecekmiş. Ya da en azından yolculuk sırasında binlerce kez böyle açıklamıştı bana."

"Hepimizin düşündüğünden daha kaçıkmış o," diye yargıya vardı Miss Rose, o sadık talibine biraz da acıyarak.

"Özgün düşünceleri olan insanlar sonuçta her zaman deli diye tanınırlar," dedi Paulina. "Fazla uzağa gitmeye gerek yok, benim sizinle tartışmak istediğim bir düşüncem var, Kaptan Sommers. *Fortuna*'yı tanıyorsunuz. Valparaíso ile Penas Körfezi arasında tam yol gitse yolculuk ne kadar sürer?"

"Penas Körfezi mi? Ama orası güneyin de güneyinde!"

"Doğru. Aisén Limanı'ndan da aşağıda."

"Peki ben orada ne yapacağım? Adalardan, ormanlardan ve yağmurdan başka bir şey yoktur orada hanımefendi."

"Oraları bilir misiniz?"

"Evet, ama ben konunun San Francisco'ya gitmek olduğunu sanıyordum..."

"Şu minik milföylerin bir tadına bakın, nefis şeyler," diye ikram etti Paulina, köpeği okşayarak.

John'la Rose Sommers, İngiliz Oteli'nin salonunda Paulina'ya konuşurlarken, Eliza da Fresia Ana'ya birlikte El Almendral Mahallesi'nde dolaşıyordu. O saatte dans akademisinin toplantısı için öğrencilerle davetliler gelmeye başlıyorlardı; Miss Rose da onun, yanında kendisi-

ne göz kulak olacak dadısıyla birlikte birkaç saatliğine oraya gitmesine bir kerelik izin vermişti. Yanında kendisi olmazsa oralarda dolaşmasına genellikle izin vermezdi, ama dans öğretmeni güneş battıktan sonrasına kadar alkollü içkiler sunuyor, bu da şamatacı gençleri öğle sonrasının ilk saatlerinde oradan uzakta tutuyordu. Yanında Miss Rose olmadan sokağa çıkabildiği bu tek fırsattan yararlanmaya karar veren Eliza, planında kendisine yardımcı olmaya razı etmişti yerli kadını.

"Benden hayırduanı eksik etme, dadıcığım. Joaquín'i bulmak için California'ya gitmek zorundayım," diye yalvardı ona.

"İyi ama böyle gebe halinle tek başına nasıl gidersin," dedi dehşet içindeki kadın.

"Sen yardım etmesen de gideceğim."

"Ben de her şeyi Miss Rose'a anlatırım!"

"Öyle bir şey yaparsan kendimi öldürürüm. Ondan sonra da ömrünün geri kalanında her gece hortlak olarak sana geri gelirim. Bak yemin ediyorum," diye karşılık verdi kız, amansız bir kararlılıkla.

Bir gün önce, gemiye binmek üzere limanda pazarlık eden bir grup kadın görmüştü. Yaz kış siyah pelerinlerle örtünmüş olarak normalde sokaktan geçenlerden öylesine farklı görünümlerine bakarak, onların John Dayısıyla gönül eğlendiren aynı sürtükler olduklarını tahmin etmişti. Bir keresinde Fresia Ana, "Fahişedir onlar, para için yatarlar, dosdoğru cehenneme gidecekler," diye açıklamıştı ona. Kaptan'ın, madencilerin altınlarını ele geçirme niyetiyle California'ya doğru yola çıkan Şilili ve Perulu kadınları Jeremy'ye anlattığına kulak misafiri olmuştu Eliza, ama onların bunu nasıl ayarladıklarını bilemiyordu. O kadınlar bu yolculuğu tek başlarına yapıp hayatta kalabiliyorlarsa, kendisinin de yapabileceğine karar vermişti. Yürek çarpıntıları arasında, yüzünün yarı-

sını yelpazesinin ardına saklayarak aralık sıcağında kan ter içinde, acele acele yürüyordu. Çeyizindeki mücevherleri de kadifeden küçük bir kese içinde yanında taşıyordu. Yeni potinlerinin içinde gerçekten işkence çekiyor, korsesi belini sıkıyordu; kentin pis sularının aktığı üstü açık hendeklerden yükselen iğrenç koku mide bulantısını artırıyordu, ama kafasının üzerinde bir kitabı dengelemeyi ve piyanoyu sırtına metal bir çubuk bağlı olarak çalmayı öğrendiği yıllardaki kadar dik yürüyordu. Ahlaya oflaya kendi dilinde dualar mırıldanarak yürüyen Fresia Ana, varisleri ve şişmanlığı yüzünden zorlukla yetişebiliyordu ona, "Tanrı aşkına nereye gidiyoruz, yavrucuğum," diyor; ama Eliza ona yanıt veremiyordu, çünkü kendisi de bilmiyordu nereye gittiğini. Bir tek şeyden emindi: Mücevherlerini rehin verip California'ya bir bilet satın alması söz konusu değildi, çünkü böyle bir şeyi John Dayısının haberi olmadan yapmasının yolu yoktu. Her gün yanaşan onlarca gemiye rağmen, Valparaíso küçük bir kentti ve limanda herkes tanırdı Kaptan John Sommers'ı. Kimlik belgeleri olmadığı gibi, pasaportu da yoktu; Amerikalı bir diplomatın Şilili bir hanımla yaşadığı olmadık bir aşk yüzünden Şili'deki Birleşik Devletler Legasyonu kapatıldığından, o günlerde pasaport edinmek de olanaksızdı. Eliza, Joaquín Andieta'nın peşinden California'ya gitmenin tek yolunun gemiye kaçak binmek olduğuna karar vermişti. John Dayısı, kaçak yolcuların mürettebattan birinin işbirliğiyle ara sıra gemiye bindiklerini anlatmıştı ona. Belki bazıları yolculuk boyunca gizli kalmayı beceriyordu; bazıları ise ölüyordu da cesetleri kendisinin haberi bile olmadan denizin dibini boyluyordu, ama onları yakalayacak olursa, hem kaçak yolcuyu hem de ona yardım etmiş olanları aynı biçimde cezalandırıyordu. Anlattığına göre, kaptan olarak tartışılamayacak otoritesini en amansız biçimde uygulamaya

koyduğu durumlardan biriydi bu, çünkü açık denizde kendisininkinden başka yasa da adalet de olamazdı.

Dayısına bakılırsa, limandaki yasadışı işlemlerin büyük bir bölümü meyhanelerde yürütülüyordu. Eliza öyle yerlere ömründe adımını atmamıştı, ama bir kadın siluetinin yakındaki lokallerden birine doğru yöneldiğini görünce, bir önceki gün rıhtımda bir gemiye binmenin yollarını arayan o kadınlardan biri olduğunu anladı. Kapkara iki saç örgüsü sırtından aşağı sarkan, pamuklu bir etekle işlemeli bir bluz giymiş, omuzlarına da bir şal almış, tombul ve genç biriydi bu. Eliza, daha fazla düşünmeden onun peşine takıldı; o arada sokakta kalan Fresia Ana, onu uyarmaya çalışıyordu, "Oraya yalnızca orospular girer, yavrum, çok büyük günah bu," diye. Kapıyı itip içeri girmiş, karanlığa ve havayı kaplamış olan ağır bir tütün ve bayat bira kokusuna alışabilmek için birkaç saniye geçirmesi gerekmişti. İçerisi erkeklerle tıklım tıklım doluydu; bütün gözler dönüp o iki kadına baktı. Bir an için ortalığa beklentili bir sessizlik egemen olmuş, sonra hep bir ağızdan alaylı yorumlar ve açık saçık laflar başlamıştı. Öteki kadın, birileri kendisine dokunmaya kalkıştığında sağına soluna eliyle sert darbeler indirerek, görmüş geçirmiş birinin kararlı adımlarıyla dipteki masalardan birine doğru ilerlemişti, ama Eliza, neler olup bittiğini ya da o adamların neden bağırmakta olduklarını pek anlayamayarak dehşet içinde, nereye bastığını göremeden geriledi. Kapıya vardığında da içeriye girmekte olan birine çarptı. Adamın ağzından başka bir dilde bir ünlem çıkmış, Eliza tökezleyip yere düşerken onu yakalamayı başarmıştı. Adam, onu görünce şaşırıp kaldı: Eliza, üzerindeki genç kız giysisi ve elindeki yelpazesiyle bu yere hiç uymuyordu. O da dönüp adama bakmış ve dayısının bir gün önce selamlamış olduğu Çinli aşçıyı hemen tanımıştı.

"Siz Tao Chi'en değil misiniz?" diye sordu, iyi bir belleğe sahip olduğuna şükrederek.

Barın içindeki alaylı sözler sürüp giderken, adam, ellerini yüzünün önünde birleştirerek ve birkaç kez eğilerek selamladı onu. İki denizci ayağa kalkarak çarpışan o ikisine doğru yaklaşmışlardı. Tao Chi'en, Eliza'ya kapıyı işaret etti ve ikisi birlikte çıktılar dışarı.

"Miss Sommers," diye sordu adam dışarıda.

Eliza başını salladı, ama daha fazla bir şey söyleyemedi, çünkü kafayı çekmiş ve kavga aranmakta oldukları her hallerinden belli olan bardaki o iki denizcinin kapıda görünmesiyle konuşmaları yarıda kesilmişti.

"Bu nefis küçükhanımı rahatsız etmeye nasıl cesaret edersin, pis Çinli," diye onu tehdit ettiler.

Tao Chi'en, başını öne eğip geriye dönerek gidecek gibi bir hareket yaptı, ama adamlardan biri, onu saç örgüsünden yakalayıp durdurarak sert bir hareketle çekmişti; o arada öteki de, şarap kokan soluğunu Eliza'nın suratına üfürerek ağzının içinde iltifatlar geveliyordu. Çinli, bir kedi çevikliğiyle dönerek saldırganla yüz yüze geldi. O kocaman bıçağını elinde tutuyor, bıçağın kesici yanı yaz güneşinde ayna gibi parlıyordu. Fresia Ana bir çığlık atmış, daha fazla düşünmeden en yakınındaki denizciyi at çiftesi gibi sert bir hareketle ittikten sonra Eliza'yı kolundan yakaladığı gibi, onun kilosunda birinden beklenmedik bir çeviklikle yokuş aşağı koşmaya başlamıştı. Birkaç sokak öteye kadar koşarak o tehlikeli bölgeden uzaklaştılar, Fresia Ana'nın önüne çıkan ilk bankın üzerine tir tir titreyerek yığıldığı San Agustín Meydanı'na gelene kadar da durmadılar.

"Ay, yavrum! Patronlar bunu duyacak olurlarsa beni öldürürler! Hemen şimdi eve gidiyoruz..."

"Yapmaya geldiğim şeyi henüz yapamadım ki, dadıcığım. O meyhaneye geri dönmek zorundayım."

Fresia Ana, kollarını kavuşturmuş, koskoca cüssesiyle yerinden kıpırdamayı reddediyor, o arada Eliza da koca koca adımlarla dolaşıp durarak o şaşkınlığının içinde bir plan yapmaya çalışıyordu. Fazla vakti yoktu. Miss Rose'un talimatı çok açıktı: Araba, akşam tam altıda, onları eve götürmek üzere dans akademisinin önünden alacaktı. Eliza hemen harekete geçmesi gerektiğine karar vermişti, çünkü böyle bir fırsat bir daha eline geçmezdi. Tam o sırada, duraksayan adımları ve yüzünden hiç silinmeyen gülümsemesiyle, soğukkanlı bir tavırla kendilerine doğru yaklaşmakta olan Çinliyi gördüler. Selam yerine geçen her zamanki eğilip kalkmalardan sonra Eliza'ya dönerek, iyi bir İngilizceyle, Kaptan John Sommers'ın saygıdeğer kızının yardıma ihtiyacı olup olmadığını sordu. Eliza, onun kızı değil yeğeni olduğunu açıklığa kavuşturduktan sonra, ani bir güven ya da umutsuzluk coşkusu içinde, gerçekten de onun yardımına ihtiyaç duyduğunu, ama bunun çok özel bir durum olduğunu itiraf etti.

"Kaptan'ın bilmemesi gereken bir şey mi?"

"Hiç kimsenin bilmemesi gerekiyor."

Tao Chi'en özür diledi. Dediğine göre, Kaptan iyi bir adamdı; gerçi gemisine almak için onu olmadık bir biçimde kaçırmıştı, orası doğruydu, ama kendisine iyi davranmıştı ve ona ihanet etmeye niyeti yoktu. Umutsuzluğa düşen Eliza, yüzünü elleri arasına alarak bankın üzerine yığılmıştı; o arada Fresia Ana, İngilizce tek bir sözcük anlamadan, ama olan bitenleri tahmin ederek, onları seyrediyordu. Sonunda Eliza'nın yanına yaklaşarak çeyiz mücevherlerinin bulunduğu kadife keseyi çekiştirdi birkaç kez.

"Bu dünyada herhangi bir şeyin bedava yapılabileceğine inanıyor musun sen, yavrum?" dedi.

Eliza hemen anlamıştı. Yakınmayı bir yana bıraktı

ve bankta yanındaki yeri işaret ederek adamı oturmaya davet etti. Elini kesenin içine daldırarak, John Dayısının bir gün önce kendisine hediye etmiş olduğu inci kolyeyi çıkardı ve Tao Chi'en'in dizlerinin üzerine koydu.

"Beni bir gemide saklayabilir misiniz? California'ya gitmem gerekiyor," diye açıkladı.

"Neden? Orası kadınlara göre bir yer değil, yalnızca haydutlara göre."

"Bir şey arayacağım."

"Altın mı?"

"Altından daha değerli bir şey."

Adamın ağzı açık kalmıştı, çünkü gerçek hayatta bu durumda olan bir kadın hiç görmemişti; böyleleri, kadın kahramanların sonunda hep öldükleri klasik romanlarda olurdu yalnızca.

"Bu kolyeyle biletinizi satın alabilirsiniz. Gizli yolculuk etmenize gerek yok," diye ona yol gösterdi, yasalara karşı gelerek hayatını mahvetmeye hiç niyeti olmayan Tao Chi'en.

"Önce aileme haber vermeden hiçbir kaptan beni gemisine almaz."

Tao Chi'en'in başlangıçtaki kararsızlığı tam bir şaşkınlığa dönüşmüştü: Bu kadın ailesinin şerefini lekelemek niyetindeydi ve kendisinin ona yardım etmesini bekliyordu! İçine şeytan girmiş olmalıydı, bundan hiç kuşkusu yoktu. Eliza, elini yeniden kesenin içine sokarak firuzeli bir altın iğne çıkarıp adamın bacağının üzerindeki kolyenin yanına koydu.

"Siz hiç ömrünüzde birini kendi hayatınızdan çok sevdiniz mi, efendim?" dedi.

Tao Chi'en, tanıştıklarından beri onun gözlerinin içine ilk kez baktı; orada bir şey görmüş olmalıydı ki, kolyeyi alarak gömleğinin altına sakladıktan sonra iğneyi ona geri verdi. Ayağa kalktı, pamuklu pantolonuyla be-

lindeki kuşağın içindeki kasap bıçağını düzeltti, sonra yeniden törensel bir tavırla eğildi.

"Ben artık Kaptan Sommers'ın yanında çalışmıyorum. Yarın *Emilia* yelkenlisi California'ya doğru yola çıkıyor. Bu gece saat onda gelin, sizi tekneye çıkarayım."

"Ama nasıl?"

"Bilmiyorum. Bir yolunu buluruz."

Tao Chi'en bir kez daha eğilerek veda ettikten sonra öyle usulca ve hızla yürüyüp gitti ki, sanki buhar olup uçuvermişti. Eliza'yla Fresia Ana da, matarasından içki içerek yarım saatten beri kendilerini beklemekte olan arabacıyı tam zamanında yakalamak üzere dans akademisine geri döndüler.

Emilia, bir zamanlar zarif ve hızlı olan, ama pek çok denizde yol alarak o gençlik coşkusunu yüzyıllar önce kaybetmiş, Fransız kökenli bir tekneydi. Denizlerde aldığı eski yaraların izleriyle delik deşikti; o yaşlı kalçalarının üzerine kakılmış kabuklu deniz hayvanlarından bir çıkıntı taşıyordu; yorgun eklem yerleri dalgaların vurmasıyla inliyor, lekeler içindeki binlerce kez yamanmış yelkenleri, eski püskü iç eteklerinin son kalıntısına benziyordu. 18 Şubat 1849 gününün ışıl ışıl sabahında, seksen yedi erkek yolcu, beş kadın, altı inek, sekiz domuz, üç kedi, on sekiz tayfa, Hollandalı bir kaptan, Şilili bir dümenci ve Çinli bir aşçıyla birlikte Valparaíso'dan yola çıkmıştı. Eliza da içindeydi, ama onun oradaki varlığını bilen tek kişi Tao Chi'en'di.

Birinci mevki kamara yolcuları, pek fazla ayrıcalığa sahip olmadan, ama eşyalarını nereye koyacaklarını görmek üzere yazı tura attıktan sonra içinde dörder kuşet bulunan minicik kamaralara yerleşmiş ya da güvertelerde yerlerde oturan öteki yolculardan çok daha rahat olarak,

pruva köprüsü üzerinde toplanmışlardı. Su kesiminin altındaki bir kamara, talihlerini denemek üzere California'ya gitmekte olan beş Şilili kadına verilmişti. Callao Limanı'nda binecek olan iki Perulu kadın da, pek fazla nazlanmadan kuşet başına ikişer kişi olmak üzere onlara katılacaklardı. Kaptan Vincent Katz, hem denizcilere hem de yolculara, hanımlarla en küçük bir sosyal bağlantı kurmamalarını tembih etmişti, çünkü gemisinde uygunsuz bir alışverişi hoşgörüyle karşılamaya hiç niyeti yoktu; ona göre o yolcuların dünyanın en namuslu kadınları olmadıkları besbelliydi; ama onun bu emrine yolculuk boyunca mantıksal olarak tekrar tekrar karşı gelinecekti. Erkeklerin kadınlarla birlikte olmaya içleri gidiyordu; kendilerini maceraya atmış zavallı fahişeler olarak o kadınların ise ceplerinde metelikleri yoktu. İkinci güvertedeki küçük bölmelere iplerle sıkıca bağlanmış olan ineklerle domuzların, yemek rejimleri temel olarak kuru fasulye, kaskatı siyah peksimet, tuzlanıp kurutulmuş et ve avlayabilecekleri balıklardan oluşan gemicilere, taze süt ve et sağlamaları gerekiyordu. Daha olanaklı yolcular, bu kadar kıtlığın eksikliğini hafifletmek üzere kendi erzaklarını, özellikle de şarap ve purolarını yanlarında getirmişlerdi, ama çoğunluk açlığa dayanıyordu. Kedilerden ikisi, iki aylık yolculuk boyunca ölçüsüzce üremesinler diye fareleri denetim altında tutmak üzere serbest dolaşıyordu. Üçüncüsü ise Eliza'nın yanındaydı.

Emilia'nın karnında, yolcuların türlü türlü eşyaları ve California'da satılmak üzere yüklenmiş mallar, bu sınırlı yerden olabildiğince yararlanılabilecek biçimde istif edilmişti. Bunların hiçbirine geminin gideceği son yere kadar dokunulmayacaktı; kullanımı sıkı bir biçimde sınırlandırılmış olan kuru yiyeceklere ulaşmaya yetkili tek kişi olarak aşçıdan başka da hiç kimse girmiyordu oraya. Tao Chi'en anahtarları, belinde asılı olarak taşıyor, gemi-

nin ambarındaki eşyalardan kaptanın karşısında tek başına sorumlu oluyordu. Orada, geminin en dipteki en karanlık yerinde, ikiye iki metre boyutlarındaki bir oyuğun içinde yolculuk ediyordu Eliza. Hücresinin duvarları ve tavanı, sandıklardan ve eşya ambalajlarından oluşmuştu, yatağı bir çuvaldı, bir mum parçasından başka da ışığı yoktu. Yemek için bir çanağı, bir maşrapa suyu, bir de oturağı vardı. Birkaç adım atabilir, yükler arasında gerinebilir, istediği gibi ağlayıp bağırabilirdi, çünkü dalgaların gemiyi kamçılamasıyla sesi kaybolup gidiyordu. Dış dünyayla olan tek bağlantısı, onun yemeğini vermek ve oturağını boşaltmak üzere fırsat bulduğunda türlü bahanelerle aşağı inen Tao Chi'en'di. Tek can yoldaşı olarak da, fareleri tutsun diye ambara kapatılmış olan o kedi vardı, ama haftalar süren o korkunç yolculuk sırasında zavallı hayvan giderek aklını kaçırmış, sonunda Tao Chi'en, sırf ona acıdığından, bıçağıyla kafasını uçurmuştu.

Eliza, Valparaíso'da yükleri ve eşyaları gemiye çıkaran pek çok balyacıdan birinin omzunda bir çuval içinde girmişti gemiye. Tao Chi'en'in adamı suç ortaklığına nasıl razı ettiğini ve gemiye giren her şeyi bir deftere not eden kaptanla dümencinin denetimini nasıl atlattığını asla öğrenemeyecekti. Ondan birkaç saat önce, çiftliği üç-beş günlüğüne ziyaret etmesi için Valle ailesi tarafından yazılmış sahte bir davetiye hazırlamak da dahil olmak üzere kurnazca bir dolap çevirerek evden kaçmıştı. Çok da saçma bir buluş değildi bu. Agustín del Valle'nin kızları daha önce de birkaç kez onu taşraya davet etmişler, Miss Rose da, yanında hep Fresia Ana olmak koşuluyla gitmesine izin vermişti. Yüreğinde taş gibi bir ağırlık hissederken Jeremy, Miss Rose ve John Dayısıyla uçarı bir poz takınarak vedalaşmıştı. Onları, kendi tasarılarından tümüyle habersiz olarak kahvaltı masasında İngiliz gazetelerini okurken görmüş, acı dolu bir kuşku-

nun onu bu işten vazgeçirmesine ramak kalmıştı. Onun tek ailesiydi onlar, güveni ve esenliği simgeliyorlardı, ama namus çizgisini aşmıştı bir kere ve geriye dönüş yoktu. Sommers'lar onu sıkı davranış kurallarına göre yetiştirmişlerdi; böylesine ciddi bir suç hepsinin birden saygınlığını karalıyordu. Kaçmasıyla ailenin adı lekelenmiş oluyordu, ama hiç değilse kuşku hep var olacaktı: Her zaman ölmüş olduğunu söyleyebilirlerdi. El âleme karşı ne gibi bir açıklamada bulunurlarsa bulunsunlar, onların bu utancın acısını çektiklerini görmek üzere kendisi orada bulunmayacaktı. Sevgilisini aramak üzere yollara düşmesi, yapabileceği tek şey gibi görünmüştü ona, ama o sessiz vedalaşma ânında içine öyle bir hüzün çökmüştü ki, neredeyse ağlamaya başlayıp her şeyi itiraf edecekti. İşte o sırada Joaquín Andieta'nın yola çıktığı geceki son görüntüsü, bu aşk görevini ona anımsatmak üzere korkunç bir canlılıkla dikilmişti karşısına. Saçından fırlamış birkaç bukleyi düzeltip İtalyan stili hasır bonesini başına geçirmiş, veda anlamında elini sallayarak çıkmıştı dışarı.

Yanında, Miss Rose'un hazırlayarak en iyi yazlık giysilerini koyduğu valizi, Jeremy Sommers'ın odasından alınmış birkaç *real* ile çeyizindeki mücevherlerini de taşıyordu. Miss Rose'unkileri de almak gelmişti içinden, ama kendisine analık etmiş olan bu kadına duyduğu saygı son dakikada onu vazgeçirmişti. Odasında, o bomboş mücevher kutusunun içine bıraktığı kısa bir notta, onlardan aldığı onca şey için teşekkür ediyor, onları ne kadar çok sevdiğini yineliyordu. Hizmetçileri herhangi bir kuşkudan uzak tutmak için yanında götürdüklerini itiraf eden bir not da eklemişti. Fresia Ana, valizinin içine en sağlam potinlerinin yanı sıra defterleriyle Joaquín Andieta'nın kurdeleyle bağlı aşk mektupları demetini de koymuştu. Ayrıca John Dayısının armağanı olan Kastilya

yününden kalın bir battaniyeyi de götürüyordu. Hiç kuşku uyandırmadan çıkmışlardı evden. Arabacı onları Valle ailesinin oturduğu sokakta bırakmış, kapıyı açmalarını beklemeden gözden kaybolmuştu. Fresia Ana'yla Eliza da, kararlaştırdıkları yerde ve saatte Tao Chi'en'le buluşmak üzere dosdoğru limana yollanmışlardı.

Adam orada bekliyordu onları. Valizi Fresia Ana'nın elinden alarak Eliza'ya kendisini izlemesini işaret etti. Kızla dadısı uzun uzun kucaklaştılar. Birbirlerini bir daha göremeyeceklerinden emindiler, ama ikisi de gözyaşı dökmemişti.

"Miss Rose'a ne diyeceksin, dadıcığım?"

"Hiçbir şey. Hemen şimdi güneydeki yakınlarımın yanına gidiyorum, orada kimse beni asla bulamaz."

"Teşekkürler, dadıcığım. Seni hiç unutmayacağım..."

"Ben de senin için her şey yolunda gitsin diye dua edeceğim, yavrum," olmuştu Eliza'nın Fresia Ana'nın dudaklarından duyduğu son söz, Çinli aşçının peşinden bir balıkçı kulübesine girmeden önce.

Nemli balık ağları kokan ve yalnızca kapıdan hava alan bu ahşap kulübenin penceresiz karanlık odasında, Tao Chi'en, Eliza'ya bol bir pantolonla eski püskü bir gömlek vererek, onları giymesini işaret etti. Ayıp olmasın diye çekilecek ya da arkasını dönecek gibi bir hareket yapmamıştı. Eliza duraksadı, Joaquín Andieta'nın dışında, ömründe hiçbir erkeğin önünde giysilerini çıkarmamıştı, ama Tao Chi'en onun bu şaşkınlığını algılayamamıştı, mahremiyet duygusu diye bir şey yoktu onda; beden ve onun işlevleri ona doğal geliyor, edep duygusunu bir erdemden çok bir sakınca olarak görüyordu. Eliza, titizlik edecek zaman olmadığını anlamıştı; gemi hemen o sabah yola çıkıyordu ve son sandallar geriye kalmış eşyaları taşıyorlardı. Küçük hasır şapkasını çıkardı, sahtiyan potinlerinin ve giysisinin düğmelerini açtı, iç etekli-

ğinin kurdelelerini çözdü, sonra da utancından yerin dibine geçerek korsesini çözmesine yardım etmesini işaret etti Çinliye. İngiliz kızına özgü giysileri yerde üst üste yığıldıkça, bildiği gerçeklerle olan bağlantılarını birer birer yitiriyor, hayatının bundan sonraki yıllarda alacağı o acayip görüntünün kaçınılmaz bir biçimde içine giriyordu. Kendisinin hem başkahramanı hem de anlatıcısı olduğu yeni bir öyküye başlamakta olduğuna dair belirgin bir duyguya kapılmıştı.

Dördüncü Oğul

Her zaman bu adı taşımış değildi Tao Chi'en. Aslında on bir yaşına kadar bir adı da olmamıştı; anası babası, böyle ayrıntılarla uğraşamayacak kadar yoksuldular: Onun adı yalnızca Dördüncü Oğul'du. Eliza'dan dokuz yıl önce, Guangdong yönetim bölgesinde, Kanton kentine yürüyerek bir buçuk günlük uzaklıktaki bir köyde doğmuştu. Şifacı hekimlerden oluşan bir aileden geliyordu. Onun kanından olan erkekler, sayısız kuşaklar boyunca şifalı bitkiler, kötü duyguları bedenden atma sanatı, cinleri ürkütme büyüsü ve bedendeki *qi* denilen enerjiyi düzenleme becerisi üzerine bildiklerini babadan oğula geçirmişlerdi. Dördüncü Oğul'un doğduğu yıl, aile tam bir sefalet içinde yaşıyordu; topraklarını tefecilere, hilekâr bahisçilere kaptırıp yavaş yavaş kaybetmişlerdi. İmparatorluk memurları vergi topluyorlar, parayı kendilerine aldıktan sonra hırsızlıklarını örtbas etmek için yeni vergiler uyguladıkları gibi, yasadışı komisyonlar ve rüşvetler de alıyorlardı. Köylülerin büyük bir çoğunluğu gibi Dördüncü Oğul'un ailesi de bunları ödeyemiyordu. Kıt gelirlerinden birkaç kuruşu devlet görevlilerinin elinden kurtarmayı başaracak olsalar, yoksulların erişebildikleri pek az eğlenceden biri olan kumarda kaybediyorlardı hemencecik. Halkın rağbet etti-

ği pek çok oyunun dışında, kurbağa ve çekirge yarışlarında, hamamböceği dövüşlerinde ya da *fan-tan*'da[1] bahis oynanabiliyordu.

Dördüncü Oğul hiç nedensiz gülebilen neşeli bir çocuktu; aynı zamanda müthiş bir dikkat etme yeteneği ve öğrenme merakı da vardı. Yedi yaşına geldiğinde, iyi bir şifacının tüm yeteneğinin *yin* ile *yang* arasındaki dengeyi korumaktan geçtiğini biliyordu; dokuzuna geldiğinde o yöredeki bitkilerin özelliklerini öğrenmişti ve köy eczacılığındaki yakıların, merhemlerin, kuvvet ilaçlarının, balsamların, şurupların, tozların ve hapların hazırlanması gibi zor bir işte babasıyla ağabeylerine yardım edebiliyordu. Babası ve Birinci Oğul, köyden köye yayan olarak dolaşarak ilaç ve şifa dağıtırlarken, İkinci ve Üçüncü Oğul da, ailenin tek sermayesi olan minicik bir toprak parçasını ekip biçiyorlardı. Dördüncü Oğul'un görevi ise, bitki toplamaktı; bunu yapmayı seviyordu da, çünkü oyunlar uydurup kuşların seslerini taklit ederek o yörede kendi başına dolaşmasına olanak veriyordu bu iş. Kimi zaman, evdeki bitmez tükenmez işleri tamamladıktan sonra gücü kalacak olursa annesi de ona eşlik ediyordu, çünkü kadın olarak, konu komşuya alay konusu olmadan tarlada çalışamazdı o. Gün geçtikçe borç batağına daha da saplanarak zorlukla hayatta kalabilmişlerdi, ta ki o uğursuz 1834 yılında en kötü cinler ailenin üzerine çullanana kadar. İlk olarak, kaynar su dolu bir tencere iki yaşında bile olmayan küçük kız kardeşinin üzerine devrilerek onu tepeden tırnağa haşlamıştı. Yanıklarına yumurta akı sürerek, bu durumlar için salık verilen otları uygulamışlar, ama üç güne kalmadan küçük kız acı çekmekten bitkin düşüp ölmüştü. Annesi de bir daha kendine gelememiş-

1. İskambil dominosu olarak bilinen, üç ila sekiz oyuncuyla oynanan oyun. (Y.N.)

ti. Başka çocuklarını da daha küçücükken kaybetmiş, her biri ruhunda derin bir yara açmıştı, ama o küçük kızın geçirdiği kaza, bardağı taşıran son damla olmuştu. Gözle görülür biçimde çökmeye başladı; kocasının iksirleri onun o gizemli hastalığının kaçınılmaz bir biçimde ilerlemesini durdurmaya yetmeden, her geçen gün biraz daha zayıflıyor, teni yeşilimtırak, kemikleri kırılgan oluyordu; sonunda bir sabah onu, dudaklarında rahatlamış gibi bir gülümseme, gözlerinde bir huzur ifadesiyle, kaskatı bulmuşlardı; çünkü ölmüş çocuklarıyla buluşmaya gidiyordu artık. Kadın olduğu için çok basit bir cenaze töreni yapılmıştı. Ne bir keşiş tutabilmişlerdi ne de tören sırasında akrabalarla komşulara ikram edecek pirinçleri vardı, ama en azından ruhunun dama, kuyuya ya da fare deliklerine kaçmamasını sağlayabilmişlerdi, yoksa onlara azap çektirmek üzere sonradan oralardan çıkıp gelebilirdi. Çabalarıyla ve her zorluğa karşı gösterdiği sabrıyla aileyi bir arada tutmuş olan anneleri olmayınca, daha sonraki felaketleri önlemek olanaksızlaşmıştı. Tayfunlar, kötü hasatlar ve açlıkla geçen bir yıl olmuş, o koskoca Çin ülkesi dilenciler ve haydutlarla dolmuştu. Ailenin elinde kalan yedi yaşındaki kız, bir simsara satılmış, ondan bir daha haber alınamamıştı. Gezgin hekimlik işinde babanın yerini almak üzere yetiştirilmiş olan Birinci Oğul, hasta bir köpek tarafından ısırılmış, çok geçmeden de bedeni bir yay kadar gerginleşip ağzından köpükler saçarak ölmüştü. İkinci ve Üçüncü Oğul artık çalışabilecek yaştaydı; babalarını hayatta tutma, ölümünde cenaze seremonilerini yerine getirme, onun anısını ve geçmiş beş kuşaktaki öteki büyükleri rahmetle anma işi de onlara düşmüştü. Dördüncü Oğul pek fazla yararlı olmadığı gibi, onun karnını nasıl doyurabileceklerini de bilmiyorlardı; bu yüzden de babaları onu köyün yakınlarından geçmekte olan bir kervandaki tüccarlara on yıllığına hizmetçi olarak sattı.

Bir çocuk için tam bir cehennem olabilecek o kölelik süresi, yolunu sık sık değiştirmesine neden olan o beklenmedik olaylardan biri sayesinde, aslında baba ocağında geçirdiği yıllarından çok daha iyi geçmişti. Kervanın en ağır yükünün bulunduğu arabayı iki katır çekiyordu. Cinleri ürkütmek için, bile bile yağlamadan bıraktıkları tekerleklerin her bir dönüşüne sinir bozucu bir gıcırtı eşlik ediyordu. Babasıyla ağabeylerinden ayrıldığından beri avutulamaz biçimde ağlamakta olan Dördüncü Oğul'u, kaçmasın diye bir iple hayvanlardan birine bağlamışlardı. Üç-beş parça eşyasının bulunduğu torbası sırtında, yalınayak ve susuzluktan dili damağına yapışmış bir halde yürürken, köyünün damlarının ve aile ocağının kaybolup gittiğine tanık olmuştu. O kulübede yaşadıkları, bildiği tek yaşam tarzıydı ve hayatı pek de kötü geçmemişti; annesiyle babası ona hoş davranırlar, annesi ona masallar anlatırdı; en yoksul zamanlarında bile gülmek ve eğlenmek için her fırsatı bahane ederlerdi. Attığı her adımın onu kötü ruhların ülkesine gitgide daha fazla soktuğu, tekerleklerin gıcırtısının ve arabaya asılı olan çıngırakların sesinin kendisini korumaya yetmeyeceği inancıyla yürüyordu katırın arkasında. Yolcuların konuşmalarını zorlukla duyabiliyordu, ama kapabildiği birkaç sözcük, içine büsbütün korku salmıştı. O yörede başıboş dolaşmakta olan çok sayıdaki hoşnutsuz cinlerden, doğru dürüst cenaze töreni yapılmamış ölülerin yitik ruhlarından söz ediyorlardı. Açlık, tifüs ve kolera, bölgeyi cesetlerle doldurmuş, onca ölüyü rahmetle anmaya yetecek kadar kimse kalmamıştı hayatta. Neyse ki hayaletlerle cinlerin yavaş hareket ettikleri bilinirdi: Köşeleri dönmeyi bilmezler, yiyecek ya da kâğıttan armağanlar sunulduğunda dikkatleri kolaylıkla başka yöne çekilebilirdi. Ama yine de kimi zaman onları uzaklaştırmak mümkün olmaz, yabancıları öldürerek ya da onları akla gelmedik kötü-

lükler yapmaya zorlamak için bedenlerine girerek özgürlüklerini kazanmak üzere maddeleşebilirlerdi. Birkaç saattir yürüyorlardı; yaz sıcağı ve susuzluk dayanılmazdı; küçük çocuk, iki adımda bir tökezliyor, sabırsızlığa kapılan yeni efendileri, içlerinde gerçek bir kötülük olmaksızın, bacaklarına değnek darbeleri indirerek dehliyorlardı onu. Güneş batınca durup konaklamaya karar verdiler. Yük hayvanlarını çözdüler, ateş yakarak çay hazırladılar, sonra da *fan-tan* ve *mahjong*[1] oynamak üzere küçük topluluklara ayrıldılar. Sonunda içlerinden biri Dördüncü Oğul'u akıl ederek bir çanak pirinçle bir bardak çay uzatmıştı ona; bunlara, aylardır çektiği açlıkla birikmiş olan bir tamahkârlıkla saldırmıştı çocuk. Tam o sırada birtakım uluma sesleri onları gafil avlamış, kendilerini bir toz bulutunun içinde bulmuşlardı. Saldırganların çığlıkları yolcularınkine karışıyordu; dehşet içinde kalan küçük çocuk, arabanın altına girerek bağlı bulunduğu ipin elverdiği yere kadar sürükledi kendini. Hemen anlaşıldığı üzere, bu bir cehennem ordusu değil, imparatorluk askerlerinin beceriksizliğini alaya alan, pek çok benzerleri gibi, ortalığa umutsuzluğun egemen olduğu o dönemde yolları kesen, bir haydut çetesiydi. Tüccarlar ilk saldırıdan sonra kendilerine gelir gelmez silahlarını kaptıkları gibi, haykırmalar, tehditler ve silah sesleri arasında yalnızca birkaç dakika süren bir hengâme içinde o kanun kaçaklarıyla çatıştılar. Ortalıktaki toz duman yatıştığında, haydutlardan biri kaçmış, öteki ikisi ağır yaralı olarak yerde yatıyordu. Yüzlerindeki bezleri çıkardıklarında, sopalarla ve ilkel kargılarla silahlanmış, üstleri başları hırpani yeniyetmeler olduklarını anlamışlardı. Bunun üzerine, bu dünyayı geldikleri zamanki gibi tastamam değil

1. (Çince) Her taşın çiftini bularak masanın boşaltılmasına dayanan bir tür domino. (Y.N.)

de paramparça bırakmış olmanın utancını tatsınlar diye hemen kafalarını kesmeye koyuldular ve kafaları sırıkların ucuna geçirerek yolun iki yanına diktiler. Heyecanları yatıştığında, kervandakilerden birinin bacağındaki derin bir kargı yarasıyla yerlerde debelendiğini görmüşlerdi. Arabanın altında korkudan donakalmış olan Dördüncü Oğul, saklandığı yerden sürüne sürüne çıkarak, o yaraya bakmak için saygıdeğer tüccarlardan nezaketle izin istedi; başka seçenekleri olmadığı için de istediğini yapmasına izin verdiler. Önce yarayı temizlemek için çay istedi, sonra torbasını açarak, içinde *bai yao* bulunan küçük bir kavanoz çıkardı. Bu beyaz merhemi yaraya sürdü, bacağı sıkıca sardı ve en küçük bir duraksama geçirmeksizin, o kesiğin üç güne kalmadan kapanmış olacağını duyurdu. Öyle de oldu. Bu olay, ondan sonraki on yılını bir köle gibi çalışıp bir köpekten daha beter horlanarak geçirmekten kurtarmıştı onu, çünkü onun bu yeteneğini göz önüne alan tüccarlar, Kanton'da, bir çırağa ihtiyacı olan ünlü bir geleneksel hekime ve akupunktur üstadına –yani bir *zong yi*'ye– sattılar onu. Dördüncü Oğul, bu bilge kişinin yanında, köydeki babasının yanında asla öğrenemeyeceği bilgileri edinecekti.

Yaşlı üstat, aydede gibi dümdüz yüzü, ağır konuşması ve en iyi aletleri olan kemikli, duyarlı elleriyle, sakin bir adamdı. Hizmetkârına ilk yaptığı şey, ona bir ad vermek olmuştu. Çocuğa uygun düşen adı bulmak için astroloji kitaplarına ve kâhinlere danıştı: Tao idi bu ad. Bu sözcüğün yol, yön, duyu ve uyum gibi birkaç anlamı birden vardı, ama her şeyden çok yaşam yolculuğunu simgeliyordu. Üstat ona kendi soyadını da verdi.

"Senin adın Tao Chi'en olacak. Bu ad sana tıp yolunda ilk adımı attıracak. Senin yazgın, başkalarının acılarını

hafifletmek ve bilgeliğe erişmek olacak. Sen de benim gibi bir *zong yi* olacaksın."

Tao Chi'en... Genç çırak, sevinerek kabul etmişti adını. Efendisinin ellerini öptü ve yuvasından çıktığından beri ilk kez gülümsedi. Eskiden hiçbir neden olmadan mutluluktan onu dans ettirebilecek o neşe dürtüsü yüreğinde yeniden canlanmış, bu gülümsemesi haftalar boyu silinmemişti yüzünden. Evin içinde hoplaya zıplaya dolaşarak, sanki ağzında bir karamela eritir gibi, adının tadını çıkarmıştı sonuna dek, ta ki sonunda kendini bu adla tümden özdeşleştirene kadar. Uygulama açısından Konfüçyüs'ün, ideolojik konularda ise Buda'nın izleyicisi olan hocası, katı kurallar içinde, ama son derece yumuşak bir biçimde, Tao Chi'en'i iyi bir hekim yapacak olan disiplini öğretmişti ona.

"Düşündüğüm her şeyi sana öğretmeyi becerebilirsem, günün birinde ünlü biri olursun," demişti.

Törensel uygulamaların ve seremonilerin de iyi bir terbiye ve hiyerarşilere karşı saygı kuralları kadar gerekli olduklarını ileri sürüyordu. İşin içinde bilgelik olmazsa bilginin pek bir işe yaramadığını, ruhsallık olmadan da bilgelik olamayacağını, gerçek ruhsallığın ise her zaman başkalarına hizmeti içerdiğini söylüyordu. Pek çok kez ona açıkladığı gibi, iyi bir hekimin özü, acıma yeteneğinden ve etik duygusundan oluşur, onlar olmazsa, insanları iyileştirme gibi kutsal bir sanat, yozlaşarak yalnızca şarlatanlığa dönüşürdü. Çırağının gülümsemeye gönüllü olması hoşuna gidiyordu ustanın.

"Bilgelik yolunda epeyce yol almışsın, Tao. Bilge kişi her zaman neşelidir," diyordu.

Tao Chi'en, bütün bir yıl boyunca, sıradan bir öğrenci gibi, bir saatlik meditasyon yapıp ilahi ve dua okuma görevini yerine getirmek üzere şafakla birlikte kalkıyordu. Yeni yıl kutlamaları için yalnızca bir gün tatili

vardı; çalışmak ve öğrenmek tek kaygısıydı. Her şeyden önce, yüzlerce halktan ve dilden oluşan o uçsuz bucaksız ülkedeki tek resmî iletişim aracı olan yazılı Çinceyi kusursuz bir biçimde öğrenmesi gerekmişti. Hocası, eğitilmiş insanı bir serseriden ayırt eden elyazısının güzelliği ve şaşmazlığı konusunda son derece katıydı. Ayrıca onun gözünde üstün bir kişinin özelliğini oluşturan sanatsal duyarlılığı Tao Chi'en'in içinde geliştirme konusunda da ısrarlıydı. Her uygar Çinli gibi, içinde savaşa karşı bastırılamaz bir nefret duyuyordu; buna karşılık müziğe, resme, edebiyata büyük bir eğilimi vardı. Tao Chi'en, şafak vaktinin ışığında çiğ tanecikleriyle sedeflenmiş bir örümcek ağının o narin danteline hayran olmayı ve duyduğu hazzı zarif bir elyazısıyla yazılmış duygulu şiirlerde dile getirmeyi onun yanında öğrenmişti. Üstadın görüşüne göre, şiir yazmamaktan daha kötü olan tek şey, kötü şiir yazmaktı. Çocuk, o evde, davetlilerin o ânın esinlemesiyle dizeler yaratarak bahçenin güzelliğini dile getirdikleri toplantılara sık sık katılırken, kendisi de çay servisi yapıp hayran hayran dinlerdi onları. Pek çok kitap yazmış olan hocası, özellikle bir şiir kitabı yazarak ölümsüzlüğe erişilebileceğini söylerdi. Tao Chi'en'in, babasını çalışırken görerek öğrenmiş olduğu pratik köy bilgilerinin yanına, atalardan kalmış Çin tıbbının o inanılmaz kuramsal yoğunluğunu da katmıştı. Delikanlı, insan bedeninin, beş gezegenle, beş atmosfer durumuyla, beş renkle ve beş notayla bağlantılı olan beş maddeden, yani tahta, ateş, toprak, maden ve sudan oluştuğunu öğrenmişti. İyi bir hekim, şifalı bitkilerin, akupunkturun ve kupaların doğru kullanımıyla çeşitli hastalıkları önleyebilir, iyileştirebilir, etkin ve açık renkli olan eril enerji ile edilgen ve koyu renkli olan dişil enerjiyi, yani *yin yang*'ı denetim altında tutabilirdi. Yine de bu sanatın amacı, hastalıkları safdışı bırakmaktan çok, uyumu korumaktı. "Yılın mev-

simine ve rüzgârın yönüne göre yiyeceklerini seçmeli, yatağının yönünü değiştirmeli ve meditasyonunu yapmalısın. Böylelikle her zaman evrenle aynı tınıda olursun," diye öğüt verirdi ona hocası.

Zong yi, yazgısından mutluydu, ama soyunu sürdürememek ruhunun dinginliği üzerine koyu bir gölge düşürüyordu. Kanı temizlemek ve cinsel organını güçlendirmek için bütün ömrü boyunca düzenli olarak aldığı mucizevi otlara, gençken ölmüş olan iki eşine verdiği ilaçlara ve yaptığı büyülere, ayrıca onların ardından sahip olduğu sayısız cariyelere rağmen çocuğu olmamıştı. Kusurun o vefalı kadınlarda değil, kendi erkeklik sıvısının uyuşukluğunda olduğunu çaresiz kabullenmek zorunda kalmıştı. Başkalarına yardım etmek için kullandığı verimlilik ilaçlarının hiçbiri kendisinde bir sonuç vermemiş, sonunda içinin kupkuru olduğunun yadsınamaz gerçeğine boyun eğmişti. Karılarını yararsız isteklerle cezalandırmaktan vazgeçmiş, kitaplığındaki o güzelim *yastık altı kitapları*'ndaki kurallara uygun olarak, sonuna kadar tadını çıkarmıştı onların. Ancak yaşlı adam, yeni bilgiler edinmeyle ve bilgeliğin dar yolunda ilerlemeyle daha çok ilgilenerek, o hazlardan uzun zaman önce uzaklaşmış, varlıklarıyla bilimsel çabalarındaki dikkatini başka yöne çeken cariyelerini birer birer elden çıkarmıştı. Bir kızı lirik bir şiirde tanımlayabilmek için onun gözünün önünde olması gerekmiyor, anısı yetiyordu. Ayrıca kendi çocukları olması düşüncesinden de vazgeçmişti, ama gelecekle ilgilenmeliydi. Son aşamaya gelip de ecel saati çaldığında kim yardım edecekti ona? Mezarını kim temizleyecek, onu kim rahmetle anacaktı? Daha önce de çıraklar yetiştirmiş, her biriyle içindeki gizli evlat edinme tutkusunu beslemişti, ama hiçbiri böyle bir onura layık değildi. Tao Chi'en ötekilerden daha zeki ya da daha önsezili değildi, ama üstadın kendi içindekinin tıp-

kı eşi olarak hemen tanıdığı bir öğrenme saplantısı vardı onun içinde de. Üstelik tatlı ve neşeli bir çocuktu, insanın hemencecik kanı kaynıyordu ona. Birlikte yaşadıkları yıllarda ona öyle ısınmıştı ki, onun nasıl olup da kendi kanından olmadığını sık sık merak ediyordu. Yine de ona bu kadar değer vermesi gözlerini köreltmiyordu; deneyimlerine göre, ergenlik çağındaki değişiklikler son derece köklü olabilir, onun ne tür bir insan olacağını önceden kestirmek mümkün olamazdı. Bir Çin atasözü şöyle derdi: "Çocukluğunda parlak bir kişi olman, büyüyünce bir işe yarayacağın anlamına gelmez." Daha önce de olduğu gibi bir kez daha yanılmaktan korkuyor, çocuğun gerçek doğasının kendini göstermesini sabırla beklemeyi yeğliyordu. O arada, tıpkı bahçesindeki fidanlara yaptığı gibi, çocuğun dimdik büyümesine yardımcı olmak için yol gösterecekti ona. Yaşlı hekim, önünde kaç yıllık bir yaşamın kaldığını hesaplayarak, hiç değilse bu çabuk öğreniyor, diye düşünüyordu. Yıldızlardan gelen işaretlere ve dikkatle incelediği kendi bedenine bakılırsa, bir başka çırak yetiştirmeye vakti olmayacaktı.

Tao Chi'en, çok geçmeden çarşıdan ve şifalı ot dükkânlarından –gereğince pazarlık ederek– malzeme seçmeyi öğrenmişti ve ilaçları yardım görmeden hazırlayabiliyordu. Hekimin çalışmasını gözlemleyerek, insan organizmasının karmaşık düzeneklerini, ateşi çıkmış hastaları ve ateşli mizaçları serinletmenin yollarını, ölüm öncesinin soğukluğunu hisseden bedenleri ısıtmayı, kısırlarda sıvıları harekete geçirmeyi, salgılardan bitkin düşmüş olanları kurutmayı öğrenmişti sonunda. En büyük etkiyi yapacak kıvama gelmiş en iyi bitkileri aramak için kırlarda uzun gezintilere çıkıyor, kente geri dönüş yolunda onları taze tutabilmek için nemli bezlere sararak taşıyordu. On dört yaşını bitirdiğinde hocası onun uygulamaya geçecek kadar olgunlaştığı yargısına var-

mıştı; onu sık sık genelevlerdeki fahişelere bakmaya yolluyor, ama onlarla alışverişe girmekten kaçınmasını sıkı sıkı tembih ediyordu, çünkü onları muayene ettiğinde kendisinin de anladığı üzere ölümü üstlerinde taşıyorlardı o kadınlar.

"Genelevlerdeki hastalıklar, afyondan ve tifüsten daha çok insan öldürür. Ama zorunluluklarını yerine getirir, öğreneceklerini iyi bir tempoyla öğrenirsen, vakti geldiğinde sana bakire bir kız satın alırım," diye söz vermişti ustası.

Tao Chi'en, çocukluğunda açlık çekmişti, ama bedeni ailesinin öteki üyelerinden herhangi birinin boyundan çok daha fazla uzamıştı. On dört yaşına geldiğinde, kiralık kızlar ilgisini çekmiyor, onlara karşı yalnızca bilimsel bir merak duyuyordu. Onlar kendisinden öyle farklıydılar ve kendisininkinden öyle uzak ve gizemli bir dünyada yaşıyorlardı ki, onlara gerçek insan gözüyle bakamıyordu. Daha sonraları, doğasının ani atılımı karşısında zıvanadan çıkıp kendi gölgesine takılarak tökezleyen bir sarhoş gibi dolaştığında, hocası, cariyelerine yol verdiğine pişman olmuştu. İyi bir öğrenciyi hiçbir şey, erkeklik gücünün patlak vermesi kadar sorumluluklarından alıkoyamazdı. Bir kadın onu yatıştırabilir, o arada ona pratik bilgiler vermeye de yarardı, ama bir kız satın alma düşüncesi işine gelmediğinden –yalnızca eril olan dünyasında son derece rahattı–, ateşini dindirmek için bitki demleri içmeye zorluyordu Tao'yu. *Zong yi*, tensel tutkuların kasırgasını aklına getirmiyor, son derece iyi niyetle, o zavallı çocuğun üzerindeki sinir bozucu etkisini hiç hesaba katmadan, eğitiminin bir parçası olarak, kitaplığındaki *yastık altı kitapları*'nı okusun diye veriyordu öğrencisine. O iki yüz yirmi iki aşk pozisyonunun her birini, şiirsel adlarıyla birlikte ezberletiyordu ona; kitaplardaki nefis resimlerine bakarak hepsini hiç duraksama-

dan tanımak zorundaydı, bu da genç adamın dikkat çekecek kadar dalgınlaşmasına neden oluyordu.

Tao Chi'en, Kanton'a, kendi köyüne alıştığı kadar alışmıştı. Saraylarla kulübelerin tam bir karmaşa içinde birbirine karıştığı ve karaya adımını bile atmadan ırmaktaki sandallarda yaşayıp ölen insanların bulunduğu, kıvrımlı sokaklar ve kanallarla dolu, çevresi surlarla çevrili bu karmakarışık eski kent hoşuna gidiyordu. Buranın, tayfunların hırpaladığı uzun yaz mevsimlerinde nemli ve sıcak olan, ama ekimden marta kadar kışları pek hoş geçen iklimine alışmıştı. Yabancı bayrak taşıyan gemileriyle sık sık baskın yapan korsanlara rağmen Kanton yabancılara kapalı bir kentti. Yabancı ülke insanlarının yalnızca kasımdan mayısa kadar mal değiştokuşu yapabildikleri birkaç ticaret merkezi vardı, ama vergiler, yönetmelikler ve engeller öyle çoktu ki, başka ülkelerin tüccarları Makao'ya yerleşmeyi yeğliyorlardı. Tao Chi'en, sabahın erken saatlerinde çarşıya gitmek üzere evden çıktığında, sokağa atılmış ya da kanallarda yüzen, çoğunlukla da köpekler ya da fareler tarafından kemirilerek parçalanmış, yeni doğmuş kız çocukları görürdü. Kimse istemiyordu onları, çöpe atılabilirlerdi. Hiçbir değeri olmayan, yazgısı eninde sonunda kocasının ailesine hizmet etmek olan bir kız çocuğunu ne diye doyuracaklardı? "İnsanın Buda kadar bilge on iki kızı olacağına, sakat bir oğlu olsun daha iyi," derdi bir halk deyişi. Her ne olursa olsun, çok fazla erkek çocuk vardı, fareler gibi de çoğalıp duruyorlardı. Genelevler ve afyon tekkeleri her yanda mantar gibi bitiyordu. Kanton kalabalık, zengin, neşeli bir kentti; takvimdeki şenliklerin gürültü patırtı içinde kutlandığı tapınaklarla, lokantalarla, kumarhanelerle doluydu. Hatta cezaların infazları bile bir şenlik nedeni oluşturabiliyordu. Önlerinde kanlı önlükleri, yanlarında türlü türlü keskin bıçaklarıyla isabetli tek bir darbeyle

kafaları uçuran cellatları alkışlamaya toplanırdı kalabalıklar. Adalet, ne hak arama olanağı verilerek ne de gereksiz zulüm yapılarak, hızlı ve basit bir biçimde yerine getirilirdi; bir tek, kefareti yavaş bir ölümle ve köleliğe mahkûm edilmiş tüm akrabalarının sürgüne gönderilmeleriyle ödenen ve işlenebilecek en kötü suç olan imparatora ihanet suçu bunun dışındaydı. Küçük suçlar kırbaç cezasıyla ya da suçluların günlerce boyunlarına takılı duran tahta bir blokla cezalandırılırdı; böylece ne dinlenebilirler ne de yemek yemek ya da kaşınmak için ellerini kafalarına götürebilirlerdi. Meydanlarda ve pazaryerlerinde, dilenci keşişler gibi, ülkeyi dolaşarak binlerce yıllık sözlü bir geleneği koruyan meddahlar bulunurdu. Hokkabazlar, akrobatlar, yılan oynatıcıları, kadın kılığında erkekler, gezgin çalgıcılar, sihirbazlar ve bedenlerini türlü biçimlere sokan cambazlar sokaklarda bir araya gelirlerken, çevrelerinde ipek, çay, yeşim, baharat, altın, kaplumbağa kabuğu, porselen, fildişi ve değerli taşlarla bir alışveriş yaygarası sürüp giderdi. Sebzeler, meyveler ve etler şaşırtıcı bir karmaşa içinde satılırdı: Lahanalarla körpe bambu sapları, müşterilerin isteği üzerine kasabın öldürerek tek bir hareketle derisini yüzüverdiği kedilerin, köpeklerin ve rakunların kafeslerinin yanı başındaydı. Yalnızca kuşların satıldığı upuzun daracık sokaklar vardı, çünkü en basitlerinden tutun da, gümüş ve sedef kakmalı nadide tahtadan yapılmış olanlara varana kadar türlü türlü kafesler içinde kuşlar hiçbir evde eksik olmazdı. Çarşının daha başka geçitleri ise, şans getiren egzotik balıklara ayrılmıştı. Her zaman meraklı olan Tao Chi'en, çevreyi seyredip ahbaplık ederek oyalanır, sonra da kendi işiyle ilgili araç gerecin satıldığı bölümde alışverişini tamamlamak için oraya koşa koşa gitmesi gerekirdi. Baharatların, bitkilerin ve şifalı ağaç kabuklarının yoğun kokusundan gözü kapalı bulabilirdi

orayı. İçleri boşaltılmış yılanlar, toz içinde kalmış kukalar gibi sarılı olarak üst üste yığılmış olurdu; kurbağalar, semenderler, acayip deniz hayvanları, kolyeler gibi iplere dizili olarak asılı dururdu; cırcırböcekleriyle fosforlu sert kabukları olan kocaman kınkanatlılar, kutular içinde tembel tembel dolaşırlardı; her tür maymun, ölmek için sıra bekleşirdi; ayı ve orangutan patileri, antilop ve gergedan boynuzları, kaplan gözleri, köpekbalığı yüzgeçleri ve gizemli gece kuşlarının pençeleri kiloyla satın alınırdı.

Tao Chi'en'in Kanton'daki ilk yılları, öğrenmek, çalışmak ve artık öz büyükbabası gibi saygı duyduğu yaşlı hocasına hizmet etmekle geçmişti. Mutlu yıllardı onlar. Kendi ailesinin anısı buhar olup uçmuş, babasıyla ağabeylerinin yüzlerini unutmuştu, ama annesininkini hayır; çünkü sık sık kendisine görünüyordu o. Çok geçmeden çalışıp öğrenmek, bir görev olmaktan çıkıp bir tutkuya dönüşmüştü. Yeni bir şey öğrendiğinde koşa koşa üstadın yanına gidip hepsini bir solukta anlatırdı ona. "Ne kadar çok şey öğrenirsen, ne kadar az şey bildiğini o kadar çabuk anlarsın," diye gülüyordu ona yaşlı adam. Tao Chi'en kendi girişimiyle, Mandarin dilini ve Kantoncayı çok iyi öğrenmeye karar vermişti, çünkü kendi köyünün lehçesi son derece sınırlıydı. Hocasının verdiği bilgileri öyle büyük bir hızla yutuyordu ki, yaşlı adam, düşlerine varana kadar her şeyini çalmakla suçluyordu onu şakadan, ama öğretmeye olan tutkusu nedeniyle son derece cömert de davranıyordu. Delikanlı ne öğrenmek istediyse hepsini paylaşmıştı onunla, yalnızca tıp konusunda değil, aynı zamanda o engin bilgi hazinesinin ve ince kültürünün başka yönlerini de. Doğası gereği iyi bir insan olmasına rağmen eleştirilerinde katı, çalışıp öğrenme konusunda titizdi, "Çünkü çok fazla vaktim kalmadı, bildiklerimi öteki dünyaya götüremem, ben öldüğümde onları birinin kullanması gerek," diyordu hep. Yine de bir insanı tıpkı

oburluk ya da şehvet düşkünlüğü gibi tutsak edebilen bilgi açlığına karşı da uyarıyordu onu. "Bilge kişi, hiçbir şey istemez, yargılamaz, plan yapmaz, aklını açık, yüreğini huzurlu tutar," diyordu. Yanılgıya düştüğünde hocası onu öyle derin bir hüzünle azarlıyordu ki, Tao Chi'en kendisine dayak atmasını yeğlerdi, ama böyle bir uygulama, öfkesinin davranışlarını yönlendirmesine asla izin vermeyen *zongyi*'nin yaradılışına ters düşüyordu. Çırağın yalnızca kumar oynama arzusuna yenik düştüğünden ya da bir kadınla para karşılığı birlikte olduğundan emin olunca döverdi. Eline ince bir bambu değnek alır, hiç kızmaz, ama katı bir öğretici tavırla, törensel bir biçimde vururdu. Tao Chi'en, çekiciliğine bir türlü dayanamadığı kumarhanelerde bahis oynamak ya da genelevlerdeki hastalarından birinin kolları arasında indirimli olarak kısacık bir avuntu bulabilmek için çarşıdaki hesapları birbirine katardı. Efendisi ise bunu keşfetmekte gecikmezdi, çünkü oyunda kaybedecek olursa paranın üstünün nerede olduğunu açıklayamaz, kazanacak olursa da neşesini gizleyemezdi. Kadınların kokusu tenine sinerdi çocuğun.

"Gömleğini çıkar, sana birkaç değnek indirmek zorundayım, bakalım sonunda anlayabilecek misin, oğlum. Çin'deki en büyük kötülüklerin kumar ve genelevler olduğunu kaç kez söyledim sana? Birincisinde erkekler işlerinin semeresini kaybederler, ikincisinde de sağlıklarını ve hayatlarını. Böyle kötü alışkanlıklarla gidersen, ne iyi bir hekim olabilirsin ne de iyi bir ozan."

1839 yılında, Çin'le Büyük Britanya arasında Afyon Savaşı patlak verdiğinde, Tao Chi'en on sekiz yaşındaydı. O zamana kadar ülkeyi dilenciler kaplamıştı. İnsanlar kırsal kesimleri kitleler halinde terk ederek, üstleri başları hırpani ve yara bere içinde kentlerde ortaya çıkıyorlar,

oralardan da onları güç kullanarak kovup imparatorluğun yollarında aç kalmış köpek sürüleri gibi başıboş dolaşmak zorunda bırakıyorlardı. Haydut ve isyancı çeteleri, bitmek bilmez bir savaş içinde hükümet birliklerine pusu kurarak onlarla sürekli çatışıyorlardı. Tam bir yıkım ve yağma dönemi yaşanıyordu. Pekin'den çelişkili emirler alan yozlaşmış subayların komutasındaki zayıf düşmüş imparatorluk orduları, güçlü ve disiplinli İngiliz donanmasına karşı koyamamışlardı. Halkın desteğinden de yoksunlardı; çünkü köylüler ekinlerinin mahvolduğunu, yoksul köylerinin alevler içinde kaldığını ve kız çocuklarının başıboş askerler tarafından tecavüze uğradıklarını görmekten bıkıp usanmışlardı. Neredeyse dört yıllık bir savaş sonunda Çin, onur kırıcı bir yenilgiyi kabul ederek, galiplere yirmi bir milyon dolar tazminat ödemek, onlara Hong Kong'u teslim etmek, ülkenin yasalarından ayrı yasalarla korunan yerleşim bölgeleri kurma "ayrıcalığı"na sahip olma hakkını onlara vermek zorunda kalmıştı. Yabancılar oralarda kendi polisleri, kendi hizmetleri, kendi yönetimleri ve yasalarıyla, kendi birliklerinin koruması altında yaşıyorlardı; Çin topraklarının içinde, Avrupalıların ticareti, özellikle de afyon ticaretini denetim altında tuttukları, gerçek anlamda yabancı ülkelerdi buraları. Kanton'a girmeleri beş yıl sürmüştü, ama saygıdeğer imparatorlarının aşağılayıcı bir biçimde yenik düştüğünü anlayıp yurdundaki ekonominin ve ahlakın çöktüğünü görünce, akupunktur üstadı, yaşamını sürdürmesi için bir neden kalmadığına karar vermişti.

Savaş yıllarında yaşlı *zong yi*'nin ruhsal durumu bozulmuş, tüm yaşantısı boyunca öylesine güçlüklerle elde etmiş olduğu iç huzurunu yitirmişti. Maddesel konulardaki ilgisizliği ve dalgınlığı o derece artmıştı ki, günlerce beslenmeden durduğunda, Tao Chi'en yemeğini ağzına yedirmek zorunda kalıyordu. Hesapları birbirine girmiş,

alacaklıları kapısını aşındırmaya başlamışlardı, ama fazla aldırış etmeden küçümsüyordu onları, çünkü parayla ilgili her şey, bilge kişilerin doğal olarak dışında kaldıkları bir rezillik gibi geliyordu ona. O son yıllarda yaşlılığın verdiği dalgınlık içinde çırağını evlat edinme ve ona bir eş bulma konusundaki iyi niyetlerini de unutmuştu; aslında aklı o kadar karışmıştı ki, çok zaman, onun adını hatırlayamayarak ya da karmakarışık bir biçimde aklına geliveren yüzler ve olaylar labirentinin içinde onu yerli yerine oturtamayarak, yüzünde şaşkın bir ifadeyle bakakalıyordu Tao Chi'en'e. Ama kendi cenazesinin ayrıntılarına karar verecek hali fazlasıyla vardı, çünkü saygıdeğer bir Çinli için hayatının en önemli olayı kendi cenaze töreniydi. Zarif bir ölüm aracılığıyla bu umutsuzluğa bir son verme düşüncesi uzun zamandan beri kafasındaydı, ama Çin İmparatorluğu ordularının zaferini görme yolunda duyduğu gizli ve mantıksız bir umutla savaşın sonuçlanmasını beklemişti. Yabancıların küstahlığı ona dayanılmaz geliyor, bu kaba saba *fan guey*'lere, yani yıkanmayan, süt ve alkol içen, temel terbiye kurallarından tümüyle habersiz ve atalarını gerektiği biçimde onurlandırmaktan âciz olan bu beyaz hayaletlere karşı büyük bir nefret duyuyordu içinde. Ticari anlaşmalar, övgü sözleriyle minnettarlık içinde iki büklüm olacakları yerde daha da fazlasını isteyen o nankör barbarlara imparator tarafından bahşedilmiş bir lütuf gibi geliyordu ona. Nanking Antlaşması'nın imzalanması, *zong yi*'ye indirilen son darbe olmuştu. İmparator ve Çin halkının, en alçakgönüllüsüne varana kadar her bir bireyi, onurlarını yitirmişlerdi. Böyle bir hakaretin ardından insan saygınlığını nasıl geri kazanabilirdi?

Yaşlı bilge, altın yutarak zehirledi kendini. Müridi, bitki aramak üzere çıktığı kır gezilerinden birinden geri döndüğünde, kendi yasının işareti anlamında beyazlar

giyinmiş olarak ipekli yastıkların üzerinde yatar buldu onu. Henüz ılık olan çayı ile mürekkebi kurumamış fırçası yanında duruyordu. Küçük yazı masasının üzerinde tamamlanmamış bir şiir vardı; bir kızböceği dolaşıyordu yumuşacık parşömenin üzerinde. Tao Chi'en, kendisine onca şey vermiş olan bu adamın ellerini öptü, sonra da üstadının da arzu etmiş olacağı biçimde, o böceğin saydam kanatlarının desenini akşamın ışığında hayranlıkla incelemek üzere bir an durdu.

Bilgenin cenazesine çok büyük bir kalabalık gelmişti, çünkü uzun yaşamı boyunca binlerce kişiye sağlıklı yaşamaları ve acı çekmeden ölmeleri için yardım etmişti. Devlet görevlileri ve yönetimin ileri gelenleri, ağırbaşlılık içinde önünden geçmişler, okuryazar kimseler en güzel dizelerini okumuşlar, saraylı kadınlar ipekliler içinde boy göstermişlerdi. Defin töreni için en uygun günü bir bilici saptamış, cenaze nesneleriyle uğraşan bir sanatçı, merhumun kişisel eşyalarının kopyalarını yapmak üzere evini ziyaret etmişti. Evin içini ağır ağır dolaşırken ölçü ya da not almamıştı, ama giysisinin geniş kollarının içinde tuttuğu balmumundan bir levhanın üzerine tırnağıyla işaretler kazıyordu; daha sonra odaları ve mobilyalarıyla birlikte tüm evin kâğıttan bir maketini yapmış, ayrıca yine kâğıttan yapılmış para desteleriyle birlikte yakılmak üzere, merhumun en sevdiği eşyalarının da maketlerini çıkarmıştı. Bu dünyada haz aldığı hiçbir şeyin eksikliğini öteki dünyada duymamalıydı. Bir saltanat arabası gibi süslenmiş olan kocaman tabutu, kentin bulvarlarında tören üniformaları içinde dizilmiş iki sıra askerin arasından geçmişti; onlardan önce de, parlak renklerde giyinmiş süvariler ve ellerinde zilleri, trampetleri, flavtaları, davulları ve bir dizi yaylı çalgılarıyla müzisyenlerden oluşmuş bir bando vardı. Ölen kişinin öneminin gerektirdiği biçimde dayanılmaz bir vaveyla kopu-

yordu ortalıkta. Mezarın içine çiçekler, giysiler ve yiyecekler yığmışlar, mumlarla günlükler yakmışlar, en sonunda da kâğıttan yapılmış o paralarla titizlikle kopyalanmış o eşyaları tutuşturmuşlardı. Altın kaplamalı, üzerine de üstadın adı kazınmış olan atalarından kalma ahşap bir pano, bedeni yeryüzüne geri döndüğü sırada ruhunu ağırlamak üzere mezarın üzerine yerleştirilmişti. Bu panoyu alıp evindeki şeref köşesine, öteki atalarına ait olanların yanına koymak, en büyük erkek evlada düşerdi, ama hekimin bu görevi yerine getirecek kimsesi yoktu. Tao Chi'en yalnızca bir hizmetkârdı; bunu ona önermek tam bir görgü eksikliği olurdu. Genç adam gerçekten duygulanmıştı, kalabalığın içinde gözyaşları ve yakınmaları gerçek acıya dayanan bir tek o vardı; ama atalardan kalma o pano, uzak bir akrabası olan bir yeğenine verilmişti; her on beş günde bir ve yıllık her kutlamada onun önünde adaklar adayıp dua etmek bundan böyle ona düşecek bir ahlaksal zorunluluktu.

Bu ağır cenaze töreni yapıldıktan sonra, alacaklılar, tıpkı çakallar gibi, üstadın eşyalarının üzerine üşüşmüşlerdi. Onun o kutsal yazılarıyla laboratuvarına saldırmışlar, şifalı otları birbirine katmışlar, hazırlanmış ilaçları mahvetmişler, özenle yazılmış şiirleri parçalamışlar, mobilyalarla sanat yapıtlarını alıp götürmüşler, o güzelim bahçeyi çiğnemişler, yıllanmış konağın altını üstüne getirmişlerdi. Ondan az önce, Tao Chi'en, akupunktur yapılan altın iğneleri, içinde tıp aletleri ve bazı temel ilaçlar bulunan bir kutuyu, ayrıca patronu bunaklığın sarp yollarında kaybolmaya başladığı son üç yıl boyunca ondan azar azar çektiği bir parça parayı kurtarabilmişti. Niyeti, öz büyükbabası gibi değer verdiği saygıdeğer *zong yi*'yi soymak değil, bu parayı onun geçimini sağlamak için kullanmaktı, çünkü borçların gitgide biriktiğini görüyor, gelecekten kaygı duyuyordu. İntihar olayı işleri hızlandır-

mış, Tao Chi'en kendini beklenmedik bir maddi varlığın sahibi olarak bulmuştu. O paraya el koymak canına mal olabilirdi, çünkü astın üste karşı işlediği bir suç gözüyle bakılırdı buna, ama bu davranışını hiç kuşkusuz onaylayacak olan merhumun ruhunun dışında, bundan hiç kimsenin haberi olmayacağından emindi. O açgözlü alacaklılarına olan nice borcundan birini ödemek yerine, sadık hizmetkârı ve müridini ödüllendirmeyi yeğlemez miydi o da? Bu küçük hazineyi ve bir kat temiz çamaşırı yanına alarak kentten kaçmıştı Tao Chi'en. Doğduğu köye geri dönmek düşüncesi bir ara aklına gelir gibi olmuş, ama hemen vazgeçmişti. Ailesinin gözünde o her zaman Dördüncü Oğul olarak kalacaktı, ağabeylerine saygı ve itaat borçluydu. Onlara hizmet etmek, kendisi için seçecekleri eşi kabul etmek ve sefalete boyun eğmek zorundaydı. O taraftaki hiçbir şey kendisine çekici gelmiyordu, hatta babasına ve atalarına karşı gösterilmesi gereken ve ağabeylerinin üzerine düşen evlatlık görevleri bile. Çin adaletinin uzun elinin kendisine erişemeyeceği kadar uzaklara gitmeliydi. Yirmi yaşındaydı, hizmetkârlıkta on yılını doldurmasına bir yılı kalmıştı ve alacaklılardan herhangi biri çıkıp o süre için kendisini köle olarak kullanma hakkını arayabilirdi.

Tao Chi'en

Tao Chi'en, yeni hayatına başlama niyetiyle, Hong Kong'a doğru yola çıkan bir Çin teknesine binmişti. Kanton'daki en iyi üstat tarafından Çin'de uygulanan geleneksel meditasyon konusunda eğitilmiş bir *zong yi*'ydi o artık. Kaderini bu kadar şanlı bir biçimde düzenlemiş olan saygıdeğer atalarının ruhlarına sonsuz minnet borcu duyuyordu. İlk yapılacak işin kendine bir eş bulmak olduğuna karar vermişti, çünkü evlenecek yaşa çoktan gelmişti, bekârlık ona çok ağır geliyordu. Bir eşten yoksun olmak, örtbas edilemez bir yoksulluk göstergesiydi. Ayakları çok güzel olan, narin bir genç kız bulma tutkusuyla yaşıyordu. Onun o *yaldızlı zambakları*'nın uzunluğu üç ya da dört inçten fazla olmamalı, dokunulduğunda birkaç aylık bir bebek gibi tombul ve yumuşak gelmeliydi ele. Genç bir kızın, o minicik ayaklarının üzerinde, sanki hep düşmek üzereymiş gibi kalçalarını geriye atıp hocasının bahçesinde havuzun kenarındaki sazlar gibi salına salına, kararsız ve kısacık adımlarla yürümesine bayılıyordu. Ancak köylü kızlarına özgü kaslı, buz gibi soğuk, kocaman ayaklardan nefret ederdi o. Köyündeyken ayakları sarmalanmış birkaç kızı uzaktan görmüştü; hiç kuşkusuz onları iyi birer kocaya verebilecek olan ailelerinin gurur kaynağıydı bu kızlar, ama ancak Kan-

ton'daki fahişelerle ilişki kurduğunda o *yaldızlı zambaklar*'dan bir çiftini eline alabilmiş ve onları her zaman örten o küçücük işlemeli pabuçlar karşısında kendinden geçmişti, çünkü yıllar boyu biçimleri bozulan bu ayaklardan hep pis kokulu bir madde akardı. Onlara dokunduktan sonra, zarafetlerinin sürekli duyulan acının meyvesi olduğunu, bunun da onları öylesine değerli kıldığını anlamıştı. Hocasının biriktirdiği, içinde beş ayrı türde ve on sekiz ayrı stilde *yaldızlı zambak* resminin sıralandığı, kadınların ayaklarına adanmış kitapları işte o zaman gereğince değerlendirebilmişti. Karısı aynı zamanda çok genç olmalıydı, çünkü güzellik kısa ömürlüydü; on iki yaş dolayında başlar, yirmiyi bitirdikten kısa bir süre sonra sona ererdi. Üstadı böyle anlatmıştı bunu ona. Çin yazınındaki en ünlü kadın kahramanların her zaman güzelliklerinin tam kıvamında olduğu sırada ölmeleri boşuna değildi; kendilerini yaşlılığın nasıl bozduğunu görmeden yok olup giden ve körpeliklerinin doruğundaki halleriyle hatırlanabilen kadınlara ne mutluydu. Ayrıca evlenecek yaşta genç bir kızı yeğlemenin pratik nedenleri de vardı: Kocasına erkek çocuklar doğurur, karakterini gerçekten uysal olmasını sağlayacak biçimde eğitmek de kolay olurdu. Dünyada şirret bir kadından daha can sıkıcı bir şey olamazdı; tüküren ve kocalarıyla çocuklarına, hem de sokak ortasında, komşuların gözlerinin önünde dayak atan birkaç tanesini görmüştü. Bir erkek için, bir kadının bu biçimde elle saldırısına uğramaktan daha küçük düşürücü bir şey olamazdı. Bindiği Çin teknesi, Kanton'la Hong Kong arasındaki 90 millik yolu ağır ağır alarak, onu geçmiş yaşamından her dakika biraz daha uzaklaştırıyor, Tao Chi'en, o kızın, onun kendisine vereceği zevkin ve çocukların hayalini kuruyordu.

Cebindeki parayı, sanki onu soyut hesaplarla artırabilirmiş gibi, durmadan sayıyordu, ama o kalitedeki bir

eş için yeterli olmayacağı besbelliydi. Yine de, durumu ne kadar acil olursa olsun, daha azına razı olmayı ve ömrünün geri kalanını kocaman ayaklı, sert mizaçlı bir eşle geçirmeyi düşünmüyordu.

Hong Kong Adası, arkasındaki sıradağlar ve yemyeşil doğasıyla, Çin Denizi'nin çivit rengi sularından bir denizkızı gibi yükselerek ansızın belirmişti gözlerinin önünde. Kendisini oraya götürmekte olan o hafif tekne limana yanaşır yanaşmaz, Tao Chi'en, nefret edilen yabancıların varlığını algılamıştı hemen. Daha önce de birkaçı uzaktan gözüne ilişmişti, ama bu kez öyle yakınındaydılar ki, cesaretini toplayabilseydi, o zarafet yoksunu kocaman yaratıkların gerçekten insan olup olmadıklarını anlayabilmek için dokunurdu onlara. *Fan guey*'lerin pek çoğunun saçlarının kırmızı ya da sarı, gözlerinin soluk renkli, tenlerinin ise haşlanmış ıstakoz gibi olduğunu şaşkınlıkla keşfetmişti. Gözüne son derece çirkin görünen kadınlar, belki de o cadı gibi saçlarını gözlerden gizlemek niyetiyle, tüylü ve çiçekli şapkalar takmışlardı. Bedenlerine oturan kaskatı giysileriyle görülmemiş bir kılıktaydılar; bu giysiler yüzünden mekanik bebekler gibi hareket ettiklerini, nazik eğilmelerle selam veremediklerini ve o rahatsız kılıklarının içinde yaz sıcağına sessizce katlanarak, çevrelerindeki kimseyi görmeden dimdik yürüdüklerini tahmin etmişti. Limanda Asya'ya özgü her boy ve renkteki binlerce teknenin arasında bir düzine kadar Avrupa gemisi de vardı. Sokaklarda, insan gücüyle çalışan araçlar, çekçekler, tahtırevanlar, el arabaları ya da en basitinden, müşterilerini sırtlarında taşıyan insanlar arasında kaybolmuş, üniformalı adamların sürdüğü birkaç atlı araba da görmüştü. Balık kokusu, bir şamar gibi suratına çarparak ona açlığını hatırlatmıştı. Kapılarına asılı sarı renkte ince uzun kumaş parçalarıyla belirlenen bir aşevi bulmalıydı her şeyden önce.

Tao Chi'en, yemekten hoşnut olmanın ve kolay sindirimin kuşku götürmez göstergesi olarak bağıra çağıra konuşup gülen insanlarla tıklım tıklım dolu bir lokantada prensler gibi karnını doyurmuş, akupunktur uzmanının evinde artık unutulmuş olan nefis yiyeceklerin tadını çıkarmıştı. Yaşlı *zong yi*, ömrü boyunca midesine düşkün biri olmuştu; Kanton'daki en iyi aşçıların kendi hizmetinde çalışmış olduklarını söyleyerek övünürdü hep, ama son yıllarında yeşil çayla ve incecik birkaç sebze parçası katılmış pirinçle besleniyordu yalnızca. Tao Chi'en, kölelikten kaçtığı o dönemde, Hong Kong'daki pek çok verem hastasından herhangi biri kadar sıskaydı. Bu, uzun zamandan beri yediği ilk doğru dürüst yemek olmuş, lezzetlerin, aromaların ve dokuların ani yoğunluğu onu kendinden geçirmişti. Bu şöleni, büyük bir keyifle bir çubuk tüttürerek tamamladı. Yalpalayarak ve kendi kendine deliler gibi gülerek çıktı dışarı: Ömrü boyunca kendisini bu kadar coşkulu ve şanslı hissetmemişti. Kanton'dakine benzeyen havayı çekti içine ve tıpkı dokuz yıl önce bir başka kentte kendini göstermeye gittiği zamanki gibi, bu kenti fethetmenin de kolay olacağına karar verdi. İlk olarak, kalacak bir yer bulabileceği ve mesleki hizmetlerini sunabileceği çarşıyı ve büyücü hekimlerle şifacıların bulunduğu mahalleyi arayacaktı. Daha sonra düşünürdü o küçük ayaklı kadın sorununu...

Tao Chi'en, hemen o akşam, tam bir karınca yuvası gibi, her odasında bir ailenin barındığı bölümlere ayrılmış kocaman bir evin çatı katında kendine kalacak bir yer bulmuştu. Bir metre eninde, üç metre uzunluğunda kasvetli bir tünel gibi karanlık ve sıcak olan bu penceresiz oda, öteki kiracıların, pisliğin yanılgıya yer bırakmayan iğrenç havasıyla da karışmış olan yemek ve oturak

kokularını çekiyordu. Ustasının o ince zevklerini yansıtan eviyle kıyaslandığında burası bir fare deliğinden farksızdı, ama ana babasının kulübesinin buradan çok daha yoksul olduğu geldi aklına. Bekâr bir erkek olarak ne daha fazla yere ne de lükse, yalnızca hasırını yayıp azıcık eşyasını koyabileceği bir köşeye ihtiyacı olduğuna karar verdi. Daha ileride, evlendiği zaman, ilaçlarını hazırlayabileceği, müşterilerine bakabileceği ve karısından gerektiği biçimde hizmet görebileceği uygun bir konut arayacaktı. Şimdilik, çalışabilmesi için şart olan bazı bağlantıları kurana kadar, burası en azından kafasını sokabileceği ve az çok yalnız kalabileceği bir yerdi. Eşyalarını bırakarak, güzelce yıkanmak ve kafasını tıraş edip saç örgüsünü düzeltmek üzere dışarı çıktı. İnsan içine çıkacak hale gelir gelmez de, sermayesini en kısa zamanda iki katına çıkarmaya kararlı olarak, bir oyun salonu bulmak üzere hemen sokağa fırladı; böylece başarı yolunda ilk adımlarını atabilirdi.

Tao Chi'en, *fan-tan*'a oynayarak iki saatten az bir sürede tüm parasını kaybetmişti; tıp aletlerini de kaybetmediyse, bunun nedeni, onları yanında götürmeyi akıl edememiş olmasıydı. Oyun salonunda kulakları sağır edici öyle bir yaygara vardı ki, bahisler, kalın bir sigara dumanının arasında işaretlerle oynanıyordu. *Fan-tan* çok basitti: Bir fincanın altındaki bir avuç dolusu düğmeden oluşuyordu. Paralar ortaya konduktan sonra düğmeler dörder dörder sayılıyor, bir, iki, üç ya da hiç olmak üzere geriye kaç düğme kaldığını bilen kazanıyordu. Tao Chi'en, düğmeleri atarak sayan adamın ellerini gözleriyle zorlukla izleyebiliyordu. Hile yapıyor gibi geliyordu ona, ama onu herkesin içinde suçlamak öyle büyük bir hakaret olurdu ki, yanılmışsa bunu canıyla ödeyebilirdi. Kanton'dayken, kumarhanelerin yakınlarında, kumarda kaybetmiş böyle cüretkârların cesetleri toplanırdı her

gün; Hong Kong'da da bundan farklı bir şey olamazdı. Tavan arasındaki tüneline dönüp kendini hasırın üzerine attı ve yaşlı akupunktur ustasının ellerine indirmiş olduğu o değnek darbelerini düşünerek bir çocuk gibi ağlamaya başladı. Umutsuzluğu ertesi güne kadar sürmüş, ama sabırsızlığını ve kibirliliğini şaşırtıcı bir berraklık içinde anlamıştı. Bunun üzerine, hocasının ele avuca sığmaz ruhunun kendisine bir şey daha öğretmek için harekete geçmiş olduğuna inanarak, aldığı bu ders karşısında bu kez katıla katıla güldü. Zifirî karanlığın içinde, evin ve sokağın gürültüsüyle uyanmıştı. Sabahın geç saatleriydi, ama bu izbe yere hiçbir gün ışığı girmiyordu. Hâlâ kendi kendine gülerek, yanındaki tek temiz giysisini el yordamıyla giydi, hekim çantasını alarak pazaryerine doğru yola koyuldu. Üzerlerinde resimler bulunan kumaş ve kâğıt parçalarıyla baştan aşağı örtülü olan dövmeci kulübelerinin dizili olduğu yerde, binlerce desen arasından seçim yapılabiliyordu: Çivit mavisiyle boyanmış sade çiçek desenlerinden tutun da, iki yana açılmış kanatları ve alev saçan soluğuyla, iriyarı bir adamın sırtını tümüyle örtebilecek büyüklükte, beş renkli masal ejderhalarına varana kadar. Yarım saati pazarlıkla geçirdikten sonra, iddiasız bir dövmeye karşılık, karaciğeri temizleyerek güçlendirecek bir ilacı almaya istekli olan bir dövme sanatçısıyla en sonunda bir anlaşma yapabildi. Dövmeci, aradan on dakika geçmeden, sağ elinin, yani bahis oynayan elinin üzerine, sade ve zarif çizgilerle HAYIR sözcüğünü yazmıştı.

"Şurup iyi gelirse, hizmetlerimi dostlarınıza da tavsiye edin," diye rica etti Tao Chi'en.

"Benim dövmem size iyi gelirse, siz de aynı şeyi yapın," diye karşılık verdi sanatçı da.

Tao Chi'en, o dövmenin kendisine şans getirdiğini söylerdi hep. Kulübeden dışarı çıkınca kendini pazarye-

rindeki hengâmenin içinde bulmuş, insanlarla tıklım tıklım dolu o daracık sokaklarda ite kaka ilerlemeye koyulmuştu. Ortalıkta tek bir yabancı görünmüyor, pazaryeri Kanton'dakine tıpatıp benziyordu. Gürültü tıpkı bir çağlayan gibiydi; satıcılar, ürünlerinin özelliklerini bağıra çağıra övüyorlar, müşteriler, kafeslere kapatılmış kuşların kulakları sağır edici curcunası ve kesilmek üzere sıra bekleyen hayvanların bağırtıları arasında avazları çıktığı kadar haykırarak pazarlık ediyorlardı. Ter, canlı ve ölü hayvan, dışkı ve çöp, baharat, afyon, yemek ve her türlü yiyecek maddesi, toprakta, havada ve suda yaşayan her tür yaratık, elle dokunulabilecek kadar yoğun bir koku saçıyordu ortalığa. Yengeç satan bir kadın görmüştü. Onları bir torbanın içinden canlı canlı çıkarıyor, içinde denizin dibindeki gibi hamurumsu koyulukta bir su bulunan bir tencerede birkaç dakika haşlıyor, sonra bir süzgeçle çıkararak soya sosuna buluyor, bir kâğıt parçası içinde yoldan geçenlere sunuyordu. Elleri siğillerle kaplıydı. Tao Chi'en hastalığını iyileştirmesi karşılığında kendisine bir ay boyunca öğle yemeği vermesi için pazarlık etti onunla.

"Ha! Görüyorum ki yengeçleri çok seviyorsunuz," dedi kadın.

"Hiç sevmem, ama her zaman aklımda tutmam gereken bir dersi unutmayayım diye, ceza olarak yiyeceğim onları."

"Ya bir ayın sonunda iyileşmiş olmazsam, yediğiniz yengeçleri kim geri verecek bana?"

"Bir ay içinde ellerinizde hâlâ siğil olursa, ben saygınlığımı yitiririm. O zaman kim satın alır benim ilaçlarımı?" diye gülümsedi Tao.

"Pekâlâ."

Özgür bir adam olarak Hong Kong'daki yaşantısı böyle başlamıştı işte. Elindeki yangı iki-üç gün içinde

geçmiş, dövmesi mavi damarlardan net bir desene benzemişti. O bir ay boyunca, çarşıdaki tezgâhları dolaşıp mesleki hizmetlerini sunarken, her defasında haşlanmış yengeç olmak üzere günde yalnızca bir kez yemek yiyordu; o kadar zayıflamıştı ki, madenî bir parayı kaburgalarının olukları arasına tutturabilirdi. Tiksintisini yenerek ağzına attığı her bir hayvancık, yengeçleri kendisi gibi hiç sevmeyen hocasını aklına getirerek güldürüyordu onu. Kadının siğilleri yirmi altı günde geçmiş, minnettar kalan kadın, bu iyi haberi ortalığa yaymıştı. Gözlerine inen perdeyi de iyileştirecek olursa bir ay daha yengeç vermeyi önermişti ona, ama Tao, cezasının yeterli olduğunu, ömrünün geri kalanında o hayvanları bir daha ağzına koymama zevkini kendi kendine tanıyabileceğini düşünüyordu. Geceleri bitkin bir halde izbe odasına dönüyor, paralarını mum ışığında saydıktan sonra yerdeki tahtalardan birinin altına saklıyor, sonra da küçük kömür ocağında su ısıtarak açlığını çayla geçiştiriyordu. Arada bir bacakları ya da iradesi zayıf düşecek olursa, küçük bir kâse pirinç, birazcık şeker ya da bir çubukluk afyon satın alıp ağır ağır keyfini çıkarırken, dünyada pirincin tesellisi, şekerin tatlılığı ve afyonun olağanüstü düşleri kadar harika armağanlar olabildiğine şükrediyordu. Yalnızca oda kirasına, İngilizce derslerine, kafasını tıraş ettirmeye ve değiştirmediği tek giysisini yıkatmaya para harcıyordu, çünkü bir dilenci gibi gezemezdi. Hocası bir devlet görevlisi gibi giyinirdi hep. "İyi giyim uygarlık işaretidir; bir *zong yi* ile bir köy şifacısı aynı şey değildir. Hastan ne kadar yoksulsa, senin giysilerin de –ona saygından– o kadar gösterişli olmalıdır," diye öğretmişti ona. Yavaş yavaş her yana yayılmıştı adı sanı; önceleri pazar esnafı ve aileleri arasında, daha sonra da, gemicilerin kavgalarda aldıkları yaraları, iskorbüt hastalığını, zührevi yangıları ve zehirlenmeleri iyileştirdiği liman mahallesine doğru.

Altı ayın sonunda Tao Chi'en, kendisine sadık bir sürü müşteri edinmiş ve refaha ermeye başlamıştı. Odasını değiştirerek pencereli bir odaya çıktı; evlendiğinde işine yarayacak olan büyük bir yatak, bir koltuk ve İngiliz stili bir yazıhaneyle döşedi orayı. Birkaç parça giyim eşyası da almıştı; yıllardan beri istiyordu iyi giyinmeyi. İngilizce öğrenmeye niyetliydi, çünkü gücün nerede olduğunu çok geçmeden öğrenmişti. Hong Kong'u bir avuç İngiliz denetim altında tutuyor, yasaları onlar yapıp uyguluyor, ticareti ve siyaseti onlar yönetiyordu. *Fan guey*'ler özel mahallelerde oturuyor, yalnızca zengin Çinlilerle ilişki kuruyor, iş görüşmelerini her zaman İngilizce yapıyorlardı. O koskoca Çin topluluğu da onlarla aynı yeri ve zamanı paylaşıyordu, ama hiç yok gibiydiler. En nadide ürünler, dosdoğru bu bin yıllık uzak kültüre hayran olan Avrupa'nın salonlarına gitmek üzere Hong Kong'dan yola çıkıyordu. "Çin işi" her şey çok modaydı. İpekliler giyimde fırtına estiriyordu; Pekin'in o harika gizemli bahçelerine öykünen minik fenerli zarif köprüler ve ağlayan söğütler hiçbir yerde eksik değildi; *pagoda* çatıları kameriyelerde kullanılıyor, ejderha ve kiraz çiçekli motifler dekorasyonda bıktıracak kadar yineleniyordu. Koromandel paravanalı bir Şark salonu, porselen, fildişi ve küçük çocukların ellerinde kanaviçe işlenmiş yelpaze koleksiyonları, oymalı kafeslerde nadide kanaryaları olmayan bir İngiliz malikânesi düşünülemezdi. Bu hazineleri Avrupa'ya taşıyan gemiler de boş dönmüyorlar, kaçak olarak satmak üzere Hindistan'dan afyon ve yerel elişlerini mahveden incik boncuk getiriyorlardı. Çinliler, kendi ülkelerinde ticaret yapabilmek için İngilizler, Hollandalılar, Fransızlar ve Amerikalılarla rekabet etmek zorundaydılar. Ama en büyük felaket afyondu. Gerçi Çin'de yüzyıllardan beri vakit geçirmek için ve şifa amaçlı kullanılıyordu, ama İngilizler pazarı afyona boğunca, de-

netlenemez bir bela olup çıkmıştı afyon. Toplumun her kesimine saldırarak onu güçsüz bırakmış, tıpkı kuru bir ekmek gibi onu un ufak etmişti.

Önceleri Çinliler yabancılara nefretle, tiksintiyle ve kendilerini evrenin gerçekten uygar olan tek varlıkları olarak görenlere özgü çok büyük bir üstünlük kompleksiyle bakıyorlardı, ama birkaç yıla kalmadan onlara saygı göstermeyi, onlardan korkmayı öğrenmişlerdi. Avrupalılara gelince, onlar da kirli, çirkin, güçsüz, gürültülü, yoz, kedi ve yılan yiyip öz kız evlatlarını doğar doğmaz öldürecek kadar vahşi insanların yaşadığı bu ülkede kendilerinin uygarlık elçileri oldukları inancıyla ruhları aynı ırksal üstünlük kavramıyla dolu olarak hareket ediyorlardı. Çinlilerin yazıyı kendilerinden bin yıl önce kullanmış olduklarını pek azı biliyordu. Tüccarlar uyuşturucu ve şiddet kültürünü zorla kabul ettirirlerken, misyonerler de onlara İncil'i öğretmeye çalışıyorlardı. Hıristiyanlık ne pahasına olursa olsun yayılmalıydı; tek gerçek din oydu ve Konfüçyüs'ün İsa'dan beş yüz yıl önce yaşamış olması hiçbir anlam taşımıyordu. Çinlileri insan olarak bile zorlukla kabul ediyorlar, ama onların ruhlarını kurtarmaya çalışarak, Hıristiyan dinine dönenlere karşılığını pirinçle ödüyorlardı. Bu yeni Hıristiyanlar ise, tanrısal rüşvetten paylarına düşeni tükettikten sonra, *fan guey*'lerin sanki kendilerininkinden başkası yokmuş gibi kendi inançlarını anlatma merakıyla eğlenerek, Hıristiyanlığa yeniden dönmek üzere başka bir kilisenin yolunu tutuyorlardı. Pratik ve hoşgörülü insanlar olarak onlar için maneviyat, felsefeye dinden daha yakındı; asla bir dogma değil, bir etik sorunuydu bu.

Tao Chi'en, sessiz harflerden yoksun kaypak bir İngilizce konuşan bir hemşerisinden ders almıştı, ama son derece düzgün yazıyordu. Avrupa alfabesi, Çin harfleriyle kıyaslandığında, insanı mest edecek kadar basitti;

Tao Chi'en, beş hafta içinde, her beş sözcükte bir tanesi için sözlüğe başvurma gereğini duyuyor olsa da, İngiliz gazetelerini hiç takılmadan okuyabiliyordu. Geceleri saatlerce ders çalışıyordu. Kendisini, bir sarhoş için alkol susuzluğu ya da hırslı bir insan için iktidar susuzluğu neyse, onlar kadar kalıcı olan bilgi susuzluğuna sonsuza dek mahkûm etmiş olan saygıdeğer hocasını özlüyordu. Artık ne yaşlı adamın kütüphanesi vardı elinin altında, ne de onun o bitmez tükenmez deneyim pınarı; öğüt almak ya da bir hastalığın belirtilerini danışmak üzere ona koşamazdı artık; kılavuzdan yoksundu, kendini öksüz hissediyordu. Akıl hocasının ölümünden beri ne şiir yazmış ne de okumuştu; ne doğaya hayran olmaya vakti vardı, ne derin düşüncelere dalmaya, ne de eskiden yaşamını zenginleştiren gündelik törenlere ve seremonilere. İçinin gürültüyle dolu olduğunu hissediyor, hocasının en değerli erdem olarak geliştirmeyi öğrettiği sessizliğin ve yalnızlığın boşluğunu özlüyordu. Mesleğini uygularken insanevladının karmaşık doğasını, erkeklerle kadınlar arasındaki duygusal farklılıkları, yalnızca ilaçlarla iyileştirilebilen hastalıkları, ayrıca yerinde kullanılan sözcüklerin büyüsüne de gerek gösterenleri öğreniyordu, ama deneyimlerini paylaşabileceği kimsesi yoktu. Bir eş satın alıp aile kurma hayalleri her zaman vardı, ama ipek üzerine boyanmış güzel bir manzara gibi solgun ve buğuluydu bu hayali; oysa kitaplar edinme, çalışıp öğrenme ve bilgi yolunda kendisine yardım etmeye hazır başka hocalar bulma isteği gitgide bir saplantıya dönüşmekteydi.

İşte işler böyleyken Doktor Ebanizer Hobbs'u tanımıştı Tao Chi'en; hiçbir küstah yanı olmayan, öteki Avrupalıların tersine, kentteki yerel özelliklerle ilgilenen bir İngiliz soylusuydu bu. Onu ilk kez, çarşıda şifacı hekimlerin gittiği bir dükkânda, otlarla iksirler arasında eşelenirken görmüştü. Yalnızca on sözcük Mandarin dili

konuşuyordu, ama onları öyle gür bir sesle öyle sarsılmaz bir inançla yineleyip duruyordu ki, alayla dehşet arası duygular içinde küçük bir kalabalık birikmişti çevresine. Onu ta uzaktan görmek çok kolaydı, çünkü kafası Çinli kitlesinin bir karış üzerinde yükseliyordu. Tao Chi'en, yabancıların normal olarak dolaştıkları yerlerden o kadar uzak olan oralarda o güne kadar hiç yabancı görmemişti; yakından bakmak üzere yanına yaklaştı. Soylu yüz çizgileri, iri mavi gözleri olan, uzun boylu, zayıf, genç bir adamdı. Tao Chi'en, bu *fan guey*'in söylediği on sözcüğü İngilizceye çevirebildiğini, kendisinin de en azından bir o kadar daha İngilizce sözcük bildiğini, böylece belki de birbirleriyle iletişim kurmalarının mümkün olabileceğini büyük bir sevinçle anlamıştı. Dostça bir tavırla eğilerek onu selamladı; öteki de onun eğilmelerini beceriksizce taklit ederek karşılık verdi. Her ikisi de önce gülümseyip sonra da gülmeye başlamışlar, seyirciler de keyifli kahkahalarla onlara katılmışlardı. Meraklıların gitgide artan neşeleri karşısında, baştan sona kötü söylenen yirmi sözcükle soluk soluğa bir diyalog ve gülünç bir cambaz pantomimi başlatmışlardı. Çok geçmeden trafiğin geçişini engelleyen oldukça büyük bir kalabalık toplanmıştı; herkesin gülmekten kırılıyor olması atlı bir İngiliz polisini oraya çekmiş, kalabalığın hemen dağılmasını emretmişti polis. İşte böylece iki adam arasında sağlam bir dostluk kurulmuş oldu.

Ebanizer Hobbs da, tıpkı Tao Chi'en gibi, yaptığı işin sınırlı olduğunun bilincindeydi. Hobbs, Doğu tıbbının, Asya'daki yolculuklarında sezinlediği sırlarını öğrenmeyi çok istiyordu; özellikle de sinir uçlarına batırılan iğneler aracılığıyla acının denetlenebilmesini, Avrupa'da ölümcül olarak bilinen türlü hastalıkların birtakım bitkilerle otların bileşimiyle iyileştirilmesini. Tao Chi'en ise, Batı tıbbına ve onun tedavi yolundaki atılgan yön-

temlerine hayranlık duyuyordu; çünkü kendi yaptığı, duyarlı bir denge ve uyum sanatıydı, başka yöne sapmış enerjiyi ağır ağır yoluna sokmaya çalışmaktı, hastalıkları öngörüp belirtilerin nedenlerini araştırmaktı. Tao Chi'en, ömründe hiç cerrahiyle uğraşmamıştı; anatomi konusundaki bilgisi ise, türlü damar atışları ve akupunktur noktaları açısından son derece kesin olmakla birlikte, yalnızca görebildiği ve dokunabildiği şeylerle sınırlıydı. Eski hocasının kütüphanesindeki anatomi çizimlerini ezbere biliyordu, ama bir kadavrayı kesip açmak aklının ucundan bile geçmemişti. Bu yöntem, Çin tıbbında bilinmiyordu; bütün ömrü boyunca insanları iyileştirme sanatını uygulamış olan bilge hocası, iç organları pek ender olarak görmüştü; repertuvarındaki bildik hastalıkların belirtilerine uymuyorsa, hastalığa bir tanı koymakta âciz kalırdı. Oysa Ebanizer Hobbs, kadavraları kesip hastalığın nedenini araştırıp öğreniyordu. Tao Chi'en, bu işi ilk kez tayfunlarla sarsılan bir gecede, İngiliz hastanesinin bodrumunda, Doktor Hobbs'un yardımcısı olarak yaptı; Hobbs da daha o sabah, Tao Chi'en'in hastalarına baktığı muayenehanede, bir migren ağrısını hafifletmek için ilk akupunktur iğnelerini batırmıştı. Hong Kong'da, cemaat üyelerinin ruhlarını doğru yola döndürmeye meraklı oldukları kadar, insan bedenini iyileştirmeye de meraklı bazı misyonerler vardı; Doktor Hobbs da onlarla çok iyi ilişkiler içindeydi. Bu misyonerler yerel halka, kolonideki İngiliz hekimlerinden çok daha yakındılar ve Doğu tıbbının yöntemlerine hayranlık duyuyorlardı. Küçük hastanelerinin kapılarını *zong yi*'ye açmışlardı. Tao Chi'en ile Ebanizer Hobbs'un araştırma ve deney yapma hevesleri, kaçınılmaz olarak aralarında bir sevgi doğmasına neden olmuştu. Neredeyse gizli olarak buluşuyorlardı, çünkü dostlukları öğrenilecek olursa, şöhretlerini tehlikeye atmış olurlardı. Öteki ırktan birinin ken-

dilerine öğretecek bir şeyleri olabileceğini ne Avrupalı hastalar kabul ediyorlardı ne de Çinliler.

Tao Chi'en'in mali durumu birazcık düzelir düzelmez, kendisine bir eş satın alma özlemi bir kez daha düşlerine girer olmuştu. Yirmi iki yaşını bitirdiğinde, sık sık yaptığı gibi, biriktirdiği paraları bir kez daha saymış, küçük ayaklı, tatlı huylu bir kadına yeteceğini sevinçle görmüştü. Âdet olduğu üzere bu işte kendisine yardımcı olacak ana babası olmadığı için bir aracıya başvurmak zorunda kaldı. Kendisine pek çok adayın resmini göstermişlerdi, ama hepsi birbirinin eşi gibi geliyordu ona; mürekkeple çizilmiş bu iddiasız resimlerden yola çıkarak bir kızın görünümünü –hele hele kişiliğini– tahmin etmesi olanaksızdı. Onu, içinden geldiği gibi, kendi gözleriyle görmesine ya da sesini duymasına izin verilmiyordu; bunu onun yerine yapabilecek bir kadın akrabası da yoktu. Gerçi bir perdenin altından ayaklarını görebilirdi, ama bunun bile güvenli olmadığını anlatmışlardı ona, çünkü aracılar çoğunlukla hileye başvurarak başka bir kadının *yaldızlı zambaklar*'ını gösteriyorlardı. Şansına güvenmekten başka çaresi yoktu. Bu kararı zarlarla saptamasına ramak kalmıştı, ama sağ elindeki dövme, talih oyunlarında geçmişteki talihsizliklerini ona hatırlatmış, bu işi annesinin ve akupunktur ustasının ruhlarına bırakmayı yeğlemişti. Beş tapınağı dolaşıp adaklar adadıktan sonra, *Yi Jing* çubuklarını atarak baktığı falda zamanın uygun olduğunu okuyarak seçti nişanlısını. Bu yöntem başarısız da olmadı. Daha görkemlisi parası olmadığından, düğünü seremonileri en aza indirgeyerek gerçekleştirdikten sonra, yeni eşinin başını örten kırmızı ipekli örtüyü kaldırdığında, inatla yere bakmakta olan düzgün bir yüzün karşısında buldu kendini. Korkudan titreye-

rek, gözlerinde yaşlarla kendisine bakmaya cesaret edebilene kadar, üç kez yinelemişti adını.

"Sana iyi davranacağım," diye söz verdi Tao Chi'en. Kendisi de kız kadar heyecanlıydı.

O kırmızı kumaş parçasını kaldırdığı andan sonra, şansına düşen bu genç kıza tapmıştı Tao. Onu şaşırtmıştı bu aşk. Bir erkekle bir kadın arasında böyle duygular olabileceği aklının ucundan bile geçmezdi. Böyle bir aşka hiç tanık olmamış, klasik yazında genç kızların da bir manzara ya da mehtap gibi şiirsel esinlenmenin zorunlu teması olarak kullanıldığı belirsiz tanımlamalar okumuştu yalnızca. Ama o, gerçek dünyadaki kadınların, aralarında büyümüş olduğu köylü kadınlar gibi, yalnızca çalışmaya ve üremeye yarayan yaratıklar ya da pahalı birer süs eşyası olduklarını sanıyordu. Oysa Lin, bu kategorilerden hiçbirine uymuyordu; alaylı sözleriyle onu savunmasız bırakabilen, sorularıyla ona meydan okuyabilen, gizemli ve karmaşık bir kişiydi o. Onu kimsenin yapamadığı kadar güldürüyor, olmadık öyküler uyduruyor, kelime oyunlarıyla kışkırtıyordu. Lin'in olduğu yerde her şey karşı konulmaz bir ışıkla aydınlanıyordu sanki. Başka bir insanla bu derece yakınlık kurabileceğini mucizevi bir biçimde keşfetmek, hayatının en büyük deneyimi olmuştu. Fahişelerle aceleci horozlar gibi bir araya gelmiş, ama onların hiçbirini derinliğine tanıyabilecek kadar vakti de olmamıştı, sevgisi de. Sabahları gözlerini açıp da Lin'i yanı başında uyur görmek onu mutluluktan güldürüyor, bir an sonra ise kederle içi titriyordu. Ya bir sabah uyanmazsa ne olacaktı? Aşk gecelerinde terlediğinde çıkan o tatlı koku, sürekli bir şaşkınlık içinde yukarı kaldırdığı kaşlarının incecik çizgisi, belinin görülmedik inceliği, onun her şeyi Tao Chi'en'in içini sevecenlikle dolduruyordu. Ah, hele birlikte gülmeleri! En iyi yanı da buydu, aşkın sınırsız neşesiydi bu.

Yaşlı hocasının, ergenlik çağında içinde onca yararsız coşkular uyandırmış olan o *yastık altı kitapları*, zevk alma saati geldiğinde onlara son derece yararlı oluyordu. Lin, iyi yetiştirilmiş bakire bir genç kızın olması gerektiği biçimde, günlük davranışlarında alçakgönüllüydü, ama kocasına duyduğu korku yok olur olmaz, kadınlara özgü içten ve tutkulu mizacı ortaya çıkmıştı. Bu istekli öğrenci, kısa sürede, o iki yüz yirmi iki sevişme biçimini öğrenmiş, bu çılgın yarışta kocasının peşinden gitmeye her zaman hazır olarak, ondan yenilerini bulmasını istemişti. Tao Chi'en'in şansı varmış ki, akıl hocasının kitaplığında kuramsal olarak edinmiş olduğu tüm o ince bilgilerin içinde bir kadına zevk vermenin sayısız biçimleri de vardı ve ateşliliğin sabırdan çok daha önemsiz olduğunu biliyordu. Parmakları bedende titreşen çeşitli noktaları algılamakta ve en duyarlı olanları gözü kapalı bulmakta ustaydı; hastalarının acılarını hafifletmekte uzman olan sıcacık ve güçlü elleri, Lin için sonsuz bir haz aracına dönüşmüşlerdi.

Üstelik saygıdeğer *zong yi*'sinin kendisine öğretmeyi unuttuğu bir şeyi de keşfetmişti: En iyi uyarıcı, aşkın kendisiydi. Yatakta öylesine mutlu olabiliyorlardı ki, hayatın öteki zorlukları gece boyunca silinip gidiyordu. Ama o zorluklar da, kısa bir süre sonra ortaya çıkacağı gibi, pek çoktu.

Tao Chi'en'in evlilik kararında kendisine yardım etsinler diye çağırmış olduğu ruhlar, görevlerini kusursuz olarak yerine getirmişlerdi: Lin'in ayakları sargılıydı, bir sincap kadar da çekingen ve tatlıydı. Ama eşinin aynı zamanda güçlü ve sağlıklı olmasını istemek Tao Chi'en'in aklına gelmemişti. Geceleri tükenmek bilmez gibi görünen kadın, gün boyunca güçsüz birine dönüşüyordu. Sakat gibi küçücük adımlar atarak birkaç sokak öteye zorlukla yürüyebiliyordu. Bunu yaparken, yaşlı akupunktur

ustasının bazı şiirlerinde yazmış olabileceği gibi, meltem karşısında kalmış bir sazın nazlı zarafeti içinde salındığı doğruydu, ama akşam yemeğine lahana almak için pazaryerine yapacağı kısacık bir yürüyüşün onun *yaldızlı zambaklar*'ı için bir işkence anlamına geldiği de aynı derecede doğruydu. Hiçbir zaman yüksek sesle yakınmazdı, ama her bir adımını ne büyük çabalarla attığını tahmin etmek için onun nasıl terlediğini, dudaklarını ısırdığını görmek yeterliydi. Ciğerleri de iyi değildi. Soluk alırken saka kuşu gibi tiz bir ses çıkarır, yağmur mevsiminde burnu akar, kuraklık dönemindeyse sıcak hava dişlerinin arasına takılıp kalır, soluk alamadığı için tıkanır, boğulacak gibi olurdu. Ne kocasının şifalı otları ne de onun dostu olan o İngiliz doktorun kuvvet şurupları rahatlatabilmişti Lin'i. Gebe kalınca hastalıkları büsbütün kötüye gitmişti, çünkü onun o kırılgan kemik yapısı bir çocuğun ağırlığını zorlukla taşıyabiliyordu. Dördüncü ayında dışarı çıkmayı tümden bırakmış, hayatın sokaktan geçip gittiğini görmek üzere pencerenin önünde bitkin bir halde oturur olmuştu. Tao Chi'en, ev işlerini üstlenip karısına can yoldaşı olsunlar diye iki hizmetçi tutmuştu, çünkü Lin'in kendi yokken öleceğinden korkuyordu. Çalışma saatlerini iki katına çıkarmıştı; ömründe ilk kez hastalarından para almak için onları sıkıştırıyor, bu da onu utandırıyordu. Hocasının, karşılık beklemeden hizmet etme görevini kendisine hatırlatan ayıplayıcı bakışlarını üzerinde hissediyordu, çünkü, "Çok bilen kişinin insanlığa karşı daha çok görevleri vardır," derdi o. Ama daha önceleri yaptığı gibi ücretsiz ya da hediye karşılığı bakamazdı hastalarına, çünkü Lin'i rahat yaşatabilmek için her bir kuruşa ihtiyacı vardı. O zamanlar eski bir evin ikinci katında oturuyordu ve karısını, ikisinin de daha önce tanımamış oldukları bir konfor içinde buraya yerleştirmişti, ama tatmin olmamıştı. Bah-

çeli bir ev edinmeyi aklına koymuştu, böylece karısı güzelliklere ve temiz havaya kavuşacaktı. Oysa dostu Ebanizer Hobbs –kendisi kanıtları görmeye yanaşmadığından– veremin çok ilerlemiş olduğunu ve Lin'i iyileştirebilecek hiçbir bahçenin olamayacağını söylemişti ona.

"Ona ipekli giysiler, lüks mobilyalar almak için sabahtan akşama kadar çalışacağınıza, olabildiğince fazla onun yanında kalın, Doktor Chi'en. Elinizdeyken tadını çıkarın onun," diye öğüt veriyordu ona Hobbs.

İki doktor da, kendi görüşleri içinde, doğumun Lin için çok zor olacağı konusunda aynı görüşteydiler. İkisi de bu konuda bilgi sahibi değildi, çünkü Avrupa'da da, Çin'de de her zaman ebelerin ellerine kalmıştı bu iş, ama öğrenmeye niyetliydiler. Kaba saba bir kadının becerisine güvenmiyorlardı, çünkü o işi yapan tüm ebeleri öyle görüyorlardı. Çocuğu anneden koparıp almak için o iğrenç elleriyle iş görmelerine, büyücülüklerine ve acımasız yöntemlerine tanık olmuşlar, Lin'i böylesine uğursuz bir deneyimden kurtarmaya karar vermişlerdi. Ancak genç kadın, iki erkeğin önünde doğum yapmak istemiyordu; özellikle de onlardan biri, insanların dilini bile konuşamayan, soluk gözlü bir *fan guey* ise. Mahallenin ebesini çağırtması için kocasına yalvardı, çünkü en temel edep duygusu, bacaklarını bir yabancı şeytanın önünde açmasını engelliyordu, ama onu her zaman mutlu etmeye hazır olan Tao Chi'en, bu kez kabul etmeye yanaşmamıştı. En sonunda, Ebanizer Hobbs, gerektiğinde kendisine sözlü olarak destek vermek üzere yandaki odada beklerken onunla kendisinin meşgul olacağı konusunda anlaşmışlardı.

Doğumun ilk habercisi, neredeyse Lin'in hayatına mal olan bir astım krizi oldu. Soluk alma çabalarını, ço-

cuğu dışarı atmak üzere ıkınma çabalarıyla karıştırmışlar, tüm sevgisi ve bilgisiyle Tao Chi'en kadar, elindeki onca tıp kitabıyla Ebanizar Hobbs da ona yardım etmekte âciz kalmıştı. Aradan on saat geçtikten sonra, annenin inlemeleri boğulan birinin kupkuru hırıltılarına dönüşüp çocuktan hiçbir doğum belirtisi gelmeyince, Tao Chi'en, ebeyi getirmek üzere fırlayıp gitmiş, tüm isteksizliğine rağmen onu neredeyse sürükleye sürükleye getirmişti. Chi'en'le Hobbs'un korktukları gibi, en küçük bir tıp bilgisini paylaşmanın mümkün olmadığı, pis kokulu bir ihtiyar kadın çıkmıştı ebe; onunki bilim değil, uzun bir deneyim ve eski bir içgüdüydü. İki erkeği bir itişte oradan uzaklaştırarak, iki odayı birbirinden ayıran perdenin kenarından bakmalarını da yasaklamakla başlamıştı işe. Tao Chi'en, o perdenin ardında ne olduğunu asla öğrenemeyecekti, ama Lin'in boğulmadan soluk aldığını ve tüm gücüyle bağırdığını duyunca yatışmıştı. Onu izleyen saatlerde, Ebanizer Hobbs, bir koltuğun üzerinde bitkin bir halde uyur, Tao Chi'en de umutsuzluk içinde hocasının ruhundan akıl isterken, Lin, cılız bir kız çocuk getirdi dünyaya. Çocuğun cinsiyeti kız olduğundan, ne ebe ne de baba onu canlandırmaya çalışmış, buna karşılık ikisi de, kanlar bacaklarının arasından aktıkça, kalan azıcık gücünü de yitirmekte olan anneyi kurtarmaya vermişti kendini.

Lin, sanki hayatının kızını büyütmeye yetmeyeceğini tahmin etmiş gibi, onun ölümüne pek üzülmemişti. Geçirdiği bu kötü doğumdan sonra ağır ağır kendine gelmiş, bir süre için o gece oyunlarındaki aynı neşeli eş olmaya çalışmıştı. Kocasının tutkulu kucaklamalarını, ayaklarının acısını belli etmemeye çalışırken gösterdiği aynı disiplin içinde, coşkuyla karşılar gibi yapıyordu. "Seks bir yolculuktur, hem de kutsal bir yolculuk," diyordu ona sık sık, ama artık ona eşlik edecek hali yoktu. Tao Chi'en, bu

aşkı o kadar çok istiyordu ki, gerçeği ele veren belirtileri birer birer görmezden gelip Lin'in sonuna kadar eskisi gibi olduğuna inanmayı sürdürmenin bir yolunu bulmuştu. Yıllarca erkek çocuk sahibi olmanın hayalini kurmuştu, ama artık eşini yeni bir gebelikten korumayı istiyordu yalnızca. Lin'e karşı olan duyguları, bir tek ona itiraf edebildiği bir tapınmaya dönüşmüştü; bir kadına karşı böylesine bunaltıcı bir aşkı kimsenin anlayamayacağını, kimsenin Lin'i kendisi kadar tanımadığını, kimsenin onun kendi hayatına getirdiği ışığı bilmediğini düşünüyordu. Birazcık gevşeyecek olsa kendisini rahat bırakmayan o uğursuz önsezileri uzaklaştırmak için, "Mutluyum, mutluyum," diye yineleyip duruyordu. Ama değildi. Artık eskisi kadar rahatlıkla gülemiyordu; Lin'in yanında olduğu zaman da, kusursuz bir tensel zevke eriştiği bazı anların dışında, onun tadını pek çıkaramıyordu, çünkü her zaman onun sağlığına bağlı ve kırılganlığının bilincinde olarak, soluğunun temposunu ölçerek, hep kaygıyla gözlüyordu onu. Evliliğinin başlangıcında arzudan kendinden geçerek öptüğü onun o *yaldızlı zambaklar*'ından nefret eder olmuştu. Ebanizer Hobbs, ciğerlerinin güçlenebilmesi, iştahının açılması için Lin'in temiz havada uzun yürüyüşlere çıkmasından yanaydı, ama o, yere yığılmadan on adım bile atamıyordu. Tao, Hobbs'un önerdiği gibi, tüm vaktini karısının yanında geçiremiyordu, çünkü onun geçimini sağlamak zorundaydı. Ondan ayrı geçirdiği her an, mutlulukta boşa geçmiş bir hayat, aşktan çalınmış bir zaman gibi geliyordu ona. Tıp uygulamalarıyla geçmiş uzun yıllar boyunca edindiği tüm eczacılık bilgilerini ve deneyimlerini sevgilisinin hizmetine sunmuştu, ama doğumdan bir yıl sonra Lin, o eski neşeli kızın bir gölgesi haline gelmişti. Kocası onu güldürmeye çalışıyor, ama her ikisinin de ağzından sahte kahkahalar dökülüyordu.

Günlerden bir gün Lin artık yataktan çıkamadı. Boğuluyor, kan tükürerek soluk almaya çalışırken tüm gücü tükeniyordu. Birkaç kaşık et suyunun dışında yemek yemeye yanaşmıyordu, çünkü harcadığı çaba onu bitkin düşürüyordu. Öksürüğünün yatıştığı kısa anlarda irkilmelerle uyuyordu. Tao Chi'en, onun, sanki suyun altına batırılmış gibi sıvı bir hırlamayla soluk almaya başlayalı altı hafta olduğunu hesaplamıştı. Kollarına alıp kaldırdığında nasıl zayıflamakta olduğunu anlıyor, ruhu dehşet içinde kasılıyordu. Onun acı çektiğini o kadar uzun zamandan beri görüyordu ki, ölüm bir ferahlama gibi gelecekti ona, ama Lin'in soğumuş bedeninin yanında uyandığı o uğursuz sabah, kendisi de ölmüş gibi oldu. Toprağın derinliklerinden tıpkı bir volkan patlaması gibi yükselen upuzun, korkunç bir çığlık, evi temellerinden sarsmış, mahalleyi ayağa kaldırmıştı. Komşular koşup gelerek kapıyı tekmelerle açmışlar, onu odanın ortasında çırılçıplak, karısını kollarına almış, haykırırken bulmuşlardı. Karısının bedeninden zorla ayırıp yatıştırmaları gerekti, ta ki sonunda Ebanizer Hobbs gelip bir aslanı bile yere devirecek dozda afyonruhu içirene kadar.

Tao Chi'en, dulluk yaşamına tam bir umutsuzluk içinde gömülmüştü. Lin'in portresiyle birkaç parça eşyasını koyduğu bir dua köşesi yaptırmıştı; gözlerini oraya dikerek, perişan bir durumda saatlerini geçiriyordu. Hastalarını görmeyi de, Ebanizer Hobbs'la olan dostluğunun temelini oluşturan çalışma ve araştırmalarını da bir yana bırakmıştı. "Çivi çiviyi söker," diyen ve yastan kurtulmanın en iyi yolunun, *–yaldızlı zambaklar* için kullandığı deyişiyle– deforme ayaklara sahip canının istediği kadar kadını seçebileceği, limandaki genelevleri ziyaret etmek olduğunu söyleyen İngiliz'in öğütlerinden nefret ediyordu. Böyle bir sapkınlığı nasıl önerebilirdi ona? Lin'in yerini alabilecek hiç kimse yoktu, bir başkasını asla sevme-

yecekti, bundan emindi Tao Chi'en. O dönemde Hobbs'tan, cömertçe verdiği viski şişelerini kabul ediyordu yalnızca. Haftalar boyunca alkolle uyuşturmuştu kendini, ta ki sonunda parası bitip eşyalarını satmak ya da rehin vermek zorunda kalana kadar; en sonunda artık kirasını da ödeyemez duruma gelmiş, ucuz bir otele çıkması gerekmişti. O sıralarda bir *zong yi* olduğunu hatırlayarak yeniden çalışmaya başladı, ama üstü başı kir içinde, saç örgüsü çözülmüş, tıraşı çıkmış bir halde zorlukla yapıyordu işini. İyi bir şöhreti olduğundan, hastalar onun o korkuluğa benzer görünümüne ve sarhoşlukla yaptığı hatalara, yoksullara özgü uysallıkları içinde katlanıyorlardı. Ebanizer Hobbs da zor vakaları iyileştirmeye artık onu çağırmaz olmuştu, çünkü onun ölçütlerine olan güvenini yitirmişti. O zamana kadar ikisi de birbirlerini başarıyla tamamlamışlardı: Acıyı yatıştırabilen, kanamaları durdurabilen, yaraların kapanma süresini kısaltan o güçlü uyuşturucularla altın iğneler sayesinde İngiliz ilk kez olarak korkmadan ameliyat yapabiliyordu; Çinli de, teşrih bıçağını ve Avrupa biliminin öteki yöntemlerini kullanmayı öğrenmişti. Ama titreyen elleri, içkiden ve gözyaşlarından buğulanan gözleriyle, Tao Chi'en, bir yardımcıdan çok, bir tehlike oluşturuyordu artık.

1847'nin ilkbaharında Tao Chi'en'in talihi, hayatı boyunca birkaç kez olduğu gibi, bir kez daha aniden dönmüştü. Düzenli hastalarını kaybedip hekim olarak saygınlığını yitirdiği söylentisi ortalığa yayıldıkça, çabalarını limanda, kimsenin kendisinden referans istemediği en umutsuz mahalleler üzerinde yoğunlaştırmak zorunda kalıyordu. Burada hep alışıldık vakalar çıkıyordu: yani ezikler, ustura yaraları ve kurşun delikleri. Bir gece Tao Chi'en, müthiş bir kavganın ardından bir denizcinin ya-

rasını dikmek üzere acil olarak bir meyhaneye çağrılmıştı. Onu alıp lokalin arka tarafına götürdüklerinde, adam, kafası bir kavun gibi yarılmış olarak bilinçsiz bir halde yerde yatıyordu. Dev gibi bir Norveçli olan hasmı, ona unutamayacağı bir kötek çekme niyetiyle saldıran bir grup Çinliye karşı, kendini savunmak üzere ağır bir ahşap masayı yerinden kaldırdığı gibi bir sopa gibi kullanmıştı. Norveçlinin üzerine hep birden saldırmışlardı ve aynı lokalde içki içmekte olan birkaç Kuzeyli gemici yardımına koşmuş olmasaydı pestilini çıkaracaklardı; sarhoş birkaç kumarbaz arasında tartışma olarak başlayan şey, sonunda ırksal bir çatışmaya dönüşmüştü. Tao Chi'en oraya vardığında, yürüyebilenler çoktan ortadan kaybolmuşlardı. Norveçli, iki İngiliz polisinin eşliğinde sağ salim gemisine ulaşmıştı ve görünürde bir tek meyhaneci, can çekişmekte olan dayakzede, bir de ne yapıp edip polisleri oradan uzaklaştırmış olan dümenci vardı. Yaralı adam Avrupalı olsaydı, kesinlikle kendini İngiliz hastanesinde bulmuş olurdu, ama söz konusu kişi bir Asyalı olduğundan, liman yetkilileri pek oralı olmamışlardı.

Tao Chi'en'in şöyle bir bakması, kafası parçalanıp beyni ortaya çıkmış olan o zavallı için hiçbir şey yapamayacağını anlamasına yetmişti. Sakallı, kaba saba bir İngiliz olan dümenciye de öyle söyledi.

"Kahrolası Çinli! Kanı durdurup kafasını dikemez misin?" diye onu sıkıştırdı İngiliz.

"Kafatası kırılmış, ne diye dikeyim? Adamın huzur içinde ölmeye hakkı var."

"Ama o ölemez! Gemim şafakla birlikte demir alıyor, gemide ona ihtiyacım var. Aşçı o!"

"Çok üzüldüm," diye karşılık verdi Tao Chi'en, saygılı bir hareketle eğilip o kafasız *fan guey*'in kendisine verdiği can sıkıntısını belli etmemeye çalışarak.

Dümenci, bir şişe cin getirterek, Tao Chi'en'i kendi-

siyle birlikte içmeye davet etti. Dediğine göre, mademki aşçı kurtarılamayacak durumdaydı, sonradan o lanet olasıca hayaleti geceleyin gelip ayaklarından çekmesin diye, onun adına pekâlâ birer kadeh içki içebilirlerdi. Ölmek üzere olan adamın birkaç adım ötesine yerleşerek, hiç acele etmeden kafaları çekmeye koyuldular. Tao Chi'en, arada bir eğilip adamın nabzını tutuyor, hayatta birkaç dakikadan fazla zamanı kalmadığını hesaplıyordu, ama adam umulduğundan daha dayanıklı çıkmıştı. *Zong yi*, bardağının kendi içkisine dokunmayan İngiliz tarafından nasıl art arda doldurulduğunun pek farkında değildi. Çok geçmeden başı dönmeye başlamıştı; neden orada bulunduğunu da artık hatırlayamıyordu. Aradan bir saat geçtikten sonra, hastası birkaç çırpınmayla son nefesini verdiğinde, Tao Chi'en'in bundan haberi bile olmadı, çünkü kendinden geçmiş bir halde yerde yatıyordu.

Pırıl pırıl bir öğle güneşinde uyanıp gözlerini son derece zorlukla açmış, birazcık toparlanabildiğinde çevresinin gökyüzü ve suyla sarılı olduğunu görmüştü. Bir geminin güvertesindeki dolanmış kocaman bir halat yığınının üzerinde sırtüstü yatmakta olduğunun farkına varabilmesi epeyce vaktini aldı. Dalgaların geminin kenarlarına indirdiği darbeler, korkunç çan sesleri gibi ötüyordu kafasının içinde. Sesler ve bağrışmalar duyuyor gibi oluyordu, ama hiçbir şeyden emin değildi; cehennemde bile olabilirdi. Dizlerinin üzerinde doğrulup emekleyerek birkaç metre ilerlemeyi başarmışken, birden midesinin bulanmasıyla yüzükoyun yere yığıldı. Birkaç dakika sonra soğuk bir kova suyun balyoz gibi kafasına indiğini hissetmiş, birinin kendisine Kanton dilinde seslendiğini duymuştu. Bakışlarını kaldırınca, dişlerinin yarısı eksik kocaman bir gülümsemeyle kendisini selamlamakta olan, cana yakın, tüysüz bir suratla karşılaştı. İkinci bir kova deniz suyu, sonunda onu içinde bulundu-

ğu sersemlikten çıkarmıştı. Kendisini öylesine canı gönülden ıslatmakta olan genç Çinli, sanki o acıklı durumunda karşı konulamaz bir komiklik varmış gibi, kahkahalarla gülerek bacaklarına şaplaklar indiriyordu.

"Neredeyim?" diye ağzının içinde geveleyebildi Tao Chi'en.

"*Liberty* gemisine hoş geldiniz! Görünüşe göre batıya doğru gidiyoruz."

"Ama ben hiçbir yere gitmek istemiyorum ki! Hemen inmem gerekiyor!"

Genç Çinli, onun bu isteklerini yeni kahkahalarla karşılamıştı. Sonunda neşesini bastırmayı başarınca da, tıpkı birkaç ay önce kendisinin de başına gelmiş olduğu gibi, "sözleşmeyle tutulmuş" olduğunu anlattı ona. Tao Chi'en bayılacak gibi olduğunu hissetti. Bu yöntemi biliyordu. Mürettebatı tamamlamak için adama ihtiyaç olduğunda, ihtiyatsız kişileri istemedikleri halde tayfa olarak yazmak üzere sarhoş etmek ya da kafasına indirilen bir darbeyle sersemletmek gibi pratik bir uygulamaya başvurulurdu. Denizdeki hayat zahmetli ve az ücretliydi; kazalar, kötü beslenme ve hastalıklar büyük can kaybına neden oluyordu; her yolculukta pek çok kişi ölüyor, cesetler bir daha kimsenin adlarını anmayacağı biçimde okyanusun dibini boyluyordu. Üstelik kaptanlar, çoğunlukla kimseye hesap vermek zorunda olmayan, en küçük bir suçu kırbaçlayarak cezalandıran birer despottular. Şanghay'da kaptanlar arasında, adam kaçırmalara sınırlama getirmek ve karşılıklı olarak birbirlerinin elinden denizci kapmamak için bir centilmenlik anlaşması yapılması gerekmişti. Bu anlaşmadan önce, insan birkaç kadeh içki içmek üzere limanda gemiden her inişinde, ertesi sabah başka bir gemide uyanma tehlikesiyle karşı karşıya oluyordu. *Liberty*'nin dümencisi de, ölen aşçının yerine Tao Chi'en'i koymaya karar vermişti –onun gözünde bütün

"sarı derili"ler birbirinin eşiydi, ha biri olmuştu ha öteki– onu sarhoş ettikten sonra da gemiye taşıtmıştı. Uyanmadan önce başparmağının izini bir sözleşmenin üzerine bastırarak iki yıllığına hizmetine almıştı onu. Olan bitenlerin ciddiyeti Tao Chi'en'in sersemlemiş beyninin içinde ağır ağır belirmeye başlamıştı. İsyan etme düşüncesini aklına bile getirmedi, intihar etmekle eşanlamlı olurdu bu, ama gezegenin herhangi bir noktasında karaya ayak basar basmaz kaçmayı koymuştu aklına.

Genç Çinli, ayağa kalkıp yıkanmasına yardım ettikten sonra, onu alıp geminin kamaralarla hamakların dizili olduğu en dip kısmına götürdü. Ona yerini göstererek, eşyalarını koyabileceği büyük bir de kutu verdi. Tao Chi'en her şeyini kaybettiğini sanıyordu, ama içinde hekimlik aletlerinin de bulunduğu bavulunun yatak olarak kullanacağı tahta kaplamanın üzerinde durduğunu görmüştü. Neyse ki dümenci onu kurtarmayı akıl etmişti. Ama Lin'in resmi, dua köşesinde kalmıştı. Karısının ruhunun belki de okyanusun ortasında onun nerede olduğunu bulamayacağını dehşet içinde fark etmişti. Deniz üzerinde geçirdiği ilk günler tam bir işkence oldu onun için; ara sıra kendini güverteden denize atarak çektiklerinden bir an önce kurtulma düşüncesine kapılıyordu. Ayakta durabilmeyi becerir becermez, birtakım kancalarda asılı olan kap kacağın geminin her salınmasında kulakları sağır edici bir gümbürtüyle birbirlerine çarptığı mutfakta gündelik işlere verilmişti. Hong Kong' da alınan taze erzak çabucak tükenmiş, kısa bir süre sonra balık, tuzlanmış et, kuru fasulye, şeker, yağ, kurtlanmış un ve çoğu zaman çekiçle kırmak zorunda kalınacak kadar bayat olan peksimetlerden başka bir şey kalmamıştı. Her türlü yiyeceğin üzerine soya sosu konuyordu. Her gemicinin, sıkıntılarını hafifletmek ve deniz yaşantısındaki sorunlardan biri olan dişeti yangıları

nedeniyle ağzını çalkalamak için günde yarım litre içki hakkı vardı. Tao Chi'en'in elinin altında, kaptanın sofrası için, sıkı sıkı tembih ettikleri gibi kendi canı pahasına korumak zorunda olduğu, yumurta ve İngiliz marmeladı da bulunuyordu. Tayınlar, gemiyi rotasından ayırabilecek fırtınalar ya da felce uğratabilecek rüzgârsız havalar olmadıkça yolculuk boyunca yetebilecek şekilde hesaplanıyor, yolda ağlarla yakalanan taze balıkla tamamlanıyordu. Tao Chi'en'den aşçılık yeteneği göstermesi beklenmiyordu; ona düşen, kişi başına ayrılmış olan yiyecek maddelerini, içkiyi ve tatlı suyu denetim altında tutmak, yiyeceklerin çürümelerine ve farelere karşı savaş vermekti. Ayrıca her denizci gibi temizlik ve seyir işleriyle de uğraşmak zorundaydı.

Yola çıktığının haftasına temiz havanın, ağır işin ve her biri kendi öyküsü, kendi özlemleri ve kendi becerileriyle dünyanın dört bir yanından gelmiş olan o adamlarla birlikte olmanın tadını çıkarmaya başlamıştı. Dinlenme anlarında herhangi bir çalgı çalıp deniz hayaletleriyle ve uzak limanlardaki egzotik kadınlarla ilgili öyküler anlatıyorlardı. Tayfalar çok değişik yerlerden geliyorlardı, değişik dillere ve âdetlere sahiptiler, ama dostluğa benzer bir şey birleştiriyordu onları. Dış dünyadan yalıtılmışlık ve birbirlerine muhtaç olduklarının bilinci, karada olsalar birbirlerinin yüzüne bile bakmayacak olan bu adamları birbirlerinin can yoldaşı yapmıştı. Tao Chi'en, Lin'in hastalığı öncesinden beri yapmadığı biçimde yeniden gülüyordu artık. Bir sabah dümenci, kaptan köşkünün kapısında yalnızca uzaktan görmüş olduğu Kaptan John Sommers'la tanıştırmak için çağırttı onu. Yüzü dünyanın pek çok enlemindeki rüzgârlarla pişmiş, koyu renk sakallı, çelik rengi gözlü, uzun boylu bir adamın karşısında bulmuştu kendini. Kaptan, çat pat Kanton lehçesi bilen dümenci aracılığıyla konuşmuştu onunla, ama ken-

disi, Ebanizer Hobbs'tan öğrenmiş olduğu o yapmacıklı aristokrat şivesiyle, kitaptan öğrenme İngilizcesiyle konuşarak karşılık verdi ona.

"Mister Oglesby'nin dediğine göre, bir tür şifacıymışsın, öyle mi?"

"Ben bir *zong yi*'yim, yani bir hekim."

"Hekim mi? Nasıl yani?"

"Çin tıbbı, İngiliz tıbbından birkaç yüzyıl daha eskidir, Kaptan," diye yavaşça gülümsedi Tao Chi'en, dostu Ebanizer Hobbs'un sözlerini olduğu gibi kullanarak.

Kaptan Sommers, bu ufak tefek adamın saygısızlığı karşısında öfkeli bir hareketle kaşlarını havaya kaldırmış, ama söylediğinin doğruluğu onu çaresiz bırakmıştı. İçinden gelerek gülmeye başladı.

"Hadi bakalım, Mister Oglesby, üç bardak konyak doldurun. Doktorla kadeh kaldıracağız. Bu çok ender rastlanır bir lüks. İlk kez gemide kendi hekimimizi taşıyoruz!"

Tao Chi'en, *Liberty*'nin yanaşacağı ilk limanda gemiden kaçma niyetini gerçekleştiremedi, çünkü nereye gideceğini bilmiyordu. Hong Kong'da bir dul olarak sürdürdüğü o umutsuz hayata geri dönmek, gemiyle dolaşmayı sürdürmek kadar anlamsızdı. Ha burada olmuştu ha orada, hiç fark etmiyordu; böyle hiç değilse denizci olarak yolculuk edebiliyor ve dünyanın başka yerlerindeki tedavi yöntemlerini öğrenebiliyordu. Kendisini gerçekten üzen tek şey, böyle dalgadan dalgaya dolaşırlarken adını tüm rüzgârlara ne kadar haykırırsa haykırsın, Lin'in belki de onun yerini bulamayacağıydı. Vardıkları ilk limanda, ötekiler gibi karada altı saat kalma izniyle inmişti gemiden, ama vaktini meyhanelerde geçireceği yerde, Kaptan'ın siparişi üzerine baharatlar ve şifalı bit-

kiler bulmak üzere çarşıya dalmıştı. "Mademki artık bir doktorumuz var, ilaçlara da ihtiyacımız olacaktır," demişti Kaptan. Ona içinde sayılı miktarda para olan bir kese vererek, kaçmaya veya kendisini kandırmaya kalkışacak olursa, sonunda onu bulana kadar peşini bırakmayacağını ve gırtlağını kendi elleriyle keseceğini söyleyerek uyarmıştı onu; çünkü kendisiyle alay edip cezası yanına kâr kalmış babayiğit anasından doğmamıştı daha.

"Anladın mı, Çinli?"

"Anladım, İngiliz."

"Bana, efendim diyeceksin!"

"Peki efendim," diye karşılık vermişti Tao Chi'en, gözlerini yere indirerek, çünkü beyazların yüzüne bakmamayı artık öğreniyordu.

Tao Chi'en'i şaşırtan ilk şey, Çin'in evrenin tam merkezi olmadığını keşfetmek olmuştu. Vahşi de olsa, ondan çok daha güçlü olan başka kültürler de vardı. İngilizlerin yeryüzünün büyük bir bölümünü denetimleri altında tuttukları aklının ucundan bile geçmediği gibi, başka *fan guey*'lerin dört kıtaya bölünmüş olan uzak topraklarda uçsuz bucaksız kolonilerin efendileri olabilecekleri de hiç aklına gelmemişti; bütün bunları, Kaptan John Sommers, Afrika kıyıları önlerindeyken apseli bir dişini çektiği gün anlatma zahmetine girişmişti. Bu işlemi, şakaklarına batırdığı altın iğnelerle dişetine sürdüğü karanfil ve okaliptüs macunu karışımı sayesinde neredeyse hiç acı çektirmeden, tertemiz halledivermişti. İşini bitirip de hasta, rahatlamış ve minnettar olarak içki şişesini sonuna dek içip bitirdiğinde, Tao Chi'en, nereye gittiklerini ona sormaya cesaret edebildi. Tek dayanak noktası olarak uçsuz bucaksız bir denizle bir göğün arasındaki belirsiz bir ufuk çizgisiyle, nereye gittiğini bilmeden yolculuk etmek aklını karıştırıyordu.

"Avrupa'ya doğru gidiyoruz, ama bizim için değişen

bir şey yok. Bizler deniz adamıyız, her zaman sudayız. Yoksa sen evine mi dönmek istiyorsun?"

"Hayır, efendim."

"Bir yerlerde ailen var mı?"

"Hayır, efendim."

"Öyleyse ister kuzeye gidelim, ister güneye, ister doğuya, ister batıya senin için fark etmez, öyle değil mi?"

"Etmez, ama nerede olduğumu bilmek hoşuma gider."

"Neden?"

"Denize düşersem ya da batacak olursak, ne olur ne olmaz diye. Çin'e dönebilmesi için ruhumun nerede olduğunu bilmesi gerek, yoksa başıboş dolaşır durur. Göklerin kapısı Çin'dedir."

"Amma da yaptın," diye güldü Kaptan. "Demek cennete gitmek için Çin'de ölmek gerekiyor, öyle mi? Haritaya baksana be adam! Senin ülken en büyük ülke, orası doğru, ama Çin'in dışında da pek çok yer var. Şurası İngiltere, küçücük bir ada, ama bizim kolonilerimizi bir araya getirirsen, dünyanın yarısının sahibi olduğumuzu görürsün."

"Bu nasıl oldu?"

"Hong Kong'da yaptığımız gibi: Yani savaşla ve hileyle. Diyelim ki bu, deniz üstünlüğünün, açgözlülüğün ve disiplinin bir karışımıydı. Bizler daha üstün değiliz, ama daha zalim ve kararlıyız. İngiliz olmaktan pek gurur duymuyorum; benim kadar gezecek olsan, sen de Çinli olmaktan gurur duymazdın."

Bunu izleyen üç yıl içinde Tao Chi'en karaya üç kez ayak basmış, bunlardan biri de İngiltere olmuştu. Limandaki güruhun arasında kendini kaybetmiş, Londra sokaklarında, yenilikleri şaşkın bir çocuğun gözleriyle seyrederek dolaşmıştı. *Fan guey*'ler sürprizlerle doluydular; bir yanda, en küçük bir incelikten yoksun olarak vah-

şiler gibi davranıyorlardı, ama öte yanda, mucizevi bir buluş yeteneğine sahiptiler. İngilizlerin, Hong Kong'dayken gösterdikleri aynı küstahlık ve terbiyesizlik hastalığını kendi ülkelerinde de çektiklerini anlamıştı: Kendisine saygısızca davranıyorlardı; nezaket ya da terbiye kurallarından haberleri bile yoktu. Canı bir bira içmek istemiş, ama kendisini ite kaka çıkarmışlardı meyhaneden: Buraya sarı köpekler giremez, demişlerdi ona. O da çok geçmeden öteki Asyalı gemicilere katılmış, yaşlı bir Çinli tarafından işletilen, rahat rahat yiyip içebilecekleri ve çubuk tüttürebilecekleri bir yer bulmuşlardı. Öteki insanların öykülerini dinledikçe, öğrenecek daha ne kadar çok şeyi olduğunu hesaplamış, bunlardan ilkinin de yumruklarını ve bıçağını kullanmak olduğuna karar vermişti. İnsan kendini savunmaktan âcizse, bildikleri pek bir işe yaramıyordu; o bilge akupunktur hocası da unutmuştu ona bu temel ilkeyi öğretmeyi.

1849'un Şubat ayında *Liberty*, Valparaíso'ya yanaşmıştı. Ertesi gün Kaptan John Sommers onu kamarasına çağırtarak eline bir mektup verdi.

"Bunu bana limanda verdiler, sanaymış ve İngiltere'den geliyormuş."

Tao Chi'en zarfı alınca kıpkırmızı kesildi; kocaman bir gülümseme yüzünü aydınlatmıştı.

"Sakın bunun bir aşk mektubu olduğunu söyleme bana," diye onu alaya aldı Kaptan.

"Ondan daha iyi bir şey," diye karşılık verdi Tao Chi'en, mektubu teniyle gömleği arasına saklayarak. Mektup ancak dostu Ebanizer Hobbs'tan olabilirdi; denizde geçirdiği iki yıl içinde gelen ilk mektuptu bu.

"İyi bir iş çıkardın, Chi'en."

"Yemeklerimin hoşunuza gitmediğini sanıyordum, efendim," diye gülümsedi Tao.

"Aşçı olarak bir felaketsin, ama hekimlikten anlıyor-

sun. İki yıldır tek bir adamım bile ölmedi, hiç kimsede iskorbüt hastalığı yok. Bunun ne anlama geldiğini biliyor musun?"

"İyi talih."

"Sözleşmen bugün sona eriyor. Herhalde seni sarhoş edip sözleşmenin uzatılması için imza attırabilirim. Belki de bunu başka birine yaparım, ama bazı hizmetlerinden dolayı sana borçluyum, ben de her zaman borçlarımı öderim. Benimle devam etmeyi ister misin? Ücretini artırırım."

"Nereye gidiyorsunuz?"

"California'ya. Ama bu gemiyi bırakacağım, bana buharlı bir gemi önerdiler, yıllardır beklediğim bir fırsattı bu. Benimle gelmeni çok isterdim."

Tao Chi'en buharlı gemilerden söz edildiğini duymuştu ve onlardan ödü patlıyordu. Buhar üretmek ve cehennemsel bir düzeneği işletmek için kaynar suyla dolu kocaman kazanlar yapma düşüncesi, ancak çok acelesi olan insanların aklına gelmiş olabilirdi. Rüzgârlarla akıntıların temposuna uyarak yolculuk etmek daha iyi değil miydi? Ne gerek vardı doğaya meydan okumaya? Açık denizde patlayıp tayfaları diri diri haşlayan kazanlarla ilgili söylentiler dolaşıyordu ortalıkta. Karidesler gibi haşlanmış insan eti parçaları, balık yemi olarak her bir yana saçılıyor, o arada o zavallıların, patlamanın şiddeti ve buhar girdapları içinde bedenlerinden kopan ruhları, atalarıyla asla birleşemiyorlardı. Tao Chi'en, sıcak su tenceresi üzerine devrildiğinde küçük kız kardeşinin ne hale geldiğini net bir biçimde hatırlıyordu, tıpkı onun acı içindeki korkunç inlemelerini ve ölürken çırpınmalarını da hiç unutmadığı gibi. Böylesine bir tehlikeye atılmaya hiç niyeti yoktu. Çakıltaşları gibi yerlere saçılmış olduğunu söyledikleri California altını da ona pek o kadar çekici gelmiyordu. John Sommers'a hiçbir

borcu yoktu. Kaptan, *fan guey*'lerin büyük bir çoğunluğundan daha hoşgörülüydü ve mürettebata belli bir eşitlik ilkesi içinde davranıyordu, ama dostu değildi, asla da olamazdı.

"Hayır efendim, teşekkürler."

"California'yı tanımak istemez misin? Kısa sürede zengin olur, bir kodaman olarak dönersin Çin'e."

"Evet, ama yelkenli bir gemiyle."

"Neden? Buharlı gemiler çok daha modern ve hızlı."

Tao Chi'en, nedenlerini açıklamaya kalkışmadı. Kaptan viskisini içmeyi bitirirken, takkesi elinde, sessizce yere bakakalmıştı.

"Seni zorlayamam," dedi sonunda Sommers. "*Emilia* yelkenlisinin kaptanı olan dostum Vincent Katz için sana bir tavsiye mektubu veririm; o da yakında California'ya doğru yola çıkıyor. Kendine özgü bir Hollandalıdır, çok dindar ve serttir, ama iyi bir insandır, iyi bir denizcidir. Senin yolculuğun benimkinden daha yavaş olacak, ama belki de San Francisco'da görüşürüz; kararından pişmanlık duyarsan benimle çalışmaya her zaman geri dönebilirsin."

Kaptan John Sommers ile Tao Chi'en, ilk olarak el sıkışmışlardı.

Yolculuk

Ambardaki ininin içine büzülmüş olan Eliza, yavaş yavaş ölmeye başlamıştı. Karanlığa ve üzerine diri diri duvar örülmüş duygusuna bir de o koku eklenmişti: Yüklerin ve sandıkların içindekilerin, varillerdeki tuzlanmış balığın ve geminin eski tahtalarına kakılmış deniz kalıntılarının bir karışımıydı bu koku. Dünyada gözü kapalı dolaşabilmek için öylesine yararlı olan ondaki o koku alma duyusu, bir işkence aygıtına dönüşmüştü. Tek can yoldaşı, onu farelerden korusun diye tıpkı kendisi gibi ambara kapatılmış üç renkli, acayip bir kediydi. Tao Chi'en, kokuya ve kapalılığa alışacağı konusunda güvence veriyordu ona, çünkü insan bedeni gerektiğinde her şeye alışabiliyordu; yolculuğun uzun süreceğini, temiz havaya asla çıkamayacağını da sözlerine eklemişti, bu yüzden de delirmemek için bu konuyu hiç düşünmese daha iyiydi. Suyunun ve yiyeceğinin eksik olmayacağına söz vermişti; kuşku uyandırmadan ambara inebildiği zamanlarda kendisi üstlenecekti bunu. Bindikleri yelkenli, küçük bir tekneydi, ama insanlarla tıklım tıklım doluydu; türlü bahanelerle aşağı kaçıvermek kolay olacaktı.

"Teşekkürler. California'ya vardığımızda size o firuzeli iğneyi vereceğim..."

"Kendinize saklayın onu, siz bana ödeyeceğinizi öde-

diniz. Ona ihtiyacınız olacak. Ne için gidiyorsunuz California'ya?"

"Evlenmek için. Nişanlımın adı Joaquín. O da altın hastalığına tutuldu ve çekip gitti. Geri döneceğini söylemişti, ama ben onu bekleyemem."

Gemi Valparaíso Körfezi'ni bırakıp açık denize çıkar çıkmaz, Eliza hezeyanlar içinde kendinden geçmişti. Saatlerce karanlıkta kendi pisliğinin içinde bir hayvan gibi yatıp kaldı; o kadar hastaydı ki, ne nerede bulunduğunu hatırlayabiliyordu ne de nedenini; ta ki sonunda ambarın kapısı açılıp da, bir mum parçasının ışığında Tao Chi'en görünüp de kendisine bir tabak yiyecek getirene kadar. Kıza şöyle bir bakması, ağzına hiçbir şey koyamayacağını anlamasına yetmişti. Yemeği kediye verdi; sonra da üstünü başını temizlemek üzere gidip bir kova su getirdi. İlk iş olarak ona koyu bir zencefil demi içirerek, o altın iğnelerinin bir düzinesini, midesi düzelene kadar uyguladı ona. Eliza, kendisini çırılçıplak soyduğunu, deniz suyuyla yavaşçacık yıkadığını, bir tas tatlı suyla duruladığını ve malarya titremelerine karşı salık verilen aynı balsamla kendisine tepeden tırnağa masaj yaptığını pek fark etmemişti. Birkaç dakika sonra, Kastilya battaniyesine sarınmış olarak, ayaklarının ucunda kediyle birlikte uyurken, Tao Chi'en, o saatte gemicilerin dinleniyor olmalarına rağmen pek dikkat çekmemeye çalışarak, onun giysisini güvertede deniz suyuyla çalkalıyordu. Avrupa'dan beri üç aydır yolculuk etmekte olan ve bu deneyimi çoktan yaşamış olanlara karşılık, gemiye yeni binmiş olan yolcuları da Eliza gibi deniz tutmuştu.

Onu izleyen günlerde, *Emilia*'nın yeni yolcuları dalgaların gemiyi hırpalamalarını kanıksar ve yolculuğun geri kalanı için gerekli olan yeni alışkanlıklar edinirlerken, geminin en dip kısmındaki Eliza her geçen gün biraz daha kötüye gidiyordu. Tao Chi'en, olabildiğince sık

aşağı inerek ona su götürüp mide bulantılarını yatıştırmaya çalışıyor, rahatsızlığının azalacağı yerde artmasına şaşıyordu. Bu gibi durumlar için bilinen çarelerle ve umutsuzluktan kendisinin uydurduğu daha başka yollarla onu rahatlatmaya çalışıyordu, ama Eliza midesinde pek bir şey tutamıyor, gitgide daha susuz kalıyordu. Ona tuzlu ve şekerli su hazırlayarak, sonsuz bir sabırla kaşık kaşık içiriyordu, ama görünürde hiçbir iyileşme olmadan aradan iki hafta geçmişti; bir an gelmiş, genç kızın teni tıpkı bir parşömen gibi ayrılıvermişti ve Tao'nun kendisini zorladığı hareketleri yapmak üzere yerinden kalkamıyordu artık. "Yerinden kımıldamazsan bedenin uyuşur, kafandaki düşünceler de bulanır," deyip duruyordu Tao. Yelkenli kısa sürelerle Coquimbo, Caldera, Antofagasta, Iquique ve Arica limanlarına uğramış, her defasında da Tao, gemiden inip evine dönmenin bir yolunu aramaya onu razı etmeye çalışmıştı, çünkü onun her an bitkinleştiğini görüyor ve korkuyordu.

Callao Limanı'nı geride bıraktıklarında, Eliza'nın durumu artık ölümcül bir hal almıştı. Tao Chi'en, şifa yeteneğini iyi bildiği bir miktar koka yaprağı ile birer birer kesmek üzere saklamaya niyetlendiği üç tane canlı tavuk almıştı çarşıdan, çünkü hasta kızın gemide verilen kıt porsiyonlardan çok daha besleyici bir şeye ihtiyacı vardı. Bunlardan biriyle, içinde bol bol taze zencefil bulunan bir tavuk suyu hazırlayarak, zor kullanmak pahasına da olsa bu çorbayı Eliza'ya içirme kararıyla aşağı indi. Elindeki balina yağı fenerini yakıp yüklerin arasından kendine bir yol açarak, gözleri kapalı olarak yatmakta olan ve onun varlığını algılamışa pek benzemeyen kızın inine yaklaştı. Bedeninin alt tarafına koskocaman bir kan lekesi yayılmıştı. *Zong yi*, şaşkınlıkla haykırarak zavallının ne yapıp edip kendini öldürdüğü kuşkusuyla üzerine eğildi. Onu suçlayamayacağını da düşündü, bu

koşullarda kendisi de aynı şeyi yapardı. Kızın gömleğini sıyırdı, ama görünürde hiçbir yara yoktu; ona dokununca hayatta olduğunu da anlamıştı. Gözlerini açana kadar sarstı kızı.

"Gebeyim," diye sonunda itiraf etti Eliza, güçsüz bir sesle.

Tao Chi'en, kafasını ellerinin arasına almış, doğduğu köyün lehçesiyle, on beş yıldan beri hiç ağzına almamış olduğu sözcüklerle dövünmeye koyulmuştu: Bilseydi hiç ona yardım eder miydi, bu gebe haliyle California'ya gitmeye nasıl olup da kalkışmıştı, çılgınlıktı bu, bir bu düşük eksikti, ölecek olursa mahvolmuştu, başını ne büyük bir belaya sokmuştu, aptallığının cezasını çekiyordu, nasıl olup da Şili'den kaçmaktaki acelesinin nedenini tahmin edememişti. Ayrıca İngilizce olarak yeminler edip lanetler de yağdırdı, ama kız yeniden bayılmıştı, hiçbir azarlamayı duyacak halde değildi. Tao Chi'en, onu kollarının arasında tutup çocuk gibi sallarken, içindeki öfke de bastıramadığı bir acıma duygusuna dönüşmüştü. Bir an için Kaptan Katz'a başvurup olayı tümüyle itiraf etmek geldi aklına, ama onun tepkisinin ne olacağını tahmin edemiyordu. Gemideki kadınlara sanki vebalıymışlar gibi davranan bu Lutherci Hollandalı, yeni bir kaçak yolcu taşıdıklarını, hem de bu yetmiyormuş gibi gebe ve ölüm halinde olduğunu öğrenecek olursa, herhalde öfkeden deliye dönerdi. Ya kendisine vereceği ceza? Hayır hayır, hiç kimseye söyleyemezdi bunu. Tek seçeneği, kaderi buysa, Eliza'nın öbür dünyaya gitmesini beklemek, sonra da cesedini mutfaktaki çöp torbalarıyla birlikte denize atmaktı. Çok acı çektiğini görecek olursa da, onun için yapabileceğinin en fazlası, vakur bir biçimde ölmesine yardım etmek olabilirdi.

Kapıya doğru giderken, teninde acayip bir şey hissetti. Korkarak feneri kaldırdığında, o titrek ışık halkası-

nın içinde, ışıl ışıl yüzünde en çekici yanını oluşturan o alaylı ifadeyle, az ötesinde durmuş kendisini seyretmekte olan sevgili Lin'ini gördü net bir biçimde. Önemli günlerde giydiği, altın sırma işlemeli aynı yeşil ipekli giysisi vardı üzerinde; saçlarını fildişi iğnelerle tutturulmuş sade bir topuz biçiminde toplamış, kulaklarının üzerine iki taze şakayık takmıştı. Komşu kadınlar cenaze töreninden önce onu giydirdiklerinde, son kez böyle görmüştü onu. Eşinin geminin ambarındaki görüntüsü o kadar gerçekçiydi ki paniğe kapıldı: Ruhlar, hayattayken ne kadar iyi kalpli olurlarsa olsunlar, ölümlülere karşı çoğunlukla acımasızca davranırlardı. Kapıya doğru kaçmaya yeltendi, ama o, önünü kesmişti. Tao Chi'en, gerçeklere tutunabildiği tek şey olan feneri elinden bırakmadan, tir tir titreyerek dizlerinin üzerine düştü. Kendisini şaşırtmak için belki Lin'in biçimine girmişlerdir diye, kötü cinleri kovmak için bir dua okumaya niyetlendi, ama sözcükleri hatırlayamıyordu; yalnızca ona olan aşkı ve geçmişe duyduğu özlem nedeniyle upuzun bir yakınma çıkmıştı dudaklarından. O sırada Lin, o unutulmaz yumuşaklığıyla üzerine eğildi; o kadar yakınındaydı ki, cesaretini toplayabilseydi onu öpebilirdi; onca yoldan onu korkutmaya değil, onurlu bir hekimin görevlerini ona hatırlatmaya geldiğini fısıldadı Lin. Kendisinin de, kızını dünyaya getirdikten sonra, tıpkı bu kız gibi kan kaybından ölmesine ramak kalmış, o zaman kocası onu kurtarabilmişti. Neden aynı şeyi bu genç kadın için de yapmıyordu? Nesi vardı onun sevgili Tao'sunun? Yoksa iyi kalpliliğini yitirmiş, bir hamamböceğine mi dönüşmüştü? Vakitsiz bir ölümün Eliza'nın kaderi olmadığından emindi. Bir kadın, erkeğini bulabilme uğruna, karabasan gibi bir deliğin içine tıkılarak dünyayı aşmaya hazırsa bu onun büyük bir *qi*'ye sahip olduğunu gösterirdi ancak.

"Ona yardım etmelisin Tao, sevgilisini görmeden ölecek olursa asla huzura kavuşamaz ve hayaleti senin peşini sonsuza dek bırakmaz," diye onu uyardı Lin, buhar olup uçmadan önce.

"Bekle," diye yalvardı adam, onu tutmak için bir elini uzatarak, ama parmakları boşlukta kapanmıştı.

Tao Chi'en, aklını başına toplamaya çalışarak, uzun bir süre yerde serili kaldı, ta ki çılgıncasına atan kalbi koşmayı bırakana ve Lin'in o uçucu kokusu ambarın içinde dağılıp gidene kadar. Gitme gitme, diye binlerce kez yineledi, aşkına yenik düşerek. Sonunda ayağa kalkabilmiş, kapıyı açarak temiz havaya çıkmıştı.

Ilık bir geceydi. Pasifik Okyanusu, ayın yansımalarıyla gümüş gibi parlıyor, hafif bir esinti *Emilia*'nın eski yelkenlerini şişiriyordu. Yolcuların pek çoğu çoktan yatmaya çekilmişler ya da kamaralarında iskambil oynuyorlardı; kimileri, güverteleri dolduran makinelerin, atlar için koşum takımlarının ve sandıkların arasında geceyi geçirmek üzere hamaklarını asmışlardı; kimileri de geminin kıçında durmuş, köpüklü dümen suyundaki oyuncu yunus balıklarını seyrederek oyalanıyorlardı. Tao Chi'en, gözlerini şükranla uçsuz bucaksız gök kubbeye kaldırdı. Lin, ölümünden beri ilk kez çekinmeden ziyaret etmişti onu. Gemici olarak bu yaşantısına başlamadan önce, pek çok kez yakınında olduğunu hissetmişti onun, özellikle de derin bir meditasyona daldığında, ama o zamanlar ruhunun belli belirsiz varlığını, bir dul olarak içinde duyduğu özlemle karıştırması çok kolaydı. Lin, çoğu kez incecik parmaklarıyla kendisine sürtünerek geçip giderdi yanından, ama acaba gerçekten o muydu, yoksa acı çeken ruhunun bir yaratısı mıydı diye içinde bir kuşkuyla kalırdı hep. Oysa birkaç dakika önce ambardayken hiç kuşkusu kalmamıştı: Lin'in yüzü, denizin üzerindeki şu mehtap kadar ışıltılı ve berrak olarak gö-

rünmüştü ona. Tıpkı seviştikten sonra kollarının arasında büzülüp uyuduğu o uzak gecelerdeki gibi, kendini yalnız hissetmiyor, mutluluk duyuyordu.

Tao Chi'en kapıdan içeri süzülen tek hava akımının uzağında tahtadan, daracık ranzasının bulunduğu mürettebat kamarasına gitti. Bu havasız yerde adamların pis kokusu içinde uyumak olanaksızdı, ama Valparaíso'dan çıktıklarından beri bunu yapması gerekmemişti, çünkü yaz mevsimi güvertede yatmasına olanak veriyordu. Dalgaların sallamasından korumak için yere çivilemiş olduğu sandığının yanına giderek boynundaki anahtarla asma kilidi açıp el çantasıyla bir şişe afyonruhu çıkardı. Sonra usulca iki kişilik içme suyu alarak, daha iyi bir şey bulamazsa işine yarayabilecek birkaç mutfak bezi arayıp buldu.

Ambara doğru yürürken bir el kolundan yakalayıp durdurdu onu. Şaşırarak dönüp baktığında, kaptanın güneş battıktan sonra dışarı çıkmamaları konusundaki kesin emrine meydan okuyarak, baştan çıkarabileceği müşteri bulmaya çıkmış olan Şilili kadınlardan birini gördü. Onu hemen tanımıştı. Gemideki kadınların içinde Azucena Placeres en cana yakın ve en gözüpek olanıydı. İlk günlerde deniz tutmuş yolculara yardım etmeye bir tek o gönüllü olmuş, ayrıca direkten düşüp kolunu kıran genç bir tayfaya da özenle bakmıştı. Böylelikle o sert Kaptan Katz'ın bile saygısını kazanmış, kaptan, o günden sonra onun disiplinsizliklerine göz yumar olmuştu. Azucena, hemşirelik hizmetlerini ücretsiz olarak sunuyordu, ama o körpe tenine el atmayı göze alabilen kişinin parasını tıkır tıkır ödemesi gerekiyordu, çünkü kendi deyişiyle, iyi kalpliliği aptallıkla karıştırmamak gerekiyordu. Bu benim tek sermayem, ona dikkat etmezsem hapı yutarım, diye açıklıyordu, kıçına neşeyle şaplaklar indirerek. Azucena Placeres, her dilde anlaşılabilir dört

sözcükle yaklaşmıştı Tao Chi'en'in yanına: çikolata, kahve, sigara, konyak. Onunla karşılaştığında hep yaptığı gibi, bu lüks maddelerin herhangi birini hizmetleriyle değiştokuş etme arzusunu pervasız hareketlerle anlattı ona, ama *zong yi*, bir itişte ondan kurtularak yoluna devam etti.

Tao Chi'en, gecenin büyük bir bölümünü ateşler içinde yanan Eliza'nın yanında geçirdi. El çantasında bulunan sınırlı sayıdaki ilaçla, uzun deneyimiyle ve çekimser bir sevecenlikle uğraştı o bitkin bedenin üzerinde, ta ki sonunda kız, kanlar içinde bir yumuşakçayı dışarı atana kadar. Tao Chi'en, onu fenerin ışığında incelemiş ve bunun birkaç haftalık eksiksiz bir cenin olduğunu hiç kuşkuya yer bırakmayacak şekilde anlamıştı. Sonra Eliza'nın rahmini iyice temizleyebilmek için iğnelerini genç kadının kollarıyla bacaklarına batırmış ve kuvvetli kasılmalara neden olmuştu. Sonuçlardan emin olunca rahat bir soluk aldı; herhangi bir enfeksiyonu önlemesi için Lin'in yardımını istemekten başka bir şey kalmıyordu artık. O geceye kadar Eliza onun için ticari bir anlaşmayı simgelemişti hep; bunu kanıtlayacak inci gerdanlık da sandığının dibinde duruyordu. Kişisel bir ilgi duyduğunu sanmadığı, hiç tanımadığı bir kızdı yalnızca; kendine zorlukla bir koca bulabilecek olan, kocaman ayaklı, sert mizaçlı bir *fan guey*'di o, çünkü bir erkeğin hoşuna gitmeye ya da ona hizmet etmeye hiç niyetli olmadığı belliydi, bu açıkça görülebiliyordu. Bu kez de, çocuk düşürme felaketine uğradığından artık asla evlenemezdi. Onu zaten terk etmiş olan âşığı bile, pek olası görünmese de, günün birinde onu bulacak olsa bir eş olarak istemezdi onu. Eliza'nın bir yabancı olarak pek de çirkin olmadığını kabul ediyordu; hiç değilse çekik gözlerinde bir Şark havası

vardı, saçları da tıpkı bir imparatorluk atının azametli kuyruğu gibi uzundu, siyahtı, pırıltılıydı. Çin'den çıktığından beri kaç kez gördüğü gibi şeytani bir sarı ya da kızıl saçı olsaydı, belki de yanına hiç yaklaşmazdı; ama ne o hoş görünümü ne de karakterinin sertliği yardımcı olabilirdi ona; kötü kaderi şimdiden belliydi, hiç umut yoktu onun için: Sonunda California'da fahişe olup çıkacaktı. Kanton'da ve Hong Kong'dayken o kadınların pek çoğuna sık sık gitmişti. Hekimlik bilgilerinin büyük bir bölümünü dayak, hastalık ve uyuşturucularla hırpalanmış o zavallıların bedenleri üzerinde pratik yapmasına borçluydu. O uzun gece boyunca kaç kez, Lin'in öğütlerine rağmen onu ölüme terk etmenin ve böylelikle korkunç bir sondan kurtarmanın çok daha soylu bir davranış olup olmayacağını düşünmüştü, ama ücretini peşin olarak ödemişti, anlaşmayla kendi üzerine düşen görevi yerine getirmeliydi. Ama hayır, bu değildi tek neden, çünkü ta başından beri bu kaçak yolcuyu gemiye bindirmesinin gerekçelerini merak edip durmuştu. Atıldığı tehlike çok büyüktü; böylesine bir ihtiyatsızlığa sırf incilerin değeri uğruna girişmiş olduğundan pek emin değildi. Eliza'nın o cesur kararlılığındaki bir şey onu yumuşatmıştı; bedeninin kırılganlığındaki ve sevdiğine karşı duyduğu o ateşli aşktaki bir şey kendisine Lin'i hatırlatmıştı...

Sonunda şafak sökerken Eliza'nın kanaması durmuştu. Ateşler içinde yanıyor, ambardaki dayanılmaz sıcağa rağmen tir tir titriyordu, ama nabzı daha iyiydi ve uykusunda rahat rahat soluk alıyordu. Yine de tehlikeyi henüz atlatmış değildi. Tao Chi'en, onu gözlem altında tutmak için yanında kalmayı istiyordu, ama tanyerinin ağarmasına pek az vakit kaldığını, kendisini işbaşına çağıracak olan çan sesinin çok geçmeden duyulacağını hesaplamıştı. Bitkin bir halde sürüklenerek güverteye çıktı, tahta kaplamaların üzerine yüzükoyun attı kendini; ona

görevlerini hatırlatmak üzere başka bir denizcinin dostça indirdiği bir tekmeyle uyanana kadar mışıl mışıl uyudu. Canlanmak için kafasını bir kova dolusu deniz suyunun içine soktuktan sonra, sersemliği hâlâ geçmemiş bir halde, gemideki kahvaltıyı oluşturan yulaf ezmesini ısıtmak üzere mutfağın yolunu tuttu. O kanaatkâr Kaptan Katz da dahil olmak üzere herkes, hiçbir yorumda bulunmadan yiyordu yulaf ezmesini; bir tek, gemiye en son binmiş olarak eksikleri daha az olmasına rağmen hep bir ağızdan itiraz eden Şilililerin dışında; çünkü geri kalanlar, Valparaíso'ya ulaşana kadar katlandıkları aylar süren deniz yolculuğu sırasında tütün, alkol ve ağız tatlandıracak yiyecek haklarını çoktan tüketmişlerdi. Bazı Şilililerin aristokrat oldukları, bu yüzden de kendi donlarını yıkamayı ya da çay için su ısıtmayı bilmedikleri söylentileri dolaşıyordu ortalıkta. Birinci kamarada yolculuk edenler, sonradan altın madenlerinde çalıştırmayı düşündükleri hizmetkârlarını da götürüyorlardı yanlarında, çünkü kendi ellerini kirletme düşüncesi akıllarının ucundan bile geçmiyordu. Kimileri de, kendilerine baksınlar diye tayfalara para vermeyi yeğlemişlerdi, çünkü gemideki kadınlar onlara hizmet etmeye kesinlikle yanaşmamışlardı; kamaralarının mahremiyeti içinde onları on dakikacık kabul etmekle ondan on kez daha fazla para kazanabilirlerdi; iki saat boyunca onların çamaşırlarını yıkamaları için bir neden yoktu. Mürettebat ve yolcuların geri kalanı, bu şımarık küçükbeyleri alaya alıyorlardı, ama hiçbir zaman yüzlerine karşı değil. Şilililer terbiyeliydiler, çekingen görünüyorlar, son derece büyük bir nezaket ve centilmenlik gösterisi sergiliyorlardı, ama en küçük bir kıvılcım yetiyordu kibirlerini tutuşturmaya. Tao Chi'en onlara bulaşmamaya çalışıyordu. O adamlar, onu ve Brezilya'dan binmiş olan iki zenci yolcuyu hor gördüklerini gizlemiyorlardı; ikisi de yolculuk ücretleri-

nin tamamını ödemişlerdi, ama kendilerine ait kamaraları olmayan ve sofrayı ötekilerle paylaşmalarına izin verilmeyen bir tek onlar vardı. Sağlam pratik zekâları, sürekli neşeli halleri ve acil durumlarda içlerinde doğan analık duygusu nedeniyle, o alçakgönüllü Şilili kadınları bin kez yeğliyordu Tao Chi'en.

Aklı Eliza'da olarak, gününü bir uyurgezer gibi geçirmiş, ama onu geceye kadar görecek boş bir ânı bile olmamıştı. Sabah saatlerinde gemiciler kocaman bir köpekbalığı tutmayı başarmışlardı; hayvan korkunç kuyruk darbeleriyle güvertenin üzerinde can vermişti, ama sopalarla işini bitirmek üzere hiç kimse yanına yaklaşmaya cesaret edememişti. Derisinin yüzülüp parça parça kesilmesi, etinin bir bölümünün pişirilip geri kalanının tuzlanması işi, aşçı olarak Tao Chi'en'e düşmüştü; o arada gemiciler, ellerinde fırçalarla güvertedeki kanı yıkıyorlar, yolcular da, akşam yemeğindeki şölenin beklentisi içinde, kalan son birkaç şişe şampanyayla bu korkunç görüntüyü kutluyorlardı. Tao Chi'en, balığın yüreğini Eliza'nın çorbası için, yüzgeçlerini de kurutmak üzere saklamıştı, çünkü afrodizyak pazarında dünyanın parası ediyordu. Saatler köpekbalığıyla uğraşmakla geçip giderken, Tao Chi'en, Eliza'nın geminin en dibinde ölmüş olabileceğini düşünüyordu. Aşağı inmeye fırsat bulup da hâlâ hayatta olduğunu ve daha iyi göründüğünü anlayınca mutluluktan yüreği hop etti. Kanama durmuştu, su testisi boştu ve her şey, o upuzun gün boyunca kendine geldiği anlar olduğunu gösteriyordu. Yardımı için Lin'e birkaç sözcükle teşekkür etti. Genç kadın gözlerini güçlükle açmıştı, dudakları kupkuru, yüzü ateşten kıpkırmızıydı. Toparlanmasına yardım ederek kan yapacak koyu bir melekotu demi içirdi ona. Bunu midesinde tuttuğundan emin olunca da, birkaç yudum taze süt verdi; Eliza, iştahla içti onu. Sonra da canlanmış olarak, açlık hissettiğini söyle-

yip biraz daha süt istedi. Gemide götürdükleri inekler, gemi yolculuğuna pek alışık olmadıklarından az süt veriyorlardı; bir deri bir kemik kalmışlardı; onları kesmekten söz ediliyordu artık. Süt içme düşüncesi Tao Chi'en'e pek iğrenç geliyordu, ama dostu Ebanizer Hobbs, kaybedilen kanın yerine yenisini yapma özelliğinden söz etmişti ona. Hobbs, ağır yaralıların rejimlerinde süt kullandığına göre, bu vakada da aynı etkiyi yapması gerekir diye düşünmüştü.

"Ölecek miyim, Tao?"

"Henüz değil," diye gülümsedi Tao Chi'en, onun başını okşayarak.

"California'ya varmamıza ne kadar kaldı?"

"Daha çok var. Sen bunu düşünme. Şimdi işemen gerek."

"Olmaz, lütfen," diye savunmaya geçti Eliza.

"Nasıl olmaz? Bunu yapmak zorundasın!"

"Senin önünde mi?"

"Ben bir *zong yi*'yim. Benim yanımda utanıyor olamazsın. Bedeninde görülecek ne varsa hepsini çoktan gördüm."

"Kımıldayamıyorum, yolculuğa dayanamayacağım, Tao, öleyim daha iyi..." diye hıçkırdı Eliza, oturağa oturmak için ona yaslanarak.

"Ha gayret, yavrum! Lin, sende çok *qi* olduğunu söylüyor; yolun yarısında ölmek için gelmemişsin bu kadar uzağa."

"Kim söylüyor?"

"Aldırma."

O gece Tao Chi'en, ona tek başına bakamayacağını anlamıştı; yardıma ihtiyacı vardı. Ertesi gün, kadınlar kamaralarından çıkıp her zaman yaptıkları gibi çamaşır yıkamak, saçlarını örmek, mesleki kılıklarına tüyler ve pullar dikmek üzere geminin kıçındaki yerlerini alır almaz,

Azucena Placeres'e onunla konuşmak istediğini belirten bir işaret yaptı. Yolculuk boyunca kadınların hiçbiri fahişe giysilerini giymemişti; koyu renkte ağır etekliklerle bezemesiz bluzlar giyip ayaklarına düz pabuçlar geçiriyor, akşamları pelerinlerine sarınıyorlardı; saçlarını sırtlarına bıraktıkları iki örgü biçiminde örüyorlar, makyaj da yapmıyorlardı. Ev işleriyle uğraşan bir grup basit köylü kadınını andırıyorlardı. Şilili, arkadaşlarını suça ortak eden neşeli bir göz kırpmasıyla, Tao Chi'en'in peşinden mutfağa gitti. Tao Chi'en, ona kaptanın sofrası için ayrılmış olanlardan koca bir parça çikolata vererek, sorununu anlatmaya çalıştı, ama kadın hiç İngilizce anlamıyordu; Tao Chi'en'in sabrı taşmaya başlamıştı. Azucena Placeres çikolatayı kokladı; o yusyuvarlak yerli yüzü çocuksu bir gülümsemeyle aydınlanmıştı. Aşçının elini tutup memesinin üzerine koyarak, kadınların o saatte boş olan kamarasını işaret etti, ama Tao Chi'en kendi elini çekerek onunkini tuttu ve onu ambar kapağına doğru götürdü. Azucena, şaşkınlıkla merak arasında bir duyguyla kendini biraz savunur gibi olmuştu, ama Tao Chi'en, kadının itiraz etmesine fırsat vermeden ambar kapağını açtığı gibi, yatıştırmak için hep gülümseyerek onu merdivene doğru itti. Direklerden birine asılı olan feneri bulup yakana kadar birkaç saniye karanlıkta kalmışlardı. Azucena gülüyordu: Bu şapşal Çinli sonunda anlaşma koşullarını anlamıştı. Bu işi bir Asyalıyla hiç yapmamıştı, kamışının öteki erkeklerinki gibi olup olmadığını çok merak ediyordu, ama aşçı, yalnız kalmalarından yararlanacak gibi bir hareket yapmamış, onu kolundan tutup o yük labirentinin arasından kendine yol açarak, peşi sıra sürüklemişti. Kadın, adamın kafadan çatlak olabileceğinden korkarak kendini kurtarmak için kolunu çekiştirmeye başlamıştı, ama Tao Chi'en onu bırakmayarak, elindeki fener Eliza'nın yattığı izbeyi aydınlatana kadar ilerlemeye zorladı.

"Aman Tanrım!" diye şaşırdı Azucena, onu görünce korku içinde istavroz çıkararak.

"Söyle de bize yardım etsin," dedi Tao Chi'en, Eliza'ya, İngilizce olarak; kendine gelmesi için onu sarsmıştı da.

Eliza'nın, firuzeli iğneyi mücevher kesesinden çıkarıp tir tir titremekte olan Azucena'nın gözlerinin önünde sallamakta olan Tao Chi'en'in kısa buyruklarını kekeleyerek İspanyolcaya çevirmesi, on beş dakikadan fazla sürmüştü. Dediğine göre, yapacakları anlaşma, hiç kimseye belli etmeden günde iki kez aşağı inip Eliza'yı yıkamak ve yemeğini vermekten oluşuyordu. Bunu yaparsa, o iğne San Francisco'ya vardıklarında onun olacaktı, ama birine tek söz söyleyecek olursa, gırtlağını keserdi. Adam, belindeki bıçağı çıkarmış kadının burnunun ucundan geçiriyor, bir yandan da mesajın iyice anlaşılabilmesi için öteki elindeki iğneyi havaya kaldırıp tutuyordu.

"Anladın mı?"

"Bu mendebur Çinliye anladığımı söyle, hem de şu bıçağı kaldırsın, yoksa dikkatsizlikle istemeden öldürecek beni."

Eliza, sonu gelmeyecekmiş gibi görünen bir süre boyunca, geceleri Tao Chi'en'in, gündüzleri de Azucena Placeres'in gözetimi altında, ateşler içinde sayıklayıp durdu. Kadın, yolcuların çoğunun uyukladığı sabahın erken saatleriyle öğle uykusu zamanını fırsat bilerek usulca mutfağa süzülüyor, orada Tao Chi'en anahtarı veriyordu ona. Önceleri ambara korkudan ölecek halde iniyordu, ama çok geçmeden doğuştan iyi huylu olması ve o firuzeli iğne, korkusuna baskın çıkmıştı. Eliza'nın acılar içinde kıvranırken akıttığı terleri temizlemek için sabunlu bir bezle her yanını ovmakla işe başlamıştı; daha sonrala-

rı onu, Tao Chi'en'in hazırladığı sütlü yulaf ezmesini ve melekotuyla güçlendirilmiş pirinçli tavuk suyunu içmeye zorluyor, şifalı otları aynı Tao'nun dediği gibi uyguluyor, sonra da kendi girişimiyle günde bir fincan demlenmiş *hodan* içiriyordu ona. Gebelikten sonra rahmi temizlemek için gözü kapalı olarak inanıyordu bu ilaca; onun da, serüven yoldaşlarının da yola çıkarken sandıklarına koydukları ilk şey, *hodan* ile Bakire Carmen'in bir resmi olmuştu, çünkü bu koruyucular olmadan California yollarının aşılması çok zor olabilirdi. Hasta, Guayaquil Limanı'na yanaştıkları sabaha kadar ölümün kıyısında dolaşıp durmuştu; burası, tropikal meyveler ve kahve almak isteyenler dışında pek az teknenin yanaştığı, coşkulu bir ekvator bitki örtüsünün yarı yarıya yuttuğu üç-beş evlik bir yerdi, ama Kaptan Katz, Hollandalı misyonerlerden oluşan bir aileye mektuplarını getirme sözü vermişti. Bu postayı altı aydır elinde tutuyordu ve sözünden dönecek adam değildi. Bir gece önce, fırın gibi bir sıcaklığın ortasında Eliza, ateşler içinde, düşünde püskürme halindeki bir yanardağın ışıltılı yamacına çıplak ayaklarla tırmandığını gördükten sonra, terden sırılsıklam, ama aklı yerinde, alnı da serin olarak uyanmıştı. Kadınlar da dahil olmak üzere yolcuların hepsi ve mürettebatın çoğu, bacaklarını hareket ettirmek, ırmakta yıkanmak ve bıkana kadar meyve yemek için gemiden birkaç saatliğine inmişlerdi, ama Tao Chi'en, sandığında sakladığı çubuğu yakıp tüttürmeyi Eliza'ya öğretmek için gemide kalmıştı. Kıza nasıl davranması gerektiği konusunda kuşkuları vardı; bilge hocasının öğütleri için her şeyini verebileceği durumlardan biriydi bu da. Ambardaki hapishanesinde vakit geçirmesine yardımcı olabilmek için onu yatıştırması gerektiğini anlıyordu, ama çok kan kaybetmişti ve uyuşturucunun kalan azıcık kanı da sulandıracağından korkuyordu. Eliza'nın uykusunu yakından gözlemesi için

Lin'e yalvardıktan sonra, duraksayarak almıştı bu kararı.

"Bu afyon. Seni uyutur, böylece vakit daha çabuk geçer."

"Afyon mu! İnsanı deliliğe sürükler o!"

"Sen zaten delisin, kaybedecek fazla bir şeyin yok," diye gülümsedi Tao.

"Beni öldürmek istiyorsun, öyle değil mi?"

"Tabii ya. Kan kaybederken beceremedim, şimdi afyonla yapacağım bu işi."

"Ay, Tao, korkuyorum..."

"Çok fazla afyon kötüdür. Azı insanı avutur; ben de sana çok az vereceğim."

Genç kadın, ne kadarının çok ne kadarının az olduğunu bilmiyordu. Tao Chi'en, ona otlardan kaynattığı iksirlerini *–ejderha kemiği* ile *istiridye kabuğu–* içiriyor, sonra da, dönüşü olmayan bir cennetin içinde kendini tümden yitirmesine izin vermeden, uykuyla uyanıklık arasındaki tatlı bir uyuşukluğa gömülerek birkaç saat geçirebileceği kadar afyon veriyordu. Onu izleyen birkaç haftayı, bedeninin bitkin bir halde yattığı o sağlıksız delikten çok uzaklarda, başka galaksilerde uçarak geçirmişti; kendisini doyurmak, yıkamak ve ambardaki o daracık labirentin içinde birkaç adım atmaya zorlamak için aşağı indiklerinde uyanıyordu yalnızca. Ne bitlerle pirelerin işkencesini duyuyordu ne de başlangıçta dayanamadığı o mide bulandırıcı kokuyu, çünkü uyuşturucular onun o mucizevi koku alma duyusunu da köreltmişti. Düşlerine hiç kendini bilmeden girip çıkıyor, onları hatırlayamıyordu da, ama Tao Chi'en'in hakkı vardı: Vakit çok çabuk geçiyordu. Azucena Placeres, Eliza'nın neden bu koşullar altında yolculuk ettiğini anlayamıyordu. O kadınların da hiçbiri yolculuk ücretini ödememiş, parayı San Francisco'ya vardıklarında alması için kaptanla bir sözleşme yaparak binmişlerdi gemiye.

"Söylentiler doğruysa, bir gün içinde cebine beş yüz dolar atabilirmişsin. Madenciler saf altınla ödüyorlarmış. Aylardır kadın yüzü görmüyorlarmış, umutsuz bir durumdaymışlar. Kaptanla konuş, yolculuk ücretini varınca ödemek için anlaş," diye ısrar ediyordu Eliza'nın kendini toparladığı anlarda.

"Ben sizlerden biri değilim," diye karşılık veriyordu Eliza da, uyuşturucuların o tatlı sisleri içinde sersemlemiş olarak.

Sonunda Azucena Placeres, Eliza'nın aklının başında olduğu bir sırada öyküsünün bir bölümünü kendisine itiraf etmesini sağlamıştı. Bir aşk kaçağına yardım etme düşüncesi, kadının hayal gücüne ânında egemen olmuş, o andan sonra hastaya daha bir özenle bakmaya başlamıştı. Artık yalnızca onu doyurma ve yıkama anlaşmasını yerine getirmekle kalmıyor, sırf onu uyurken görme zevki için de yanında kalıyordu. Uyanık olursa ona kendi hayatını anlatıyor, dediğine göre saatleri hiçbir şey düşünmeden geçirmenin ve aynı zamanda fazla bir çaba harcamadan kendine cennette bir yer edinmenin en iyi yolu olan tespih çekmeyi öğretiyordu. Kendi mesleğinde olan bir kimse için bunun bulunmaz bir çare olduğunu anlatmıştı. Kazandıklarının bir bölümünü kiliseye adak yapmak için üstüne titreyerek biriktiriyor, öbür dünyada arafta geçirmesi gereken günlerini böylece azaltıyordu, ama hesaplamalarına göre, tasarrufları günahlarının tümünü karşılamaya hiçbir zaman yetmeyecekti. Eliza gece mi gündüz mü olduğunu bilemeden, haftalar geçip gitmişti. Ara sıra yanında bir kadının varlığını hayal meyal duyumsar gibi oluyordu, ama sonra uyuyakalıyor ve aklı karışarak uyandığında, Azucena Placeres'i düşünde mi gördü, yoksa Fresia Ana'nın gençlik haline benzeyen, siyah örgülü, basık burunlu, elmacıkkemikleri çıkık, ufak tefek bir kadıncağız gerçekten var mıydı, bilemiyordu.

Kaptanın sarı humma salgını korkusuyla karaya inmeyi yasakladığı Panama'yı geride bıraktıklarında iklim biraz serinlemişti; oradayken kaptan, yanlarında kalan azıcık içme suyu bulanıklaştığından, birkaç denizciyi bir sandalla tatlı su aramaya yollamakla yetinmişti yalnızca. Meksika'yı geçmişler, *Emilia*, California'nın kuzeyindeki sularda seyrederken kış mevsimine girmişlerdi. Yolculuğun ilk bölümündeki boğucu sıcak, yerini soğuğa ve neme bırakmış, bavullardan kürklü şapkalar, çizmeler, eldivenler ve yünlü eteklikler çıkarılmıştı. Yelkenli tekne, arada bir başka gemilerle karşılaşıyor, hızlarını kesmeden uzaktan selamlaşıyorlardı. Kaptan, her dinsel ayinde uygun esen rüzgârlar için şükran duası ediyordu, çünkü yelkenlerini itecek gücü bekleyerek Hawaii kıyılarına, hatta daha uzaklara kadar sürüklenen gemileri biliyordu. Oyuncu yunus balıklarına, onlara uzun sürelerle eşlik eden ağırbaşlı balinalar katılmışlardı. Akşam olurken, sular batan güneşin yansımalarıyla kızıla boyandığında, bu dev boyutlu hayvanlar, denizin derinliklerinde duyulan boğuk böğürtülerle birbirlerine seslenerek, altın renkli bir köpük curcunası içinde sevişiyorlardı. Bazen de gecenin sessizliği içinde gemiye o kadar yaklaşıyorlardı ki, varlıklarının o ağır ve gizemli gürültüsü net bir biçimde duyulabiliyordu. Taze erzaklar bitmiş, kuru tayınlar da azalmıştı; kâğıt oynama ve balık tutmanın dışında bir eğlence yoktu. Yolcular, serüven peşinde kurulmuş olan ortaklıkların ayrıntıları üzerinde tartışıyorlardı; bunların kimileri sıkı askerî yönetmeliklerle, hatta üniforma giyilerek yönetiliyordu, kimileri ise daha gevşekti. Hepsi de temel olarak yolculuğun ve araç gereçlerin giderlerini karşılamak, madenleri işletmek, altını taşımak, sonra da kazançları eşit bir biçimde paylaşmak için bir araya gelmişlerdi. Arazi ya da uzaklıklar hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı. Ortaklıklardan biri, üyelerinin, aylar boyun-

ca içinde yaşamayı düşündükleri gemiye her gece geri dönmeleri ve o gün çıkardıkları altını bir kasaya koymaları gerektiğini öne sürüyordu. Kaptan Katz ise, *Emilia*'nın otel gibi kiralanamayacağını açıklamıştı onlara, çünkü bir an önce Avrupa'ya dönmeyi düşünüyordu, oysa madenler limandan yüzlerce mil uzaktaydı, ama ona kulak asmıyorlardı. Elli iki gündür yoldaydılar, uçsuz bucaksız suların tekdüzeliği sinirleri bozuyor, en küçük bir bahaneyle kavgalar patlak veriyordu. Şilili yolculardan birinin, alaybozan tüfeğini, Azucena Placeres'in fazlasıyla cilveleştiği Kuzey Amerikalı bir tayfanın üzerine boşaltmasına ramak kalmışken, Kaptan Vincent Katz, San Francisco göründüğünde geri verme sözüyle, usturalar da dahil tüm silahlara el koymuştu. Bıçak kullanmaya yetkili tek kişi, evcil hayvanları birer birer öldürmek gibi hiç de hoş olmayan bir görevi yerine getiren aşçıydı. Son inek de dalgaları boyladığında, Tao Chi'en, kurban edilen hayvanların kendisini bağışlamalarını sağlayabilmek ve akıttığı kanı temizleyebilmek için seremonili bir tören düzenlemiş, sonra da bıçağını bir meşalenin alevinden birkaç kez geçirerek mikroplardan arındırmıştı.

Gemi California sularına girer girmez, Tao Chi'en, Eliza'ya verdiği sakinleştirici otlarla afyonu yavaş yavaş azaltmış, kendini onu beslemeye adamıştı; kapalı kaldığı delikten kendi ayakları üzerinde yürüyerek çıkabilmesi için onu harekete alışmaya da zorluyordu. Azucena Placeres, sabırla sabunluyordu onu, hatta minicik bir fincanla su dökerek saçını yıkamanın bile yolunu bulmuştu; bir yandan da ona fahişe olarak geçirdiği hüzünlü yaşamı ve California'da zengin olup yanında kraliçe giysileriyle dolu altı sandığı ve ağzında altın dişiyle, bir hanımefendiye dönüşmüş olarak Şili'ye döneceği günlerin mutlu hayallerini anlatıyordu. Tao Chi'en, Eliza'yı gemiden çıkarmak için nasıl bir yol kullanacağını bilemiyor-

du, ama onu bir çuval içinde sokabildiyse, gemiden indirmek için de herhalde aynı yöntemi kullanabilirdi. Bir kez karaya çıktıktan sonra da, kız artık onun sorumluluğunda olmayacaktı. Ondan kesin olarak kurtulma düşüncesi, büyük bir rahatlama ile anlaşılmaz bir kaygı karışımı bir duygu yaratıyordu içinde.

Gideceği yere varmasına pek az kala *Emilia*, California'nın kuzey kıyısına yakın yol almaktaydı. Azucena Placeres'e bakılırsa, buraları Şili kıyılarına o kadar benziyordu ki, ıstakozlar gibi halkalar çizerek ilerleyip yeniden Valparaíso'ya vardıkları kesindi. Binlerce denizaslanı ve fok, martılarla pelikanların yırtıcı çığlıkları arasında, kayalardan atlayarak büyük bir gürültüyle suya düşüyorlardı. Yalıyarlarda tek bir Allahın kulu görünmüyordu; ne herhangi bir yerleşim yeri vardı ne de dediklerine göre yüzyıllardan beri bu büyülü yörelerde oturan yerlilerden bir iz. Sonunda San Francisco Körfezi'nin eşiği olan Altın Kapı'nın, yani şu ünlü Golden Gate'in[1] yakın olduğunu haber veren sarp kayalıklara yaklaşmışlardı. Kalın bir sis, bir pelerin gibi sarmalamıştı gemiyi; yarım metre ötesi bile görünmüyordu; kaptan, bir yere çarpma korkusuyla hız kesip demir atma emrini verdi. Gidecekleri yere öyle yakındılar ki, yolcuların sabırsızlığı tam bir kargaşaya dönüşmüştü. Bir an önce karaya ayak basıp hazinenin peşinde keyifle koşmaya hazır bir halde, hepsi bir ağızdan konuşuyorlardı. Madenleri işletmek üzere kurulmuş olan ortaklıkların çoğu son günlerde dağılmış, deniz yolculuğunun verdiği sıkıntı, eski ortaklar arasında düşmanlıklar doğurmuştu; her kişi, müthiş zengin olma hayalleri içinde yalnızca kendini düşünüyordu. Fahişele-

1. 1846'da Boğaz'a adını veren John F. Frémont, Doğu'nun değerli mallarını taşıyan gemileri düşünerek İstanbul'daki Haliç'i (Golden Horn: Altın Boynuz) çağrıştırmak istemiş. (Y.N.)

re ilanı aşk ederek, gemiden inmeden önce kendilerini evlendirmesini kaptandan istemeye hazır olanlar da yok değildi, çünkü o vahşi topraklarda en kıt olan şeyin kadın olduğunu duymuşlardı. Perulu kadınlardan biri, gemide onca zaman geçirmiş olmaktan artık kendi adını bile hatırlayamayan bir Fransız'ın önerisini kabul etmiş, ama Kaptan Vincent Katz, adamın Avignon'da karısı ve dört çocuğu olduğunu öğrenince nikâhı kıymaya yanaşmamıştı. Öteki kadınlar ise taliplerini hepten reddetmişlerdi, çünkü dediklerine göre onlar bunca zahmetli bir yolculuğu, kendilerine evlenme önerisinde bulunacak meteliksiz ilk erkeğin boğaz tokluğuna hizmetçisi olmak için değil, özgür ve zengin olmak için yapmışlardı.

Sisin düşsel beyazlığına gömülmüş olarak saatler boyu hareketsiz kaldıkça, herkesin heyecanı yatışmaya başlamıştı. Sonunda ikinci gün gökyüzü birden açıldı ve demir alıp yelken açarak, bu uzun yolculuğun son aşamasına doğru yola koyuldular. Yolcularla tayfalar, berrak bir gökyüzünün altında nisan rüzgârlarının itici gücüyle yapılacak altı millik bir yolculukla geçecekleri o daracık Golden Gate Boğazı'nı hayranlıkla seyretmek üzere güverteye çıkmışlardı. Her iki kıyıda da, dalgaların bitmek bilmez çabasıyla bir yara gibi açılmış, dorukları ormanlarla kaplı tepeler yükseliyordu; Pasifik Okyanusu arkalarında kalmış, gümüşsü sularıyla bir gölü andıran o muhteşem körfez ise önlerinde uzanıyordu. Bu zahmetli yolculuğun sonunu ve hem bu erkeklerle kadınlar için hem de hemen o anda gemiyi kaderine terk ederek madenlere doğru yola koyulmaya karar veren yirmi kişilik mürettebat için bu altın serüveninin başlangıcını, coşkulu bir gösteriyle selamladı herkes. Hiç oralı olmayan iki kişiden biri, altınla hiç ilgilenmediği ve Noel'i ailesiyle birlikte Amsterdam'da geçirmek üzere bir an önce geri dönmekten başka bir düşüncesi olmadığı için, en küçük bir heyecan bile göster-

meden dümen başındaki yerinde kalan Hollandalı Kaptan Vincent Katz olmuştu; öbürü ise, yelkenli teknenin derinliklerinde, birkaç saat sonrasına kadar, oraya vardıklarından haberi bile olmayan Eliza Sommers'dı.

Körfeze girdiklerinde Tao Chi'en'i şaşırtan ilk şey, sağ tarafında gördüğü, gemi direklerinden oluşmuş bir orman oldu. Onları saymak olanaksızdı, ama tam bir savaş karmaşası içinde terk edilmiş yüzden fazla gemi olduğunu hesaplayabilmişti. Karadaki herhangi bir işçi, bir gemicinin bir aylık deniz yolculuğunda kazanabileceğinden çok daha fazlasını bir gün içinde kazanıyordu; adamlar yalnızca altın uğruna değil, çuvallar dolusu yük taşıyarak, ekmek yaparak ya da araç gereç yapmak için demir döverek para kazanma uğruna da terk ediyorlardı gemilerini. Bu boş teknelerden bazıları meyhane olarak kiralanıyor ya da otele dönüştürülüyordu; bazıları ise her yanları yosunlarla kaplanıp martı yuvalarıyla dolarak çürüyordu. İkinci bir bakışta, tepelerin yamaçlarında tıpkı bir yelpaze gibi açılmış olan kent ilişmişti Tao Chi'en'in gözüne; çadırlardan, tahta ve mukavvadan yapılmış kulübelerden ve yeni doğmakta olan bir kentin ilkleri olan basit ama iyi yapılmış bazı yapılardan oluşan bir karmaşaydı bu. Demir attıktan sonra, bekledikleri gibi liman komutanlığının değil, hemşerilerine hoş geldiniz deyip postayı almak için acele eden bir Şililinin gönderdiği ilk sandalı karşıladılar. Amerikalılar doğru telaffuz edebilsinler diye o tanınan adını Felix Cross olarak değiştirmiş olan Rodríguez de Santa Cruz'du bu Şilili. Yolcuların pek çoğu onun yakın dostları olmalarına rağmen, hiçbiri tanıyamamıştı Feliciano'yu, çünkü son kez Valparaíso'dayken gördükleri uzun redingotlu, briyantinli bıyıklı züppeden eser kalmamıştı; dağlı kılığı giyip

ayaklarına uyluklarının yarısına kadar çıkan Rus çizmeleri çekmiş, beline de iki tabanca asmış, yerliler gibi yanık tenli, saçı sakalı birbirine karışmış bir mağara adamı vardı karşılarında şimdi; yanında da bir haydut gibi silahlanmış ve aynı derecede vahşi görünümlü bir zenci. California'ya ayak basar basmaz özgür bir adama dönüşmüş olan, ama madenciliğin yokluklarına dayanamayarak hayatını paralı kabadayı olarak kazanmayı yeğlemiş kaçak bir köleydi bu. Feliciano, kimliğini açıkladığında heyecan çığlıklarıyla karşılanmış, omuzlar üzerinde götürüldüğü birinci kamarada yolcular hep bir ağızdan en son haberleri sormuşlardı ona. Onları ilgilendiren tek şey, madenin dedikleri kadar bol olup olmadığını öğrenmekti; Feliciano, buna yanıt olarak dediklerinden çok daha fazlasının bulunduğunu söyleyerek, cebinden yassılmış kaka görünümünde sarı renkli bir madde çıkarmış, bunun yarım kilo ağırlığında bir parça olduğunu, gemideki içkinin tümüne karşılık hemen o anda değiştokuş etmeye hazır olduğunu belirtmişti, ama bunu yapmaları mümkün olamadı, çünkü ellerinde yalnızca üç şişe içki kalmış, geri kalanı yolculuk boyunca tüketilmişti. Dediğine göre, bu altın kütlesi, Şili'den getirtilmiş ve şu anda Americano Irmağı'nın kıyılarında kendisi için çalışmakta olan gözüpek madenciler tarafından bulunmuştu. Ellerindeki son içkiyle kadehler kaldırılıp karısının mektuplarını aldıktan sonra da Feliciano, o yörede nasıl hayatta kalınabileceği üzerine onları bilgilendirmeye koyuldu:

"Birkaç ay öncesine kadar bir namus yasası geçerliydi; en berbat serseriler bile dürüstçe davranıyorlardı. Altını, bir çadırın içinde başına nöbetçi dikmeden bırakabiliyorduk, kimse dokunmuyordu, ama artık her şey değişti. Artık orman yasası geçerli, tek düşünce para hırsı. Sakın silahlarınızı yanınızdan eksik etmeyin; ikişer

ikişer ya da grup halinde dolaşın, çünkü burası kanun kaçaklarının ülkesi," diye anlattı onlara.

Geminin çevresini, bağıra çağıra türlü alışveriş önerilerinde bulunan adamların kürek çektiği bir sürü sandal sarmıştı; adamlar ne olursa almaya kararlıydılar, çünkü her malı karada değerinin beş katına satıyorlardı. Hazırlıksız yakalanan yolcular, çok geçmeden spekülasyon sanatını öğreneceklerdi. Öğleden sonra, yanında bir gümrük memuruyla birlikte liman komutanı çıkagelmiş, arkasından da geminin yükünü rıhtıma taşımaya talip bir sürü Meksikalıyla birkaç Çinlinin bulunduğu iki sandal yanaşmıştı. Adamlar dünyanın parasını istiyorlardı, ama başka seçenek yoktu. Liman komutanı, pasaportları gözden geçirmek ya da yolcuların kimliklerini saptamak gibi bir niyeti olmadığını göstermişti.

"Belgeler mi? Yok canım! Onlar özgürlükler ülkesine gelmiş bulunuyorlar. Burada mühürlü kâğıt diye bir şey yoktur," dedi.

Buna karşılık kadınlar son derece ilgilendiriyordu onu. Dilediği kadar çok sayıda olmasalar da, San Francisco'da gemiden inen kadınların her birinin tek tek tadına ilk bakan kişi olmakla övünüyordu komutan. Anlattığına göre, aylar önce kentte ilk boy gösterenler, keyiflerine diyecek olmayan bir erkek kalabalığı tarafından karşılanmış, adamlar kuyruğa girerek, karşılığını toz, tanecik, sikke, hatta külçe halinde altınla ödemek üzere saatlerce sıralarının gelmesini beklemişlerdi. Yolculuğu Boston'dan kalkıp Panama Kanalı'nı geçtikten sonra Pasifik'i aşarak yapmış olan, Kuzey Amerikalı gözüpek iki kızdı bunlar. Hizmetlerini en çok para verene sunarak, normalde bir yılda kazanacaklarını bir günde kazanmışlardı. O zamandan beri de, birkaç Amerikalı ve Fransız dışında hemen hepsi Meksikalı, Şilili ve Perulu olmak üzere beş yüzden fazla kadın gelmişti, ama giderek artan genç ve bekâr

erkek istilasıyla kıyaslandığında, kadınların sayısı devede kulak kalıyordu.

Azucena Placeres, Amerikalı komutanın anlattıklarını dinleyememişti, çünkü Tao Chi'en, gümrük memurunun varlığını haber alır almaz onu yakaladığı gibi ambara indirmişti. Eliza'yı, gelirken bindirdiği biçimde, bir hamalın sırtında çuval içinde indiremeyecekti gemiden, çünkü yüklerin denetleneceği kesindi. Eliza, onları gördüğünde şaşırmıştı, çünkü ikisi de tanınmaz haldeydiler: Tao Chi'en'in üzerinde yeni yıkanmış gömleğiyle pantolonu vardı, sımsıkı örülü saçı yağlanmış gibi parlıyordu, alnındaki ve yüzündeki tüyleri en son kılına varana kadar özenle tıraş etmişti; o arada Azucena Placeres de, üzerindeki köylü kılığını savaş kılığıyla değiştirerek, dekolte yakası tüylerle süslü mavi bir giysi giymiş, kabarttığı saçlarının üzerine bir şapka oturtmuş, dudaklarıyla yanaklarını kırmızıya boyamıştı.

"Yolculuk sona erdi ve sen hâlâ hayattasın, yavrum," diye müjdeyi verdi neşeyle.

Eliza'ya kendi cafcaflı giysilerinden birini ödünç vererek, onu kendi grubundan biriymiş gibi gemiden çıkarmayı düşünüyordu; ona göre pek de saçma bir buluş değildi bu, çünkü karaya ayak bastığında herhalde yapabileceği tek iş bu olacaktı zaten.

"Ben buraya nişanlımla evlenmeye geldim," diye karşılık verdi kız, yüzüncü kez.

"Böyle bir durumda işe yarayabilecek nişanlı yoktur. Karın doyurmak için kıçını satman gerekiyorsa satarsın. Bu duruma düştükten sonra artık ayrıntılara bakamazsın, kızım."

Tao Chi'en, onların konuşmasını yarıda kesmişti. Ona göre, iki ay boyunca gemide yedi kadın olduysa, sekiz kişi olarak inemezlerdi karaya. Yük indirmek üzere gemiye çıkıp güvertede kaptanın ve gümrük memurunun

buyruklarını beklemekte olan Meksikalı ve Çinli bir grup dikkatini çekmişti. Azucena'ya Eliza'nın uzun saçlarını kendisininki gibi tek bir kuyruk biçiminde örmesini söyledi; o arada gidip üstünü değiştirmesi için kendi giysilerini getirecekti ona. Pantolon, beli bir iple bağlanmış bol bir gömlek, bir de şemsiye gibi geniş bir şapka giydirdiler kıza. O iki ay boyunca cehennemin sığlıklarında çırpınıp durmuş olan Eliza adamakıllı zayıflamıştı; sıska ve kâğıt gibi solgun görünüyordu. Tao Chi'en'in, üzerine son derece bol gelen giysileri içinde, besinsiz kalmış, kederli bir Çinli çocuğu andırıyordu. Azucena Placeres, o güçlü kuvvetli çamaşırcı kollarıyla onu kucaklayarak alnına duygulu bir öpücük kondurdu. Eliza'ya kanı kaynamıştı; onu bekleyen bir nişanlısı olduğuna da için için seviniyordu, çünkü onun hayatta kendisinin katlandığı zorluklar karşısında kalmasını düşünemiyordu bir türlü.

"Minicik bir kertenkeleye benziyorsun," diye güldü Azucena Placeres.

"Ya kim olduğumu anlarlarsa?"

"Olabileceklerin en kötüsü nedir? Olsa olsa Katz seni yolculuk ücretini ödemeye zorlar. Sen de mücevherlerinle ödersin. Zaten bunun için almadın mı onları yanına."

"Kimsenin senin burada olduğundan haberi olmamalı. Böylece Kaptan Sommers da seni California'da aramaz," dedi Tao Chi'en.

"Beni bulacak olursa, gerisingeri Şili'ye götürür."

"Ne diye götürsün? Nasıl olsa namusun lekelenmiş bir kere. Zenginler buna dayanamazlar. Ortalıktan kaybolmuş olmana ailen sevinmiştir, böylece seni sokağa atmak zorunda kalmayacaklar."

"Hepsi bu mu? Çin'de olsan, bu yaptığından dolayı seni öldürürler."

"Bana bak, Çinli, biz senin ülkende değiliz. Çocuğu korkutmasana. Sen rahat rahat çıkabilirsin, Eliza. Kimse

sana dikkat bile etmez. Herkesin gözü bende olacaktır," diye güvence verdi ona Azucena Placeres, giysisinin dekolte yakasında firuzeli iğnesiyle, mavi tüylerden bir girdap içinde onunla vedalaşarak.

Öyle de oldu. Kalpleri fethetmek üzere en gösterişli kılıklarını giymiş olan o beş Şililiyle iki Perulu kadın, günün en büyük gösterisi olmuşlardı. İp merdivenlerden inerek sandallara binmişler, onların önü sıra giden ve eşyalarını kafalarının üzerinde taşıma ayrıcalığına sahip olabilmek için aralarında kura çekmiş olan yedi tane talihli denizci de, kadınları karşılamak üzere limana birikmiş olan yüzlerce meraklının hep bir ağızdan yaptıkları şakalar ve alkışlar arasında karaya çıkmışlardı. Tıpkı bir dizi karınca gibi yükleri elden ele geçiren Meksikalılarla Çinlilere kimse dikkat bile etmedi. Eliza, hemşerilerine, çocuğun sağır dilsiz, biraz da geri zekâlı olduğunu, bu yüzden de onunla konuşmaya çalışmanın yararı olmadığını söylemiş olan Tao Chi'en'le birlikte, son sandallardan birine binmişti.

Argonotlar

Tao Chi'en ile Eliza Sommers, 1849'un Nisan ayında bir Salı günü, öğleden sonra saat ikide ilk kez ayak bastılar San Francisco'ya. Artık o zamana kadar binlerce serüvenci, altın madenlerine doğru yollanmadan önce kısa bir süre geçirmişlerdi orada. İnatçı bir rüzgâr yürümeyi güçleştiriyordu, ama hava pırıl pırıldı, körfezi, o olağanüstü güzelliği içinde hayranlıkla görebiliyorlardı. Tao Chi'en, elinde yanından hiç ayırmadığı hekim çantası, sırtına bağlanmış çıkını, başındaki hasır şapkası ve Meksikalı taşıyıcılardan satın aldığı renk renk yünlü battaniyesiyle pek acayip görünüyordu. Ama o kentte dış görünümün hiç önemi yoktu. Eliza'nın iki aydır kullanmadığı bacakları titriyor, karada olduğu halde daha önce denizdeyken olduğu gibi başının döndüğünü hissediyordu, ama üzerindeki erkek giysisi hiç tatmadığı bir özgürlük veriyordu ona; kendini hiç bu kadar görünmez hissetmemişti. Çıplak olduğu izleniminden bir kez kurtulduktan sonra, gömleğinin kollarından ve pantolonunun paçalarından giren meltemin keyfini çıkarabiliyordu. İç etekliklerinin cenderesine alışık bir kişi olarak, bu kez ciğerlerini rahatça havayla şişirebiliyordu. Miss Rose'un son derece iyi niyetle hazırlayarak içine zarif giysilerini koymuş olduğu küçük valizini zorlukla yüklenebilmiş,

onun duraksadığını gören Tao Chi'en, valizi elinden alarak omzuna atmıştı. Eliza'nın kolunun altında sarılı duran Kastilya battaniyesi de valiz kadar ağırdı, ama onu bırakamayacağını anlamıştı; geceleri en değerli eşyası o battaniye olacaktı. Kafasını öne eğip hasır şapkasının altına gizlenmiş olarak, limanın ürkütücü anarşisi içinde ite kaka ilerliyordu. 1769 yılında bir İspanyol keşif grubu tarafından kurulmuş olan küçücük Yerba Buena köyü beş yüz kişiden az bir nüfusa sahipti, ama altın haberi duyulur duyulmaz serüvenciler gelmeye başlamışlardı. O masum belde, birkaç ay içinde San Francisco adıyla uykudan uyanmış ve ünü dünyanın en uzak köşelerine kadar ulaşmıştı. Henüz gerçek bir kent değil, olsa olsa oradan gelip geçen insanlar için kurulmuş dev gibi bir konaklama yeriydi.

Altın humması karşısında hiç kimse kayıtsız kalamamıştı: Nalbantlar, marangozlar, öğretmenler, hekimler, askerler, kanun kaçakları, vaizler, ekmekçiler, devrimciler ve türlü kılıktaki zararsız deliler, serüven peşinde dünyanın yarısını aşıp gelmek üzere ailelerini ve sahip oldukları her şeyi geride bırakmışlardı. Kaptan Katz, pazar günleri *Emilia*'nın yolcularına ve mürettebatına zorla verdiği kısa vaazlarda, bıkmadan usanmadan, "Onlar altın arıyorlar, o arada da ruhlarını yitiriyorlar," deyip durmuştu; ama hayatlarını değiştirebilecek beklenmedik bir zenginliğin hayali karşısında gözleri kamaşmış olarak, kimse kulak asmamıştı ona. Tarihte ilk kez altın, hiçbir sahibi olmaksızın, bedava tarafından ve bol miktarda, onu toplamaya kararlı olan herhangi bir kişinin erişebileceği bir yerde, ortalığa saçılmış duruyordu. Dünyanın en uzak kıyılarından argonotlar geliyorlardı: Savaşlardan, salgın hastalıklardan ve despot yöneticilerden kaçan Avrupalılar; hırslı ve gözüpek Kuzey Amerikalılar; özgürlük peşindeki zenciler; yerliler gibi kürkler giymiş Ore-

gon'lular ve Ruslar; Meksikalılar, Şilililer, Perululular; Avustralyalı haydutlar; yurtlarını terk etmemeleri için konmuş imparatorluk yasağına karşı gelmekle canlarını tehlikeye atan, karınları aç Çinli köylüler. San Francisco'nun çamur içindeki daracık sokaklarında tüm ırklar karışmıştı birbirine.

Uçları kumsala değen geniş yarım daireler biçiminde çizilmiş anacaddeler, dimdik tepelerden aşağı dümdüz inerek rıhtımda son bulan sokaklarla kesilmişlerdi; bunların bazıları o kadar sarp ve çamurluydu ki, katırlar bile tırmanamıyordu. Ansızın fırtına gibi esen bir rüzgârla toz ve kum hortumları havaya yükseliyor, kısa süre sonra hava yeniden sakinleşip gökyüzü berraklaşıyordu. Pek çok sağlam bina çoktan yapılmıştı, aralarında bazılarının lüks oteller olduğu duyurulan düzinelercesi de yapım halindeydi, ama geri kalanlar, geçici konutlardan, barakalardan, demir, ahşap ya da mukavva panolardan uydurulmuş kulübelerden, yelken bezinden yapılmış çadırlardan ve saman damlı sundurmalardan oluşan bir yığındı. Son kışın yağmurları, rıhtımı bir göle çevirmiş, az sayıdaki araç çamurun içine saplanıp kalmıştı; çöp, binlerce kırık şişe ve daha başka atıklarla kaplı hendekleri geçmek için kalaslar koymak gerekiyordu. Ne su kanalları vardı ne de kanalizasyon; kuyular mikropluydu; kolera ve dizanteri, çay içme alışkanlığı olan Çinlilerin ve ülkelerindeki mikroplu suların içinde büyümüş olduklarından ufak tefek bakterilere karşı bağışıklık kazanmış olan Şilililerin dışında, çok sayıda ölüme neden oluyordu. Birbirine benzemez türlerden oluşan bu kalabalık, çılgıncasına bir hareketlilik içinde, inşaat gereçlerini, fıçıları, sandıkları, merkepleri ve arabaları oradan oraya getirip götürüyordu. Çinli taşıyıcılar, geçerken kime çarptıklarına aldırmadan, bir sırığın iki ucunda dengeliyorlardı yüklerini; güçlü kuvvetli ve sabırlı Meksikalılar,

kendi ağırlıklarına eş yükleri sırtlarına vurup yürüyerek tırmanıyorlardı o tepelere; Malayalılarla Hawaii'liler, kavga çıkarmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyorlardı; Kuzey Amerikalılar önlerine kim çıkarsa ezip geçerek at sırtında beklenmedik işlere soyunuyorlardı; o yörede doğmuş California'lılar ise, işlemeli güzel ceketlerini, gümüş mahmuzlarını, iki yandan açık olup bellerinden çizmelerine kadar iki sıra halinde inen altın düğmelerle tutturulmuş pantolonlarını gururla sergiliyorlardı. Kavgaların ya da kazaların neden olduğu bağrışmalar, çekiç ve testere gürültüsüne karışıyordu. Ortalıkta korkutucu sıklıkta silah sesleri duyuluyor, ama bir ölü fazla ya da eksik olmuş, kimse oralı olmuyordu; buna karşılık bir kutu çivinin çalınması, adaleti kendi elleriyle yerine getirmeye hazır öfkeli bir grup yurttaşı hemen olay yerine çekiyordu. Mal, candan çok daha değerliydi; yüz doların üzerindeki her türlü hırsızlığın bedeli idam sehpasında ödeniyordu. Gerçek kadın kıtlığında çıplak yosma resimleriyle süslenmiş kumarhanelerden, barlardan ve *saloon*'lardan geçilmiyordu. Tezgâhlarda, özellikle içki ve silah olmak üzere ne var ne yoksa aşırı fiyatlara satılıyordu, çünkü kimsenin pazarlık edecek vakti yoktu. Müşteriler, terazilere yapışıp kalan altın tozunu toplamaya tenezzül etmeden, hemen her zaman altınla ödeme yapıyorlardı. Tao Chi'en, sözünü onca işittiği o ünlü *Gum San*'ın, yani Altın Dağ'ın bir cehennem olduğuna karar vermiş, kendi tasarruflarının bu fiyatlarla çok az şeye yeteceğini hesaplamıştı. Eliza'nın o küçük mücevher kesesi de bir işe yaramazdı, çünkü kabul gören tek para, saf madendi.

Eliza, Tao Chi'en'in yanından ayrılmadan, ortalıkta hiç kadın görünmediğinden üzerindeki erkek kılığına da şükrederek, kalabalığın içinde elinden geldiğince kendine yol açmaya çalışıyordu. *Emilia*'nın yedi kadın yolcusu, tahtırevanlarla pek çok *saloon*'dan birine götürülmüş,

Kaptan Vincent Katz'a yolculuk için borçlu oldukları iki yüzer doları hiç kuşkusuz kazanmaya başlamışlardı bile. Tao Chi'en, taşıyıcılardan, kentin sektörlere ayrılmış olduğunu ve her ulusun bir mahalleyi işgal ettiğini öğrenmişti. Onlara sırf eğlence olsun diye saldırabilecek Avustralyalı serserilerin tarafına yaklaşmamaları konusunda onu uyarmışlar, Çinlilerin oturduğu çadırlarla kulübelerin üst üste yığıldığı yeri de göstermişlerdi. Tao Chi'en de o yöne doğru yürümeye koyuldu.

"Bu kargaşanın içinde Joaquín'i nasıl bulacağım ben?" diye sordu Eliza; kendini şaşkın ve çaresiz hissediyordu.

"Çin Mahallesi varsa, Şili Mahallesi de olmalı. Orayı ara."

"Senden ayrılmaya hiç niyetim yok, Tao."

"Ama ben geceleyin gemiye geri dönüyorum," diye onu uyardı Tao.

"Neden? Altın seni ilgilendirmiyor mu?"

Tao Chi'en yürüyüşünü hızlandırmış, Eliza da onu gözden kaybetmemek için adımlarını onunkilere uydurmuştu. Böylece, sağlıksız koşullardaki birkaç sokaktan oluşan Çin Mahallesi'ne –ya da oradaki adıyla Küçük Kanton'a– vardılar; Tao Chi'en burada kendini hemencecik yuvasında gibi hissetmişti, çünkü ortalıkta tek bir *fan guey* suratı görünmüyordu, havayı anayurdunun o nefis yemeklerinin kokuları sarmıştı, özellikle Kanton olmak üzere türlü lehçeler duyuluyordu. Oysa Eliza için başka bir gezegene gitmek gibi bir şey olmuştu bu; tek bir sözcüğü bile anlamıyor, bağıra çağıra, el kol hareketleriyle konuştuklarından herkes çok öfkeliymiş gibi geliyordu ona. Orada da kadın görememişti, ama Tao, umutsuz ifadeli birtakım yüzlerin dışarı baktığı parmaklıklı küçücük pencereleri işaret etti ona. İki aydan beri kadın yüzü görmemişti ve bu kadınlar ona sesleniyorlardı, ama zührevi hastalıkların getirdiği yıkımları, üstelik bu kadar

alt tabakadan olan kadınlarla kendini tehlikeye atmayacak kadar iyi tanıyordu. Üç-beş kuruşa satın alınarak Çin'in en uzak eyaletlerinden getirilmiş köylü kızlarıydı bunlar. Aklına babası tarafından satılmış olan kız kardeşi gelmiş, dalga halinde yükselen bir mide bulantısıyla iki büklüm olmuştu.

"Neyin var, Tao?"

"Kötü anılar... O kızlar birer köle."

"Hani California'da köle yoktu?"

O geleneksel sarı renkli ince uzun kumaş parçalarıyla belirlenen bir lokantaya girdiler. Dirsek dirseğe oturmuş, yemeklerini acele acele mideye indiren erkeklerle dolu uzun bir masa vardı. Küçük kâselere çarpan çubukların gürültüsü ve yüksek sesle yapılan söyleşiler, Tao Chi'en'in kulağına müzik gibi geliyordu. Sonunda bir yere oturabilene kadar çift sıra halinde ayakta beklediler. Seçim yapmak değil, elinin erişebileceği yere ne düşerse fırsattan yararlanmaktı söz konusu olan. Havada uçan tabağı daha uyanık biri yolunu kesmeden önce yakalayabilmek hüner istiyordu, ama Tao Chi'en bir tane Eliza'ya bir tane de kendisine yakalayabilmişti. Eliza, içinde soluk renkli birtakım liflerle jelatinimsi deniz yumuşakçalarının yüzdüğü yeşilimtırak sıvıya, pek de gözü tutmayarak baktı. Herhangi bir malzemeyi kokusundan anlamakla övünürdü hep, ama bu seferki yenir gibi bile görünmemişti ona; içinde kurbağa yavruları bulunan bataklık suyu görünümündeydi, ama tahta çubuklara gerek bırakmamak gibi bir avantaja sahipti, doğrudan doğruya kâseden içilebiliyordu. Duyduğu açlık, kuşkularına galip gelmiş ve tadına bakmaya cesaret edebilmişti; o arada arkasında oturan bir dizi sabırsız mahalleli bağrışarak acele ettiriyorlardı ona. O küçük kâsedeki şey sonuçta nefis çıkmıştı, daha fazlasını bayıla bayıla içebilirdi, ama Tao Chi'en buna fırsat vermeyerek kolundan tuttuğu

gibi dışarı sürükledi onu. Eliza, önce hekim çantasındaki tıbbi malzemeyi tamamlamak üzere, dükkânları dolaşarak iş gören birkaç Çinli ot satıcısıyla konuşan, sonra da her sokakta pek çok bulunan oyun salonlarından birine yönelen Tao'nun peşinden ayrılmadı. Burası, yarı çıplak şehvetli kadın resimleriyle dekore edilmiş, lüks görünme iddiasında, ahşap bir yapıydı. Altın tozu, onsu on altı dolardan paraya çevrilmek üzere tartılıyor ya da en basitinden, torba olduğu gibi masanın üzerine bırakılıyordu. Müşterilerin çoğunluğunu Güney Amerikalılar, Fransızlar ve Meksikalılar oluşturuyordu, ama Hawaiili, Şilili, Avustralyalı ve Rus serüvenciler de vardı. En geçerli olan oyunlar, Meksika kökenli *monte*[1] ile *lansquenet*[2] ve yirmibirdi. Çinliler *fan-tan*'ı yeğlediklerinden ve zar zor birkaç cent'lerini oyuna yatırdıklarından, pahalı oyun masalarında kabul görmüyorlardı. Çalgı çalan ya da masalara hizmet eden birkaç zenci olmasına rağmen, kumar oynayan bir tek zenci bile görünmüyordu ortalıkta; barlara ya da kumarhanelere girecek olurlarsa bedavadan bir kadeh içki verildikten sonra gitmek zorunda olduklarını ya da ite kaka dışarı atıldıklarını sonradan öğreneceklerdi. Salonda üç tane kadın vardı: Sigaranın birini yakıp birini söndüren, beyaz giysili, ışıltılı koca koca gözlü, iki genç Meksikalıyla, daracık bir korse giyip ağır bir makyaj yapmış, biraz geçkince güzel bir Fransız. Masaları dolaşarak erkekleri oyuna ve içkiye özendiriyor, sık sık da bir müşterinin kolunda ağır bir kırmızı brokar perdenin ardında gözden kayboluyorlardı. Tao Chi'en, müşteriye barda bir saat eşlik etme karşılığında bir ons altın, bir erkekle tek başına bütün bir geceyi geçirmek için de

1. (İsp.) Dağ. "Bul karayı al parayı" oyunu. (Y.N.)

2. Almanca *landsknect* (paralı asker) kelimesinden türeyen iskambil oyunu. (Y.N.)

yüzlerce dolar aldıklarını öğrenmişti, ama Fransız daha pahalıydı ve Çinlilerle ya da zencilerle iş görmüyordu.

Doğulu oğlan çocuk görünümüyle hiç dikkati çekmeyen Eliza, Tao Chi'en altınla ve California'daki yaşamla ilgili ayrıntıları öğrenmek üzere birileriyle konuşurken, bitkin bir halde bir köşeye oturmuştu. Lin'in anısının koruması altında olan Tao Chi'en'e, kadınların çekiciliği kumardan daha dayanılır gibi geliyordu. *Fan-tan* fişlerinin ve zarların masa yüzeylerinde çıkardığı sesler, denizkızlarının sesi gibi çağırıyordu onu. Oyuncuların ellerindeki iskambil destelerinin görüntüsü karşısında ter döküyordu, ama sözünden dönecek olursa iyi şansının kendisini sonsuza dek terk edeceği inancıyla güçlenmiş olarak tuttu kendini. Yıllar sonra, yaşayacakları pek çok serüvenin ardından Eliza, hangi iyi şanstan söz ettiğini soracaktı ona; o da, ikinci kez düşünmeden, hayatta kalma ve onu tanımış olma şansı diye yanıt verecekti. Ama o akşam, altın madenlerinin Sacramento, Amerika ve San Joaquín ırmaklarında ve onlara bağlı yüzlerce nehir ağzında bulunduğunu, ama haritalara güvenilemeyeceğini, mesafelerin çok uzun olduğunu öğrenmişti. Elde edilmesi kolay olan yüzeydeki altın azalmaya başlamıştı. Gerçi pabuç büyüklüğünde bir parçaya rastlayan talihli madenciler yok değildi, ama çoğu, akıl almaz bir çaba sonucu elde edilen bir avuç tozla yetiniyordu. Dediklerine göre, altından çok söz ediliyordu, ama onu elde etme yolundaki özverileri kimse ağzına almıyordu. Herhangi bir kazancın söz konusu olabilmesi için, insanın bir köpek gibi yaşamaya razı olması koşuluyla, günde bir ons altın bulması gerekiyordu, çünkü fiyatlar aşırı yüksekti, altın da göz açıp kapayana kadar eriyordu. Buna karşılık tüccarlar ve sarraflar zengin oluyordu; tıpkı çamaşır yıkamakla uğra-

şan Çinli bir hemşerisi gibi: Adam birkaç ay içinde kendine sapasağlam malzemeden bir ev yapabilmişti ve birkaç eş birden satın alıp vaktini bir sürü erkek çocuk yapmaya adamak üzere artık Çin'e geri dönmeyi düşünüyordu; ya da saatte yüzde on, yani yılda yüzde seksen yedi binden fazla faizle bir kumarhanede borç para veren başka hemşerileri gibi. Koskoca altın parçaları, kumla karışık bol miktarda toz altın, kuvars taşları içinde altın damarları, bir katırın ayaklarıyla kopan bir kaya parçasının altından bir hazine çıkması üzerine anlatılan fantastik öyküleri onlar da doğrulamışlardı, ama zengin olmak için çalışmaya ve şansa ihtiyaç vardı. *Yankee*'ler sabırsızdı, ekip halinde çalışmayı bilmiyorlardı, düzensizlik ve açgözlülük mahvediyordu onları. Meksikalılarla Şilililer madencilikten anlıyor, ama çok para harcıyorlardı; Oregon'lularla Ruslar ise kavga edip içki içmekle vakit kaybediyorlardı. Oysa Çinliler, ellerindeki ne kadar az olursa olsun, yarar sağlıyorlardı, çünkü azla yetiniyorlar, sarhoş olmuyorlardı ve durup dinlenmeden, hiç de yakınmadan günde on sekiz saat boyunca karıncalar gibi çalışıyorlardı. *Fan guey*'lerin Çinlilerin bu başarısına çok kızdıkları konusunda da uyarmışlardı onu; durumunu belli etmemek, aptal rolü oynamak, onları kışkırtmamak gerekiyordu, yoksa şu gururlu Meksikalılar gibi başı derde girerdi. Gerçekten bir Şili kampı olduğunu da doğrulamışlardı; kent merkezinin biraz uzağında, sağdaki çıkıntının üzerindeydi, adı da Küçük Şili'ydi, ama yanında o geri zekâlı erkek kardeşinden başka kimse olmaksızın o taraflarda macera aranmak için artık vakit çok geçti.

"Ben gemiye geri dönüyorum," diye Eliza'ya haber verdi Tao Chi'en, sonunda kumarhaneden çıktıklarında.

"Sanki düşecekmişim gibi başım dönüyor."

"Çok hastalık geçirdin. İyi beslenmeye, dinlenmeye ihtiyacın var."

"Bunları tek başıma yapamam, Tao. Lütfen beni artık bırakma..."

"Benim sözleşmem var, yoksa kaptan beni aratır."

"Onun emrini kim yerine getirecek? Bütün gemiler terk edilmiş durumda. Hiçbir gemide kimse kalmadı. O kaptan istediği kadar bağırıp yırtınabilir, ama denizcilerinin hiçbiri geri dönmeyecektir."

Ben bununla nasıl başa çıkacağım, diye Kanton lehçesinde yüksek sesle kendi kendine söylendi Tao Chi'en. Eliza'yla olan anlaşması San Francisco'da sona eriyordu, ama onu bu yerde kaderiyle baş başa bırakmaya gönlü razı olmuyordu. Kendini kapana kısılmış gibi hissediyordu; en azından kız biraz daha güçlenene, başka Şilililerle bağlantı kurana ya da o kaçak sevgilisinin yerini bulana kadar. Bunun da çok zor olmayacağını tahmin ediyordu. San Francisco ne kadar karmaşık görünürse görünsün, Çinliler için hiçbir yerde hiçbir sır olamazdı; ertesi güne kadar pekâlâ bekleyip onu Küçük Şili'ye kadar götürebilirdi. Havanın kararmasıyla ortalık inanılmaz gariplikte bir görüntüye bürünmüştü. Konutların hemen hepsi yelken bezindendi, içlerinde yanan lambalar onlara elmaslar gibi saydam ve ışıltılı bir görünüm veriyordu. Sokaklardaki meşalelerle büyük ateşler ve kumarhanelerden gelen müzik sesi de bu gerçekdışı izlenime katkıda bulunuyordu. Tao Chi'en, geceyi geçirmek üzere bir yer aramış, karaya oturan gemilerden sökülmüş tahta parçaları ve metal panolardan yapılıp tepesine de "Otel" diye bir tabela oturtulmuş, yirmi beş metre uzunluğunda, sekiz metre genişliğinde kocaman bir barakaya rastlamıştı. İçeride yerden yüksekçe iki katlı ranzalar vardı; ufak tefek bir adamın uzanabileceği büyüklükte tahtadan basit raflardı bunlar; bir de dip tarafta içki satılan bir bar. Pencereleri yoktu; solunabilecek tek hava, duvar tahtalarının aralarından giriyordu içeriye. Gelenlere bir dolara bura-

da geceleme hakkı veriliyordu; yatak takımlarını da yanlarında getirmeleri gerekiyordu. Önce gelenler ranzaları işgal ediyor, geri kalanlar yerlerde yatıyorlardı, ama boş yer olduğu halde, Çinli oldukları için onlara ranza vermemişlerdi. Onlar da, çıkınlarını yastık yapıp renkli Meksika örtüsüyle Kastilya battaniyesinden başka üstlerine örtecek bir şeyleri olmaksızın yere uzandılar. Çok geçmeden içerisi türlü ırklarda ve kılıklarda erkeklerle dolmuş, onlar da, giyimli olarak ve ellerinde silahlarıyla, balık istifi gibi sıra sıra yatmışlardı yerlere. Kir, tütün ve insan salgılarının pis kokusu üzerine bir de horlamalar ve karabasanları içinde kendilerini kaybedenlerin yırtıcı çığlıkları binince, uyumak güçleşiyordu, ama Eliza o kadar yorgundu ki saatlerin nasıl geçtiğini anlayamamıştı. Gün ağarırken, Tao Chi'en'in sırtına yaslanıp büzülmüş olarak, tir tir titrer bir halde uyanmış, o sırada ondaki mis gibi deniz kokusunu keşfetmişti. Gemideyken çevrelerini saran o uçsuz bucaksız suyun kokusu gibi geliyordu, ama o gece bunun, o adamın bedeninin kendine özgü hoş kokusu olduğunu anlamıştı. Gözlerini yumdu, ona daha da sokularak az sonra yeniden uykuya daldı.

Ertesi gün ikisi birlikte Küçük Şili'yi aramaya çıktılar; Eliza, orayı görür görmez tanımıştı, çünkü Şili bayrağı bir direğin tepesinde gururla dalgalanıyordu, ayrıca erkeklerin çoğu *maulino* denilen koni biçimindeki tipik şapkalarını giymişlerdi. Burası, erkeklerle yolculuk etmiş bazı kadınlarla çocuklar da dahil olmak üzere, hepsi de herhangi bir işle ya da ticaretle uğraşan insanlarla tıklım tıklım dolu, sekiz-on blokluk bir bölgeydi. Konutlar, çevreleri araç gereç ve çöp karmaşasıyla sarılı çadırlardan, saz damlı kulübelerden ve tahta barakalardan oluşuyordu; ayrıca lokantalar, uyduruk oteller ve genelevler de vardı. Bu mahalleye yerleşmiş birkaç bin Şilili olduğu tahmin ediliyordu, ama kimse saymamıştı onları; aslında

yeni gelenler için bir uğrak yerinden başka bir şey değildi burası. Eliza, kendi ülkesinin dilini duymaktan, yırtık pırtık bir çadırda da *pequenes*[1] ve *chunchules*[2] satıldığını duyuran bir tabela görmekten son derece mutlu olmuştu. Oraya yaklaştı ve Şili şivesini belli etmemeye çalışarak bu ikincisinden bir porsiyon istedi. Tao Chi'en, tabak yokluğunda bir parça gazete kâğıdı içinde verilen bu acayip yiyeceğin ne halt olduğunu anlayamadan bakakalmıştı. Eliza, bunun yağda kızartılmış domuz bağırsağı olduğunu açıkladı ona.

"Dün ben senin Çin çorbanı içtim. Bugün de sen benim Şili *chunchules*'imi yiyeceksin," diye buyurdu.

"Siz Çinliler nasıl oluyor da İspanyolca konuşuyorsunuz?" diye dostça sordu satıcı adam.

"Arkadaşım konuşmaz, yalnızca ben konuşurum, çünkü Peru'da bulundum," diye karşılık verdi Eliza.

"Buralarda ne arıyorsunuz?"

"Bir Şililiyi arıyoruz; adı Joaquín Andieta."

"Onu ne için arıyorsunuz?"

"Bir mesaj getirdik. Onu tanıyor musunuz?"

"Son aylarda buralardan çok insan geçti. Kimse burada birkaç günden fazla kalmaz, hemencecik altın madenlerinin peşine yola koyulurlar. Kimileri geri döner kimileri dönmez."

"Ya Joaquín Andieta?"

"Hatırlamıyorum, ama bir kere sorayım."

Eliza'yla Tao Chi'en, bir çam ağacının gölgesine oturup yemeye başladılar. Satıcı adam, yirmi dakika sonra yanında Kuzeyli yerlilere benzeyen, bacakları kısa, sırtı geniş bir adamla birlikte geri dönmüştü; adam, oralarda

1. Mayalı hamurla yapılan bir tür poğaça. (Y.N.)

2. Haşlanmış sığır bağırsağının unlanıp kızartılmasıyla yapılan geleneksel Şili yemeği. (Y.N.)

kimsenin takvime dikkat etmemesine, başkalarının ne yaptığının hesabını da tutmamasına rağmen, Joaquín Andieta'nın en az birkaç ay önce Sacramento'daki altın madenlerine doğru yola çıkmış olduğunu söyledi.

"Sacramento'ya gidiyoruz, Tao," diye kararını bildirdi Eliza, Küçük Şili'den uzaklaşır uzaklaşmaz.

"Henüz yolculuk edecek durumda değilsin. Bir süre dinlenmelisin."

"Onu bulduğumda orada dinlenirim."

"Ben Kaptan Katz'ın yanına dönsem daha iyi olacak. California bana göre bir yer değil."

"Senin neyin var? Damarlarında kan akmıyor mu yoksa? Gemide kimsecikler kalmamış, elinde İncil'iyle bir tek o kaptan var. Herkes altın peşinde, sen de kalkmış azıcık bir ücretle aşçılığı sürdürmeyi düşünüyorsun!"

"Kolay kazanılan servete inanmam ben. Sakin bir yaşam sürmek istiyorum."

"Pekâlâ, altın olmasa da ilgini çekecek başka bir şey olmalı..."

"Öğrenmek çeker ilgimi."

"Neyi öğrenmek? Zaten çok şey biliyorsun."

"Öğreneceğim o kadar çok şey var ki!"

"Öyleyse tam yerine geldin. Bu ülke hakkında hiçbir şey bilmiyorsun. Burada hekime ihtiyaç var. Madenlerde kaç kişi olduğunu sanıyorsun? Binlerce! Hepsinin de doktora ihtiyacı var. Burası fırsatlar ülkesi, Tao. Benimle birlikte Sacramento'ya gel. Hem sen benimle gelmezsen, ben pek uzağa gidemem..."

Tao Chi'en'le Eliza, kuzeye doğru yola çıkarak, bindikleri teknenin berbat koşulları nedeniyle çok ucuz bir fiyata yaptıkları bir yolculukla, o geniş San Francisco Körfezi'ni boydan boya geçtiler. Tekne, yanlarında kar-

maşık madencilik donanımlarını da taşıyan yolcularla tıklım tıklım doluydu; içlerine erzak, barut ve silah konmuş olan sandıklar, aletler, sepetler ve çuvallarla tıka basa dolu bu daracık yerde kimse kımıldayamıyordu. Kaptanla yardımcısı, karanlık suratlı iki Kuzey Amerikalıydı, ama iyi denizciydiler ve ellerindeki kıt yiyeceklerle bile, hatta içki şişelerine varana kadar, cömert davranıyorlardı. Tao Chi'en, Eliza'nın yolculuk ücreti için onlarla pazarlığa girişmiş, kendisinin tayfa olarak hizmet etmesi karşılığı onun yolculuk etmesine izin vermişlerdi. Hepsi de bıçaklarının ya da usturalarının dışında bellerinde koca koca tabancalar da taşıyan yolcular, ilk gün boyunca, o sıkışıklık içinde kaçınılmaz olan bir dirsek darbesi ya da tekmeleme nedeniyle küfür etmek dışında, birbirleriyle pek konuşmamışlardı. İkinci gün, karanlıkta yol almanın olanaksızlığı karşısında kıyıya yakın bir yerde demirlemiş olarak geçirdikleri soğuk, nemli ve uzun bir geceden sonra güneş doğduğunda, her biri çevresini düşmanlar sarmış gibi hissediyordu. Uzamış sakallar, kirlilik, iğrenç bir yemek, sivrisinekler, rüzgâr ve ters akıntı, keyifleri büsbütün kaçırıyordu. Herhangi bir plandan ya da amaçtan yoksun tek kişi olan Tao Chi'en, son derece sakin görünüyor, yelkenle cebelleşmediği zamanlarda körfezin olağanüstü manzarasını hayranlıkla seyre dalıyordu. Oysa Eliza, sağır dilsiz ve geri zekâlı çocuk rolünü oynarken umutsuzluk içindeydi. Tao Chi'en, onu küçük erkek kardeşi olarak kısaca tanıştırmış, rüzgârdan az çok korunmalı bir köşeye oturtmayı da başarmıştı; Eliza orada öyle sessiz ve sakin oturuyordu ki, kısa bir süre sonra onun varlığını kimse hatırlamaz olmuştu. Kastilya battaniyesi su çektiğinden soğuktan tir tir titriyordu, ayakları da uyuşmuştu, ama her geçen dakika Joaquín'e biraz daha yaklaştığı düşüncesi ona güç veriyordu. Aşk mektuplarını koyduğu göğsüne dokunuyor, onları sessiz-

ce ezbere okuyordu. Üçüncü gün yolcular saldırganlıklarının büyük bir bölümünü yitirmişler, hafifçe kafayı bulmuş, oldukça da keyifsiz bir halde, sırılsıklam giysilerinin içinde serilmiş yatıyorlardı.

Körfez, tahmin ettiklerinden çok daha geniş çıkmıştı; o acınası haritaları üzerine işaretlenmiş olan uzaklıkların gerçek ölçülere benzer bir yanı yoktu; tam gidecekleri yere vardıklarını sanırlarken ikinci bir körfezi daha, yani San Pablo Körfezi'ni aşmaları gerektiği anlaşılmıştı. Kıyılarda bazı konaklama yerleriyle insanlar ve mallarla yüklü tekneler, daha ötesinde de sık ormanlar seçilebiliyordu. Ama yolculuk orada da bitmiyordu; sel gibi çağlayarak akan bir kanaldan geçip üçüncü bir körfeze, yani Suisun Körfezi'ne girmeleri gerekmişti; burada ise teknenin seyri büsbütün yavaşlayıp zorlaşmıştı; daha sonra da kendilerini Sacramento'ya kadar götüren dar ve derin bir ırmağı aşmışlardı. Sonunda o ilk altın parçasının bulunmuş olduğu toprakların yakınındaydılar. Ondan birkaç yıl sonra, artık bir gazeteci olup çıkmış olan Jacob Todd'un da yazacağı gibi, bir kadın tırnağı büyüklüğündeki o incecik parçacık, önlenemez bir istilaya neden olup tüm California'nın yüzünü ve Amerikan ulusunun ruhunu değiştirecekti. "Birleşik Devletler, zahmetli bir çalışma ve aksilikler karşısında cesaret isteyen bir etikle, gezginler, öncüler ve basit göçmenler tarafından kurulmuştur. Altın, Amerikan karakterinin en kötü yanını ortaya çıkarmıştır: açgözlülüğü ve şiddeti."

Teknenin kaptanı, Sacramento kentinin bir önceki yıl, bir gece içinde yoktan var olduğunu anlatmıştı onlara. Limanı türlü türlü teknelerle doluydu; kentin düzgün sokakları, ahşap evleri, dükkânları, bir kilisesi, bir sürü de kumarhanesi, barı ve genelevi vardı, ama yine de bir deniz kazasından arta kalmış gibi bir görüntü içindeydi, çünkü altın madenlerine doğru yola çıkmak için acelesi

olan madencilerin bırakmış olduğu çuvallar, koşum takımları, aletler ve her türlü çöp yerlere saçılmıştı. Kapkara kocaman kuşlar, atıkların üzerinde döneniyor, sinekler de çöplerin üstünü tabaka halinde kaplıyordu. Eliza birkaç gün içinde tüm kasabayı ev ev dolaşabileceğini hesaplamıştı: Joaquín Andieta'yı bulmak pek zor olmayacaktı. Limanın yakın olmasıyla canlanıp artık daha dostça davranmaya başlamış olan mavna yolcuları, bu kadar ani bir dönüşümden hiçbir şey anlamayan Tao Chi'en'in şaşkın bakışları karşısında, birbirlerine şaplaklar indirerek sarılıp vedalaşıyor, "Susana" diye biriyle ilgili bir şarkıyı hep bir ağızdan söylüyorlardı. Yanlarında çok az eşya taşıdıklarından, Tao Chi'en'le Eliza, ötekilerden önce inmişlerdi tekneden; sonra da hiç duraksamadan Çin Mahallesi'ne giderek yiyecek bir şeyler ve mumlu brandadan bir tente altında yatacak yer buldular. Eliza, Kanton lehçesinde konuşulanları izleyemiyordu, istediği tek şey de sevgilisiyle ilgili bir şeyler öğrenebilmekti, ama Tao Chi'en, susması gerektiğini hatırlatarak, sakin ve sabırlı olmasını istedi ondan. Hemen aynı gece *zong yi*'nin bir köylünün çıkan omuz kemiğini yerine oturtarak iyileştirmesi gerekmiş, bununla da tüm konaklama yerinin saygısını kazanıvermişti.

Ertesi sabah ikisi birlikte Joaquín Andieta'yı aramak için yola koyuldular. Yol arkadaşlarının altın madenlerine gitmek üzere çoktan hazır olduklarını görmüşlerdi; bazıları eşyaları taşıyacak katırlar bulmuşlardı, ama çoğu, sahip oldukları şeylerin büyük bir bölümünü geride bırakarak yayan gidiyordu. Tao Chi'en'le Eliza, aradıkları kişinin en küçük bir izine rastlamadan tüm kasabayı dolaşmışlardı, ama birkaç Şilili, bir-iki ay önce oradan geçmiş olan bu isimde birini hatırladıklarını sanıyorlardı. Onlara ırmaktan yukarı doğru yollarına devam etmelerini öğütlemişlerdi, belki de orada ona rastlayabilirlerdi,

bu tümüyle bir şans işiydi. Bir ay çok uzun bir süreydi. Hiç kimse, bir gün önce bile kimlerin oradan geçtiğinin hesabını tutmuyordu; başkalarının adları ya da gidecekleri yer önemli değildi. Tek saplantı, altının kendisiydi.

"Şimdi ne yapacağız, Tao?"

"Çalışacağız. Parasız hiçbir şey olmaz," diye karşılık verdi Tao, terk edilmiş artıklar arasında bulduğu birkaç parça brandayı omzuna atarak.

"Ben bekleyemem ki! Joaquín'i bulmam gerekiyor! Bende biraz para var."

"Şili parası mı? Pek işe yaramaz."

"Ya kalan mücevherler? Bir değerleri olsa gerek..."

"Sakla onları, burada onların değeri çok az. Bir katır satın alabilmek için çalışmak gerekiyor. Babam şifa dağıtmak için köy köy dolaşırdı. Büyükbabam da öyle. Ben de aynı şeyi yapabilirim, ama burada mesafeler çok uzun. Bir katıra ihtiyacım var."

"Katır mı? Zaten var bir katırımız, o da sensin. Ne kadar inatçısın!"

"Senden daha az inatçıyım."

Birkaç kazık ve tahta panolar toplayarak, başkalarından ödünç aldıkları aletlerle, tepesini brandalarla kapattıkları bir barınak yaptılar kendilerine; ilk fırtınada yıkılmaya hazır, derme çatma bir kulübe olmuştu, ama hiç değilse onları gecenin çiyinden ve ilkbahar yağmurlarından koruyabiliyordu. Tao Chi'en'in hekimlik bilgisi hakkında söylentiler ortalıkta dolaşmaya başlamıştı; çok geçmeden sökün eden Çinli hastalar, bu *zong yi*'nin olağanüstü yeteneğini anlatıp duruyorlardı; arkasından da Meksikalılarla Şilililer, en sonunda da Amerikalılarla Avrupalılar gelmeye başlamıştı. Tao Chi'en'in oradaki üç beyaz doktordan herhangi biri kadar yetenekli olduğu ve onlardan daha az para aldığı duyulunca, pek çokları bu "semavi" insanlara karşı duydukları tiksintiyi bastırarak

Asya bilimini denemeye karar vermişlerdi. Bazı günler Tao Chi'en o kadar dolu oluyordu ki, Eliza'nın da ona yardım etmesi gerekiyordu. Onun o narin ve yetenekli ellerini, kollarda ve bacaklarda atan türlü nabız noktalarını tutarken, hastaların bedenlerini okşarcasına ellerken, iğneleri sanki yalnızca kendisinin tanıdığı gizemli noktalara sokarken görmek, büyülüyordu Eliza'yı. Acaba kaç yaşındaydı bu adam? Bunu ona bir kez sormuş, o da, dünyada yeniden beden bulmalarının hepsini sayarsa, kuşkusuz yedi ya da sekiz bin yaşında olduğu yanıtını vermişti. Eliza, göz kararıyla onun otuz yaşlarında olduğunu tahmin ediyordu, ama bazı zamanlar güldüğünde kendisinden daha genç görünüyordu. Yine de tüm dikkatini bir noktaya toplayarak bir hastanın üzerine eğildiğinde, bir kaplumbağa kadar yaşlı oluveriyordu; işte o zaman ardında pek çok yüzyılı bırakmış olduğuna inanmak kolay geliyordu insana. Hastalarının bir bardak içindeki idrarını inceleyip kokusundan ve renginden gizli hastalıkları belirleyebilirken ya da organizmasında neyin eksik neyin fazla olduğunu çıkarabilmek için bir büyüteçle hastanın gözbebeklerini incelerken onu hayranlıkla seyrediyordu Eliza. Kimi zaman da ellerini hastanın karnına ya da kafasına koymakla yetinerek gözlerini yumuyor, uzun süre bir hayalin içinde kaybolup gittiği izlenimini veriyordu.

"Ne yapıyordun öyle?" diye sonradan soruyordu Eliza.

"Acısını hissediyor, ona enerji geçiriyordum. Olumsuz enerji acı ve hastalık getirir, olumlu enerji ise onu iyileştirebilir."

"Peki nasıl bir şey bu olumlu enerji, Tao?"

"Aşk gibi bir şey: sıcacık, ışıl ışıl."

Saplanan kurşunları çıkarmak ve bıçak yaralarını tedavi etmek Tao için olağan işlerdi; Eliza da kan görme korkusunu yenmiş, eskiden çeyizindeki çarşafları işler-

ken gösterdiği aynı serinkanlılıkla insan etini dikmeyi öğrenmişti. İngiliz hekim Ebanizer Hobbs'un yanında öğrenmiş olduğu cerrahi uygulamalar, Tao Chi'en'in çok işine yaramıştı. Zehirli yılanlarla dolu bu topraklarda, yılan sokmasından şişmiş, mosmor olmuş bir halde arkadaşlarının sırtında gelen hastalar hiç eksik olmuyordu. Mikroplu sular, çaresini kimsenin bilmediği kolera hastalığını ve belirtileri utanç verici olmakla birlikte her zaman ölümcül olmayan daha başka hastalıkları eşit olarak yayıyordu herkese. Tao Chi'en, hastalarından az para alıyordu ama her zaman peşin olarak istiyordu parasını, çünkü deneyimlerine göre, korku içindeki bir hasta parasını hiç sesini çıkarmadan öder, oysa rahatlamış bir insan pazarlık ederdi. Para aldığı zamanlar, yaşlı akıl hocası, yüzünde kendisini kınayan bir ifadeyle karşısına dikiliyordu hep, ama Tao Chi'en ona kulak asmıyordu. "Bu koşullar altında cömert davranmak benim için fazlasıyla lüks olur, hocam," diye mırıldanıyordu. Vizite ücretlerine anestezi dahil değildi; uyuşturucuda ya da altın iğnelerde teselli bulmayı isteyen kimsenin fazladan ödeme yapması gerekiyordu. Tao Chi'en, üstünkörü bir yargılamadan sonra kırbaçlanma cezasına katlanan ya da kulakları kesilen hırsızlara bir istisna uyguluyordu, çünkü madenciler adaleti hızlı yerine getirmekle övünüyorlardı ve hiç kimsenin ne bir hapishanenin giderlerini karşılamaya niyeti vardı ne de oturup mahkûmlara göz kulak olmaya.

"Canilerden neden para almıyorsun?" diye sormuştu ona Eliza.

"Yaptığım iyiliğe karşı bana borçlu kalsınlar daha iyi," diye karşılık vermişti Tao.

Tao Chi'en, oraya yerleşmeye niyetli gibi görünüyordu. Bunu Eliza'ya söylememişti ama Lin'e kendisini bul-

ması için zaman tanıyabilmek amacıyla oradan bir yere kımıldamayı istemiyordu. Karısı haftalardır onunla hiçbir bağlantı kurmamıştı. Oysa Eliza, yolculuğa devam etmek için giderek saatleri sayıyor, günler geçip gittikçe de serüven arkadaşına karşı yeni yeni duygular sarıyordu içini. Kendisine kol kanat gerdiği ve böylesine iyi baktığı için ona minnettardı: Beslenmesine dikkat ediyor, geceleri üstünü örtüyor, onun deyişiyle *qi*'sini güçlendirmek için şifalı bitki demlerini içirip akupunktur iğnelerini uyguluyordu, ama onun pısırıklık olarak gördüğü dinginliğine kızıyordu Eliza. Tao Chi'en'in yüzündeki o soğukkanlı ifade ve her zaman hazır olan gülümsemesi, Eliza'yı kimi zaman hayran bırakıyor kimi zaman da rahatsız ediyordu. Çevresinde herkes, özellikle de Çinli hemşerileri altın bulmaktan başka bir şey düşünmezlerken, onun madenlerde şansını deneme karşısında gösterdiği kesin kayıtsızlığı anlayamıyordu.

"Altın seni de ilgilendirmiyor ki," diye karşılık vermişti istifini bozmadan, Eliza kendisini azarladığında.

"Ben buraya başka bir şey için geldim! Sen ne için geldin?"

"Ben denizciydim de ondan. Sen isteyene kadar burada kalmayı hiç düşünmüyordum."

"Sen denizci değil, hekimsin."

"Burada yeniden hekim olabilirim, hiç değilse bir süre için. Haklıymışsın, burada öğrenecek çok şey var."

Zaten o günlerde de bununla uğraşıyordu. Şamanların hekimlikleri üzerine bilgi edinebilmek için yerlilerle bağlantı kurmuştu. Bunlar, altına hücumla her şeylerini yitirmiş olan, üstlerinde pislik içinde birer kurt postu, altlarında Avrupa paçavralarıyla, küçük gruplar halinde başıboş gezen yerlilerdi. Yanlarında yorgun karıları ve açlıktan nefesleri kokan çocuklarıyla, ince sazlardan örülmüş sepetleri içinde ırmaklarda altın yıkamaya çalışarak ora-

dan oraya dolaşıyorlardı, ama kendilerine uygun bir yer bulmalarıyla silah zoruyla oradan atılmaları bir oluyordu. Rahat bırakılacak olurlarsa, kulübeleri ya da çadırlarıyla küçücük köyler kurup oraya bir süre için yerleşiyorlardı, ta ki yeniden yollara düşmek zorunda kalana kadar. Yerliler Çinliye aşina olmuşlardı; onu bir *medicine man* –büyücü doktor– olarak kabul ettiklerinden saygı gösterileriyle karşılıyor, bildiklerini onunla paylaşmak hoşlarına gidiyordu. Eliza'yla Tao Chi'en, yerlilerin kızgın taşlar üzerinde meşe palamudu paparası pişirdikleri ya da ormandan topladıkları ve Eliza'nın çok nefis bulduğu tohumlarla çekirgeleri kızarttıkları bir çukurun çevresinde, onlarla birlikte halka biçiminde oturuyorlardı. Daha sonra çubuklarını tüttürerek, İngilizce, işaretler ve öğrenmiş oldukları birkaç sözcüklü yerli dili karışımı bir dilde söyleşiyorlardı. O günlerde birkaç Kuzey Amerikalı madenci anlaşılmaz bir biçimde ortadan kaybolmuştu; cesetleri bulunamadığı halde arkadaşları yerlileri cinayetle suçlamışlar, misilleme olsun diye bir yerli köyüne saldırarak kadınlarla çocuklar arasından kırk kişiyi tutsak almışlar, ders olsun diye de yedi erkeği idam etmişlerdi.

"Bu toprakların sahibi olan yerlilere böyle davranıyorlarsa, Çinlilere çok daha kötü davranıyorlardır, Tao. Sen de benim gibi kendini görünmez yapmalısın," demişti Eliza, olan biteni öğrendiğinde, dehşete kapılarak.

Ama Tao Chi'en'in görünmez olma hilelerini öğrenecek vakti yoktu, bitkileri incelemekle uğraşıyordu o. Çin'de kullanılanlarla karşılaştırabilmek için örnekler toplamak üzere uzun gezilere çıkıyordu. Kuşaklar boyunca o yörede yaşayan ve doğayı iyi tanıyan Meksikalıların çiftliklerine ulaşabilmek için, yanına çevirmen olarak Eliza'yı da alıp ya bir çift at kiralıyor ya da acımasız bir güneşin altında yayan olarak kilometrelerce yol yürüyordu. Meksikalılar çok kısa bir süre önce savaşta Cali-

fornia'yı Birleşik Devletler'e bırakmışlar, eskiden bir ortaklık sistemi içinde yüzlerce işçiyi barındıran bu çiftlikler artık dağılmaya başlamıştı. İki ülke arasındaki anlaşmalar kâğıt üzerinde kalmıştı. Önceleri, madencilikten anlayan Meksikalılar, yeni gelenlere altın çıkarmanın yolunu öğretmişlerdi, ama kendilerinin olduğunu hissettikleri bu toprakları işgal etmeye her geçen gün yeni yeni yabancılar geliyordu. Aslında Amerikalılar, başka herhangi bir ırktan olanları ne kadar hor görüyorlarsa, Meksikalıları da o kadar hor görüyorlardı. İspanyol asıllılara karşı bitmez tükenmez bir baskı başlamıştı; Amerikalı olmadıkları için madenleri işletme hakkını onlardan esirgiyorlar, ama Avustralyalı mahkûmlarla Avrupalı serüvencileri Amerikalı olarak kabul ediyorlardı. Binlerce işsiz, şanslarını madenlerde deniyordu, ama Amerikalıların düşmanca davranışları dayanılmaz bir hal aldıkça güneye doğru göç etmişler ya da işi haydutluğa vurmuşlardı. Eliza, orada kalmış olan bazı ailelerin çiftlik evlerinde, kadınlar eşliğinde hoş vakit geçirebiliyor, kendisini kısa bir süre için de olsa Fresia Ana'nın mutfağındaki huzur dolu mutluluğa geri götüren ender bir fırsat oluyordu bu. Ayrıca zoraki dilsizliğinden çıkıp kendi dilinde konuşabilmesine de bir tek orada olanak buluyordu. En ağır işlerde erkekleriyle dirsek dirseğe çalışan, zorluklar ve ihtiyaçlar içinde görmüş geçirmiş bu güçlü ve cömert analar, öylesine kırılgan görünen bu Çinli çocuğun karşısında duygulanıyor, kendilerinden biri gibi İspanyolca konuşabilmesine şaşıyorlardı. Türlü hastalıklara deva olsun diye yüzyıllardan beri kullanılan doğa sırlarını ona seve seve açıklıyor, o arada, Eliza'nın er geç işine yarayacağından emin olarak bir deftere not ettiği nefis yemeklerinin tariflerini de vermeden geçmiyorlardı. Öte yandan *zong yi*, dostu Ebanizer Hobbs'un Hong Kong'dayken kullanmayı kendisine öğrettiği Batı ilaçlarını da San

Francisco'ya ısmarlamıştı. Ayrıca kulübenin yanındaki küçük bir toprak parçasını temizlemiş, geyiklerden korumak için çevresini çitle çevirdikten sonra işinin gereği olan temel otlardan dikmişti.

"Tanrı aşkına, Tao! Yoksa şu cılız otlar canlanana kadar burada kalmayı mı düşünüyorsun?" diye şaşıyordu Eliza, boynu bükük saplarla sararmış yaprakları gördükçe çileden çıkarak; ama belirsiz bir el hareketinden başka bir yanıt alamıyordu.

Eliza, geçen her günün kendisini kaderinden biraz daha uzaklaştırdığını, Joaquín Andieta o tanımadıkları yörenin derinliklerine, belki de dağlara doğru gitgide daha fazla sokulurken, kendisinin Çinli bir şifacının aptal kardeşi rolünü oynayarak Sacramento'da vakit kaybetmekte olduğunu hissediyordu. Tao Chi'en'e en berbat sıfatları yağdırıyor, ama bunu İspanyolca yapacak kadar ihtiyatlı davranıyordu, tıpkı onun da kendisine Kanton lehçesinde bir şeyler söylediği zaman hiç kuşkusuz yaptığı gibi. Başkalarının yanında birbirleriyle konuşmadan anlaşabilmek için bir işaret dili geliştirmişler, onca zaman birlikte iş görmekten sonunda o kadar birbirlerine benzemişlerdi ki, kimse akrabalıklarından kuşku duymuyordu. Bir hastayla uğraşmaları gerekmiyorsa, limanı ve dükkânları dolaşmaya çıkıyorlar, ahbaplıklar kurup Joaquín Andieta'yı soruşturuyorlardı. Yemeği Eliza pişiriyordu; Tao Chi'en, arada sırada kentteki Çin lokantalarına kaçamak yapsa da, çok geçmeden onun yemeklerine alışmıştı; tek bir soğanın fiyatının bir dolar olduğu düşünülürse kelepir denebilecek bir fiyata, yani birkaç dolara oralarda karnını tıka basa doyurabiliyordu. Başkalarının önünde işaretlerle anlaşıyorlar, ama baş başa kaldıklarında İngilizce konuşuyorlardı. Her iki dilde de arada bir kullandıkları küfürlere rağmen, vakitlerinin büyük bir bölümünü yakın arkadaşlar gibi yan yana çalı-

şarak geçiriyorlar, gülmeye de pek çok fırsat buluyorlardı. Ara sıra dil konusunda karşılaştıkları zorluklara ve kültür farklılığına rağmen Eliza'yla aynı mizah duygusunu paylaşabilmek Tao'yu şaşırtıyordu. Aslında onu kahkahalara boğan da bu farklılıklar oluyordu: Bir kadının böylesine olmadık şeyleri yapabileceğine ya da söyleyebileceğine inanamıyordu. Onu merakla ve kendi kendine itiraf etmediği bir sevecenlikle gözlemliyordu; ona karşı duyduğu hayranlıkla sesi soluğu kesiliyor, onu bir savaşçı kadar cesur buluyordu, ama güçsüzlük gösterdiğini görünce de Eliza'yı bir çocuğa benzetiyor ve onu koruma isteği ağır basıyordu. Biraz kilo almış olmasına, renginin de biraz düzelmiş olmasına rağmen henüz güçsüz olduğu besbelliydi. Güneş batar batmaz kafası önüne düşmeye başlıyor, battaniyesine sarınarak uyuyakalıyordu; Tao da yanına uzanıyordu. Birbirlerine iyice sokulup bir ağızdan soluk aldıkları bu saatlere o kadar alışmışlardı ki, bedenleri uykunun içinde kendiliklerinden en uygun konumu buluyor, biri dönecek olursa ötekinin de aynı şeyi yapmasıyla birbirlerinden kopmuyorlardı. Kimi zaman battaniyelere dolanıp birbirlerine sarılmış olarak uyanıyorlardı. İlk uyanan Tao olursa, Lin'le geçirdiği mutlu saatlerini aklına getiren o anların tadını çıkarıyor, içinde uyanan arzuyu hissetmesin diye kımıldamadan duruyordu. Oysa Eliza'nın da talihi yaver gitmiş olsaydı Joaquín Andieta'yla hayatının nasıl olabileceğini hayal etmesini sağlayan bu erkek varlığına minnettar olarak aynı şeyi yaptığı, Tao'nun aklının ucundan bile geçmiyordu. Sanki bilincinde olmadıkları, birbirine koşut iki varlık olarak yaşam sürdürüyorlarmış gibi, ikisi de geceleri neler olduğundan asla söz etmiyordu. Sabahleyin giyinir giyinmez, o kucaklaşmaların gizli büyüsü tümüyle yok oluyor, yeniden iki kardeşe dönüşüyorlardı. Tao Chi'en pek ender olarak geceleri tek başına bilinmedik bir yerlere gidiyor,

sonra da usulca geri dönüyordu. Eliza bunun nedenini ona sormaktan sakınıyordu, çünkü bir kadınla birlikte olduğunun kokusunu alabiliyor, hatta Meksikalı kadınların iç bayıltıcı parfümlerinin kokusunu ayırt edebiliyordu. Kendisi ise, karanlıkta tir tir titreyip çevresindeki en küçük bir sese kulak kabartarak, avucunun içinde kavradığı bir bıçakla, korku içinde ve düşünceleriyle onu çağırarak, battaniyesinin altında gömülü kalıyordu. Sanki ihanete uğramışçasına içini kaplayan o ağlama isteğinin nedenini ise anlayamıyordu. Erkeklerin belki de kadınlardan farklı olduklarını belli belirsiz anlayabiliyor, kendisi sekse hiçbir gereksinim duymuyordu. Geceleri gerçekleşen bu tertemiz kucaklaşmalar, içindeki eş ve sevgi özlemini yatıştırmaya yetiyor, ama eski sevgilisini düşündüğünde bile o dolaplı odada geçirdikleri zamanki gibi bir heyecan duyamıyordu. İçindeki aşk ile arzu aynı şeyler miydi, yoksa birincisinin eksikliğiyle doğal olarak ikincisi de mi oluşamıyordu ya da gemideki o uzun hastalığı bedeninin içinde temel bir şeyi yok mu etmişti, bunları bilemiyordu. Bir keresinde, çocuğu olup olamayacağını Tao'ya sormaya cesaret edebilmişti, çünkü aylardan beri aybaşı olmamıştı; o da, gücünü ve sağlığını geri kazanır kazanmaz normal haline geri döneceği güvencesini vermiş, zaten bu yüzden ona o akupunktur iğnelerini batırdığını söylemişti. Arkadaşı kaçamaklarından sonra sessizce yanı başına süzülüverdiğinde, Eliza mışıl mışıl uyuyor gibi yapıyor, oysa aralarındaki öteki kadının kokusundan alınganlık duyarak saatlerce uyanık kalıyordu. San Francisco'da gemiden indiklerinden beri, Miss Rose'un kendisini yetiştirirken edinmiş olduğu çekingenliğini yeniden kazanmıştı. Tao Chi'en, gemi yolculuğunda geçirdikleri haftalar boyunca onu çıplak olarak görmüş, içini dışını öğrenmişti, ama bu kez onun gerekçelerini tahmin ediyor, sağlığıyla ilgili sordukları

dışında o da hiç soru sormuyordu. Hatta ona akupunktur iğnelerini batırırken bile onun edep duygusunu incitmemeye özen gösteriyordu. Birbirlerinin yanında soyunmuyorlar, kulübenin arkasında hela olarak kullandıkları deliğin başında her birinin yalnız kalma hakkına saygı gösterme konusunda aralarında sessiz bir anlaşma hüküm sürüyordu, ama paradan tutun da giysilere varana kadar geri kalan her şey paylaşılıyordu. Uzun yıllar sonra, Eliza, günlüğünde o döneme ait notları gözden geçirirken birbirlerine karşı duydukları o apaçık çekim gücünü neden ikisinin de kabullenmediklerini, neden birbirlerine dokunabilmek için uyku bahanesinin ardına sığındıklarını ve gün boyunca birbirlerine neden soğuk davranır gibi yaptıklarını merak edecekti. Sonra da başka bir ırktan olan bir kişiyle aşk yaşamanın kendilerine olanaksız gibi geldiği, kendileri gibi bir çifte dünyada yer olmadığını sandıkları sonucuna varacaktı.

"Sen yalnızca sevgilini düşünüyordun," diye düşüncesini açıklayacaktı, artık o zamana kadar saçları kırlaşmış olan Tao Chi'en.

"Sen de Lin'i."

"Çin'de erkeklerin birkaç karısı birden olabilir; Lin de her zaman hoşgörülü olmuştur."

"Benim kocaman ayaklarımdan da tiksinti duymuşsundur," diye alay edecekti Eliza.

"Elbette," diye gülecekti o da, sakin bir tavırla.

Haziran ayında acımasız bir yaz bastırmıştı; sivrisinekler artmış, yılanlar korkusuzca dolaşmak üzere deliklerinden çıkmıştı; Tao Chi'en'in bitkileri de tıpkı Çin'deki kadar boy atmıştı. Argonotlar, her defasında daha sık olarak daha kalabalık sürüler halinde gelmeye devam ediyorlardı. Sacramento giriş limanı olduğundan, altın

yataklarının yakınlarında mantar gibi bitiveren, hızla geliştikten sonra da madenin kolay bölümü tükenir tükenmez ansızın yok oluveren öteki kasabaların talihsizliğine uğramamıştı. Kent her dakika büyüyor, yeni yeni mağazalar açılıyordu; arsalar da başlangıçta olduğu gibi artık bedavaya verilmiyor, San Francisco'daki kadar pahalıya satılıyordu. Başta hükümet taslağı bir yönetim vardı ve kentin yönetilmesiyle ilgili ayrıntılara karar verebilmek için sık sık toplantılar yapılıyordu. Spekülatörler, avukat bozuntuları, misyonerler, profesyonel kumarbazlar, haydutlar, yanlarında hayat kadınlarıyla mamalar, gelişmenin ve uygarlığın daha başka müjdecileri boy göstermişlerdi. Umut ve tutku ateşiyle yanan yüzlerce erkek, altın madenlerine gitmek üzere buradan geçiyordu; ayrıca aylar süren çetin bir çalışmadan sonra kazançlarını saçıp savurmaya hazır olarak, bitkin ve hasta bir halde geri dönenler de vardı. Çinlilerin sayısı günden güne artıyordu; çok geçmeden birkaç rakip grup türemişti. *Tong* denilen bu kapalı klanların üyeleri, gündelik hayatın ve çalışmanın zorluklarında birbirlerine kardeş gibi yardım ediyorlar, ama aynı zamanda rüşvet ve suçu da yaygın hale getiriyorlardı. Yeni gelenler arasında, Tao Chi'en'in, tedavi yöntemlerini kıyaslayarak ve Konfüçyüs'ten alıntılar yaparak, tam bir mutluluk içinde saatlerini paylaştığı başka bir *zong yi* daha vardı. Bu kişi, ona Ebanizer Hobbs'u anımsatıyordu, çünkü geleneksel yöntemleri yinelemekle yetinmiyor, yeni seçenekleri de arıyordu.

"*Fan guey*'lerin tıp bilimini incelemeliyiz, bizimki yeterli değil," diyordu ona; Tao Chi'en de onun gibi düşünüyordu, çünkü ne kadar çok öğrenirse, hiçbir şey bilmediği izlenimi o kadar büyüyordu; eksik olanları öğrenmeye ömrü yetmeyecekti.

Eliza, önceleri Şilililere, sonra da kısa zamanda meraklısı olacak olan Amerikalılara altın fiyatına satmak

üzere bir *empanada*[1] işine girişmişti. Önceleri, Sonora' dan sığır getiren Meksikalı çiftlik sahiplerinden satın alabildiği zamanlarda etli börekler yapmakla işe başlamış, ama sığır eti azalmaya yüz tutunca geyik, yabantavşanı, yabani ördek, kaplumbağa, somon, hatta ayı etiyle denemişti. Kendi vefalı mahalle sakinleri, ne yapsa minnettarlıkla tüketiyorlardı, çünkü tek seçenekleri, madencilerin hiç değişmez yemek rejimi olan teneke kutulardaki kuru fasulye ile tuzlanmış domuz etiydi. Kimsenin ava çıkmaya, balık avlamaya ya da yemek pişirmeye vakti yoktu; meyve de sebze de bulunmuyordu; süt ise şampanyadan daha ender bulunur bir lüks maddeydi; buna karşılık unun, yağın ve şekerin eksikliği çekilmiyordu; ayrıca ceviz, çikolata, bazı baharat, kuru kayısı ve kuru erik de vardı. *Empanada*'larda gösterdiği aynı başarıyla pastalar ve kurabiyeler de yapıyor, ayrıca Fresia Ana'nınkini hatırlayarak uydurduğu topraktan yapılmış bir fırında ekmek de pişiriyordu. Yumurta ve domuz pastırması bulabilirse kahvaltı verildiğini duyuran bir tabela asıyordu; o zaman da erkekler külüstür bir masanın başında güneşin altında oturmak için kuyruk oluyorlardı. Sağır ve dilsiz bir Çinli tarafından hazırlanmış bu lezzetli yemek, evlerinde aileleriyle birlikte geçirdikleri pazar günlerini hatırlatıyordu onlara. Sahanda domuz pastırmalı yumurta, fırından yeni çıkmış ekmek, meyveli pasta ve sınırsız kahveyle sunulan bu bol kahvaltının fiyatı üç dolardı. Aylardan beri böyle bir şeyi tatmadıkları için duygulanıp minnettar kalan bazı müşteriler, bahşiş kabına bir dolar daha bırakıyorlardı. Günün birinde Eliza, elinde biriktirdiği paralarla Tao Chi'en'in karşısına dikildi.

1. Börek. (Ç.N.)

"Bununla at satın alıp yola çıkabiliriz," diye haber verdi ona.

"Nereye?"

"Joaquín'i aramaya."

"Onu bulmak beni ilgilendirmiyor. Ben burada kalıyorum."

"Bu ülkeyi tanımayı istemiyor musun? Burada görülecek, öğrenilecek çok şey var, Tao. Ben Joaquín'i ararken, sen de şu ünlü bilgeliğini kazanırsın."

"Benim bitkilerim büyümekte; oradan oraya dolaşmak da hoşuma gitmiyor."

"Pekâlâ. Ben gidiyorum."

"Tek başına çok uzağa gidemezsin."

"Görürüz."

O gece her biri kulübenin bir ucunda, birbirleriyle hiç konuşmadan yatıp uyudular. Ertesi gün Eliza, yolculuk için gerekenleri satın almak üzere erkenden çıktı; dilsiz rolü oynayarak yapılması son derece zor bir işti bu, ama öğleden sonra saat dörtte, yanında çirkin ve tüyleri yer yer dökülmüş, ama güçlü bir Meksika atıyla geri döndü. Bir çift çizme, iki gömlek, kalın bir pantolon, deri eldivenler, geniş kenarlı bir şapka, içinde kuru yiyecek dolu birkaç torba, madenî tabak, fincan ve kaşık, iyi cins bir çelik ustura, bir matara, doldurmayı bilmediği, hele hele ateş etmeyi hiç bilmediği bir tabancayla bir tüfek de satın almıştı. Akşamın geri kalanını yüklerini toplayarak, mücevherleriyle geri kalan parasını, göğüslerini yassıltmak için kullanmış olduğu ve altında her zaman aşk mektupları destesini taşıdığı aynı pamuklu kuşağın içine dikerek geçirdi. Hâlâ saklamakta olduğu iki giysisinin, iç etekliğinin ve potinlerinin bulunduğu valizi bırakmaya razı olmuştu. Kastilya battaniyesini, Şili'deyken yapıldığını kaç kez görmüş olduğu biçimde kullanarak atın sırtına eyer olarak yerleştirdi; Tao Chi'en'in aylardır kullandığı giysi-

lerini çıkararak yeni aldıklarını giydi. Sonra usturayı bir deri parçasının üzerinde bileyerek saçlarını ense hizasından kesti. Kalın siyah saç örgüsü, yerde ölü bir yılan gibi kalakalmıştı. Kırık bir ayna parçasında kendine baktığında sonuçtan hoşnut kaldı: Bir kömür parçasıyla yüzünü koyultur, kaşlarını da kalınlaştırırsa, aldatmaca tamam olacaktı. Öteki *zong yi*'yle olan bir söyleşi toplantısından dönen Tao Chi'en, tam o sırada içeri girmiş, mülkünü işgal etmiş olan bu silahlı kovboyu bir an için tanıyamamıştı.

"Yarın gidiyorum, Tao. Her şey için teşekkür ederim; bir dostun da ötesinde, bir kardeştin benim için. Seni çok arayacağım..."

Tao Chi'en hiç sesini çıkarmadı. Akşam olurken Eliza giyimli olarak bir köşeye uzanmış, Tao da yaz meltemi altında dışarıda oturarak yıldızları saymaya koyulmuştu.

Sır

Eliza'nın *Emilia*'nın ambarında gizlenmiş olarak Valparaíso'dan ayrıldığı akşam, üç Sommers kardeş, Feliciano Rodríguez de Santa Cruz'un eşi Paulina'nın davetlileri olarak İngiliz Oteli'nde akşam yemeği yedikten sonra, Cerro Alegre'deki evlerine geç vakit dönmüşlerdi. Genç kızın ortadan kaybolduğundan ise bir hafta sonrasına kadar haberleri olmadı, çünkü onu, yanında Fresia Ana'yla birlikte Agustín del Valle'nin Çiftliği'nde diye biliyorlardı.

John Sommers, ertesi gün, Paulina'nın yepyeni buharlı gemisi *Fortuna*'nın kaptanı olarak sözleşmesini imzalamıştı. Koşulları içeren basit bir belge, anlaşmayı sonuçlandırmıştı. Güven duymaları için birbirlerini bir kez görmeleri yeterli olmuştu; ne hukuki ayrıntılarla yitirecek vakitleri vardı ne de California'ya ulaşma çılgınlığı onları ilgilendiren tek konuydu. İnsanları sağduyuya çağırmak üzere gazetelerde yayımlanan yazılara ve kiliselerde vaaz kürsülerinden tekrar tekrar yapılan kıyamet uyarılarına rağmen, Şili tümüyle bu çılgınlığa kaptırmıştı kendini. Buharlı gemisine mürettebat bulmak, Kaptan'ın yalnızca birkaç saatini almıştı, çünkü altın hastalığının ateşiyle yanan taliplerin oluşturduğu uzun kuyruklar rıhtımda kıvrıla kıvrıla uzayıp gidiyordu. Sıradaki yerlerini kaybetme-

mek için geceyi yere yatıp uyuyarak geçiren pek çok kişi vardı. John Sommers, gerekçelerini akıllarının ucundan bile geçirmeyen öteki denizcilerin şaşkınlığına rağmen, gemisine yolcu almaya yanaşmamıştı, bu yüzden de gemi bomboştu. Kaptan, herhangi bir açıklama da yapmamıştı. Tayfalarının San Francisco'ya varır varmaz gemiyi terk etmelerini engellemek için ise korsanca bir plan tasarlamıştı, ama bundan da kimseye söz etmemişti, çünkü ortalığa yayılacak olursa tek bir gemici bile bulamazdı. Kuzeye doğru yola çıkmadan önce güneyden alışılmadık bir tur atacaklarını da duyurmamıştı mürettebata. Bunu yapmak için açık denize çıkmalarını bekliyordu.

"Demek buharlı gemimi yönetmeye ve mürettebatı denetim altında tutmaya kendinizi yeterli hissediyorsunuz, öyle mi Kaptan?" diye bir kez daha sormuştu Paulina, sözleşmeyi imzalasın diye ona uzattığında.

"Evet efendim, bunun için kaygılanmayın. Üç gün içinde demir alabilirim."

"Güzel. California'da neyin eksik olduğunu biliyor musunuz, Kaptan? Taze ürünler: meyve, sebze, yumurta, iyi cins peynirler, salam sucuk tipi şeyler. İşte biz de orada bunları satacağız."

"İyi ama nasıl? Vardığımızda hepsi çürümüş olur..."

"Hepsini buz içinde götüreceğiz," demişti Paulina, istifini bozmadan.

"Neyin içinde?"

"Buzun içinde. Siz önce buz almaya güneye gideceksiniz. San Rafael Gölü'nün nerede olduğunu biliyor musunuz?"

"Aisén Limanı yakınlarında."

"O tarafları tanıyor olmanıza sevindim. Orada çok güzel mavi bir buzul olduğunu söylediler bana. *Fortuna*'nın içini buz parçalarıyla doldurmanızı istiyorum. Ne dersiniz?"

"Kusura bakmayın, hanımefendi, ama bana çılgınlık gibi geliyor."

"Gerçekten de öyle. Zaten bu yüzden kimsenin aklına gelmedi. Yanınıza fıçılar dolusu kalın tuz ile bol miktarda çuval alıp kocaman buz parçalarını sarmalayın. Ha! Donmasınlar diye adamlarınızı sıkı giydirmeniz gerekeceğini tahmin ediyorum. Yeri gelmişken, Kaptan, lütfen bundan kimseye söz etmeyin de buluşumuzu çalmasınlar."

John Sommers aklı karışmış olarak vedalaşmıştı onunla. İlk önce kadının kafadan çatlak olduğunu sanmıştı, ama düşündükçe hoşuna gidiyordu bu serüven. Üstelik yitirecek bir şeyi de yoktu. Servetini tehlikeye atan o kadındı; oysa kendisi, buzlar yolda erise bile ücretini alacaktı. Bu saçmalık sonuç verecek olursa da, sözleşmelerine göre kendisine hiç de küçümsenmeyecek bir ikramiye ödenecekti. Ertesi hafta, Eliza'nın ortadan kaybolduğu haberi duyulduğunda Kaptan, kazanları harıl harıl çalışan gemisiyle o buzula doğru yol almaktaydı; dönüşte de, Paulina'nın, kocasıyla kayınbiraderinin, değerlerinin çok üstünde fiyatlara satacakları California'ya kadar tarihöncesi dönemden kalma karlardan yapılmış bir yuva içinde taşıması için hazırlamış olduğu ürünleri yüklenmek üzere Valparaíso'ya yanaşana kadar olaydan haberi olmadı. Her şey tasarlandığı gibi gidecek olursa, *Fortuna*'nın üç-dört yolculuğu sonunda Paulina hayalini dahi kurmadığı kadar çok para kazanmış olacaktı; öteki işadamları onun bu girişimini kopya edip rekabet ederek işini bozana kadar geçecek zamanı bile hesaplamıştı. Kaptan'a gelince, eh o da en iyi fiyatı verecek olana satmayı düşündüğü bir mal, yani kitaplar götürüyordu California'ya.

Eliza'yla dadısı belirlenen günde eve dönmeyince, Miss Rose, Valle ailesinin hâlâ çiftlikte bulunup bulun-

madığını ve Eliza'nın sağlığının iyi olup olmadığını öğrenmek üzere bir pusulayla arabacıyı oraya gönderdi. Bir saat sonra Agustín del Valle'nin eşi, son derece telaşlı bir halde kapının önünde boy göstermişti. Eliza'dan hiç haberi olmadığını söylüyordu. Aile, Valparaíso'dan bir yere kımıldamamıştı, çünkü kocası geçirdiği gut sancısıyla bitkin bir halde yatıyordu. Aylardan beri görmemişti Eliza'yı. Miss Rose, halini belli etmeyecek kadar soğukkanlı davranmayı becermişti: Yanılgıya düştüğünü söyleyerek özür diledi. Eliza başka bir arkadaşının evindeydi, kendisi şaşırmıştı, kalkıp oralara kadar gelme zahmetinde bulunduğu için minnettardı ona... Señora Valle, tahmin edileceği gibi, onun söylediklerinin tek sözcüğüne bile inanmamış, Miss Rose bürodaki ağabeyine haber verene kadar, Eliza'nın kaçtığı haberi tüm Valparaíso'nun dedikodu konusu olmuştu bile.

Günün geri kalanı, Miss Rose için ağlayıp sızlanmayla, Jeremy Sommers için ise tahminlerle geçti. Eliza'nın odasını araştırınca yazdığı veda mektubunu bulmuşlar, herhangi bir ipucunu boşuna arayarak defalarca okumuşlardı. Sorguya çekmek üzere Fresia Ana'yı da bulamıyorlardı; kadının on sekiz yıldan beri yanlarında çalıştığının ve soyadını bile bilmediklerinin ancak o zaman farkına varmışlardı. Nereden geldiğini ya da bir ailesi olup olmadığını hiç sormamışlardı ki. Tüm öteki hizmetçiler gibi Fresia Ana'nın kökeni de, işe yarar hayaletlerin bulunduğu bir gayya kuyusuydu.

"Valparaíso, Londra değil, Jeremy. Fazla uzağa gitmiş olamazlar. Onları aramak gerek."

"Tanıdıklarımız arasında soruşturmaya başlayınca nasıl bir rezaletin kopacağının farkında mısın?"

"İnsanların ne diyecekleri kimin umurunda! Önemli olan tek şey, başı derde girmeden, bir an önce Eliza'yı bulmak."

"Doğrusunu istersen Rose, onun için yaptığımız bunca şeyden sonra bizi bu şekilde terk edebildiyse, başı çoktan derde girmiş demektir."

"Ne demek istiyorsun? Ne tür bir dertten söz ediyorsun?" diye sordu Miss Rose, dehşet içinde.

"Bir erkek olmalı, Rose. Genç bir kızın bu büyüklükte bir aptallık yapabilmesi için tek neden budur. Bunu sen herkesten iyi bilirsin. Eliza kiminle birlikte olabilir?"

"Hiç düşünemiyorum."

Miss Rose elbette ki düşünebiliyordu bunu. Bu korkunç talihsizliğin sorumlusunun kim olduğunu biliyordu: Aylar önce birtakım yükleri eve taşımış olan uğursuz görünümlü o herifti, Jeremy'nin adamıydı. Adını bilmiyordu, ama öğrenecekti. Yine de ağabeyine bir şey söylemedi, çünkü genç kızı bu yasak aşkın tuzağından kurtarmaya henüz vaktinin olduğunu sanıyordu. O Viyanalı tenorla geçirmiş olduğu deneyiminin her bir ayrıntısını şaşmaz bir kesinlik içinde anımsıyordu, o günkü kaygısı dün yaşanmış gibi taptazeydi. Onu artık sevmiyordu, orası kesindi, yüzyıllar önce çıkarıp atmıştı onu ruhundan, ama adını şöyle bir mırıldanmak kalbinin güm güm attığını hissetmesine yetiyordu. Karl Bretzner, geçmişinin ve kişiliğinin anahtarıydı; onunla o kaçamak buluşması, kaderini ve bir kadın olarak nasıl bir kişiliğe bürüneceğini belirlemişti. Bir kez daha o zamanki gibi âşık olabilse, o tutkunun hayatını nasıl mahvedeceğini bile bile yine aynı şeyi yapacağını düşünüyordu. Belki Eliza'nın şansı daha yaver gider, aşkı iyi bir biçimde sona ererdi; belki de onun durumunda âşığı özgürdü, çocukları ve aldatılmış bir eşi yoktu. Kızı bulmalı, o kahrolası çapkınla yüzleşerek onları evlenmeye zorlamalı, sonra da olayları uzun vadede kabul etmek zorunda kalacak olan Jeremy'ye her şeyi oldubittiye getirmeliydi. Namus

söz konusu olduğunda ağabeyinin ne kadar katı davranacağını bildiğinden işi zordu, ama kendisini bağışladığına göre, Eliza'yı da bağışlayabilirdi. Onu ikna etmek kendisine düşecekti. Sonuç olarak onca yıl boyunca annelik rolünü, biricik kızı bir hata işlerken kollarını kavuşturup seyirci kalmak için oynamadığına inanıyordu.

Jeremy Sommers, kendisini yine de sınırsız dedikodulardan koruyamayacak olan suskun ve ağırbaşlı bir sessizliğe gömülürken, Miss Rose harekete geçmişti. Birkaç gün içinde Joaquín Andieta'nın kimliğini keşfetmiş, onun bir kanun kaçağından başka bir şey olmadığını dehşet içinde öğrenmişti. İngiliz İthalat ve İhracat Şirketi'nin hesapları üzerinde oynayıp malları çalmakla suçluyorlardı onu. Durumun tahmin ettiğinden çok daha ciddi olduğunu anlamıştı: Jeremy böyle bir kişiyi asla ailesinin içine kabul etmezdi. Hatta daha da kötüsü, eski memurunu ele geçirir geçirmez, o zamana kadar Eliza'nın kocası olmuş olsa bile, hiç kuşkusuz hapse attırırdı onu. Yeter ki onu o rezil herifin aleyhindeki suçlamalarını geri çekmeye zorlamanın ve adını hepimizin iyiliği için temize çıkarmanın bir yolu olsun, diye homurdandı Miss Rose. Her şeyden önce âşıkları bulması gerekiyordu, sonra bakardı geri kalanını nasıl halledeceğine. Bulduğu gerçeği kimseye söylememeye özen göstererek, haftanın geri kalanını orada burada soruşturma yapmakta geçirdi, ta ki sonunda Santos Tornero Kitabevi'nde kendisine Joaquín Andieta'nın annesinden söz edilene kadar. Yalnızca kiliselerde sorup soruşturmakla onun adresini bulabilmişti; tahmin ettiği gibi, Katolik rahipler cemaat üyelerinin kaydını tutuyorlardı.

Cuma günü öğle vakti kadının karşısına dikildi. Yüreği haklı bir öfkeyle dolu ve gerçekler hakkında ona birkaç söz söylemeye kararlı olarak gelmiş, ama daha önce hiç ayak basmamış olduğu bu mahallenin eğri büğrü da-

racık sokaklarında ilerledikçe kibri sönmüştü. Seçtiği giysiden pişmanlık duyuyor, fazlasıyla süslü püslü şapkasıyla beyaz potinlerini giydiğine yanarak kendini gülünç hissediyordu. Andieta'nın annesini gördüğünde tam bir alçakgönüllülüğe dönüşecek olan bir utanç duygusu içinde aklı karışmış olarak vurdu kapıyı. Böylesine bir yoksulluk aklının ucundan bile geçmemişti. Hüzünle dolu yüzünde gözleri çakmak çakmak yanan zavallı bir kadıncağızdı. Yaşlı gibi görünmüştü ona, ama iyice bakınca henüz genç ve bir zamanlar güzel olduğunu anlamıştı; hasta olduğuna da hiç kuşku yoktu. Kendisine dikiş işleri ve işlemeler ısmarlamaya gelen zengin hanımefendilere alışık bir tavırla, hiç şaşırmadan karşılamıştı onu. Yaptığı işlerden birbirlerine hep söz ederlerdi; tanımadığı bir hanımın kapısını çalmasında şaşılacak bir şey yoktu. Bu kez bir yabancıydı gelen; kelebek renklerindeki giysisinden tahmin edebiliyordu bunu; hiçbir Şilili kadın böyle giyinmeye cesaret edemezdi. Gülümsemeden selamlayarak içeri buyur etti onu.

"Oturun lütfen, hanımefendi. Size nasıl bir hizmette bulunabilirim?"

Miss Rose, kendisine sunduğu sandalyenin ucuna ilişmiş, tek söz bile söyleyememişti. Tasarladıklarının hepsi, bu kadına, Eliza'ya ve kendisine karşı duyduğu kesin bir acıma duygusu içinde buhar olup uçuvermişti; bir yandan sel gibi akan gözyaşları yüzünü de ruhunu da yıkıyordu. Joaquín Andieta'nın annesi şaşırarak Miss Rose'un elini elleri arasına aldı.

"Neyiniz var, efendim? Size yardım edebilir miyim?"

Bunun üzerine Miss Rose, biricik kızının bir haftadan fazla bir süre önce ortadan kaybolduğunu, Joaquín'e âşık olduğunu, aylar önce tanıştıklarını, o zamandan beri de genç kızın eskisi gibi olmadığını, bu sevdayla yanıp

tutuştuğunu, bunu herkesin görebildiğini, öylesine bencil ve dalgın olarak bir tek kendisinin vakit varken onunla ilgilenmediğini, o ikisi birlikte kaçmış oldukları için de artık çok geç olduğunu, Eliza'nın tıpkı kendisinin de yapmış olduğu gibi hayatını mahvettiğini, o kırık dökük İspanyolcasıyla bir çırpıda anlatıverdi. Sonra da kendini tutamayarak olayları birbiri arkasına sıralamayı sürdürüp sonunda daha önce hiç kimseye sözünü etmemiş olduğu şeyleri bile o yabancı kadına anlattı; ona Karl Bretzner'den ve hüsranla sona eren aşklarından, o zamandan bu yana yirmi yıldır uykuda olan kalbinin ve bomboş rahminin içinde olup bitenlerden söz etti. Hayatı boyunca ağzına almadığı kayıpları, gördüğü iyi terbiye nedeniyle gizlediği öfkeleri, görünüşü kurtarmak için prangaya vurulmuş bir mahkûm gibi sırtında taşıdığı sırları, sırf kadın olarak doğmuş olma talihsizliği yüzünden boşa gitmiş gençlik ateşi için seller gibi gözyaşı döktü. Sonunda hıçkırıkları sona erince de, kendisine neler olduğunu, üzerine çökmekte olan o kesin rahatlamanın nereden geldiğini anlayamadan, oturduğu yerde kalakaldı.

"Bir yudum çay için," dedi Joaquín Andieta'nın annesi, çok uzun bir sessizlikten sonra, eline çentikli bir fincan tutuşturarak.

"Lütfen, sizden rica ediyorum, Eliza'yla oğlunuzun sevgili olup olmadıklarını söyleyin bana. Ben aklımı kaçırmadım, öyle değil mi?" diye mırıldandı Miss Rose.

"Olabilir, hanımefendi. Joaquín'in de aklı başında değildi, ama bana kızınızın adından hiç söz etmedi."

"Yardım edin bana, Eliza'yı bulmam gerek..."

"İnanın ki kızınız Joaquín'le birlikte değil."

"Bunu nereden bilebilirsiniz?"

"Kızınızın bir hafta önce kaybolduğunu söylemediniz mi? Oysa benim oğlum aralık ayında gitti."

"Gitti mi dediniz? Nereye?"

"Bilmiyorum."

"Anlıyorum, efendim. Sizin yerinizde olsam ben de onu korumaya çalışırdım. Oğlunuzun adaletle başının dertte olduğunu biliyorum. Ona yardım edeceğim konusunda size şeref sözü veririm; benim ağabeyim İngiliz Şirketi'nin müdürüdür, ben ne istersem onu yapar. Oğlunuzun nerede olduğunu kimseye söylemem, ben yalnızca Eliza'yla konuşmak istiyorum."

"Kızınızla Joaquín birlikte değiller, inanın bana."

"Eliza'nın onun peşinden gittiğini biliyorum."

"Onun peşinden gitmiş olamaz, hanımefendi. Benim oğlum California'ya gitti."

Kaptan John Sommers, mavi buz yüklü *Fortuna* gemisiyle Valparaíso'ya döndüğü gün, kardeşlerini her zamanki gibi kendisini rıhtımda bekler bulmuş, ama yüzlerine şöyle bir bakması çok kötü bir şey olduğunu anlamasına yetmişti. Rose süzülmüştü; kendisini kucaklamasıyla hıçkıra hıçkıra ağlaması da bir oldu.

"Eliza ortadan kayboldu," diye ona haberi verdi Jeremy; o kadar öfkeliydi ki sözcükler zorlukla çıkmıştı ağzından.

Rose, John'la baş başa kalır kalmaz, Joaquín Andieta'nın annesinden öğrendiklerini anlattı ona. En sevdiği ağabeyini beklerken ipuçlarını birleştirmeye çalışarak geçirdiği o bitmek bilmez günler boyunca, kızın sevgilisinin peşinden California'ya gitmiş olduğu kanısına varmıştı, çünkü kendisi de hiç kuşkusuz aynı şeyi yapardı. John Sommers, ertesi günü limanda soruşturma yaparak geçirmiş, böylelikle de Eliza'nın ne herhangi bir gemiden bilet almış olduğunu ne de yolcu listelerinde göründüğünü, buna karşılık yetkililerin aralık ayında gemiyle yola çıkmış olan Joaquín Andieta diye birini listeye kay-

dettiklerini öğrenebilmişti. Kızın izini kaybettirmek için adını değiştirmiş olabileceğini varsayarak, aynı araştırmayı bu kez onun ayrıntılı tanımlamasıyla birlikte yapmıştı, ama kimse görmemişti onu. Tek başına ya da yanında yalnızca bir zenci kadınla birlikte yolculuk eden, neredeyse çocuk denebilecek yaşta bir genç kızın derhal dikkati çekmiş olacağını söylüyorlardı ona; üstelik San Francisco'ya giden pek az kadın vardı, yalnızca hayat kadınları, arada bir de bir kaptanın ya da bir tüccarın karısı oluyordu, o kadar.

"Hiçbir iz bırakmadan gemiye binmiş olamaz, Rose," diye sonuca vardı Kaptan, soruşturmalarını en ince ayrıntısına kadar anlattıktan sonra.

"Ya Andieta?"

"Annesi sana yalan söylememiş. Onun adı listede var."

"İngiliz Şirketi'nin bazı mallarını aşırmış. Bunu sırf yolculuğun giderlerini başka türlü karşılayamadığından yaptığına eminim. Jeremy aradığı hırsızın Eliza'nın sevgilisi olduğunu aklına bile getirmiyor; bunu asla öğrenmeyeceğini umarım."

"Bu kadar çok sır sahibi olmaktan bıkmadın mı, Rose?"

"Ne yapmamı istiyorsun? Hayatım gerçeklerden değil, dış görünüşlerden oluşuyor. Jeremy taş gibidir, onu sen de benim kadar tanırsın. Eliza konusunda ne yapacağız?"

"Yarın California'ya gidiyorum, gemi yüklendi bile. Orada dedikleri kadar az kadın varsa onu bulmak kolay olur."

"Bu kadarı yeterli değil, John!"

"Senin aklına daha iyi bir şey geliyor mu?"

O akşam yemek saatinde Miss Rose, kızı bulmak için tüm olanakları seferber etme gerekliliği üzerinde bir kez daha direndi. Herhangi bir öğüt vermeden ya da

toplum içinde bir rezaletin parçası olmaktan duyduğu üzüntü dışında en küçük bir duygusunu dile getirmeden kendisini kız kardeşinin çılgınca etkinliklerinin dışında tutmuş olan Jeremy, Eliza'nın bunca gürültü patırtıya layık olmadığı kanısında olduğunu söyledi.

"Bu isteri havası hiç de hoş değil. Sakin olmanızı tavsiye ederim. Hem onu ne diye arıyorsunuz ki? Onu bulsanız bile bu eve bir daha ayak basamaz," diye niyetini açıkladı.

"Eliza'nın senin için hiçbir anlamı yok mu?" diye sitem etti ona Miss Rose.

"Sorun bu değil. Geri dönülmeyecek bir hata işledi, sonuçlarına katlanmak zorunda."

"Neredeyse yirmi yıldır benim ödediğim biçimde mi?"

Buz gibi bir sessizlik çökmüştü yemek salonuna. Geçmiş üzerinde hiçbir zaman açıkça konuşmamışlardı; hatta Jeremy, kız kardeşiyle o Viyanalı tenor arasında olan bitenden John'un haberi olup olmadığını bile bilmiyordu, çünkü kendisi bunu ona söylememeye özen göstermişti.

"Ne gibi sonuçlar, Rose? Seni bağışlayıp bağrıma bastım. Beni kınamak için hiçbir nedenin olamaz."

"Bana karşı bu kadar cömert davrandın da neden aynı şeyi Eliza'ya da yapamıyorsun?"

"Çünkü sen benim kız kardeşimsin; seni korumak benim görevim.

"Eliza benim öz kızım gibi, Jeremy!"

"Ama değil. Ona karşı hiçbir zorunluluğumuz yok: O bu aileden değil."

"Evet bu aileden, diye bağırdı Miss Rose.

"Yeter," diye araya girdi Kaptan; masanın üzerine indirdiği yumruk darbesiyle tabaklarla bardaklar şangırdamıştı.

"Evet bu aileden, Jeremy. Eliza bizim ailemizden," diye yineledi Rose, yüzünü elleri arasına alıp hıçkırarak. "John'un kızı o..."

İşte o zaman Jeremy, on altı yıldan beri gizlemekte oldukları sırrı dinledi kardeşlerinin ağzından. İnsanca duygular karşısında etkilenmez gibi görünen, öylesine az konuşan bu adam, ömründe ilk kez patlamış, kusursuz bir İngiliz soğukkanlılığı içinde kırk altı yıldır susmuş olduğu ne varsa hepsi, sel gibi bir azar, öfke ve utanç dalgası halinde onu soluksuz bırakarak, bir çırpıda boşanıvermişti:

"Ne aptalmışım, aman Tanrım, tam bir fesat yuvasında sizlerle aynı çatı altındaymışım da haberim yokmuş, ben de kardeşlerimi dürüst insanlar sanırdım, aramızda güvenin hüküm sürdüğünü düşünürdüm, oysa yalan dolan alışkanlığından, sahtekârlıktan başka bir şey yokmuş, kim bilir sistemli olarak daha neler saklamışsınızdır benden, ama bu kadarı da fazla, neden bana hiçbir şey söylemediniz, bana bir canavarmışım gibi davranmanız için ben ne yaptım, beni böyle parmağınızda çevirmenizi hak etmek için benim cömertliğimden yararlanmak ve aynı zamanda beni hor görmeniz için ne yaptım ben, çünkü buna başka bir ad verilemez, böyle dalavereler çevirip beni dışarıda bırakmaya ancak hor görmek denebilir, yalnızca faturaları ödemeye gelince ihtiyacınız var bana, zaten bütün hayatımız boyunca bu böyle oldu, çocukluğumuzdan beri siz ikiniz arkamdan beni alaya aldınız..."

Kendilerini nasıl haklı çıkaracaklarını bilemeyerek sessiz kalan Rose'la John, bu azar yağmuruna katlanmışlar, Jeremy'nin galeyanı sona erince yemek salonuna uzun bir sessizlik egemen olmuştu. Üçü de yorgun düşmüşlerdi. Ömürlerinde ilk kez olarak yüzlerinde terbiye ve nezaket maskeleri olmaksızın yüzleşiyorlardı birbir-

leriyle. Onları üç ayaklı bir masanın nazik dengesi içinde bir arada tutmuş olan temel bir şey, onarılamaz biçimde kırılmışa benziyordu; ama yine de Jeremy'nin soluğu yerine geldikçe, bir yandan alnına düşmüş olan bir tutam saçıyla çarpılmış kravatını düzeltirken, yüz çizgileri de her zamanki sır vermez, kibirli ifadesini geri kazanmıştı. O sırada Miss Rose ayağa kalkarak sandalyesinin arkasından ona yaklaştı ve cesaret edebildiği tek yakınlık göstergesi olarak elini omzuna koydu; yalnız ağabeyi için kendisine babalık etmesine rağmen gözlerinin içine bakma zahmetine asla girişmemiş olduğu bu suskun ve melankolik adam için yüreğinin sızladığını hissediyordu. Aslında onun hakkında hiçbir şey bilmediğini ve tüm yaşamı boyunca ona asla dokunmamış olduğunu fark etmişti.

On altı yıl önce, 15 Mart 1832 sabahı, Fresia Ana bahçeye çıkmış, üzeri gazete kâğıdıyla örtülü, sıradan bir Marsilya sabunları kutusuyla karşılaşmıştı. Şaşırarak içinde ne olduğunu görmek üzere yaklaşmış, kâğıdı kaldırdığında altında yeni doğmuş bir bebek olduğunu görmüştü. Çığlıklar atarak eve koşmuştu; birkaç dakika sonra Miss Rose da bebeğin üzerine eğilmiş bakıyordu. O zamanlar yirmi yaşındaydı, dalından yeni koparılmış bir meyve gibi körpe ve güzeldi, üzerinde topaz renkli bir giysi vardı, rüzgâr topuzundan kurtulmuş saçlarını dağıtıyordu; tıpkı Eliza'nın onu anımsadığı ya da düşlediği gibiydi. İki kadın kutuyu alarak küçük dikiş odasına götürmüşler, orada kâğıtları kaldırarak, yünlü bir yeleğe üstünkörü sarmalanmış olan kızı kutunun içinden çıkarmışlardı. Açık havada çok uzun süre kalmamış olduğu kanısındaydılar, çünkü sabahki tipiye rağmen bedeni ılıktı ve mışıl mışıl uyuyordu. Miss Rose, yerli kadına temiz bir battaniye ve çocuğa kundak bezi uydurmak için çarşaflarla makas getirmesini söylemişti. Fresia Ana geri

döndüğünde, o yünlü yelek ortadan kaybolmuştu; çocuk ise Miss Rose'un kollarında viyaklıyordu.

"O yeleği hemen tanımıştım. Bir önceki yıl ben kendim örmüştüm onu John için. Sen de onu tanırsın diye hemen sakladım," diye anlattı Jeremy'ye.

"Eliza'nın annesi kim, John?"

"Adını hatırlamıyorum..."

"Demek adını hatırlamıyorsun! Dünyanın her yerinde arkanda kaç tane piç bıraktın?" diye bağırdı Jeremy.

"Limandan genç bir kızdı, genç bir Şilili, çok güzel olduğunu hatırlıyorum. Onu bir daha hiç görmedim, gebe olduğunu da bilmiyordum. Birkaç yıl sonra Rose bana yeleği gösterince, kumsaldayken hava soğuk olduğundan onu o genç kızın üstüne örttüğümü, sonra da geri istemeyi unuttuğumu hatırladım. Beni anlamalısın Jeremy, denizcilerin hayatı böyledir. Yoksa ben bir canavar değilim."

"Herhalde sarhoştun."

"Olabilir. Eliza'nın benim kızım olduğunu anlayınca annesini bulmaya çalıştım, ama ortadan kaybolmuştu. Belki de ölmüştür, bilmiyorum."

"O kadının, kızı bizim büyütmemiz gerektiğine karar vermesi için bir nedeni olmalıydı, Jeremy; ben de bunu yaptığıma asla pişman olmadım. Biz ona sevgimizi verdik, iyi bir yaşam ve eğitim verdik. Belki de annesi ona hiçbir şey veremeyecekti, bu yüzden de babasının kim olduğunu anlayalım diye, Eliza'yı o yeleğin içine sarmalayarak bize getirdi," diye ekledi Miss Rose.

"Hepsi bu mu yani? Pis bir yelek mi? Bu kesinlikle hiçbir şeyi kanıtlamaz! Babası herhangi bir kimse olabilir. O kadın büyük bir kurnazlıkla çocuğu sırtından atmış."

"Ben de böyle tepki göstermenden korkuyordum, Jeremy. Zaten bu nedenle bunu sana daha önce söylemedim," diye karşılık verdi kız kardeşi.

Eliza, Tao Chi'en'le vedalaştıktan üç hafta sonra, Americano Irmağı kıyılarında beş madenciyle birlikte altın yıkamakla uğraşıyordu. Tek başına yolculuk etmiş değildi. Sacramento'dan ayrıldığı gün, altın madenlerine doğru yola çıkmakta olan bir grup Şililiye katılmıştı. Kendilerine binek ve yük hayvanları satın almışlardı, ama hiçbiri hayvandan anlamadığından, Meksikalı çiftlik sahipleri atlarla katırların yaşlarını ve kusurlarını ustaca gizleyebilmişlerdi. Tüyleri boyayla kapatılıp ilaçla zindeleştirilmiş bu acınası hayvanlar, birkaç saatlik bir yürüyüşten sonra coşkularını yitirmiş, topallayarak ayaklarını sürüyorlardı. Her bir binici, araç gereç, silah ve pirinçten güğümler taşıyordu, bu yüzden de bu içler acısı kervan, bir metal şangırtısı içinde ağır aksak ilerliyordu. Yolda attıkları safralar, ölülerin yerini belirlemek için dikilip manzaranın her yerine saçılmış olan haçların yanı başında ortalıkta kalıyordu. Eliza, kendini Elías Andieta adıyla tanıtmıştı; annesinin isteği üzerine ağabeyi Joaquín'i aramak için Şili'den yeni gelmişti ve görevini yerine getirene kadar California'yı baştan başa dolaşmaya hazırdı.

"Kaç yaşındasın, evlat," diye sormuşlardı ona.

"On sekiz."

"On dört gibi gösteriyorsun. Altın aramak için çok küçük değil misin?"

"Ben on sekiz yaşındayım ve altın değil, yalnızca ağabeyim Joaquín'i arıyorum," diye karşılık vermişti Eliza.

Şilililer genç ve neşeliydiler; yolların anlatıldığı gibi hazinelerle kaplı olmadığını fark etmeye başlıyor olmalarına rağmen kendilerini ülkelerinden çıkıp bu kadar uzaklarda macera aramaya itmiş olan heves hâlâ yüreklerindeydi. Eliza önceleri onlara yüzünü göstermiyor, şapkasını gözlerinin üzerine indiriyordu, ama kısa sürede erkeklerin birbirlerine bakmadıklarına dikkat etmişti. Onun bir yeniyetme olduğunu varsaymışlar, bedeninin

biçimini, sesini ya da alışkanlıklarını yadırgamamışlardı. Her biri kendi işiyle uğraştığından, onun yanlarında işemediğine, serinleyebilecekleri bir su birikintisine rastladıklarında, kendileri soyunurlarken onun, aynı banyo sırasında fırsattan yararlanıp giysilerini de yıkadığı iddiasıyla, giyimli olarak, hatta başında şapkasıyla suya atladığına dikkat bile etmemişlerdi. Öte yandan temizlik hiç aranmayan bir şeydi; birkaç gün içinde o da yol arkadaşları kadar kirli ve ter içindeydi. Pisliğin herkesi aynı sefaletin içinde eşit kıldığını keşfetmişti; bir av köpeğininki kadar duyarlı olan burnu, kendi bedeninin kokusunu ötekilerinkinden zorlukla ayırt edebiliyordu. Pantolonunun kalın kumaşı bacaklarını yakarak kaşındırıyordu; uzun sürelerle at sürmeye alışık değildi, daha ikinci gün kaba etleri yara olmuş bir halde güçlükle adım atabiliyordu; ama ötekiler de kent insanlarıydı, onlar da kendisi kadar sıkıntı içindeydiler. Sıcak ve kuru iklim, susuzluk, yorgunluk ve sivrisineklerin sürekli saldırısı, çok geçmeden şakalaşacak hal bırakmamıştı onlarda. Kap kacaklarının şangırtısı içinde, daha başlamadan pişman olmuş bir halde, suskun puskun ilerliyorlardı. Yerleşebilecekleri uygun bir yer bulduktan sonra haftalarca altın aramaya koyulmuşlar, o arada Eliza da Joaquín Andieta'yı soruşturmak için bunu fırsat bilmişti. Ne toplanan ipuçları ne de üstünkörü çizilmiş haritalar işlerine yarıyor, iyi bir altın yıkama yerine ulaştıklarında, daha önce gelmiş yüzlerce madenciyle karşılaşıyorlardı. Her birinin, eniyle boyu onar ayak uzunluğunda bir toprak parçasını sahiplenmeye hakkı vardı; kendi yerini işaretleyip her gün çalışıyor, bir yere gittiğinde aletlerini orada bırakıyordu, ama on günden fazla uzaklaşacak olursa başkaları orayı işgal edip kendi adlarına kaydettirebiliyorlardı. Başkasının mülkünü süresi dolmadan işgal etmek ve eşyalarını çalmak en büyük suç olarak kabul ediliyor, bedelleri,

madencilerin yargıçlık, jüri üyeliği ve cellatlık yaptıkları üstünkörü bir mahkemeden sonra, idam sehpası ya da kırbaçlanmayla ödeniyordu. Birbirlerini kılıklarından ve şivelerinden tanıyorlar, coşku içinde kucaklaşarak matelerini, içkilerini ve *charqui*'lerini[1] paylaşıyorlardı; kötü talihlerini canlı renklerle birbirlerine anlatıyorlar, yıldızların altında nostaljik şarkılar söylüyorlardı; ama ertesi gün, fazla konukseverliğe vakit bulamadan vedalaşıyorlardı. Züppece şivelerinden ve konuşmalarından Eliza onların bazılarının Santiago'lu küçükbeyler olduklarını tahmin etmişti; daha birkaç ay öncesine kadar redingot, rugan potinler, oğlak derisinden eldivenler giyip saçlarını briyantinleyen bu yarı aristokrat beyzadeleri, altın madenlerindeyken, eşit koşullar altında çalıştıkları en kaba saba köylülerden ayırt etmek neredeyse olanaksızdı. Üst sınıfa özgü yapmacıklıklar ve önyargılar, madenlerdeki katı gerçekler karşısında buhar olup uçuyor, ama en küçük bir bahaneyle kavgaya dönüşen ırkçı nefret hiç eksik olmuyordu. Öteki İspanyol kökenlilerden daha kalabalık ve daha girişken olan Şilililer, Amerikalıların nefretini çekiyorlardı. Eliza, San Francisco'da bir grup sarhoş Avustralyalının Küçük Şili Mahallesi'ne saldırarak tam bir meydan savaşının patlak vermesine neden olduklarını öğrenmişti. Altın madenlerinde kırsal alanlardan işçiler getirmiş olan pek çok Şili firması iş görüyordu; kuşaklar boyunca bir derebeylik sistemi altında yaşamış olan, altının onu bulanın değil, patronun olmasını yadırgamadan azıcık bir ücretle çalışan çiftlik ırgatlarıydı bu işçiler. *Yankee*'lerin gözünde ise kölelikten başka bir şey değildi bu. Amerikan yasaları bireyleri kayırıyordu: Mülkler, bir kişinin tek başına işletebileceği büyüklükteki arazilere

1. Güneşte kurutulmuş et. (Ç.N.)

indirgenmişti. Şili firmaları, daha fazla araziye el atabilmek için işletme haklarını her bir işçinin adına kaydettirerek bu yasalarla alay ediyorlardı.

Spor gömlek giyip pantolonlarının paçalarını çizmelerinin içine sokmuş, bir çift de tabanca taşıyan, çeşitli uluslardan beyaz insanlar; kapitone ceketler ve bol paçalı pantolonlar giymiş Çinliler; eski püskü asker ceketleri içinde kıçı açık yerliler; başlarında kocaman *sombrero*'larıyla beyaz pamuklu giysileri içinde Meksikalılar; geniş deri kemerlerinin arasında bıçaklarını, tütünlerini, barutlarını ve paralarını taşıyan, kısa ponçolu Güney Amerikalılar; pırıl pırıl ipekli kuşaklarıyla çıplak ayak gezen, Sandwich Adaları'ndan gelme gezginler vardı; hepsi de bir renk, kültür, din ve dil karışımı içinde, tek bir saplantıyla birleşmişlerdi. Eliza onların her birine Joaquín Andieta'yı soruyor, erkek kardeşi Elías'ın kendisini aramakta olduğu haberini ortalığa yaymalarını istiyordu. Bu toprakların içlerine doğru sokuldukça buranın ne kadar uçsuz bucaksız olduğunu, bir uçtan öbür uca her yerde kaynayan elli bin yabancının ortasında sevgilisini bulmanın ne kadar güç olduğunu anlıyordu.

Bitkin düşen Şilili grup en sonunda bir yere yerleşmeye karar vermişti. Öteki hayvanlar yolda çatladıklarından yalnızca iki katır ve Eliza'nın atıyla birlikte, cehennemî bir sıcak altında Americano Irmağı vadisine ulaşmışlardı. Toprak kupkuru ve çatlaktı; çamlarla meşelerden başka bir bitki örtüsü yoktu, ama sel gibi çağlayan berrak bir ırmak, dağlardaki kayaların üzerinden atlayarak bir bıçak gibi kesiyordu vadiyi. Her iki kıyısında da, yeri kazarak kovaları incecik toprakla doldurup daha sonra çocuk beşiğine benzeyen bir aletin içinde eleyen sıra sıra adamlar vardı. Kafaları güneşin altında, ayakları buz gibi suyun içinde, üstleri başları sırılsıklam çalışıyorlardı; silahlarını ellerinden bırakmadan yerlere uzanıp

uyuyorlardı; kuru ekmekle tuzlanmış et yiyor, ırmağın yukarısındaki yüzlerce kazı yüzünden kirlenmiş suyu ve öylesine kalitesiz olduğundan karaciğerlerini berbat eden ya da onları zıvanadan çıkaran içkileri içiyorlardı. Eliza, birkaç gün içinde iki kişinin, acıdan kıvranarak koleranın neden olduğu köpük köpük terler içinde öldüğünü görmüş, kaynatmadan su içmeyi kendisine yasaklamış olan Tao Chi'en'in bilgeliğine şükretmişti. Ne kadar susamış olursa olsun, çayını ya da matesini hazırlamak için, kamp yaptıkları akşam vaktini bekliyordu. Arada bir sevinç çığlıkları duyuluyor, biri bir altın çekirdeği bulmuş oluyordu, ama çoğunluk tonlarca işe yaramaz toprak arasından birkaç gramlık değerli madeni ayrıştırmakla yetiniyordu. Aylar önce, o duru suyun altında parıldamakta olan ince altın pullarını henüz gözle görebiliyorlardı, ama artık doğa insanevladının açgözlülüğüyle altüst olmuş, taş ve toprak yığınlarıyla, yollarından saptırılmış ırmaklar ve derelerle, sayısız su birikintilerine bölünmüş akarsularla ve eskiden ormanların olduğu yerlerde köklerinden sökülmüş binlerce ağaçla, manzara tümden değişmişti. Madene ulaşabilmek için Titanlar kadar azimli olmak gerekiyordu.

Eliza'nın burada kalmaya niyeti yoktu, ama bitkin bir haldeydi, tek başına at sürerek yoluna devam edemeyeceğini hissediyordu. Yol arkadaşları, meyhanesi ve temel gereksinimleri karşılayabilecek mağazasıyla orada kurulmakta olan küçük köyün epey uzağında, madencilerin oluşturdukları sıranın sonlarında bir yer edinmişlerdi kendilerine. Komşuları, inanılmaz bir dayanıklılıkla çalışan ve içki içen üç Oregon'luydu; yeni gelenleri selamlamakla vakit kaybetmemişler, tam tersine, Amerikan toprağını işletme hakkını bu *yağlı* heriflere tanımadıklarını hemen bildirmişlerdi onlara. Şilililerden biri, onların da oralı olmadıkları ve toprağın yerlilere ait ol-

duğu gerekçesiyle Oregon'lulara kafa tuttu; ötekiler araya girip ortalığı yatıştırmasalardı kan gövdeyi götürecekti. Ortalıkta duyulan tek gürültü kazma, kürek, su, yuvarlanan kayalar ve küfür sesleriydi, ama gökyüzü berraktı, havada defne yaprakları kokusu vardı. Sahte Elías Andieta kahve yapmak için küçük bir ateş yakıp atına su verirken, Şilililer yorgunluktan bitkin bir halde yere yığılmışlardı. Sırf acıdığından, kendisinin olmadıkları halde katırlara da su vermiş, dinlensinler diye üstlerindeki yükleri de indirmişti. Yorgunluktan gözleri kararıyor, dizlerinin titremesinden zorlukla yürüyebiliyordu; bu serüvene atılmadan önce gücünü toplaması gerektiğini söyleyerek kendisini uyarırken Tao Chi'en'in ne kadar haklı olduğunu anlamıştı. Sacramento'daki tahtalar ve brandalardan yapılma kulübeyi düşündü; o saatlerde Tao Chi'en herhalde meditasyon yapmakta ya da fırça ve çini mürekkebiyle o güzelim elyazısıyla bir şeyler yazmakta olmalıydı. İçindeki özlemin, aklına Miss Rose'un o sessiz dikiş odasını ya da Fresia Ana'nın ılık mutfağını getirmemiş olmasına şaşarak gülümsedi. Nasıl da değiştim, diye içini çekti, o acımasız güneşten yanmış ve her yanı su toplamış ellerine bakarak.

Ertesi gün arkadaşları, hayatta kalmaları için kesinlikle gerekli olan şeyleri alsın diye onu mağazaya göndermişler, ayrıca toprağı elemeye yarayan beşiğe benzer o gereçlerden de bir tane istemişlerdi, çünkü onların ellerindeki basit leğenlerden çok daha işe yarar olduğunu görmüşlerdi. O birkaç hanelik yere köy denebilirse, köyün tek caddesi, her yanına süprüntüler saçılmış bir çamur deryasıydı. Ağaç kütükleriyle tahta panolardan yapılmış olan mağaza, tek başlarına yaşayan erkeklerden oluşan bu topluluk için toplumsal yaşamın merkeziydi. Ne var ne yoksa orada satılıyor, bol bol içki, biraz da yemek veriliyordu; geceleri madenciler içki içmeye geldik-

lerinde, kemancı, çaldığı ezgilerle havayı canlandırıyor, o zaman da bazı erkekler, kadın rolünü üstlendiklerinin belirtisi olarak bellerine birer mendil bağlıyorlar, ötekiler de onları dansa kaldırmak için sıraya giriyorlardı. Yakınlarda çevrede bir tek kadın bile yoktu, ama arada bir katırların çektiği ve içi fahişelerle dolu bir arabanın geçtiği oluyordu. Erkekler onları dört gözle bekliyorlar, hizmetlerinin karşılığını da cömertçe veriyorlardı. Mağazanın sahibi, kendi inancını kabul edene kredi açan, Utah'ta da üç tane karısı olan, çenebaz ve iyi kalpli bir Mormon'du. Kendisi içkiye tövbeliydi; bir yandan içki satarken bir yandan da içki içme gibi kötü bir alışkanlığın aleyhinde vaaz veriyordu. Evet, Joaquín diye birini biliyordu, soyadı olarak da Andieta kulağına hiç yabancı gelmiyordu; Eliza onu sorguya çektiğinde öyle söylemişti ona, ama uzunca bir zaman önce geçmişti oradan, ne yana gittiğini de bilemiyordu. Amerikalılarla İspanyollar arasında mülkiyet konusunda bir kavgaya karışmış olduğu için hatırlıyordu onu. Yoksa Şilili miydiler? Belki de; bir tek İspanyolca konuştuğundan emindi; belki de Meksikalıydı, çünkü onun gözünde bütün o *yağlı herifler* birbirinin eşiydi.

"Peki sonunda ne oldu?"

"Arazi Amerikalılara kaldı, ötekiler de çekip gitmek zorunda kaldılar. Başka ne olabilirdi ki? Joaquín'le o öteki adam iki-üç gün bu mağazada yattılar. Şurada bir köşeye birkaç battaniye koydum, biraz toparlanana kadar dinlensinler diye onları rahat bıraktım, çünkü fena halde dayak yemişlerdi. Kötü insanlar değillerdi. Ağabeyini hatırlıyorum; siyah saçlı, iri gözlü, oldukça yakışıklı biriydi."

"Ta kendisi," dedi Eliza, yüreği güm güm atarak.

Üçüncü bölüm

1850-1853

El Dorado

Ayıyı, coşkulu bir kalabalığın ortasında, iki yanından ikişer kişi kalın iplerle çekerek dört kişi birden götürebilmişti. Onu arenanın orta yerine kadar sürükleyerek, altı metre uzunluğunda bir zincirle tek bacağından bir direğe bağladılar, sonra da korkunç bir öfkeyle pençe atıp ısırmaya kalkışırken, iplerini çözmek için on beş dakika uğraştılar. Ağırlığı 600 kilodan fazlaydı, koyu boz renkli bir postu vardı, bir gözü şaşıydı, yer yer tüyleri dökülmüş sırtında eski kavgaların izlerini taşıyordu, ama henüz gençti. Köpüklü bir salya, sapsarı kocaman dişlerinin göründüğü ağzını kaplamıştı. Art ayakları üzerine dikilmiş, tarihöncesi dönemden kalma pençeleriyle boş yere darbeler indiriyor, sağlıklı gözünü kalabalığın üzerinde dolaştırarak, zinciri umutsuzca çekiştiriyordu.

Burası, asker kaçakları tarafından bir çırpıda ve hiçbir süreklilik iddiası olmaksızın yapılarak, birkaç ay içinde yoktan var edilmiş küçücük bir köydü. California'daki tüm Meksika köylerinde olanlara benzer bir boğa güreşi arenası bulunmadığından, atları eğitmeye ve katırları kapatmaya yarayan, çevresi tahta panolarla sağlamlaştırılmış, halkı oturtmak için de çevresine tribünler yapılmış, geniş ve çıplak, yusyuvarlak bir açık alanı kullanıyorlardı. O kasım akşamı çelik rengindeki gökyüzü yağ-

murla tehdit ediyordu halkı, ama hava soğuk değildi, toprak da kuruydu. Tahta panoların gerisinde yüzlerce seyirci, hayvanın her bir homurtusuna hep bir ağızdan bağırdıkları alaylı sözlerle karşılık veriyordu. Seyircilerin arasında beyaz işlemeli giysileri içinde hiç bitmeyen küçük purolarını içmekte olan yarım düzine kadar Meksikalı genç kadın da ayı kadar dikkati çekiyor, erkekler onları da *olé* çığlıklarıyla selamlarlarken, içki şişeleri ile bahisler için ortaya sürülen altın keseleri elden ele dolaşıyordu. Süslü püslü yelekleri, geniş boyunbağları ve silindir şapkalarıyla kentli kılığındaki kumarbazlar, darmadağınık saçlı o köylü kalabalığının içinde göze batıyorlardı. Üç çalgıcı kemanlarıyla gözde parçaları çalıyordu; madencilerin şarkısı olan "Oh Susanna"yı canlı bir tempoyla çalmaya başlar başlamaz, kadın kılığına girmiş sakallı iki komik, alana fırladıkları gibi, eteklerini kaldırıp kıllı bacaklarını ve kırmalı donlarını göstererek, açık saçık sözler ve şaplaklar arasında tam bir zafer turu attılar. Halk, onları cömertçe bir para yağmuruyla bir alkış ve kahkaha tufanı içinde kutlamıştı. Onlar çekildiklerinde, ağırbaşlı bir borazan eşliğinde sürekli çalınan trampet sesi, güreşin başlayacağını duyurmuş, hemen ardından da heyecan içindeki kalabalıktan bir uğultu yükselmişti.

Kalabalığın içine karışmış olan Eliza da hayranlık ve dehşet içinde izliyordu gösteriyi. Elindeki azıcık parayı, önündeki birkaç dakika içinde birkaç katına çıkarma umuduyla bahse yatırmıştı. Üçüncü boru sesinde tahta bölmeyi kaldırmışlar, kapkara ve pırıl pırıl, genç bir boğa soluk soluğa girmişti içeri. Bir an için hayranlık dolu bir sessizlik tribünlere egemen olmuş, hemen ardından da avaz avaz bir *olé* çığlığı karşılamıştı hayvanı. Boğa şaşırarak durdu; törpülenmemiş koca koca boynuzlarının süslediği başını dik tutuyor, dikkatli gözlerle mesafeleri hesaplıyordu; ön ayaklarının tırnaklarıyla kumu eşelerken,

sonunda ayının homurtusu dikkatini çekti. Rakibi de onu görmüş, direğin birkaç adım ötesine alelacele kazdığı bir çukurun içine büzülerek kendini yere iyice yapıştırmıştı. Halkın savaş çığlıkları üzerine boğa başını öne eğdi, kaslarını gerdi ve öfkeden gözü dönmüş bir halde soluk soluğa, burnundan buhar, ağzından da salyalar saçıp ardında bir kum bulutu bırakarak, dörtnala koşmaya koyuldu. Ayı da onu bekliyordu. Sırtından yediği ilk boynuz darbesiyle kalın derisinde kanlı bir oluk açılmış, ama onu bir parmak öteye bile kımıldatamamıştı. Boğa, kalabalığın kendisini küfürlerle kışkırtmasından şaşırmış bir halde, alanın çevresinde tırıs giderek bir tur attı, hemen arkasından da yeniden yüklenerek ayıyı boynuzlarıyla yerinden kaldırmaya çalıştı, ama ayı çömeldiği yerde kımıldamadan durmuş, saldırıyı hiç oralı olmadan karşılamıştı, ta ki sonunda bir fırsatını bulup tam yerinde bir pençe darbesiyle boğanın burnunu parçalayana kadar. Kanlar içinde kalıp acıdan şaşkın bir halde yönünü kaybeden hayvan, nereye olduğuna bakmadan indirdiği boynuz darbeleriyle saldırıya geçerek, hasmını deliğinden çıkarmayı başaramadan, onu tekrar tekrar yaraladı. Ayı ise ansızın yerinde doğruldu, korkunç bir sarılmayla boğayı boynundan yakaladığı gibi ensesinden ısırdı. Zincirin izin verdiği uzaklığa kadar olan halkanın içinde dakikalarca birlikte dans ederlerken, arenanın her yanı kanlardan sırılsıklam olmuştu; tribünler erkeklerin böğürtüsüyle çınlıyordu. Sonunda boğa kendini kurtarmayı başardı, pırıl pırıl parlayan kapkara derisi kızıla boyanmış bir halde, bacakları titreyip duraksayarak birkaç adım uzaklaştı, sonra da dizlerinin bükülmesiyle yüzükoyun yere yığıldı. İşte o zaman müthiş bir bağırtı karşıladı ayının bu zaferini. Arenanın içine giren iki atlı, yenilen hayvanın iki gözünün arasına tüfekle bir kurşun sıktılar, art ayaklarından bağlayarak çekip götürdüler. Eliza,

tiksinti içinde çıkışa doğru kendine yol açıyordu. Elindeki son kırk dolarını da kaybetmişti.

1849'un yaz ve sonbahar ayları boyunca Eliza, Ana Damar'ı izleyerek güneyden kuzeye, Mariposa'dan Downieville'e, sonra da gerisingeri at koşturmuş, Joaquín Andieta'nın her defasında daha da belirsizleşen izini, nehir yataklarından Sierra Nevada'nın eteklerine kadar, dimdik dağlardan geçerek sürmüştü. Önceleri onun hakkında soru sorduğunda, o adı taşıyan ya da o tanımlamaya uyan birini pek az kişi hatırlıyordu, ama yıl sonuna doğru eşkali daha gerçekçi çizgilerle belirmeye başlamıştı, bu da genç kadına aramalarını sürdürmesi için güç veriyordu. Erkek kardeşi Elías'ın kendisini aramakta olduğu söylentisini çevreye yaymış ve o aylar boyunca pek çok kez kendi sesinin yankısıyla karşılaşmıştı. Joaquín'i soruşturduğunda, daha kendisini tanıtmaya fırsat kalmadan onun kardeşi olduğunu anladıkları çok olmuştu. O vahşi yörede posta San Francisco'ya aylarca gecikerek ulaşıyor, ama ağızdan ağıza dolaşan haber hiç aksamıyordu. Nasıl oluyordu da Joaquín duymamıştı kendisini aradıklarını? Kardeşi olmadığına göre, Elías'ın kim olduğunu sorması gerekeceğini, bir parçacık önsezisi varsa da bu adla Eliza'nınki arasında bir bağlantı kurabileceğini düşünüyordu; ama bundan hiç kuşkulanmıyorsa da, en azından akrabası olarak geçinen bu kişinin kim olduğu konusunda bir merak duyabilirdi. Geceleri uyku tutmuyor, sevgilisinin bu sessizliğinin ancak onun ölmüş ya da kendisiyle karşılaşmayı istemiyor olabileceği biçimindeki inatçı bir kuşkuyla ve tahminlerle oradan oraya dönüyordu. Ya Tao Chi'en'in dokundurduğu gibi, gerçekten kendisinden kaçıyor idiyse? Bütün günü at sırtında geçiriyor, üzerinde kendisini ısıtan Kastilya battaniyesi, başının altında yastık yerine çizmeleriyle üstündekileri çıkarmadan, herhangi bir yere kıvrılıp yatıyordu. Kirlilik

ve ter artık onu rahatsız etmez olmuştu, bulabildiği zaman yemek yiyordu; aldığı tek önlem, içeceği suyu kaynatmak ve yabancıların gözlerinin içine bakmamaktı.

Artık o zamana kadar argonotların sayısı yüz bini bulmuştu; yenileri de gelmeye devam ederek Ana Damar boyunca her yana yayılıyor, toprağın altını üstüne getiriyor, dağları deviriyor, ırmakların yollarını değiştiriyor, ormanları yok ediyor, kayaları ufalıyor, tonlarca kumu oradan oraya taşıyıp derin çukurlar kazıyorlardı. Altının bulunduğu noktalarda, ezelden beri hiç değişmemiş olan o şiirsel görüntü, ay yüzeyine benzer bir karabasana dönüşmüştü. Eliza bitmiş tükenmiş bir yaşam sürüyordu, ama bedenen eski gücünü kazanmış, korkusunu da yitirmişti. En uygunsuz bir zamanda yeniden âdet görmeye başlamıştı, çünkü erkeklerin yanında bunu belli etmemek zor oluyordu, ama bedeninin en sonunda iyileşmiş olduğunun bir belirtisi olarak minnetle karşılamıştı bunu. "Senin şu akupunktur iğneleri bana iyi geldi, Tao. Gelecekte çocuklarım olmasını umuyorum," diye yazmıştı dostuna, onun daha fazla bir açıklamaya gerek duymadan anlayacağından emin olarak. Kullanmayı bilmese de silahlarını yanından hiç ayırmıyor, onları kullanma zorunluğu karşısında kalmayacağını umuyordu. Yanına fazlasıyla yaklaşmış olan ve tehlikeli gibi görünen birkaç yerli çocuğu ürkütmek için yalnızca bir kez havaya ateş etmişti, ama onlarla çatışmaya girecek olsa sonuç kendisi için hiç de iyi olmazdı, çünkü beş adım ötedeki bir eşeği vurmaktan âcizdi. Nişancılığını değil ama görünmez olma yeteneğini son derece geliştirmişti. Hiç dikkat çekmeden kasabalara giriyor, kendi görünümündeki bir delikanlının göze batmadığı Latin grupları arasına karışıveriyordu. Peru ve Meksika şivelerini taklit etmeyi çok iyi öğrenmişti, böylelikle konukseverlik arandığında onlardan biriymiş gibi yapıyordu. Britanya İngi-

lizcesini de Amerikan aksanıyla değiştirmiş, Amerikalılar arasında kabul görebilmek için şart olan bazı küfürleri de benimsemişti. Onlar gibi konuşacak olursa kendisine saygı gösterdiklerini fark etmişti; önemli olan, açıklama yapmamak, olabildiğince az konuşmak, hiçbir şey istememek, karnını doyurmak için çalışmak, kışkırtmalara göğüs germek ve Sonora'da satın almış olduğu küçük İncil'ine dört elle sarılmaktı. En kaba saba olanlar bile o kitap karşısında boş inançlardan gelen bir saygıya kapılıyorlardı. Akşamları Kutsal Kitap'ı okuyan, kadın sesli bu tüysüz delikanlıyı yadırgıyorlar, ama onu açık açık alaya alamıyorlardı; tam tersine bazıları, onunla alay edecek herhangi birine karşı yumruklarla girişmeye hazır olarak, onun koruyucusu kesiliyordu. Eski Yunan'daki efsanevi kahramanlar gibi servet peşinde yola düşüp sonunda ancak temel gereksinimlerini karşılamakla yetinen, çoğu zaman hastalanan, kendilerini şiddete ve alkole vermiş olan bu yalnız ve kaba adamların içinde, kendilerinin bile itiraf etmedikleri bir sevecenlik ve düzen özlemi vardı. Romantik şarkılar karşısında gözleri yaşarıyordu; yuvalarının özlemi içinde kendilerine bir anlık avuntu olabilecek bir parçacık elmalı pasta için ne fiyat olursa olsun ödemeye hazırdılar; içinde bir çocuğun bulunduğu bir eve yaklaşabilmek amacıyla uzun uzun dönüp dolaşıyorlar, sonra da sanki bir mucizeymiş gibi sessizce durup seyrediyorlardı onu.

"Korkma Tao, tek başıma yolculuk etmiyorum, çılgınlık olurdu bu," diye yazıyordu Eliza, dostuna.

Tepeden tırnağa silahlı ve tetikte olan büyük grupların içine karışmak gerek, çünkü son aylarda yabancı çetelerin sayısı arttı. Yerliler, ürkütücü bir görünüme sahip olsalar bile oldukça barışsever insanlar, ama tek başına bir atlı gördüler mi, sahip olduğu en değerli şeylerini elinden alabilirler: yani

atını, silahlarını ve çizmelerini. Ben başka yolculara katılıyorum: mallarıyla birlikte kasaba kasaba dolaşan satıcılara, yeni maden damarları peşinde koşan madencilere, çiftçi ailelerine, avcılara, California'yı işgal etmekte olan komisyoncularla emlakçılara, kumarbazlara, haydutlara, avukatlara ve genellikle en eğlenceli, en cömert yol arkadaşları olan daha başka berduşlara. Bu yollarda vaizler de dolaşıyor; bunlar hep çok genç oluyorlar; hepsi de sanki aydın birer deli. Başkalarının günahlarına karşı savaşmak amacıyla bu el değmemiş otlaklar üzerinde 3.000 mil yolculuk edebilmek için nasıl bir inanç sahibi olmak gerektiğini bir düşün. Tanrı'yla birlikte yürüdükleri için yolları üzerindeki engellere ve felaketlere aldırmadan, bu sapa yerlere İsa'nın sözlerini taşıma azmiyle, yürekleri güç ve tutkuyla dolu olarak çıkıyorlar köylerinden. Madencilere "altın posta tapanlar" diyorlar. İncil'i okumalısın, Tao, yoksa Hıristiyanları asla anlayamazsın. O yol gösterici vaizler, maddesel dertlerden yılmıyorlar, ama pek çoğu, tamahkârlığın insanı kendine kul köle eden gücü karşısında çaresiz kalarak, hayal kırıklığı içinde yıkılıyorlar. Onları, hiçbir şeyden habersiz, yeni geldikleri zaman görmek insana huzur veriyor; onlarla, Tanrı tarafından terk edilmiş olarak kafalarının üzerinde korkunç bir güneşle, susuzluktan dilleri damaklarına yapışmış bir halde, bir kamp yerinden ötekine zahmetle yolculuk edip kendilerini şapkalarını çıkarmadan dinleyen, beş dakika sonra da yosmalarla birlikte kafayı çekecek olan kayıtsız bir kalabalığın karşısında meydanlarda ve meyhanelerde vaaz verirken karşılaşmak ise son derece hüzün verici bir şey. Gezgin bir sanatçı topluluğuyla karşılaştım Tao; pantomimler, açık saçık şarkılar ve kaba komedilerle insanları eğlendirmek için kasabalarda konaklayan zavallılardı bunlar. Birkaç hafta onlarla birlikte dolaştım, beni de gösteriye kattılar. Bir piyano bulacak olursak, ben oturup çalıyordum, piyano yoksa kumpanyanın genç hanım oyuncusu oluyordum; herkes de kadın rolünü ne kadar güzel yapıyorum diye hayran kalıyordu. Sonra

onları bırakmak zorunda kaldım, çünkü bu karmaşa beni deli ediyordu: erkek kılığına girmiş kadın mıydım, kadın kılığında erkek miydim, yoksa bir hilkat garibesi miydim, artık anlayamıyordum.

Eliza, posta taşıyıcısıyla da ahbaplık kurmuştu; mümkün olduğu zamanlarda onunla birlikte at koşturuyordu, çünkü o daha çabuk yol alıyordu ve bağlantıları vardı; Joaquín Andieta'yı bulabilecek biri varsa, bu odur, diye düşünüyordu Eliza. Adam, postayı madencilere götürüyor, bankaya koymak üzere yanında altın torbalarıyla birlikte geri dönüyordu. Eline asla kazma kürek almak zorunda kalmadan, altın hastalığına tutulup zenginleşmiş pek çok hayalperestten biriydi o da. San Francisco'ya tek bir mektup götürmeye iki buçuk dolar alıyor, madencilerin evlerinden haber alma kaygısından yararlanarak, onlara gelen mektupları teslim etmek için bir ons altın istiyordu. Bu işten dünyanın parasını kazanıyordu; müşteriden bol bir şey yoktu; başka seçenek olmadığından, postayı almak ya da kazançlarını yüz mil ötedeki bankaya yatırmak için madeni de bırakamayacaklarından, hiçbiri bu fiyatlara itiraz etmiyordu. Eliza, katır sırtında mal taşıyan Meksikalı katırcılarla rekabet eden ve anlatacak pek çok öyküsü olan ufacık tefecik Charley'yle dost olmak da istemişti. Charley, şeytandan bile korkmadığı halde, yanında bir can yoldaşı bulunmasına her zaman minnet duyuyordu, çünkü öykülerini dinletme merakındaydı. Eliza ona baktıkça, tıpkı kendisi gibi erkek kılığına girmiş bir kadın olduğu kanısına varıyordu. Charley'nin teni güneşten kavrulmuştu, tütün çiğniyor, bir haydut gibi küfür ediyordu; tabancalarıyla eldivenlerinden de hiç ayrılmıyordu, ama Eliza bir keresinde ellerini görmüştü, tıpkı bir genç kızınkiler gibi küçücük ve bembeyazdılar.

Eliza özgürlüğe sevdalanmıştı. Sommers'ların evin-

de dört duvar arasında, zamanın halkalar biçiminde geçip gittiği, ufuk çizgisinin de fırtınalı pencerelerin ötesinde zorlukla seçilebildiği, hiç değişmeyen bir atmosfer içinde yaşamıştı; terbiye ve edep kurallarının delinmez zırhı içinde, ezelden beri hoşa gitmeye ve hizmet etmeye alıştırılmış, korseyle, alışıldık görevlerle, toplumsal kurallarla ve korkuyla sınırlandırılmış olarak büyümüştü. Korku hep can yoldaşı olmuştu: Tanrı'dan ve onun nasıl olacağı belli olmayan adaletinden, otoriteden, üvey ebeveynlerinden, hasta olmaktan ve lanetlenmekten, tanımadığı ve farklı olan şeylerden duyduğu korku, evin koruyuculuğundan çıkıp sokaktaki tehlikelerle karşılaşma korkusu; kendi kadınsı kırılganlığından, şerefsizlikten ve gerçeklerden duyduğu korku. Görmezden gelmelerden, nazik suskunluklardan, iyice gizlenen sırlardan, düzen ve disiplinden oluşan tatlı bir gerçekti onunki. Erdemli olmayı amaçlamıştı, ama artık bu sözcüğün anlamından pek emin değildi. O dolaplı odada kendini Joaquín Andieta'ya teslim ederken dünyanın gözünde onarılamaz bir hata işlemiş oluyordu, ama kendi gözünde aşk her şeyi haklı çıkarıyordu. Bu tutkuyla neyi kaybettiğini ya da neyi kazandığını bilemiyordu. Sevgilisini bulup sonsuza dek onun kölesi olmak amacıyla ayrılmıştı Şili'den; teslimiyete duyduğu susuzluğu ve sahip olma yolundaki gizli özlemini ancak böylelikle bastırabileceğine inanıyordu, ama omuzlarında büyümeye başlamış olan o yeni kanatlarından vazgeçecek gibi hissetmiyordu artık kendisini. Sevgilisiyle paylaşmış olduğu hiçbir şeyden pişmanlık duymadığı gibi, hayatını altüst etmiş olan o tutkudan da utanç duymuyordu; tam tersine bu tutkunun kendisini ister istemez güçlendirdiğini, kararlar almak ve sonuçlarına katlanmak için kendisine cesaret verdiğini hissediyordu. Hiç kimseye bir açıklama yapmak zorunda değildi; hata işlediyse, ailesini yitirmekle, o

geminin dibine gömülüyken çektiği ezayla, kaybettiği çocuğuyla ve gelecekle ilgili kesinlikle hiçbir şey bilmemekle, bedelini fazlasıyla ödemişti. Gebe kalıp kendini çaresiz hissettiğinde, günlüğüne hayatta mutlu olma hakkını yitirdiğini yazmıştı, oysa şu son aylarda California'nın altın yaldızlı manzaraları içinde at sürerken, bir kondor gibi uçtuğunu hissediyordu. Bir sabah atının kişnemesiyle, gün ışığı yüzüne vurmuş olarak uyanmış, uykusunda kendisini bekleyen yüzlerce yıllık muhafızlar gibi çevresini sarmış görkemli sekoya ağaçlarını, yumuşacık tepeleri, ta uzaklarda esmer renkli yüksek doruklarını görmüş, işte o zaman daha önce hiç tatmadığı, atalarından kalma bir mutluluk duygusunun içini kapladığını hissetmişti. Kendisini ısırmaya hazır bir fare gibi midesinin ağzında sürekli pusu kurmuş olan o panik duygusunun artık içinde olmadığının farkına varmıştı. Tüm korkuları, o toprakların nefes kesici yüceliği karşısında eriyip gitmişti. Tehlikelere göğüs gerdikçe cesaret kazanıyordu: Korkuya duyduğu korku dağılmıştı.

İçimde yepyeni güçler keşfetmekteyim, belki de onlar her zaman vardı, ama ben şimdiye kadar kullanma gereğini duymadığımdan onları tanımıyordum. Yolun hangi kıvrımında eskiden olduğum kişiyi yitirdiğimi bilmiyorum, Tao. Artık ben de, bu berrak ırmakların kıyılarına ve uçsuz bucaksız dağların eteklerine saçılmış sayısız serüvenciden biriyim. Onlar, şapkalarının üzerinde gökyüzünden başka bir şey bulunmayan, eşitlik denen şeyi buldukları için de hiç kimsenin karşısında boyun eğmeyen gururlu insanlar. Ben de onlardan biri olmak istiyorum. Kimileri, sırtlarına altın torbalarını vurmuşlar, zafer kazanmış bir edayla yürüyorlar kimileri ise, yalnızca hayal kırıklıklarıyla borçlarını yüklenmiş olarak yenik düşmüş bir haldeler; ama hepsi de kendilerini kendi kaderlerinin, bastıkları toprağın, geleceklerinin, vazgeçemeyecekleri kendi özsaygıla-

rının efendisi olarak hissediyorlar. Onları tanıdıktan sonra ben, Miss Rose'un düşündüğü gibi bir küçükhanım olamam artık. Bana özgürlükten söz etmek için o değerli aşk saatlerimizden çalan Joaquín'i en sonunda anlayabiliyorum. Demek buymuş özgürlük. Bu huzur duygusuymuş, bu ışıkmış, anımsayabildiğim kadarıyla paylaştığımız o kısacık aşk dakikaları kadar yoğun olan bu mutlulukmuş özgürlük. Seni özlüyorum, Tao. Gördüklerimi, hissettiklerimi konuşabileceğim kimse yok. Bu ıssızlığın içinde tek bir dostum yok; oynadığım erkek rolü içinde ne söylediğime çok dikkat ediyorum. Beni iyice maço sansınlar diye kaşlarımı çatarak dolaşıyorum. Erkek olmak çok can sıkıcı bir şey, kadın olmak daha da kötü.

Oradan oraya başıboş dolaşırken o sarp araziyi sanki orada doğmuşçasına iyi tanımıştı; nerede olduğunu bilebiliyor, uzaklıkları hesaplayabiliyordu; zehirli yılanları zararsızlardan, düşman toplulukları dostlardan ayırt edebiliyordu; havayı bulutların biçiminden, saati kendi gölgesinin açısından tahmin edebiliyordu; karşısına bir ayı çıkacak olsa, ne yapacağını ya da ıssız bir kulübeye kurşunlarla karşılanmadan nasıl yaklaşması gerektiğini biliyordu. Bazen, sonunda işe yaramıyor diye terk edilecek olan karmaşık madencilik makinelerini yokuş yukarı sürükleyen, oralara yeni gelmiş gençlerle karşılaşıyor ya da aylarca süren yararsız bir çalışmadan sonra tepelerden aşağı inmekte olan öfkeli gruplara rastlıyordu. Üzerinde bir uyarı tabelasıyla bir meşe ağacında asılı olan kuşlar tarafından gagalanmış o cesedi hiç unutamıyordu... Gezginliği sırasında Amerikalılar, Avrupalılar, Yeni Kaledonyalılar, Meksikalılar, Şilililer, Perulular ayrıca aynı ırktan olduğu için onlara köle gibi davranarak ücretlerini gıdım gıdım ödeyen bir ustabaşının buyruğu altında uzun diziler halinde sessiz Çinliler de görmüştü. Sırtlarında çıkınlarını, ellerinde çizmelerini taşıyorlardı, her

zaman düz pabuçlar giydiklerinden ayaklarındaki ağırlığa katlanamıyorlardı. Bunlar para biriktirmesini bilen insanlardı, havayla yaşıyorlar, olabildiğince az para harcıyorlardı; daha değerli olduklarını sandıkları için büyük boy çizmeler satın alıyorlar, bunların fiyatının küçük boy olanlarla aynı olduğunu öğrenince şaşırıyorlardı. Eliza'nın tehlikeyi savuşturma güdüsü son derece keskinleşmişti. Tao Chi'en'in kendisine öğütlediği gibi, hiçbir plan yapmadan günü gününe yaşamayı öğrenmişti. Onu sık sık düşünüyor, ona sürekli mektup yazıyordu, ama bu mektupları ancak Sacramento'ya, posta servisi bulunan bir köye vardığında gönderebiliyordu. Şişe içine mesaj koyup denize atmak gibi bir şeydi bu, çünkü onun hâlâ o kentte oturup oturmadığını bilmiyordu; elindeki tek güvenli adres de o Çin lokantasının adresiydi. Mektupları oraya kadar gidiyor idiyse, ona verdiklerine kuşku yoktu.

O muhteşem manzarayı, sıcağı ve susuzluğu, geniş kıvrımlarla uzanan tepeleri, koca koca meşelerle ince uzun çamları, yataklarında altının parladığı görülebilecek kadar berrak suları olan buz gibi soğuk ırmakları, gökyüzünde öten yaban kazlarını, geyiklerle kocaman ayıları, madencilerin zor yaşamlarını ve kolay para kazanma hayalciliğini anlatıyordu Tao'ya. İkisinin de zaten bildikleri şeyi söylüyordu: Ömrü sarı bir tozun peşinde koşarak tüketmeye değmezdi. Tao'nun vereceği yanıtı da tahmin edebiliyordu: Ömrü hayalî bir aşkın peşinde harcamanın da bir anlamı yoktu, ama Eliza yoluna devam ediyordu, çünkü duramıyordu bir türlü. Joaquín Andieta artık buhar olup silinmeye başlamıştı; Eliza'nın güçlü belleği, sevgilisinin yüz çizgilerini belirgin olarak görmesine yetmiyordu; onun gerçekten var olduğundan, birbirlerini sevdiklerinden ve o dolaplı odadaki gecelerin kendi hayal gücünün bir uydurmacası olmadığından

emin olabilmek için aşk mektuplarını yeni baştan okuması gerekiyordu. Tek başına yaşadığı bu aşkın o tatlı cefasını ancak böyle yenileyebiliyordu. Yolda tanıdığı insanları, sokaklarında çocukların koşuştukları tek kasaba olan Sonora'ya yerleşmiş Meksikalı göçmen kitlelerini, Eliza'nın da kendilerinden biri olduğunu akıllarına bile getirmeden onu kerpiç evlerinde ağırlayan alçakgönüllü kadınları, anakarayı Atlantik kıyılarından Pasifik'e kadar geçtikten sonra o sonbaharda madenlere ulaşan binlerce genç Amerikalıyı anlatıyordu Tao Chi'en'e. Yeni gelenlerin, her biri göz açıp kapayana kadar zengin olmaya ve bu zaferle köyüne geri dönmeye hazır kırk bin kişi oldukları tahmin ediliyordu. Bunlara "49'lular" deniyordu; bu ad beğenilmiş, daha önce ya da daha sonra gelenlerce de benimsenmişti. Doğuda, yalnızca kadınların, çocukların ve mahkûmların oturdukları, hiç erkek bulunmayan koca koca kasabalar kalmıştı.

Madenlerde çok az kadın görüyorum, ama bu sefil yaşamda kocalarına eşlik edecek kadar yürekli birkaç tanesine de rastladım. Çocuklar salgın hastalıklardan ya da kazalarda ölüyorlar; o kadınlar çocuklarını gömüyorlar, onlar için gözyaşı döküyorlar, sonra da o vahşetin doğru düzgün bir yaşamın her türlü belirtisini silip süpürmesini engelleyebilmek için sabahtan akşama kadar çalışmayı sürdürüyorlar. Eteklerini yukarı sıvayıp altın aramak için suya giriyorlar, ama bazıları başkalarının çamaşırlarını yıkamanın ya da kurabiye yapıp satmanın daha kazançlı olduğunu keşfediyor; böylelikle onlar, madenlerde bir ay boyunca canları çıkan eşlerinin bir haftada kazandıklarından daha fazlasını kazanıyorlar. Tek başına yaşayan bir erkek, kadın elleriyle yoğrulmuş bir somun ekmeğe değerinin on katını seve seve veriyor; aynı şeyi ben Elías Andieta kılığında satmaya kalksam, birkaç cent'i bana zorlukla verirler, Tao. Erkekler, bir kadını yakından görebilmek için kilometrelerce

yol yürüyebiliyorlar. Bir meyhanenin önünde oturmuş güneşlenen bir kız, birkaç dakika içinde kucağında küçük altın keselerinden oluşan bir koleksiyona sahip olabilir; bir etekliğin çağrıştırıcı görüntüsü karşısında aptallaşan erkeklerin armağanıdır bunlar. Fiyatlar da gitgide artmakta; madenciler her geçen gün daha yoksul, tüccarlar ise her defasında daha zengin oluyorlar. Bir umutsuzluk ânımda tek bir yumurtaya bir dolar para ödedim, sonra da Fresia Ana'nın bana öğretmiş olduğu gibi, üzerine konyak döküp tuz ve biber ekerek çiğ olarak yedim onu: Üzüntüye birebir gelen bir çaredir bu. Georgia'lı bir çocuk tanıdım, zavallı çılgının biri, ama eskiden böyle değilmiş. Yılın başlarında bir altın damarına rastlamış, bir kaşıkla kayalardan dokuz bin dolarlık altın kazımış, ama onları *monte* oynayarak bir gecede kaybetmiş. Ah, Tao, yıkanmayı, çay yapmayı ve oturup seninle söyleşmeyi ne kadar istiyorum, bilemezsin. Beni bir kez olsun güzel görmen ve bir "erkek Fatma" olduğumu sanmaman için temiz bir giysi giyip Miss Rose'un hediye etmiş olduğu küpeleri takmak isterdim. Başımdan geçenleri günlüğüme yazıyorum, böylece buluştuğumuz zaman sana ayrıntıları anlatabilirim; çünkü en azından bundan eminim. Günün birinde yeniden birlikte olacağız. Miss Rose'u ve bana ne kadar kızgın olacağını düşünüyorum, ama Joaquín'i bulmadan önce yazamam ona, çünkü o âna kadar hiç kimse nerede olduğumu bilmemeli. Miss Rose neler gördüğümü neler duyduğumu bilseydi, ölürdü. Burası günahlar ülkesi, derdi Mr. Sommers da, burada ne ahlak var ne de yasalar; kumar, içki ve genelev günahları her şeye egemen. Ama benim için bu ülke, bembeyaz bir sayfa, burada yeni hayatımı yazabilir, istediğim kişiye dönüşebilirim; senin dışında kimse tanımıyor beni, hiç kimse geçmişimi bilmiyor; yeniden doğabilirim. Burada ne efendiler var ne de hizmetkârlar, yalnızca çalışanlar var. Kendi ırkından olanlar için gazeteler çıkarmak ya da okullar ve kiliseler açmak için yeterince altın biriktirmiş, köleliğe karşı ta California'da savaşım veren eski köleler gördüm ben.

Annesinin özgürlüğünü satın alan bir eski köle tanıdım; zavallı kadıncağız hasta ve yaşlı olarak geldi buraya, ama artık yiyecek satarak istediği kadar para kazanıyor; bir çiftlik satın aldı, pazar günleri de ipekliler giyip dört atlı arabasıyla kiliseye gidiyor. Zenci denizcilerin pek çoğunun gemilerini yalnızca altın uğruna değil, burada başka hiçbir yerde olmayan bir özgürlük biçimi buldukları için terk ettiklerini biliyor muydun? San Francisco'dayken bana göstermiş olduğun, demir parmaklıkların ardından bakan o Çinli köle kadınları anımsıyorum. Buralarda da fahişelerin yaşantısı gaddarca; kimileri intihar ediyorlar. Erkekler yeni gelen bir öğretmen hanımı saygıyla selamlayabilmek için saatlerce bekliyorlar da, *saloon*'lardaki kızlara çok kötü davranıyorlar. Biliyor musun onlara ne diyorlar: Lekeli Güvercinler. Yerliler de intihar ediyor, Tao. Onları her yerden kovuyorlar, karınları aç olarak umutsuzluk içinde dolaşıyorlar. Kimse onlara iş vermiyor, sonra da onları serseri diye suçlayıp zorla çalıştırmak için zincire vuruyorlar. Belediye başkanları ölü yerli başına beş dolar ödüyor, onları sırf spor olsun diye öldürüyorlar, bazen de kafa derilerini yüzüyorlar. Bu ganimetleri biriktirip eyerlerinin yanına asarak sergileyen Amerikalılar da yok değil. Gidip yerlilerle birlikte oturan Çinliler olduğunu bilmek hoşuna gidecektir. Uzaklara, hâlâ av bulunan kuzeydeki ormanlara gidiyorlar. Dediklerine göre otlaklarda çok az bizon kalmış.

Eliza, ayı güreşinden beş parasız ve karnı aç olarak çıkmıştı, çünkü bir gün öncesinden beri hiçbir şey yememişti; biriktirdiklerini bir daha asla aç karnına kumara yatırmamaya karar vermişti. Satacak başka hiçbir şeyi kalmayınca, nasıl hayatta kalacağını bilemeyerek birkaç gün geçirmiş, sonunda iş aramaya çıkarak insanın hayatını kazanmasının tahmin ettiğinden çok daha kolay olduğunu, ayrıca her ne olursa olsun hesabı ödetecek başka birini bulmaktan daha iyi olduğunu keşfetmişti. Ya-

nında kendisini koruyacak ve geçindirecek bir erkeği yoksa kadının hali bitiktir, diye yineleyip durmuştu hep Miss Rose, ama Eliza bunun her zaman böyle olmadığını anlamıştı. Elías Andieta rolündeyken, kadın olarak da yapabileceği işler bulmuştu. Irgat ya da sığır çobanı olarak işe girmesi mümkün değildi; herhangi bir alet ya da kement kullanmayı bilmiyordu; kazma kürek kullanmaya ya da bir danayı yere devirmeye yetecek gücü yoktu, ama yapabileceği başka işler vardı. O gün, daha önce de kaç kez yapmış olduğu gibi, kalemine başvurdu. Başkalarının mektuplarını yazma düşüncesini, dostu olan postacı öğütlemişti ona. Bu işi bir meyhanede yapamazsa, Kastilya battaniyesini bir alanın orta yerine seriyor, üzerine mürekkeple kâğıdı koyuyor, sonra da avaz avaz bağırarak yaptığı işi herkese duyuruyordu. Madencilerin çoğu duraksamadan okumayı ya da adlarını imzalamayı zar zor beceriyordu; ömürlerinde tek bir mektup yazmış değillerdi, ama hepsi de acınacak bir hevesle postayı bekliyordu; uzaklardaki aileleriyle tek bağlantılarıydı bu. *Pasific Mail* vapurları, mektup torbalarıyla birlikte iki haftada bir geliyordu San Francisco'ya; onlar ufukta görünür görünmez de insanlar postanenin önünde sıraya girmeye koşuyorlardı. Posta görevlilerinin çuvallardaki postayı ayırmaları on ya da on iki saat sürüyordu, ama bütün gün beklemek kimsenin umurunda değildi. Postanın oradan madenlere kadar gitmesi de haftalar alıyordu. Eliza, İngilizce ve İspanyolca olarak hizmet sunuyor, mektupları okuyup yanıt yazıyordu. Müşterinin, hâlâ hayatta olduğunu ve yakınlarına selam söylediğini ifade edebilmek için özlü iki cümle bile aklına gelmeyecek olursa, Eliza onu sabırla sorguya çekip en azından bir sayfa doldurana kadar süslü püslü bir öykü ekleyiveriyordu. Uzunluğuna bakmadan mektup başına iki dolar istiyordu, ama adamın aklının ucundan asla geçmeyecek

duygusal sözler de katacak olursa, genellikle iyi bir bahşiş de alıyordu. Kimileri, okusun diye ona mektuplarını getiriyorlardı; onları da biraz allayıp pulluyordu, böylelikle o zavallılar da birkaç sevgi sözcüğüyle avunuyorlardı. Kıtanın öbür ucundan haber beklemekten bıkmış olan kadınlar, erkeklerinin yalnızlık hastası olduklarını akıllarına bile getirmeden, genellikle yalnızca şikâyetler, sitemler ya da bir dizi Hıristiyan öğüdü yazıyorlardı mektuplarında. Kasvetli bir pazartesi günü, bir idam mahkûmunun son sözlerini yazması için bir şerif aramıştı Eliza'yı; daha o sabah bir at çalmakla suçlanmış genç bir Wisconsin'liydi bu. Henüz yeni bitirdiği on dokuz yaşına rağmen hiç istifini bozmadan şöyle yazdırmıştı Eliza'ya:

Sevgili anneciğim, bu haberi aldığın zaman senin iyi olduğunu ve Bob'la James'e bugün beni asacaklarını söyleyeceğini umarım. Selamlar.

Theodore

Eliza, talihsiz annenin yüreğine inmesin diye mesajı bir parça yumuşatmaya çalışmış, ama şerif yapmacıklı sevgi gösterilerine vakit olmadığını söylemişti. Birkaç dakika sonra bir sürü namuslu yurttaş, suçluyu kasabanın orta yerine götürerek boynunda bir iple bir atın üzerine oturtmuşlar, ipin öbür ucunu bir meşe ağacının dalından geçirmişler, sonra da hayvanın sağrısına bir şaplak indirmişlerdi; daha fazla bir törene gerek kalmadan, Theodore ipin ucunda asılı kalmıştı. Eliza'nın gördüğü ilk idam değildi bu. Hiç değilse hızlı bir cezaydı, ama suçlu başka bir ırktan olursa, genellikle idamdan önce kırbaçlanıyordu; Eliza çekip uzaklara da gitse, mahkûmun çığlıkları ve seyircilerin şamatası haftalar boyunca kulaklarından gitmiyordu.

O gün de yazıcılık tezgâhını meyhanenin içine kurup kuramayacağını sormaya hazırlanırken, bir gürültü patırtı çekmişti dikkatini. Halk tam ayı güreşinden çıkmaktayken kasabanın tek caddesinden, katırların çektiği, önünde de yerli bir çocuğun trampet çalarak yürüdüğü birkaç araba giriyordu kasabaya. Bunlar bildik arabalardan değildi: Üzerlerini örten brandalar bin türlü renge boyanmıştı; tepelerinden aşağı oklar, ponponlar, Çin lambaları asılıydı; katırlar tıpkı sirk hayvanları gibi süslenmişti ve bakır çıngıraklardan çıkan dayanılmaz bir tangırtıyla birlikte yürüyorlardı. En öndeki arabanın arabacı yerinde, üzerinde erkek kılığı, dişlerinin arasında bir korsan piposuyla, abartılı göğüslere sahip iriyarı bir kadın oturuyordu. İkinci arabayı ise kafası tıraşlı, kulakları halka küpeli, sanki savaşa gidiyormuşçasına silahlanmış, üzeri eski püskü kurt postlarıyla kaplı, dev gibi bir herif sürüyordu. Bu iki arabanın her birinin arkasında, içinde topluluğun geri kalanının yolculuk etmekte olduğu yedek birer araba daha vardı; buruşuk kadifeler ve rengi atmış brokarlar giymiş, şaşkın kalabalığa öpücükler göndermekte olan dört genç kadın vardı içlerinde. Şaşkınlık yalnızca bir an sürmüş, halk üstleri brandalı arabaları tanır tanımaz, bağrışmalar ve silah sesleriyle yapılan bir sevinç gösterisiyle akşam vakti ortalık canlılık kazanmıştı. Lekeli Güvercinler, o zamana kadar hiçbir kadın rekabetiyle karşılaşmadan saltanat sürmüşlerdi, ama ilk aileler ve sonsuz lanet tehditleriyle vicdanları sarsan vaizler yeni kasabalara yerleşince durum değişmişti. Bu vaizler, tapınak yokluğundan, dinsel ayinleri, günahların yeşerdiği aynı *saloon*'ların içinde düzenliyorlardı. Erkekler sapkınlıkları ve taşkınlıkları yüzünden rahibin azarlamalarına hedef olurken, içki satışı bir saatliğine durdurulup iskambil desteleri ortadan kaldırılıyor, şehvetli tablolar tersine çevriliyordu. İkinci katın balkonundan bakan yos-

malar, bir saat sonra her şeyin normal seyrine döneceği avuntusuyla, bu sitem yağmuruna filozofça karşı koyuyorlardı. İşler kesat gitmedikçe, düzüşmek için kendilerine para veren o erkeklerin, sanki günah erkeklerde değil de onları baştan çıkaran kadınlardaymış gibi, kendilerini onlardan para almakla suçlamalarına pek aldırmıyorlardı. Böylece namuslu kadınlarla hayat kadınları arasında kesin bir sınır çizilmiş oluyordu. Yetkililere rüşvet yedirmekten ve hor görülmeye katlanmaktan bıkan bazı kadınlar, aynı kısırdöngünün er ya da geç yineleneceği başka bir yere gitmek üzere eşyalarını toplayıp yola koyuluyorlardı. Gezici bir hizmet verme düşüncesi ise, karılarla din adamlarının kuşatmasını savuşturma avantajı sağlıyor, üstelik ufuklarını iki kat ücret aldıkları daha uzak bölgelere kadar genişletiyordu. Güzel havalarda işler iyi gidiyordu, ama artık kış kapıyı çalmaktaydı, çok geçmeden kar yağacak, yollar geçilmez olacaktı; kervanın son yolculuklarından biriydi bu.

Arabalar caddeyi baştan başa geçmiş, peşlerinde alkolden ve ayı güreşinden cesaret kazanmış bir alay erkekle birlikte, kasabanın çıkışında durmuştu. Bu yeniliği yakından görmek üzere Eliza da o yana yöneldi. Mektup yazma işinde müşteri kıtlığı çekeceğini anlamıştı, akşam yemeği parasını kazanmanın başka bir yolunu bulması gerekiyordu. Havanın açık olmasından yararlanan bir sürü gönüllü, katırları çözüp külüstür bir piyanoyu aşağı indirmeye, herkesin cakalı Kemikkıran Joe adıyla tanıdığı madamanın emirleri altında çimenin üzerine yerleştirilmesine yardım etmeye talip olmuştu. Göz açıp kapayana kadar ortalıkta bir yer açılıp masalar yerleştirilmiş, herkesi oraya çekmek için de şişe şişe romlarla çırılçıplak kadın kartpostalları ortaya çıkarılmıştı. Ayrıca harcıâlem baskılarıyla iki sandık dolusu kitabın, "Fransa'dan en şehvetli sahnelerle yatak öyküleri" olduğu duyurulmuştu. Kitap-

lar kelepir dönebilecek bir fiyatla on dolara satılıyordu, çünkü onlarla istedikleri kadar tahrik olabilirler, üstelik arkadaşlarına da ödünç verebilirlerdi, gerçek bir kadından çok daha kârlıydı, öyle söylüyordu Kemikkıran; bunu kanıtlamak için okuduğu bir paragrafı, halk, sanki peygamber buyruğuymuş gibi, bir mezar sessizliği içinde dinlemişti. Okuma parçasının sonu bir kahkaha ve alay şamatasıyla karşılanmış, birkaç dakika içinde sandıklarda tek bir kitap bile kalmamıştı. O arada karanlık bastırmış, eğlenceyi meşalelerle aydınlatmaları gerekmişti. Madama, rom şişelerinin fahiş fiyatını açıklamıştı, ama kızlarla dans etmek bunun dörtte bir fiyatınaydı. O lanet olasıca piyanoyu çalmasını bilen biri var mıydı acaba? Bunun üzerine karnı zil çalmakta olan Eliza, ikinci bir kez düşünmeden ortaya çıktı ve Miss Rose'u anarak o akortsuz çalgının önüne oturdu. On aydan beri çalmamıştı, kulağı da iyi değildi, ama sırtına bağlı o metal çubukla ve Belçikalı profesörün şaplaklarıyla yıllarca süren çalışmaları imdadına yetişmişti. Kaderin sillesini yiyip de dünyası altüst olmadan önceki zamanlarda o masum müzik toplantılarında Miss Rose ile kaptan olan ağabeyinin iki sesli olarak söyledikleri nükteli şarkılardan biriyle işe girişti. Piyanoyu beceriksizce çalışının ne kadar iyi karşılandığını görünce şaşırmıştı. İki dakikaya kalmadan kendisine eşlik edecek rustik bir keman da ortaya çıkmış ve dans başlamıştı. Erkekler o uyduruk pistte koşturup durmak için dört kadını birbirlerinin elinden kapıyorlardı. Kürklü azman, Eliza'nın şapkasını başından alarak piyanonun üzerine öyle kararlı bir tavırla koymuştu ki, kimse onu görmezden gelmeye cesaret edememiş, çok geçmeden içi bahşişlerle dolmaya başlamıştı.

Arabalardan biri, madama ile manevi evladı olan trampetli çocuğun her türlü gereksinimi için yatak odası olarak kullanılıyor, ötekinde ise geri kalan kadınlar balık

istifi gibi yolculuk ediyorlardı; o iki yedek araba ise yatak odalarına dönüştürülmüştü. İçerisi renk renk örtülerle astarlanmış olarak her birinde dört direği ve cibinlikli bir tavanlığı olan portatif bir yatak, çerçevesi yaldızlı bir ayna, seramikten bir ibrikle leğen, renkleri atmış, biraz da güve yenikli, ama hâlâ gösterişli olan İran halıları, aydınlanmak için de koca koca mumların yandığı şamdanlar vardı. Bu tiyatrovari dekor, kasaba halkını aşka getiriyor, yolların tozunu ve fazla kullanımdan gelen köhneliği gözden saklıyordu. Kadınlardan ikisi müziğe uyup dans ederken, öteki ikisi brandalı arabaların içinde alelacele işlerini yürütüyorlardı. İskambilde peri kızı parmaklarına sahip olan madama, piposunu dişlerinin arasından hiç bırakmadan, ne oyun masalarını boş bırakıyor ne de Güvercinlerinin hizmetlerinin karşılığını peşin olarak alma, rom satma ve cümbüşü canlandırma görevlerini ihmal ediyordu. Eliza, ezbere bildiği şarkıları çalmış, repertuarı tükenince, kimse tekrarlamaların farkına varmadan, birincisiyle yeni baştan başlamıştı; sonunda yorgunluktan gözleri kararana kadar da çalmayı sürdürdü. Dev gibi adam, onun bitkinleştiğini görünce müziğe ara verileceğini duyurdu, şapkanın içindeki parayı toplayarak piyanistin ceplerine doldurdu, sonra onu kolundan yakaladığı gibi neredeyse havaya kaldırarak birinci arabaya götürüp eline bir bardak rom tutuşturdu. Eliza, bitkin bir el hareketiyle reddetti içkiyi; aç karnına içki içmek ense köküne bir darbe yemekle birdi; bunun üzerine adam sandıklarla çanak çömleğin arasında eşelenerek bir ekmekle birkaç tane soğan çıkardı; Eliza, karnını doyurma beklentisiyle titreyerek saldırmıştı yiyeceklere. Hepsini silip süpürdüğünde gözlerini kaldırdı ve o müthiş yükseklikten onu seyretmekte olan kürklü adamın karşısında buldu kendini. Dünyadaki en beyaz ve düzgün dişleri gösteren masum bir gülümsemeyle aydınlanmıştı yüzü.

"Sende kadın yüzü var," dedi ona.

Eliza irkilmişti.

"Benim adım Elías Andieta," diye karşılık verdi, sanki erkek adını silahıyla savunmaya hazırmış gibi elini tabancasına atarak.

"Ben de Berbat Babalú."

"İyisi de mi var?"

"Vardı."

"Ona ne oldu?"

"Benimle karşılaştı. Sen nerelisin, küçük?"

"Şililiyim. Ağabeyimi arıyorum. Joaquín Andieta diye birinden söz edildiğini duymadın mı hiç?"

"Kimseden duymadım. Ama senin ağabeyinin taşakları yerindeyse, er ya da geç bizi ziyarete gelecektir. Kemikkıran Joe'nun kızlarını herkes tanır."

Ticaret hayatı

Kaptan John Sommers, *Fortuna*'yı San Francisco Körfezi'nin, en gözüpek kimsenin bile kendini suya atıp kıyıya kadar yüzme cesaretini gösteremeyeceği kadar uzak bir yerine demirlemişti. Köpekbalıkları rahat bıraksalar da, soğuk suyun ve akıntının insanı yirmi dakikaya kalmadan alıp götüreceği konusunda da mürettebatı uyarmıştı. Buzla birlikte yaptığı ikinci yolculuktu bu ve kendini daha güvende hissediyordu. O daracık Golden Gate Boğazı'ndan geçmeden önce birkaç fıçı rom açtırarak denizciler arasında cömertçe paylaştırmış, adamlar kafaları bulunca da, kocaman bir çift tabancayı kılıflarından çıkararak onları yüzükoyun yere yatmaya zorlamıştı. İkinci kaptan da, gemiye Valparaíso'dan binmiş olan ve neler döndüğüne akıl erdiremeden bu sahneyi birinci güverteden seyreden yolcuların şaşkın bakışları altında, adamların ayaklarına tahtalar geçirerek zincirlemişti. O arada Rodríguez de Santa Cruz kardeşler de, yolcularla geminin değerli yükünü karaya taşıması için rıhtımdan küçük bir sandal filosu göndermişlerdi. Mürettebat, daha fazla içkinin yanı sıra gerçek altın ve gümüş sikkelerle ücretlerinin iki katı miktarda ikramiye aldıktan sonra, geri dönme vakti geldiğinde geminin demir alıp yola çıkma manevralarını yapmak üzere ayakları çözü-

lüp serbest bırakılacaklardı. Aldıkları ikramiye, hemen hepsinin tasarlamış oldukları gibi altın madenlerinin peşinde karadan içeri doğru girip ortadan kaybolamamış olmalarının zararını karşılamazdı elbette, ama hiç değilse bir avuntuydu. Kaptan, aynı yöntemi harika sonuçlarla birinci yolculukta da uygulamıştı; kendi gemisinin, altına hücum çılgınlığı içinde terk edilmemiş olan pek az ticari gemiden biri olmasıyla övünüyordu. Ondan söz ederken dedikleri gibi, orospu anasıyla Francis Drake'in[1] oğlu olan bu İngiliz korsanına kimse meydan okumaya cesaret edemiyordu, çünkü fitilli tabancalarını başkaldıracak herhangi birinin göğsüne boşaltacağından kimsenin kuşkusu yoktu.

Paulina'nın Valparaíso'dan göndermiş olduğu mallar, San Francisco Rıhtımı'na yığılmıştı: taze yumurta ve peynir, Şili'nin yaz ayına özgü meyve ve sebzeleri, tereyağı, elma şarabı, balık ve deniz ürünleri, en iyi cins sosis ve sucuklar, dana eti, pişirilmeye hazır olarak içleri doldurulmuş ve çeşnilendirilmiş her türlü kümes hayvanı. Paulina, rahibelere kremalı pastalar ve milföylerin yanı sıra kreol mutfağının en beğenilen yemeklerini de ısmarlamış, bunlar mavi buzla kaplı bölmelerin içinde dondurulmuş olarak getirilmişti. İlk parti mal, üç güne kalmadan silinip süpürülerek o kadar şaşırtıcı bir kazanç sağlamıştı ki, kardeşler, çalışmalarını bu buz mucizesi üzerinde yoğunlaştırabilmek için öteki işlerini ihmal etmişlerdi. Koca koca buz parçaları deniz yolculuğu sırasında yavaş yavaş erimeye başlamıştı, ama daha çok vardı ve Kaptan dönüşte onları Panama'da fahiş bir fiyattan satmayı düşünüyordu. İlk yolculuğun nefes kesici başarısını gizli tutmak mümkün olmamış, gemilerinde buz parça-

1. Francis Drake (1540-1596): Amerika'daki İspanyol kolonilerine karşı pek çok sefer yapmış olan İngiliz korsanı. (Ç.N.)

larıyla birlikte yolculuk eden birtakım Şilililer olduğu haberi her yerde duyulmuştu. Çok geçmeden aynı şeyi Alaska buzdağlarıyla yapacak ortaklıklar kurulmuş, ama gemilere mürettebat sağlamak ve Şili'ninkilerle rekabet edebilecek kadar taze mal bulmak mümkün olamamıştı; böylece Paulina, yoğun işlerini karşısına hiçbir rakip çıkmadan sürdürebilmiş ve firmasını genişletmek için ikinci bir buharlı gemi edinmeye koyulmuştu.

Kaptan Sommers'ın erotik kitaplarla dolu sandıkları da göz açıp kapayana kadar, ama el altından ve Rodríguez de Santa Cruz kardeşlerin denetiminden geçmeden satılmıştı. Kaptan, sansürün onları ahlaka aykırı bulup halkın önünde koca koca ateşler halinde yaktırdığı öteki kentlerde olduğu gibi erdem meraklısı seslerin yükselmesini ne pahasına olursa olsun engellemek zorundaydı. Bu kitaplar Avrupa'da lüks baskılar halinde beyefendilerle koleksiyoncular arasında gizli gizli elden ele dolaşıyordu, ama en büyük kâr halka yönelik olan baskılardan elde ediliyordu. Bunlar İngiltere'de basılıyor, el altından birkaç cent'e satılıyordu, ama Kaptan, California'da elli kat kâr etmişti. Bu tür edebiyata olan merakı görünce, içine resimler de katmak gelmişti aklına, çünkü madencilerin çoğu ancak gazete başlıklarını okuyabiliyordu. Yeni baskılar Londra'da bayağı ama belirgin resimlerle birlikte basılıyordu artık, çünkü ne de olsa asıl ilgi çeken şey buydu.

Aynı akşam John Sommers, San Francisco'nun en iyi otelinin salonunda oturmuş, birkaç ay içinde beyefendi görünümlerini yeniden kazanmış olan Rodríguez de Santa Cruz kardeşlerle akşam yemeği yiyordu. Aylar önce altın aramakta olan o kıllı mağara adamlarından eser kalmamıştı. Servetin hemen oracıkta, kaba saba köylüler gibi değil uygar adamlar gibi ellerinde birer bardak viskiyle otelin puf koltuklarına gömülerek yürütülen temiz

işlerde olduğunu söylüyorlardı. 1848 yılı sonlarında getirmiş oldukları Şilili beş madenciye seksen ırgat katılmıştı; bunlar madencilikten hiç anlamayan, ama çabucak öğrenen, emirlere uyarak hiç başkaldırmayan, alçakgönüllü, uysal insanlardı. İki kardeş, onları kendilerine sadık ustabaşılarının buyruğu altında Americano Irmağı kıyılarında çalıştırırlarken, kendileri taşıma ve ticaret işiyle uğraşıyorlardı. San Francisco'dan Sacramento'ya gidip gelecek iki tekneyle mağazalardan geçmeden doğrudan doğruya satılan malları madenlere taşıyacak iki yüz katır satın almışlardı. Eskiden koruma görevi yapan o kaçak köle, sayılara son derece yatkın çıkmış, derisinin rengine zorlukla katlanabilen, ama onunla iş yapmaktan başka çareleri olmayan Amerikalıların homurdanmalarına rağmen, o da bir beyefendi gibi giyinmiş olarak elinde bir puroyla muhasebe işlerini yürütüyordu artık.

"Hanımefendi, *Fortuna*'nın gelecek seferinde, çocuklar, hizmetçiler ve köpeğiyle birlikte kendisinin de geleceğini söylememi emretti. Nereye yerleşmeleri gerektiğini düşünmeye başlasın diyor, çünkü otelde oturmaya niyeti yokmuş," diye haber verdi Kaptan, Feliciano Rodríguez de Santa Cruz'a.

"Ne saçma bir düşünce! Altın madenciliği birdenbire bitiverecek ve bu kent iki yıl önceki köy haline geri dönecek. Madenin azaldığını gösteren belirtiler başladı bile; kaya parçaları halindeki damarlar çoktan bitti. Altın sona erdiğinde California kimin umurunda olacak?"

"İlk geldiğimde burası bir göçmen kampına benziyordu, ama adam gibi bir kent oldu çıktı. Doğrusunu isterseniz, ben bir solukta yok olacağını sanmıyorum; burası Pasifik'in Batı kapısı."

"Paulina da mektubunda öyle yazıyor."

"Karının öğütlerine kulak vermeye devam et, Feliciano, onun gözleri çok keskin," diye söze karıştı kardeşi.

"Zaten onu durdurmanın yolu yoktur. Gelecek sefer o da benimle gelecek. Onun *Fortuna*'nın patronu olduğunu da unutmayalım," diye gülümsedi Kaptan.

Yemekte onlara San Francisco'daki ender lükslerden biri olan, Pasifik'ten gelme taze istiridyeler ve Paulina'nın yolladığı, otelin de hemen satın aldığı, badem ve şekerlenmiş armutla doldurulmuş kumrular ikram edilmişti. Kırmızı şarap da Şili'den geliyordu, şampanya ise Fransa'dandı. Yanlarında getirdikleri buzla birlikte Şilililerin gelmiş oldukları haberi ortalığa yayılmış, bu taze nefis şeyler tükenmeden önce kendilerine ziyafet çekme niyetinde olan kent sakinleri tüm otel ve restoranları doldurmuşlardı. Kahveyle konyağa eşlik etsin diye purolarını yakarlarken, John Sommers, omzuna inen bir şaplakla neredeyse bardağı deviriyordu. Dönüp bakınca, İngiltere'de yoksul ve aşağılanmış olarak gemiden indirmiş olduğu üç yıl öncesinden beri görmediği Jacob Todd'la karşılaştı. Onu görmeyi hiç ummuyordu, kim olduğunu tanıyıncaya kadar da bir an duraksadı, çünkü bir zamanların sahte misyoneri tam bir *yankee* bozuntusu olup çıkmıştı. Zayıflamış, saçları dökülmüştü; upuzun iki favori yüzünü çevreliyordu; bedenine biraz dar gelen kareli bir kostüm giymişti; ayağında yılan derisi çizmeler, başında kılığına hiç uymayan beyaz bir Virginia şapkası vardı; dahası ceketinin dört bir cebinden dışarı kurşunkalemler, not defterleri ve gazete kâğıtları fışkırıyordu. Eski dostlar gibi kucaklaştılar. Jacob Todd beş aydan beri San Francisco'daydı; altına hücum üzerine yazdığı makaleler, düzenli olarak İngiltere'de, ayrıca Boston ve New York'ta yayımlanıyordu. Bu İngiliz'e olan gönül borcunu unutmamış olan Feliciano Rodríguez de Santa Cruz'un cömert yardımı sayesinde gelmişti buraya. İyi bir Şilili olarak, kendisine yapılan iyiliği –tıpkı hakareti de unutmayacağı gibi– asla unutmazdı o; İngiltere'de yaşadığı

sıkıntıları öğrenince ona para ve bilet yollamış, California'nın, dünyanın öbür ucundan yeniden yola çıkmadan önce gidilebilecek en uzak yer olduğunu açıklayan bir de not koymuştu. Jacob Todd, 1845 yılında, o utanç verici Valparaíso olayını unutmaya ve hayalini onca kurmuş olduğu o ütopik toplumu ülkesinde kurmaya kendini tüm gücüyle adamaya hazır olarak, sağlığı yenilenmiş ve eski enerjisi yerine gelmiş bir halde Kaptan John Sommers'ın gemisinden inip karaya ayak basmıştı. Kullanılmaktan ve deniz havasından sararmış, içi çiziktirilmiş notlarla tıklım tıklım dolu olan o kalın defteri de yanındaydı. O topluluğun en küçük ayrıntısı bile incelenip tasarlanmıştı; pek çok genç insanın –yaşlılar umurunda değildi–, otorite, polis gücü ya da din baskısı olmaksızın, kesin bir eşitlik sistemi altında, özgür erkeklerden ve kadınlardan oluşan ideal bir kardeşliğin içinde birleşmek üzere dertli yaşantılarını bir yana bırakacaklarından emindi. Bu deney için gözüne kestirdiği adaylar, anlayış bakımından tahmin ettiğinden çok daha dik kafalı çıkmışlardı, yine de birkaç ay sonra bunu denemeye hazır iki-üç kişi vardı elinin altında. Bu pahalı projenin masraflarını karşılayacak bir koruyucu eksikti yalnızca; geniş bir araziye gerek vardı, çünkü bu topluluk dünyanın dertlerinden uzakta yaşama iddiasındaydı ve kendi gereksinimlerini karşılamak zorundaydı. Todd, İrlanda'da çok büyük bir araziye sahip olan, biraz da kafadan çatlak bir lordla tam bu işi konuşmaya girişmişti ki, Valparaíso skandalının dedikodusu kendisini Londra'da yakalayarak karşısındakine soluk aldırmayan inatçı bir köpek gibi köşeye sıkıştırmıştı onu. Orada da kapılar yüzüne kapanmış, dostlarını yitirmişti; müritleri ve soylular ona sırt çevirmişler, o ütopik düşü yok olup gitmişti. Jacob Todd bir kez daha avuntuyu alkolde aramış, kötü anıların bataklığına gömülmüştü yeniden. Berbat bir pansiyonda

sefil bir yaşam sürerken, dostunun kurtarıcı mesajı geçmişti eline. Durup ikinci bir kez düşünmemişti. Soyadını değiştirmiş, yepyeni, parlak bir hayata başlamaya hazır olarak Birleşik Devletler'e doğru yola çıkmıştı. Tek amacı, yaşadığı utancı geçmişe gömüp o tertemiz ülküsünü canlandırma fırsatı ortaya çıkana kadar tanınmadan yaşamaktı. En önemlisi bir iş bulmasıydı; geliri azalmış, zevk ve sefa içindeki aylaklık zamanları geride kalmıştı. New York'a gelince, birkaç gazetenin California muhabirliğine talip olmuş, sonra da Panama'daki dar kara parçasını aşarak batıya gitmişti, çünkü Macellan Boğazı'ndan geçmeye ve o ayıbın kendisini öylece beklemekte olduğu ve güzel Miss Rose'un onun o lekelenmiş adını yeniden duyacağı Valparaíso'ya bir kez daha ayak basmaya cesareti yoktu. California'da dostu Feliciano Rodríguez de Santa Cruz bir yere yerleşip San Francisco'nun en eski gazetesinde bir iş bulmasına yardımcı olmuştu. Artık Jacob Freemont'a dönüşmüş olan Jacob Todd, ömründe ilk kez çalışmaya başlamış, bunu yapmanın çok hoşuna gittiğini de şaşkınlıkla keşfetmişti. Yöreyi dolaşarak yerli katliamı, yeryüzünün her köşesinden gelen göçmenler, tüccarların ölçüsüz spekülasyonları, madencilerin hızlı adaleti ve her yanda görülen yozlaşma da dahil olmak üzere dikkatini çeken her şey üzerine yazı yazıyordu. Röportajlarından biri az kalsın hayatına mal olacaktı. Bazı kumarhanelerin işaretli zarlarla, yağlanmış iskambil kâğıtlarıyla, hile karıştırılmış içkiyle, uyuşturucuyla, fuhuşla ve bu eğlenceye katılmayı isteyebilecek kaç erkek olursa hepsine birden bir kadının ırzına geçme hakkını satmak için kadınları alkolle kendilerinden geçirme yoluyla çalışma biçimlerini örtmece sözlerle, ama açıkça anlatmıştı. "Bunların hepsi de bu tür kötülüklerle savaşmaları gereken aynı yetkililer tarafından korunuyor," diye yazmıştı en sonunda da. Gangsterler, polis şefi

ve siyasetçiler tepesine binmişler, olay yatışana kadar birkaç ay boyunca ortalıktan yok olması gerekmişti. Bu aksiliğe rağmen makaleleri düzenli olarak çıkıyordu; artık saygı duyulan bir sese dönüşmekteydi. Dostu John Sommers'a dediği gibi, tanınmazlığı ararken şöhreti bulma yolundaydı.

Yemek sona erdiğinde Jacob Freemont, dostlarını günün gösterisine davet etti: Seyredilebilen, ama el sürülemeyen bir Çinli kadındı bu. Adı Ah Toy idi; kocasıyla birlikte yelkenli bir tekneye binmiş, yaşlı bir tüccar olan kocası açık denizde ölerek onu özgür kılma basiretini göstermişti. Kadın, dul olarak yanıp yakılmalarla fazla vakit kaybetmemiş, deniz yolculuğunun geri kalanına can katmak için, cömert bir adam çıkan kaptanın sevgilisi olmuştu. Süslenip püslenmiş ve zenginleşmiş olarak San Francisco'da gemiden indiğinde peşini bırakmayan şehvet dolu bakışları fark etmiş, bunun karşılığını almak gibi parlak bir düşünce gelmişti aklına. İki tane oda kiralayarak aralarındaki bölmeye delikler açtırmıştı; kendisini seyretme ayrıcalığını bir ons altın karşılığında satıyordu. Dostları, keyifle Jacob Freemont'un peşine takılmışlar, birkaç dolar rüşvet vererek sırayı atlayıp ilk bekleyenler arasına girmişlerdi. Onları sigara dumanından göz gözü görmeyen dar bir odaya götürmüşlerdi; içeride tıkış tıkış duran bir düzine kadar erkek, burunlarını duvara dayamışlardı. Onlar da, kendilerini gülünç okul öğrencileri gibi hissederek, o rahatsız deliklerden içeri baktıklarında, öteki odada, belinden ayaklarına kadar iki yanı yırtmaçlı olan ipekli bir kimono giymiş, genç ve güzel bir kadın gördüler. Kimononun altında bedeni çırılçıplaktı. Seyirciler, o narin bedenini açıkta bırakan mahmur hareketlerinin her birinde inliyorlardı. John Sommers'la Rodríguez de Santa Cruz kardeşler, kadın ihtiyacının bu derece bunaltıcı olduğuna inanamayarak, gülmekten kırılıyorlardı.

Sonrasında birbirlerinden ayrıldılar ve Kaptan'la gazeteci son bir kadeh içki içmeye gittiler. Jacob'ın yolculuk öykülerini ve serüvenlerini dinledikten sonra Kaptan ona sırrını açmaya karar vermişti.

"Eliza'yı hatırlıyor musunuz, hani Valparaíso'da kardeşlerimle birlikte oturan şu kızı?"

"Çok iyi hatırlıyorum."

"Neredeyse bir yıl olacak, evden kaçtı; California'da olmasına inanacak nedenlerim var. Onu bulmaya çalıştım, ama kimse onunla ya da onun tanımına uyan biriyle ilgili bir şey duymamış."

"Buraya tek başlarına gelen kadınlar yalnızca fahişelerdi."

"Nasıl geldiğini bilmiyorum, tabii eğer geldiyse. Bildiğimiz tek şey, Joaquín Andieta adında genç bir Şilili olan sevgilisinin peşinden gittiği..."

"Joaquín Andieta mı!? Ben onu tanıyorum, Şili'deyken arkadaşımdı."

"O bir kanun kaçağı. Hırsızlıkla suçlanıyor."

"Buna inanmıyorum. Andieta çok soylu bir gençti. Aslında o kadar gururluydu, öyle bir onur duygusuna sahipti ki, yanına yaklaşmak zordu. Demek Eliza'yla o birbirlerine âşıktılar, öyle mi?"

"Tek bildiğim, onun 1848'in Aralık ayında California'ya gitmek üzere gemiye bindiği. Ondan iki ay sonra da kız ortadan kayboldu. Kız kardeşim, onun, Andieta'nın peşinden gittiğine inanıyor, ama ben bunu ardında hiçbir iz bırakmadan nasıl yaptığını düşünemiyorum. Siz kamplarda ve kuzeydeki köylerde dolaştığınıza göre, belki de bir şeyler öğrenmeyi becerirsiniz..."

"Elimden geleni yaparım, Kaptan."

"Kardeşlerimle ben size sonsuza dek minnettar kalırız, Jacob."

Eliza Sommers, Kemikkıran Joe'nun kervanına katılmıştı; orada piyano çalıyor, bahşişleri madamayla yarı yarıya paylaşıyorlardı. Akşam seanslarını canlandırmak için bir Amerikan, bir de Latin müziği notası satın almıştı; pek çok olan boş vakitlerinde de yerli çocuğa okumayı öğretiyor, türlü ev işlerine yardım edip yemek pişiriyordu. Gruptakilerin dediklerine göre, daha önce hiç bu kadar iyi yemek yememişlerdi. Her zamanki aynı kurutulmuş et, kuru fasulye ve domuz pastırmasıyla o anki esinlenmesine göre nefis yemekler yaratıyordu; Meksika baharatları satın alıp onları Fresia Ana'nın Şili tariflerine katarak lezzetli sonuçlar elde ediyordu; yağ, un ve meyve kompostosundan başka malzeme kullanmadan pastalar yapıyor, ama yumurta ve süt bulursa yemek pişirme sanatında en yüksek doruklara ulaşacak kadar esinleniyordu. Berbat Babalú, erkeklerin yemek pişirmelerinden yana değildi, ama genç piyanistin şölen yemeklerini ilk silip süpüren o oluyor, bu yüzden de kuşkucu yorumlarını kendine saklamayı yeğliyordu. Geceleri nöbet tutmaya alışık olan bu dev gibi adam, günün büyük bir bölümünü horul horul uyuyarak geçiriyor, ama tencerelerden yükselen hafif buhar onun ejderhalarınkine benzer burun deliklerine ulaşır ulaşmaz bir sıçrayışta kalkarak olan biteni gözetlemek üzere mutfağın yakınında dikiliyordu. Doymak bilmez bir iştaha sahipti, onun o muhteşem göbeğini doldurmaya yetecek bir menü olamazdı. Sahte Elías Andieta'ya taktıkları adla Küçük Şililinin yanlarına gelmesinden önce, temel diyeti avlayabildiği hayvanlardan oluşuyordu; bunları boyuna doğru ikiye keser, bir avuç dolusu kaba tuzla çeşnilendirip kömür gibi kavrulana kadar ızgaranın üzerinde bırakırdı. Böylelikle bir geyiği bir-iki gün içinde yiyip bitirirdi. Piyanistin mutfağıyla tanıştıktan sonra damak zevki incelmişti; her gün ava çıkıyor, en

lezzetli av hayvanlarını seçerek, onları temizlenip yüzülmüş olarak aşçıya teslim ediyordu.

Yolda giderlerken Eliza, içler acısı görünümüne rağmen safkan bir doru at kadar soylu çıkmış olan güçlü beygirinin üzerinde, işine yaramayan tüfeğini eyerine asıp trampetli çocuğu da sağrısına alarak kervanın başında gidiyordu. Erkek giysileri içinde kendini o kadar rahat hissediyordu ki, günün birinde yeniden kadın gibi giyinip giyinemeyeceğini merak ediyordu. Ama bir şeyden emindi: Joaquín Andieta'yla evleneceği gün bile korse giymeyecekti. Bir ırmağa ulaşacak olurlarsa kadınlar, fıçılara su doldurmak, çamaşır yıkayıp kendileri de yıkanmak için bunu fırsat biliyorlardı; oysa Eliza için en zor anlar oluyordu bu; yanında tanık olmadan temizlenebilmek için bin dereden su getirerek her defasında yeni yeni bahaneler uydurması gerekiyordu.

Kemikkıran Joe, kaderini batının uçsuz bucaksızlığı içinde bulmuş olan, Pennsylvania'lı, boylu boslu bir Hollandalıydı. İskambil kâğıtlarıyla zarlarda bir hokkabaz kadar yetenekliydi; hileli oyunlara bayılıyordu. Hayatını bahis oynayarak kazanmış, sonunda bir gün kızlarla yürüttüğü bu işi kurarak, madenciliğin bu biçimi için dediği gibi "altın aramak" üzere Ana Damar boyunca dolaşmak gelmişti aklına. Genç piyanistin eşcinsel olduğundan emindi; bu yüzden de tıpkı o küçük yerliye duyduğuna benzer bir sevgiyle kanı kaynamıştı ona. Kızlarının onu alaya almalarına ya da Babalú'nun ona takma adlar koymasına izin vermiyordu: Tüysüz doğarak o hanım evladı görünümüne sahip olması onun suçu olmadığı gibi, kadın bedeni içinde bir erkek olarak doğmuş olması da kendi suçu değildi. İnsanları sıkıntıya sokmak için Tanrı'nın aklına esmiş şakalardan başka bir şey değildi bunlar. O yerli çocuğu, kabilenin geri kalanının kökünü kazımış olan birkaç *yankee* korucudan satın almıştı. O zamanlar

dört-beş yaşlarındaydı ve karnı kurtlarla dolu bir iskeletten farkı yoktu; ama birkaç ay boyunca onu zorla besleyip eline ne geçerse parçaladığı ya da kafasını arabaların tekerleklerine vurduğu o öfke krizlerini yumuşattıktan sonra, çocuğun boyu bir karış uzamış ve gerçek savaşçı yaradılışı ortaya çıkmıştı; dayanıklıydı, ketumdu, sabırlıydı. Öç alma görevini unutmasın diye Kabilesiz Tom adını takmıştı ona. "Ad, her varlığın ayrılmaz parçasıdır," derlerdi yerliler; Joe da bunun böyle olduğuna inanıyordu, zaten bu yüzden uydurmuştu kendi lakabını da.

Kervandaki Lekeli Güvercinler, o uzun yolculuğu kara yoluyla yapıp yolda ailelerini kaybetmiş olan Missouri'li iki kız kardeş; kendisini kırbaçlayan yobaz babasından kaçmış on sekiz yaşında bir genç kız olan Esther; bir de Amerikalı bir baba ile yerli bir anneden olma, beyaz ırktan diye geçinen güzel bir Meksikalıydı; dalgın müşterileri kandırmak için üç-beş cümle Fransızca öğrenmişti, çünkü halk inanışına göre Fransızlar bu konuda daha uzmandılar. Serüvenciler ve serserilerden oluşan bu toplumda da bir ırk aristokrasisi vardı; beyazlar tarçın renkli melezleri kabul ediyorlar, ama siyahla herhangi bir karışımdan nefret ediyorlardı. O dört kadın da Kemikkıran Joe'yla karşılaşmış oldukları için talihlerine şükrediyorlardı. Daha önceden deneyimi olmayan bir tek Esther vardı, ama ötekiler San Francisco'da çalışmışlardı ve bu kötü hayatı tanıyorlardı. Lüks salonlarda çalışmak hiç nasip olmamıştı; dayağı, hastalıkları, uyuşturucuyu ve pezevenklerin alçaklıklarını tatmışlardı; sayısız hastalıklar kapmışlar, vahşice çarelere katlanarak o kadar çok kürtaj yaptırmışlardı ki sonunda kısır kalmışlardı, ama üzülmek yerine bunu hayırlı bir son olarak kabul ediyorlardı. Joe onları o rezil dünyadan kurtararak uzaklara götürmüştü. Sonra da afyon ve alkol bağımlılıklarını yok edebilmek için onları uzun ve zorlu bir tövbekârlığa tabi tutmuştu.

Kadınlar bunun karşılığını ona birer kız evlat sadakatiyle ödemişlerdi, çünkü onlara adil davranıyor, paralarını ellerinden almıyordu. Babalú'nun tüyler ürpertici varlığı da şiddet yanlısı müşterilerle nefretlik sarhoşların cesaretini kırıyordu. Karınları iyi doyuyordu; gezgin arabalar, beden ve ruh sağlığı için iyi bir özendirici gibi görünüyordu onlara. Dağların ve ormanların uçsuz bucaksızlığı içinde kendilerini özgür hissediyorlardı. Hayatlarında kolay ya da romantik olan hiçbir şey yoktu, ama bir miktar para biriktirmişlerdi, isterlerse çekip gidebilirlerdi, ancak bunu yapmıyorlardı, çünkü o küçük insancıl grup, sahip oldukları aileye benzer tek şeydi.

Kemikkıran Joe'nun kızları da, o çıtkırıldım hali ve tiz sesiyle genç Elías Andieta'nın ibne olduğundan emindiler. Bu da onun yanında soyunurlarken, yıkanırlarken ve herhangi bir konudan söz ederlerken, sanki kendilerinden biriymiş gibi onlara rahatlık veriyordu. Onu öyle doğal bir biçimde kabullenmişlerdi ki, Eliza, Babalú kendisine erkek olduğunu her dakika hatırlatmaya gönüllü olsa da, bu rolünü unutuveriyordu. Babalú bu tabansızı tam bir erkeğe dönüştürme işini canla başla üstlenmişti; bacaklarını bitiştirerek oturduğunda ya da kısacık saçlarını hiç de erkeksi olmayan bir tavırla arkaya attığında onu düzeltmeye hevesli olarak çok yakından izliyordu. Elías'a silahlarını temizleyip yağlamayı öğretmiş, ama onu keskin bir nişancı yapmaya uğraşırken sabrı taşmıştı: Tetiği her çektiğinde, öğrencisi gözlerini yumuyordu. Babalú, Elías Andieta'nın İncil'inden hiç etkilenmiyor, tam tersine, onu budalaca davranışlarını haklı çıkarmak için kullandığından kuşkulanıyordu; çocuk, sonunda lanet olasıca bir vaiz olmayı düşünmüyorsa, o saçmalıkları ne halt etmeye okuyor, diye düşünüyordu, acaba aklına erkekçe bazı düşünceler gelir mi diye kendini açık saçık kitaplar okumaya verse daha iyi ederdi. Babalú, imzasını zorlukla

atabiliyor, zar zor okuyabiliyordu, ama bunu ölse kabullenmezdi. Korkudan ödü patlamış bir yaban tavşanını yüz metre uzaklıktan iki gözünün arasından vurabildiği halde, gözünün iyi görmediğini, harfleri iyi seçemediğini söylerdi hep. Küçük Şililiden günü geçmiş gazeteleri ve Kemikkıran'ın erotik kitaplarını yüksek sesle okumasını istiyordu, ama açık saçık yerlerinden çok, kendisini her zaman duygulandıran aşk öyküleri için. Bunlar hiç değişmez bir biçimde, Avrupa aristokrasisinin bir üyesiyle halktan bir kızın ya da bunun tam tersinin arasındaki tutkulu aşkları anlatıyordu: Soylu bir hanımefendi, kaba saba, ama onurlu ve gururlu bir adam için aklını kaçırıyordu. Bu öykülerde kadınlar hep güzel oluyor, erkeklerin aşk ateşi de hiç sönmüyordu. Geri planda birbiri ardına sefahat âlemleri yer alıyordu, ama oralarda satılan on cent'lik ufak tefek pornografik öykülerden farklı olarak, bunlarda kıssadan alınacak birer hisse vardı. Eliza, sanki en kötü günahların içinden geliyormuşçasına hiçbir şaşkınlık belirtisi göstermeden yüksek sesle okuyor, o arada çevresini saran Babalú ile Güvercinler'den üçü şaşkınlıkla onu dinliyorlardı. Esther katılmıyordu bu seanslara, çünkü ona göre günahların tanımlanmalarını dinlemek onları işlemekten daha büyük bir günahtı. Eliza'nın kulakları kızarıyor, ama bu iğrenç şeylerin beklenmedik bir zarafetle yazılmış olduğunu da kabullenmeden edemiyordu: Kimi tümceleri Miss Rose'un kusursuz stilini hatırlatıyordu ona. Tensel tutkunun hiçbir biçimine karşı en küçük bir ilgi göstermeyen, bu nedenle de bu okumalardan sıkılan Kemikkıran Joe, bunların tek bir sözcüğünün bile Kabilesiz Tom'un masum kulaklarını tırmalamaması için büyük özen gösteriyordu. "Ben onu orospulara pezevenklik etsin diye değil, kabile reisi olsun diye büyütüyorum," diyordu; onu maço olarak yetiştirme çabaları içinde, kendisine büyükanne demesine de izin vermiyordu.

"Ben kimsenin büyükannesi değilim, ulan! Benim adım Kemikkıran, anladın mı kahrolasıca velet?"

"Evet, büyükanne."

Chicago'lu eski bir mahkûm olan Berbat Babalú, altına hücum hastalığından çok önce anakarayı yaya olarak bir uçtan bir uca geçmişti. Yerli dillerini konuşuyordu, hayatını kazanmak için yapmadığı iş kalmamıştı: Gezgin bir sirkte bir atı yakalayıp kafasının üzerinde havaya kaldırdığı gibi kum yüklü bir arabayı da dişleriyle çektiği numaralardan tutun da, San Francisco rıhtımlarında istifçiliğe varana kadar. Kemikkıran onu orada keşfederek kervanına katmıştı. Birkaç erkeğin birden işini yapabiliyordu; o olunca daha başka korumaya gerek kalmıyordu. Onunla birlikteyken, pek çok vesileyle göstermiş oldukları gibi, kaç kişi olurlarsa olsunlar düşmanlarını kaçırabiliyorlardı.

"Güçlü olmalısın, Küçük Şilili, yoksa seni ezip geçerler," diye öğüt veriyordu Eliza'ya. "Benim hep böyle gördüğün gibi olduğumu sanma. Eskiden ben de senin gibi cılız ve uyuşuktum, ama sonra ağırlık kaldırmaya başladım, bak şimdi şu kaslarıma. Artık kimse karşıma çıkmaya cesaret edemiyor."

"Babalú, senin boyun iki metreden fazla, öküz gibi de ağırsın. Ben asla senin gibi olamam ki!"

"Cüssenin hiç önemi yok, arkadaş. Önemli olan taşaklı olmak. Ben her zaman iriyarıydım, ama yine de bana gülüyorlardı."

"Kim alay ediyordu seninle?"

"Herkes, hatta toprağı bol olsun, annem bile. Bak sana hiç kimsenin bilmediği bir şey söyleyeyim..."

"Ee?"

"Hani şu İyi Babalú'yu hatırlıyor musun? Eskiden o bendim. Ama yirmi yıldan beri Berbat Babalú'yum; bana daha iyi uyuyor."

Lekeli Güvercinler

Aralık ayında kış mevsimi ansızın dağların eteklerine inmiş, binlerce madenci, ilkbaharı beklemek üzere kasabalara taşınmak için eşyalarını bırakıp gitmişlerdi. Kar, o açgözlü karıncalar tarafından delik deşik edilmiş bu uçsuz bucaksız toprakları yumuşacık bir örtü gibi kaplamış, henüz çıkarılmamış olan altın, doğanın sessizliği içinde dinlenmeye çekilmişti. Kemikkıran Joe, kervanını Ana Damar boyunca yeni kurulmuş olan o küçük kasabalardan birine götürerek, kışı geçirmek üzere bir baraka kiralamıştı. Katırlarını satarak, banyo yerine kullanılmak üzere kocaman ahşap bir tekne, bir ocak, iki soba, yanındaki insanlar için de birkaç parça kaba kumaşla Rus çizmeleri satın aldı, çünkü yağmur ve soğukla birlikte giyilmesi kaçınılmaz olan şeylerdi bunlar. Yanındakilerin hepsini işe koşarak onlara barakanın içindeki pisliği kazıtıp odaları ayırmak üzere perdeler yaptırmış, tenteli yataklarla yaldızlı aynaları ve piyanoyu da yerleştirmişti. Hemen arkasından da, toplumsal etkinliklerin merkezi olan meyhanelere ve büyük mağazayla nalbant dükkânına birer nezaket ziyaretinde bulundu. Kasabada, gazete adına, tüm anakara boyunca peşlerinden sürükleyip getirdikleri köhne bir baskı makinesinde basılan tek bir haber sayfası vardı yalnızca. Joe da yaptıkları işi üstü örtülü bir biçimde duyurmak

için bu tek sayfadan yararlanmıştı. Müşterilerine, kızlarının dışında, aslında insanın ruhunu sökebilecek nitelikte berbat bir yamyam içkisi olduğu halde, kendi deyişiyle Küba ve Jamaica'nın en iyi romunu, "sıcacık" kitaplarla, birkaç da kumar masası sunuyordu. Müşteriler gelmekte gecikmemişti. Başka bir genelev daha vardı, ama yenilikler her zaman hoş karşılanıyordu. Öteki kurumun madaması, rakiplerine karşı sinsice bir iftira savaşı başlatmış, ama o korkunç Kemikkıran ve Berbat Babalú ikilisiyle açıkça yüzleşmekten kaçınmıştı. Barakanın içinde o uyduruk perdelerin ardında düzüşülüyor, piyanonun temposuna uyularak dans ediliyor ve çatısının altında ne kavgaya ne de kendisininkilerden başka hileye izin veren patroniçenin gözetimi altında hatırı sayılır miktarlarla kumar oynanıyordu. Eliza, aylar süren müthiş bir çaba sonucunda elde ettikleri kazançlarını birkaç gecede kaybederek, soyulmalarına yardımcı olan kızların göğüslerine kapanıp ağlayan nice erkek görmüştü.

Madencilerin kısa sürede Joe'ya kanları kaynamıştı. Tüm korsan görünümüne rağmen kadında tam bir ana yüreği vardı; o kışın koşulları da bunu kanıtlamasına yeterli olacaktı. Halkın yarısını yatağa düşürüp pek çoklarını öldüren bir dizanteri salgını patlak vermişti. Uzaklardaki kulübelerden birinde ölüm halinde yatan biri olduğunu öğrenir öğrenmez Joe, nalbanttan bir çift at ödünç alıp Babalú'yla birlikte o talihsize yardım etmeye koşuyordu. Nalbant kendisi de genellikle onlarla birlikte gidiyordu; bu iriyarı kadının yaptığı işi onaylamayan, ama başkalarına yardım etmeye her zaman hazır olan harika bir Quaker'dı[1] nalbant. Joe, hastaya yemek pişiri-

1. 17. yüzyılın ortalarında İngiltere'de ve Amerikan kolonilerinde ortaya çıkan, itikadnamelere, din adamlarına ya da başka bir kilise kurumuna gerek olmaksızın Tanrı'yı doğrudan içsel bir deneyimle kavramayı vurgulayan Hıristiyan grubu. (Y.N.)

yor, onu temizleyip çamaşırını yıkıyor, uzaklardaki ailesinden gelmiş mektupları yüzüncü kez okuyarak onu avutuyordu; o arada Babalú'yla nalbant da karları temizliyorlar, gidip su getiriyorlar, odun kesip sobanın yanına yığıyorlardı. Adamın durumu çok kötüyse, Joe onu battaniyelere sarmalayıp atının sağrısına tıpkı bir çuval gibi yükleyerek kendi evine götürüyor, orada kadınlar, kendilerini erdemli hissetmelerine olanak veren bu fırsata sevinerek, profesyonel hemşireler gibi bakıyorlardı ona. İshallerinin ruhlarının içini boşaltmayacağı, ateşin de beyinlerini pişirmeyeceği umuduyla, tümden susuz kalmasınlar diye hastaları litrelerce şekerli çay içmeye zorlamak, onları temiz tutmak ve sıkıca sarmalayıp dinlendirmekten başka bir şey yapamıyorlardı kadınlar. Hastaların bazıları ölüyordu, geri kalanların ise dünyaya geri gelmeleri haftalar alıyordu. Kış koşullarına meydan okuyup en kuytu yerlerdeki kulübelere gitmenin bir yolunu bulan tek kişi Joe'ydu; o arada kristalden heykellere dönüşmüş cesetlerle karşılaşmak da düşüyordu kısmetine. Bunların hepsi de hastalık kurbanları değildi, bazen adam, karın ağrılarına, yalnızlığa ve hezeyanlara artık daha fazla dayanamadığından, ağzının içine bir kurşun sıkmış oluyordu. Joe, birkaç kere işini kapatmak zorunda kalmıştı, çünkü barakasının içinde her yer ot şiltelerle dolu oluyor, Güvercinleri hasta bakmaktan başlarını alamıyorlardı. Joe, ağzında o Hollanda piposu, peygamber gibi buyurgan sesiyle yardım istemek üzere çıkageldiğinde, kasabanın şerifi korkudan titriyordu. Kimse yardımını esirgeyemezdi ondan. Rezaletleriyle kasabanın adını kötüye çıkaran aynı erkekler, kuzu kuzu onun hizmetine giriyorlardı. Hastaneye benzer bir şeyleri yoktu; kasabadaki tek doktorun işi başından aşkındı; Joe da bir acil durum söz konusu olduğunda tüm olanakları seferber etme işini içinden gelerek üstleniyordu. Hayatını kurtar-

dığı talihliler ona minnetle bağlanıyorlardı; o yangın olayı sırasında kendisini ayakta tutacak olan bağlantı ağını, o kış işte böyle örmüştü.

Nalbantın adı James Morton'du, az bulunur bir iyilik simgesiydi. Tüm insanlığa karşı, hatta özde kötülükten değil, bilgisizlikten yanlış yola sapmış olarak gördüğü ideolojik düşmanlarına karşı bile kesin bir sevgi besliyordu. Herhangi bir kötülük yapmak kendi elinden gelmediğinden, bunu başkasının yapabileceğini hayal bile edemez, başkalarındaki ahlaksızlığı, dindarlık ve sevgi ışığıyla iyileştirilebilecek bir karakter sapması olduğuna inanmayı yeğlerdi. Ohio'lu köklü bir Quaker ailesinden geliyordu ve orada kardeşleriyle birlikte kaçak köleleri saklayıp onları özgür eyaletlere ve Kanada'ya geçirmek üzere gizli bir dayanışma zincirine katılmıştı. Onun bu etkinlikleri kölelik yandaşlarının öfkesini üzerine çekmiş, bir gece çiftliğini basan kalabalık bir güruh ortalığı ateşe vermişti; o arada aile hiç yerinden kımıldamadan olanlara seyirci kalıyordu, çünkü inançlarına bağlı olarak hemcinslerine karşı silaha sarılamazlardı. Morton'lar topraklarını terk edip dağılmak zorunda kalmışlardı, ama birbirleriyle sıkı bağlantı halindeydiler, çünkü köleliği kaldırma yanlısı olan insancıl bir örgütün üyeleriydiler. Altın aramak, hayatını kazanmanın onurlu bir yolu gibi gelmiyordu James'e, çünkü hiçbir şey üretilmiyor, herhangi bir hizmet de sunulmuyordu. Zenginliğin ruhu alçalttığını, hayatı karmaşık hale getirdiğini, mutsuzluğa neden olduğunu ileri sürüyordu. Üstelik altın, alet yapmaya yaramayan yumuşak bir madendi; başkalarını bu derece büyülemesini anlayamıyordu bir türlü. Uzun boyu, iriyarı bedeni, fındık kabuğu renginde gür sakalı, gök mavisi gözleri, sayısız yanıklarla bezeli kalın kollarıyla, demirci ocağının ışıltısıyla aydınlanmış Tanrı Vulcanus'un ta kendisiydi sanki. Kasabada yalnızca üç Quaker vardı;

işlerine ve ailelerine bağlı, her zaman yazgılarından hoşnut insanlardı bunlar; kasabada küfür etmeyen bir tek onlar vardı; içkiye tövbeliydiler ve geneleve gitmekten sakınırlardı. İbadetlerini abartılı davranışlardan kaçınarak yerine getirirler, kendi örnek yaşantılarıyla dinsel öğüt vermiş olurlardı. O sıralarda topluluklarını büyütmek için doğudan gelecek bir grup arkadaşlarını sabırla bekliyorlardı. Morton, salgın kurbanlarına yardımcı olmak üzere Kemikkıran'ın barakasına sık sık gidiyordu; Esther'i de orada tanımıştı. Onun ziyaretine gidiyor, hizmetinin karşılığını ona tam olarak ödüyordu, ama onunla söyleşmek üzere yanına oturuyordu yalnızca. Esther'in bu tür bir yaşantıyı neden seçmiş olduğunu bir türlü anlayamıyordu.

"Babamın kırbaçlarıyla bunun arasında bir seçim yapmam gerekse, şimdiki hayatımı bin kez yeğlerim."

"Neden dövüyordu seni?"

"Beni şehvet uyandırıp günaha kışkırtmakla suçluyordu. Havva baştan çıkarmış olmasaydı Âdem'in hâlâ cennette olacağına inanırdı. Belki de haklıydı, hayatımı nasıl kazandığımı görüyorsun işte..."

"Başka işler de vardır, Esther."

"Bu iş o kadar da kötü değil, James. Gözlerimi yumup hiçbir şey düşünmüyorum. Yalnızca birkaç dakika sürüyor ve hemencecik geçiyor."

Mesleğindeki sıkıntılara rağmen, genç kadın, yirmi yaşının tüm körpeliğine sahipti, arkadaşlarınınkilerden öylesine farklı olan davranışlarındaki içine kapanık ve sessiz halinde hoşa giden bir şey vardı. Onda fettanlıktan eser yoktu; dolgun yapılıydı; sakin bir yüzü, güçlü köylü elleri vardı. Öteki Güvercinler'le kıyaslandığında, içlerinde en az alımlı olanı oydu, ama teni ışıl ışıldı, bakışları da yumuşacıktı. Nalbant, onun hayalini kurmaya, demirci ocağının kıvılcımları arasında, sıcak madenin ışığında ve

pırıl pırıl gökyüzünde onun yüzünü görmeye ne zaman başladığını bilemiyordu; sonunda yüreğini sarmalayarak onu soluksuz bırakacak gibi olan bu yumuşacık şeyi daha fazla görmezlikten gelmeye dayanamadı. Bir yosmaya vurulmaktan daha büyük bir talihsizlik olamazdı onun için; Tanrı katında ve cemaatinin önünde buna haklı bir neden bulması olanaksızdı. Bu tutkuyu alın teriyle yenmeye karar vererek, çılgıncasına çalışmak üzere nalbant dükkânına kapanmıştı. Bazı geceler gaddarca indirdiği çekicinin gürültüsü sabaha kadar duyuluyordu.

Eliza, belirli bir adres sahibi olur olmaz Tao Chi'en'e Sacramento'daki o Çin lokantasına mektup yazarak ona yeni adının Elías Andieta olduğunu bildirmiş, dizanteriyle savaşmak için ondan öğüt istemişti, çünkü hastalık bulaşmasına karşı bildiği tek çare, Şili'deyken Fresia Ana'nın yaptığı gibi, bir parça çiğ eti kırmızı yünden bir kuşakla göbeğin üzerine bağlamaktı, ama beklenen sonuçları vermemişti bu. Tao'yu içi sızlayarak özlüyordu; bazı zamanlar uykuyla uyanıklık arasındaki sersemlik içinde onun Tao Chi'en olduğunu hayal ederek, sabahleyin uyandığında Kabilesiz Tom'a sarılmış buluyordu kendini, ama çocuktaki is kokusu onu gerçeklere geri döndürüyordu. Arkadaşındaki o taptaze deniz kokusu hiç kimsede yoktu. Aslında onları ayıran uzaklık pek fazla değildi, ama iklimin acımasızlığı yolları zahmetli ve tehlikeli kılıyordu. Daha önce de yapmış olduğu gibi, Joaquín Andieta'yı bulmak için postacının peşine takılmak gelmişti aklına, ama uygun bir fırsat bekleyip dururken haftalar geçmişti. Planlarını geciktiren yalnızca kış koşulları değildi. O günlerde Ana Damar'ın güneyindeki Amerikalı madencilerle Şilililer arasında bir çatışma patlak vermişti. Yabancıların buradaki varlığından bıkıp usanan Amerikalılar, onları oradan atmak üzere birleşmişler, ama ötekiler, önce silahlarıyla, sonra da onların haklarını

kabul eden yargıca başvurarak direnmişlerdi. Yargıcın kararı, saldırganları yıldırmaya değil, büsbütün kışkırtmaya yaramıştı; pek çok Şilili, sonunda ya darağacını boylamış ya da uçurumdan aşağı atılmıştı; hayatta kalanlar da kaçmak zorunda kalmışlardı. Buna yanıt olarak onlar da, pek çok Meksikalının yaptığı gibi, saldırı çeteleri kurmuşlardı. Eliza, kendini yollarda tehlikeye atamayacağını anlamıştı; üzerindeki İspanyol kökenli delikanlı kılığı, uydurmaca herhangi bir suçlamayla karşı karşıya kalması için yeterliydi.

1850'nin Ocak ayı sonlarında, o yörelerde görülmüş en soğuk kışlardan biri yaşanıyordu. Kimse evinden dışarı çıkmaya cesaret edemiyordu, kasaba ölü gibiydi, on günden fazla bir süre boyunca barakaya tek bir müşteri bile gelmemişti. Hava o kadar soğuktu ki, sabahları uyandıklarında, sürekli yanan sobalara rağmen leğenlerdeki sular kaskatı kesilmiş oluyordu; bazı geceler Eliza'nın atını, buzdan kalıp haline gelen öteki hayvanların kaderini paylaşmasın diye evin içine almaları gerekmişti. Kadınlar yataklarda ikişerli yatıyorlardı; Eliza da yerli çocukla yapıyordu aynı şeyi; ona karşı kıskanç ve vahşi bir sevgi uyanmıştı içinde; o ise bu sevgiye suratsız bir vefakârlıkla karşılık veriyordu. Grubun içinde Eliza'nın çocuğa olan sevgisiyle yarışabilecek tek kişi Kemikkıran'dı. "Günün birinde Kabilesiz Tom kadar güçlü ve cesur bir oğlan çocuk sahibi olacağım, ama benimki ondan çok daha neşeli olacak. Bu çocuğun yüzü hiç gülmüyor," diye anlatıyordu mektuplarında Tao Chi'en'e. Berbat Babalú, geceleri uyku nedir bilmez, karanlıktaki upuzun saatlerini, ayaklarında Rus çizmeleri, üzerinde eski püskü kürkleri, sırtında da bir battaniyeyle, barakanın içinde bir uçtan öbür uca dolaşarak geçirirdi. Kafasını kazımayı bırakmış, saçları ceketininkine çok benzeyen bir kurt postu gibi kısacık uzamıştı. Esther de ona,

kulaklarına kadar inen ve azman bir bebek görünümü veren, civciv sarısı yünden bir takke örmüştü. O gece geç vakit birtakım hafif tıkırtılar duyup bunları fırtınanın gürültüsünden ayırt etme becerisini gösteren de Babalú olmuştu. Kocaman tabancalarından birini eline alıp kapıyı aralamış ve karın içine atılmış kabarık bir şey görmüştü. Telaşlanarak Joe'yu uyandırdı; ikisi birden, rüzgârın kapıyı kökünden sökmemesi için büyük bir çaba harcayarak, onu içeri sürüklemeyi başardılar. Yarı donmuş bir adamdı bu.

Ziyaretçiyi kendine getirmeleri kolay olmadı. Babalú, adamın bedenini ovuşturup ağzından içeri konyak akıtmaya çalışırken, Joe da kadınları uyandırmıştı; sobalardaki ateşi canlandırmışlar, su ısıtıp banyo teknesini doldurarak, adam yavaş yavaş kendine gelip o mosmor hali gidene ve ağzından birkaç sözcük çıkana kadar içinde yatırmışlardı. Burnuyla elleri ve ayakları kardan yanmıştı. Dediğine göre, Meksika'nın Sonora eyaletinden bir köylüydü; binlerce hemşerisi gibi o da California'daki altın madenlerine gelmişti. Adı Jack'ti, hiç kuşkusuz kendisinin olmayan bir Amerikan adıydı bu, ama bu evdekilerin hiçbiri gerçek adlarını kullanmıyordu zaten. Daha sonra adam pek çok kez ölümün eşiğine geldi, ama tam da kendisi için yapılacak hiçbir şey kalmamış gibi göründüğü anlarda öbür dünyadan geri dönüyor, birkaç yudum içki içiyordu. Sonunda sabah sekize doğru tipi dindiğinde, Joe, gidip doktoru getirmesini emretti Babalú'ya. O zamana kadar kımıldamadan yatıp tıpkı balık gibi kesik kesik solumakta olan Meksikalı, bunu duyunca gözlerini açarak tüm gücüyle, "Hayır!" diye bağırmış, herkesi korkutmuştu. Orada olduğunu kimse bilmemeliydi, bunu öyle büyük bir ısrarla istemişti ki hiçbiri ona karşı gelmeye cesaret edemedi. Pek fazla açıklamaya da gerek yoktu: Başının adaletle dertte olduğu, meydanının

ortasındaki darağacıyla bu kasabanın da bir kanun kaçağının sığınmayı hiç istemeyeceği bir yer olduğu besbelliydi. Onu oraya yaklaşmak zorunda bırakan tek şey fırtınanın acımasızlığı olmuştu. Eliza hiç sesini çıkarmadı, ama adamın tepkisi hiç de şaşırtıcı olmamıştı: Bu işte bir kötülük sezinliyordu.

Aradan üç gün geçtiğinde Jack gücünü biraz olsun kazanmıştı, ama burnunun donmuş olan ucu düşmüş, bir elinin parmakları da kangren olmaya başlamıştı. Bunun için bile doktora gitme gereğine inandıramamışlardı onu; asılarak ölmektense azar azar çürümeyi yeğlediğini söylüyordu. Kemikkıran Joe, grubunu barakanın öbür ucunda toplamış, fısır fısır konuşarak bir karara varmışlardı: Adamın parmaklarını kesmeleri gerekiyordu. Bütün gözler Berbat Babalú'ya çevrilmişti.

"Ben mi? Dünyada olmaz!"

"Babalú, bu ibnelikleri bir yana bırak, kahrolası herif," diye bağırdı Joe, öfkeden kudurarak.

"Sen yap, Joe, ben bu işlere gelemem."

"Bir geyiği parçalayabiliyorsan, bunu da yapabilirsin. Birkaç zavallı parmağın lafı mı olur?"

"Bir hayvan başka, böyle bir Hıristiyan başka şey."

"Kulaklarıma inanamıyorum! Kusura bakmayın ama kızlar, bu orospu çocuğu, böylesine önemsiz bir iyiliği benden esirgiyor! Senin için yaptığım onca şeyden sonra, nankör herif!"

"Kusura bakma, Joe. Ben hiçbir insanevladına kötülük yapmadım..."

"İyi ama sen neden söz ediyorsun! Yoksa sen bir cani değil misin? Hapse girmedin mi sen?"

"Sığır hırsızlığındandı o," diye itirafta bulundu azman, küçük düştüğünden ağlayacak bir halde.

"Ben yaparım," diye söze karıştı Eliza, beti benzi atmış olarak, ama kararlı bir tavırla.

İnanmayan gözlerle ona bakakalmışlardı. Bu operasyon için Kabilesiz Tom'u bile o narin Küçük Şililiden daha uygun buluyorlardı.

"İyice keskin bir bıçak, bir çekiç, iğneyle iplik, birkaç tane de temiz bez gerek."

Babalú yere oturarak, o koca kafasını dehşet içinde elleri arasına almıştı; o arada kadınlar da saygılı bir sessizlik içinde gerekli şeyleri hazırlıyorlardı. Eliza, Sacramento'da Tao Chi'en'le birlikte kurşunları çıkarıp yaraları dikerlerken neler öğrendiğini aklından geçiriyordu. O zamanlar gözünü bile kırpmadan bunu yapabildiyse, şimdi de aynı şekilde yapabileceğine karar vermişti. Çinli dostuna göre, en önemli şey, kanamaları ve enfeksiyonları engellemekti. Onun organ kestiğini hiç görmemişti, ama karşılarına kulaksız gelen o talihsizleri iyileştirirlerken, başka yerlerde aynı suç için insanların ellerini ve ayaklarını kestiklerini anlatırdı. "Celladın baltası hızlıdır, ama kemiğin ucunu örtecek kadar doku bırakmaz," demişti ona Tao Chi'en. Savaşta alınan yaralar konusunda uygulamalar yapmış olan Doktor Ebanizer Hobbs'tan aldığı dersleri anlatmış ve bunun nasıl yapılacağını göstermişti ona. Neyse ki bu kez kesilecek olan yalnızca parmaklar, diye kararını vermişti Eliza.

Kemikkıran, hastaya kendinden geçene kadar içki içirmeye koyuldu; o arada Eliza da bıçağı kıpkırmızı ısıtarak mikroplardan arındırmakla uğraşıyordu. Jack'i bir sandalyeye oturttu, elini bir leğenin içinde viskiyle ıslattıktan sonra, kötü olan parmakları ötekilerden ayrılmış olarak masanın üzerine yatırdı. Fresia Ana'nın o büyülü dualarından birini mırıldandı, kendini hazır hissedince de hastayı tutmaları için kadınlara sessizce bir işaret yaptı. Bıçağı parmakların üzerine dayayarak çekiçle isabetli bir darbe indirdi; bıçağın keskin yanı ete gömülüp kemikleri tertemiz doğrayarak masaya saplanmıştı. Jack,

bağrından kopan bir çığlıkla sarsılmıştı, ama o kadar uyuşturulmuş bir haldeydi ki, Eliza parmaklarını diker, Esther de sarmalarken farkına bile varmadı. İşkence birkaç dakika içinde sona ermişti. Kadınlar Jack'i ot şilteler-den birine yatırırlarken, Eliza, mide bulantısını bastırmaya çalışarak parmaklara bakakalmıştı. Gösterinin olabildiğince uzağında kalmış olan Berbat Babalú, elinde bebek takkesiyle çekine çekine yaklaştı.

"Sapına kadar erkekmişsin, Küçük Şilili," diye mırıldandı hayranlıkla.

Eliza, Babalú'nun dediği gibi 100 mil çevredeki herhangi bir erkeğin yapabileceği biçimde Joaquín'inin er ya da geç kapıda belirmesini bekleyedursun, mart ayında sessiz sedasız on sekiz yaşını bitirmişti. Meksikalı Jack, birkaç gün içinde iyileşmiş, daha parmaklarının yaraları kapanmadan, bir gece kimseyle vedalaşmadan kaçıp gitmişti. Uğursuz bir tipti, gittiğine sevinmişti hepsi. Çok az konuşuyordu; her an beklediği en küçük bir kışkırtma belirtisiyle saldırmaya hazır olarak, meydan okuyan bir tavırla hep diken üstündeydi. Gördüğü iyiliklere karşı herhangi bir minnettarlık göstermemiş, tam tersine, o sarhoşluğun ardından kendine gelip de ateş edeceği elinin parmaklarını kestiklerini öğrenince, bir dizi lanet ve tehdit yağdırarak, elini sakat bırakan kahpe evladının bunu canıyla ödeyeceğine yeminler etmişti. Bunun üzerine Babalú'nun da sabrı taşmış, onu bir kukla gibi yakalayıp havaya kaldırıp gözlerini üzerine dikerek, patlamak üzere olduğu anlarda kullandığı aynı yumuşak ses tonuyla şöyle demişti:

"Bunu ben yaptım: Yani Berbat Babalú. Bir sorun mu var?"

Jack, öfkesi diner dinmez, keyiflenmek için Güver-

cinler'den yararlanmaya kalkmış, ama onlar hep bir ağızdan reddetmişlerdi onu: Kendisine bedava tarafından hiçbir şey vermeye niyetleri yoktu; onun ise, donmuş olarak çıkageldiği gece onu banyo teknesine sokmak için soyduklarında gördükleri gibi, cepleri bomboştu. Kemikkıran Joe, parmaklarını kesmiş olmasalardı ya kolundan ya da canından olacağını ona anlatma zahmetine girmiş, bu yüzden kendisine rast geldiği için Tanrı'ya ne kadar fazla şükrederse o kadar iyi olacağını söylemişti. Eliza, Kabilesiz Tom'un o herife yaklaşmasına izin vermiyor, yemeğini vermek ve bandajlarını değiştirmek gibi işlerini kendisi yapıyordu, çünkü kötülüğün kokusu, elle dokunulabilir bir varlık gibi rahatsız ediyordu onu. Babalú da hiç dayanamıyordu ona; evde olduğu sürece onunla konuşmaktan kaçınmıştı. O kadınlara kız kardeşleriymiş gözüyle bakıyor, Jack açık saçık yorumlarla laf dokundurduğunda çılgına dönüyordu. En aşırı ihtiyaç anlarında bile kadın arkadaşlarının mesleki hizmetlerinden yararlanmak aklına gelmezdi, onun gözünde ensest bir ilişkiye girerek günah işlemekle eşanlamlıydı bu; doğası onu zorlayacak olursa kalkıp rakip yerlere giderdi; Küçük Şililiye de, hiç olası görünmese de günün birinde o çıtkırıldımlık alışkanlıklarından kurtulabilirse, aynı şeyi yapmasını salık vermişti.

Eliza sonunda bir gün, Jack'e bir kâse çorba verdiği bir sırada, ona Joaquín Andieta'yla ilgili sorular sormaya cesaret edebilmişti.

"Murieta mı?" diye sordu adam, kuşkuyla.

"Andieta."

"Onu tanımıyorum."

"Belki de ikisi aynı kişidir," diye tahminde bulundu Eliza.

"Onunla ne alıp veremediğin var?"

"O benim ağabeyim. Onu bulmak için ta Şili'den kalkıp geldim."

"Nasıl biri senin bu ağabeyin?"

"Fazla uzun boylu değil, saçları ve gözleri siyah, teni beyaz, benim gibi, ama birbirimize benzemeyiz. Bedeni zayıf ve kaslıdır, çok cesur ve tutkulu biridir. O konuştuğunda herkes susar."

"Joaquin Murieta da öyle biri, ama o Şilili değil, Meksikalı."

"Emin misiniz?"

"Hiçbir şeyden emin değilim, ama Murieta'yı görürsem onu aradığını söylerim."

Ertesi gece çekip gitmiş, bir daha da ondan haber almamışlardı, ama iki hafta sonra barakanın kapısında içinde iki libre kahve bulunan bir torba buldular. Kısa bir süre sonra kahvaltı hazırlamak üzere torbayı açan Eliza, bunun kahve değil, altın tozu olduğunu gördü. Kemikkıran Joe'ya bakılırsa, o dönemde bakmış oldukları hasta madencilerin herhangi birinden gelmiş olabilirdi, ama bir borç ödeme biçimi olarak bunu Jack'in bırakmış olduğu Eliza'nın içine doğmuştu. O adamın hiç kimseye minnet borcuyla kalmaya niyeti yoktu. Ertesi pazar günü şerifin, bir madencinin katilini aramak için bir grup korucuyu yola çıkarmaya hazırlandığını öğrenmişlerdi: Adamı, kışı tek başına geçirmekte olduğu kulübesinde, göğsünün dokuz yerinden bıçaklanmış ve gözleri yerinden fırlamış bir halde bulmuşlardı. Çıkardığı altın ortada yoktu; işlenen cinayetin acımasızlığına bakarak suçu yerlilere yüklemişlerdi. Kemikkıran Joe, başının derde girmesini istemiyordu; o iki librelik altını bir meşe ağacının dibine gömerek, yanındakilere çenelerini kapalı tutmalarını, kesik parmaklı Meksikalıyı da, o kahve torbasını da şaka olarak bile ağızlarına almamalarını sıkı sıkı tembih etti. Onu izleyen iki ay boyunca korucular yarım düzine yerliyi katletmişler ve olayı unutmuşlardı, çünkü önlerinde çok daha ivedi sorunlar vardı; yerli kabile reisi

açıklama istemek üzere ağırbaşlı bir tavırla çıkageldiğinde ise onun da işini bitirmişlerdi. Yerliler, Çinliler, zenciler ya da melezler, bir beyaza karşı işlenmiş bir suçta tanıklık edemezlerdi. Adamı linç etmeye hazır olan kalabalığın karşısına bir tek James Morton'la kasabadaki öteki üç Quaker çıkmaya cesaret edebilmişti. Silahsız olarak karşılarına dikilip mahkûmun çevresini sararak, İncil'deki hemcinsini öldürmeyi yasaklayan pasajları ezbere okumaya koyulmuşlardı, ama o güruh ite kaka uzaklaştırmıştı onları oradan.

Eliza'nın doğum gününden kimsenin haberi yoktu, bu yüzden de kutlanmamıştı, ama yine de o 15 Mart gecesi onun için de, ötekiler için de unutulmaz bir gece oldu. Müşteriler barakaya yeniden gelir olmuşlardı; Güvercinler'in her zaman işleri vardı; Küçük Şilili içten bir hevesle piyanoyu tıngırdatıyor, Joe da iyimser hesaplar yapıp duruyordu. O kış sonuç olarak pek de fena geçmemişti; salgının en kötü dönemi geçmek üzereydi ve ot şiltelerde yatan hasta kalmamıştı artık. O gece dışarıda rüzgâr çam dallarını kökünden kırıp atarken içeride kafayı çekmekte olan bir düzine kadar madenci vardı. Saat gece on bir sıralarında kıyamet koptu. Yangının nasıl başladığını kimse açıklayamıyordu; Joe hep öteki madamadan kuşkulanmıştı. Tahtalar havai fişekler gibi tutuşmuş, bir an içinde perdeler, ipekli şallar ve yatağın drapeleri yanmaya başlamıştı. Hepsi yara almadan kaçabilmişler, hatta üzerlerine birer battaniye almaya bile fırsat bulabilmişlerdi; Eliza, o değerli mektuplarının bulunduğu teneke kutuyu da kaçarken yanına alıvermişti. Alevler ve duman her yanı bir anda sarmış, on dakikaya kalmadan lokal çıra gibi yanıp kül olmuştu; o arada yarı çıplak kadınlar, kafayı bulmuş müşterilerinin yanında durmuş, olanları ellerinden hiçbir şey gelmeden seyrediyorlardı. Tam o sırada çevresine bir göz atıp orada bulu-

nanları sayan Eliza, Kabilesiz Tom'un aralarında olmadığını dehşetle fark etti. Çocuk, paylaştıkları yatakta uyurken orada kalmıştı. Esther'in omzundaki örtüyü kapıp da kafasını örterek, peşinde kendini alevlerin arasına neden attığını anlayamayan Babalú'yla birlikte, yanmakta olan o ince bölmeyi bir hamlede nasıl aştığını bilmiyordu. Çocuğu, korku dolu gözlerle, ama tümüyle soğukkanlı bir tavırla dumanların ortasında ayakta dururken buldu. Battaniyeyi onun üzerine atarak kucağına almaya çalıştı, ama çocuk çok ağırdı ve bir öksürük kriziyle iki büklüm olmuştu. Tom'u dışarıya doğru koşması için itelerken dizleri üzerine düştü, ama çocuk yanından ayrılmamıştı; tam o sırada Babalú görünüp sanki paket taşırmış gibi her birini bir kolunun altına alarak, dışarıda bekleyenlerin alkışları arasında koşa koşa dışarıya çıkarmış olmasaydı, ikisi birden yanıp kül olacaklardı.

"Lanet olasıca çocuk! Ne işin vardı orada?" diye küçük yerliyi azarlıyordu Joe, bir yandan da onu kucaklayıp öpüyor ve soluk alabilmesi için ona şaplaklar indiriyordu.

Barakanın tenha bir yerde olması sayesinde kasabanın yarısı da onunla birlikte yanıp kül olmaktan kurtulmuştu; o taraflarda fazlasıyla sık yangın çıktığı için bu konuda deneyimli olan şerif öyle söylemişti sonradan. Işıltıyı gören yarım düzine kadar gönüllü, başta nalbant olduğu halde, hep birlikte alevleri bastırmaya koşmuştu, ama artık çok geçti, o ilk dakikalardaki telaş arasında hiç kimsenin aklına getirmediği Eliza'nın atını kurtarabilmişlerdi yalnızca; korkudan çılgına dönmüş bir halde, sundurmanın altında bağlı olduğu yerdeydi hâlâ. Kemikkıran Joe, o gece hayatta nesi var nesi yoksa hepsini kaybetmişti; ilk kez olarak onun cesaretini yitirdiğini görüyorlardı. Kucağında çocukla birlikte, gözyaşlarını tutamayarak o yıkımı seyretmiş, geriye dumanları tüten odun

parçalarından başka bir şey kalmayınca da, kaşlarıyla kirpikleri kavrulmuş olan Babalú'nun göğsüne gömmüştü yüzünü. Hiçbir şeyden etkilenmediğini sandıkları o güçlü kuvvetli hatunun gösterdiği bu zayıflık karşısında kadınların dördü de, iç etekleri, darmadağınık saçları ve ürperen tenleriyle kafa kafaya vererek hep bir ağızdan ağlamaya koyulmuşlardı. Ama dayanışma ağı daha alevler sönmeden işlemeye başlamıştı; bir saate kalmadan kasabanın çeşitli evlerinde hepsi için yatacak yer hazırdı; Joe'nun dizanteriden kurtarmış olduğu bir madenci de para toplamaya başlamıştı bile. Grubun üç erkeği olan Küçük Şilili, Babalú ve yerli çocuk, geceyi nalbant dükkânında geçirmişlerdi. James Morton, her zaman sıcak olan demirci ocağının yanına kalın battaniyelerle iki şilte sermiş, konuklarına mükellef bir kahvaltı ziyafeti çekmişti; pazar günleri, genelevlerdeki etkinlikleri kastederek hiç utanmadan günah işlemelerini bağıra çağıra yeren vaizin eşi tarafından özenle hazırlanmıştı bu kahvaltı.

"Titizlenecek zaman değil, bu zavallı Hıristiyanlar soğuktan titriyorlar," demişti rahibin eşi, elinde bir tencere dolusu tavşan yahnisiyle bir maşrapa sıcak çikolata ve tarçınlı kurabiyelerle birlikte nalbant dükkânına çıkageldiğinde.

Aynı kadın, tüm kasabayı dolaşarak hâlâ iç etekleri içinde olan Güvercinler için giysi istemiş, geri kalan kadınların yanıtı da cömertçe olmuştu. Kasabalı kadınlar, öteki madamanın lokalinin önünden geçmekten kaçınıyorlardı, ama salgın sırasında Kemikkıran Joe'yla bağlantı kurmak zorunda kalmışlardı ve ona saygı duyuyorlardı. Böylece o dört yosma, sonunda kendi cafcaflı giysilerini giyene kadar uzunca bir süre, kendi halinde hanımefendiler gibi, tepeden tırnağa örtülü olarak giyinip ortalıkta dolaşmışlardı. Yangın gecesi rahibin eşi, Kabilesiz Tom'u kendi evine götürmek istemişti, ama ço-

cuk Babalú'nun boynuna sarılmış, onu oradan koparıp almaya hiç kimsenin gücü yetmemişti. Dev gibi adam, bir kolunda büzülmüş yatan Küçük Şilili, öbüründe yerli çocukla, nalbantın şaşkın bakışları altında epeyce rahatsızlık duyarak, saatlerce uyku uyuyamamıştı.

"O düşünceyi kafandan çıkar, arkadaş. Ben ibne değilim," diye söylenmişti öfkeyle, ama uyuyanların ikisini de bırakmadan.

Madencilerin topladıkları parayla meşe ağacının altında gömülü olan kahve torbası, felaketzedelerin rahat ve doğru düzgün bir eve yerleşmelerine yaramıştı, öyle ki Kemikkıran Joe, gezgincilikten vazgeçip oraya yerleşmeyi düşündü. Öteki kasabalar, madenciler yeni yeni altın yıkama yerlerine doğru harekete geçtikçe ortadan kaybolurken, bu kasaba daha da büyüyüp gelişiyordu; hatta adını bile şanına daha yaraşır bir adla değiştirmeyi düşünüyorlardı. Kış sona erdiğinde yeni serüvenciler bir kez daha dalgalar halinde dağların eteklerine çıkacaklardı; öteki madama hazırlıklarını yapmaktaydı bile. Kemikkıran Joe'nun elinde yalnızca üç kız vardı, çünkü nalbantın, Esther'i elinden kapacağı besbelliydi, ama artık bir çaresine bakacaktı. Hayır işleriyle belli bir saygınlık kazanmıştı, onu yitirmeyi istemiyordu: O çalkantılı yaşamında ilk kez olarak bir topluluğun içine kabul edildiğini hissediyordu. Pennsylvania'da Hollandalıların arasındayken sahip olduğundan çok daha fazla bir şeydi bu; kök salma düşüncesi de onun yaşında pek de fena bir düşünce değildi. Eliza, bu tasarıları öğrenince, Joaquín Andieta –ya da Murieta– ilkbahara kadar ortaya çıkmayacak olursa, dostlarına veda edip onu aramaya devam etmesi gerekeceğine karar verdi.

Hayal kırıklıkları

Tao Chi'en, Eliza'nın son mektubunu sonbaharın bitimine doğru almıştı; aylar boyunca elden ele dolaşarak San Francisco'ya kadar onun izini sürmüştü bu mektup. Tao Chi'en, Sacramento'dan nisan ayında ayrılmıştı. O kentte kış mevsimi kendisi için bir türlü geçmek bilmemiş, yalnızca Eliza'nın ara sıra gelen mektupları, Lin'in ruhunun yerini bulacağı umudu, bir de öteki *zong yi*'yle olan dostluğu onu ayakta tutabilmişti. Batı tıbbıyla ilgili kitaplar bulmuş, onları sabırla satır satır dostuna çevirme işini seve seve üstlenmişti, böylelikle ikisi de kendilerininkinden öylesine farklı olan o bilgileri aynı anda özümseyebiliyorlardı. Batı'da şifalı temel bitkiler, hastalıkların önlenmesi ya da *qi* hakkında çok az şey bilindiğini öğrenmişlerdi; beden enerjisinden söz edilmiyordu bu metinlerde, ama başka yönlerden çok daha ileriydiler. Dostuyla birlikte her şeyi kıyaslayarak ve tartışarak geçiriyorlardı günlerini, ama bu çalışma hayatı yeterli bir avuntu olamamıştı Tao Chi'en için; bu yalıtılmışlık ve yalnızlık ona öyle ağır geliyordu ki, tahtalardan yaptığı kulübesiyle şifalı bitkiler ektiği bahçesini bırakarak, en azından kendi dilini duyabildiği ve keyfince yemek yiyebildiği bir Çin oteline taşınmıştı. Müşterilerinin çok yoksul olmalarına, onlara sık sık ücretsiz bakmasına rağmen

para biriktirebilmişti. Eliza dönecek olursa iyi bir eve yerleşebileceklerini umuyordu, ama yalnız olduğu sürece otel yeterliydi. Öteki *zong yi*, Çin'den genç bir eş getirterek kesin olarak Birleşik Devletler'e yerleşmeyi düşünüyordu, çünkü bir yabancı olarak yaşadığı koşullara rağmen burada kendi ülkesindekinden çok daha iyi bir yaşam sürebilirdi. Tao Chi'en, o *yaldızlı zambaklar*'ın, özellikle de o kadar çok yol yürünen ve *fan guey*'lerin bebek gibi ayakları olan bir kadınla alay edecekleri Amerika'da, ne kadar boş bir şey olduğu konusunda uyarmıştı onu. "Simsardan size güler yüzlü ve sağlıklı bir eş getirtmesini isteyin, geri kalanının önemi yok," diye öğütlemişti, o unutulmaz Lin'inin bu dünyadan o kısacık geçişini ve onda Eliza'nın ayaklarıyla güçlü ciğerleri olsaydı ne kadar mutlu olabileceğini düşünerek. Meditasyon saatlerinde ve şiirlerinde Lin'i anıyordu, ama düşlerinde bile bir daha görünmemişti kendisine. Onunla son kez bir araya gelmesi, geminin ambarındaki o gün, üzerinde yeşil ipekli giysisi, saçlarının arasında şakayıklarla, Eliza'yı kurtarmasını istemek üzere ziyaretine geldiğinde gerçekleşmişti, ama o da ta Peru hizalarındayken olmuştu, o zamandan beri de aradan o kadar çok su, toprak ve zaman geçmişti ki, herhalde Lin aklı karışmış bir halde oradan oraya dolaşıyor olmalıydı. Onun o tatlı ruhunun hiç tanımadığı bu uçsuz bucaksız anakarada kendisini arayıp nerede olduğunu bilemediğini varsayıyordu. *Zong yi*'nin önerisi üzerine, gerçek bir dövme ve resim dâhisi olan, Şanghay'dan yeni gelmiş bir sanatçıya, onun bir portresini yaptırmıştı; adam, Tao'nun yaptığı kesin tanımlamalara uymuştu, ama sonuç Lin'in o saydam güzelliğine haksızlık ediyordu. Tao Chi'en, bu resimle oluşturduğu küçük bir dua köşesinin karşısına otururak ona sesleniyordu. Eskiden bir mutluluk ve lüks olarak kabul ettiği yalnızlığın neden kendisine artık da-

yanılmaz geldiğini anlayamıyordu. Denizci olarak geçirmiş olduğu yılların en büyük sakıncası, huzur ya da sessizlik bulabileceği kendine ait bir yerden yoksun kalmış olmasıydı, ama şimdi buna sahipken birinin eşliğine ihtiyaç duyuyordu. Yine de bir nişanlı getirtme düşüncesi saçmalık gibi geliyordu ona. Geçmişte bir kez atalarının ruhları kendisine kusursuz bir eş bulmuşlardı, ama görünürdeki o iyi talihin ardında gizli olan bir lanet vardı. Karşılık gören bir aşkı tatmıştı, ama küçük ayaklı ve iyi huylu herhangi bir kadının kendisine yeterli göründüğü o masum zamanlar bir daha asla geri dönmeyecekti. Kendisinin Lin'in anısıyla birlikte yaşamaya mahkûm edildiğine inanıyordu, çünkü başka hiçbir kadın onun yerini alamazdı. Bir hizmetçi ya da bir cariye değildi onun istediği. Adını saygıyla ansınlar ve mezarını temiz tutsunlar diye çocuk sahibi olma gereği bile onu özendirmeye yetmiyordu. Bunu dostuna da anlatmaya çalışmıştı, ama çektiği ezayı ifade edecek sözcükleri bulamayarak dili dolaşmıştı. Kadın, çalışmak, annelik etmek ve zevk vermek için yararlı bir yaratıktır, ama kültürlü ve akıllı olan hiçbir erkek onu kendine eş etmeye kalkışmaz, demişti dostu, duygularını ilk ve son kez ona açtığında. Böyle bir uslamlamayı anlayabilmek için Çin'de insanın çevresine şöyle bir bakması yeterliydi, ama Amerika'da eşler arasındaki ilişkiler farklı görünüyordu. Bir kere kimsenin cariyesi yoktu ya da en azından görünürde yoktu. Bu yalnız erkekler diyarında Tao Chi'en'in tanımış olduğu pek az *fan guey* ailesi, içlerine girilebilecek türden çıkmamıştı. Kocalar karılarına kendileriyle eşitmiş gibi davrandıklarına göre, yatak odasının mahremiyeti içinde bu işin nasıl yürüdüğünü hayal edemiyordu. Bu olağanüstü ülkedeki pek çok şey gibi bu da keşfetmeyi çok istediği bir gizemdi.

Eliza'nın ilk mektupları lokantaya gelmiş, oradaki

Çin topluluğu Tao Chi'en'i tanıdığı için de mektupları kendisine vermekte gecikmemişti. Ayrıntılarla dolu olan o uzun mektuplar kendisi için en iyi can yoldaşlarıydı. Eliza'yı anarak onu ne kadar özlediğine şaşıyordu, çünkü bir kadınla dostluk kurulabileceği hiç aklına gelmemişti, hele başka kültürden bir kadınla, hiç. Onu neredeyse her zaman erkek kılığında görmüştü, ama kendisine tam anlamıyla kadınsı görünmüş, başkalarının onun bu görünümünü hiç soru sormadan kabullenmelerini garipsemişti. "Erkekler erkeklere bakmıyorlar, kadınlar da benim kadınsı bir delikanlı olduğumu sanıyorlar," diye yazmıştı Eliza, mektuplarından birinde. Oysa Tao Chi'en için, Valparaíso'dayken bir balıkçı kulübesinin içinde korsesini çıkarmış olduğu beyaz giysili genç kızdı, geminin ambarında kendisini hiç çekincesiz onun bakımına bırakmış olan hastaydı, buz gibi gecelerde yelken bezinden bir çatının altında kendisininkine yapışmış ılık bir bedendi, yemek pişirirken şarkı mırıldanan neşeli bir sesti, yaralıları iyileştirmesine yardım ederken de ciddi ifadeli bir yüzdü Eliza. Hiç yokmuş gibi incecik kemiklerine ve çocuksu yüzüne rağmen artık onu bir kız çocuk gibi değil, bir kadın olarak görüyordu. Saçını kestiğinde ne kadar değişmiş olduğunu düşünüyor, örgüsünü saklamamış olduğuna pişmanlık duyuyordu; bu düşünce o zaman aklına gelmiş, ama utanılacak bir duygusallık biçimi olarak bir kenara itmişti. Hiç değilse şimdi bu eşsiz dostunun varlığını anabilmek için ellerinde tutabilirdi o örgüyü. Meditasyon yaptığı zamanlarda, kötülük düşünenin sonunda kötülüğü davet ettiğini bildiğinden, aklına getirmek istemediği bin türlü ölümden ve olası felaketlerden kurtulmasına yardımcı olması için ona koruyucu enerjisini göndermeyi hiç ihmal etmiyordu. Bazı zaman düşlerinde onu görüyor, sabahleyin ter içinde uyanıyordu; bunun üzerine görünmeyeni görebilmek için *Yi Jing* çu-

buklarıyla fal bakıyordu. Aldığı belirsiz mesajlarda Eliza hep dağlara doğru yürürken görünüyor, bu da onu biraz olsun rahatlatıyordu.

1850'nin Eylül ayında California, birliğin yeni bir eyaletine dönüştüğünde, gürültülü patırtılı yurtseverce bir kutlamaya katılma fırsatı çıkmıştı. Amerikan ulusu, Atlantik'ten Pasifik'e kadar tüm anakarayı içine alıyordu artık. O zamana gelene kadar altın hastalığı çok büyük ortak bir hayal kırıklığına dönüşmeye başlamıştı; Tao Chi'en, köylerine geri dönmek üzere sıralarını bekleyen, güçsüz ve yoksul düşmüş madenci kitlelerini görüyordu. Gazeteler, geri dönenlerin sayısının doksan binden fazla olduğunu hesaplıyorlardı. Denizciler artık gemilerini terk etmiyorlar, tam tersine, oradan gitmek isteyenlerin hepsini taşımaya yetecek gemi bulamıyorlardı. Her beş madenciden biri, ırmaklarda boğulmuş, hastalıklardan ya da soğuktan ölmüştü; pek çokları da ya cinayetlere kurban gitmişler ya da şakaklarına birer kurşun sıkmışlardı. Aylar öncesinden gemilere binmiş olan yabancılar hâlâ geliyorlardı; ama altın, bir leğene, bir küreğe ve bir çift çizmeye sahip olan herhangi bir gözüpek adamın ulaşabileceği bir yerde değildi artık; yalnız kahramanların dönemi sona ermekteydi; onların yerine dağları su fışkırtarak delebilecek makinelerle donatılmış güçlü şirketler kuruluyordu. Madenciler aylıkla çalışıyorlardı; zengin olanlar ise, kolay yoldan servet sahibi olma konusunda 1849'daki altın akıncıları kadar açgözlü, ama onlardan çok daha kurnaz olan şirket yöneticileriydi; tıpkı işçilere zorunlu forma olarak kalın kumaştan çift dikişli ve madenî perçinli pantolonlar üreten, Levy adındaki şu Yahudi terzi gibi. Pek çokları çekip giderken Çinliler, sessiz karıncalar gibi art arda gelmeyi sürdürüyorlardı. Tao Chi'en, İngilizce gazeteleri dostu *zong yi*'ye sık sık çeviriyordu; özellikle Jacob Freemont adında birinin

makaleleri, kendi düşünceleriyle örtüştüğü için hoşuna gidiyordu. Şöyle yazıyordu Freemont:

> Binlerce argonot, Altın Post'u ele geçiremedikleri ve *Odysseia*'ları birer trajediye dönüştüğü için yenilgiyi kabul ederek evlerine geri dönmekte; ama pek çokları da yoksul olmalarına rağmen burada kalıyorlar, çünkü onlar artık başka bir yerde yaşayamazlar. Bu vahşi ve güzel topraklarda geçirilen iki yıl insanları değiştiriyor. California'da tattıkları tehlikeler, serüven, sağlık ve yaşam gücü başka hiçbir yerde bulunmaz. Altın, işlevini yerine getirdi bile: Bu toprakları Vaat Edilmiş Topraklar'a dönüştürmek üzere fethetmekte olan insanları çekti buraya. Bunun geri dönüşü yok...

Oysa Tao Chi'en'e göre, açgözlülerin tek saplantıları en kısa zamanda zengin olmak olan maddeci ve sabırsız insanların cennetinde yaşıyorlardı. Ruhu doyuracak hiçbir besin yoktu; buna karşılık şiddet ve bilgisizlik almış yürümüştü. Tüm öteki kötülüklerin bu ikisinden türediğine inanıyordu. Yirmi yedi yıllık hayatında pek çok şey görmüştü ve kendisini erdem taslayan bir kişi olarak görmüyordu, ama geleneklerin ani çöküntüsü ve suçların cezasız kalması ters geliyordu ona. Böyle bir yerin kendi kötülüklerinin bataklığına saplanıp kalmasının kaçınılmaz olduğunu söylüyordu. Öylesine özlediği huzuru Amerika'da bulma umudunu yitirmişti; bilgeliğe özenen biri için uygun bir yer kesinlikle değildi burası. Öyleyse neden kendisini böylesine çekiyordu? Bu toprakların üzerine ayak basan pek çoklarını büyülediği gibi kendisini de büyülemesine engel olmalıydı; Hong Kong'a geri dönmeye ya da İngiltere'ye giderek dostu Ebanizer Hobbs'u ziyaret edip onunla birlikte çalışmaya ve uygulamalarda bulunmaya niyetleniyordu. *Liberty*

gemisine bindirilmek üzere kaçırıldığından beri geçen bunca yıldır o İngiliz hekime pek çok mektup yazmıştı, ama gemiyle seyir halinde olduğundan uzun bir süre hiçbir yanıt alamamış, sonunda 1849'un Şubat ayında Valparaíso'da Kaptan John Sommers ondan bir mektup alarak kendisine teslim etmişti. O mektubunda dostu, asıl eğiliminin, bilimsel merakın henüz keşfetmeye başladığı yepyeni bir alan olan akıl hastalıkları olmasına rağmen, Londra'da kendini cerrahiye vermiş olduğunu anlatıyordu.

Tao Chi'en, Çinlilerin San diye andıkları San Francisco'da bir süre çalışıp daha sonra, Ebanizer Hobbs son mektubuna yanıt vermeyecek olursa, Çin'e gitmek üzere gemiye binmeyi tasarlıyordu. San Francisco'nun bir yıldan daha kısa bir süre içinde nasıl değişmiş olduğunu görmek onu şaşırtmıştı. İlk gördüğü zamanki kulübelerden ve çadırlardan kurulu o gürültülü patırtılı konaklama yeri, düzgün sokakları ve çok katlı binalarıyla, her yerinde yeni konutların yükseldiği, düzen ve esenlik içinde bir kent olarak karşılamıştı kendisini. Üç ay önce korkunç bir yangın pek çok mahalleyi silip süpürmüştü; kömürleşmiş binaların kalıntıları hâlâ görülüyordu, ama korlar henüz soğumamışken herkes ellerinde çekiçle binaları yeniden yapmaya koyulmuştu bile. Verandalı ve balkonlu lüks oteller, gazinolar, barlar ve restoranlar, şık arabalar, aralarında birkaç züppenin silindir şapkalarının göze battığı kötü giyimli ve bet suratlı kozmopolit bir kalabalık vardı burada. Geri kalanlar, çamur içinde, saçlı sakallı, serseri havalı tiplerdi, ama orada kimse göründüğü gibi değildi; rıhtımdaki bir istifçi, Güney Amerikalı bir soylu olabilirdi, arabacı da New York'lu bir avukat. Bu korkunç heriflerden herhangi biriyle bir dakikalık konuşma sonunda onun, en küçük bir bahaneyle cebinden karısının defalarca okunmuş mektubunu çıkararak

gözlerinde yaşlarla karşısındakine gösteren, görgülü ve terbiyeli bir adam olduğunu keşfedebilirdi insan. Bunun tersi de görülmüştü: Süslü püslü bir züppe, iyi kesimli giysisinin altında rezil herifin birini gizliyor olabilirdi. Kent merkezinden geçişinde okul ilişmemişti gözüne, buna karşılık yetişkinler gibi çalışarak çukur kazan, tuğla taşıyan, katır süren, ayakkabı boyayan çocuklar görmüştü, ama denizden birazcık rüzgâr estiğinde uçurtmalarını havalandırmaya koşuyorlardı hemen. Daha sonra bunların pek çoğunun öksüz olduklarını, hayatta kalabilmek için yiyecek aşırarak küçük çeteler halinde sokaklarda başıboş dolaştıklarını öğrenmişti. Sokaklarda kadın hâlâ azdı; içlerinden biri tüm zarafetiyle sokağa adımını atacak olsa, trafik ona yol vermek için tümüyle duruyordu. Körfeze girmekte olan gemilerin geldiği yeri belirlemek üzere bayraklı bir ışık düzeneğinin kurulu olduğu Telegraph Tepesi'nin dibinde, kadınların hiç eksik olmadığı birkaç sokaklık bir mahalle uzanıyordu: Avustralyalı, Tasmanyalı ve Yeni Zelandalı kadın simsarlarının denetimindeki kırmızı bölgeydi burası. Tao Chi'en, onlardan söz edildiğini duymuştu, oranın bir Çinlinin güneş battıktan sonra tek başına dolaşabileceği bir yer olmadığını biliyordu. Dükkânlara bir göz attığında, Londra'da rastlamış olduğu ürünlerin alışverişte müşteriye sunulduğunu görmüştü. Her şey deniz yoluyla geliyordu, hatta farelerle savaşmak üzere getirtilip lüks bir meta gibi satılmış olan kediler bile. Körfezde terk edilmiş olan gemi direkleri ormanı onda bire inmişti, çünkü gemilerin pek çoğu denizi doldurup üzerine inşaat yapmak için batırılmış ya da otellere, şaraphanelere, hapishanelere, hatta alkolün getirdiği onulmaz hezeyanlar içinde kendilerini yitiren talihsizlerin girip de ölecekleri bir tımarhaneye dönüştürülmüştü. Böyle bir yere çok ihtiyaç vardı, çünkü daha önce delileri ağaçlara bağlıyorlardı.

Tao Chi'en, Çin Mahallesi'ne gitmiş, söylentilerin doğru olduğunu anlamıştı: Hemşerileri, San Francisco' nun göbeğinde başlı başına bir kent inşa etmişlerdi; burada Mandarin ve Kanton lehçeleri konuşuluyordu, duyurular Çince yazılmıştı ve her yanda yalnızca Çinliler vardı: İnsan kendisini pekâlâ Göklerin İmparatorluğu'nda sanabilirdi. Düzgün bir otele yerleşerek, önünde uzun bir yolculuk olduğundan, biraz daha para biriktirebilmek için gerekli olan süre boyunca hekimlik mesleğini uygulamaya hazırlandı. Ancak tüm tasarılarını yerle bir ederek onu bu kentte tutacak bir şey olmuştu. "Kaderim, kimi zaman hayal ettiğim gibi bir dağ manastırında huzura kavuşmak değil, sonu gelmeyen amansız bir savaş vermekmiş," diyecekti uzun yıllar sonra geçmişine bakıp aştığı ve aşacağı yolları açıkça görebildiğinde. Oraya vardığından aylar sonra Eliza'nın, zarfı iyice yıpranmış son mektubu geçmişti eline.

Paulina Rodríguez de Santa Cruz, yanında doksan üç sandıklık eşyasıyla, çevresi maiyetiyle sarılı olarak, tıpkı bir imparatoriçe gibi inmişti *Fortuna*'dan. Kaptan John Sommers'ın buzlarla birlikte yaptığı bu üçüncü yolculuk, kendisi, yolcuların geri kalanı ve mürettebat için tam bir işkence olmuştu. Paulina, geminin kendisine ait olduğunu herkese duyurmuştu; bunu kanıtlamak için de Kaptan'ı yalancı çıkarıyor, denizcilere keyfî emirler veriyordu. Onu deniz tuttuğunu görme zevkine bile erişememişlerdi, çünkü bir filinki kadar güçlü olan midesi, hafif bir iştahsızlıktan başka bir rahatsızlık geçirmeden dayanmıştı deniz yolculuğuna. Çocukları, gözlerini üstlerinden ayırmayan dadılarına rağmen geminin dehlizlerinde kayboluyorlardı; böyle bir şey olduğunda da sirenler çalınıyor, gemiyi durdurmak zorunda kalıyorlardı,

çünkü telaşa kapılan anneleri, suya düştüler diye çığlık çığlığa feryat ediyordu. Kaptan, böyle bir şey olması durumunda, Pasifik onları çoktan yutmuş olacağından bunu kabullenmesi gerekeceğini, olabildiğince nazik bir biçimde anlatmaya çalışıyordu, ama Paulina, cankurtaran sandallarının denize indirilmesini emrediyordu hemen. Küçükler er ya da geç ortaya çıkıyorlar, birkaç saatlik bir trajediden sonra yolculuğa devam edilebiliyordu. Buna karşılık günün birinde o sevimsiz kucak köpeği, ayağı kayarak pek çok tanığın gözleri önünde okyanusa düşmüş, ama hiçbiri ağzını açmamıştı. San Francisco Rıhtımı'nda, yanlarında aileyi ve sandıkları taşıyacak bir dizi atlı araba ve yük arabasıyla, kocası ve kayınbiraderi onu bekliyordu. Paulina için inşa edilmiş Victoria stilinde zarif bir konak olan yeni evleri, parçaları numaralandırılmış olarak ve kurulabilmesi için planıyla birlikte, sandıklar içinde İngiltere'den gelmişti; duvar kâğıdı, mobilyalar, arp, piyano, lambalar, hatta içini dekore edecek porselen biblolarla manzara tabloları bile dışarıdan getirtilmişti. Paulina evi beğenmemişti. Şili'deki mermerli malikânesiyle kıyaslandığında, duvara şöyle bir dayanacak olsa yıkılıverecekmiş gibi olan bir bebek evini andırıyordu burası, ama o an için başka seçenek yoktu. Fıkır fıkır kaynamakta olan kente şöyle bir bakması, sunduğu olanakları fark etmesine yetip artmıştı bile.

"Buraya yerleşiyoruz, Feliciano. İlk gelenler, iki yıl içinde soylu olup çıkarlar."

"Sen Şili'de zaten öylesin, şekerim."

"Ben öyleyim, ama sen değilsin. İnan bana, burası Pasifik'in en önemli kenti olacak."

"Rezillerin ve orospuların kurduğu bir kent!"

"Elbette. Saygınlığa en fazla özlem duyanlar da onlar. Cross ailesinden daha saygıdeğer hiç kimse olmayacak. Ne yazık ki Amerikalılar senin gerçek soyadını telaf-

fuz edemiyorlar. Cross, peynir tüccarlarının adıdır. Her neyse, galiba insan her şeye birden sahip olamıyor..."

Kaptan John Sommers, o kadının yanında geçirmiş olduğu beş haftayı unutabilmek için güzelce yiyip içmek niyetiyle kentin en iyi restoranına yönelmişti. Erotik kitapların resimli yeni baskılarını taşıyan pek çok sandık da getirmişti yanında. Daha öncekilerin başarısı müthiş olmuştu; kız kardeşi Rose'un yazı yazma hevesini yeniden kazanmasını umuyordu. Eliza ortadan kaybolduğundan beri üzüntüye boğulmuş, kalemi bir daha eline almamıştı. Kendisinin de keyfi kaçmıştı. "Kahretsin, artık yaşlanıyorum," diyordu, yararsız özlemlere dalıp gitmesine şaşırarak. Kızının tadını çıkarmaya ve tasarladığı gibi onu İngiltere'ye götürmeye vakti olmamış, "Ben senin babanım," demeye de fırsat bulamamıştı. Aldatmacalardan ve sırlardan bıkmış usanmıştı artık. Bu kitap işi de aile sırlarından biriydi. On beş yıl önce kız kardeşi, sıkıntıdan patlamamak için Jeremy'nin haberi olmadan edepsizce öyküler yazmakta olduğunu itiraf edince, Victoria döneminin sıkı ahlak kuralları zorla geçerli kılındıkça, fuhuşun ve sadistlik kulüplerinin yanı sıra erotizm pazarının da geliştiği Londra'da onları bastırmak gelmişti aklına. Kız kardeşi, Şili'nin uzak bir ilinde, açık renkli, zarif bir ahşap yazı masasının başında oturmuş, yaşadığı tek aşkın binlerce kez genişletilip kusursuzlaştırılmış anılarından başka bir esin kaynağı olmaksızın, "adsız bir hanım" diye imzaladığı romanlarını art arda üretiyordu. Bazıları Marki de Sade'ı hafifçe çağrıştıran, türünün klasikleri arasına çoktan girmiş olan bu ateşli öykülerin bir kadın tarafından yazıldığına kimse inanmıyordu. Elyazmalarını editöre götürmek, hesapları denetlemek ve kârları tahsil edip kız kardeşi için Londra'da bir bankaya yatırmak da kendisine düşüyordu. Kızını evlat edinip ağzını açmayarak kendisine yapmış olduğu o büyük iyiliğin karşılığını ödemesinin

bir biçimiydi bu. Eliza... Annesini anımsayamıyordu; fiziksel özelliklerini ondan almış olsa da, serüven coşkusunu hiç kuşkusuz kendisine borçluydu. Neredeydi acaba? Kiminleydi? Rose, bir sevgilinin peşinden California'ya gittiği konusunda ısrarlıydı, ama aradan zaman geçtikçe buna daha az inanır olmuştu. Eliza'yı arama işini kendine kişisel görev edinmiş olan dostu Jacob Todd –artık Freemont olmuştu–, San Francisco'ya adımını bile atmadığı konusunda güvence veriyordu ona.

Freemont, akşam yemeği için Kaptan'la buluşmuş, sonra da onu kırmızı bölgedeki batakhanelerden birinde açık saçık bir gösteriye davet etmişti. Duvardaki deliklerden şöyle bir görmüş oldukları Çinli kadın Ah Toy'un, artık her türlü kaprisi doyuma ulaştırmak için yetiştirilmiş, kimilerinin yaşı on biri geçmeyen, en iyi Doğulu kızların sunulduğu bir genelev zincirine ve çok şık bir "salon"a sahip olduğunu anlatmıştı ona, ama oraya değil, bir Türk hareminin dansözlerini görmeye gidiyorlardı. Az sonra, mermer barlar, pırıl pırıl bronzlar, kır tanrılarının kovaladığı mitolojik su perileri tablolarıyla süslenmiş iki katlı bir binada sigara ve içki içiyorlardı. Türlü ırklardaki kadınlar, aşırı gösterişli giyinmiş, yakışıklı ve silahlı kabadayıların gözetimi altında müşterilerle ilgileniyorlar, içki sunuyorlar, oyun masalarını yönetiyorlardı. Ana salonun iki yanındaki özel odalarda büyük kumar oynanıyordu. Bir gece içinde milyonlarını ortaya koyacak gözüpek kumarcılar toplanıyordu orada: Tek bir merakla hepsi aynı düzeye inmiş olan siyasetçiler, yargıçlar, tüccarlar, avukatlar ve canilerdi bunlar. Oryantal gösteri, İstanbul'da gerçek göbek dansını görmüş olan Kaptan'ın gözünde tam bir fiyasko olmuş, o hantal kızların, kente yeni gelmiş olan Chicago'lu son parti yosmalardan olduklarını tahmin etmişti. Çoğu Türkiye'nin yerini haritada göstermekten âciz, kaba saba madenciler olan seyir-

ciler, boncuklu minicik etekliklerle zar zor örtünen bu cariyeler karşısında kendilerinden geçmişlerdi. Canı sıkılan Kaptan, bir kadının *monte* kâğıtlarını inanılmaz bir el çabukluğuyla dağıtmakta olduğu oyun masalarından birine yöneldi. Yanına bir başka kadın yanaşmış, kolundan yakalayarak kulağının içine bir çağrı fısıldamıştı. Dönüp baktı kadına. Tombul ve sıradan bir Güney Amerikalıydı, ama yüzünde içten gelen neşeli bir ifade taşıyordu. Gecenin geri kalanını San Francisco'ya daha önceki her gelişinde gitmiş olduğu o pahalı salonlardan birinde geçirmeyi tasarladığından tam kadını başından savacaktı ki, gözleri dekoltesine takıldı. İki göğsünün arasına firuzeli altın bir iğne takmıştı.

"Bunu nereden buldun?" diye haykırdı, kadını pençe gibi iki eliyle omuzlarından yakalayarak.

"O benim! Onu satın aldım," diye kekeledi kadın, korku içinde.

"Nereden?" diyerek onu hırpalamayı sürdürdü Kaptan; sonunda kabadayılardan biri yanlarına yaklaşmıştı.

"Bir şey mi oldu, *bayım*?" diye meydan okudu adam.

Kaptan, kadını istediğini belirten bir işaret yaptıktan sonra onu neredeyse havada taşıyarak ikinci kattaki bölmelerden birine götürdü. Perdeyi çekerek yüzüne aşk ettiği tek bir tokatla onu yatağın üzerine sırtüstü yıktı.

"Ya o iğneyi nereden bulduğunu bana söylersin ya da bütün dişlerini dökerim, iyice anladın mı?"

"Onu çalmadım, efendim, size yemin ederim. Onu bana verdiler!"

"Kim verdi?"

"Size söylersem bana inanmayacaksınız..."

"Kim!"

"Bir kız, uzun bir zaman önce, bir gemide..."

Azucena Placeres'in, o iğneyi, Pasifik Okyanusu'nun ortasındaki bir geminin dibinde çocuk düşürdüğü için

ölmekte olan zavallı bir kıza bakmasının bedeli olarak kendisine Çinli bir aşçının verdiğini bu çılgın adama anlatmaktan başka çaresi kalmamıştı. O konuştukça, Kaptan'ın öfkesi dehşete dönüşüyordu.

"Ona ne oldu?" diye sordu John Sommers, yıkılmış bir halde başını elleri arasına alarak.

"Bilmiyorum, efendim."

"Sevdiklerinin hatırı için söylesene be kadın, ne oldu ona?" diye yalvardı Kaptan, onun kucağına bir deste banknot koyarak.

"Siz kimsiniz?"

"Ben onun babasıyım."

"Kan kaybından öldü, biz de cesedini denize attık. Size yemin ederim, doğruyu söylüyorum," diye karşılık verdi Azucena Placeres hiç duraksamadan, çünkü o talihsiz kız tıpkı bir fare gibi bir deliğin içine saklanarak dünyanın yarısını geçtiyse, babasını onun peşine salmanın kendi açısından bağışlanamaz bir alçaklık olacağını düşünmüştü.

Eliza, o yazı kasabada geçirdi, çünkü şuydu buydu derken günler geçip gitmişti. İlk önce Berbat Babalú dehşetli bir dizanteri krizi geçirmiş, bu da tam bir panik yaratmıştı, çünkü salgının artık denetim altına alındığı varsayılıyordu. Aylardan beri, iki yaşında bir çocuğun ölümü dışında üzüntüye neden olacak bir olay yaşanmamıştı; yabancılar ve serüvenciler için bir uğrak yeri olan bu kasabada doğup ölen ilk insandı bu çocuk ve kasabaya bir gerçeklik damgası vurmuştu; artık haritalarda yer almasını hak ettirecek tek şey olarak bir idam sehpasına sahip olan düşsel bir konaklama yeri değil, bir Hıristiyan mezarlığına ve hayatı orada geçmiş olan birinin küçücük mezarına sahip bir yerdi. Onların barakası

hastaneye dönüştürüldüğü sürece salgından mucize eseri kurtulmuşlardı, çünkü Joe bulaşıcı hastalıklara inanmıyor, her şeyin bir talih sorunu olduğunu söylüyordu: Dünya hastalıklarla doludur, kimilerine yakalanırsın kimilerine yakalanmazsın, diyordu. Bu yüzden de önlem almıyor, hekimin sağduyu uyarılarını duymamazlıktan gelmeye cesaret edebiliyordu; yalnızca ara sıra içme suyunu homurdana homurdana kaynatıyordu. Doğru dürüst bir eve taşındıklarında hepsi de kendilerini güvende hissetmişlerdi; daha önce hastalanmamış olduklarına göre artık hiç olmazlardı. Babalú hastalandıktan birkaç gün sonra, Kemikkıran'a, Missouri'li kızlara ve o güzel Meksikalıya gelmişti sıra. İğrenç bir ishal, cayır cayır yakıcı bir ateş ve Babalú'nun durumunda bütün evi sarsan, bastırılamayacak kadar şiddetli titremelerle yatağa düşmüşlerdi. Onlar tam o haldeyken, Esther'e resmen talip olmak için pazar giysileri içinde James Morton çıkagelmişti.

"Ay, oğlum, bundan daha kötü bir an seçemezdin," diye içini çekti Kemikkıran, ama itiraz edemeyecek kadar hasta olduğundan, ahlaya oflaya onayını verdi.

Esther hiçbir şeyini yeni hayatına taşımak istemediği için eşyalarını arkadaşları arasında paylaştırdı ve grubun içinde bir tek Kabilesiz Tom'la Eliza sağlıklı olduklarından onların eşliğinde, pek fazla formaliteye gerek görülmeden hemen aynı gün evlendi. Yeni evli çift geçerken, eski müşterileri çift sıra halinde sokağın iki yanına dizilmiş, havaya ateş ederek sevinç gösterileriyle alkışlıyorlardı. Esther, bir yuvaya dönüştürüp geçmişi unutmaya kararlı olarak nalbant dükkânına yerleşmişti, ama her gün Joe'nun evine gidip hastalara sıcak yemekle temiz çamaşır götürmenin bir yolunu buluyordu. Evin öteki sakinlerine bakmak gibi keyifsiz bir iş de Eliza'yla Kabilesiz Tom'a düşmüştü. Aylar öncesinden beri sula-

rın ırmağın yukarılarındaki madenci atıklarıyla pislendiği konusunda herkesi uyarıp duran, ama hiç kimsenin kulak asmadığı kasaba doktoru, Joe'nun evini karantinaya almıştı. Gelir namına bir şeyleri kalmamıştı; açlık çekmedilerse, Esther'in ve gizemli bir biçimde kapıda buldukları kimden olduğu belirsiz armağanlar sayesinde olmuştu bu: bir torba kuru fasulye, birkaç libre tozşeker, tütün, kesecikler içinde toz altın, birkaç gümüş dolar gibi. Eliza, arkadaşlarına yardım etmek için, çocukluğunda Fresia Ana'dan, Sacramento'dayken de Tao Chi'en'den öğrendiklerine başvuruyordu; uzunca bir süre sendeleyerek ve akıllarını başlarına toparlayamayarak dolaştıkları halde sonunda birer birer sağlıklarına kavuşmuşlardı. En çok acı çeken de Berbat Babalú oldu; o dev gibi kocaman bedeni sağlıksızlığa alışık değildi; zayıflamış ve etleri öyle sarkmıştı ki dövmeleri bile biçim değiştirmişti.

Tam o günlerde yerel gazetede, tüm Ana Damar boyunca belli bir ün yapmakta olan, Joaquín Murieta adında, kesin olarak bilinmemekle birlikte Şilili ya da Meksikalı olduğu sanılan bir haydutla ilgili kısa bir haber çıktı. Artık o zamanlar altın bölgesinde şiddet hüküm sürüyordu. Bir anda edinilen servetin, insanlarla alay eden bir mucize gibi, pek az kişiye nasip olduğunu anlayarak hayal kırıklığına uğramış olan Amerikalılar, yabancıları tamahkârlıkla ve ülkenin esenliğine katkıda bulunmadan zengin olmakla suçluyorlardı. İçki kanlarını tutuşturuyor, her yaptıkları yanlarına kâr kaldığı, işledikleri hiçbir suç cezalandırılmadığı için sınırsız bir güçleri olduğu duygusuna kapılıyorlardı. Bir *yankee*, başka ırklara karşı işlediği suçlar nedeniyle asla mahkûm olmuyor, daha da kötüsü; beyaz bir sanık kendi jüri kurulunu çoğu zaman kendisi seçebiliyordu. Irk düşmanlığı, körü körüne bir nefrete dönüşmüştü. Meksikalılar, ne topraklarını savaşta kaybettiklerini ne de çiftliklerinden

ya da madenlerinden kovulmayı kabul ediyorlardı. Çinliler, sömürülmeye seslerini çıkarmadan katlanıyor, oradan hiçbir yere gitmeyerek altın çıkarmayı gıdım gıdım da olsa sürdürüyorlardı, ama öyle bitmek bilmez bir sebatla çalışıyorlardı ki, gram üstüne gram biriktirerek zengin oluyorlardı. Altın hastalığı patlak verdiğinde ilk gelen binlerce Şililiyle Meksikalı, ülkelerine geri dönmeye karar vermişlerdi, çünkü bu koşullar altında hayallerinin peşinden koşmaya değmiyordu. 1850 yılında, California Yasama Meclisi, madenciliğe beyazları koruma amacıyla konmuş bir vergiyi onaylamıştı. Zencilerle yerliler, köle olarak çalışmadıkları sürece madenciliğin dışında kalıyorlardı; yabancıların da yirmi dolar ödeyerek tapu kayıtlarını her ay yenilemeleri gerekiyordu; bu ise uygulamada olanaksızdı. Yasayı yerine getirmek için madenleri bırakıp haftalarca yolculuk etmeleri mümkün değildi, ama bunu yapmayacak olurlarsa da şerif, madeni işgal ederek bir Amerikalıya veriyordu. Alınan önlemleri uygulamakla görevli olanlar vali tarafından seçiliyor ve rüşvete özendirecek kusursuz bir yöntemle ücretlerini vergilerden ve cezalardan alıyorlardı. Meksikalıların, 1848'deki savaşın sonunda yapılan antlaşmaya göre Amerikan yurttaşı olma hakları bulunmasına karşın, yasa yalnızca koyu renk derili yabancılara karşı uygulanıyordu. Bir başka kararname hepsinin üstüne tuz biber ekmişti: Kuşaklardan beri yaşamakta oldukları çiftliklerinin mülkiyetinin San Francisco'daki bir mahkeme tarafından onaylanması gerekiyordu. Bu işlem yıllar alıyor ve dünyanın parasına mal oluyordu; üstelik yargıçlarla yardımcıları çoğu zaman o mülkleri ele geçirmiş olan aynı kişiler oluyorlardı. Adaletin kendilerini korumadığını görünce, bazıları adaletin dışında yer alarak kötü adam rollerini sonuna kadar oynuyorlardı. Eskiden sığır çalmakla yetinenler artık madencilere ve

tek başlarına olan yolculara saldırıyorlardı. Kimi çeteler acımasızlıklarıyla ün salmıştı; haydutlar, kurbanlarını yalnızca soymakla kalmıyor, aynı zamanda öldürmeden önce onlara işkence ederek eğleniyorlardı. Daha başka suçlar arasında iki genç Amerikalının korkunç ölümleriyle de suçlanan, gözünü herkesten fazla kan bürümüş bir hayduttan söz ediliyordu. O ikisinin, bıçak atma hedefi olarak kullanılmış olduklarını gösteren izler taşıyan cesetlerini bir ağaca bağlı olarak bulmuşlardı; ayrıca ağır ağır ölmeleri için canlı olarak bırakılmadan önce dilleri kesilmiş, gözleri oyulmuş ve derileri yüzülmüştü. Caniye Üç Parmaklı Jack diyorlardı ve Joaquín Murieta'nın sağ kolu olduğu söyleniyordu.

Yine de her şey vahşet demek değildi, kentler gelişiyor, yepyeni kasabalar kuruluyordu; aileler yerleşiyorlar, gazeteler, tiyatro kumpanyalarıyla orkestralar doğuyor, bankalar, okullar ve ibadet yerleri açılıyor, yollar yapılıyor ve ulaşım iyiye gidiyordu. Posta arabaları hizmeti kurulmuştu, posta düzenli olarak dağıtılıyordu. Kadınlar gelmeyi sürdürüyor, düzeni ve ahlakı kendine amaç edinmiş bir toplum gelişip serpiliyordu; burası o ilk başlardaki yalnız erkeklerle fahişeler cehennemi değildi artık; yasaların çıkarılmasına ve kolay elde edilen altın hezeyanı içinde unutulmuş olan uygarlığa geri dönülmeye çalışılıyordu. Bando ve geçit töreniyle yapılan ağırbaşlı bir gösteriyle kasabaya fiyakalı bir ad verilmiş, ilk kez kadın giysileri içinde, arkasında da maiyetiyle birlikte Kemikkıran Joe da katılmıştı bu törene. Oraya yeni gelmiş olan hanımlar, bu "boyalı yüzler" karşısında titizleniyorlardı, ama Joe'yla kızları salgın sırasında o kadar çok kişinin hayatını kurtarmışlardı ki, varlıkları görmezden geliniyordu. Buna karşılık öteki geneleve karşı yararsız bir savaş açmışlardı, çünkü hâlâ her dokuz erkeğe bir kadın düşüyordu. O yılın sonlarına doğru James Morton, ana-

karayı öküz arabalarıyla geçerek gelmiş olan beş yeni Quaker ailesini sevinçle karşılamıştı; bunlar altın için değil, yalnızca o bakir toprakların uçsuz bucaksızlığının çekiciliğine kapılarak gelmişlerdi.

Eliza artık hangi izin peşinden gideceğini bilemiyordu. Joaquín Andieta o dönemlerin karmaşası içinde yitip gitmişti; onun yerinde aynı fiziksel tanıma ve benzer bir ada sahip olan, ama Eliza'nın sevdiği o soylu genç adamla özdeşleştiremediği bir haydut belirmeye başlıyordu. Tek hazinesi olarak sakladığı o tutku dolu mektupların yazarı, öylesine vahşice cinayetlerle suçlanan aynı kişi olamazdı. Âşık olduğu adamın Üç Parmaklı Jack gibi bir vicdansızla asla ortak olamayacağına inanıyor, ama bu inancı, Joaquín'in bin türlü farklı maske altında kendisine çelişkili mesajlar getirdiği gecelerde gücünü yitiriyordu. Karabasanlarının çılgınca görüntülerinden bunalmış bir halde titreyerek uyanıyordu. Artık ne çocukluğunda Fresia Ana'nın kendisine öğrettiği gibi, düşlerine gönlünce girip çıkabiliyor ne de ırmağın sürüklediği taşlar gibi sesler çıkararak kafasının içinde dönüp duran görüntülerle simgeleri çözümleyebiliyordu. Bu hayallerin bir anlam kazanacağını umarak, bıkmadan usanmadan günlüğüne yazıyordu. Aşk mektuplarını satır satır yeniden okuyarak açıklayıcı belirtiler arıyor, ama sonuç daha fazla karmaşadan başka bir şey getirmiyordu. O mektuplar, sevgilisinin var olduğunun tek kanıtını oluşturuyor, aklını tümden karıştırmamak için onlara sıkı sıkı sarılıyordu. Onu aramayı sürdürme eziyetinden kaçmanın bir yolu olarak uyuşukluğa gömülme isteği çoğu zaman dayanılmaz bir hal alıyordu. Her şeyden kuşku duyuyordu: O dolaplı odadaki kucaklaşmalardan da, geminin ambarına gömülü olarak geçirdiği o aylardan da, kanlar içinde yitip giden çocuğundan da.

Esther nalbantla evlenerek bir anda grubu gelirinin dörtte birinden yoksun bırakmıştı, geri kalanlarsa haftalarca perişan bir halde dizanteriden yatmışlardı; parasal sorunlar o denli artmıştı ki, Joe'nun evi kapatmasına ramak kalmıştı, ama Güvercinlerini canla başla çalışırken görme düşüncesiyle talihsizliklere karşı savaşacak gücü buluyordu. Kızlar tam bir cehennem hayatı yaşamışlardı, onları o hayata geri itemezdi, çünkü hiç istemediği halde onlara kanı kaynamıştı. Kendisini hep Tanrı'nın büyük bir yanılgısı sonucu zorla bir kadın bedeninin içine konulmuş bir erkek olarak görmüştü, bu yüzden de hiç işine gelmediği bir anda içinde doğan bir tür analık içgüdüsünü anlayamıyordu. Kabilesiz Tom'u kıskançlıkla koruyor, ama bunu "bir çavuş gibi" yaptığını belirtmek hoşuna gidiyordu. Çocuğu şımarttığı falan yoktu, onun kişiliğine uymazdı bu, üstelik çocuğun ataları gibi güçlü olması gerekiyordu; Eliza'yı çocuğu kucağına almış ona Şili masalları anlatırken gördükçe, fazla nazeninliğin erkekliğe zarar vermekten başka bir işe yaramadığını söyleyerek onu uyarıyordu. Güvercinlerine karşı yeni yeni beslediği bu sevecenlik ciddi bir sakınca yaratmaya başlamış, bu yetmiyormuş gibi kızlar da bunun farkına vararak onu "anne" diye çağırır olmuşlardı. Bu ad onu çileden çıkarıyordu; bunu onlara yasaklamıştı, ama ona aldırmıyorlardı. "Aramızda bir ticaret ilişkisi var, Tanrı'nın cezaları! Bundan daha açık nasıl anlatayım: Çalıştığınız sürece geliriniz, kafanızı sokacak bir çatınız, yiyeceğiniz ve korumanız olur, ama hastalandığınız, güçten düştüğünüz ya da yüzünüz buruşup saçlarınıza ak düştüğü gün, elveda! Yerlerinize başkalarını bulmaktan daha kolay bir şey olamaz; dünya orospularla dolu," diye homurdanıyordu. İşte tam o sırada, birdenbire, aklı başında hiçbir pezevengin göz yummayacağı o tatlı duygu sarıyordu içini. "İyi insan olduğun için başına geliyor bu dertler,"

diye onu alaya alıyordu Berbat Babalú. Doğruydu da, çünkü kendisi adını bile bilmediği hastalara bakarak değerli zamanını boşa harcayıp dururken, kasabadaki öteki madama, hastalık taşıyan hiç kimseyi lokalinin yakınına sokmamıştı. Joe her geçen gün biraz daha yoksullaşırken, öteki şişmanlamıştı; saçlarını sarıya boyamış, bir dişinde elmas bir kakma bulunan, kendinden on yaş daha genç, atlet yapılı bir Rus sevgili edinmişti; işini de genişletmişti: Hafta sonlarında madenciler bir ellerinde paraları, ötekinde şapkalarıyla kapısının önünde sıraya giriyorlardı, çünkü ne kadar düşmüş olursa olsun hiçbir kadın kafasında şapkası olan bir erkeği hoş görmezdi. Bu meslekte gelecek olmadığı kesindi, öyle söylüyordu Joe: Yasalar onları korumuyordu, Tanrı da onları unutmuştu, önlerinde ise yalnızca yaşlılık, yoksulluk ve yalnızlık görünüyordu. Oyun masalarıyla o pis kitap işini elden çıkarmadan, kendini çamaşır yıkamaya ve satmak için pastalar yapmaya verme düşüncesi gelmişti aklına, ama kızları hayatlarını öylesine zahmetli ve az para getiren işlerle kazanmaya gönüllü değillerdi.

"Bok gibi bir iş bu, kızlar. Gidip evlenin, çalışıp ilkokul öğretmeni olun, hayatlarınızı bir düzene sokun ve beni rahat bırakın," diye hüzünle içini çekiyordu Joe.

Berbat Babalú da kabadayı ve koruma olarak iş görmekten bıkmış usanmıştı. Yerleşik hayat onu sıkıyordu; Kemikkıran da öyle değişmişti ki, birlikte çalışmayı sürdürmelerinin pek bir anlamı kalmamıştı. Joe mesleğe karşı hevesini kaybettiyse, kendisine yapacak ne kalıyordu ki? Umutsuzluk anlarında Küçük Şililiye içini dökü yor, ikisi birlikte azat olmak için harika planlar yaparak oyalanıyorlardı: Gezgin bir gösteri düzenleyeceklerdi; bir ayı satın alıp ona boks antrenmanı yaptırarak, hayvanla yumruk yumruğa dövüşecek gözüpeklere meydan okumak üzere kasaba kasaba dolaşmaktan söz ediyorlar-

dı. Babalú serüven peşindeydi; Eliza da, Joaquín Andieta'yı ararken kendisine can yoldaşlığı etmesi için bunun iyi bir bahane olacağını düşünüyordu. Kemikkıran'ın yanında yemek pişirmekle piyano çalmanın dışında yapacak pek fazla bir işi yoktu; tembellik onun da keyfini kaçırmaya başlamıştı. Yollardaki o sonsuz özgürlüğü yeniden kazanmayı istiyordu, ama o insanlara karşı içinde bir sevgi uyanmıştı, Kabilesiz Tom'dan ayrılma düşüncesi ise yüreğini paralıyordu. Çocuk artık su gibi okuyor, özene bezene yazı yazıyordu, çünkü Eliza, büyüdüğü zaman, Joe'nun düşündüğü gibi kurşun yağmuruna tutarak ölülerden intikam almak yerine, avukatlık eğitimi görüp yerlilerin haklarını koruması gerektiğine inandırmıştı onu. "Böylelikle çok daha güçlü bir savaşçı olursun, Amerikalıların da senden ödleri kopar," diyordu çocuğa. Henüz gülmeyi öğrenememişti, ama kafasını kazısın diye Eliza'nın yanına oturduğu birkaç defasında, o kızgın yerli suratında gülümsemeye benzer bir şey belirmişti.

Tao Chi'en, aralık ayının bir çarşamba günü öğleden sonra saat üçte çıkageldi Kemikkıran Joe'nun evine. Kapıyı Kabilesiz Tom açmış, onu o saatte boş olan salona buyur ederek, Güvercinler'i çağırmaya gitmişti. Az sonra güzel Meksikalı, Küçük Şililinin ekmek hamuru yoğurmakta olduğu mutfağa girerek, Elías Andieta'yı soran bir Çinlinin geldiğini haber verdi ona, ama Eliza yaptığı işe ve bahis masalarıyla oyulmuş gözlerin birbirlerine karıştığı bir gece önceki düşleriyle ilgili düşüncelere öylesine dalmıştı ki, onu duymadı bile.

"Seni bekleyen bir Çinli var dedim," diye yineledi Meksikalı; işte o zaman Eliza'nın göğsünün içinde yüreği, katır tepmiş gibi hop ediverdi.

"Tao," diye bağırarak dışarı koştu.

Ama salona girdiğinde kendini öyle farklı bir adamın karşısında bulmuştu ki, dostunu tanıyabilmesi bir-

kaç saniye sürdü. O saç örgüsü yoktu artık, saçları kısaydı, briyantinlenip arkaya taranmıştı, metal çerçeveli yuvarlak bir gözlük takmıştı, üzerinde koyu renk bir redingot, üç düğmeli bir yelek ve çizgili bir pantolon vardı. Bir kolunda bir paltoyla şemsiye, ötekinde ise silindir bir şapka taşıyordu.

"Aman Tanrım, Tao! Ne oldu sana?"

"Amerika'da Amerikalılar gibi giyinmek gerek," diye gülümsedi Tao.

San Francisco'da ona üç kabadayı saldırmış, belinden bıçağını çekmesine fırsat kalmadan, sırf bu "semavi"yle neşelerini bulma zevki için, onu pataklayarak sersemletmişlerdi. Bilinci yerine geldiğinde, pisliklere bulanmış ve saç örgüsü kesilip boynuna dolanmış bir halde, çıkmaz bir sokağa atılmış olarak bulmuştu kendini. Bunun üzerine saçını hep kısa olarak tutma ve *fan guey*'ler gibi giyinme kararını almıştı. Bu yeni görüntüsü Çin Mahallesi'ndeki kalabalığın arasında göze batıyordu, ama kendisini dışarıda çok daha iyi karşıladıklarını ve eskiden yasak olan yerlerin kapılarının açıldığını keşfetmişti. Kentte bu görünümdeki tek Çinliydi herhalde. Saç örgüsü kutsal olarak kabul ediliyordu, onu kesme kararı ise imparatora, anayurda ve atalara bağışlanamaz bir biçimde ihanet ederek Çin'e geri dönmeyip kesin olarak Amerika'ya yerleşme niyetini kanıtlıyordu. Ama yine de kılığıyla saçı belli bir hayranlık da uyandırıyordu, çünkü Amerikalıların dünyasına girebildiğinin belirtileriydi bunlar. Eliza gözünü ondan alamıyordu: Ta baştan başlayıp tekrardan alışmasının gerekeceği tanımadığı bir yabancıydı karşısındaki. Tao Chi'en her zamanki selamıyla birkaç kez eğilmiş, Eliza, içini yakan onu kucaklama dürtüsüne uymaya cesaret edememişti. Onunla yan yana pek çok kez yatmıştı, ama uyku bahanesi olmadan birbirlerine asla dokunmuş değillerdi.

"Galiba tepeden tırnağa Çinli olduğunda daha çok hoşuma gidiyordun, Tao. Artık seni tanıyamıyorum. Bırak da seni bir koklayayım," dedi ona.

Eliza bir av köpeği gibi kendisini koklayıp sonunda, geçmişteki rahatlatıcı o hafif deniz kokusunu tanırken, Tao huzursuz olarak hiç kıpırdamamıştı yerinden. Saç kesimi ve ciddi giysileri onu daha yaşlı gösteriyordu, gençlere özgü o eski rahat havası yoktu artık üzerinde. Zayıflamıştı, daha uzun boyluymuş gibi görünüyordu; elmacıkkemikleri dümdüz yüzünde göze batıyordu. Eliza zevk duyarak baktı Tao'nun ağzına; onun o bulaşıcı gülümsemesini ve kusursuz dişlerini çok iyi biliyor, ama dudaklarının şehvet dolu biçimini hatırlamıyordu. Bakışlarında gölgeli bir ifade sezinlemişti, ama gözlüklerin etkisi olduğunu düşündü.

"Seni gördüğüme ne kadar sevindim, Tao," derken gözleri yaşlarla doldu.

"Daha önce gelemedim, adresini bilmiyordum."

"Şimdi de hoşuma gidiyorsun. Cenaze levazımatçısına benzemişsin, ama yakışıklı bir tanesine."

"Zaten şimdi bu işi yapıyorum, ölü gömücülüğü," diye gülümsedi Tao. "Bu yerde oturduğunu öğrenince, Azucena Placeres'in kehanetlerinin gerçekleştiğini düşündüm. Sonunun er geç onunki gibi olacağını söylerdi."

"Hayatımı piyano çalarak kazandığımı mektubumda anlatmıştım sana."

"İnanılmaz bir şey!"

"Neden? Beni hiç dinlemedin ki, pek de fena çalmam. Daha önce sağır ve dilsiz bir Çinli yerine geçebildiysem, Şilili bir piyanist yerine de pekâlâ geçebilirim."

Tao Chi'en, şaşırarak gülmeye başladı, çünkü aylardan beri ilk kez kendini hoşnut hissediyordu.

"Sevdiğini bulabildin mi?"

"Hayır. Onu nerede arayacağımı artık bilemiyorum."

"Belki de onu bulmana değmez. Benimle birlikte San Francisco'ya gelsene."

"San Francisco'da yapacak işim yok ki..."

"Ya burada? Kış geldi bile, birkaç haftaya kalmaz yollar geçilmez olur; bu kasabanın da yolları kapanacaktır."

"Senin aptal kardeşin olmak çok sıkıcı bir şey, Tao."

"San Francisco'da yapacak çok şey var, göreceksin bak; hem erkek gibi giyinmen de gerekmez, artık her yerde kadınlar var."

"Çin'e dönme planlarına ne oldu?"

"Ertelendi. Henüz gidemem oraya."

Sing song girls

1851 yazında Jacob Freemont, Joaquín Murieta'yla bir röportaj yapmaya karar vermişti. Haydutlar ve yangınlar California'da moda olan konulardı; insanları korku içinde tutuyor, basını da meşgul ediyordu. İşlenen suçların sonu gelmiyor, çoğunluğu halktan çok kendi suç ortaklarını korumakla ilgilenen rezillerden oluşan polisin yozlaştığı da biliniyordu. San Francisco'nun büyük bir bölümünü yok eden çok şiddetli yeni bir yangından sonra, öfkeli yurttaşlardan oluşan, başlarında da 1848 yılında altın bulunduğu haberini ortalığa ilk yayan Mormon olan o inanılmaz Sam Brannan'ın bulunduğu bir "Korucular Komitesi" kurulmuştu. İtfaiye birlikleri, su arabalarını yokuş yukarı ve yokuş aşağı iplerle çekerek koşuşup duruyorlardı, ama onlar binaya ulaşana kadar rüzgâr alevleri yandaki binaya sıçratmış oluyordu. Yangın, Avustralyalı *haraççı*'ların, kendilerine koruma ücretlerini ödemeye yanaşmayan bir tüccarın dükkânına gazyağı döküp üzerine bir meşale atmalarıyla başlamıştı. Yetkililerin vurdumduymazlığını gören komite de, kendi başına harekete geçmeye karar vermişti. Gazeteler kıyameti koparıyorlardı: "Bu kentte bir yıl içinde kaç suç işlendi? Peki bunlar için kim ipe çekildi ya da ceza gördü? Hiç kimse! Kaç kişi kurşunlandı, bıçaklandı, hırpalandı

ya da dövüldü ve bunun için kim hüküm giydi? Linç etmeyi onaylamıyoruz, ama öfkeli halkın kendini korumak için ne yapacağını kim bilebilir?" Linç etmek; halkın çözüm yolu tam olarak buydu işte. Korucular derhal işe koyulmuşlar, ilk kuşkulandıklarını ipe çekmişlerdi. Komitenin üyeleri gün geçtikçe artıyor, bunlar öyle çılgıncasına bir hevesle harekete geçiyorlardı ki, yabancı çeteler ilk kez güpegündüz iş görmekten sakınır olmuşlardı. Bu şiddet ve intikam havası içinde, Joaquín Murieta'nın kişiliği bir simgeye dönüşme yolundaydı. Jacob Freemont da, onun bu şöhret ateşini büsbütün körükleme işini üstlenmişti; yazdığı sansasyonel makaleler, İspanyol kökenlilerin gözünde bir kahraman, *yankee*'ler için ise bir şeytan yaratmıştı. Ona kalabalık bir çete ve askerî bir deha yakıştırıyor, sürdürdüğü ufak tefek çatışmalardan oluşan savaş karşısında yetkililerin çaresiz kaldıklarını söylüyordu. Kurnazca ve hızla saldırarak kurbanlarının üzerine bir uğursuzluk gibi çöküyor, kısa bir süre sonra 100 mil uzaklıktaki bir yerde ancak sihirbazlık sanatıyla açıklanabilecek beklenmedik bir gözüpeklikle ortaya çıkmak üzere, ardında hiçbir iz bırakmadan hemencecik kayboluyordu. Freemont, bunların tek bir adam değil, birkaç kişi olduklarından kuşkulanıyor, ama bunu söylememeye özen gösteriyordu, yoksa efsaneyi bozmuş olurdu. Buna karşılık yerinde bir esinlenmeyle ona "California'lı Robin Hood" diye ad takmış, bunun hemen arkasından da ırksal bir tartışma alevlenmişti. *Yankee*'lerin gözünde Murieta, en iğrenç *yağlılar*'dan birini bedenleştiriyordu; ama Meksikalıların onu sakladıkları ve ona silah verip erzak sağladıkları tahmin ediliyordu; çünkü o, kendi ırkından olanlara yardım etmek için *yankee*'lerden çalıyordu. Meksikalılar, savaşta Texas, Arizona, New Mexico, Nevada, Utah topraklarını, Colorado'nun yarısını ve California'yı kaybetmişlerdi; onlar için Amerikalılara

karşı girişilecek herhangi bir saldırı, bir yurtseverlik gösterisiydi. Vali, bir caniyi kahramana dönüştürme ihtiyatsızlığına karşı gazeteyi uyarmıştı, ama bu takma ad halkın hayal gücünü kamçılamıştı bile. Freemont'a düzinelerce mektup geliyordu; bunların içinde, o haydutla evlenebilmek için dünyanın yarısını gemiyle aşmaya hazır Washington'lı genç bir kız bile vardı; ayrıca insanlar o ünlü Joaquín Murieta'yla ilgili ayrıntıları sormak için Freemont'u sokakta durduruyorlardı. Joaquín'i hiç görmemiş olan gazeteci, soylu bir İspanyol'un yüz çizgilerine, bir boğa güreşçisinin cesaretine sahip ve dış görünümüyle tam bir erkek olan bir genci tanımlıyordu. Freemont, hiç aklında olmadığı halde, Ana Damar boyunca pek çok madenden çok daha üretken bir madene rastlamıştı sanki. Gerçekten var ise, Joaquín denilen o adamla biyografisini yazmak üzere bir söyleşi yapmak gelmişti aklına; yok bu bir masalsa, bu konu bir roman yazması için yeterli olacaktı. Yazar olarak yapacağı şey, bu romanı halk kitlelerinin hoşuna gidecek bir kahramanlık havası içinde yazmaktı yalnızca. Freemont, California'nın kendi mitlerine ve efsanelerine ihtiyacı olduğunu söylüyordu; yerlilerden, Meksikalılardan ve California halkından önceki tarihi bir kalem darbesiyle karalamaya kalkışan Amerikalılar için yeni doğmuş bir eyaletti burası. Tek başlarına yaşayan erkekleri barındıran uçsuz bucaksız alanlardan oluşan, fethedilmeye açık ve yasaları hiçe saymaya elverişli olan bu topraklar için bir hayduttan daha iyi bir kahraman olabilir miydi? Gerekli olan şeyleri bir valize koyup yanına yeterince defter kalem de alarak, kahramanını aramaya çıkmıştı. Tehlikeleri aklına hiç getirmiyordu; İngiliz ve gazeteci olarak sahip olduğu çifte cesaretle her kötülüğe karşı şerbetli olduğuna inanıyordu. Öte yandan artık belli bir konfor içinde yolculuk edilebiliyordu; araştırmasını gerçekleştirmeyi düşündü-

ğü kasabaları birbirine bağlayan yollar ve düzenli posta arabası hizmetleri vardı; artık eskisi gibi değildi: Muhabirlik işine yeni başladığı zamanlarda, insanın sonsuza dek dönüp dolaşıp aynı yere gelmesine neden olan saçma sapan haritalardan başka bir rehberi olmaksızın, dağlarla ormanların belirsizliği içinde kendine yol açarak katır sırtında gidilebiliyordu. Bu kez yolculuğu sırasında yöredeki değişiklikleri görebilmişti. Altınla pek az kişi zengin olabilmiş, ama gelen binlerce serüvenci sayesinde California uygarlaşmıştı. Gazeteci, o altın hastalığı olmasaydı, Batı'nın birkaç yüzyıl geri kalacağını yazmıştı defterine.

Yazacak konu sıkıntısı hiç çekmemişti; örneğin uzun bir yıl boyunca eziyet çektikten sonra, Oklahoma'ya dönüp ana babası için bir çiftlik satın almasına yetecek on bin doları bir araya getirmeyi başaran on sekiz yaşındaki genç bir madencinin öyküsü gibi. Güneşli bir günde, hazine torbası sırtında asılı olarak Sierra Nevada'nın eteklerinden Sacramento'ya doğru inerken, bir grup vicdansız Meksikalı ya da Şilili onu gafil avlamıştı; nereli olduklarından emin değildi, yalnızca İspanyolca konuştuklarını kesin olarak biliyordu, çünkü bir tahta parçasının üzerine bıçakla İspanyolca olarak "*yankee*'lere ölüm" diye çiziktirdikleri bir yazıyı arkalarında bırakma küstahlığını göstermişlerdi. Başına vurup parasını çalmakla kalmamışlar, çırılçıplak soyup bir ağaca bağlayarak her tarafına bal da sürmüşlerdi. İki gün sonra bir devriye onu bulduğunda sayıklamaktaydı. Sivrisinekler ısırılmadık yerini bırakmamışlardı.

Freemont, sansasyonel gazetecilik yeteneğini, bir dans salonunda çalışan güzel bir Meksikalı olan Josefa'nın trajik sonuyla sınamaya girişmişti. Gazeteci, Downieville kasabasına Bağımsızlık Günü'nde girmiş, bir senatör adayının başkanlığında yapılan ve alkolün su gibi aktığı bir kutla-

manın ortasında bulmuştu kendini. Sarhoş bir madenci, Josefa'nın odasına zorla girmiş, o da onu reddederek hançerini yarısına kadar kalbine saplamıştı. Jacob Freemont' un oraya vardığı saatte adamın cesedi, üzeri bir Amerikan bayrağıyla örtülü olarak bir masanın üzerinde yatıyordu; ırk düşmanlığıyla yanıp tutuşan iki bin fanatikten oluşan bir kalabalık ise, Josefa'nın asılmasını istiyordu. Hiç oralı olmayan kadın, sanki o yaygara kendisine yönelik değilmiş gibi, bembeyaz bluzu kanla lekelenmiş olarak sigarasını içiyor, bu adamların içinde uyandırdığı saldırganlık ve seks arzusunun yakıcı karışımının bilincinde olarak, bakışlarını derin bir nefretle onların yüzlerinde gezdiriyordu. Oradaki bir doktor, kadının lehinde konuşmaya cesaret ederek onun kendini savunmak için öyle yaptığını, onu idam etmekle karnındaki çocuğu da öldürmüş olacaklarını anlatmıştı onlara, ama kalabalık onu da asma tehdidiyle susturmuştu doktoru. Dehşet içindeki üç doktoru Josefa'yı muayene etsinler diye yaka paça götürmüşler, her üçü de gebe olmadığını açıklamıştı; bunun üzerine o anda kurulan mahkeme, birkaç dakika içinde kadını mahkûm etmişti. "O *yağlı*'ları kurşunlayarak öldürmek iyi olmaz, onları adil olarak yargılayıp yasanın tüm haşmeti içinde asmak gerek," diye görüş bildirmişti jürideki üyelerden biri. Bir linç olayını yakından görmek Freemont'a hiç nasip olmamıştı; yine de öğleden sonra saat dörtte Josefa'yı idam törenini hazırlamış oldukları köprüye doğru nasıl sürüklediklerini, ama onun kendisini tutanlardan gururla silkinip kurtularak idam sehpasına nasıl tek başına yürüdüğünü abartılı bir üslupla anlatmıştı. O güzel kadın, hiç kimseden yardım görmeksizin yukarı çıkmış, eteklerini topuklarının çevresine bağlamış, ipi boynuna geçirmiş, siyah saç örgülerini düzeltmiş ve gazeteciyi şaşırtan, geri kalanları ise utandıran cesurca bir, "Elveda beyler," diyerek veda etmişti onlara. "Josefa, suçlu

olduğu için değil, Meksikalı olduğu için öldü. California'da ilk kez bir kadın linç edilmiş oldu. Bu kadar az kadın varken, ne büyük bir savurganlık!" diye yazmıştı Freemont, makalesinde.

Freemont, Joaquín Murieta'nın izini sürerken okulu, kütüphanesi, kilisesi ve mezarlığı olan yerleşik kasabalar keşfetmişti; kimilerinde de genelevle hapishaneden başka herhangi bir kültür belirtisi yoktu. *Saloon* ise hiçbirinde eksik değildi; toplumsal yaşamın merkeziydi buraları. Jacob Freemont soruşturmasını yürütmek üzere bu lokale yerleşiyordu; birkaç gerçek ve bir sürü yalanla, Joaquín Murieta'nın aştığı yolu –ya da onun efsanesini– işte böyle oluşturmuştu. Meyhaneciler, kocaman gümüş mahmuzları ve beline takılı hançeriyle, siyah deriler ve kadifeler giyip daha önce hiç görmedikleri kadar enerjik doru bir ata binmiş kahrolasıca bir İspanyol olarak tanımlıyorlardı onu. Mahmuz şıngırtılarıyla ve peşinde haydutlardan oluşan maiyetiyle birlikte hiç korkusuzca içeri girerek, gümüş dolarlarını tezgâhın üzerine atıp meyhane müdavimlerinin her birine birer içki ısmarladığını anlatıyorlardı. Onun ikramını reddetmeye kimse cesaret edemiyordu; en yürekli erkekler bile, o alçağın şimşek gibi çakan bakışları altında hiç ses çıkarmadan içiyorlardı içkilerini. Oysa yasa adamlarının gözünde, bu kişinin şatafatlı hiçbir yanı yoktu; en büyük kötülükleri yapabilecek tıynette adi bir katilden başka biri değildi o; *yağlılar* tarafından korunduğu için de adaletin pençesinden kurtulmayı başarmıştı. Şilililer ise, Quillota diye bir yerde doğduğu için onu kendilerinden biri olarak görüyorlar, onun dostlarına sadık olduğunu ve gördüğü iyiliklerin bedelini ödemeyi asla unutmadığını, bu yüzden de ona yardım etmenin iyi bir şey olduğunu söylüyorlardı; buna karşılık Meksikalılar onun Sonora'lı olduğuna, eski ve soylu bir aileden gelen ve sırf öç almak

uğruna bir caniye dönüşmüş, eğitimli bir genç olduğuna yeminler ediyorlardı. Kumarbazlar, onu bir *monte* uzmanı olarak kabul ediyorlar, ama iskambilde delicesine bir şansa ve en küçük bir kışkırtma karşısında elinde beliriveren oynak bir hançere sahip olduğundan, onunla oynamaktan kaçınıyorlardı. Beyaz tenli fahişeler meraktan ölüyorlardı, çünkü o yakışıklı ve eli açık delikanlının yorulmak bilmez genç bir atınki kadar güçlü bir aleti olduğu söyleniyordu; ama İspanyol kökenli kadınlar öyle olduğunu hiç sanmıyorlardı, çünkü Joaquín Murieta'nın, nişanlısına sadık kalarak, ona sundukları hizmetlerden asla yararlanmadığı için hiç de hak etmedikleri bahşişler verdiğini söylüyorlardı. Orta boylu, siyah saçlı, kömür gibi kapkara pırıl pırıl gözlü, çete üyeleri tarafından taparcasına sevilen, zorluklar karşısında yenilgiyi kabul etmeyen, düşmanlarına karşı acımasız, kadınlara karşı ise nazik biri olarak tanımlıyorlardı onu. Daha başkaları ise, doğuştan cani olarak yaratılmış birinin haşin görünümüne sahip olduğunu ve korkunç bir yara izinin yüzünü boydan boya çizdiğini ileri sürüyorlardı; yakışıklılık, efendilik ya da nezaket diye bir şey yoktu onda. Jacob Freemont, kahramanıyla günün birinde yüz yüze gelecek olursa sözünü geri alabilmesine yetecek kadar belirsizlik bırakarak, bu görüşlerin içinden haydutla ilgili olarak kendi hayaline en çok uyanları seçiyor, yazılarında onu öylece yansıtıyordu. O yaz dört ay boyunca onu hiçbir yerde bulamayarak bir aşağı bir yukarı dolaşıp durmuş, ama öykünün değişik biçimleriyle olağanüstü ve kahramanca bir biyografi oluşturmuştu. Yenilgiyi kabul etmek istemediği için de, karanlık bastırmasıyla gece yarısı arasındaki saatlerde, dağlardaki mağaralarda ya da ormanlardaki açıklıklarda yapılan kısa buluşmaları uydurarak anlatıyordu makalelerinde. Sonuçta kim yalanlayabilirdi ki onu? Maskeli adamlar, kendisini gözleri

bağlı olarak at sırtında oraya götürüyorlardı; onların kimliklerini saptayamadığını, ama İspanyolca konuştuklarını söylüyordu. Yıllar önce Şili'deyken, adımını bile atmadığı Tierra del Fuego'daki Patagonyalı yerlileri anlatırken kullandığı aynı ateşli sözcükler, bu kez hayalî bir haydudu hokkabaz gibi kolunun yeninden çıkarıvermek için işine yarıyordu. Kahramanına giderek âşık olmuş, sonunda onu gerçekten tanıdığına, mağaralardaki o gizli buluşmaların gerçek olduğuna, kendisini baskı altındaki İspanyolların intikamcısı olarak gördüğünden ve birinin ona ve davasına California'nın yeni doğmakta olan tarihinin içinde layık olduğu yeri vermesi gerektiğinden, kahramanlıklarını yazmasını o kaçağın bizzat kendisinin sipariş ettiğine inanmıştı. Jacob Freeman'ın o kış yazmayı tasarladığı romanı için gazetecilik malzemesi pek olmasa da yazınsal malzemesi yeterince vardı.

Bir yıl önce San Francisco'ya geldiğinde Tao Chi'en, birkaç ay boyunca *zong yi* olarak mesleğini uygulayabilmesi için gerekli bağlantıları kurmaya vermişti kendini. Biraz parası vardı, ama onu kısa zamanda üç katına çıkarmayı düşünüyordu. Sacramento'daki Çin toplumu, yedi yüz erkek ve dokuz-on fahişeden oluşuyordu, ama San Francisco'da binlerce olası müşteri vardı. Üstelik okyanusu sürekli olarak o kadar çok gemi geçiyordu ki, kimi beyefendiler, kentte akarsu olmadığından, yıkanması için gömleklerini Hawaii'ye ya da Çin'e gönderiyorlardı; bu da Tao Chi'en'in şifalı otlarını ve ilaçlarını hiçbir zorluk çıkmadan Kanton'a ısmarlamasına olanak sağlıyordu. Bu kentte Sacramento'da olduğu gibi tek başına kalmış olmayacaktı; burada hastalarını ve bilgilerini değiştokuş edebileceği pek çok Çinli hekim çalışıyordu. Para biriktirmesi gerektiğinden kendi muayenehanesini aç-

mayı düşünmüyordu, ama oraya yerleşmiş olan başka bir *zong yi*'yle ortak olabilirdi. Bir kez otele yerleştikten sonra, bir ahtapot gibi her yöne doğru gelişmiş olan mahalleyi dolaşmaya çıktı. Burası artık sağlam binaları, otelleri, restoranları, çamaşırhaneleri, afyon tekkeleri, genelevleri, çarşıları ve fabrikaları olan küçük bir kentti. Eskiden yalnızca dökümtü malların satıldığı yerlerde Uzakdoğu işi antikalar, porselenler, mineler, mücevherler, ipekler ve fildişleri satılan dükkânlar yükseliyordu. Buralara yalnızca Çinliler değil, başka kentlerde satmak üzere mal satın alan Amerikalılar ve başka zengin tüccarlar da geliyorlardı. Mallar rengârenk bir karmaşa içinde sergileniyordu, ama bu işten anlayanlara ve koleksiyonculara yaraşır en iyi parçalar ortaya çıkarılmıyor, dükkânların arka odalarında yalnızca ciddi müşterilere gösteriliyordu. Bazı lokaller, gizli odalarında, gözüpek kumarbazların randevulaştıkları kumarhaneleri barındırıyordu. Halkın merakından ve yetkililerin gözlerinden ırak olan bu özel masalarda olağanüstü yüksek paralar dönüyor, karanlık işler yürütülüyor ve güç gösterisi yapılıyordu. Amerikan yönetiminin, kendi dünyalarında kendi dilleriyle, kendi töreleri ve çok eski yasalarıyla yaşayan Çinliler arasında esamisi okunmuyordu. "Semaviler" hiçbir yerde iyi karşılanmıyordu; Amerikalılar onları California'yı işgal etmekte olan istenmeyen yabancıların arasında en aşağılık yaratıklar olarak görüyorlar, esenliğe ermelerini bağışlayamıyorlardı. Onları ellerinden geldiğince sömürüyorlar, sokakta saldırıp soyuyorlar, dükkânlarını, evlerini yakıyorlar, öldürüyorlar ve karşılığında hiçbir ceza görmüyorlardı, ama Çinlileri hiçbir şey yıldırmıyordu. Kentte etkinlik gösteren beş ayrı *tong*, Çinli nüfusu aralarında paylaşmıştı; kente gelen her Çinli, korunmanın, iş bulmanın ve öldüğünde cenazesinin Çin'e geri gönderileceğinden emin olmanın tek yolu olarak bu kardeşlik

derneklerine katılıyordu. O zamana kadar bir *tong*'a üye olmaktan kaçınmış olan Tao Chi'en, bu kez bunu yapmak zorunda kalmış, Kantonluların büyük çoğunluğunun üye olduğu en kalabalık derneği seçmişti. Çok geçmeden onun öteki *zong yi*'lerle bağlantı kurmasını sağlamışlar ve oyunun kurallarını öğretmişlerdi ona. Her şeyden önce sessizlik ve sadakat gerekiyordu: Mahallede olan bitenler sokakların dışına çıkmıyordu. Ölüm kalım durumunda bile polise gitmek söz konusu değildi; çatışmalar toplum içinde çözümleniyordu; zaten bunun için vardı *tong*'lar. Ortak düşman her zaman *fan guey*'lerdi. Tao Chi'en, kendini bir kez daha, Kanton'daki günlerindeki gibi törelerin, hiyerarşilerin ve kısıtlamaların tutsağı olarak bulmuştu. Birkaç gün içinde adını duymayan kimse kalmamış, bakabileceğinden çok daha fazla müşteri gelmeye başlamıştı. Bunun üzerine bir ortak aramasına gerek kalmadığına karar verdi; kendi muayenehanesini açabilir, düşündüğünden çok daha kısa bir süre içinde para kazanabilirdi. Bir lokantanın üst katında, biri oturmak, biri de çalışmak için iki oda kiraladı; pencereye bir tabela astı; hizmetlerini görsün ve hastaları kabul etsin diye bir de genç bir yardımcı tuttu. Hastalarını izlemek için ilk kez Doktor Ebanizer Hobbs'un yöntemini kullanıyordu. O zamana kadar hep kendi belleğine ve önsezilerine güvenmişti, ama müşterilerin artan sayısına bakarak, her birinin tedavisini not etmek için bir arşiv tutmaya başladı.

Sonbaharın başlarında bir öğleden sonra, yardımcısı, bir adresin yazılı olduğu küçük bir kâğıt getirdi, mesajda derhal oraya gitmesi rica ediliyordu. Tao Chi'en, o günkü müşterilerine baktıktan sonra yola koyuldu. Ejderhalar ve kâğıttan fenerlerle süslenmiş iki katlı ahşap bina, mahallenin tam ortasındaydı. Buranın bir genelev olduğunu anlaması için ikinci kez bakmasına gerek kalmamıştı. Ka-

pının iki yanındaki parmaklıklı küçük pencerelerden dışarı bakan çocuksu yüzler Kanton lehçesinde sesleniyorlardı, "Buraya girin ve çok güzel Çinli kızla istediğinizi yapın," diye. Sonra da her ırktan beyaz ziyaretçilerle denizciler için, anlaşılması olanaksız bir İngilizceyle yineliyorlardı aynı şeyi, "Bakmaya iki, dokunmaya dört, yapmaya altı," diyerek bir yandan da acınası minicik memelerini gösterip açık saçık hareketlerle yoldan geçenleri baştan çıkarmaya çalışıyorlardı; bu çocuklar tarafından yapıldığında trajik bir pantomime benziyordu hareketleri. Tao Chi'en, onları pek çok kez görmüştü; o sokaktan her gün geçiyor, bu *sing song girls*'ün miyavlamaları, kız kardeşini anımsatarak huzurunu kaçırıyordu. Acaba ne olmuştu kardeşine? Olmayacak bir şey ya, yaşasaydı yirmi üç yaşında olacağını düşünüyordu. Yoksullar arasındaki en yoksul fahişeler bu işe çok erken başlıyorlar, pek ender olarak on sekiz yaşına ulaşabiliyorlardı; hayatta kalma şanssızlığına erişseler de, yirmi yaşında çoktan yaşlanmış oluyorlardı. Yitirdiği bu kız kardeşin anısı Çin genelevlerine gitmesini engelliyordu; içindeki arzu onu rahat bırakmayacak olursa, başka ırklardan kadınlar buluyordu. Saçları siyaha boyalı, kaşlarına kömürle iki çizgi çekilmiş, uğursuz görünümlü yaşlı bir kadın, kapıyı açıp Kanton lehçesiyle selamladı Tao'yu. Aynı *tong*'dan olduklarını bir kez anlaşıldıktan sonra onu içeriye aldı. Pis kokulu bir koridor boyunca kızların hücreleri görünüyordu; bazıları ayak bileklerinden zincirlerle yatağa bağlanmışlardı. Koridorun yarı karanlığında, pantolonlarını düzelterek dışarı çıkmakta olan iki adamla karşılaşmıştı. Kadın onu geçitlerden ve merdivenlerden oluşan bir labirentten geçirdi; bütün bir bloku geçtikten sonra çürük çarık birkaç basamakla karanlığın içine indiler. Kadın, beklemesi için ona bir işaret yaptı; Tao Chi'en kendisine bitmek bilmezmiş gibi gelen kısa bir süre, yakınlardaki so-

kağın sesini hayal meyal duyarak, o kapkara deliğin içinde bekledi. Hafif bir ciyaklama duyup topuğuna bir şeyin sürtündüğünü hissetmiş, tekme atmasıyla bir hayvana çarptığını sanmıştı, belki de bir fareydi. Yaşlı kadın elinde bir mumla döndü; onu dolambaçlı daha başka dehlizlerden geçirdikten sonra asma kilitle kapalı bir kapının önüne getirdi. Cebinden bir anahtar çıkararak kilidi açmak için bir süre zorladı. Mumu kaldırdığında, içindeki tek eşyası yerden bir karış yükseklikte tahtadan bir yatak olan, penceresiz bir odayı aydınlatmıştı. İğrenç bir koku yüzlerine çarpmış, içeri girebilmek için ağızlarını ve burunlarını kapamak zorunda kalmışlardı. Yatağın üzerinde büzülmüş yatan küçük bir beden, boş bir kâse, bir de sönmüş bir yağ kandili vardı.

"Ona bir bak," diye buyurdu kadın.

Tao Chi'en, bedeni çevirdiğinde çoktan katılaşmış olduğunu anlamıştı. On üç yaşlarında bir kız çocuğuydu, yanaklarında birer allık lekesi, kollarıyla bacaklarında yara izleri vardı. Üzerindeki tek giysi ince bir gömlekti. Bir deri bir kemik olduğu görülüyordu, ama ne açlıktan ölmüştü ne de hastalıktan.

"Zehir," diye tanısını koydu hiç duraksamadan.

"Deme," diye güldü kadın, sanki dünyanın en gülünç şeyini duymuş gibi.

Tao Chi'en, ölümün doğal nedenlere dayandığını beyan eden bir kâğıt imzalamak zorundaydı. Yaşlı kadın koridora çıkarak küçük bir gonga birkaç kez vurdu; çok geçmeden bir adam belirmiş, cesedi bir torbaya koyarak omzuna atıp tek bir söz söylemeden alıp götürmüştü; o arada aracı kadın da *zong yi*'nin eline bir yirmi dolarlık tutuşturdu. Sonra onu alıp daha başka labirentlerden geçirerek sonunda kapının önüne çıkardı. Tao Chi'en kendini başka bir sokakta bulmuş, evine geri dönebilmek için nerede olduğunu anlaması epeyce sürmüştü.

Ertesi gün aynı adrese yeniden gitti. Abartılı boyalı yüzleri, çılgın bakışlı gözleriyle, iki dilde birden seslenen kızlar yine oradaydılar. On yıl önce Kanton'dayken hekimlik uygulamalarına fahişelerle başlamıştı; onları akupunktur hocasının altın iğnelerini batırma deneyleri için kiralık bedenler olarak kullanmış, ama ruhlarını anlamak için durup düşünmemişti. Onları evrenin kaçınılmaz felaketlerinden biri olarak kabul ediyordu; Yaratıcı'nın yanılgılarından biriydiler, daha önceki hayatlarının günahlarını ödemek ve *kaderlerini* temizlemek için acı çekmekte olan aşağı düzeyde yaratıklardı. Onlara acıyordu, ama talihlerinin değiştirilebileceği hiç aklına gelmemişti. Tıpkı pazarda kafeslerinin içindeki tavuklar gibi, hücrelerinin içinde hiçbir seçenekleri olmaksızın nasiplerini bekliyorlardı; yazgılarıydı bu onların. Dünyanın düzensizliği böyle çalışıyordu. O küçük pencerelere, parmaklıklar ardındaki o yüzlere ya da dışarı uzattıkları ellere dikkat bile etmeden, binlerce kez geçmişti o sokaktan. Kölelik koşulları altında yaşadıkları konusunda belli belirsiz bir kavram vardı kafasında, ama zaten Çin'de de kadınlar az çok öyleydiler; daha talihli olanlar, ana babalarının, kocalarının ya da sevgililerinin, ötekiler, güneş doğduktan batana kadar hizmet ettikleri patronlarının köleleriydiler; pek çokları da bu kızlar gibiydiler. Ama o sabah onlara aynı kayıtsızlıkla bakmamıştı Tao Chi'en, çünkü içinde bir şey değişmişti.

Bir gece önce uyumaya kalkışmamıştı. Genelevden çıkınca bir hamama giderek, hastalarının o kapkara enerjisini ve kendisini bunaltan o korkunç sıkıntıyı üzerinden atmak için uzun uzadıya suda kaldı. Evine gelince yardımcısını yolladı ve içini arındırmak için bir yasemin çayı hazırladı kendine. Saatlerden beri bir şey yememişti, ama bunu yapacak zaman değildi şimdi. Soyundu, günlük ve bir mum yaktı, diz çöküp alnını yere koyarak, ölen

kızın ruhu için bir dua okudu. Hemen ardından da, sonunda kendini sokağın karmaşasından ve lokantanın kokularından ayırıp kendi ruhunun boşluğuna ve sessizliğine kavuşana kadar, tam bir hareketsizlik içinde saatlerce meditasyon yapmaya daldı. Hiç durmadan Lin'e seslenerek böyle ne kadar zaman dalgın kaldığını bilemiyordu; sonunda o narin hayalet, içinde bulunduğu o gizemli uçsuz bucaksızlığın derinliklerinden onu duyarak yavaş yavaş yolunu bulmuş, önceleri neredeyse algılanamaz, sonra yavaş yavaş daha elle tutulur bir biçimde, en sonunda da varlığı net olarak hissedilene kadar, bir soluk kadar hafifçe sokulmuştu yanına. Lin'i odanın duvarları arasında değil, kendi bağrının içinde, dingin yüreğinin tam ortasına yerleşmiş olarak algılıyordu. Tao Chi'en, ne gözlerini açmış ne de kımıldamıştı. Bedeninden ayrılıp onunla kusursuz bir iletişim halinde ışıl ışıl bir boşlukta yüzerek, saatlerce aynı konumda kalmıştı. Gün ışıdığında, birbirlerini bir daha gözden kaybetmeyeceklerinden emin olduktan sonra, Lin yavaşça veda etmişti ona. Sonra, yaşlılığın saçmalıkları onu alt etmeden önceki en iyi zamanlarında olduğu gibi alaylı gülümsemesiyle akupunktur hocası gelmiş, yanında kalıp sorularını yanıtlamıştı, ta ki sonunda güneş doğup mahalle uyanana ve yardımcısının kapıyı hafifçe tıklatmaları duyulana kadar. Tao Chi'en huzurlu bir uykudan uyanmışçasına taptaze ve yenilenmiş olarak kalkıp giyinerek kapıyı açmaya gitti.

"Muayenehaneyi kapat. Bugün hastalara bakmayacağım, başka işlerim var," diye emir verdi yardımcısına.

Tao Chi'en'in o gün öğrendikleri, kaderinin yönünü değiştirecekti. Parmaklıklar arkasındaki o kızlar, sokaklardan toplanmış ya da kendi öz ana babaları tarafından Altın Dağ'da evlendirilecekleri sözüyle satılarak, Çin'den

geliyorlardı. Simsarlar, kızları cariye olarak isteyen zengin müşterilerin özel siparişleri dışında, onları en güzellerin arasından değil, en güçlü ve en ucuzların arasından seçiyorlardı. Duvardaki deliklerden gözlenme gösterisini keşfeden o zeki Ah Toy, kentteki en büyük körpe vücut ithalatçısına dönüşmüştü. Kendi genelev zinciri için kızları ergenlik çağında satın alıyordu, çünkü onları eğitmek daha kolay oluyordu, zaten her ne olursa olsun kısa bir süre dayanıyorlardı. Ünlü ve zengin olmaya başlamıştı, kasaları patlayacak haldeydi; yaşlılığında çekilmek üzere Çin'de bir saray bile satın almıştı. Yalnızca Çinliler arasında değil, aynı zamanda nüfuzlu Amerikalılar arasında da en iyi bağlantılara sahip olan tek Doğulu genelev patroniçesi olmakla övünüyordu. Kızlarını müşterilerden bilgi toplayacak biçimde eğitmişti; böylelikle iktidardaki erkeklerin gizli sırlarını, politik manevralarını ve zayıf yanlarını öğreniyordu. Rüşvette başarılı olamazsa şantaja başvuruyordu. Kimse ona meydan okumayı göze alamıyordu, çünkü validen en aşağıdakine kadar hiçbirinin tutar yanı yoktu. Partiler halinde gelen köleler, San Francisco Rıhtımı'ndan kente, hiçbir yasal engelle karşılaşmaksızın, güpegündüz giriyorlardı. Ancak tek köle tüccarı Ah Toy değildi; California'nın altın madenleri kadar kâr getiren, en güvenilir şirketleri de bu pisliğin içindeydi. Giderler en aza indirgenmişti; kızlar ucuzdu, gemilerin en dibinde, içleri pamukla beslenmiş kocaman sandıkların içinde yolculuk ediyorlardı. Böylece, nereye ve ne için gittiklerini bilmeden haftalarca dayanıyorlar, güneş ışığını, yapacakları işi öğrenmek için ders alma sıraları geldiğinde görebiliyorlardı ancak. Yolculuk sırasında denizciler onlara antrenman yaptırma işini üstleniyorlar, San Francisco'da gemiden indiklerinde masumiyetlerinin en son kırıntısını bile yitirmiş oluyorlardı. Bazıları dizanteriden, koleradan ya da susuzluktan ölüyor-

lar, bazıları da deniz suyuyla yıkamak üzere güverteye çıkardıkları sırada kendilerini suya atmayı başarıyorlardı. Geri kalanlar kapana kısılıp kalıyorlardı; İngilizce bilmiyorlar, bu yeni toprakları tanımıyorlardı; gidebilecekleri kimseleri yoktu. Göçmen bürosu memurları rüşvet alıyorlardı; kızların halini görmezlikten geliyorlar, sahte evlat edinme ya da evlenme belgelerini okumadan damgalıyorlardı. Rıhtımda onları, bu mesleğin yüreğini kapkara bir taşa çevirdiği eski bir fahişe karşılıyordu. Bir sopayla sığır güder gibi önüne katıp bakmak isteyebileceklerin gözleri önünde, kentin göbeğinden geçiriyordu onları. Çin Mahallesi'nin eşiğinden içeri adımlarını atar atmaz da, gizli odalardan, saklı geçitlerden, kıvrımlı merdivenlerden, görünmez kapılardan ve çift katlı duvarlardan oluşan yeraltı labirenti içinde sonsuza dek gözden kayboluyorlardı; buralara polisler asla gelmezdi, çünkü orada olup biten her şeyin, işlerine karışmalarının gerekmediği kötü bir ırk olan "sarıların işi" olduğu kanısındaydılar.

Kızlar, toprağın altında, alay edercesine "Kraliçe Salonu" denilen kocaman bir odada kaderleriyle yüzleşiyorlardı. Onları bir gece dinlenmeye bırakıyorlar, yıkıyorlar, yemek veriyorlar, bazen de biraz sersemletmek için bir fincan içki içmeye zorluyorlardı. Saati geldiğinde onları çırılçıplak soyarak, akla gelebilecek her türde alıcıyla tıklım tıklım dolu bir odaya götürüyorlardı; bunlar kızların her yanlarını elliyorlar, dişlerini kontrol ediyorlar, parmaklarını canlarının istediği yerlerine sokuyorlar ve en sonunda fiyat veriyorlardı. Bazıları daha üst sınıf genelevler ya da zenginlerin haremleri için satın alınıyorlardı; en güçlü olanlar, kısacık hayatlarının geri kalanında yanında çalışacak oldukları Çinli fabrikatörlerin, madencilerin ya da köylülerin eline düşüyorlardı; büyük bir çoğunluğu da Çin Mahallesi'ndeki hücrelerde kalıyordu.

Yaşlılar onlara mesleği öğretiyorlardı: Ödeme sırasında aldatılmamak için altını bronzdan ayırt etmeyi, müşterileri kendine çekip istekleri ne kadar aşağılayıcı ya da acı verici olursa olsun, hiç şikâyet etmeden onlara zevk vermeyi öğrenmek zorundaydılar. Bu işleme bir yasallık havası vermek için de, kendilerini beş yıllığına sattıklarını belirten, ama hiçbir zaman azat olamayacakları biçimde hesaplanmış olan, okuyamadıkları bir sözleşmeyi imzalatıyorlardı onlara. Hastalandıkları her gün için hizmet sürelerine iki hafta ekleniyordu; kaçmaya kalkışacak olurlarsa da sonsuza dek köle olarak kalıyorlardı. Kalın bir perdeyle bölünmüş havasız odalarda, ölene dek kürek mahkûmları gibi çalışarak, üst üste yaşıyorlardı. O sabah Tao Chi'en, yanında Lin'in ve akupunktur hocasının ruhlarıyla birlikte oraya gitmişti. Üzerinde yalnızca bir bluz olan genç bir kız, onu elinden tutarak, perdenin arkasında pislik içinde bir ot şiltenin bulunduğu yere götürdü ve elini uzatarak önce parayı ödemesini istedi. Altı doları aldıktan sonra da kendini sırtüstü atarak, gözlerini tavana dikip bacaklarını açtı. Gözbebekleri ölüydü, zorlukla soluk alıyordu; Tao Chi'en, onun uyuşturulmuş olduğunu anlamıştı. Yanına oturarak gömleğini aşağı indirdi ve başını okşamaya çalıştı, ama kız bir çığlık atmış, olduğu yerde büzülerek ısırmaya hazır bir halde dişlerini göstermişti. Tao Chi'en geri çekildi ve kıza hiç dokunmadan, sonunda sesinin tekdüzeliği onu yatıştırana kadar Kanton lehçesinde uzun uzun konuştu onunla; bir yandan da yeni oluşmuş koca koca çürüklerini inceliyordu. Sonunda kız, sanki konuşma alışkanlığını unutmuş gibi, sözcüklerden çok el kol hareketleriyle onun sorularına yanıt vermeye başlamış, böylece tutsaklığıyla ilgili bazı ayrıntıları öğrenmişti. Ne zamandan beri orada olduğunu söyleyemiyordu; çünkü zamanı hesaplamaya çalışmak yararsız bir çaba olurdu, ama çok uzun bir süre olmasa

gerekti, çünkü Çin'deki ailesini acınacak bir şaşmazlıkla hâlâ hatırlayabiliyordu.

Tao Chi'en, perdenin ardındaki süresinin sona erdiğini hesaplayınca dışarı çıktı. Bir gece önce kendisini karşılamış olan aynı yaşlı kadın bekliyordu kapıda, ama onu tanıdığını gösterecek bir şey yapmamıştı. Tao Chi'en oradan çıkınca, sonunda bu bulmacanın parçalarını yavaş yavaş yerlerine oturtana kadar, meyhanelere, oyun salonlarına ve afyon tekkelerine giderek sorular sordu, son olarak da mahalledeki öteki hekimleri ziyarete gitti. O küçük *sing song girls*, hizmet göremeyecek kadar hastalandıklarında, kendi deyişleriyle "hastane"ye, yani kendisinin bir gece önce gitmiş olduğu o gizli odalara götürülüyorlardı; yanlarında bir fincan su, bir parça pirinç, içinde birkaç saat yetecek kadar yağı bulunan bir de kandille onları orada bırakıyorlardı. Öldüğünden emin olmak için, içeri girmek üzere kapı birkaç gün sonra yeniden açılıyordu. Onları hayatta bulurlarsa, işlerini bitiriyorlardı: Hiçbiri, bir daha güneş ışığını göremiyordu. Bu kez her zamanki *zong yi* orada bulunmadığından Tao Chi'en'i çağırmışlardı.

Tao Chi'en, bu kızlara yardım etme düşüncesinin kendisinden değil, Lin ile akupunktur hocasından çıktığını söyleyecekti dokuz ay sonra Eliza'ya.

"California özgür bir eyalet, Tao, burada köle olamaz. Amerikan yetkililerine başvursana."

"Özgürlük herkese yetmez. Amerikalılar kör ve sağırdır, Eliza. O kızlar göze görünmezler, tıpkı deliler, dilenciler ve köpekler gibi."

"Peki Çinlilerin de mi umurunda değil?"

"Benim gibi bazılarının, evet; ama kimse suç örgütlerini ele vererek kendisini tehlikeye atmak istemez. Çoğunluk, yüzyıllar boyunca Çin'de aynı şeyler yapıldığına göre, burada olup bitenleri eleştirmenin bir anlamı olmadığını düşünüyor."

"Ne acımasız insanlar!"

"Acımasızlık değil bu. İnsan hayatının benim ülkemde bir değeri yok, o kadar. Orada çok fazla insan var, her zaman da doyurabileceklerinden çok daha fazla çocuk doğuruyorlar."

"Ama sana göre o kızlar kaldırılıp bir yana atılamaz, Tao..."

"Hayır. Lin ve sen, kadınlar hakkında bana çok şey öğrettiniz."

"Şimdi ne yapacaksın?"

"Altın aramamı söylediğinde seni dinlemeliymişim. Zengin olsaydım, onları satın alırdım."

"Ama zengin değilsin. Üstelik California'nın tüm altını, onların hepsini satın almaya yetmezdi. Bu yasadışı trafiği engellemek gerek."

"Bu olanaksız, ama bana yardım edersen bazılarını kurtarabilirim..."

Son aylarda on kızı satın alarak kurtardığını, ama yalnızca iki tanesinin yaşadığını anlattı ona. Bulduğu çözüm tehlikeliydi ve pek de kesin değildi, ama başka bir şey gelmiyordu aklına. Ölüm halinde olanları kendisine teslim etmeleri karşılığında, hastalandıkları ya da gebe kaldıklarında onlara ücretsiz olarak bakmayı önermişti. *Sing song girl*'lerden birini "hastane"ye yollama vakti geldiğinde kendisini çağırtmaları için o iğrenç kadınlara rüşvet veriyordu; bunu yaptıkları zaman da yardımcısıyla birlikte çıkageliyor, ölüm halindeki kızı bir sedyeye koyarak alıp götürüyorlardı. "Deney yapmak için," diye açıklıyordu Tao Chi'en, kendisine pek ender soru sorduklarında. Nasıl olsa kız artık bir işlerine yaramıyordu; doktorun bu acayip sapıklığı ise, kızı yok etme sorunundan kurtarıyordu onları. Bu işlem her iki tarafın da yararınaydı. Tao Chi'en, hastayı alıp gitmeden önce onlara bir ölüm belgesi veriyor, bunun karşılığında da herhangi bir şikâyeti

engellemek için kızın imzalamış olduğu hizmet sözleşmesini kendisine geri vermelerini şart koşuyordu. Dokuz olayda genç kızlar herhangi bir biçimde huzura kavuşmanın çok ötesindeydiler; Tao Chi'en'in bu işteki tek rolü, son dakikalarında onlara destek vermek olmuştu yalnızca, ama içlerinden iki tanesi hayatta kalmıştı.

"Onları ne yaptın?" diye sordu Eliza.

"Benim odamdalar. İkisi de henüz çok güçsüz, bir tanesi de yarı deli gibi, ama düzelecekler. Ben seni aramaya gelirken, yardımcım onlara bakmak için yanlarında kaldı."

"Anlıyorum."

"O kızları daha uzun süre orada kapalı tutamam.

"Belki de onları Çin'deki ailelerinin yanına gönderebiliriz."

"Olmaz! Köleliğe geri dönmüş olurlar. Onlar ancak bu ülkede kendilerini kurtarabilirler, ama nasıl olur bilmiyorum."

"Yetkililer yardım etmiyorlarsa, iyi insanlar ederler. Kiliselere ve misyonerlere başvuralım."

"Bu Çinli kızların Hıristiyanların umurunda olduğunu sanmıyorum."

"İnsan yüreğine ne kadar az güvenin var, Tao!"

Eliza, Çinli dostunu Kemikkıran'la baş başa çay içmeye bırakıp fırından yeni çıkmış ekmeklerinden birini sarmalayarak nalbantı ziyarete gitti. James Morton'u, belden yukarısı çıplak, önünde deri bir önlük, kafasına bağlı bir bezle, demirci ocağının önünde kan ter içinde çalışırken buldu. İçeride dayanılmaz bir sıcak vardı, duman ve kızgın metal kokuyordu. İş saatlerinde yaz kış sürekli açık duran çift kanatlı bir kapısı olan, toprak zeminli, ahşap bir barakaydı burası. Ön tarafında müşterilere bakmak için kullanılan büyük bir tezgâh, onun gerisinde de demirci ocağı vardı. Duvarlarda ve tavandaki

kirişlerde meslek aletleriyle Morton'un yapmış olduğu gereçler ve at nalları asılıydı. Arka tarafa dayalı bir merdivenle, yatak odası yerine geçen, yağlı brandadan bir perdeyle müşterilerin bakışlarından korunan küçük bir çekme kata çıkılıyordu. Aşağı katın eşyası, yıkanmak için bir tekne ve iki iskemleyle bir masadan oluşuyordu; odada süs olarak, duvardaki bir Amerikan bayrağı ile masanın üzerinde bir bardağın içinde duran üç tane kır çiçeğinden başka bir şey yoktu. Esther, önündeki koca göbeğini sallaya sallaya, kan ter içinde, dağ gibi yığılı çamaşırları ütülüyordu. Aşk ve gebelik onu güzelleştirmiş, üzerindeki huzur havası bir hale gibi aydınlatmıştı yüzünü. Başkalarının çamaşırlarını yıkıyordu; kocasının örs ve çekiçle yaptığı kadar yorucu bir işti bu. Haftada üç kez kirli çamaşırları bir el arabasına yükleyerek ırmağa gidiyor, günün büyük bir bölümünü onları sabunlayıp fırçalamakla geçiriyordu. Güneş olursa çamaşırları kayaların üzerinde kurutuyordu, ama çoğu zaman ıslak çamaşırlarla geri dönüyor, hemen arkasından da kolalayıp ütüleme faslı başlıyordu. James Morton, o ağır işinden vazgeçememişti bir türlü; karısı ise çocuğunun bu yerde doğmasını istemiyor, ailesini kasabadaki bir eve taşıyabilmek için kazandığı paranın her kuruşunu biriktiriyordu.

"Küçük Şilili," diye bağırarak gidip sımsıkı kucakladı Eliza'yı. "Uzun zamandır beni görmeye gelmemiştin."

"Ne kadar güzelsin, Esther! Aslında James'i görmeye geldim," dedi ekmeği ona uzatarak.

Adam, aletlerini bırakıp terini bir mendille sildikten sonra Eliza'yı avluya çıkardı; Esther de üç bardak limonatayla onlara katılmıştı. Öğle sonrası serindi, gökyüzü de bulutluydu, ama kışın belirtileri henüz görünmüyordu. Havada yeni kesilmiş ot ve nemli toprak kokusu vardı.

Joaquin

1852 kışında Kuzey California sakinleri şeftali, kayısı, üzüm, taze mısır, karpuz ve kavun yerlerken, New York, Washington, Boston ve öteki önemli Amerikan kentlerindeki insanlar mevsimin getirdiği kıtlığa boyun eğmek zorundaydılar. Paulina'nın gemileri ta Şili'den Güney Yarıküre'deki nefis yaz ürünlerini buraya taşıyor, mavi buzdan yatakları içinde yerlerine el değmeden ulaşıyordu bunlar. Artık hiç kimse bir şeftaliye üç dolar ya da bir düzine yumurtaya on dolar ödemiyor olsa da, bu iş, kocasıyla kayınbiraderinin altın işinden çok daha iyi sonuç vermişti. Rodríguez de Santa Cruz kardeşler tarafından altın madenlerine yerleştirilmiş olan Şilili işçilerin kökü Amerikalılar tarafından kazınmıştı. Aylar boyunca ürettiklerini ellerinden almışlar, ustabaşılarını ipe çekmişler, kırbaçlamışlar, birçoğunun kulaklarını kesmişler, geri kalanları da maden yıkama yerlerinden kovalamışlardı. Bu olay gazetelerde de çıkmıştı, ama tüyler ürpertici ayrıntılarını, ustabaşılarından birinin, babasının yalvarmalarına ve ölümüne tanık olmak zorunda kalmış olan sekiz yaşındaki oğlu anlatmıştı. Paulina'nın gemileri ayrıca Londra'dan tiyatro kumpanyaları, Milano'dan operalar, Madrid'den *zarzuela*'lar da getiriyor, bunlar Valparaíso'da kısa birer gösteri yaptıktan sonra yolculuklarına

kuzeye doğru devam ediyorlardı. Biletler aylar öncesinden satılıyor, gösteri günleri, San Francisco sosyetesinin gala kılığındaki iki dirhem bir çekirdek kaymak tabakası, iş giysileri içindeki kaba saba madencilerle dirsek dirseğe oturmak zorunda kalacakları tiyatrolarda randevulaşıyordu. Gemiler boş olarak geri dönmüyorlardı: Şili'ye Amerikan unundan başka, altın hayalleri geçtikten sonra gittikleri kadar yoksul olarak geri dönmekte olan yolcuları da taşıyorlardı.

San Francisco'da yaşlılardan başka her türlü insan vardı; nüfus gençti, güçlüydü, gürültülüydü, sağlıklıydı. Altın, yirmi yaşında serüvencilerden oluşan bir lejyonu çekmişti buraya, ama altın hastalığı artık geçmişti ve tıpkı Paulina'nın dediği gibi, kent o eski köy haline geri dönmemiş, tam tersine, ince zevklere ve kültür hayatına özenerek büyüyüp gelişmişti. Bu ortamda Paulina'nın keyfi son derece yerindeydi. Bu yeni doğan toplumun Şili'deki ikiyüzlülüğün tam tersi olan kaygısızlığı, özgürlüğü, gözüpekliği hoşuna gidiyordu. Babasının, yargıç olmuş bir rüşvet zengini ve bir imparatoriçe gibi süslenip püslenmiş ne idüğü belirsiz bir Fransız dilberiyle aynı sofraya oturmak zorunda kalsa ne kadar sinirleneceğini düşünmek hoşuna gidiyordu. Baba evinin kalın tuğla duvarlarıyla parmaklıklı pencereleri arasında, geçmişe dönük olarak, başkalarının düşüncelerine ve tanrısal cezalara bağımlı olarak yetişmişti; California'da ise ne geçmişin önemi vardı ne de vicdanın; eksiklikler gözden gizlenebilirse acayiplik hoş karşılanıyordu, suç diye bir şey de yoktu. Babalarının sansüründen geçeceğini pek ummasa da kız kardeşlerine mektup yazarak, kendine yepyeni bir yaşam kurup göz açıp kapayana kadar milyoner ya da dilenci olunabilen bu olağanüstü ülkeyi anlatıyordu onlara. Herkese karşı açık ve cömert olan bir fırsatlar ülkesiydi burası. Geçmişi silmeye ve çalışmaya

hazır olarak yoksulluktan ya da şiddetten kaçıp gelen insan kitleleri, Golden Gate kapısından giriyorlardı ülkeye. Kolay değildi bu, ama evlatları Amerikalı olacaklardı. Bu ülkedeki en harika şey, hepsinin, çocuklarının daha iyi bir yaşam sahibi olacaklarına inanmasıydı. "Tarım, California'nın gerçek altını; ekili alanlar göz alabildiğince uzanıyor ve bu verimli topraklarda her şey coşkuyla yetişiyor. San Francisco harika bir kente dönüştü, ama o bayıldığım uç nokta özelliğini yitirmedi. Özgür düşünenlerin, hayalperestlerin, kahramanların ve serserilerin beşiği olmayı sürdürüyor. İnsanlar en uzak kıyılardan geliyorlar; sokaklarda bin bir çeşit dil konuşuluyor, beş anakaranın yemekleri kokuyor, her ırktan insan görülüyor," diye yazıyordu Paulina. Artık tek başlarına olan erkeklerin konaklama yeri değildi burası; kadınlar da gelmişler, onlarla birlikte toplum değişmişti. Altın peşine düşmüş serüvenciler kadar dik başlıydılar onlar da; öküzlerin çektiği arabalarla tüm anakarayı geçip gelmek yürek isterdi; o öncü kadınlarda da bu vardı işte. Annesi ve kız kardeşleri gibi çıtkırıldım hanımlar yoktu orada; kendisi gibi Amazonlardı ortalıkta görünenler. En gözüpek olanlarla yorulmak bilmeden inatla boy ölçüşerek, günden güne ne yaradılışta olduklarını gösteriyorlardı; kimse onları zayıf cins diye nitelemiyor, erkekler kendileriyle eşit görerek saygı gösteriyorlardı onlara. Kadınlar, dünyanın başka yerlerinde kendilerine yasaklanmış olan işlerde çalışıyorlardı: Altın arıyorlar, sığır çobanlığı yapıyorlar, katır sürüyorlar, ödül karşılığı haydut avlıyorlar, kumarhaneleri, restoranları, çamaşırhaneleri, otelleri yönetiyorlardı. "Burada kadınlar kendi topraklarının sahibi olabilirler, mülk satın alabilir ve satabilirler, canları isterse boşanabilirler. Feliciano'nun çok dikkat etmesi gerek, çünkü bana yapacağı ilk edepsizlikte onu beş parasız tek başına bırakıveririm," diye alay ediyordu Paulina, mektupların-

da. Sonra da California'da en kötülerin bile en iyisinin bulunduğunu ekliyordu, yani farelerin, pirelerin, silahların ve kötülüklerin.

Jacob Freemont ise, gazetesinde, "İnsan Batı'ya geçmişten kaçmaya ve her şeye yeni baştan başlamaya geliyor, ama saplantılarımız tıpkı rüzgâr gibi peşimizi bırakmıyor," diye yazıyordu. Kendisi buna iyi bir örnekti, çünkü adını değiştirip muhabir olması ve *yankee* gibi giyinmesi pek bir işe yaramamıştı; yine aynı kişiydi o. Valparaíso'daki misyonerlik aldatmacası geride kalmıştı, ama bu kez de başka bir dalavere kıvamını bulmaktaydı ve yine eskisi gibi, o yarattığı şeyin kendisinden baskın çıktığını, kendi zayıflıkları karşısında çaresizlikle boyun eğdiğini hissediyordu. Joaquín Murieta'yla ilgili yazılar basının saplantısı haline gelmişti. Her Tanrı'nın günü onun sözlerini doğrulayan yabancı tanıklar çıkıyordu; onlarca kişi onu gördüklerini ileri sürüyorlar, onu tıpkı kendi uydurduğu kişi gibi tanımlıyorlardı. Freemont artık hiçbir şeyden emin değildi. O öyküleri asla yazmamış olmayı arzu ediyor, bazı zamanlar, bu iş tümüyle çığrından çıkıp da Şili'de olduğu gibi bir fırtına şiddetiyle kendi üzerine yıkılmadan, herkesin önünde kendi kendini yalanlayarak, sahtekârlıklarını itiraf edip ortadan kaybolmak geliyordu içinden, ama bunu yapacak cesareti yoktu. Saygınlık başına vurmuştu, şöhretten başı dönüyordu.

Jacob Freemont'un yavaş yavaş oluşturduğu öykü, tam bir serüven romanı niteliklerine sahipti. Joaquín Murieta'nın, nişanlısıyla birlikte Stanislau altın madenlerinde alın teriyle çalışan, dürüst ve soylu bir genç olduğunu anlatıyordu. Onun refaha erdiğini öğrenince birtakım Amerikalılar ona saldırarak elindeki altını almışlar, onu dövdükten sonra gözlerinin önünde nişanlısının ırzına geçmişlerdi. Bu talihsiz çiftin kaçmaktan başka çaresi kalmamış ve altın yıkama yerlerinin uzağında bir

yere gitmek üzere kuzeye doğru yola koyulmuşlardı. Freemont'un dediğine göre, çevresi ormanlarla sarılı, berrak bir derenin aktığı, şiir gibi bir toprak parçasını ekip biçmek üzere çiftçi olarak yerleşmişlerdi, ama orada da huzurları uzun sürmemişti, çünkü yeniden *yankee*'ler elindekileri almaya gelmişler ve geçinmek için başka bir yol bulmaları gerekmişti. Kısa bir süre sonra Joaquín Murieta, bir *monte* oyuncusuna dönüşmüş olarak Calaveras' ta ortaya çıkmıştı; o arada nişanlısı da Sonora'daki baba evinde düğün hazırlıkları içindeydi. Ancak genç adamın hiçbir yerde huzur bulamayacağı kaderine yazılmıştı bir kez. Onu bir at çalmakla suçlamışlar ve bir grup Amerikalı, daha fazla formaliteye gerek görmeden onu bir ağaca bağladıkları gibi meydanın ortasında vahşice kırbaçlamışlardı. Halkın tepkisi, gurur sahibi bir gencin dayanabileceğinden çok fazla olmuş, yüreği nefretle dolmuştu. Kısa bir süre sonra, bir *yankee*'yi yahni yapılacak bir tavuk gibi doğranmış olarak bulmuşlar, adamın kalıntılarını bir araya getirdiklerinde, Murieta'yı kırbaçlayarak aşağılamış olan o adamlardan biri olduğunu anlamışlardı. Bunu izleyen haftalarda, o kırbaçlama olayına katılmış olan öteki *yankee*'lerin de her biri, işkence edilerek farklı bir biçimde öldürülmüştü. Jacob Freemont'un yazılarında dediği gibi, bu gaddar insanlar ülkesinde daha önce hiç bu kadar gaddarlık görülmemişti. Daha sonraki iki yıl boyunca haydudun adı her yanda ortaya çıkmıştı. Çetesi sığır ve at çalıyor, posta arabalarına saldırıyor, altın madenlerindeki madencileri ve yollardaki yolcuları soyuyor, yasa adamlarına meydan okuyor, gafil avladığı her Amerikalıyı öldürüyor, hiçbir cezaya uğramadan adaleti alaya alıyordu. California'da cezasız kalmış her zorbalık ve her suç Murieta'ya yakıştırılıyordu. Arazi saklanmaya çok elverişliydi; art arda uzanan ormanlar, tepeler ve çukurlar, bir atlının ardında hiçbir iz bırakmadan saatlerce

at sürebileceği yüksek otlaklar, saklanabileceği derin mağaralar ve peşindekileri atlatabileceği gizli dağ geçitleri arasında dolaşırken balıktan ve avdan bol bir şey yoktu. Canileri aramaya çıkan silahlı adamlar ya elleri boş olarak geri dönüyorlar ya da onları yakalayacağız derken ölüp gidiyorlardı. Jacob Freemont, bütün bunları kendi söz sanatına kendisi de şaşarak anlatıyor, kimsenin de aklına ondan ad, tarih ya da yer adı istemek gelmiyordu.

Eliza Sommers, iki yıldan beri San Francisco'da Tao Chi'en'in yanında çalışıyordu. O süre içinde yaz aylarında olmak üzere iki kez, eskiden kullandığı aynı yöntemle, yani başka yolcuların yanına katılarak, Joaquín Andieta'yı aramaya çıkmıştı. Birincisinde, onu bulana ya da kış başlayana kadar yolculuk etme niyetiyle gitmiş, ama dört ay sonra bitkin bir halde hasta olarak geri dönmüştü. 1852 yazında yeniden yollara düşmüş, ama eski gezdiği yerleri dolaştıktan sonra, Kabilesiz Tom'un büyükannesi olma rolünü kesinlikle kabullenmiş olan Kemikkıran Joe'yu ve ikinci çocuklarını beklemekte olan James'le Esther'i de ziyaret ederek, beşinci haftanın sonunda geri gelmişti, çünkü Tao Chi'en'den uzaklaşmanın üzüntüsüne dayanamıyordu artık. Gündelik ev işlerinde tıpkı uzun zamandır evli bir çift kadar rahat, hekimlik işinde uyumlu ve ruhsal açıdan birbirlerine yakındılar. Eliza, Joaquín Murieta'yla ilgili olarak basında ne çıkarsa biriktiriyor ve tıpkı çocukluğunda Miss Rose'un şiirlerini öğrendiği gibi onları ezberliyordu, ama haydudun nişanlısıyla ilgili bölümleri görmezlikten gelmeyi yeğliyordu. "Gazeteyi satmak için uydurmuşlardır o kızı, aşk öykülerinden halkın ne kadar hoşlandığını bilirsin," diye açıklıyordu Tao Chi'en'e. Eski püskü bir haritanın üzerinde Murieta'nın adımlarını bir gemici kararlılığıyla işaretli-

yordu, ama eldeki bilgiler belirsiz ve çelişkiliydi; yollar da insanı hiçbir yere ulaştırmadan, kafadan kontak bir örümceğin ağı gibi birbirleriyle kesişiyordu. Başlangıçta kendi Joaquín'inin o tüyler ürpertici soygunları yapanla aynı kişi çıkması olasılığını kabul etmemiş, ama çok geçmeden o kişinin kendi anılarındaki genç adama kusursuz bir biçimde uyduğu kanısına varmıştı. O da sömürüye karşı baş kaldırmış, güçsüzlere yardım etmek onda da bir saplantı haline gelmişti. Ama belki de kurbanlarına işkence eden Joaquín Murieta değildi de, adamlarıydı, her türlü kötülüğün beklenebileceği şu Üç Parmaklı Jack'ti örneğin.

Eliza, erkek giysileri içinde dolaşmayı sürdürüyordu, çünkü bu kılık göze görünmez olmasına yardım ediyordu; bu da, Tao Chi'en'in kendisini içine sokmuş olduğu şu *sing song girls* saçmalığı için son derece gerekliydi. Kadın giysisi giymeyeli üç buçuk yıl olmuştu; Miss Rose, Fresia Ana ya da John Dayısı hakkında hiçbir şey bilmiyordu; her keresinde biraz daha olanaksızlaşan bir serabın peşinde bin yıldır dolaşıyor gibiydi sanki. Sevgilisiyle o kaçamak kucaklaşmaları çok gerilerde kalmıştı; duygularından emin değildi artık; onu beklemeyi aşkından mı, yoksa gururundan mı sürdürdüğünü bilemiyordu. Kimi zaman, işine gücüne dalmış olarak, onu aklına bile getirmeden haftalar geçip gidiyordu, ama sonra birden belleği onu şöyle bir dürtüyor, tir tir titrer bir halde bırakıyordu. O zaman da, içine girmiş olduğu bu dünyanın neresinde olduğunu bilemeyerek, şaşkın şaşkın bakınıyordu çevresine. Ayağında bu pantolonla, çevresi Çinlilerle sarılı olarak ne işi vardı orada? Kendini bu şaşkınlıktan kurtarabilmek ve aşkta direnme yüzünden orada olduğunu hatırlayabilmek için büyük bir çaba harcaması gerekiyordu. Görevinin hiçbir biçimde Tao Chi'en'e yardımcılık etmek değil, Joaquín'i aramak olduğunu düşü-

nüyordu; bunun için gelmişti ta uzaklardan; sırf onun kahrolası bir kaçak olduğunu ve gençliğini mahvettiğini yüzüne karşı söylemek için bile olsa, bunu yapacaktı. Bu yüzden daha önce de üç kez yola çıkmıştı, ama buna bir kez daha kalkışacak heves yoktu içinde. Gezisini sürdürme kararını bildirmek üzere Tao Chi'en'in karşısına azimle dikiliyor, ama sanki ağzının içine kum dolmuş gibi sözcükler gırtlağında takılıp kalıyordu. Kısmetine çıkmış olan bu garip can yoldaşını terk edemezdi artık.

"Onu bulursan ne yapacaksın?" diye sormuştu bir keresinde Tao Chi'en.

"Görünce anlayacağım onu hâlâ sevip sevmediğimi."

"Ya onu hiç bulamazsan?"

"Herhalde içimde o kuşkuyla yaşayacağım."

Dostunun şakaklarında vakitsiz çıkmış birkaç kır saç dikkatini çekmişti. Parmaklarını o güçlü kopkoyu saçların arasına sokmak, ya da o hafif okyanus kokusunu yakından koklamak için burnunu boynuna gömme isteği bazen dayanılmaz bir hal alıyordu, ama tek bir battaniyeye sarılı olarak yerde uyuma bahanesine sahip değillerdi artık; birbirlerine dokunma fırsatları hiç yoktu. Tao çok fazla çalışıyor ve okuyordu; Eliza, onun her zaman kusursuz bir davranış içinde olmasına ve en kritik anlarda bile soğukkanlılığını korumasına rağmen, ne kadar yorgun olduğunu tahmin edebiliyordu. Yalnızca kolunda dehşet içinde bir kızla birlikte bir satın alma operasyonundan döndüğünde bitkin oluyordu Tao. Kızın hangi koşullarda olduğunu anlayabilmek için muayene edip gerekli emirlerle onu kendisine teslim ediyor, sonra saatlerce içine kapanıyordu. "Lin'le birlikte" diye hemen anlıyordu Eliza ve açıklayamadığı bir acı saplanıyordu ruhunun gizli bir yerine. Gerçekten de öyle oluyordu. Tao Chi'en, meditasyonun sessizliği içinde, yitirmiş olduğu huzurunu geri kazanmaya, içindeki nefret ve öfke eğiliminden kurtul-

maya çalışıyordu. Sonunda bedeninin bir hiçlik içinde eriyip gittiğini hissedene kadar anılarından, isteklerinden ve düşüncelerinden yavaş yavaş arınıyordu. Kendisini en yüksek dağların üzerine çıkaran soğuk ve berrak bir havanın yardımıyla hiçbir çaba harcamadan çok yükseklerde uçan bir kartala dönüşmüş olarak yeniden ortaya çıkana kadar, bir süre yaşamdan uzaklaşıyordu. O yükseklikler-den, aşağıdaki uçsuz bucaksız çayırları, bitmez tükenmez ormanları ve som gümüş gibi parlayan ırmakları görebiliyordu. İşte o zaman kusursuz bir uyuma erişiyor, zarif bir çalgı gibi, göklerle ve toprakla birlikte aynı tınıyla ses veriyordu. O güzelim kanatlarını açarak bembeyaz bulutların arasında süzülüyor ve birden onu yanında hissediyordu. Lin, gökyüzünün sonsuzluğunda süzülen bir başka görkemli kartal gibi yanı başında beliriveriyordu.

"Nerede senin o eski neşen, Tao?" diye soruyordu ona.

"Dünya acılarla dolu, Lin."

"Acının ruhsal bir amacı vardır."

"Bu yalnızca yararsız bir acı."

"Unutma ki bilge kişi her zaman neşelidir, çünkü gerçekleri kabul eder."

"Peki ya kötülük, onu da mı kabul etmek gerek?"

"Onun tek panzehiri sevgidir. Yeri gelmişken: Ne zaman yeniden evleneceksin?"

"Ben seninle evliyim ya."

"Ben bir hayaletim, seni bütün ömrün boyunca ziyaret edemem, Tao. Beni her çağırdığında gelmem çok müthiş bir çaba, ben artık senin dünyana ait değilim. Evlen, yoksa vaktinden önce yaşlı bir adam olup çıkacaksın. Üstelik o iki yüz yirmi iki sevişme pozisyonunu uygulamazsan, unutur gidersin, diye onu alaya alıyordu, o billur gibi unutulmaz kahkahasıyla.

Bu satın alma işlemleri, "hastane"ye yaptığı ziyaret-

lerden çok daha kötüydü. Can çekişmekte olan kızlara yardım etme umudu öyle azdı ki, gerçekleşecek olursa mucizevi bir armağan oluyordu kendisi için; oysa satın aldığı her kıza karşılık rezilliğe gömülmüş düzinelercesinin orada kaldığını biliyordu. Zengin olsaydı daha kaç tanesini satın alarak kurtarabileceğini hayal edip kendi kendine işkence ediyor, sonunda Eliza birçoğunu kurtarmış olduğunu hatırlatıyordu ona. Paylaştıkları yakınlıklardan ve sırlardan oluşan narin bir doku birleştiriyordu onları, ama aynı zamanda karşılıklı saplantılarıyla birbirlerinden ayrılıyorlardı. Joaquín Andieta'nın hayaleti gitgide uzaklaşıyor, buna karşılık Lin'inki kumsaldaki meltem ya da dalgaların sesi gibi algılanabiliyordu. Tao Chi'en'in onu anması yeterliydi; hayattayken olduğu gibi, her zamanki güler yüzlü haliyle geliveriyordu. Ancak Eliza'nın hasmı değildi; kız bunu henüz bilmiyordu, ama yoldaşı olup çıkmıştı çoktan. Bu dostluğun aşka fazlasıyla benzediğini ilk anlayan da Lin olmuştu; kocası böyle bir çifte ne Çin'de, ne Şili'de ne de herhangi başka bir ülkede yer olduğu gerekçesiyle kendisiyle tartıştığında, yeniden gülmüştü Lin.

"Saçmalama, dünya büyüktür, hayat da uzun. Bütün iş, cesaret edebilmekte..."

"Irkçılığın ne olduğunu sen hayal bile edemezsin, Lin, sen hep kendi insanlarının arasında yaşadın. Benim ne yaptığım ya da neyi bildiğim burada kimsenin umurunda değil, Amerikalılar için ben yalnızca iğrenç bir Çinli kâfirim, Eliza da bir *yağlı*. Çin Mahallesi'nde ise saç örgüsü olmayan, *yankee*'ler gibi giyinmiş dönek biriyim. Hiçbir yana ait değilim ben."

"Irkçılık yeni bir şey değil ki, Çin'deyken sen de, ben de *fan guey*'lerin hepsinin birer vahşi olduğunu düşünürdük."

"Burada bir tek paraya saygı gösteriyorlar; görünüşe

bakılırsa, bende de o saygıdan hiçbir zaman yeterince olmayacak."

"Yanılıyorsun. Kendini saydırmasını bilene de saygı gösteriyorlar. Gözlerinin içine bak."

"Senin bu öğüdüne uyacak olursam, bir köşede bir kurşun sıkıverirler bana."

"Denemeye değer. Çok fazla yakınıyorsun Tao, seni tanıyamıyorum. Nereye gitti sevdiğim o cesur adam?"

Tao Chi'en, birer birer kesilmeleri kolay olan, ama birbirlerine dolanmış olduklarından koparılmaları olanaksız incecik sayısız iplikle kendini Eliza'ya bağlı hissettiğini kabullenmek zorundaydı. Birbirlerini tanıdıklarından beri aradan çok fazla yıl geçmemişti, ama artık geçmişe bakabilirler ve engellerle dolu olarak birlikte aştıkları upuzun yolu görebilirlerdi. Benzerlikler, ırk farklılıklarını giderek silmişti. "Sende güzel bir Çinli yüzü var," demişti Tao Chi'en bir dikkatsizlik ânında. "Sende de yakışıklı bir Şilili yüzü var," diye hemen karşılığını vermişti o da. Mahallede acayip bir çift oluşturuyorlardı: Yanında dikkati çekmeyen bir İspanyol delikanlısıyla gezen, uzun boylu, zarif bir Çinli. Oysa Çin Mahallesi'nin dışında, San Francisco'nun çok renkli kalabalığının içinde neredeyse göze görünmeden geçiyorlardı.

"O adamı sonsuza dek bekleyemezsin, Eliza. Bu bir tür çılgınlık, altın hastalığı gibi bir şey. Kendine bir süre tanımalısın," dedi günün birinde Tao.

"Peki o süre sona erdiğinde hayatımı nasıl bir düzene sokayım?"

"Ülkene geri dönebilirsin."

"Şili'de benim gibi bir kadın, senin şu *sing song girl*'lerinden beter olur. Sen olsan Çin'e geri döner miydin?"

"Benim tek amacım oydu, ama Amerika hoşuma gitmeye başlıyor. Orada yeniden Dördüncü Oğul olacağım, burada daha iyiyim."

"Ben de öyle. Joaquín'i bulamazsam, burada kalıp bir restoran açarım. Ne gerekiyorsa var bende: Yemek tarifleri için iyi bir bellek, malzemelere karşı derin bir sevgi, tat ve dokunma duyuları, çeşnilere karşı bir içgüdü..."

"Ve alçakgönüllülük," diye güldü Tao Chi'en.

"Bende bu yetenek varken neden alçakgönüllü olacakmışım? Üstelik bir av köpeğinin burnu var bende. Bu becerikli burun bir işe yarasa gerek: Bir yemeği şöyle bir koklamam, içinde ne olduğu anlamama ve daha iyisini yapmama yeter."

"Çin yemeğinde işine yaramaz bu yöntem..."

"Sizler öyle acayip şeyler yiyorsunuz ki, Tao! Benimki bir Fransız restoranı olurdu, hem de kenttekilerin en iyisi."

"Sana bir anlaşma öneriyorum, Eliza. Bir yıl içinde şu Joaquín'i bulamazsan, benimle evlenirsin," dedi Tao Chi'en ve ikisi de güldüler.

O konuşmadan sonra aralarında bir şey değişmişti. Baş başa kalacak olurlarsa kendilerini rahatsız hissediyorlardı; baş başa kalmayı istedikleri halde bundan kaçınır olmuşlardı. Eliza odasına çekilirken, onun peşinden gitme isteği çoğu zaman işkence gibi geliyordu Tao Chi'en'e, ama çekingenlik ve saygı karışımı bir duygu engelliyordu onu. Eliza eski sevgilisinin anısına bağlı olduğu sürece, ona yaklaşmaması gerektiği kanısındaydı Tao, ama dayanıksız bir ipin üzerinde belirsiz bir süre boyunca dengesini bulmayı da sürdüremezdi. Eliza'nın da kendisi için değil, öteki adam için aşkından gözüne uyku girmeyip gecenin beklentili sessizliği içinde saatleri sayarak yatağında yatmasını hayal ediyordu. Onun bedenini öyle iyi tanıyordu ki, gemide ona baktığı dönemden beri çıplak olarak görmediği halde, en gizli benine varana kadar ayrıntılı bir biçimde resmini çizebilirdi. Hastalanacak olursa ona dokunması için bahanesi olacağını hesaplıyor,

ama sonra böyle bir düşünceden utanç duyuyordu. Aralarında her an fışkırıveren o içten kahkahanın ve yumuşacık sevecenliğin yerini bunaltıcı bir gerilim almıştı. Rastlantı olarak birbirlerine sürtünecek olurlarsa, tedirginlik duyarak ayrılıveriyorlardı; birbirlerinin varlığının ya da yokluğunun bilincindeydiler; hava, önseziler ve beklentilerle yüklüydü sanki. Tatlı bir birliktelik içinde oturup kitap okuyacakları ya da yazı yazacakları yerde, muayenehanedeki işi bitirir bitirmez vedalaşıyorlardı. Tao Chi'en, güçten düşmüş hastalarını ziyarete gidiyor, tanıları ve tedavileri tartışmak üzere başka *zong yi*'lerle buluşuyor ya da Batı'nın tıp kitaplarını okumak üzere odasına kapanıyordu. California'da yasal olarak tıpla uğraşabilmek için izin alma tutkusunu besliyordu içinde; yalnızca Eliza, Lin ve akupunktur hocasının ruhlarıyla paylaştığı bir tasarıydı bu. Çin'de bir *zong yi* işe çırak olarak başlar, sonra yoluna tek başına devam ederdi, bu yüzden de tıp, her zaman aynı yöntemleri ve çareleri kullanarak yüzyıllar boyunca hiç değişmeden kalmıştı. İyi bir pratisyen ile sıradan bir tanesi arasındaki fark, birincisinin tanı koymakta sezgiye ve hastayı elleriyle rahatlatma yeteneğine sahip olmasındaydı. Oysa Batılı doktorlar son derece titiz çalışmalar yürütüyorlar, birbirleriyle bağlantı halinde kalıp yeni bilgileri günü gününe öğreniyorlardı; deneyler için laboratuvarları ve morgları vardı; rekabet yoluyla birbirlerine meydan okuyorlardı. Bilim, Tao Chi'en'i büyülüyordu, ama içindeki heves, geleneklere bağlı olan kendi toplumu içinde yankı bulamıyordu. En son gelişmelere bağlı olarak yaşıyor, o konularda eline ne kadar kitap ve dergi geçerse hepsini okuyordu. Modern olan her şeye karşı öyle büyük bir merakı vardı ki, saygıdeğer hocasının şu özlü sözünü duvara yazmak zorunda kalmıştı: "Bilgelik taşımayan bilgi pek az işe yarar, ruhsal yanı olmayan bilgelik de olamaz." Bu-

nu unutmamak için, her şey bilim demek değildir, deyip duruyordu. Her ne olursa olsun, kendi ırkından biri için elde edilmesi çok zor olan Amerikan yurttaşlığına ihtiyacı vardı, her zaman bir marjinal olarak görülmeden ancak bu yolla kalabilirdi bu ülkede; bir de diploma gerekiyordu, böylelikle çok iyi şeyler yapabileceğini düşünüyordu. *Fan guey*'ler, akupunktur ve yüzyıllardan beri Asya'da kullanılmakta olan şifalı otlar hakkında hiçbir şey bilmiyor, kendisini bir tür büyücü şifacı olarak görüyorlardı; başka ırkları öylesine küçümsüyorlardı ki, güneyde plantasyonlardaki kölelerin efendileri, bir zenci hastalandığında veteriner çağırtıyorlardı. Şilililerle ilgili düşünceleri de ondan farklı değildi, ama başka ülkelere yolculuk etmiş ya da öteki kültürler hakkında yazılar okumuş vizyon sahibi bazı doktorlar da vardı; onlar Doğu kodeksindeki tekniklerle ve binlerce ilaçla ilgileniyorlardı. Tao Chi'en, İngiltere'de bulunan Ebanizer Hobbs'la bağlantısını sürdürüyordu; mektuplarında ikisi de onları birbirlerinden ayıran uzaklıktan yakınıyorlardı. "Londra'ya gelin de Royal Medicine Society'de bir akupunktur gösterisi yapın, Doktor Chi'en; emin olun onları ağızları bir karış açık bırakırsınız," diye yazıyordu Hobbs. Dediğine göre, ikisinin bilgilerini bir araya getirecek olsalar, ölüleri ayağa kaldırabilirlerdi.

Alışılmadık bir çift

Kışın dondurucu soğukları, Çin Mahallesi'ndeki pek çok *sing song girls*'ü, Tao Chi'en onları kurtarmayı başaramadan, zatürreeden öldürmüştü. Birkaç keresinde, kızlar henüz hayattayken onu çağırtmışlar ve Tao Chi'en onları alıp götürebilmişti, ama birkaç saat sonra ateşler içinde sayıklayarak kollarının arasında ölüp gitmişlerdi. Artık o zamanlar Tao Chi'en'in hayırseverliğinin gizli dokunaçları, San Francisco'dan New York'a, Rio Grande' den Kanada'ya kadar tüm Kuzey Amerika'nın her yerine uzanıyordu, ama bu derece büyük bir çaba, o mutsuzluk okyanusunun içinde olsa olsa bir tuz tanesiydi. Hekimlik mesleğinde başarılıydı ve tüm kazanabildiğini ya da bazı zengin hastalarının hayırseverlikleri sayesinde elde edebildiklerini, yürüttüğü pazarlıklarda o zavallı kızların en gençlerini satın almaya harcıyordu. Bu yeraltı dünyasında artık onu tanıyorlardı: Yozlaşmış biri olarak ün yapmıştı orada. Kendi deyişiyle "deneyleri için" aldığı o küçük kızlardan hiçbirinin oradan canlı olarak çıktığı görülmemişti, ama kapının ardında neler olup bittiği kimsenin umurunda değildi. *Zong yi*'lerin en iyisi olduğundan, bir rezalet çıkarmadığı ve zaten hayvandan biraz daha fazla bir şey olan o kızlarla yetindiği sürece, onu rahat bırakıyorlardı. Meraklıların soruları karşısında, biraz bil-

gi verebilecek tek kişi olan o sadık yardımcısı, patronunun hastaları için öylesine yararlı olan olağanüstü bilgilerinin, yaptığı o gizemli deneylerden geldiğini açıklamakla yetiniyordu. Artık o zamanlar Tao Chi'en, Union Meydanı'nın birkaç sokak ötesinde ve Çin Mahallesi'nin dış kenarındaki iki binanın arasında, muayenehanesinin bulunduğu, ilaçlarını sattığı ve yolculuk edebilecek hale gelene kadar kızları sakladığı güzel bir eve taşınmıştı. Eliza, ilkel bir düzeyde iletişim kurabilmesi için gerekli olan Çinceyi öğrenmişti; geri kalanını pantomimle, resimlerle, birkaç İngilizce sözcükle idare ediyordu. Bu çabayı harcamasına değiyordu, doktorun sağır ve dilsiz erkek kardeşi yerine geçmekten çok daha iyiydi bu. Çince olarak ne yazabiliyor ne de okuyabiliyordu, ama ilaçları kokularından tanıyor, daha emin olabilmek için de şişelerin üzerini kendi uydurduğu bir kodla işaretliyordu. Altın iğnelerle, mucizevi otlarla ve Tao Chi'en'in sesiyle avutulmak için sıralarını bekleyen çok sayıda hasta her zaman vardı. Onun kadar bilgili ve nazik bir insanın, kadavra ve çocuk yaşta cariye koleksiyonu yapan biriyle nasıl olup da aynı kişi olabildiğini merak edenler çoktu, ama kötü alışkanlıklarının ne olduğu kesin olarak bilinmediğinden, toplum saygı gösteriyordu ona. Hiç dostu yoktu, orası kesindi, ama düşmanı da yoktu. Yaptığı ün Çin Mahallesi'nin sınırlarının dışına da çıkmıştı; bazı Amerikalı doktorlar, kendi bilgileri bir işe yaramadığında, bir "semavi"nin kendilerine öğretecek bir şeyi olabileceğini kabul etmek halkın gözünde kendilerini küçük düşüreceğinden her zaman büyük bir gizlilik içinde olmak koşuluyla, çoğu zaman ona danışıyorlardı. Kentteki bazı önemli kişilere bakmak ve o ünlü Ah Toy'u tanımak da işte böyle nasip olmuştu Tao Chi'en'e.

Kadın, bir yargıcın eşini rahatlatmış olduğunu öğrenince çağırtmıştı onu. Ciğerlerinde, ara sıra kendisini

soluksuz bırakacak gibi olan kastanyet sesi gibi bir hırıltıdan rahatsızdı. Tao Chi'en'in ilk tepkisi oraya gitmeyi reddetmek olmuştu, ama sonra onu yakından görme ve çevresini saran efsaneye kendi gözleriyle tanık olma merakı bu tepkisini yenmişti. Onun gözünde tam bir yılandı, kendi kişisel düşmanıydı bu kadın. Ah Toy'un onun için ne anlama geldiğini iyi bilen Eliza, bir çift öküzü öbür dünyaya yollamaya yetecek kadar arsenik koydu çantasına.

"Ne olur ne olmaz..." diye de açıkladı.

"Ne olur ne olmaz, ne?"

"Diyelim ki çok hasta. Sen de onun acı çekmesini istemezsin, öyle değil mi? Bazı zaman insanın ölmesine yardım etmek gerekir..."

Tao Chi'en içinden gelerek güldü, ama şişeyi de çantasından çıkarmadı. Ah Toy, müşterinin seans başına bin dolar ödediği, ama her zaman doyuma ulaşmış olarak ayrıldığı o lüks "daire"lerinden birinde karşıladı onu. Zaten her zaman şöyle derdi: "Fiyatı sorma gereğini duyuyorsanız, bu yer size göre değil demektir." Kolalı üniforma giymiş zenci bir hizmetçi kapıyı açıp ipekli giysileri içindeki genç dilberlerin gezindikleri çeşitli salonlardan geçirdi onu. Kendileri kadar talihli olmayan kız kardeşleriyle kıyaslandıklarında, bunlar prensesler gibi yaşıyorlar, günde üç öğün yemek yiyorlar ve her gün yıkanıyorlardı. Doğu antikaları ve hünerli Amerikan aletleriyle dolu tam bir müze olan bu evin içi tütün, bayat parfüm ve toz kokuyordu. Öğleden sonra saat üç sıralarıydı, ama kalın perdeler çekili duruyordu; o odalara taze bir esinti asla girmezdi. Ah Toy, mobilyalar ve kuş kafesleriyle tıklım tıklım dolu küçük bir çalışma odasında karşıladı onu. Hayal ettiğinden daha ufak tefek, daha genç ve güzeldi. Özenle makyaj yapmıştı, ama hiçbir takı taşımıyordu; sade bir biçimde giyinmişti; servet ve tembellik belirtisi

olan uzun tırnaklar da yoktu onda. Beyaz terliklerin içine gömülmüş minicik ayakları dikkatini çekmişti. İnsanı delip geçen sert bakışları vardı, ama kendisine Lin'i anımsatan okşar gibi bir sesle konuşuyordu. Daha ilk sözcükte yenilgiye uğrayan Tao Chi'en, "Lanet olsun!" diye içini çekti. Hiç renk vermeden, tiksintisini de huzursuzluğunu da belli etmeden, ne diyeceğini de bilemeden muayene etti kadını, çünkü yaptığı kadın ticareti için onu kınamak yalnızca yararsız değil, aynı zamanda tehlikeli de olur, dikkatleri kendi etkinlikleri üzerine de çekerdi. Astımı için denizüzümü, karaciğerini rahatlatmak için de başka ilaçlar yazarak, içeri kapanıp o perdelerin ardında sigara ve afyon içerek yaşadığı sürece ciğerlerinin ötmeyi sürdüreceği konusunda soğuk bir tavırla uyardı onu. Her gün küçük bir kaşık alması talimatıyla zehir şişesini bırakma isteği, bir gece kelebeği gibi hafifçe sürtünüp geçmiş, o bir anlık kuşku karşısında şaşırarak ürpermişti, çünkü o güne değin birini öldürecek kadar öfkeye kapılabileceği hiç aklına gelmemişti. Bu kabalığı karşısında kadının onu bir daha çağırtmayacağından emin olarak alelacele çıktı dışarı.

"Ee," diye sordu Eliza onun geldiğini görünce.

"Hiç."

"Nasıl hiç! Birazcık veremi de mi yoktu? Ölmeyecek mi?"

"Hepimiz öleceğiz. Bu, yaşlılıktan ölecek. Bir bizon kadar güçlü."

"Kötü insanlar öyledir."

Eliza'ya gelince, yolunun kesin bir biçimde ikiye ayrıldığını ve gideceği yönün hayatının geri kalanını belirleyeceğini biliyordu. Tao Chi'en'in hakkı vardı: Kendine bir süre tanımalıydı. Aşkın kendisine âşık olduğu ve gerçeklerle hiçbir bağlantısı olmayan masalsı bir tutkunun karmaşası içine hapsolup kaldığı kuşkusunu görmezlik-

ten gelemezdi artık. Kendisini o müthiş serüvenin içinde gemiye binmeye itmiş olan duygularını anımsamaya çalışıyor, ama bunu başaramıyordu. Bir kadın olarak dönüştüğü şimdiki halinin o eski çılgın kız çocukla ortak hiçbir yanı yoktu. Valparaíso ve o dolaplı oda başka bir döneme, sisler arasında yok olmakta olan başka bir dünyaya aitti. Kendini Joaquín Andieta'nın kolları arasında aslında hiçbir zaman tam anlamıyla mutlu hissetmemişken, bedensel ve ruhsal olarak ona ait olmayı neden bu kadar çok istediğini kendi kendine binlerce kez soruyor, bunu ilk aşkı olmasıyla açıklayabiliyordu yalnızca. Evine o yükleri getirdiğinde aşka zaten hazırdı, geri kalanı da içgüdülerin sonucu olmuştu. Yalnızca o en güçlü ve en eski çağrıya kulak vermişti Eliza, ama o da 7.000 bin mil uzaklıkta ve sonsuz denebilecek kadar uzak bir geçmişte olmuştu. O sıralarda kendisi kimdi ve o erkekte ne görmüştü, bunu söyleyemiyordu, ama yüreğinin artık o yönlere doğru gitmediğini biliyordu. Yalnızca onu aramaktan bıkmış değildi, için için onu bulmamayı da yeğliyordu, ama böyle kuşkular içinde ne yapacağını bilemez halde de sürüp gidemezdi. Yeni bir aşkı tertemiz başlatabilmek için hayatının bu aşamasını sonuçlandırması gerekiyordu.

Kasım ayı sonlarına doğru bu kuşkuya daha fazla dayanamayarak, Tao Chi'en'e tek söz söylemeden kalkıp o ünlü Jacob Freemont'la konuşmak üzere gazetesine gitti. Çevreleri şaşırtıcı bir dağınıklıkla sarılı olarak pek çok gazetecinin masalarında çalışmakta olduğu yazıişleri odasına almışlardı onu. Camlı bir kapının ardındaki küçük bir büroyu işaret etmişler, Eliza da oraya yönelmişti. Masanın önünde dikilerek o kızıl favorili Amerikalının bakışlarını önündeki kâğıtlardan kaldırmasını bekledi. Tatlı bir mum kokusu yayan, orta yaşlarda, çilli bir adamdı. Sol eliyle yazı yazıyordu, alnını sağ eline dayamıştı ve yüzü görünmüyordu, ama tam o sıra-

da, o hoş balmumu kokusunun ötesinde, çocukluğunun uzak ve belirsiz bir anısını aklına getiren bildik bir koku geldi Eliza'nın burnuna. Belli etmeden koku almaya çalışarak ona doğru biraz eğilmişken, aynı anda gazeteci de kafasını kaldırmıştı. Şaşırarak, rahatsız edici bir yakınlıktan birbirlerine bakakalmışlardı; sonunda ikisi de kendini arkaya attı. Aradan geçen yıllara, gözlüklerine, favorilerine ve üzerindeki *yankee* kılığına rağmen Eliza kokusundan tanımıştı onu. Miss Rose'un ezelî ve ebedî tutkunuydu; çarşamba toplantılarına şaşmaz bir dakiklikle gelen İngiliz'di bu. Donup kalmış, bir yere kaçamamıştı.

"Senin için ne yapabilirim, delikanlı," diye sordu Jacob Todd, mendiliyle temizlemek üzere gözlüğünü çıkararak.

Hazırlamış olduğu o uzun söylev, Eliza'nın kafasından silinivermişti. Kendisi onu tanıdığına göre onun da kendisini tanıdığından emin olarak, elinde şapkasıyla ağzı bir karış açık kalakalmıştı; ama adam gözlüğünü dikkatle taktıktan sonra ona bakmadan aynı soruyu sordu.

"Şu Joaquín Murieta'yla ilgili..." diye ağzının içinde geveledi Eliza; sesi, her zamankinden daha tiz çıkmıştı.

"O haydutla ilgili bir bilgi mi var elinde?" diye hemen ilgilendi gazeteci.

"Hayır, hayır... Tam tersine, size onun hakkında soru sormaya geldim. Onu görmem gerekiyor da."

"Bana yabancı gelmiyorsun, delikanlı... yoksa tanışıyor muyuz?"

"Hiç sanmıyorum, efendim."

"Şilili misin?"

"Evet."

"Ben bundan birkaç yıl önce bir süre Şili'de yaşadım. Güzel bir ülke. Murieta'yı ne için görmek istiyorsun?"

"Çok önemli."

"Ne yazık ki sana yardım edemem. Onun yerini kimse bilemez."

"Ama siz onunla konuştunuz!"

"Yalnızca Murieta beni çağırdığında. Başarılarından birinin gazetede çıkmasını isteyince benimle bağlantı kurar. İddiasız bir yanı hiç yoktur, ünlü olmaya bayılır."

"Onunla hangi dilde anlaşıyorsunuz?"

"Benim İspanyolcam onun İngilizcesinden iyi."

"Lütfen bana söyler misiniz, efendim, acaba Şili şivesiyle mi konuşuyor, yoksa Meksika şivesiyle mi?"

"Bunu bilemem. Dedim ya delikanlı, sana yardım edemem," diye karşılık verdi gazeteci, kendisini rahatsız etmekte olan bu sorgulamayı sona erdirmek üzere ayağa kalkarak.

Eliza, alelacele vedalaşmış, adam ise, onun yazıişleri odasının gürültü patırtısı arasında uzaklaşmasını seyrederken yüzünde şaşkın bir ifadeyle düşünceye dalmıştı. O genç tanıdık gelmişti kendisine, ama nereden tanıdığını çıkaramıyordu. Ziyaretçisi çekip gittikten epeyce sonra, Kaptan John Sommers'ın isteği aklına gelmiş ve Eliza'nın çocukluk hayali bir şimşek gibi çakıvermişti belleğinin içinde. İşte o zaman o haydudun adıyla Joaquín Andieta'nınki arasında bir bağlantı kurarak, kızın neden onu aradığını anlayıverdi. Ağzından çıkan şaşkınlık çığlığını bastırarak sokağa fırladı, ama genç kız çoktan gözden kaybolmuştu.

Tao Chi'en ile Eliza Sommers'ın en önemli işi geceleyin başlıyordu. Kurtulamayan zavallıların cesetlerini karanlıkta ortadan kaldırıyorlar, sağ kalanları kentin öteki ucundaki Quaker dostlarının yanına götürüyorlardı. Kızlar, dönüşü olmayan bir serüvene körü körüne atılmak üzere birer birer çıkıyorlardı bu cehennemden.

Çin'e geri dönme ya da aileleriyle yeniden buluşma umutlarını yitiriyorlar, bazıları ne bir daha kendi dilinde konuşabiliyor ne de kendi ırkından başka birinin yüzünü görebiliyordu; bir iş öğrenip hayatlarının geri kalanını çok sıkı bir biçimde çalışarak geçirmek zorundaydılar, ama daha önceki yaşamlarıyla kıyaslandığında her yer cennet gibi geliyordu onlara. Tao'nun satın almayı başardığı kızlar daha iyi uyum sağlıyorlardı. Sandıklar içinde yolculuk etmiş, denizcilerin şehvet ve şiddet gösterilerine boyun eğmişlerdi, ama henüz tam olarak yıkılmış değillerdi ve belli bir kurtulma olanakları hâlâ vardı. "Hastane"de ölümün son ânında azat edilmiş olanlar ise, tıpkı bir kan hastalığı gibi hayatlarının son gününe kadar içlerini kemirecek olan o korkuyu üzerlerinden asla atamıyorlardı. Tao Chi'en, zamanla hiç değilse arada bir gülümsemeyi öğreneceklerini umuyordu. Güçlerini toplar toplamaz ve kendilerini bir daha bir erkeğe zorla vermek zorunda kalmayacaklarını, ama her zaman birer kaçak olarak kalacaklarını öğrendikten sonra, onları alıp köleliği kaldırma yanlısı dostlarının evine götürüyorlardı; Underground Railroad denilen ve nalbant James Morton'la kardeşlerinin de içinde oldukları, kendini kaçak kölelere yardım etmeye adamış olan o gizli örgütün bir parçasıydılar dostları da. Kölelik yanlısı eyaletlerden gelen sığınmacıları yanlarına alıp California'da yerleşmelerine yardımcı oluyorlardı, ama bu olayda ters yönde çalışmaları gerekiyor, Çinli kızları kadın tüccarlarının ve suç çetelerinin uzağına götürerek, birer yuva ile hayatlarını kazanabilecekleri bir iş bulmak üzere onları California'nın dışına çıkarıyorlardı. Quaker'lar din ateşiyle göze alıyorlardı bu tehlikeleri: Onların gözünde, insanların kötülüğü yüzünden lekelenmiş ve Tanrı'nın kendilerini sınamak için yollarının üzerine çıkarmış olduğu masumlardı bu kızlar. Onları öyle büyük bir hevesle ağırlıyor-

lardı ki, kızlar çoğunlukla şiddet ya da dehşetle tepki gösteriyorlardı, çünkü sevgi görmeye alışmamışlardı, ama bu iyi insanların sabrı onların bu direncini yavaş yavaş kırıyordu. Kızlara çok gerekli olan birkaç İngilizce cümle öğretiyorlar, onları Amerikan âdetleri üzerinde fikir sahibi kılarak hiç olmazsa nerede bulunduklarını bilsinler diye onlara haritadaki yerlerini gösteriyorlar, sonra da Berbat Babalú'nun gelip götürmesini beklerlerken onları bir işe başlatıyorlardı.

O dev gibi adam, yeteneklerini en iyi kullanma biçimini bulmuştu sonunda: Yorulmak bilmez bir gezgin, bütün geceyi uyanık geçirebilen bir serüven âşığıydı o. Babalú'nun geldiğini görünce, *sing song girls* dehşet içinde kaçışıp saklanacak delik arıyorlardı, koruyucularının onları yatıştırmak için uzun uzadıya dil dökmeleri gerekiyordu. Babalú, onların gözlerini kamaştırıp o ilk karşılaşmanın korkusunu dağıtmak için Çince bir şarkıyla üç-beş hokkabazlık numarası öğrenmişti, ama o kurt postlarından, tıraşlı kafasından, korsan küpelerinden ve o ürkütücü silahlarından asla vazgeçmiş değildi. Koruması altındakileri kendisinin bir şeytan olmadığına, niyetinin de onları yutmak olmadığına inandırana kadar birkaç gün orada kalıyor, hemen arkasından da geceleyin onlarla birlikte yola çıkıyordu. Mesafeler, gün boyu dinlenecekleri bir sonraki sığınağa şafak sökerken varacakları biçimde hesaplanmıştı. At sırtında yolculuk ediyorlardı; araba bir işlerine yaramazdı, çünkü yolun büyük bir bölümünü, yollardan uzak durarak açık arazide yapıyorlardı. Nerede olduklarını bilmek koşuluyla karanlıkta yolculuk etmenin çok daha güvenli olduğunu keşfetmişti, çünkü ayılar, yılanlar, yabancılar ve yerliler de herkes gibi uykuda oluyordu. Babalú, kızları o geniş özgürlük ağının öteki üyelerinin ellerine sağ salim teslim ediyordu. Sonunda kendilerini Oregon'un çiftliklerinde, Kanada'nın çamaşırhanele-

rinde, Meksika'nın elişi atölyelerinde buluyorlar, kimileri de ailelerin yanına hizmetçi olarak giriyorlardı; aralarında evlenenler de eksik olmuyordu. Tao Chi'en ile Eliza, kendi örgütü tarafından kurtarılmış olan her bir kaçağın izini sürmeyi elden bırakmayan James Morton aracılığıyla onlardan haber alıyorlardı. Ara sıra uzak bir yerden bir zarf geliyor, onu açtıklarında içinden, üzerinde çarpık çurpuk çiziktirilmiş bir ad bulunan bir kâğıtla kurutulmuş birkaç çiçek ya da bir resim çıkıyordu; o zaman yeni bir *sing song girl* kendini kurtardı diye bayram ediyorlardı.

Eliza'nın, odasını yeni satın alınmış bir kızla ara sıra paylaşması gerekiyordu, ama bir tek Tao'nun bildiği kadın olduğu gerçeğini onun yanında bile açıklamıyordu. Burası, muayenehane için şifalı otlarla mutfak için kokulu bitkiler yetiştirdikleri küçük bir iç avluya açılan iki penceresi olan geniş bir odaydı. Daha büyük bir eve geçmenin ve yalnızca kullanım açısından değil, aynı zamanda göz zevki ve anılarını şenlendirmek için de gerçek bir bahçe sahibi olmanın hayalini sık sık kuruyorlardı; Çin'in ve Şili'nin en güzel bitkilerinin yetişeceği, akşamları oturup çay içebilecekleri, sabah erkenden güneşin körfezin üzerine doğuşunu hayranlıkla seyredebilecekleri bir kameriyesi bulunan bir yer olacaktı burası. Eliza'nın, evi bir yuvaya dönüştürme çabaları, ortalığı temizleyip düzeltmeye gösterdiği özen, her odada taze çiçeklerden sade birkaç dal bulundurma kararlılığı Tao Chi'en'in dikkatini çekmişti. Daha önce bu tür inceliklerin keyfini çıkarma fırsatı hiç olmamıştı; tam bir yoksulluk içinde büyümüştü, akupunktur hocasının konağı, orayı bir yuvaya dönüştürebilecek bir kadın elinden yoksundu, Lin ise o kadar kırılgandı ki, ev işleriyle uğraşmaya gücü yetmiyordu. Oysa Eliza'da, kuşlar gibi yuva yapma içgüdüsü vardı. Haftada birkaç gece bir *saloon*'da piyano çalarak ve Şili Mahallesi'nde börek ve pasta satarak kazan-

dıklarının bir bölümünü evi döşemeye harcıyordu. Böylelikle perdeler, Şam işi bir masa örtüsü, mutfak için saksılar, porselen tabaklar ve kadehler satın almıştı. Çocukluğundan beri öğrendiği terbiye kuralları onun gözünde çok önemliydi; gün boyunca paylaştıkları tek öğünü bir seremoniye dönüştürüyor, yemekleri özenle süslüyordu; Tao Chi'en, çabalarını övdüğü zaman da mutluluktan yüzü kızarıyordu. Sanki gece olunca cömert birtakım ruhlar muayenehaneyi temizliyor, arşivi güncelleştiriyor, usulca Tao Chi'en'in odasına girerek çamaşırını yıkayıp düğmelerini dikiyor, giysilerini fırçalayıp masasının üzerindeki güllerin suyunu değiştiriyormuş gibi, gündelik işler kendi başlarına çözümleniyordu.

"Üstüme fazla düşüp beni bunaltmasana, Eliza."

"Çinlilerin kadınlardan hizmet beklediklerini söylemiştin ya."

"Çin'de öyledir, ama ben hiç bu şansa erişmedim... Beni şımartıyorsun."

"Benim de amacım bu. Miss Rose, bir erkeği avucunun içine alabilmek için onu iyi yaşamaya alıştırmak, kötü bir şey yaptığında da daha az sevecen olarak onu cezalandırmak gerektiğini söylerdi."

"Miss Rose evde kalmamış mıydı?"

"Evet ama kendi isteğiyle, karşısına fırsat çıkmadığından değil."

"Ben kötü bir şey yapmayı istemiyorum, ama sonra tek başıma nasıl yaşarım?"

"Sen asla tek başına yaşamazsın. Pek çirkin sayılmazsın, seninle evlenmeye hazır, koca ayaklı, huysuz bir kadın her zaman bulursun," diye karşılık verdi Eliza.

Tao Chi'en bu söze bayılarak kahkahalarla güldü.

Tao, evin belli bir lüks içinde dekore edilmiş tek yeri olan Eliza'nın odası için zarif mobilyalar satın almıştı. Çin Mahallesi'nde birlikte dolaşırlarken Eliza, gelenek-

sel Çin mobilyalarının stillerine hayran kalıyordu. "Bunlar çok güzel ama ağır. Çok fazlasını bir araya getirmek hata olur," diyordu. Tao Chi'en; ona bir yatakla koyu renk tahtadan oymalı bir de dolap hediye etmişti; sonra da Eliza, kendisi, bir masayla sandalyeler, bir de bambu paravana seçti. Çin'de kullanılan ipek yatak takımlarından değil, üzerinde aynı malzemeden kocaman yastıkları olan işlemeli beyaz ketenden Avrupai görünümlü bir yatak takımı olsun istemişti.

"Bu kadar para harcamak istediğinden emin misin, Tao?"

"*Sing song girls*'ü mü düşünüyorsun?"

"Evet."

"California'nın tüm altınının, onların hepsini satın almaya yetmeyeceğini sen kendin söylemiştin ya. Merak etme, yeterince paramız var."

Eliza, duyarlı bir incelikle bin türlü biçimde karşılık veriyordu buna: Tao Chi'en'in sessizliğine ve çalışma saatlerine saygı, muayenehanesinde ona yardımcı olmaya özen, kızların kurtarılması işinde de cesaret gösteriyordu. Ama yine de Tao Chi'en için en güzel hediye, dostunun, gölgeler her yanını tümden sarmakla tehdit ettiğinde kendisini tepki göstermeye zorlayan yenilmez iyimserliğiydi. "Kederli olursan, güçten düşersin ve kimseye yardım edemezsin. Hadi çıkıp bir dolaşalım, ormanın kokusunu almaya ihtiyacım var. Çin Mahallesi soya sosu kokuyor," diyerek onu arabayla kentin dışına götürüyordu. Bütün günü açık havada çocuklar gibi koşuşarak geçiriyorlar, o gece mışıl mışıl uyuyor, ertesi sabah, eski gücüyle ve neşesiyle kalkıyordu Tao.

Kaptan John Sommers, yolculuktan ve patronu olan hanımefendinin isteklerinden bitkin düşmüş bir halde,

15 Mart 1853 günü Valparaíso Limanı'na demir attı; patronunun en son kaprisi, balina gemisi büyüklüğünde bir buzul parçasını arkalarına takıp ta Şili'nin güneyinden çeke çeke getirmek olmuştu. California'da tarım hayatı gelişmeye başladığından beri meyve ve sebze fiyatlarının çok düşmüş olması karşısında, satmak üzere meyveli ve kaymaklı dondurmalar üretmek esmişti aklına. Altın, dört yıl içinde çeyrek milyon göçmeni buraya çekmişti, ama refah dönemi artık sona ermekteydi. Yine de Paulina Rodríguez de Santa Cruz, San Francisco'dan bir yere kımıldamayı düşünmüyordu. Toplumsal sınıfların henüz oluşmadığı bu sonradan görme kahramanlar kentinin, onun o gururlu kalbinde büyük bir yeri vardı. Körfezin en güzel manzarasına sahip bir tepenin en ucunda bir malikâne olacak olan müstakbel yuvasının yapımını kendisi denetliyordu, ama dördüncü çocuğunu beklemekteydi ve onu, annesiyle kız kardeşlerinin kendisini zıvanadan çıkartacak kadar şımartacakları Valparaíso'da dünyaya getirmeyi istiyordu. Babası, bedeninin yarısını felçli bırakıp kafasını da sulandıran bir beyin kanamasıyla layığını bulmuştu. Bu sakatlık, Agustín del Valle'nin karakterini değiştirmemiş, ama içine ölüm, doğal olarak da cehennem korkusunu salmıştı. Sırtında bir dizi büyük günahla öbür dünyayı boylamanın hiç de hoş bir şey olmadığını, akrabası olan piskopos, bıkmadan usanmadan kaç kez yinelemişti. Kadın düşkünlüğünden ve şeytana pabucunu ters giydirecek rezilliklerinden eser kalmamıştı, ama tövbekârlığından değil, bitkin bedeni o tür koşturmalara el vermediğinden. Evinin küçük şapelinde her gün ayine katılıyor, karısının İncil'den okuduğu parçalara ve sonu gelmez tespih çekmelere büyük bir dirençle katlanıyordu. Yine de bunların hiçbiri, kiracılarına ve işçilerine karşı daha iyi kalpli olmasını sağlamış değildi. Ailesine ve dünyanın geri kalanına karşı des-

potça davranmayı sürdürüyordu, ancak ondaki dönüşümün bir bölümü, yanında olmayan kızı Paulina'ya karşı ani ve açıklanamaz bir sevgi biçiminde göstermişti kendini. Aynı sınıftan olmadıkları için adını hatırlayamadığı bir Yahudi ailesinin oğluyla evlenmek uğruna manastırdan kaçtığı için onu evlatlıktan reddetmiş olduğunu unutmuştu. Mektup yazıp onun en sevdiği biricik kızı, huylarının ve basiretli işadamı vizyonunun tek vârisi olduğunu söyleyerek, zavallı babacığı ölmeden önce onu kucaklamayı arzu ettiğinden yuvasına geri dönmesi için yalvarmıştı Paulina'ya. İhtiyarın çok kötü olduğu doğru mu, diye umutlanarak sormuştu Paulina da, kız kardeşlerine yazdığı bir mektupta. Ama o kadar da kötü değildi ve herhalde kötürüm sandalyesinde oturup dünyayı herkese zindan ederek daha uzun yıllar yaşayacaktı. Her ne olursa olsun, yanında o şımarık küçük çocukları, geçmek bilmeyen mide bulantıları çeken hizmetçileri, çifter çifter sandıkları, çocukların sütü için iki ineği, ilk yolculukta açık denizde boğulup gitmiş olan o minik kuçu kuçunun yerini almış olan, Fransız saray dilberlerininkiler gibi kulaklarına kurdeleler takılı üç tane minik kucak köpeğiyle birlikte onu alıp Valparaíso'ya götürmek Kaptan Sommers'a düşmüştü. Bu yolculuk Kaptan'a bitmek bilmeyecekmiş gibi gelmişti; Paulina'yla sirkini çok geçmeden San Francisco'ya geri götürmesi gerekeceği düşüncesi de onu korkutuyordu. Gemici olarak geçirdiği o uzun yaşamı boyunca ilk kez olarak, bu dünyadaki geri kalan süresini karada geçirmek üzere emekliye çekilmeyi düşünüyordu. Ağabeyi Jeremy kendisini rıhtımda bekliyordu; migren çekmekte olan Rose'un adına ondan özür dileyerek alıp eve götürdü kardeşini.

"Bilirsin ya, Eliza'nın doğum gününde hep hastalanır. Kızın ölüm haberinden sonra bir türlü toparlanamadı, diye açıkladı.

"Ben de sizinle bunu konuşacaktım," diye karşılık verdi Kaptan.

Miss Rose, Eliza'nın eksikliğini duyana kadar onu ne kadar sevdiğini anlayamamıştı; o zaman da bu kesin analık sevgisinin kendisine çok geç geldiğini hissetmişti. Eliza'yı keyfî ve karmakarışık bir sevgiyle yarım yamalak sevdiği bütün o yıllar için kendini suçluyordu; kendi uçarılıklarıyla fazlasıyla meşgul olarak onun varlığını unuttuğu, hatırladığı zaman da küçük kızın haftalarca avluda tavuklarla birlikte olduğunu keşfettiği zamanlar için de kendini suçlu hissediyordu. Eliza, asla sahip olamadığı kendi öz kızına olabildiğince benzer biriydi onun gözünde; neredeyse on yedi yıl boyunca dostu, oyun arkadaşı, dünyada kendisine dokunan tek kişi olmuştu. Bu kesin ve katıksız yalnızlıktan bedeninin her yanı ağrıyordu Miss Rose'un. Kızla birlikte nane ve biberiye yapraklarıyla mis gibi kokan suyun içinde neşeyle çırpınarak yaptıkları banyoları özlüyordu. Eliza'nın, saçlarını yıkayan, ensesine masaj yapan, bir süet parçasıyla tırnaklarını parlatan, saçını taramasına yardım eden o küçücük, becerikli ellerini düşünüyordu. Geceleri kendisine anasonlu içki kadehini getiren kızın ayak seslerine kulak vererek bekleyip duruyordu. Alnına kondurduğu iyi geceler öpücüğünü bir kez daha hissetmeye içi gidiyordu. Miss Rose artık yazı yazmıyordu; eskiden toplumsal yaşantısının eksenini oluşturan o müzikli toplantıları da tümden kaldırmıştı. Fettanlığı da geçmiş, zarafetten uzak bir biçimde yaşlanmayı kabullenmişti, "Benim yaşımda bir kadından ağırbaşlı olması ve güzel kokması beklenir ancak," diyordu. Bütün o yıllar boyunca bir tane bile yeni giysi dikmemişti; eskileri giymeyi sürdürüyor, bunların artık modasının geçmiş olduğunu fark etmiyordu. O küçük dikiş odası terk edilmiş olarak duruyordu; hatta boneleriyle şapkaları bile kutularında pinekliyor-

du, çünkü sokağa çıkarken Şilili kadınların giydiği türden siyah bir pelerinde karar kılmıştı. Boş saatlerini klasikleri okuyarak ve piyanoda melankolik parçalar çalarak geçiriyordu. Sanki kendi kendini cezalandırır gibi, kararlı ve yöntemli bir biçimde sıkılıyordu. Eliza'nın yokluğu, kırk yıllık yaşantısındaki acıları ve kayıpları için, özellikle de aşktan yoksunluğu için yas tutmasına iyi bir bahane oluşturmuştu. Bunu, tırnağının arasına bir kıymık batmışçasına, için için sızlayan sürekli bir acı gibi hissediyordu. Onu yalanlar içinde büyütmüş olduğuna pişmandı; gerçekler çok daha rahatlatıcı olduğu halde, içinde patiska çarşafı, inanılmaz vizon örtüsü ve altın paralarıyla o sepet öyküsünü neden uydurduğunu bir türlü anlayamıyordu. Eliza'nın, taparcasına sevdiği John Dayısının aslında babası olduğunu, kendisiyle Jeremy'nin de halası ve amcası olduklarını, Sommers ailesine ait olduğunu, yoksa sırf hayırseverlik olsun diye evlat edinilmiş bir öksüz olmadığını bilmeye hakkı vardı. Onu korkutmak için sürükleye sürükleye yetimhaneye kadar götürmesini dehşet içinde hatırlıyordu; kaç yaşındaydı o zamanlar? Sekiz ya da on, bir çocuktu henüz. Yeni baştan başlayabilseydi çok farklı bir anne olurdu... Bir kere, âşık olduğunda, ona savaş açmak yerine onu desteklerdi. "Öyle yapmış olsaydım Eliza şimdi hayatta olurdu," diye içini çekiyordu; oradan kaçarken ölümle karşılaşmış olması kendi suçuydu. Kendi başına gelenleri hatırlamalı ve ilk aşkın aile kızlarını altüst ettiğini anlamalıydı. En hüzünlü olanı da, onun hakkında konuşacak kimsesi olmamasıydı, çünkü Fresia Ana da ortadan kaybolmuştu; ağabeyi Jeremy ise, kızın adını anacak olsa, dudaklarını sıkıp odadan dışarı çıkıyordu. Sıkıntısı çevresindeki her şeye bulaşıyordu; şu son dört yıldır evin içinde ağır bir anıtmezar havası solunuyordu; yemekler çok kötüleşmişti ve Miss Rose, çay ve İngiliz kurabiyeleriyle besleni-

yordu yalnızca. Doğru dürüst bir aşçı edinememiş, pek büyük bir hevesle aramamıştı da. Evin temizliği ve düzenine karşı kayıtsızdı; vazolarda çiçek bulunmuyor, bahçedeki bitkilerin yarısı bakımsızlıktan solup gidiyordu. Yazlık çiçekli perdeler, dört kış boyunca, mevsim sonunda kimse onları değiştirme zahmetine girişmeden, oldukları yerde asılı kalmışlardı.

Jeremy, kız kardeşini kınamıyordu; önüne koydukları herhangi bir paparayı yiyor, gömlekleri kötü ütülenmiş, giysileri fırçalanmamış olarak karşısına geldiğinde sesini çıkarmıyordu. Evlenmemiş kadınların tehlikeli ruhsal bunalımlar geçirdiklerini okumuştu. İngiltere'de isteri krizlerine karşı, kıpkırmızı kesilmiş demirlerle belirli noktaları yakmaktan oluşan mucizevi bir tedavi biçimi geliştirilmişti, ama tıptaki bu ilerlemeler, bu tür hastalıklara karşı hâlâ kutsanmış suyun kullanıldığı Şili'ye ulaşmamıştı henüz. Her ne olursa olsun, Rose'un yanında söz edilmesi zor olan, duyarlı bir konuydu bu. Onu nasıl avutabileceğini bilemiyordu; aralarındaki ketumluk ve sessizlik alışkanlığı çok eskilere dayanıyordu. Gemilerden kaçak olarak satın alınmış hediyelerle onu hoşnut etmeye çalışıyordu, ama kadınlar hakkında hiçbir şey bilmiyor, çok geçmeden dolap köşelerinde kaybolup gidecek olan korkunç şeylerle çıkageliyordu. Kim bilir kaç kez o koltuğunda oturup sigarasını tüttürürken kız kardeşi parmak uçlarında yanına yanaşmış, başını dizlerine yaslayarak hiç susmayacakmış gibi ağlamasına ramak kalmıştı, ama son anda korku içinde geri çekilirdi Rose, aralarında söylenecek herhangi bir sevgi sözcüğü, acı bir alay ya da bağışlanamaz bir duygusallık gibi gelirdi kulağa. Rose, o kaskatı ve kederli haliyle, sanki kendisini yalnızca korsesi ayakta tutuyormuş da onu çıkarırsa yıkılıp dağılıverecekmiş duygusuyla, sırf disiplin uğruna dış görünüşü kurtarıyordu. Eski neşesinden ve uçarılıklarından

geriye hiçbir şey kalmamıştı; pervasız düşüncelerinden, asice hareketlerinden, saygısızca merakından da eser yoktu. En korktuğu şekilde, evde kalmış bir Victoria kadını olup çıkmıştı. "Değişikliktendir, kadınlar bu yaşta dengelerini kaybederler," diye fikrini söylemişti Alman eczacı; sonra da sinirleri için kediotu, solgunluğu için de morina balıkyağı yazmıştı ona.

Kaptan John Sommers, haberi vermek üzere kardeşlerini kütüphanede topladı.

"Jacob Todd'u hatırlıyor musunuz?"

"Hani şu Tierra del Fuego'da misyonerlik masalıyla bizi kandıran tip mi?" diye sordu Jeremy Sommers.

"Ta kendisi."

"Yanlış hatırlamıyorsam, Rose'a âşıktı," diye gülümsedi Jeremy, en azından o yalancının akrabası olmasından kurtulmuş olduğunu düşünerek.

"Adını değiştirmiş. Artık adı Jacob Freemont; San Francisco'da gazeteci olmuş."

"Bak şu işe! Demek herhangi bir serserinin Birleşik Devletler'de her şeye yeni baştan başlayabileceği doğruymuş."

"Jacob Todd, suçunun kefaretini fazlasıyla ödedi. İnsana ikinci bir fırsat veren bir ülkenin bulunması bence harika bir şey."

"Peki ya onurun hiç önemi yok mu?"

"Onur bu dünyadaki tek şey değildir, Jeremy."

"Daha başka bir şey mi var?"

"Jacob Todd'dan bize ne? Herhalde bizi buraya ondan söz etmek için çağırmadın, John," diye ağzının üzerinde tuttuğu vanilya parfümüne batırılmış mendilin arkasından geveledi Rose.

"Gemiye binmeden önce Jacob Todd'la, daha doğrusu Freemont'la birlikteydim. Eliza'yı San Francisco'da gördüğünü yeminle söyledi bana."

Miss Rose, ömründe ilk kez bayılacağını sandı. Kalbinin deli gibi attığını, şakaklarının patlayacak gibi olduğunu, bütün kanının bir dalga halinde yüzüne çıktığını hissetmişti. Boğulacak gibi olmuş, tek bir söz bile çıkmamıştı ağzından.

"O adamın hiçbir sözüne inanılmaz! Bir kadının 1849 yılında Eliza'yı bir gemide tanıdığını ve onun öldüğünden hiç kuşkusu olmadığını söylemiştin bize," diye düşüncesini açıkladı Jeremy Sommers, kütüphanenin içinde koca koca adımlarla dolaşarak.

"Doğru, ama o bir sokak kadınıydı ve elinde benim Eliza'ya hediye ettiğim o firuzeli iğne vardı. Onu çalmış ve kendisini korumak için yalan söylemiş olabilir. Jacob Freemont'un beni aldatmak için ne gibi bir gerekçesi olabilir ki?"

"Hiç, yalnızca doğuştan sahtekâr olduğundan öyle söylemiş olabilir."

"Yeter, lütfen," diye yalvardı Rose, sesini duyurabilmek için müthiş bir çaba harcayarak. "Önemli olan tek şey, birinin Eliza'yı görmüş olması, ölmüş olmadığı ve onu bulabilecek olmamız."

"Hayale kapılma, canım. Bunun uydurulmuş bir masal olduğunu görmüyor musun? Bunun yalan bir haber olduğunu anlamak senin için korkunç bir darbe olacaktır," diye onu uyardı Jeremy.

John Sommers, Jacob Freemont ile Eliza'nın karşılaşmalarının ayrıntılarını, kızın erkek kılığında ve kendi giysileri içindeymiş gibi rahat olduğunu, gazetecinin onun erkek çocuk olduğundan hiç kuşku duymadığını da atlamadan, olduğu gibi anlattı onlara. İkisinin birlikte onu sormak için Şili Mahallesi'ne kadar gittiklerini, ama hangi adı kullandığını bilmediklerini ve kimsenin onun nerede olduğunu söyleyemediğini ya da söylemek istemediğini de ekledi. Eliza'nın hiç kuşkusuz sevgilisiyle

buluşmak üzere California'ya gitmiş olduğunu, ama Jacob Freemont'a yaptığı ziyaretin amacının benzer adı taşıyan bir haydut hakkında bilgi almak olduğuna göre, bir şeyler yolunda gitmediğinden onunla buluşamadığını anlattı.

"Bu o olmalı. Joaquín Andieta bir hırsızdı. Adaletten kaçmak için uzaklaşmıştı Şili'den," diye homurdandı Jeremy Sommers.

Eliza'nın sevgilisinin kimliğini ondan gizlemek mümkün olamamıştı. Miss Rose da, ondan haber almak için Joaquín Andieta'nın annesini birçok kez ziyarete gittiğini, her defasında daha da yoksul ve hasta olan o zavallı ananın, oğlunun ölmüş olduğundan emin olduğunu ona itiraf etmek zorunda kalmıştı. Kadın, oğlunun bu kadar uzun bir süre sessiz kalmasının başka bir açıklaması olamayacağını söylüyordu. Oğlundan aldığı ve California'ya vardıktan bir hafta sonra 1849'un Şubat ayında yazılmış olan mektupta oğlu, altın madenlerine gitme planlarını bildiriyor ve on beş günde bir mektup yazma sözünü yineliyordu. Ondan bir daha hiç haber alamamıştı: Ardında hiçbir iz bırakmadan kaybolmuştu.

"Jacob Todd'un Eliza'yı hiç ilgisiz bir yerde ve erkek kılığında tanımış olması size garip gelmiyor mu?" diye sordu Jeremy Sommers. "Onu tanıdığında küçücük bir kızdı. Üzerinden kaç yıl geçti? En azından altı-yedi yıl. Eliza'nın California'da olacağı nereden gelecek ki aklına? Bu çok saçma."

"Üç yıl önce ben anlattım ona neler olduğunu, o da bana onu arayacağı konusunda söz verdi. Eliza'yı ayrıntılarıyla anlatmıştım ona, Jeremy. Ayrıca Eliza'nın yüzü pek fazla değişmemişti; buradan gittiğinde de küçük bir kız gibiydi. Jacob Freemont onu, ta ki ben ölmüş olabileceğini söyleyene dek, uzunca bir süre aradı. Şimdi de bana yeniden deneyeceğine söz verdi. Hatta bir dedektif

tutmayı bile düşünüyor. Umarım size bir sonraki yolculuğumda daha kesin haberler getiririm."

"Neden bu işi bir an önce unutup gitmiyoruz," diye içini çekti Jeremy.

"Çünkü o benim kızım, insaf et yahu," diye bağırdı Kaptan.

"Ben Eliza'yı aramaya California'ya gidiyorum," diye onun sözünü kesti Miss Rose, ayağa kalkarak.

"Sen hiçbir yere gitmiyorsun," diye patladı büyük ağabeyi.

Ama kız kardeşi odadan çıkmıştı bile. Bu haberle Miss Rose'a yeniden kan verilmiş gibi olmuştu. Evlat edindiği kızını bulacağından kesinlikle emindi ve dört yıldan beri ilk kez hayatını sürdürmesi için bir nedeni vardı. Eski gücünün, yüreğinin gizli bir yerinde pusuya yatmış ve eskiden olduğu gibi kendisini desteklemeye hazır olarak, el değmeden kalmış olduğunu hayranlıkla keşfetmişti. Baş ağrısı sihirli bir değnekle yok olmuştu sanki; valizleri almak üzere kendisiyle birlikte dolaplı odaya gelsinler diye hizmetçileri çağırdığında ter içindeydi ve mutluluktan yanakları al al olmuştu.

1853'ün Mayıs ayında Eliza, Joaquín Murieta ile yardakçısı Üç Parmaklı Jack'in, altı barışsever Çinlinin kampına saldırarak onları saç örgüleriyle bağlayıp boğduklarını, sonra da kafalarını –bir deste kavun gibi– bir ağacın dalında asılı bıraktıklarını gazetede okumuştu. O zamanlar yolları haydutlar basmıştı, o yörede kimse güvenlik içinde değildi, bir yerden bir yere kalabalık gruplar halinde ve adamakıllı silahlı olarak gitmek gerekiyordu. Amerikalı madencileri, Fransız serüvencileri, Yahudi seyyar satıcıları ve her ırktan yolcuları öldürüyorlardı, ama genelde yerlilerle Meksikalılara saldırmıyorlardı,

çünkü onları nasıl olsa Amerikalılar hallediyorlardı. Dehşet içindeki insanlar kapılarını ve pencerelerini kilitliyorlardı; erkekler dolu tüfekleriyle nöbet tutuyor, kadınlar saklanıyordu, çünkü hiçbiri Üç Parmaklı Jack'in eline düşmek istemiyordu. Buna karşılık Murieta'nın bir kadına asla kötü davranmadığı, genç bir kızı çetesindeki çapulcular tarafından ırzına geçilmekten kaç kez kurtarmış olduğu söyleniyordu. Hancılar, içlerinden biri Murieta çıkar korkusuyla, yolcuları ağırlamaya yanaşmıyorlardı. Freemont'un yazıları, her defasında hayduda, okuyucuların büyük bir çoğunluğunun gerçek olarak kabul ettiği romantik bir imge kazandırmıştı, ama kimse onu kendi gözleriyle görmemişti, tanımlamalar da çelişkiliydi. Çetenin peşine düşmek üzere ilk gönüllü grubu Jackson'da oluşturulmuştu; çok geçmeden her kasabada intikamcı gruplar ortaya çıkmış ve görülmedik bir insan avı başlatılmıştı. İspanyolca konuşan herkese kuşkuyla bakılıyordu; birkaç hafta içinde, daha önceki dört yıl boyunca olandan çok daha fazla linç olayı alelacele gerçekleştirilmişti. İspanyolca konuşmak, bir halk düşmanına dönüşüp şerifin ve yasa adamlarının gazabını üzerine çekmeye yetiyordu. Murieta çetesinin, kendilerini hemen arkalarından izleyen bir grup Amerikan askerinden kaçarken bir Çin kampına saldırmak üzere kısa bir süre yollarını değiştirmesiyle artık iş çığrından çıkmıştı. Askerler birkaç saniye sonra oraya ulaştıklarında Çinlilerin pek çoğunu ölü olarak, geri kalanları da can çekişirken bulmuşlardı. Dediklerine göre Joaquín Murieta, silahlı olsalar bile kendilerini pek ender korudukları için Asyalılara eziyet etmekten özellikle zevk alıyordu; "semaviler" ondan öyle korkuyorlardı ki, yalnızca adını duymaları bile paniğe kapılıp kaçışmalarına neden oluyordu. En çok duyulan söylenti de, haydudun bir orduyu silahlandırmakta olduğu ve yöredeki zengin Meksikalı çiftlik

sahipleriyle işbirliği yaparak halkı ayaklanmaya kışkırtıp California'yı Meksika'ya geri vermeyi ya da bağımsız bir cumhuriyete dönüştürmeyi düşünüyor olduğuydu.

Halkın isteği üzerine vali, üç aylık bir süre içinde Joaquín Murieta'yı yakalamak üzere Yüzbaşı Harry Love ile yirmi kişilik bir gönüllü grubuna yetki veren bir kararname imzalamıştı. Her adama ayda yüz elli dolarlık bir maaş bağlanmıştı; atlarının, silahlarının ve erzaklarının giderlerini karşılamaları gerektiği düşünülürse pek büyük bir para değildi bu, ama yine de sefer heyeti bir haftadan az bir süre içinde yola çıkmaya hazırdı. Joaquín Murieta'nın başını getirene 1.000 dolarlık bir ödül konmuştu. Jacob Freemont'un da gazetesinde belirttiği gibi, kimliğini tanımadan, mahkemeye çıkarıp suçlarını kanıtlamadan bir adamı ölüme mahkûm etmiş oluyorlardı; Yüzbaşı Love'ın görevi, onu linç etmekle eşdeğerdeydi. Eliza, korku ve rahatlama karışımı bir duyguya kapılmış, nedenini açıklayamamıştı. O adamların Joaquín'i öldürmelerini istemiyordu, ama belki de onu yalnızca onlar bulabileceklerdi; onun tek istediği bu belirsizlikten kurtulmaktı; karanlıkta mücadele etmekten bıkmıştı artık. Her ne olursa olsun, onca kişinin beceremediği bir işte Yüzbaşı Love'ın başarı kazanması pek olası değildi; Joaquín Murieta yenilmez gibi görünüyordu. Onu ancak gümüş bir merminin öldürebileceği söyleniyordu, çünkü göğsüne çok yakından iki tabanca dolusu kurşun boşaltmışlardı, ama o hâlâ Calaveras yöresinde at koşturup duruyordu.

"O canavar senin sevgilinse, onu hiç bulmasan daha iyi," diye düşüncesini belirtti Tao Chi'en, Eliza kendisine bir yıldan uzun bir süredir biriktirmekte olduğu gazete kupürlerini gösterince.

"O olduğunu sanmıyorum...

"Nereden biliyorsun?"

Düşlerinde eski âşığını, Valparaíso'da seviştikleri za-

manlardaki aynı havı kaçmış giysisi ve yıpranmış ama tertemiz ve ütülü gömlekleri içinde görüyordu. Yoğun bakışlı gözleri, sabun ve taze ter kokusuyla, o trajik havası içinde görünüyor, o zaman yaptığı gibi ellerini tutup ateşli sözcüklerle demokrasiden söz ediyordu ona. Kimi zaman dolaplı odadaki perde yığınının üzerinde yan yana, birbirlerine hiç dokunmadan, giyimli olarak yatarlarken, çevrelerindeki tahtalar denizden esen rüzgârın kamçılamasıyla çıtırdıyordu. Ayrıca her zaman, gördüğü her düşte, Joaquín'in alnında ışıktan bir yıldız parlıyordu.

"Peki bunun anlamı ne?" diye merak etti Tao Chi'en.

"Hiçbir kötü insanın alnında ışık olamaz."

"Bu yalnızca bir düş, Eliza."

"Bir tane değil, Tao, bir sürü düş..."

"Öyleyse sen yanlış adamın peşindesin."

"Olabilir, ama vakit kaybetmiş değilim," diye karşılık verdi Eliza, daha fazla açıklama yapmadan.

Eliza, dört yıldan beri ilk kez, o uğursuz 22 Aralık 1848 günü Joaquín Andieta kendisiyle Şili'de vedalaştığı andan sonra geri plana çekilmiş olan bedeninin yeniden bilincine varıyordu. O adamı bulma saplantısı içinde, kadınlığı da dahil her şeyden vazgeçmişti. O arada cinsiyetsiz acayip bir varlığa dönüşmek üzere kadın olma özelliklerini de yitirmiş olmaktan korkuyordu. Bazı zaman, her yandan esen rüzgârların acımasızlığı altında dağlarla ormanlar arasında at sürerken süt banyosu yapan ve o porselen gibi teninin üzerine tek bir güneş ışınının bile düşmesine asla izin vermeyen Miss Rose'un öğütleri geliyordu aklına, ama bu tür düşünceler durduramazdı onu. Başka bir seçeneği olmadığından o çabaya ve eziyete katlanıyordu. Tıpkı düşünceleri, belleği ya da koku alma duyusu gibi bedenini de varlığının ayrılmaz bir parçası olarak görüyordu. Eskiden Miss Rose ruhtan söz ederken, ne demek istediğini anlayamazdı, çünkü o za-

manlar ruhunu kendisinin oluşturduğu bütünden ayrı düşünemiyordu, ama kendi doğasının ne olduğunu artık yavaş yavaş anlamaya başlıyordu. Ruhu, kendisinin değişmez bir parçasıydı. Oysa bedeni, yıllarca kış uykusuna yattıktan sonra gereksinimlerle dolu olarak uyanan o ürkütücü ve baş edilemez hayvandı. Dolaplı odada kısa bir süre tadını çıkarabilmiş olduğu o ateşli arzuyu hatırlatıyordu ona. O zamandan beri de, sanki o yanı derin bir uykuya dalmışçasına, gerçek bir aşk dürtüsü ya da fiziksel bir zevk tatmamıştı. Bunu sevgilisi tarafından terk edilmiş olmasına, gebe olduğunu anlamanın dehşetine, gemideyken ölümün labirentlerindeki gezintisine ve çocuk düşürme travmasına bağlıyordu. Öylesine yıkılmıştı ki, kendini bir kez daha aynı koşullar altında bulma korkusu, gençlik coşkusundan daha baskın çıkmıştı. Aşk uğruna fazlasıyla büyük bir bedel ödendiğini ve ondan tümüyle kaçınmanın daha iyi olduğunu düşünüyordu, ama son yıllarda Tao Chi'en'in yanındayken içinde bir şeyler tersine dönmüş, birdenbire tıpkı arzu gibi aşk da kaçınılmaz gibi görünmüştü ona. Erkek gibi giyinme gereği artık ona bir yük gibi ağır gelmeye başlamıştı. Şu anda hiç kuşkusuz Miss Rose'un o zarif giysilerinden birini yapmakta olduğu o küçük dikiş odasını hatırlıyor, çocukluğunun o tatlı öğle sonralarına, Miss Rose'un annesinden kalmış fincanlarla içtikleri beş çaylarına, gemilerle kaçak olarak gelmiş ufak tefekleri almak için dolaşmalarına duyduğu özlem bir dalga gibi sarıyordu her yanını. Acaba Fresia Ana ne âlemdeydi? O şişman ve sıcacık haliyle, fesleğen kokusuyla, tıpkı harıl harıl çalışan bir büyücü gibi elinde her zaman kocaman kaşığı ve ocağın üzerinde kaynamakta olan tenceresiyle, mutfağında homur homur homurdanırken görüyordu onu. Bir zamanlar aralarında var olan o kadınca dayanışmaya derin bir özlem duyuyor, kendisini yeniden kadın olarak his-

setmeye içi gidiyordu. Kendini göstermek için savaşım vermekte olan o kadınsı varlığı görebileceği büyük bir ayna yoktu odasında. Bedenini çıplak olarak görmek istiyordu. Bazen, alnında yıldızıyla Joaquín Andieta'nın görüntüsünün üzerine eskiden Kemikkıran'ın Güvercinleri'ne yüksek sesle okuduğu o erotik kitaplardan çıkma hayallerin karıştığı azgın düşlerle şafak vakti kan ter içinde uyanıyordu. O zamanlar, o okuma işini büyük bir kayıtsızlık içinde yapardı, çünkü o tanımlamalar kafasında hiçbir şey çağrıştırmazdı, ama şimdi şehvet dolu hayaletler gibi düşlerinin içinde ona acı çektirmeye geliyorlardı. Çin mobilyalarıyla döşeli o güzelim odasında tek başınayken, kendi kendini keşfetmenin büyüsünü tatmak üzere, pencerelerden hafifçe sızan gün ışığından yararlanıyordu. Üzerindeki pijamayı çıkarıyor, bedeninin görebildiği yerlerine merakla bakıyor, göremediklerinde de, yıllar önce aşkı keşfettiği dönemdeki gibi el yordamıyla geziniyordu. Çok az değişmiş olduğunu anlıyordu. Daha zayıftı, ama aynı zamanda daha güçlü gibi görünüyordu. Elleri güneşten ve işten yıpranmıştı, ama geri kalanı anımsadığı zamanki kadar beyaz ve pürüzsüzdü. Bir kuşağın altında onca zaman bastırıldıktan sonra, hâlâ eskisi gibi uçları nohut tanelerine benzeyen aynı küçük ve sert göğüslere sahip olması şaşırtıcı geliyordu ona. Dört aydır kesmediği gür saçlarını açıp ensesinde sımsıkı bir kuyruk biçiminde tarıyor, saçının ağırlığı ve canlı bir hayvanınkini andıran dokusu karşısında zevkten gözlerini yumup başını sallıyordu. Butlarında ve kalçalarındaki kıvrımlarıyla, incecik beliyle, kafasındaki düz ve esnek saçlarından çok farklı olan önündeki sert ve kıvırcık tüyleriyle, neredeyse hiç tanımadığı o kadın kendisini şaşırtıyordu. Uzunluğunu ölçmek, biçimini değerlendirmek, tırnaklarını uzaktan görmek için bir kolunu kaldırıyordu; ötekiyle böğrünü, kaburgalarının çıkıntılarını, koltu-

kaltı boşluğunu, kolunun kıvrımını elliyordu. Bileğinin en duyarlı noktalarında ve dirseğinin kıvrımında durarak, acaba Tao da aynı yerlerde aynı gıdıklanmaları duyuyor mudur diye merak ediyordu. Boynuna dokunuyor, parmaklarını kulaklarının kıvrımlarından, kaşlarının kavisinden, dudaklarının çizgilerinden geçiriyordu; tek parmağını, ağzının içinde dolaştırıyor, sonra sıcak tükürüğün değmesiyle dikiliverecek meme uçlarına götürüyordu. Biçimlerini anlamak için ellerini sert bir hareketle kalçalarına götürüyor, sonra da pürüzsüzlüğünü hissetmek için teninin üzerinde hafifçe dolaştırıyordu. Yatağında oturuyor, ayaklarından kasıklarına kadar yoklayarak, bacaklarında çıkmış olan neredeyse gözle görülemeyecek kadar ince ve altın renkli tüylere şaşıyordu. Bacaklarını açarak, cinsel organının yumuşacık ve nemli olan o gizemli çukuruna dokunuyordu; arzularının ve karmaşık düşüncelerinin tam merkezi olan klitorisinin başını arayıp buluyor, ona değer değmez hemencecik Tao Chi'en'in beklenmedik görüntüsü çıkıyordu karşısına. Ateşli kucaklaşmalar, yumuşacık bir sevecenlik ve paylaştıkları gülüşmelerin karşı konulmaz bir karışımı içinde o şehvet dolu fantezilerini beslemeye gelen, yüzünü zorlukla hatırlayabildiği Joaquín Andieta değil, her zamanki sadık Çinli dostuydu. Sonra da bedeninden yayılan bu güçlü tuz ve olgun meyve rayihası karşısında hayranlık duyarak ellerini kokluyordu.

Valinin Joaquín Murieta'nın başına ödül koymasından üç gün sonra, içinde iki yüz yetmiş beş posta çuvalı ve Lola Montez'le birlikte, *Northener* vapuru San Francisco Limanı'na demirlemişti. Avrupa'nın en ünlü saray dilberiydi bu kadın, ama ne Tao Chi'en onun adını ömründe duymuştu ne de Eliza. Sırf bir rastlantı olarak

rıhtımda bulunuyorlardı; bir denizcinin Şanghay'dan getirmekte olduğu bir sandık dolusu ilacı almak üzere gitmişlerdi oraya. Bu karnaval karmaşasının nedeninin posta olduğunu sanmışlardı; o zamana kadar hiç bu kadar büyük bir posta yükü gelmemişti, ama atılan şenlik fişekleri onları bu yanılgıdan kurtarmıştı. Her türlü mucizeye alışık olan bu kentte, Panama Kanalı'ndan geçip yolculuk etmiş olan ve şöhretini duyuran trampet sesleri kendisinden önce giden eşsiz Lola Montez'i görmek için meraklı bir erkek kalabalığı toplanmıştı. Bir kraliçeye gösterilmeye yaraşır saygı dolu bir reveransla onu yere bırakan talihli iki denizcinin kollarında indirilmişti sandaldan. O ünlü Amazon'un, hayranlarının alkışlarını kabul ederken takındığı tavır da bir kraliçe edasıydı zaten. Bu şamata Eliza'yla Tao Chi'en'i şaşırtmıştı, çünkü dilberin geçmişinden haberleri yoktu, ama seyirciler hemencecik onlardaki bu bilgi eksikliğini gidermişlerdi. Kendisini soylu bir İspanyol dansözü ve oyuncusu olarak tanıtan, babası belli olmayan, aşağı tabakadan bir İrlandalıydı. Aslında tıpkı bir kaz gibi dans ediyordu, oyunculuğu ise ölçülere sığmaz bir saçmalıktan başka bir şey değildi, ama adı, Dalila'dan Kleopatra'ya kadar en ünlü dilberlerin hafifmeşrep hayalini çağrıştırıyordu; bu yüzden de kalabalıklar onu çılgıncasına alkışlamaya koşuyorlardı. Onun yeteneklerini görmeye değil, o akıl almaz kötülüğüne, efsanevi güzelliğine ve vahşi yaradılışına yakından tanık olmaya gidiyorlardı. Yüzsüzlük ve küstahlıktan başka bir becerisi olmaksızın tiyatroların dolup taşmasına neden oluyor, bir ordu kadar para harcıyor, mücevher ve sevgili koleksiyonu yapıyor, dillere destan öfke krizleri geçiriyordu; Cizvitlere savaş ilan etmiş, pek çok kentten kovularak atılmıştı, ama en büyük becerisi bir kralın kalbini kırmış olmasıydı. Bavyera Kralı I. Ludwig, sonunda bu kadın yoluna çıkıp da ölümcül

birkaç manevradan sonra onu bir ahmak gibi ortada bırakana kadar, altmış yıllık yaşantısı boyunca cimrice ve ihtiyatla davranmış iyi bir adamdı. Kadın, onun küçük krallığının kasalarını boşaltırken, kral aklını, sağlığını ve onurunu yitirmişti. Konteslik unvanı da dahil olmak üzere istediği her şeyi vermişti ona Ludwig, ama uyruklarının onu kabul etmesini sağlayamamıştı. Kadının dayanılmaz davranışları ve çılgınca kaprisleri Münih sakinlerinde nefret uyandırmış, sonunda kralın sevgilisinin kovulmasını istemek üzere hepsi birden sokağa dökülmüştü. Sessizce ortadan kaybolacağı yerde Lola, o silahlı kalabalığın karşısına elinde bir at kırbacıyla çıkmıştı; sadık hizmetkârları sınırdan kapı dışarı edilmek üzere zorla bir arabaya bindirmiş olmasalardı, lime lime edeceklerdi onu. Umutsuz bir haldeki I. Ludwig, tahtından feragat ederek onun peşinden sürgüne gitmeye hazırlanmıştı, ama tacı, iktidarı ve banka hesabı olmayınca beyefendilik pek bir işe yaramamış ve güzel kadın onu yüzüstü bırakıvermişti.

"Yani kötü ününden başka bir yeteneği yokmuş," diye görüşünü belirtti Tao Chi'en.

Bir grup İrlandalı, Lola'nın arabasının atlarını çözmüşler, kendilerini atların yerine bağlatarak, çiçek taçyapraklarıyla kaplanmış sokaklardan geçirip oteline kadar çekmişlerdi arabayı. Bu görkemli alayın geçişini Eliza'yla Tao Chi'en de görmüşlerdi.

"Bu deliler ülkesinde bir bu eksikti," diye içini çekti Çinli, dönüp de dilbere ikinci bir kez bakmadan.

Eliza ise, çevresinde fişekler patlayıp havaya ateş edilirken, hem eğlenmiş hem de hayran kalmış olarak, bu karnavalı birkaç sokak boyunca izledi. Lola Montez şapkasını elinde tutuyordu; siyah saçları, kulaklarının üzerinde buklelerle ortadan ikiye ayrılmıştı; gece mavisi renginde buğulu gözleri vardı. Piskopos kaftanı renginde

kadifeden bir eteklik, yakası ve kol ağızları dantelli bir bluz ile boncuklardan kabartmaları olan kısa bir boğa güreşçisi ceketi giymişti. Erkeklerin en ilkel ve en gizli arzularını bedenleştirdiğinin ve ahlak savunucularının en korktukları şeyi simgeleştirdiğinin tümüyle bilincinde olarak, alaylı ve meydan okuyucu bir tavır sergiliyordu; bir ahlaksızlık anıtıydı ve bu rol çok hoşuna gidiyordu. O ânın coşkusu içinde birinin attığı bir avuç dolusu altın tozu, saçlarına ve giysisine bir hale gibi yapışıp kalmıştı. Zafer kazanmış ve hiç kimseden korkusu olmayan bu genç kadının görüntüsü Eliza'yı sarsmıştı. Gittikçe daha sık yaptığı gibi Miss Rose'u düşündü ve ona karşı bir acıma duygusuyla sevecenlik dalgası kapladı içini. Onu, bir korsenin içinde işkence çeker, sırtı dimdik, beli sıkılmış bir halde ve beş kat iç etekliğinin altında ter içinde hatırlıyordu: "Otururken bacaklarını bitiştir, dik yürü, acele etme, alçak sesle konuş, gülümse, yüzünü ekşitme yoksa her yanın kırışıklıklarla dolar, sus ve ilgileniyormuş gibi yap, erkekler kadınların kendilerini dinlemesinden hoşlanırlar." Vanilya kokuları içinde, karşısındakini her zaman hoşnut eden Miss Rose... Ama aynı zamanda onu banyo teknesinin içinde de hatırlıyordu: Islak bir gömlekle zorlukla örtünmüş olarak, gözleri kahkahalarla pırıl pırıl, saçları darmadağınık, yanakları kıpkırmızı, özgür ve mutlu, "Bir kadın her istediğini yapabilir, Eliza, ama her zaman usulüne göre olması koşuluyla," diye kendisiyle fısıldaşırken. Oysa Lola Montez, en küçük bir sakınmaya gerek görmeden yapıyordu her şeyi; en cesur serüvenciden çok daha uzun bir hayat yaşamıştı ve bunu, kendine iyi bir yer edinmiş bir dişi olarak bulunduğu o yüksek konumda yapıyordu. O gece Eliza odasına düşünceli bir tavırla girmişti; giysilerinin bulunduğu valizi, sanki bir suç işliyormuş gibi usulca açtı. Âşığının peşinden gitmek üzere ilk kez yola çıktığında valizini Sacramento'da bı-

rakmıştı, ama Tao Chi'en, içindekilerin günün birinde işine yarayabileceğini düşünerek saklamıştı onu. Valizi açınca yere bir şey düştü ve şaşkınlıkla bunun o inci kolyesi olduğunu gördü; kendisini gemiye sokması için Tao Chi'en'e ödemiş olduğu bedeldi o. Son derece duygulanarak elinde incilerle uzun bir süre öylece kalakaldı. Sonra giysileri silkeleyerek onları yatağın üzerine serdi; hepsi buruşmuştu, bodrum gibi kokuyordu. Ertesi gün onları Çin Mahallesi'nin en iyi çamaşırhanesine götürdü.

"Miss Rose'a bir mektup yazacağım, Tao," diye haber verdi ona.

"Ne için?"

"O benim annem gibidir. Ben onu o kadar sevdiğime göre, kesinlikle o da beni aynı derecede seviyordur. Hiç haberleşmeden dört yıl geçti aradan, herhalde öldüğümü sanıyordur."

"Onu görmeyi ister miydin?"

"Elbette, ama bu olanaksız. Yalnızca onun merakını gidermek için yazacağım, ama onun da bana yazması iyi olurdu, bu adresi vermemin senin için bir sakıncası olur mu?"

"Ailenin seni bulmasını istiyorsun..." dedi Tao; sesi çatlak çıkmıştı.

Eliza ona bakakalmış, bu dünyada asla hiç kimseye, o anda Tao Chi'en'e olduğu kadar yakın olmadığını fark etmişti. O adamı çok eskiden beri süregelen öylesine şiddetli bir kesinlikle kanının içinde hissetmişti ki, onun yanı başında bunu fark etmeden geçirdiği onca zamana şaşırmış kalmıştı. Her gün gördüğü halde onu özlüyordu. İyi arkadaş oldukları o kaygısız zamanlarını arıyordu; o zamanlar her şey çok daha kolay görünüyordu, ama geri dönmeyi de istemiyordu. Artık aralarında çözüm bekleyen bir şey vardı, o eski dostluktan çok daha karmaşık ve büyüleyici bir şey.

Giysileriyle iç eteklikleri çamaşırhaneden geri gelmiş, kâğıda sarılı olarak yatağının üzerinde duruyordu. Valizini açıp içinden beyaz çoraplarıyla potinlerini çıkardı, ama korsesini bırakmıştı. Bir küçükhanım olarak yardımsız hiç giyinmediğini düşünerek gülümsedi; sonra iç etekliğini giydi ve bu durum için en uygun olanını seçmek üzere giysilerini birer birer denedi. Bu kılıkta kendini bir yabancı gibi hissediyordu; kurdelelerle dantellere dolanmış, düğmelere takılmıştı; potinlerinin düğmelerini ilikleyip kat kat iç etekliğinin altında dengesini bulması epeyce zamanını almıştı, ama üzerine geçirdiği her bir giyim eşyasıyla kuşkularını fethediyor, yeniden kadın olma isteğini doğruluyordu. Fresia Ana, kadınlığın tehlikelerine karşı uyarmıştı onu, "Bedenin değişecek, düşüncelerin bulanıklaşacak, herhangi bir erkek sana canının istediğini yapabilecek," demişti ona, ama bu tehlikeler artık korkutmuyordu Eliza'yı.

Tao Chi'en, o günkü son hastasına da bakmıştı. Üzerinde gömleği vardı; akupunktur hocasının öğüdüne uyarak hastalarına saygısından her zaman kullandığı ceketiyle kravatını çıkarmıştı. Güneş henüz batmadığı için terliyordu; temmuz ayının da en sıcak günlerinden biriydi. Yaz mevsiminin bir yüzünün de kış olduğu San Francisco ikliminin kaprislerine asla alışamayacağını düşündü. Sabahleyin çoğunlukla pırıl pırıl bir güneş olur, birkaç saat içinde Golden Gate'ten içeri kalın bir sis perdesi giriverirdi ya da denizden bir rüzgâr eserdi. İğnelerini alkole koyup ilaç şişelerini düzeltirken Eliza girdi içeri. Yardımcısı çıkmıştı; o günlerde bakımını üstlendikleri hiçbir *sing song girl* yoktu ve evde yalnızdılar.

"Sana bir şey göstereceğim, Tao," dedi Eliza.

O zaman Tao Chi'en gözlerini kaldırdı ve şaşkınlıktan elindeki şişe yere düştü. Eliza'nın üzerinde yakası beyaz dantelli, koyu renk, zarif bir giysi vardı. Onu Val-

paraíso'da tanıdığında yalnızca iki kez kadın giysileri içinde görmüş, ama o zamanki görünümünü unutmuştu.

"Beğendin mi?"

"Seni her zaman beğeniyorum," diye gülümsedi, ona uzaktan hayranlıkla bakmak üzere gözlüğünü çıkararak.

"Bu benim pazar giysim. Fotoğraf çektirmek istediğim için bunu giydim. Al, bu da senin için," diyerek ona bir kese uzattı.

"Nedir bu?"

"Biriktirdiğim para... Bununla bir kız daha satın alırsın, Tao. Bu yaz Joaquín'i aramaya çıkmayı düşünüyordum, ama bunu yapmayacağım. Onu asla bulamayacağımı biliyorum artık."

"Galiba hepimiz bir şeyin peşinden geldik ve başka bir şey bulduk."

"Sen ne arıyordun?"

"Bilim, bilgelik, artık hatırlamıyorum bile. Oysa *sing song girls*'ü buldum; şu başıma gelen talihsizliğe bak."

"Hiç de romantik değilsin yahu! Nezaket olsun diye beni de bulmuş olduğunu söyleyebilirdin."

"Seni nasıl olsa bulurdum, bu alnımıza yazılmış bir kez."

"Yeniden dünyaya gelme masallarına bir kez daha başlama..."

"Elbette öyle. Dünyaya her bir gelişimizde yeniden karşılaşacağız, ta ki sonunda kaderimizi çözümleyene kadar."

"Kulağa korkunç geliyor. Her ne olursa olsun, ben Şili'ye geri dönmüyorum, ama böyle gizlenmeyi de sürdüremem, Tao. Artık kendim olmak istiyorum."

"Sen zaten her zaman kendindin."

"Benim hayatım burada. Yani sana yardım etmemi istersen..."

"Ya Joaquín Andieta?"

"Belki de alnındaki o yıldız öldüğü anlamına geliyordur. Düşünsene bir! Bu korkunç yolculuğu boşu boşuna yapmışım."

"Hiçbir şey boşuna değildir. Hayatta hiçbir yere ulaşılmaz, Eliza, yalnızca yürünür."

"Birlikte yürüdüğümüz mesafe pek de fena değildi. Benimle gelsene, Miss Rose'a göndermek için fotoğraf çektireceğim."

"Benim için de bir tane çektirebilir misin?"

El ele tutuşup yürüyerek, pek çok fotoğrafçı dükkânının açılmış olduğu Union Meydanı'na gittiler ve içlerinden en gösterişlisini seçtiler. Vitrinde 49'lu serüvencilerin görüntülerinden oluşan bir dizi fotoğraf sergilenmekteydi: Kollarında kazma kürek, yüzünde kararlı bir ifadeyle, kızıl sakallı bir genç; üzerlerinde gömlekleriyle, bakışlarını kameraya dikmiş son derece ciddi bakan bir grup madenci; bir ırmağın kıyısındaki Çinliler; incecik örülmüş sepetleriyle altın yıkayan yerliler; arabalarının yanında poz vermiş öncü aileler. Fotoğraf çektirmek moda olmuştu; uzaklardaki insanlarla bir bağ oluşturuyor, altın serüvenini yaşamış olduklarını kanıtlıyordu. Dediklerine göre, doğudaki kentlerde California'ya adımını atmamış pek çok kimse, yanlarında madencilik aletleriyle resim çektiriyorlardı. Eliza, bu olağanüstü fotoğraf buluşunun, resimlerini modellerine pek ender olarak benzetebilen ressamların pabucunu dama attığına inanıyordu.

"Miss Rose'un üç elli, bir portresi var, Tao. Ünlü bir sanatçı yapmıştı, ama adını hatırlamıyorum."

"Üç elli mi?"

"Yani ressam iki el yapmıştı, ama Miss Rose ona bir tane daha ekledi. Ağabeyi Jeremy onu gördüğünde neredeyse ölüyordu."

Fotoğrafını, Miss Rose'un yazı masasının üzerinde duracak altın yaldızlı ve kırmızı kadifeli zarif bir metal

çerçevenin içine koymak istiyordu. Yok etmeden önce fotoğrafın içinde ölümsüzleştirmek üzere Joaquín Andieta'nın mektuplarını da yanında götürmüştü. Dükkânın içi küçük bir tiyatronun sahne arkasına benziyordu; üzerlerine çiçekli zafer takları ve balıkçıl kuşlarıyla göller resmedilmiş perdeler, kartondan Yunan sütunları, güllerden çelenkler, hatta içi doldurulmuş bir ayı bile vardı. Fotoğrafçı, takıla takıla konuşan ve kurbağa gibi hoplaya zıplaya yürüyüp stüdyosundaki dekor eşyaları seçen, ufak tefek, aceleci bir adamcağızdı. Ayrıntılar üzerinde bir kez anlaştıktan sonra, Eliza'yı elinde aşk mektuplarıyla bir masanın yanına oturtup boyun için destek yeri olan ve Miss Rose'un piyano derslerinde sırtına koyduğuna oldukça benzeyen metal bir çubuğu sırtına yerleştirdi.

"Bu, kımıldamamanız için. Kameraya bakın ve soluk almayın."

Minik adam siyah bir örtünün ardında kayboldu; bir an sonra beyaz bir parıltı Eliza'nın gözlerini kamaştırmış, bir yanık kokusu onu aksırtmıştı. İkinci portre için mektupları bir yana bırakarak Tao Chi'en'den inci kolyesini takmasına yardım etmesini istedi.

Ertesi gün Tao Chi'en, büroyu açmadan önce hep yaptığı gibi gazetesini almak üzere çok erken dışarı çıkmış ve altı sütunluk o başlığı görmüştü: Joaquín Murieta'yı öldürmüşlerdi. Bunu Eliza'ya nasıl söyleyeceğini, onun da bunu nasıl karşılayacağını düşünerek, gazeteyi göğsüne bastırıp döndü eve.

24 Temmuz sabahı gün doğarken California'da kör değneğiyle dolaşır gibi üç ay boyunca rasgele at koşturduktan sonra, Yüzbaşı Harry Love ile yirmi paralı askeri, Tulare Vadisi'ne ulaşmışlardı. Artık o zamana kadar hayaletlerin peşinde koşmaktan ve sahte izleri sürmekten bık-

mışlardı; sıcaktan ve sivrisinekler yüzünden burunlarından soluyorlardı ve sonunda birbirlerinden nefret etmeye başlamışlardı. Kafalarının üzerinde kaynayan güneşle o kupkuru dağlarda üç ay boyunca başıboş at sürmek, aldıkları ücrete göre fazlasıyla büyük bir özveriydi. Kasabalarda, haydudu yakalayana 1.000 dolarlık ödül koyan ilanlar görmüşlerdi. Bunların pek çoğu altına, "Beş bin de benden," diyen bir yazı çiziktirilip Joaquín Murieta tarafından imzalanmıştı. Gülünç duruma düşüyorlardı ve üzerinde anlaştıkları sürenin dolmasına üç gün kalmıştı; elleri boş olarak geri dönecek olurlarsa, valinin 1.000 dolarının kuruşunu bile göremezlerdi. Ama o gün onların şanslı günü olsa gerekti, çünkü tam artık umutlarını yitirmek üzereyken, ağaçların altında konaklamakta olan yedi kişilik Meksikalı bir grubu hazırlıksız yakalamışlardı.

Yüzbaşı daha sonra, üzerlerinde çok şık giysiler, yanlarında da kuşkusunu büsbütün çekecek kadar gösterişli koşum takımlarıyla son derece soylu atlar olduğunu, bu yüzden de kimliklerini sormak üzere yanlarına yaklaştığını anlatacaktı. Kuşkulandığı bu kişiler, onun dediğini yapmak yerine ansızın atlarına doğru koşmuşlar, ama binmeye fırsat bulamadan çevreleri Love'ın muhafızları tarafından sarılmıştı. Saldırganlara hiç aldırmayıp sanki uyarıyı hiç duymamış gibi azametle atına doğru ilerleyen tek kişi, haydutların başına benziyordu. Belinde bir dağcı bıçağı taşıyordu yalnızca, silahları ise eyerinde asılıydı; ama yüzbaşı tabancasını alnına dayadığı için atına ulaşamamıştı. Öteki Meksikalıların, birkaç adım ötede, muhafızların ilk dalgınlığında şeflerine yardıma koşmaya hazır bir halde dikkatle kendilerini izlediklerini anlatacaktı Love raporunda. Birdenbire, belki de muhafızların dikkatini başka yöne çekmek için, umutsuz bir kaçma girişiminde bulunmuşlar, o arada şefleri de harika bir sıçrayışla o enerjik doru atının sırtına atladığı gibi, asker-

leri yarıp kaçmaya başlamıştı. Ancak fazla uzağa gidememişti, çünkü atılan bir kurşunla yaralanan hayvan, kan kusarak yere yuvarlanmıştı. Yüzbaşı Love'ın ileri sürdüğüne göre, o ünlü Joaquín Murieta'dan başkası olmayan binicisi, bunun üzerine bir alageyik gibi koşmaya başlamış, onların da tabancalarını haydudun göğsüne boşaltmaktan başka seçenekleri kalmamıştı.

"Daha fazla ateş etmeyin, görevinizi yerine getirdiniz bile," demişti, ölüme yenik düşerek ağır ağır yere yığılmadan önce.

Olayın, basının dramatize ettiği biçimiydi bu; ama olan bitenleri kendilerine göre anlatacak hiçbir Meksikalı kalmamıştı hayatta. Cesur Yüzbaşı Harry Love, Murieta olduğu söylenen haydudun kafasını bir kılıç darbesiyle kesmek üzere yanına gitmişti. Oradakilerden biri, kurbanlardan bir başkasının bir elinin sakat olduğuna dikkat etmiş, onun Üç Parmaklı Jack olduğunu varsaymışlardı hemen; bu yüzden onun da kafasını kesmişler, o arada elleri değmişken o sakat elini de kesip almışlardı. O yirmi muhafız, birkaç mil uzaklıktaki bir sonraki kasabaya doğru dörtnala at koşturmuşlardı, ama ortalıkta tam bir cehennem sıcağı vardı ve Üç Parmaklı Jack'in kafası kurşunlarla öylesine delik deşik olmuştu ki, ufalanmaya başlamış, bu yüzden de onu yolda atmışlardı. Peşindeki sineklerden ve pis kokudan kurtulamayan Yüzbaşı Harry Love, haydudun kalıntılarını saklaması gerektiğini, yoksa hak ettikleri ödülü almak üzere onlarla birlikte San Francisco'ya kadar ulaşamayacağını anlamış, böylece onları birer içki kavanozuna koymuştu. Yüzbaşı bir kahraman gibi karşılanmıştı, çünkü California'yı tarihinin en kötü haydudundan kurtarmıştı. Ama Jacob Freemont, yaptığı röportajda, olayın pek de belirgin olmadığını ve öyküden bir entrika kokusu yükseldiğini söylüyordu. Bir kere hiç kimse olayların Harry Love ve adamlarının de-

dikleri gibi geliştiğini kanıtlayamıyordu; üç aylık verimsiz bir arayıştan sonra, tam da yüzbaşının onlara en çok gereksinim duyduğu bir sırada karşılarına yedi tane Meksikalı çıkmış olması biraz kuşku uyandırıcıydı. Joaquín Murieta'nın kimliğini doğrulayacak kimse de çıkmamıştı; kendisi de o kafayı görmeye gitmişti ve dediğine göre ona biraz benziyor olmakla birlikte, tanıdığı o haydudun kafası olduğunu kesin olarak anlayabilmiş değildi.

Sözde Joaquín Murieta'nın kalıntılarıyla o iğrenç yardakçısı Üç Parmaklı Jack'in elini, California'nın geri kalanında bir zafer turuna çıkarmadan önce San Francisco'da haftalarca sergilemişlerdi. Meraklıların oluşturdukları kuyruk bütün bir blokun çevresini dönüyordu; bu uğursuz ganimetleri yakından görmeyen kimse kalmamıştı. Eliza da oraya ilk gidenlerden biri oldu; Tao Chi'en de yanındaydı, çünkü haberi şaşırtıcı bir soğukkanlılıkla karşılamış olmasına rağmen onun böyle bir deneyimi tek başına yaşamasını istemiyordu. Güneş altında bitmez tükenmez bir bekleyişin ardından sonunda sıra onlara gelmiş ve binaya girmişlerdi. Eliza, Tao Chi'en'in eline yapışarak, şakır şakır akıp giysisini sırılsıklam eden terleri ve kemiklerini zangır zangır sarsan titremeyi aklına getirmeden, kararlı adımlarla ilerledi. Kendilerini, ölü gözü gibi bir ışık veren sarı mumlarla zar zor aydınlatılmış kasvetli bir odada bulmuşlardı. Duvarlar siyah bezlerle kaplanmıştı; bir köşeye, gerçek bir üzüntüden çok bir teslimiyet içinde birkaç cenaze marşı akoru basan zoraki bir piyanist oturtmuşlardı. Yine katafalk bezleriyle örtülü olan bir masanın üzerine o iki cam kavanozu yerleştirmişlerdi. Eliza gözlerini yumarak, kalbinin gümbürtülerinin piyanonun akorlarından baskın çıkacağından emin bir halde kendini Tao Chi'en'in rehberliğine bıraktı. Bir yere kadar

gelip durmuşlardı; Eliza, dostunun elinin kendi elini sıktığını hissederek derin bir soluk aldı ve gözlerini açtı. Birkaç saniye boyunca o kafaya baktı ve hemen arkasından sürüklenir gibi yürüyerek dışarı çıktı.

"O muydu?" diye sordu Tao Chi'en.

"Artık özgürüm..." diye karşılık verdi Eliza, onun elini bırakmadan.